PASKUTINIŲJŲ POPIEŽIŲ ENCIKLIKŲ IR P. PIJAUS XII KALBŲ RINKINYS

SVARBESNIAISIAIS
ŽMONIJOS VIEŠOJO
GYVENIMO KLAUSIMAIS

1949

LUX

SPAUDAI PARUOŠĖ

VYSKUPAS DR. VINCENTAS BRIZGYS

KAUNO VYSKUPAS AUKZILIJARAS

Su Bažnyčios Vyresnybės leidimu

KELIOS PAAIŠKINANČIOS MINTYS

Sekdama savo Steigėjo Jėzaus Kristaus pavyzdžiu ir atlikdama savo misiją mokyti visas tautas, Katalikų Bažnyčia savo Ganytojų lūpomis nuolat skelbia žmonijai teisingąjį mokslą. Ji nurodinėja ne tik kas reikia tikėti ir daryti amžinajam gyvenimui nusipelnyti, bet ir kaip suprasti bei spręsti įvairius šio gyvenimo klausimus ir reikalus.

Atskiros tautos ir valstybės visais laikais yra dariusios klaidų. Tų klaidų pradžios visada reikia ieškoti vad. išmintingųjų protuose. Iš jų išėjusios, jos plinta visuomenėje ir pereina į realųjį gyvenimą. Savo klaidas tautos ir valstybės pamato, deja, per vėlai, kai jos jau daro aiškios ir skaudžios žalos. Dar blogiau, kad ne visos tautos ar valstybės turi drąsos ir sveikos savigarbos padarytą bei pažintą klaidą pataisyti: ne kartą jos užsikerta liguistoje ambicijoje, pasilieka klaidoje ir taip ardo savo gyvenimą, kad kai kada net iki valstybei ar tautai sunykstant. Vyriausieji Katalikų Bažnyčios Vadai, Popiežiai, visais amžiais jautė pareigą ir turėjo drąsos pasakyti atvirą žodį klystančioms tautoms ir valstybėms, jas įspėdami, bardami, joms prieš akis statydami pragaištingas netaisomų klaidų pasekmes.

Žmonija gal dar niekad nebuvo pasijutusi taip aiškiai suklydusi, kaip mūsų laikais. Religinės, filosofinės, politinės, visuomeninės klaidos šimtų milijonų žmonių gyvenimą padarė nebepakeliamą. Jausdama ėjusi klaidingu keliu, žmonija pradeda ieškoti naujo. Išskiriant aiškius materialistus, kurie daugiau ar mažiau ryškiai siekia žmonijos gyvenimą pertvarkyti materialistinio socializmo dėsniais, visi kiti linksta naująjį gyvenimą kurti krikščionybės pagrindais ar net ir aiškiai už tai pasisako. Tačiau krikščioniškųjų konfesijų, sektų yra labai daug. Kai kurios jų dar visai nesenos. Kokio amžiaus kuri jų bebūtų, nė viena jų neturi tokios pilnos ir taip nusistovėjusios įvairiais gyvenimo klausimais doktrinos, kaip Katalikų Bažnyčia. Šventosios Dvasios vadovaujama ji per du tūkstančių savo gyvenimo metų yra sukūrusi aiškias ir nekintančias pažiūras

į visus gyvenimo klausimus. Savo mokslu ji nepaliko nepalietusi net tokių gyvenimo sričių, kaip politika, ekonomija, socialinė santvarka, menas, kultūra ir kitas sritys. Jau nekalbant apie atskirus katalikus mokslininkus, pats aukščiausias Katalikų Bažnyčios autoritetas — Popiežiai įvairiomis progomis yra išsamiai pasisakę ne tik tikėjimo ir dorovės, bet ir kitų sričių klausimais, kurie turėjo ar turi ryšio su religija ar dorove. Tenka tačiau pripažinti, kad paskutiniais šimtmečiais tie Bažnyčios pamokymai, deja, reikiamų vaisių, nedavė. Mat, dalis žmonijos, ypač paskutiniais dviem šimtmečiais, buvo per daug prietaringai ir neigiamai nusiteikusi Katalikų Bažnyčios atžvilgiu. Dėl to nusiteikimo daug kas su panieka nekreipė jokio dėmesio į jos žodžius ir, suprantama, nė žinoti nežinojo, ko ji moko. Daug išganingų Bažnyčios pamokymų bei įspėjimų nebuvo laiku išgirsta ir įgyvendinta, kas padarė žmonijai ne maža žalos. Ir šiandien pasitaiko, kad kuris nors politikas ar visuomenininkas pasigauna skelbti, kaip naują, kokią nors teisingą mintį, visai nesusivokdamas, kad Apaštalų Sostas tą mintį jau pakartotinai yra skelbęs, kad katalikams ji jau gerai žinoma. Katalikai visur ir visada stengėsi — tiesa, ne visuose kraštuose ir ne visada vienodu uolumu — Apaštalų Sosto mintis ir patys pažinti, ir kitų tarpe paskleisti, ir pagal išgales įgyvendinti. Nors Lietuvos katalikų visuomenei Apaštalų Sosto mintys įvairiais klausimais niekad nebuvo platesniu rinkiniu patiektos, tačiau vis dėlto mūsų krašto susipratusieji katalikai jas gerai žinojo ir stengėsi gyvenimui taikyti. Tik dėl to Lietuvoje buvo išvengta kai kurių kitur mūsų laikais madoje esančių klaidų ir per trumpą nepriklausomo gyvenimo laiką kai kuriose srityse, vadovaujant katalikams, taip pasireikšta, jog nusipelnyta kitų kraštų išmintingų asmenų ir dėmesio ir įvertinimo.

Šiandien visas pasaulis stato klausimą, kaip pertvarkyti žmonijos pažiūras ir gyvenimą. Mums šis klausimas taip pat turi rūpėti, kad nedarytume klaidų nei svetur būdami bei kitų kraštų gyvenimą sekdami ar jame ir patys dalyvaudami, nei atkurdami savo šalies laisvą gyvenimą, ko visi siekiame ir tikimės pasiekti. Kad palengvintume mūsų tautiečiams orientuotis įvairiuose šiandieninės žmonijos gyvenimo klausimuose, ryžomės juos supažindinti su Katalikų Bažnyčios mokslu šioje srityje, pateikdami bent paskutiniųjų Popiežių kai kurias Enciklikas ir kelias dabartinio šv. Tėvo Pijaus XII kalbas. Tai bus tik trumpa visos

katalikų doktrinos ištrauka, tačiau tikimės ir ją būsiant naudingą mūsų tautiečių teisingai orientacijai.

Kaip čia į paduodamuosius Apaštalų Sosto žodžius žiūrėti ir kaip juos priimti?

Katalikai gerai žino, kad Popiežius tikėjimo ir dorovės dalykuose turi neklaidingumo dovaną. Bet jie taip pat žino, kad jis ne kiekvienu atveju yra neklaidingas. Neklysta jis tik tada, kai kalba kaip visos Bažnyčios Galva, galutinai ir neatšaukiamai išspręsdamas kokį tikėjimo ar dorovės, ar su tikėjimu ir dorove susijusį klausimą. Taip daro Popiežius, kai skelbia kokią tikėjimo dogmą ar galutinai išsprendžia dorovės dalykuose kilusį klausimą bei ginčą. Šitokiu būdu ir autoritetu kalba, pav. P. Pijus IX Enciklikoje „Quanta cura" (pirmoji mūsų rinkinyje) ir P. Pijus XI kai kuriais atvejais Enciklikoje „Casti connubii" (penkioliktoji mūsų rinkinyje). Kas Popiežiaus šitaip išspręsta ir paskelbta, nėra leista priešingai tam ne tik kalbėti ir manyti, bet reikia tai tikėti kaip tiesą ir pagal tai elgtis. Kada Popiežius skelbia kokią nors tiesą šituo neklaidingu būdu, parodo tai pati skelbimo forma.

Kai Popiežius, kalbėdamas kad ir tikėjimo bei dorovės ar su tikėjimu ir dorove susijusiais klausimais, jų galutinai ir neatšaukiamai nespręsdamas, tada jis neklaidingumo dovana nesinaudoja. Nėra neklaidingas Popiežius, kai kalba tokiais klausimais, kurie su tikėjimu ar dorove ryšio neturi. Tačiau nereikia manyti, kad, kai nekalba jis su neklaidingumo dovana, tai nepasako tiesos. Ir tokiais atvejais jis paprastai pasako tiesą, tik nėra tada antgamtinės garantijos, kad ten pareikšta galutinė tiesa. Tikintieji tada nėra įpareigoti priimti tai su tikėjimu kaip galutinę ir nepakeičiamą tiesą. Kas iš įsitikinimo tais klausimais kitaip manytų, tas tikėjimui nenusikalstų.

Tačiau, jeigu Popiežius kalba ir be neklaidingumo pažymio, bet primena Bažnyčios jau anksčiau galutinai išspręstą ir paskelbtą dalyką, tai primena jis neklaidingą tiesą, nes kas kartą jau buvo neklaidingai išspręsta, tai lieka neklaidinga visiems laikams. Tokias tiesas Popiežiai kartais skelbia ir mažiau iškilmingu bei aiškiu būdu, kada tos tiesos būva keno nors pamirštamos ar gyvenime nepaisomos ir panašiai. Tokia yra beveik ištisa P. Pijaus XI Enciklika „Casti connubii".

Kaip reikia priimti tokias Popiežių Enciklikas, kitus jų rašytus dokumentus, kalbas, įvairių Apaštalų Sosto dika-

sterijų (pvz. Kongregacijų) visokius patvarkymus, kur klausimai sprendžiami be neklaidingumo dovanos?

Į šį klausimą atsakant, reikia kiekvienam priminti tris dalykus:

1) Tai Bažnyčios Galvos, vadinasi, aukščiausiojo žemėje autoriteto, direktivos.

2) Visada yra bent moralinis tikrumas, kad tos direktyvos neklaidingos, nes jos išgvildentos ir apsvarstytos ne tik paties Popiežiaus, kuriam, teologų nuomone, Šventoji Dvasia visada daugiau padeda negu kitiems žmonėms, bet jas Popiežiaus pavedami išgvildeno ir apsvarstė taip pat tųjų dalykų žinovai.

3) Tomis direktyvomis nori Popiežius ar apskritai Apaštalų Sostas pamokyti visą Bažnyčią ar kurią jos dalį, (kuriai jos skirtos) kokios nors naujos minties, ar priminti tradicinę Bažnyčios mintį, ar atkreipti dėmesio į pasireiškusius katalikų nuomonėse bei ginčuose netikslumus, ar įspėti katalikus prieš kieno nors skleidžiamą neteisingą mintį.

Tokie Popiežių ar apskritai Apaštalų Sosto pamokymai bei nurodymai reikia respektuoti ir gerbti. Jų ne tik negalima viešai pulti, bet reikia juos priimti bei vidiniai jiems pritarti ir pagal juos atatinkamais klausimais galvoti, gyventi ir veikti. Kaip pažymi P. Leonas XIII, ir tokiais klausimais, kuriais leidžiami yra abejojimai, kas ką jais bemanytų, visada taip tebūna nusiteikęs, kad tuo klausimu tarus savo žodį Apaštalų Sostui — nuolankiausiai tam žodžiui paklustų („Quidquid vero, in causis quae dubitationem non respuunt, opinari quis malit, animum sic semper gerat, ut Sedi Apostolicae dicto audiens esse velit religiosissime" [1]). Jeigu katalikas susidarytų kitokią kokiu nors klausimu nuomonę negu Apaštalų Sosto pareikštoji, tai turi jis ją ar tai betarpiškai ar per tarpininkus išsiaiškinti su Apaštalų Sostu. Jeigu kas iš katalikų savo nuomonę, priešingą Apaštalų Sosto nuomonei, skelbtų be Apaštalų Sosto žinios, tai dėl to dar nebūtų eretikas, jeigu, žinoma, ta jo nuomonė nebus drauge priešinga kokiai nors Bažnyčios paskelbtai tikėjimo ar dorovės tiesai. Bet taip elgdamasis, jis bus nepagarbus Apaštalų Sostui, nedrausmingas ir katalikams nesektinas.

Šiame Popiežių enciklikų ir kalbų rinkinyje telpančios mintys ne visos yra paskelbtos su neklaidingumo dovana. Tačiau jos visos yra Popiežių, atsieit, aukščiausiojo žemėje autoriteto. Todėl jos turi būti kiekvienam katalikui gal-

voti, kalbėti, veikti ir gyventi direktyvos. Darbas, ruošiant šį leidinį, ir buvo paaukotas tikslu bei viltimi, kad mūsų tautiečiai, tinkamai įvertindami Kristaus Vietininko žemėje žodžius, ras juose saugius gyventi ir veikti kelius.

Kaip bendradarbius šiam leidiniui paruošti turiu su dėkingumu paminėti šiuos:

Romos Tėvai Marijonai malonėjo nurašyti iš „Tiesos Kelio" kelių tenai išspausdintų enciklikų vertimus. Kitos enciklikos ir visos kalbos yra naujai išverstos. Vertėjais buvo: Kan. Dr. P. Aleksa, Kan. Dr. F. Bartkus, Kun. Dr. M. Čyvas, Kun. L. Gižinskas T. L., Kun. Dr. V. Gronis, Kun. Dr. P. Jatulis, Kun. Dr. J. Maknys, Kun. Dr. P. Manelis, a. a. Kun. Dr. P. Petraitis, Sal., Kun. A. Sabaliauskas, Sal. Kuris vertimas kieno padarytas, pažymėta šio leidinio turinyje. Karinės valdžios leidimą šiam rinkiniui spausdinti malonėjo išrūpinti P. Dr. P. Karvelis. Visa eilė asmenų nemažai pasiaukojo rūpindamiesi paties spausdinimo, korektūros ir įvairiais techniniais darbais. Jiems visiems priklauso malonaus skaitytojo padėka.

Skaitantiesiems pats Viešpats Dievas tesuteikia malonę rasti šiame leidinyje savo protui ir gyvenimo keliams šviesos.

† *Vysk. Vincentas Brizgys*

Lietuvių kolonija Scheinfeld'e
1948 m. rugsėjo mėn. 8 d.

[1]) Enc. Graves de communi, A.S.S. 33, psl. 393, mūsų rinkinyje XI Enciklika.

TURINYS

I

Jo Šventybės P. Pijaus IX Enciklika pasmerkianti svarbesniąsias mūsų laikų klaidas (Quanta cura) ir sąrašas svarbesniųjų klaidų, kurias P. Pijus IX jau anksčiau buvo pasmerkęs ir šios Enciklikos proga jas pakartotinai pasmerkia (Sillabus).

Iš lotynų kalbos vertė Kan. Dr. E. Bartkus.

TURINYS:

1. Bažnyčia budi visada laiku įspėti tikinčiuosius nuo klaidų 1
2. Šią pareigą pakartotinai atlieka ir P. Pijus IX . . . 2
3. Pakartotinai pažadinamas Ganytojų dėmesys įspėti tikinčiuosius nuo to laiko klaidų 2
4. Tų klaidų pasėkos 4
5. Popiežius savo Apaštaliniu autoritetu įsako tikintiesiems visas tas klaidas laikyti atmestomis, paneigtomis ir pasmerktomis 7
6. Ganytojai raginami uoliau kovoti su klaidų skelbėjais ir skelbti tiesą 7
7. Kovai pagalbos ieškoti Jėzuje Kristuje per maldą . . 8
8. Skelbiami visuotini atlaidai 9
9. Pabaiga: paraginimas į maldą ir palaiminimas . . . 10

Sąrašas svarbesniųjų klaidų (Syllabus P. Pii. IX)

TURINYS:

I § Panteizmas, natūralizmas ir griežtasis racionalizmas 11
II § Nuosaikusis racionalizmas 13
III § Indiferentizmas, latitūdinarizmas (plačios pažiūros) . 14
IV § Socializmas, komunizmas, slaptosios draugijos, biblinės draugijos, dvasininkų liberalų draugijos . . . 14
V § Klaidos, liečiančios Bažnyčią ir jos teises 15
VI § Klaidos, liečiančios valstybę tiek pačią savyje, tiek santykiuose su Bažnyčia 17
VII § Klaidos, liečiančios prigimt. ir krikščioniškąją etiką 20
VIII § Klaidos, liečiančios krikščioniškąją moterystę . . 21
IX § Klaidos, liečiančios pasaulinę Popiežiaus valdžią . 23
X § Klaidos, turinčios ryšio su šių dienų liberalizmu . . 24

II

Jo Šventybės P. Leono XIII Enciklika apie laiko blogybes ir priemones joms pašalinti (Inscrutabili Dei consilio). ASS vol. 10, ps. 585.

Iš lotynų kalbos vertė Kun. A. Sabaliauskas.

TURINYS:

1. Įžanga 25
2. Laiko blogybės 25

3. Jų priežastys 26
4. Jų pasėkos 26
5. Bažnyčios nuopelnai 27
6. Kultūra be krikščionybės 27
7. Bažnyčiai garbė, kad ji gina kultūrą, bet tautos to nepaisydamos ją praranda 28
8. Paraginimas Ganytojams savas tautas ginti nuo tos nelaimės ir būdai, kaip tai daryti 30

III

Jo Šventybės P. Leono XIII Enciklika apie socializmą (Quod apostolici muneris). ASS vol. 11, ps. 369.
Iš lotynų kalbos vertė Kun. A. Sabaliauskas.

TURINYS:

1. Apie ką bus kalbama 35
2. Socializmo progama: paneigia autoritetą, ... 35 iškreipia moterystės ir šeimos esmę, paneigia įgimtą nuosavybės teisę 36
3. Šių klaidų sena kilmė 36
4. Apaštalų Sostas niekad nedelsė žmoniją įspėti . . . 37
5. Evangelija ir socializmas nesuderinami 38
6. Kame žmonių lygybė 39
7. Piliečių santykiai su valdžia 39
8. Šeimos narių santykiai 40
9. Krikščioniška pažiūra į nuosavybę 41
10. Bažnyčiai rūpi vargšai 42
11. Paraginimas paklausyti Bažnyčios balso 43

IV

Jo Šventybės P. Leono XIII Enciklika apie krikščioniškąją moterystę (Arcanum divinae sapientiae). ASS vol. 12 ps. 385.
Iš lotynų kalbos vertė Kun. Dr. P. Manelis.

TURINYS:

1. Išganytojas atėjo pasaulio atnaujinti 46
2. Antgamtinės tvarkos atnaujinimas 46
3. Dievo įsteigtoji moterystė iš pat pradžios turėjo dvi savybes: vienumą ir neišardomumą 47
4. Pirmykštė moterystės forma net žyduose aptamsinta daugpatystės ir skyrybų; pagonyse sugadinta visokios rūšies blogybių 48
5. Kristus atstatė moterystę į savo pirmykštę formą ir ją pakėlė į Sakramentų garbę 49
6. Moterystei yra nustatytas aukštesnis tikslas 51
7. Tėvų autoritetas vaikų atžvilgiu, vaikų pagarba tėvams 52
8. Moterystės tvarkymą bei įstatymleidybą Kristus pavedė Bažnyčiai; gautą valdžią ji pastoviai panaudojo: savo įstatymais rūpinosi moterystės šventumu, neliečiamumu ir doriniu grožiu 52
9. Moterystę bando iš Bažnyčios valdžios atimti racionalistai, panaudodami ją kaip grynai žmonių instituciją . 53

10. Kad moterystė priklauso Bažnyčios teisei, rodo:
a) Švento dalyko savybė, kuri yra joje nuo pradžios jos įsteigimo 54
b) Sakramento garbė, kuri yra pridėta Kristaus valia 55
c) paties Išganytojo, Apaštalų ir Popiežių elgimosi būdas 55
d) valdovų sutikimas 56
11. Krikščionių moterystėje negalima atskirti sutarties nuo Sakramento 57
12. Daug blogybių kyla iš supasaulintos moterystės . . . 58
13. Taip prieinama prie moterystės skyrybų įstatymo, kuris yra naujų blogybių motina, ... 60
kaip liudija visų laikų patyrimas 61
14. Bažnyčia rūpindamosi moterystės šventumu ir neišardomybe, yra nusipelniusi bendram tautų labui 63
15. Bažnyčia nieku būdu nesipriešina civilinei valdžiai; priešingai, jai labai daug padeda 64
16. Pageidautinas vienos ir kitos valdžios sutarimas . . 64
17. Popiežius siūlo savo pagalbą valstybės valdovui . . 65
18. Vyskupai tepasistengia tikinčiuosius įsąmoninti moterystės dieviška kilme, antgamtine jos garbe, jos vienumu ir neišardomumu 65
19. Vengtinos mišriosios moterystės 67

V

Jo Šventybės P. Leono XIII Enciklika apie politinę valdžią (Diuturnum illud). ASS vol. 14, ps. 3.
Iš lotynų kalbos vertė Kun. Dr. P. Petraitis.

TURINYS:

1. Žmonių visuomenės ir pasaulinės valdž. bendras pavojus 70
2. Krikščionių religijos sekmingumas jį pašalinti . . . 71
3. Visi pripažįsta autoriteto būtinumą, tačiau kai kas sumenkina jo didingumą, jį išvesdami tik iš žmonių valios 71
4. Katalikų mokslas tvirtina valdžią esant iš Dievo, nors visuomenė gali nuskirti, kas tą valdžią vykdo . . . 71
5. Kad politinė valdžia yra iš Dievo, moko:
a) Šv. Raštas, ... 72
b) Bažnyčios Tėvai, ... 73
c) protas 73
6. Atsakoma į priešingus aiškinimus 74
7. Krikščionių mokslas padeda:
a) valdančiųjų autoritetui, ... 74
b) teisingai valdyti, ... 75
c) valdinių garbingumui ir gerovei 76
8. Bažnyčia moko elgtis pagal šį krikščionių mokslą . . 76
9. Klaidingos doktrinos blogi vaisiai 79
10. Ramybei grąžinti valdovai neturi kitų priemonių kaip religiją 79
11. Nepritardami reformatoriams, Popiežiai daug pasitarnavo visuomenės gerovei 80
12. Paraginimas vyskupams 81

VI

Jo Šventybės P. Leono XIII Enciklika apie krikščionišką valstybės santvarką (Immortale Dei). ASS XX vol. 18, ps. 161.
Iš lotynų kalbos vertė Kun. L. Gižinskas, T. L.

TURINYS:

1. Nepagrįsti Bažnyčios priešų puolimai praeity ir dabar 83
2. Krikščioniškas valstybės supratimas:
   a) Valstybėje yra būtina valdžia 84
   b) Valstybės esmė nereikalauja vieną valdymo formą statyti aukščiau už kitą 85
3. Kaip turi žiūrėti valdžia į savo galią 86
4. Valstybės ir jos vyriausybės pareigos Dievui . . . 86
5. Tikras Bažnyčios supratimas 88
6. Bažnyčios ir valstybės tarpusavio santykiai . . 90
7. Krikščioniško valstybės supratimo pranašumai:
   a) valdžios supratimo prestižui 91
   b) piliečiams 91
   c) šeimai 92
   d) politinė ir pilietinė sritis 92
8. Laicistinio valstybės supratimo pradžia, dėsniai ir padariniai 95
9. Bažnyčios padėtis laicistinėje valstybėje 96
10. Laicistinio valstybės supratimo kritika 97
11. Įvairių neaiškumų bei nesusipratimų paaiškinimas . . 101
12. Praktiški nurodym. katalikams, ypač viešajame veikime 104
13. Katalikybė ir politika 105
14. Katalikai raginami laikytis drausmės ir vienybės . . 108

VII

Jo Šventybės P. Leono XIII Enciklika apie žmonių laisvę (Libertas). ASS vol. 20, ps. 593.
Iš lotynų kalbos vertė Kun. L. Gižinskas, T. L.

TURINYS:

A. Įžanga

1. Reikalas pasisakyti laisvės klausimu 110

B. I dalis

Bažnyčios mokslas apie laisvę

2. Prigimtoji laisvė ir jos santykis su protu ir valia . . 111
3. Laisvė ir nuodėmė 113
4. Prigimties įstatymo santykis su laisve ir malone . . 115
5. Žmonių įstatymų ryšys su prigimties įstatymu . . . 117
6. Bažnyčios mokslo apie laisvę ir autoritetą santrauka . 119

C. II dalis

Klaidingi mokslai apie laisvę

7. Liberalizmas ir jo kritika 120
8. Ką reikia manyti apie Bažnyčios atskyrimą nuo valstybės 124
9. Kulto laisvė 125
10. Žodžio ir spaudos laisvė 127

11. Mokymo laisvė 128
12. Sąžinės laisvė 132

D. III dalis

Pritaikymas praktikoje

13. Liga ir vaistai 133
14. Politinė tolerancija 134

E. Pabaiga: pareikštų minčių santrauka

15. Baigiamosios mintys apie krikščioniškąją laisvę ir palaiminimas 135

VIII

Jo Šventybės P. Leono XIII Enciklika apie pagrindines krikščionių piliečių pareigas (Sapientiae Christianae). ASS col. 22, ps. 385.

TURINYS:

1. Gyvenimas verčia priminti krikščioniškus įsakymus . 141
2. Paniekinus religiją, visuomenę tvarkyti lieka tik jėga . 142
3. Katalikų pareigos yra didesnės, negu religijos nepažįstančių 143
4. Dievo, Bažnyčios, tėvynės meilė 143
5. Klaidinga apraiška 144
6. Ką statyti pirmoje eilėje 144
7. Kas yra valdžia ir jos įstatymai 145
8. Neteisingi įstatymai: kaip juos vertinti 145
9. Tuščios puikybės kova prieš Dievą ir Bažnyčią . . . 146
10. Tikinčiųjų pareigos tikėjimui 147
11. Pareigos išganymo atžvilgiu 148
12. Tikintieji privalo būti vieningi 149
13. Reikalingas ir nuomonių vieningumas 150
14. Vieningumas ir klusnumas Bažnyčiai turi būti tobuli . 151
15. Geriau pažintina Bažnyčios prigimtis 153
16. Bažnyčia nesiekia politinės valdžios 154
17. Bažnyčios nereikia piktnaudoti partijos prestyžui . . 154
18. Pavojuje ginčai turi nutilti 155
19. Bažnyčia ir valstybė neturi būti nei atskirtos nei savo tarpe kovoti 155
20. Įspėjimas einantiems į valstybinį darbą 157
21. Įspėjimas pretenzingiems krikščionims 157
22. Tikinčiųjų santykius su Bažnyčia pavaizduoja piliečio santykiai su valstybe 158
23. Pabaiga 163

IX

Jo Šventybės P. Leono XIII Enciklika darbininkų klausimu (Rerum novarum). ASS vol. 23, ps. 671.

Iš lotynų kalbos vertė Kun. Dr. V. Gronis.

TURINYS:

1. Darbininkų klausimo svarstymo reikalą iškėlė naujos visuomeninio bei ekonominio gyvenimo aplinkybės. Bažnyčios pareiga tarti savo žodį ir nurodyti teisingą kelią vargšų būviui pagerinti 165

2. Klaidinga pažiūra socialistų, kurie mano, jog, panaikinus privačią nuosavybę ir pakeitus ją bendra, bus pasiekta didesnės gerovės 166
3. Privačios nuosavybės teisė suteikta žmogui pačios prigimties; jinai pagrįsta žmogaus dvasine savybe ir gėrybių panaudojimo teise 167
4. Artimesnį žemės paskirstymą Dievas yra palikęs patiems žmonėms bei tautų nuostatams; pavesta atskirų asmenų nuosavybei žemė nepaliauja tarnavusi visų žmonių naudai 169
5. Privati nuosavybė būtina žmonių taikai bei ramybei išlaikyti. Todėl ją patvirtino visų laikų praktika, valstybės įstatymai ir Dievo įsakymai 169
6. Privačios nuosavybės būtinumą dar labiau išryškina šeimos, kurių teisės ir pareigos nėra mažesnės už valstybės, priešingai, jos prigimčiai yra dar artimesnės, nes pirmesnės 170
7. Valstybė neturi teisės kištis į šeimų vidaus gyvenimą, išskyrus būtiniausius atvejus, arba savintis vaikų globos teisę 171
8. Socialistų pažiūra yra griežtai atmestina, nes ji yra neteisinga ir darbininkams nenaudinga 172
9. Svarbus Bažnyčios vaidmuo darbininkų klausimui sekmingai išspręsti 172
10. Du pagrindiniai Bažnyčios šiuo klausimu nurodymai: žmones reikia imti tokius, kokie jie yra; prigimtis nėra nustačiusi nuolatinės kov. tarp turtingųjų ir vargingųjų 173
11. Krikščioniškojo mokslo teikiamosios priemonės luomų kovai pašalinti: abiejų šalių sąžiningas sutarties laikymasis, abipusė pagarba, teisingas atlyginimo nustatymas 174
12. Tikėjimas į amžinąjį gyvenimą — tolimesnė luomų kovos sušvelninimo priemonė 176
13. Bažnyčios mokslas apie turtų naudojimą, pagalbos kitiems teikimą, neturto ir darbo vertę 177
14. Bažnyčia ne tik nurodo nuostatus, bet savo veikla stengiasi juos įdiegti į žmonių širdis ir jais pagrįsti jų gyvenimą 179
15. Bažnyčia šalia dvasinės gerovės rūpinasi ir darbininkų medžiagine būkle, ragindama ne tik dorai gyventi, bet kurdama bei plėsdama labdaringas įstaigas 180
16. Šalia Bažnyčios prie darbininkų klausimo išsprendimo turi prisidėti visi, kuriuos tai tiesiogiai liečia, pirmoje eilėje valstybė, jos pareiga rūpintis visais, bet ypač darbininkija 182
17. Saugodama tiek atskiro žmogaus, tiek šeimos teises bei deramą laisvę, valstybė turi apimti visus, bet ypač varginguosius, savo tėviška globa, panaudodama prireikus savo galią 184
18. Valstybės pareigos: užtikrinti privačios nuosavybės neliečiamumą; įstatymų keliu šalinti darbdavių su darbininkais kivirčių priežastys; saugoti darbininkų sielos reikalus ir jų šiuo atžvilgiu įgimtą teisę, ypač šventadienių poilsį; žiūrėti, kad darbininkai nebūtų apkrauti

per ilgu, o paaugliai ir moterys jų amžiui bei lyčiai netinkamu darbu ir kad sutartimis būtų užtikrintos jųjų pareigos sau ir Dievui 185
19. Atlyginimo už darbą teisingumas pareina ne nuo laisvo susitarimo, bet nuo jo atitinkamumo, ir todėl išnaudojamam darbininkui prireikus valstybė privalo teikti savo globą bei pagalbą 188
20. Valstybės įstatymai turi sudaryti darbininkui palankias sąlygas nejudomajam turtui įgyti 190
21. Darbdavių ir darbininkų draugijų reikšmė darbininkų gerovei kelti 191
22. Žmogus turi įgimtą į draugijas būrimosi palinkimą . . 192
23. Prigimtoji teisė leidžia žmogui burtis į draugijas . . 192
24. Religinių draugijų atsiradimas pagrįstas taip pat prigimtąja teise; jų nauda ir būtinumas 193
25. Reikšminga katalikų dvasininkų ir pasaulininkų veikla darbininkų būviui pagerinti 194
26. Religinis sąmoninimas ir dorovės ugdymas — vienas svarbiausiųjų draugijų uždavinių 195
27. Nurodymai dėl draugijų vidaus santvarkos, ginčų sprendimo ir pagalbos įvairiais nelaimingais atvejais teikimo 196
28. Krikščionys darbininkai, susibūrę į gerai vadovaujamas draugijas savo gražiu pavyzdžiu gali daug padėti šiam ginčui išspręsti ir palengvinti klystantiems darbininkams rasti tikrąjį kelią 197
29. Raginami visi, kuriuos tai liečia, padaryti savo, o ypač vyskupai ir kunigai skiepyti be atvangos žmonių širdyse krikščioniškąją meilę, visų dorybių valdovę . . 198

X

Jo Šventybės P. Leono XIII Enciklika apie Jėzų Kristų Atpirkėją (Tametsi). ASS vol. 33, ps. 275.

Iš lotynų kalbos vertė Kan. Dr. F. Bartkus.

TURINYS:

1. Kristus — vienintelis žmonijos gelbėtojas 202
2. Kristus suteikė žmonėms be galo daug neapsakomai didelių geradarybių 303
3. Turime būti Kristui dėkingi už geradarybes . . . 205
4. Didelė yra nelaimė pasitraukti nuo Kristaus . . . 205
5. Kristus yra vienintelis kelias į Dievą. Jo reikia klausyti nežiūrint jokių sunkumų 205
6. Tik laikydamasis Kristaus įstatymo žmogus gali viešpatauti 207
7. Kristaus įstatymas — tai Bažnyčios skelbiamasis mokslas 208
8. Bažnyčios skelbiamojo Kristaus mokslo turi klausyti taip pat valstybės 208
9. Kristus yra pati tiesa 209
10. Nors Kristaus moksle yra aukštesnių už mūsų protą dalykų, bet reikia jį nuolankiai priimti 209
11. Kas nenori Kristui pasiduoti, eina prieš Dievą . . . 210
12. Kristus yra gyvenimas, prigimtiniu ir antprigimtiniu atžvilgiu 211

13. Dorovė be Kristaus tikėjimo neįmanoma 211
14. Reikia grįžti prie Kristaus ir ypač stengtis jį pažinti . 213

XI

Jo Šventybės P. Leono XIII Enciklika apie krikščioniškąją demokratiją (Graves de communi). ASS vol. 33 ps. 385.

Atspausdinta iš „Tiesos Kelio."

TURINYS:

1. Proga: kilę įvairūs socialiniai bei politiniai ginčai ir pavojai 216
2. Iš popiežių nurodymų kilęs naujas krikščioniškasis sąjūdis 217
3. Klaidinga baimė dėl krikščioniškos demokratijos vardo 218
4. Ginčo paaiškinimas 218
5. Skirtumas tarp socialistiškos ir krikščioniškos demokratijos 218
6. Krikščioniškoji demokratija turi reikštis apreikšto tikėjimo dėsniais 219
7. Demokratijos nereikia politiškai susiaurinti, sutapdant ją su kuria viena valstybės politine forma 219
8. Ji turi apimti visas socialines klases 220
9. Ją reikia skirti nuo politinės ir dvasinės anarchijos . 220
10. Taigi šiuo klausimu tolesni ginčai yrą nepageidaujami 221
11. Socialinis klausimas yra ne tik ekonominis, bet religinis ir moralinis klausimas 221
12. Yra vertas pagyrimo krikščionių rūpinimasis vargstančiais 222
13. Klysta tie, kurie smerkia karitatyvinę veiklą . . . 223
14. Vienos karitatyvinės veiklos nepakanka 224
15. Krikščionišką veiklą vadinti krikščionišku vardu nėra klaida, bet žodis nėra esminis dalykas 225
16. Į veiklą vargstančiųjų naudai yra trauktini įtakingieji asmens 225
17. Tikrovė šaukia ryžtis 226
18. Reikia vengti visko, kas katalikus vienus su kitais erzina ir kelia nesantaiką 226
19. Veikla bažnytinės vyresnybės vadovybėje 226
20. Paraginimas dvasininkijai dalyvauti krikščioniškoje socialinėje veikloje 227
21. Ko mokyti liaudį 227
22. Yra būtina:
a) klausyti Vyskupų vadovavimo 228
b) siekti dorybių 228
23. Budėti prieš ardančius vieningumą 229

XII

Jo Šventybės P. Pijaus XI Enciklika apie Kristaus taiką Kristaus Karalystėje (Ubi arcano Dei). AAS vol. 14 ps. 673.

TURINYS:

1. Įžanga: Enciklika turėjusi būti parašyta tuoj pat išrinkus, bet dėl įvairių priežasčių buvo atidėta . . . 231
2. Dar nėra tikros taikos 233
3. Tarpusavis tautų nepasitikėjimas 234

4. Klasių kova 235
5. Partijų nesutarimo peiktina priežastis 235
6. Pažeistas šeimos židinys 235
7. Individų ydos 236
8. Kitos blogybės 236
9. Blogybių priežastis žmogaus viduje 237
10. Klaidingo patrijotizmo žala 239
11. Dievo užmiršimas 239
12. Iš to eina autoriteto sunykimas 240
13. Sugriauti šeimos pagrindai 240
14. Jaunimas atitraukiamas nuo Dievo 241
15. Priemonės prieš blogybes 241
16. Reikia Kristaus taikos 241
17. Bažnyčios dalis kuriant taiką 244
18. Kristaus ramybė tik Kristaus karalystėje 247
19. Į šį darbą raginami Vyskupai 247
20. Visuotinio susirinkimo mintis 248
21. Primenami anksčiau pradėti ir dabar tęstini darbai . 248
22. Klaidingi naujumai gali kai ką suklaidinti 251
23. Per daug yra nepažįstančių Bažnyčios mokslo . . . 251
24. Tautų santykiai su Apaštalų Sostu 251
25. Bažnyčia padeda ir žemiškai taikai 253
26. Santykiuose su valstybe Bažnyčios laisvė ir garbė turi likti nepažeista 253
27. Apgailestaujami santykiai su Italija 253
28. Palaiminimas 255

XIII

Jo Sventybės P. Pijaus XI Enciklika apie krikščionišką jauatnaujinimą ir apie jos pagal Evangelijos mokslą patobulinimą, 40 metų P. Leono XIII Enciklikos „Rerum Novarum" sukaktuvių proga (Quadragesimo anno).

Atspausdinta iš „Tiesos Kelio".

TURINYS:

1. Jubilejinė sukaktis 257
2. Enciklikos „Rerum Novarum" kilmė 258
3. Kapitalistų ir darbininkų laikymasis 258
4. Katalikų pastangos 258
5. Katalikų apsivylimas 258
6. Kreipimasis į Apaštalų Sostą 259
7. Apaštalų Sosto nuomonė tais klausimais išreikšta Enciklika „Rerum Novarum" 259
8. Jos data 259
9. Užuojauta vargstantiems 259
10. Kaip Enciklika buvo sutikta 260
11. Enciklikos „Rerum Novarum" vaisiai 261
12. Bažnyčios vaidumo: 261
13. a) Mokslo atžvilgiu, ... 262
14. b) Pritaikymo atžvilgiu 263
15. Valstybės veikla 264
16. Pačių suinteresuotųjų veikla 265
17. Darbininkų draugijos 266
18. Kitų luomų draugijos 268

19. Darbdavių draugijos 268
20. Išvada: Rerum Novarum yra darbininkų Magna charta 268
21. Bažnyčios mokslas ekonominiu ir socialiniu klausimu . 269
22. Apie nuosavybės teisę 270
23. Nuosavybės individualiniai ir socialiniai savumai . 271
24. Nuosavybės pareigos 271
25. Valstybės pareigos 272
26. Pareigos kylančios iš atliekamo pelno 273
27. Nuosavybei įsigyti pagrindai 273
28. Kapitalas ir darbas 274
29. Neteisingi kapitalo reikalavimai 274
30. Neteisingi darbo reikalavimai 275
31. Teisingo paskirstymo principas 275
32. Proletariato pakėlimas 276
33. Proletariato pakėlimas nuosavybės įgijimu 277
34. Teisingas atlyginimas 278
35. Individualinis ir socialinis darbo charakteris . . . 279
36. Darbininko ir jo šeimos pragyvenimas 279
37. Įmonės sąlygos 280
38. Bendrosios gerovės reikalavimai 281
39. Socialinės tvarkos atstatymas 282
40. Įvairių profesinių bendruomenių bendradarbiavimas . 283
41. Vadovaujantis ekonominio gyvenimo principas . . . 285
42. Dalykai, kurie nuo Leono XIII laikų labai pasikeitė: Ekonominės santvarkos pasikeitimas 289
43. Kapitalistinė sistema ne savyje yra bloga, bet iškreipta 289
44. Ekonominė diktatūra pakeitė laisvą konkurenciją . . 290
45. Liūdnos pasekmės 291
46. Gydomosios priemonės 291
47. Pasikeitęs socializmas 292
48. Jėgos partija arba komunizmas 292
49. Saikingesnioji partija, kuri pasilaikė socializmo vardą . 293
50. Šiek tiek tolsta nuo klasių kovos ir nuosavybės panaikinimo 293
51. Ar galima rasti kompromisą su socializmu 294
52. Socialistų visuomenės ir žmogaus socialinio charakterio supratimas yra visai priešingas krikščioniškajai tiesai 295
53. Katalikas ir socialistas yra nesuderinamos sąvokos 296
54. Socializmas turi įtakos papročiams ir kultūrai . . . 296
55. Katalikai bėgliai socialistų stovykloje 297
56. Kvietimas sugrįžti 298
57. Papročių atnaujinimas 298
58. Ypatingoji šių dienų tvarkos yda, tai dvasinis pakrikimas 299
59. Šių blogybių priežastys 300
60. Gydomosios priemonės: pertvarkytinas ekonominis gyvenimas 302
61. Artimo meilės vaidumo 303
62. Laukia gana sunkus uždavinys 304
63. Kuriuo keliu reikia eiti 305
64. Reikalingas glaudus susibūrimas ir susiklausymas . . 308

XIV

Jo Šventybės P. Pijaus XI Enciklika apie visuomenės tvarkos nuomenės auklėjimą (Divini illius Magistri). ASS vol. 22, ps. 1.

Iš italų kalbos vertė Vysk. P. Būčys, M. I. C. — Atspausdinta iš K. V. C. leidinio 1930 m.

TURINYS:

1. Reikalas kalbėti apie krikščionišką auklėjimą . . . 310
2. Krikščioniškojo auklėjimo esmė, svarba ir kilnumas . 312
3. Seka dėstymo padalinimas 313
   Kieno yra pareiga auklėti 313
   Bažnyčios dalis auklėjime 314
4. Aukščiausias autoritetas 314
5. Antgamtinė motinybė 314
6. Bažnyčios teisių apimtis 316
7. Bažnyčios, šeimos ir valstybės teisių suderinimas . . 318
   Seimos 319
8. Pirmesnė už valstybės teisę 319
9. Neliečiama, bet ne despotinė teisė 319
10. Bažnyčios globa 321
    Valstybės 322
11. Bendrosios gerovės atžvilgiu 322
12. Ką valstybė gali sau rezervuoti 324
13. Bažnyčios ir valstybės santykis 325
14. Reikalas ir nauda susitarti su Bažnyčia 327
    Auklėjimo subjektas 329
15. Visas žmogus yra nupuolęs, bet atpirktas 329
16. Pedagoginis natūralizmas yra klaida 329
17. Seksualinis auklėjimas 331
18. Koedukacija 332
    Auklėjimo aplinka 333
19. Krikščioniškoji šeima 333
20. Bažnyčia ir jos darbai auklėjimo srityje 335
21. Mokykla: 335
    a) Neutrali, mišri, vienintelė 336
    b) Katalikiška 336
    c) Katalikų Veikimas ir mokykla 338
    d) Geri mokytojai 339
22. Pasaulis ir jo pavojai 340
    Krikščioniškojo auklėjimo tikslas ir forma 342
23. Ugdyti krikščionį 342
24. Taip pat kilnesnį ir naudingesnį pilietį 343
25. Jėzus Kristus auklėjimo Mokytojas ir Pavyzdys . . 344
    Pabaiga 344

XV

Jo Šventybės P. Pijaus XI Enciklika apie krikščioniškąją moterystę, turint prieš akis šių dienų šeimos ir visos žmonių bendruomenės sąlygas, sunkumus, klaidas bei ydas (Casti connubii) AAS vol. 22 ps. 539.

Iš lotynų kalbos vertė Kan. Dr. P. Aleksa.

TURINYS:

A. Įvadas

1. Bendrosios mintys 348

2. Enciklikos turinys 349

B. Dėstymas

3. Pagrindiniai dėsniai 349

I Dalis

4. Moterystės gėrybės 351
5. Tėvystės kilnumas 352
6. Tėvų uždaviniai 354
7. Tik palaimintam moterystės židinyje 354
8. Ištikimybė 354
9. Vieningumas 355
10. Skaistybė 355
11. Meilė 356
12. Šeimos galva ir širdis 357
13. Sakramentas — neišardomumas 358
14. Moterystė — didelė paslaptis 360
15. Moterystės neišardomumo vaisiai 361
16. Sakramento palaima 362
17. Susituokusiųjų bendradarbiavimas 362
18. Dievo išminties gilumas 363

II Dalis

19. Kova prieš moterystę apskritai 364
20. Kova prieš pagrindinius moterystės dėsnius . . . 365
21. Kova prieš moterystės gėrybes 367
22. Moterystės piktnaudojimas 367
23. Sielų ganytojų uždaviniai 368
24. Pasiteisinimų vertė 368
25. Negimusios gyvybės žudymas 370
26. Eugenika 370
27. Valdžios pareigos 371
28. Draudimas tuoktis ir dirbtinis nevaisingumas . . . 372
29. Kova prieš santuokinę ištikimybę 373
30. Nesvetimoteriauk 373
31. Moters laisvė 374
32. Santuokinė meilė 376
33. Kova prieš Sakramentą 376
34. Moterystės šventumas 377
35. Mišrios santuokos 378
36. Ryšio neišardomumas 380
37. Neišardomumo nauda ir ištuokų pragaištingumas . . 382

III Dalis

38. Gelbėjimosi priemonės 383
39. Reikia palaikyti religinį gyvenimą 384
40. Reikia pažinti Dievo įstatymus 386
41. Reikia paklusti Bažnyčiai 386
42. Reikia tikinčiuosius pamokyti 387
43. Reikia gerbti Bažnyčios įsakymus 389
44. Vedusieji neturi pamiršti santuokos 389
45. Reikia moterystei pasirengti 390
46. Medžiaginės būklės lengvinimas 392
47. Valstybės pareigos 394
48. Bažnyčios ir valstybės bendradarbiavimas 395

49. Reikia Enciklika išgarsinti 397
50. Palaiminimas 397

XVI

Jo Šventybės P. Pijaus XI Enciklika apie Katalikiškąjį Veikimą (Non abbiamo bisogno). AAS vol. 23 ps. 285.

Iš italų kalbos vertė T. Dr. J. Vaišnora, MIC. Atspausdinta iš „Tiesos Kelio."

TURINYS:

1. Popiežius atlieka broliškos padėkos pareigą . . . 401
2. Iš blogybės išeis Italijai naujas gėrio klestėjimas . . 403
3. Popiežius gina tiesą ir teisingumą 404
4. Popiežius atremia melagingus apkaltinimus, metamus Kat. Akcijai 405
5. Čia kova nėra politinė, bet moralinė ir religinė . . . 414
6. Norima išplėšti iš Bažnyčios jaunimą 416
7. Paliestos sielų ir Bažnyčios šventosios teisės . . . 417
8. Bažnyčia pripažįsta valstybės teises, bet smerkia valstybės dievinimą 419
9. Fašistų ideologija nėra suderinama su katalikų mokslu ir prigimtąja teise 422
10. Kaip elgtis katalikams partijos nariams 423
11. Popiežius kviečia katalikus pasitikėti Dievu . . . 426

XVII

Jo Šventybės P. Pijaus XI Enciklika apie bedieviškąjį komunizmą (Divini Redemptoris). AAS vol. ps. 65.

Iš lotynų kalbos vertė Kan. Dr. F. Bartkus.

TURINYS:

1. Jau Popiežiai Pijus IX ir Leonas XIII yra pasmerkę komunizmą 431
2. P. Pijaus XI kalbos ir raštai prieš komunizmą . . . 431
3. Reikalas išleisti naują prieš komunizmą nukreiptą raštą 432
4. Klaidingas komunizmo idealas 433
5. Komunistų mokslo esmę sudaro Markso dialektinis ir istorinis materializmas 433
6. Komunizmo pažiūros į žmogaus asmenį ir į privatinę nuosavybę 434
7. Komunizmo pažiūros į moterystę, šeimą ir tėvų teisę auklėti savo vaikus 434
8. Komunizmo pažiūra į bendruomenę ir jos teises . . 435
9. Komunizmo pažiūra į valstybę 435
10. Komunizmo paplitimo priežastys 436
11. Baisūs komunizmo vaisiai 438
12. Kova prieš visa, kas dieviška 439
13. Tėviškas žodis Rusijoje prislėgtosioms tautoms . . . 440
14. Aukščiausioji būtybė — Dievas 441
15. Ką sako protas ir tikėjimas apie žmogų ir šeimą . . 441
16. Abipusės atskirų asmenų ir bendruomenės teisės bei pareigos 441

17. Ekonominė ir socialinė santvarka 442
18. Socialinė hierarchija ir valstybės teisės 443
19. Bažnyčios mokslo grožis 444
20. Ar Bažnyčia iš tikro nesielgė pagal šį savo mokslą . 445
21. Reikia imtis priemonių 447
22. Pagrindinė priemonė yra atnaujinti krikščioniškąjį gyvenimą 447
23. Atitraukti širdį nuo šio pasaulio gėrybių 448
24. Krikščioniškai mylėti artimą 450
25. Reikia laikytis griežto teisingumo 451
26. Socialinis teisingumas 453
27. Reikia gilintis į socialinį Bažnyčios mokslą ir skleisti jo pažinimą 454
28. Saugotis komunizmo vylių 455
29. Malda ir atgaila 456
30. Socialinio Bažnyčios veikimo vykdytojai ir padėjėjai — kunigai 457
31. Kreipimasis į katalikus darbininkus 460
32. Katalikai turi tarp savęs sutarti 461
33. Atsišaukimas į visus, kurie tiki į Dievą 461
34. Krikščioniškosios valstybės pareigos 462
35. Tėviškas žodis paklydusiesiems 464
36. Šv. Juozapas — pavyzdys ir globėjas 464

XVIII

Jo Šventybės P. Pijaus XI Enciklika apie Katalikų Bažnyčios padėtį Vokietijos valstybėje (Mit brennender Sorge). AAS vol. 29 ps. 145.

Iš vokiečių kalbos vertė Kun. Dr. J. Maknys.

TURINYS:

1. Enciklikos priežastis — pradėtas katalikų persekiojimas 467
2. Paaiškinimai apie konkordato kilmę 468
3. Neištikimybė konkordatui 468
4. Bažnyčios laikymasis 469
5. Šios enciklikos tikslas 470
6. Grynas tikėjimas į Dievą 470
7. Grynas tikėjimas į Kristų 472
8. Grynas tikėjimas į Bažnyčią 474
9. Grynas tikėjimas į primatą 478
10. Saugoti iškreipimų šventų žodžių ir sąvokų 479
11. Dorovės mokslas ir dorovinė santvarka 481
12. Prigimtosios teisės pripažinimas 482
13. Į jaunimą 484
14. Į kunigus ir vienuolius 486
15. Į ištikimuosius pasauliečius 488
16. Pabaiga 490

XIX

Jo Šventybės P. Pijaus XII Enciklika apie Jėzaus Kristaus mistinį kūną ir apie mūsų susivienijimą su Kristumi (De Corpore Christi mystico). 1943. 6. 29.

Iš lotynų kalbos vertė Kun. Dr. J. Maknys.

TURINYS:

1. Įžanga 493

I Dalis

2. Bažnyčia — mistinis Kristaus Kūnas 498
3. Bažnyčia kaip kūnas: vienintelis, nedalomas ir regimas 499
4. Klaidingas Bažnyčios supratimas 499
5. Organiškas ir hierarchiškai susijungęs 499
6. Gyvybę teikiančiomis išganymo piremonėmis t. y. sakramentais aprūpintas 500
7. Susidedąs iš aiškiai nustatytų narių 502
8. Neišskiriami ir nusidėjėliai 502
9. Bažnyčia kaip Kristaus Kūnas 503
10. Kristus — šio Kūno įkūrėjas 503
11. Kristus — Kūno galva 506
12. Paslaptingoji ir ypatingoji Bažnyčios valdžia . . . 508
13. Regimoji ir paprastoji Bažnyčios valdžia per Romos popiežių 509
14. Kristus yra Bažnyčios galva dėl to, kad juodu viens antram yra reikalingi 511
15. Kristus — kūno palaikytojas 515
16. Kristus kaip Kūno Išganytojas 518
17. Bažnyčia — kaip mistinis Kristaus Kūnas 518
18. Mistinis ir fizinis kūnas 519
19. Mistinis ir grynai moralinis kūnas 519
20. Teisės ir meilės Bažnyčia 521

II Dalis

21. Tikinčiųjų susijungimas su Kristumi 523
22. Teisinis ir visuomeninis ryšys 523
23. Dieviškos dorybės 524
24. Artimo meilė 526
25. Kristus mus supa begaliniu pažinimu ir amžina meile 526
26. Bažnyčia kaip Kristaus pilnybė 526
27. Šv. Dvasios gyvenimas 527
28. Eucharistija kaip vienybės ženklas 529

III Dalis

29. Klaidos dabarties asketiniame gyvenime ir Ganytojo įspėjimas 530
30. Klaidingas „misticizmas" 530
31. Klaidingas „kvietizmas" 530
32. Klaidos apie išpažintį ir maldą 531
33. Paraginimas mylėti Bažnyčią 533
34. Mūsų meilė Bažnyčiai turi būti ištikima 534
35. Bažnyčioje Kristų matyti 535
36. Kristaus meilė Bažnyčiai mus ragina mylėti Bažnyčią . 536

Pabaiga

37. Apie Švenčiausiąją Mergelę Mariją 543

XX

Jo Šventybės P. Pijaus XII kalba, pasakyta pradedant šeštuosius karo metus, 1944 m. rugsėjo 1 dieną (Apie naują socialinę santvarką).

Verstą iš Vatikano išleisto vokiškojo teksto.

TURINYS:

1. Žvilgsnis į praeitį 549
2. Atstatymas 549
3. Krikščionių pareiga 549
4. Sunki griuvimo ir atstatymo valanda 550
5. Krikščioniškos kultūros pagrindai bei uždaviniai . . 550
6. Krikščioniškoji kultūra jungia tautas 551
7. Krikščioniškoji kultūra — brangus paveldėjimas . . 551
8. Krikščionių atsidavimas, drąsa ir veikli meilė . . . 551
9. Kvietimas pasilikti ištikimiems krikščioniškai kutūrai ir ją ginti 552
10. Tikras ir veiklus visų geravalių bendradarbiavimas . 552
11. Esminė problema: proletariato pakėlimas 552
12. Sveikas ir nesveikas naujumų troškimas 552
13. Įgimta teisė į privačią nuosavybę 553
14. Nuosavybės supratimo klaidingi aiškinimai . . 554
15. Iš vienos pusės — neriboti turtai, iš kitos — proletariatas 554
16. Pažangusis Bažnyčios visuomeninis mokslas . . 555
17. Privatinė nuosavybė — paskatinimas mylėti darbą . 555
18. Krikščioniškoji socialinė ir ūkinė ateities politika . . 555
19. Technikos pažanga teisingos ūkinės santvarkos tarnyboje 556
20. Krikščioniškojo visuomenės mokslo svarbus ir sunkus uždavinys 557
21. Italijos, o ypač Romos skurdas 557
22. Ir karo įkarštyje nereikia pamiršti civilinio gyvenimo reikalų. 558
23. Visų bendradarbiavimas Italijos atstatymui . . . 558
24. Savas gėrybes padaryti prieinamas kitiems . . . 559
25. Padėka santarvininkų ir Italijos įstaigoms . . . 559
26. Tautos tautai pagalbos kilnumas 559
27. Pokarinio meto sunkumai 560
28. Tarptautinės taikos organizacijos reikalas 560
29. Karo ir civilinių belaisvių kančios 561
30. Keliai į tautų santaiką 561

XXI

Jo Šventybės P. Pijaus XII kalba, pasakyta Kalėdų Vigilijoje, 1944 m. gruodžio 23 d. — šeštosios karo Kalėdos (Apie tikrosios demokratijos pagrindus).

Versta iš Vatikano išleisto vokiškojo teksto.

TURINYS:

1. Kalėdų nuotaika 563
2. Kalėdų džiaugsmas karo skausmuose 563
3. Geresnių laikų pasiilgimas 564
4. Kritiškas laikymasis valstybės nekontroliuojamos galios atžvilgiu 565
5. Bunda linkimas į demokratiją 565
6. Jos esmė ne struktūroje, o žmonėse 565
7. Du pagrindiniai klausimai 566
8. Daugiau ir geresnės demokratijos 566
9. Gyva tauta ir tingi masė 567

10. Asmenybės — tautinės visuomenės ramsčiai . . . 568
11. Masė didžiausias demokratijos priešas 568
12. Tikras ir veiklus autoritetas demokratijoje 569
13. Visokia pagarba remiasi Dievo autoritetu 569
14. Dievo autoritetas — visokios tikros demokratijos pagrindas 569
15. Tautos atstovų moralinis aukštumas ir atsakingumas . 570
16. Valstybinės institucijos — dvasiškai aukštai stovinčių ir tvirtabūdžių asmenybių elitas 570
17. Dvasiškai aukštai stovį asmens — demokratijos nešėjai 571
18. Nėra jokio neriboto valstybės autoriteto 571
19. Pozityvūs įstatymai niekad neturi prieštarauti Dievo įstatymams 572
20. Piliečio moralinio subrendimo būtinumas 572
21. Būtinas pripažinimas dieviškosios tvarkos — tautų ramybės pagrindas 573
22. Karas agresyviniam karui 573
23. Organas taikai išlaikyti 574
24. Jos veiklos būdai 575
25. Sąlyga: visuotinis teisingumas 575
26. Teisingas karo kaltų tautų traktavimas 575
27. Grįžimas į tautų bendruomenę 576
28. Teisingas, o ne kolektyvinis karo nusikaltėlių baudimas 576
29. Evangelijos pagrindai ir tikrovė 577
30. Bažnyčia — demokratijos pagrindų gynėja 577
31. Kristus — žmogaus garbingumo atstatytojas . . . 578
32. Popiežiaus padėka labdaringoms tautoms 579
33. Palaiminimas 579

XXII

Jo Šventybės P. Pijaus XII kalba, pasakyta Kardinolų Kolegijai 1945 m. birželio 2 d. (Apie Apaštalų Sosto ir Vokietijos nacionalsocialistinio režimo santykius).

Versta iš Vatikano išleisto vokiškojo teksto.

TURINYS:

1. Padėka Kardinolų Kolegijai 581
2. Praeities prisiminimas 581
3. Kurti taiką yra visų pareiga 581
4. Kas beliko iš nacių Vokietijos 582
5. Ateities viltis 582
6. Bažnyčios santykiai su nacių Vokietija 582
7. Konkordato kilmė 583
8. Konkordatas kovos prieš Bažnyčią nesustabdė . . . 583
9. Katalikų laikymasis 584
10. Apaštalų Sosto laikymasis 584
11. Enciklika „Mit brennender Sorge" 584
12. Enciklikos pasekmės 584
13. Nacionalsocializmo klaidų priminimas 585
14. Tolesnė kova 586
15. Nacionalsocializmo režimui griuvus 587

XXIII

Jo Šventybės P. Pijaus XII kalba, pasakyta katalikėms mo-

terims audijencijoje 1945 m. spalio 21 d. (Moteris socialiniame ir politiniame gyvenime).

Versta iš prancūzų kalbos.

TURINYS:

1. Įžanga 593
2. Šeimos židinys 595
3. Laisvas atsisakymas nuo vedybų sekant Evangelijos patarimais 596
4. Krikščioniškasis jaunimas, kuris be savo noro lieka nevedęs 596
5. Motinystė — natūrali moters funkcija 597
6. Nepalankios šeimos šventumui ir moters garbei socialinės bei politinės sąlygos 597
7. Liūdnos pasekmės dėl motinos nebuvimo šeimos židinyje 598
8. Motinos pareiga dalyvauti šios dienos viešajame gyvenime 600
9. Plati moters veikimo sritis dabartiniam pilietiniame ir politiniame gyvenime 602
10. Kelios mintys pabaigai 603

XXIV

Jo Šventybės P. Pijaus XII kalba, pasakyta Kalėdų Vigilijoje 1947 m. (Apie rimtą pokarinę šių laikų padėtį).

Iš lotynų kalbos vertė Kun. Dr. M. Čyvas.

TURINYS:

1. Momento rimtumas temdo švenčių nuotaiką . . . 606
2. Daug širdžių kurčios Kalėdų varpams 606
3. Nihilizmo viltys 607
4. Geravalių žmonių baimė 607
5. Geros valios žmonės visi turi jungtis į kovą prieš pikta 607
6. Mūsų laiko ženklas — melas 607
7. Veidmainingas melas siekia suvedžioti mažai išmanančius 608
8. Melui reikia nuplėšti jį slepiančią kaukę 609
9. Tik tiesa — kelias į susipratimą 610
10. Negarbingi keliai į tariamąją taiką 610
11. Garbė per aukas siekiantiems žmonijos ramybės . . 612
12. Be meilės nebus taikos 612
13. Nykstant tikėjimui nyksta tikroji meilė 612
14. Geros valios žmonės norėdami gali grąžinti taiką . . 613
15. Bedievybė bijo, kad Europa ir pasaulis nesurastų teisingo kelio 613
16. Priekaištai daromi ne tautoms, o teorijoms 614
17. Bloga dvasia suniekino didelius užsimojimus . . . 615
18. Pasitikėkime Dievo Apvaizda 615
19. Laikas ryžtis 616
20. Oportunizmo pasmerkimas 616
21. Raginimas melstis 616
22. Palaiminimas 616

XXV

Jo Šventybės P. Pijaus XII kalba, pasakyta Kūčių dieną 1948 m. (Apie ištikimumą Kristaus mokslui ir krikščioniškąją taiką).

Iš lotynų kalbos vertė Kun. Dr. P. Jatulis.

TURINYS:

1. Priežastys, skatinančios šv. Tėvą kalbėti į tikinčiuosius 618
2. Popiežius kviečia tikinčiuosius pasvarstyti dabartinės pasaulio padėties ir ieškoti priemonių jai pataisyti . 618
3. Ką davė pasauliui 1948 metai 619
4. Popiežiaus sveikinimas tikintiesiems Kalėdų švenčių . 619
5. Popiežius skatina tikinčiuosius ištvermingai likti ištikimais Kristaus tiesai ir rūpintis įgyvendinti teisingumo ir meilės socialinę tvarką 619
6. Praeitais metais Bažnyčią pasauliui daug davė . . . 620
7. Skaudūs įvykiai Bažnyčią dar labiau sustiprino . . 621
8. Ta proga Popiežius prisimena suklydusias ir pavojuje esančias sielas 621
9. Katalikai turi vengti izolacionizmo - užsidarymo savėje 623
10. Priežastys, reikalaujančios tikinčiuosius vengti užsidarymo savėje 623
11. Šiandieninio pasaulio pastangos taikai sukurti . . . 624
12. Krikščioniškoji taika 624
13. Jos ginklai 624
14. Jos dvasia 625
15. Turi būti praktiška ir lanksti 625
16. Krikščioniškoji taika yra didelė jėga 626
17. Krikščioniškoji taika yra tvirta 627
18. Tą taiką skelbia ir Kalėdų varpai 628
19. Popiežius ragina dirbti krikščioniškosios taikos labui . 628
20. Ypatingas Popiežiaus kreipimasis į jaunimą dirbti dėl taikos 628
21. Popiežiaus maldos ir linkėjimai 629
22. Palaiminimas 629

JO ŠVENTYBĖS P. PIJAUS IX
ENCIKLIKA
PASMERKIANTI SVARBESNIĄSIAS MŪSŲ LAIKŲ KLAIDAS IR TŲ KLAIDŲ SĄRAŠAS

(Quanta cura)

Garbingieji Broliai,

Sveikinimas ir Apaštališkasis Palaiminimas

1. Bažnyčia budi visada laiku įspėti nuo klaidų.

Kokiu rūpestingumu ir ganytojišku budrumu Mūsų Pranokėjai Romos Vyskupai, atlikdami Viešpaties Kristaus Apaštalų Vyresniojo šventojo Petro asmenyje jiems paskirtąją pareigą ir uždavinį ganyti avis ir avinėlius, niekuomet nepaliovė atsidėję maitinti tikėjimo žodžiais, šviesti išganingu mokslu ir sulaikyti nuo nuodingų ganyklų visą Viešpaties aviją, visiems, o ypač jums, Garbingieji Broliai, yra gerai ir aiškiai žinoma. Ir iš tikro, tieji Mūsų Pranokėjai tauriosios katalikų religijos, tiesos ir teisingumo skelbėjai bei gynėjai, ko labiausiai rūpindamiesi sielų išganymu, nieko nelaikė svarbesniu dalyku, kaip kad savo išmintingiausiais raštais bei potvarkiais atskleisti ir pasmerkti visas erezijas bei klaidas, kurios, būdamos priešingos mūsų dieviškajam tikėjimui, Katalikų Bažnyčios mokslui, doriems papročiams ir amžinajam žmonių išganymui, dažnai kėlė didelių audrų ir darė daug žalos Bažnyčiai bei valstybei. Todėl tieji Mūsų Pranokėjai su apaštališku tvirtumu puolat priešinosi piktoms nedorų asmenų užmačioms, kurie, lyg dūkstančios jūrų bangos, putodami žalingais savo sumanymais ir žadėdami laisvę, nors patys būdami pragaišties vergai, savo apgaulingomis kalbomis ir pavojingais raštais stengėsi pakasti katalikų religi-

jos ir valstybės pamatus, panaikinti bet kokį dorumą bei teisingumą, sugadinti visų dvasias bei širdis ir neatsargiuosius, o ypač neprityrusįjį jaunimą nukreipti nuo teisingos gero elgesio drausmės bei įtraukti į klaidų žabangas ir galop išplėšti iš Katalikų Bažnyčios prieglobsčio.

2. Šią pareigą pakartotinai atlieka ir P. Pijus IX.

Gi kaip jūs, Garbingieji Broliai, gerai žinote, vos Mes slaptingu Dievo Apvaizdos nustatymu, o ne dėl savo nuopelnų buvome pakelti į šį Petro Sostą, savo giliausiam širdies skausmui matydami siaubingą tokios daugybės nedorų idėjų sukeltąją audrą ir niekuomet pakaktinai neapgailėtiną žalą, kuri eina krikščioniškosioms tautoms iš tos klaidų daugybės, pagal savo apaštališkąjį uždavinį sekdami garbingomis savo Pranokėjų pėdomis, pakėlėme balsą ir, išleisdami daug enciklikų, pasakydami konsistorijoje kalbų bei kitais apaštaliniais raštais, pasmerkėme stambesniąsias mūsų laikų klaidas, pažadinome žymųjį jūsų vyskupišką budrumą ir rimtai įspėjome visus Mums mylimiausiuosius Bažnyčios vaikus bei paraginome juos ko labiausiai biaurėtis ir saugotis užsikrėsti šiuo tokiu pragaištingu maru. Ypač savo pirmutinėje enciklikoje, parašytoje jums 1846 metų lapkričio 9 dieną, ir savo dviejose kalbose, kurių vieną pasakėme konsistorijoje 1854 metų gruodžio 9 dieną, kitą 1862 metų birželio 9 dieną, pasmerkėme siaubingas idėjų pabaisas, kurios ypač šiais laikais vyrauja didžiausiai sielų žalai ir pačios valstybės nuostoliui, kurios ko labiausiai priešingos ne tik Katalikų Bažnyčiai ir jos išganingam mokslui bei garbingoms teisėms, bet taip pat ir amžinajam Dievo į visų širdis įdiegtam prigimties įstatymui bei sveikam protui ir iš kurių eina kone visos kitos klaidos.

3. Pakartotinai pažadinamas Ganytojų dėmesys įspėti tikinčiuosius nuo to laiko klaidų.

Nors jau esame pasmerkę ir atmetę svarbiausias šios rūšies klaidas, tačiau Katalikų Bažnyčios gerovė, Dievo Mums pavestasis sielų išganymas ir pačios žmonijos nauda aiškiai reikalauja, kad vėl pažadintume jūsų ganytojiškąjį atsidėjimą

kovoti prieš kitas nedoras idėjas, kurios iš tų klaidų trykšta, lyg iš šaltinių. Tos klaidingosios ir nedoros idėjos yra juo labiau pasibiaurėtinos, kadangi ypatingu būdu siekia sukliudyti ir pašalinti išganingą įtaką, kurią Katalikų Bažnyčia, dieviškojo savo Steigėjo pavesta ir paliepta, turi ligi pasaulio pabaigai laisvai daryti ne tik atskiriems asmenims, bet ir tautoms ir šalims bei jų vyriausiesiems valdovams; kadangi taip pat siekia panaikinti tarp dvasinės ir pasaulinės vyriausybės sutarimą bei santaiką, kuri visuomet buvo palaiminga bei išganinga tiek Bažnyčiai tiek valstybei.[1]) Juk gerai žinote, Garbingieji Broliai, kad šiais laikais yra nemaža tokių, kurie, taikydami valstybei nedorą ir neprotingą vadinamojo natūralizmo dėsnį, drįsta skelbti, jog „geriausia valstybės santvarka ir pilietinio gyvenimo pažanga reikalaute reikalauja, kad valstybė būtų kuriama ir valdoma nė kiek neatsižvelgiant į religiją, lyg tarsi jos visai nebūtų, arba bent nedarant jokio skirtumo tarp teisingosios religijos ir klaidingųjų". Prieštaraudami šv. Rašto, Bažnyčios ir šv. Tėvų mokslui, jie nesidrovi tvirtinti, kad yra „geriausia visuomenės santvarka, jei šalies vyriausybei pripažįstama teisė vien tuomet tebausti įžeidžiančiuosius katalikų religiją, kai to reikalauja viešoji ramybė. „Remdamiesi tokiu visiškai klaidingu valstybės valdžios supratimu, jie skleidžia neteisingą ir Katalikų Bažnyčiai bei sielų išganymui ko labiausiai žalingą pažiūrą, kurią amžino atminimo Mūsų Pranokėjas Gregorius XVI pavadino pamišimu[2]), būtent, kad „sąžinės ir Dievo garbinimo laisvė yra nuosava kiekvieno žmogaus teisė, kuri turi būti įstatymų pripažinta ir paskelbta kiekvienoje gerai sutvarkytoje šalyje, ir kad piliečiai turi teisę į visokią jokios bažnytinės ir vastybinės vyriausybės nevaržytiną laisvę, kad galėtų bet kokias savo mintis viešai reikšti ir aiškinti tiek gyvu žodžiu, tiek raštais, tiek visais kitais būdais". Įžūliai tai tvirtindami, jie nepamano ir nepasvarsto, kad skelbia „pražūties laisvę"[3]) ir

kad, jeigu būtų žmonėms visuomet laisva ginčytis dėl savo įsitikinimų, niekuomet netrūktų tokių, kurie drįstų prieštarauti tiesai ir pasitikėti žmonių išminties kalbingumu, tuo tarpu gi kai mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus pamokymai rodo, kaip tikėjimas ir krikščioniškoji išmintis turi vengti šios tokios žalingos tuštybės"[4]).

4. Tų klaidų pasėkos.

Pašalinus iš valstybės gyvenimo religiją ir atmetus dieviškojo apreiškimo mokslą bei autoritetą, aptemsta ir pranyksta tikroji teisingumo ir žmonių teisės sąvoka, ir vietoje tikrojo teisingumo bei teisės stoja medžiaginė jėga. Tad suprantama, kodėl kai kurie, visiškai paniekinę ir paneigę tikriausius sveiko proto dėsnius, drįsta šaukti, jog „žmonių valia, pareikšta vadinamąja viešąja nuomone ar kokiu kitu būdu, sudaro aukščiausiąjį įstatymą, kuris nepriklauso jokių Dievo ar žmonių teisių; ir politiniame gyvenime įvykusieji faktai tuo pačiu, kad įvykę, turi teisės galią". Tačiau kas gi nemato ir aiškiai nesupranta, jog nuo religijos ir tikrojo teisingumo atpalaiduota žmonija anaiptol negali turėti kito tikslo, kaip tik įsigyti ir susikrauti turtų; negali vadovautis savo veiksmuose jokiu kitu įstatymu, kaip tik nežabotu troškimu tarnauti savo pageidimams bei patogumams? Dėl šios priežasties tokie žmonės su tikrai įniršusia neapykanta puola vienuolijas, nors krikščionybei, visuomenės gyvenimui ir mokslams ko labiausiai nusipelniusias, ir tvirtina, kad jos neturinčios jokio teisėto pagrindo gyvuoti, tuo būdu palaikydami klaidatikių prasimanymus, nes kaip išmintingiausiai pareiškė amžinos atminties Mūsų Pranokėjas Pijus VI, „vienuolijų panaikinimas įžeidžia viešo Evangelijos patarimų vykdymo luomą, įžeidžia Bažnyčioje patartą, kaip su Apaštalų mokslu sutinkantį, gyenimo būdą, įžeidžia pačius žymiuosius mūsų altoriuose garbinamuosius steigėjus, kurie tik Dievo įkvėpti tąsias bendruomenes įkūrė"[5]). Be to, jie taip pat nedorai skelbia, jog nereikia leisti Bažnyčiai ir piliečiams „viešai

teikti krikščioniškosios meilės išmaldą" ir jog reikia panaikinti įstatymą, „kuris, kad galima būtų garbinti Dievą, draudžia tam tikromis dienomis sunkius kūno darbus", melagingai tvirtindami, kad toks leidimas ir įstatymas prieštarauja gero viešojo ūkio dėsniams. Nesitenkindami religijos šalinimu iš viešojo gyvenimo, jie nori ją išguiti ir iš privatinio šeimų židinio, nes, skelbdami ir išpažindami pragaištingiausias komunizmo ir socializmo klaidas, jie tvirtina, jog „namų bendruomenė arba šeima visą savo būties pagrindą turi vien tik iš valstybinės teisės, todėl tik iš valstybės įstatymų teeina ir tųjų įstatymų priklauso visos tėvų teisės į savo vaikus, ypač gi teisės rūpintis jų mokymu bei auklėjimu." Tokiomis savo nedoromis idėjomis ir pastangomis to ypač siekia tieji apgaulės pilni asmens, kad išganinga Katalikų Bažnyčios mokslo įtaka būtų visai pašalinta iš jaunuomenės mokymo bei auklėjimo ir kad švelnios bei lanksčios jaunuolių sielos būtų užkrėstos ir sugadintos visokių pragaištingų klaidų bei ydų. Juk gi visi, kurie tik mėgino kelti riaušes tiek Bažnyčioje, tiek valstybėje, išgriauti teisingą visuomenės santvarką ir panaikinti visas Dievo bei žmonių teises, visus savo nedoruosius sumanymus, pastangas ir veiksmus kreipė suvilioti ir sugadinti neprityrusiam jaunimui, kaip tai jau esame minėję, ir visą savo viltį rėmė jaunuolių sugedimu. Todėl jie niekuomet nesiliauja visokiais būdais niekinę pasaulinę ir vienuolinę dvasininkiją, iš kurios, kaip tai aiškiai liudija neabejotini istorijos paminklai, yra tiek gero buvę tiek Bažnyčiai, tiek valstybei, tiek mokslams, ir skelbę, kad iš dvasininkijos, „kaip tikram ir naudingam mokslui bei kultūros pažangai priešingos, turi būti atimti bet koks rūpinimasis ir pareiga mokyti bei auklėti jaunimą.

Gi kiti, atgaivindami nedorus ir tiek kartų jau pasmerktus naujenybių troškėjų prasimanymus, su nepaprastu begėdiškumu drįsta palenkti valstybės nuožiūrai aukščiausiąją Bažnyčios ir šio Apaštalų

Sosto iš paties Kristaus gautąją valdžią ir paneigti visas viršinę gyvenimo santvarką liečiančias Bažnyčios ir šv. Sosto teises. Jie nesidrovi, būtent, tvirtinti, kad Bažnyčios įstatymai saisto sąžinę tik tuomet, kai juos paskelbia valstybė; kad religiją ir Bažnyčią liečiantieji popiežiaus potvarkiai ir įsakymai reikalauja valstybės įgalinimo, patvirtinimo ar bent mažių mažiausia pritarimo, kad Apaštaliniai nuostatai[6]), kurie pasmerkia slaptas draugijas, vis tiek, ar jose reikalaujama laikyti priesaikos slaptumą ar ne, ir jųjų narius bei šalininkus baudžia atskyrimu nuo Bažnyčios, neturi jokios galios tose valstybėse, kuriose tąsias draugijas pakenčia šalies valdžia; kad Tridento susirinkimo ir popiežių paskelbtoji ekskomunika tiems, kurie užpuola ir pasisavina Bažnyčios teises ir turtus, remiasi vien tik tuo, kad Bažnyčia, siekdama šio pasaulio gėrybių, yra supainiojusi dvasinius dalykus su pilietiniais ir politiniais; kad Bažnyčia neturi nieko nustatyti, kas galėtų saistyti tikinčiųjų sąžines šio pasaulio dalykų panaudojimo srityje; kad Bažnyčia neturi teisės bausti laikinėmis bausmėmis tų, kurie įžeidžia jos įstatymus; kad sutinka su teologijos ir viešosios teisės dėsniais pripažinti ir priskirti valstybei nuosavybę turtų, kurie priklauso Bažnyčiai, vienuolijoms ir kitoms religinėms įstaigoms." Taip pat nesidrovi jie viešai išpažinti klaidatikių mokslą ir dėsnius, iš kurių eina tiek daug nedorų pažiūrų ir klaidų. Jie, būtent, sako: „Bažnyčios valdžia nėra dieviškos teisės atskirta ir padaryta nepriklausanti nuo valstybės valdžios, ir tokio atskyrimo bei nepriklausomumo negalima išlaikyti be to, kad Bažnyčia nepagrobtų ir nepasisavintų esminių valstybės valdžios teisių". Negalima nepaminėti ir įžūlumo tųjų, kurie, nepakęsdami sveiko mokslo, skelbia, jog „su Apaštalų Sosto sprendimais ir nuostatais, kurie liečia bendrą Bažnyčios gerovę, teises ir drausmę, bet neliečia tikėjimo ir dorovės dogmų, galima be nuodėmės ir be jokios katalikų tikėjimui žalos nesutikti ir jiems nepaklusti". Tačiau

kaip labai tat priešinga katalikų dogmai apie paties Kristaus dieviškai suteiktą popiežiui pilną galią ganyti ir valdyti visą Bažnyčią bei jai vadovauti, kiekvienas gali aiškiai ir atvirai matyti bei suprasti.

Esant tad tokiam pragaištingųjų idėjų nedorumui, Mes, gerai atsimindami savo Apaštalinį uždavinį ir būdami ko labiausiai susirūpinę mūsų šventąja religija, sveiku mokslu, Mums Dievo pavestuoju sielų išganymu ir pačios žmonijos gerove, vėl ryžomės pakelti savo balsą. Taigi savo Apaštaliniu autoritetu Mes atmetame, paneigiame ir pasmerkiame visas drauge ir kiekvieną atskirai šioje Enciklikoje atskirai paminėtas nedorąsias idėjas ir pažiūras ir norime bei įsakome, kad visi Katalikų Bažnyčios vaikai laikytų jas visiškai atmestomis, paneigtomis bei pasmerktomis.

5. Popiežius savo Apaštaliniu autoritetu įsako tikintiesiems visas tas klaidas laikyti atmestomis, paneigtomis ir pasmerktomis.

Be to, labai gerai žinote, Garbingieji Broliai, kad šiais laikais bet kokios tiesos ir teisingumo nekentėjai ir pikčiausieji mūsų religijos priešai visame pasaulyje platinamomis žalingomis knygomis, brošiūromis ir laikraščiais skleidžia visokius kitus nedorus mokslus, meluodami žmonėms ir juos piktai apgaudinėdami. Taip pat žinote, jog net šiomis mūsų dienomis atsiranda asmenų, kurie, šėtono dvasios raginami bei vedami, priėjo ligi to nedorumo, jog drįsta neigti Valdovą ir mūsų Viešpatį Jėzų Kristų bei niekšišku ižūlumu pulti jojo dievystę. Čia reikia ko labiausiai ir ko verčiausiai pagirti jus, Garbingieji Broliai, kad su visu uolumu pakėlėte savo balsą prieš šita tokią didelę nedorybę.

Todėl šiąja savo Enciklika Mes vėl ko meiliausiai prabylame į jus, kurie, pašaukti dalyvauti Mūsų rūpesčiuose, teikiate Mums tarp gilių Mūsų sielvartų ko didžiausio suraminimo, džiaugsmo ir paguodos savo nepaprastu sąžiningumu, pamaldumu, taip pat savo nuostabia meile, tikėjimu bei pasiaukojimu, su kuriais, būdami Mums ir šiam Apaštalų Sostui ko nuoširdžiausiai pasidavę,

6. Ganytojai raginami uoliau kovoti su klaidų skelbėjais ir skelbti tiesą.

stengiatės atsidėję ir uoliai atlikinėti savo vyskupų pareigas. Juk iš nepaprasto jūsų uolumo Mes laukiame, kad, pasiėmę dvasios kardą, kurs yra Dievo žodis, ir sutvirtinti mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus malonės, stengtumėtės su dvigubu atsidėjimu kasdien vis labiau žiūrėti, kad jūsų rūpestingumui pavesti tikintieji „susilaikytų nuo žalingų augalų, kurių neaugina Jėzus Kristus, kadangi jie ne Tėvo pasodinti"[7]). Taip pat niekuomet nesiliaukite atsidėję skelbti tikintiesiems, jog bet kokia tikra laimė eina žmonėms iš mūsų šventosios religijos, jos mokslo bei vykdymo ir jog laiminga tauta, kurios Viešpats yra jos Dievas[8]). Mokykite, kad „katalikų tikėjimo pamatu laikosi valstybės[9]) ir kad nėra nieko taip nešančio mirtį, taip traukiančio nupulti, taip išstatyto visokiems pavojams, kaip kad manyti, jog gali mums vien to pakakti, kad turime gemant gautąją laisvą valią ir kad nieko daugiau iš Dievo nenorėtume, vadinasi, kad, rodydamiesi esą laisvi, užmiršę savo Kūrėją, išsižadėtume jo galybės"[10]). Neužmirškite taip pat mokyti, kad valdžia karaliams yra suteikta ne vien pasauliui valdyti, bet ypač ginti Bažnyčiai ir kad nėra nieko, kas galėtų būti šalių valdovams ir karaliams labiau garbinga ir naudinga, kaip kad tai, ką kitas Mūsų išmintingiausias ir narsiausias Pranokėjas, šv. Feliksas, yra parašęs ciesoriui Zenonui, būtent: „Katalikų Bažnyčiai... nekliudyti vadovautis jos įstatymais ir neleisti niekam priešintis jos laisvei ... Yra juk tikra, kad tai naudinga paties valdovo dalykams, jog ten, kur turima reikalo su Dievo dalykais, stengtis pagal jo (Dievo) nustatymą savo karaliaus valią palenkti Kristaus kunigams, o ne ją statyti aukščiau"[11]).

7. Kovai pagalbos jėškoti Jėzuje Kristuje per maldą.

Bet jei visuomet, Garbingieji Broliai, tai ypač tokiose didelėse Bažnyčios ir valstybės nelaimėse, tokiame priešų sąmoksle prieš katalikybę ir šį Apaštalų Sostą, tokioje klaidų virtinėje yra tiesiog būtina, kad artintumės su pasitikėjimu į malonės sostą, kad gautume pasigailėjimo ir rastume

malonės tinkamai pagalbai [12]). Todėl ryžomės pažadinti visų tikinčiųjų pamaldumą, kad drauge su Mumis ir jumis karščiausiomis ir nuolankiausiomis maldomis prašytų ir maldautų maloniausiąjį šviesos ir gailestingumo Tėvą ir pilni tikėjimo visuomet glaustųsi prie mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus, kuris mus atpirko Dievui savo krauju; kad jo švenčiausiąją širdį, tąją mūsų meilės auką, nuolat atsidėję melstų, idant ji savo meilės ryšiais visa patrauktų į save, idant visi žmonės, švenčiausios jo meilės uždegti, elgtųsi pagal jo troškimus, vertai Dievui patikdami ir nešdami vaisių kiekviename gerame darbe. Kadangi Dievui neabejotinai labiau patinka žmonių maldos, jei jie kreipiasi į jį su laisvomis nuo kalčių sielomis, todėl Apaštaliniu dosnumu nusistatėme atidaryti tikintiesiems Mūsų valdžiai pavestuosius dangiškus lobius, kad labiau į pamaldumą paskatinti ir Atgailos sakramento nuo nuodėmių apvalyti tikintieji su didesniu pasitikėjimu reikštų savo maldas Dievui ir gautų jo pasigailėjimą bei malonę.

8. Skelbiami visuotini atlaidai.

Tad šiąja Enciklika suteikiame savo Apaštaline galia visiems ir kiekvienam abiejų lyčių tikintiesiems katalikams visuotinius jubilejinio pobūdžio atlaidus, pelnytinus ne ilgiau kaip ligi 1865 metų vieno mėnesio laikotarpyje, kurį mėnesį nustatysite jūs, Garbingieji Broliai, bei kiti teisėti vyskupijų valdytojai. Tuosius atlaidus duodame tuo pat būdu ir forma, kuriais savo pontifikato pradžioje esame davę savo 1846 metų lapkričio 20 dienos brevės forma išleistu ir visiems Vyskupams pasiųstu raštu, kurio pirmutiniai žodžiai yra: „Arcano Divinae Providentiae consilio" (Slaptingu Dievo Apvaizdos nustatymu); ir su visomis galiomis, kurios buvo Mūsų tuoju raštu duotos. Norime tačiau, kad to viso būtų laikomasi, kas tame rašte nustatyta, ir tai visa apleidžiama, ką paliepėme apleisti. Suteikiame tai neatsižvelgdami į nieką, kas galėtų būti priešinga, nors tai būtų verta net ypatingai ir atskirai paminėti ar panaikinti. O kad

nekiltų jokio abejojimo ir sunkumo, įsakėme pasiųsti jums tojo rašto nuorašą.

9. Pabaiga: paraginimas į maldą ir palaiminimas.

„Melskime, Garbingieji Broliai, visa širdimi ir visa siela Dievo gailestingumą, nes ir jis pasakė tardamas: savo gailestingumo aš neatimsiu nuo jų. Prašykime ir gausime ir, jei bus uždelsta ar pavėluota duoti, kadangi esame sunkiai nusidėję, belskime, nes ir beldžiančiam bus atidaryta, jei tik beldžia į duris mūsų maldos, dūsavimai ir ašaros, kuriose turime būti atsidėję ir ištvermingi, ir jei malda yra sutartina . . ., kiekvienas temeldžia Dievą ne tik už save, bet ir už visus brolius, kaip kad Viešpats mokė melstis"[13]). O kad juo lengviau išklausytų Dievas Mūsų, jūsų ir visų tikinčiųjų prašymus bei maldavimus, su visu pasitikėjimu naudokimės užtarimu Nekaltosios ir švenčiausiosios Dievo Motinos Mergelės Marijos, kuri nugalėjo visas erezijas pasaulyje, kuri yra mylimiausia visų mūsų Motina, „visa maloni ir pasigailėjimo pilna . . . visų maldas išgirstanti, visiems maloninga, visų reikalus didžiausiu gailestingumu atjaučianti"[14]), ir nieko nėra, ko ji, kaip vienagimio savo Sūnaus, mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus, dešinėje stovinti, aukso drabužiu apvilkta ir nuostabiai papuošta Karalienė, negalėtų iš jo išprašyti. Taip pat melskime užtarimo Apaštalų vyresniojo šv. Petro bei Apaštalo šv. Povilo ir visų šventųjų, kurie, tapę Dievo prietelіais, jau pasiekė dangaus karalystę, yra apvainikuoti bei su palmėmis rankose ir, būdami tikri savo nemirtingumu, rūpinasi mūsų išganymu.

Galop, visa siela prašydami jums iš Dievo visų dangiškųjų dovanų gausybės, mielai teikiame jums, Garbingieji Broliai, visiems dvasininkams ir jūsų globai pavestiems tikintiesiems savo meilės jums laidą, iš širdies gelmių einantį Apaštališkąjį palaiminimą.

Išleista Romoje, prie šv. Petro, 1864 metų gruodžio 8 dieną, dešimtaisiais metais nuo Nekalto Dievo

Motinos Mergelės Marijos Prasidėjimo dogma paskelbimo, Mūsų pontifikato devynioliktaisiais metais.

Popiežius P i j u s IX

S ą r a š a s

apimąs svarbesniąsias mūsų laikų klaidas, kurios pasmerktos šventojo Tėvo Pijaus IX konsistorinėse kalbose, Enciklikose ir kituose apaštaliniuose raštuose

(Syllabus P. Pii IX).

I § P a n t e i z m a s , n a t ū r a l i z m a s i r g r i e ž t a s i s r a c i o n a l i z m a s .

1. Nėra jokios nuo pasaulio daiktų skirtingos aukščiausiosios, išmintingiausiosios, visa ką tvarkančios dieviškos Būtybės ir Dievas yra tas pat, kas gamta, ir todėl nelaisvas nuo kitimo; Dievas iš tikro tampa žmoguje ir pasaulyje, ir todėl viskas yra Dievas ir turi pačią Dievo esmę; ir tas pats yra dalykas Dievas su pasauliu, todėl dvasia su medžiaga, būtinumas su laisvumu, tiesa su netiesa, gėris su piktu, teisingumas su neteisingumu.

Allocut. „Maxima quidem" 9 Junii 1862.

---

[1]) Greg. XVI. Epist. Enc. Mirari, 15 Aug. 1802;
[2]) Ead. Enc. Mirari;
[3]) S. August. Epist. 105 al. 166;
[4]) S. Leo Epist. 164 al. 133, § 2, edit. Ball.
[5]) Epist. ad Card. De la Rochefoucault 10 Mart. 1791;
[6]) Clemens XII „In eminenti", Bend. XIV „Providus Romanorum". Pius VII „Ecclesiam", Leo XII „Quo graviora";
[7]) S. Ignatius M. ad Philadelph. 3;
[8]) Ps. 143;
[9]) S. Caelest. epist. 22 ad Synod. Ephes., apud Const. p. 1200;
[10]) S. Innocent. I epist. 29 ad Episc. conc. Carthag., apud Const. p. 891;
[11]) Pius VII Epist. Encycl. „Diu satis" 15 Maii 1800;
[12]) Žyd. 4, 16.
[13]) S. Cyprian. Epist. 11;
[14]) S. Bernard. Sermo de duodecim praerogativis B. V. M. ex verbis Apocal.

2. Yra paneigtinas visoks Dievo veikimas į žmones ir pasaulį.

Allocut. „Maxima quidem" 9 Junii 1862.

3. Žmogaus protas, nė kiek neatsižvelgdamas į Dievą, yra vienintelis sprendėjas, kas tiesa, kas netiesa, kas gera, o kas pikta; jis pats sau yra įstatymas ir savo įgimtomis jėgomis pakankamas kelti atskirų asmenų ir tautų gerovei.

Allocut. „Maxima quidem" 9 Junii 1862.

4. Visos religijos tiesos eina iš įgimtos žmogaus proto galios, todėl protas yra vyriausioji norma, kuria vadovaudamasis žmogus gali ir turi pasiekti visų tos rūšies tiesų pažinimą.

Epist. Encycl. „Qui pluribus" 9 Novembr. 1846
Epist. Encycl. „Singulari quidem" 17 Martii 1856.

Allocut. „Maxima quidem" 9 Junii 1862.

5. Dieviškasis apreiškimas yra netobulas ir todėl palenktas nuolatinei ir neribotai pažangai, kuri atitinka žmogaus proto raidą

Epist. Encycl. „Qui pluribus" 9 Novembr. 1846.

Allocut. „Maxima quidem" 9 Junii 1862.

6. Kristaus tikėjimas prieštarauja žmogaus protui, Dievo apreiškimas ne tik nė kiek nepadeda, bet net kenkia žmogui išsitobulinti.

Epist. Encycl. „Qui pluribus" 9 Novembr. 1846.

Allocut. „Maxima quidem" 9 Junii 1862.

7. Šventajame Rašte išdėstytosios bei pasakytos pranašystės ir stebuklai yra poetų prasimanymas, o krikščionių tikėjimo paslaptys-filosofų tyrinėjimo išdava; abiejų Testamentų knygose yra mitiniai prasimanymai ir pats Jėzus Kristus priklauso prie mitų.

Epist. Encycl. „Qui pluribus" 9 Novembr. 1846

Allocut. „Maxima quidem" 9 Junii 1862.

II § Nuosaikusis racionalizmas.

8. Kadangi žmogaus protas yra lygios vertės su religija, tad su teologijos mokslu reikia taip elgtis, kaip su filisofija.

Allocut. „Singulari quadam perfusi" 9 Decembr. 1854.

9. Visos be jokio skirtumo krikščionių religijos dogmos yra prigimtinio mokslo arba filosofijos dalykas; ir žmogaus protas, tik istoriškai išmokslintas, gali savo prigimtomis jėgomis ir dėsniais pasiekti tikrą visų, net paslaptis išreiškiančių dogmų pažinimą, jei tik tosios dogmos bus protui kaip dalykas patiektos.

Epist. ad Archiep. Frising. „Gravissimas" 11 Decembr. 1862.

Epist. ad eundem „Tuas libenter" 21 Decembr. 1863.

10. Kadangi kas kita yra filosofas, o kas kita filosofija, tai filosofas turi teisę ir pareigą paklusti autoritetui, kurį jis pažįsta esant tikrą, o filosofija nei gali, nei privalo nusilenkti autoritetui.

Epist. ad Archiep. Frising. „Gravissimas" 11 Decembr. 1862.

Epist. ad eundem „Tuas libenter" 21 Decembr. 1863.

11. Bažnyčia ne tik niekuomet neturi įspėti filosofijos, bet net privalo pakęsti jos klaidas ir jai pačiai palikti pasitaisyti.

Epist. ad Archiep. Frising. „Gravissimas" 11 Decembr. 1862.

12. Apaštalų Sosto ir Romos Kongregacijų dekretai kliudo laisvai mokslų pažangai.

Epist. ad Archiep. Frising. „Tuas libenter" 21 Decembr. 1863.

13. Metodas ir dėsniai, kuriais senieji scholastikos Mokytojai išvystė teologiją, neatatinka mūsų laikų reikalavimų ir mokslų pažangos.

Epist ad Archiep. Frising. „Tuas libenter" 21 Decembr. 1863.

14. Į filosofiją reikia gilintis nė kiek nepaisant antprigimtinio apreiškimo.

Epist. ad Archiep. Frising. „Tuas libenter" 21 Decembr. 1863.

NB. Su racionalizmo sistema žymia dalimi siejasi Antano Günther'io klaidos, kurios pasmerktos raštu ad Card. Archiep. Coloniens. „Eximiam tuam" 15. Junii 1857, ir raštu ad Episc. Wratislaviensem „Dolore haud mediocri" 30 Aprilis 1860.

III § Indiferentizmas, latitūdinarizmas.

15. Kiekvienam žmogui laisva priimti ir išpažinti tą religiją, kurią, vadovaudamasis savo protu, ras esant teisingą.

Litt. Apost. „Multiplices inter" 10. Junii 1851.
Allocut. „Maxima quidem" 9 Junii 1862.

16. Bet kurioje religijoje gali žmonės rasti kelią į amžinąjį išganymą ir tąjį išganymą pasiekti.

Epist. Encycl. „Qui pluribus" 8. Novembr 1846.
Allocut. „Ubi primum" 17 Decembr. 1847.
Epist. Encycl. „Singulari quidam" 17 Martii 1856.

17. Bent reikia rimtai tikėtis, kad bus išganyti tieji, kurie nepriklauso tikrąjai Kristaus Bažnyčiai.

Allocut. „Singulari quadam" 9 Decembr. 1854.
Epist. Encycl. „Quanto conficiamur" 10 Augusti 1863.

18. Protestantizmas yra ne kas kita, kaip tik kitokia tos pačios krikščionių religijos forma, kuria galima Dievui lygiai patikti, kaip ir katalikų Bažnyčioje.

Epist. Encycl. „Noscitis et Nobiscum" 8 Decembr. 1849.

IV § Socializmas, komunizmas, slaptosios draugijos, biblinės draugijos, dvasininkų — liberalų draugijos.

Sios rūšies klaidos daug kartų griežtais žodžiais smerkiamos:

Epist. Encycl. „Qui pluribus" 9. Novembr 1846.

Allocut. „Quibus quantisque" 20 April. 1849.
Epist. Encycl. „Noscitis et Nobiscum" 8 Decembr. 1849.
Allocut. „Singulari quadam" 9 Decembr. 1854.
Epist. Encycl. „Quanto conficiamur moerore" 10 August. 1863.

V § Klaidos, liečiančios Bažnyčią ir jos teises.

19. Bažnyčia nėra tikra, tobula ir visiškai laisva draugija ir neturi savo nuosavų ir pastovių dieviškojo Steigėjo jai suteiktų teisių, bet valstybės dalykas yra nustatyti, kokios priklauso Bažnyčiai teisės ir kokiose ribose ji gali jomis naudotis.
Allocut. „Singulari quadam" 9 Decembr. 1854.
Allocut. „Multis gravibusque" 17. Decembr. 1860.
Allocut. „Maxima quidem" 9 Junii 1862.

20. Bažnyčia neturi naudoti savo galią be valstybės leidimo ir pritarimo.
Allocut. „Meminit unusquisque" 30 Sept. 1861.

21. Bažnyčia neturi galios nustatyti kaip dogmą, jog tiktai viena Katalikų Bažnyčios religija yra teisinga religija.
Litt. Apost. „Multiplices inter" 10 Junii 1851.

22. Katalikai mokytojai ir rašytojai yra įpareigoti būtinai laikytis vien to, ką Bažnyčia neklaidingu sprendimu yra nustačiusi kaip visiems tikėtinas dogmas.
Epist. ad Archiep. Frising. „Tuas libenter" 21 Decembr. 1863.

23. Popiežiai ir visuotiniai susirinkimai išėjo iš savo galios ribų, pasisavino šalių valdovų teises ir suklydo taip pat tikėjimo bei dorovės dalykus spręsdami.
Litt. Apost. „Multiplices inter" 10. Junii 1851.

24. Bažnyčia neturi galios vartoti prievartą ir taip pat neturi jokios tiesioginės ar netiesioginės galios šio pasaulio dalykuose.
Litt. Apost. „Ad apostolicae" 22 August 1851.

25. Be pačioje vyskupystėje glūdinčios galios, yra kita valstybės aiškiai ar tylomis vyskupams suteikta šio pasaulio dalykus liečianti galia, kurią todėl valstybė gali pagal savo norą atimti.

Litt. Apost. „Ad apostolicae" 22 Augusti 1851.

26. Bažnyčia neturi įgimtos teisės ką nors įsigyti ir nuosava laikyti.

Allocut. „Nunquam fere" 15 Decembr. 1856.
Epist. Encycl. „Incredibili" 17 Sept. 1863.

27. Bažnyčios tarnai ir Popiežius turi būti visiškai pašalinti nuo rūpinimosi laikinaisiais dalykais ir jų nuosavybės turėjimo.

Allocut. „Maxima quidem" 9 Junii 1862.

28. Vyskupai neturi be valstybės leidimo skelbti net Apaštalų Sosto raštų.

Allocut. „Nunquam fere" 15 Decembr. 1856.

29. Popiežiaus suteiktąsias malones reikia laikyti niekinėmis, jei jos nėra per šalies vyriausybę išprašytos.

Allocut. „Nunquam fere" 15 Decembr. 1865.

30. Bažnyčios ir bažnytinių asmenų neliečiamybė yra kilusi iš civilinės teisės.

Litt. Apost. „Multiplices inter" 10 Junii 1851.

31. Bažnytinį teismą, skirtą spręsti dvasininkų šio pasaulio dalykus liečiančioms byloms, vis tiek, ar civilinėms, ar kriminalėms, reikia visiškai panaikinti, neatsiklausiant Apaštalų Sosto ir net jam prieštaraujant.

Allocut. „Acerbissimum" 27 Sept. 1852.
Allocut. „Nunquam fere" 15 Decembr. 1856.

32. Nė kiek neįžeidžiant prigimties įstatymo ir teisingumo, galima panaikinti asmeninę neliečiamybę, dėl kurios dvasininkai atleidžiami nuo stojimo į kariuomenę ir joje tarnavimo; gi to panaikinimo reikalauja politinė pažanga, ypač laisvesniais pagrindais susitvarkiusioje valstybėje.

Epist. ad Episc. Montisreg. „Singularis Nobisque" 29 Sept. 1864.

33. Nėra bažnytinės valdžios nuosava ir iš esmės einanti teisė tvarkyti teologijos dalykų mokymą.

Epist. ad Archiep. Frising. „Tuas libenter" 21. Decembr. 1863.

34. Mokslas lyginančiųjų Popiežių su laisvu visoje Bažnyčioje turinčiu galios valdovu yra įsigalėjęs viduriniais amžiais.

Litt. Apost. „Ad Apostolicae" 22 August 1851.

35. Niekas nedraudžia kokio nors visuotinio susirinkimo ar visų tautų padarytu nutarimu perkelti vyriausiąją Popiežiaus valdžią nuo Romos vyskupo kitam vyskupui ar iš Romos miesto į kitą miestą.

Litt. Apost. „Ad Apostolicae" 22 August. 1851.

36. Tautinio sinodo nutarimas negali būti niekieno kito persvarstytas, ir valstybė gali vien tik juo vadovautis.

Litt. Apost. „Ad Apostolicae" 22 August 1851.

37. Gali būti kuriamos iš Popiežiaus valdžios išimtos ir nuo jo visai atskirtos tautinės Bažnyčios.

Allocut. „Multis gravibusque" 17 Decembr. 1860.

Allocut. „Jamdudum cernimus" 18 Martii 1861.

38. Bažnyčios padalijimą į Rytų ir Vakarų Bažnyčias sukėlė perdaug sauvališkas Popiežių elgesys.

Litt. Apost. „Ad Apostolicae" 22 Augusti 1851.

VI § Klaidos, liečiančios valstybę tiek pačią savyje, tiek santykiuose su Bažnyčia.

39. Valstybė, kaip visų teisių pradžia ir versmė, turi tam tikrą jokių ribų neaprėžtą teisę.

Allocut. „Maxima quidem" 9 Junii 1862.

40. Katalikų Bažnyčios mokslas priešingas visuomenės reikalams ir gerovei.

Epist. Encycl. „Qui pluribus" 9 Novembr. 1846.

Allocut. „Quibus quantisque" 20 April. 1849.

41. Valstybės valdžia, nors ir esanti netikinčio asmens rankose, turi netiesioginės ir neigiamos galios į dvasinius dalykus; jai tad priklauso ne tik vadinamoji vykdymo teisė, bet ir vadinamoji apeliavimo nuo piktnaudojimo teisė.

Litt. Apost. „Ad Apostolicae" 22 Augusti 1851.

42. Susikirtus abiejų valdžių įstatymams, pirmenybę turi valstybės įstatymas.

Litt. Apost. „Ad apostolicae" 22 Augusti 1851.

43. Pasaulinė valdžia turi galią panaikinti, paskelbti ir padaryti niekinėmis iškilmingas sutartis (vad. konkordatus), kurios padarytos su Apaštalų Sostu dėl teisių naudotis bažnytinių dalykų neliečiamybe, be tojo Sosto sutikimo ir net jam prieštaraujant.

Allocut. „In consistoriali" 1 Novembr. 1850.
Allocut. „Multis gravibusque" 17 Decembr. 1860.

44. Valstybė gali kištis į religijai, dorovei ir dvasinei valdžiai priklausančius dalykus. Todėl gali spręsti apie nurodymus, kuriuos eidami savo pareigas Bažnyčios Ganytojai išleidžia sąžinėms tvarkyti; gali spręsti net apie šv. Sakramentų teikimą bei jiems priimti reikalingąjį pasiruošimą.

Allocut. „In consistoriali" 1 Novembr. 1850.
Allocut. „Maxima quidem" 9 Junii 1862.

45. Visas vadovavimas viešosioms mokykloms, kuriose mokoma kokioje nors valstybėje krikščionių jaunuomenė, išskyrus tik tam tikra prasme vyskupų valdomąsias seminarijas, gali ir turi būti atiduotas civilinei valdžiai, ir turi būti taip atiduotas, kad jokiai kitai valdžiai nebūtų pripažįstama teisė kištis į mokyklų drausmę, mokslo dalykų tvarkymą, mokslo laipsnių teikimą, mokytojų parinkimą bei patvirtinimą.

Allocut. „In consistoriali" 1 Novembr. 1850.
Allocut. „Quibus luctantissimis" 5 Sept. 1851.

46. Net pačiose kunigų seminarijose vartojamasis studijų metodas turi būti pavestas civilinei valdžiai.
Allocut. „Nunquam fere" 15 Decembr. 1856.

47. Gera valstybės tvarka reikalauja, kad pradžios mokyklos, kurios atdaros visų sluogsnių vaikams, ir visos viešosios įstaigos, kurios skirtos aukštesniam jaunuomenės lavinimui ir auklėjimui, būtų išskirtos iš bet kokios Bažnyčios valdžios tvarkymo bei kišimosi ir pavestos visiškai civilinei ir politinei valdžiai pagal valdančiųjų asmenų nuožiūrą ir bendrą laiko pažiūrą.
Epist. ad Archiep. Friburg. „Quam non sine" 14 Julii 1864.

48. Katalikai gali pritarti tam jaunuomenei lavinti būdui, kuris yra nuo katalikų tikėjimo ir Bažnyčios valdžios atpalaiduotas, kuris apima tik prigimtinius dalykus ir bent pirmoje eilėje žemiškojo socialinio gyvenimo tikslus.
Epist. ad Archiep. Friburg. „Quam non sine" 14 Julii 1864.

49. Civilinė valdžia gali kliudyti vyskupams ir tikintiesiems laisvai susisiekti su Popiežium.
Allocut. „Maxima quidem" 9 Junii 1862.

50. Pasaulinė valdžia savaime turi teisę pristatyti Popiežiui vyskupais paskirtinus asmenis ir gali iš jų reikalauti, kad imtų valdyti savo vyskupijas, prieš gaudami kanoninį šv. Sosto paskyrimą ir Apaštalinį raštą.
Allocut. „Nunquam fere" 15 Decembr. 1856.

51. Pasaulinė valdžia turi teisę atstatyti vyskupus nuo ganytojinių pareigų ir neprivalo paklusti Popiežiui tuose dalykuose, kurie liečia vyskupijų kūrimą ir vyskupų skyrimą.
Litt. Apost. „Multiplices inter" 19 Junii 1851.
Allocut. „Acerbissimum" 27 Sept. 1852.

52. Valstybė gali savo teise pakeisti Bažnyčios nustatytąjį moterims ir vyrams vienuoliams įžadams daryti amžių ir visoms vienuolijoms įsakyti,

kad niekam be jos leidimo neduotų daryti iškilmingų įžadų.

Allocut. „Nunquam fere" 15 Decembr. 1856.

53. Reikia panaikinti įstatymus, kurie skirti apsaugoti vienuolių luomui, jų teisėms ir pareigoms; civilinė valdžia gali net remti visus tuos, kurie nori mesti vienuolinį gyvenimą ir sulaužyti savo iškilminguosius įžadus; taip pat gali vienuolijas, kaip ir kolegialines bažnyčias ir paprastąsias beneficijas net su patronato teisėmis, visiškai panaikinti ir jų turtus bei pajamas pavesti ir paskirti civilinės valdžios administracijai bei nuožiūrai.

Allocut. „Acerbissimum" 27 Sept. 1852.

Allocut. „Probe memineritis"22 Januarii 1855.

Allocut. „Cum saepe" 26 Julii 1855.

54. Karaliai ir valdovai ne tik išskiriami iš Bažnyčios jurisdikcijos, bet ir jurisdikcijos klausimus spręsdami yra aukštesni už Bažnyčią.

Litt. Apost. „Multiplices inter" 10 Junii 1851.

55. Bažnyčią reikia atskirti nuo valstybės ir valstybę nuo Bažnyčios.

Allocut. „Acerbissimum" 27 Sept. 1852.

VII § Klaidos, liečiančios prigimtinę ir krikščioniškąją etiką.

56. Dorovės įstatymams nereikia Dievo sankcijos, ir visai nereikalinga, kad žmonių įstatymai derintųsi su prigimtine teise ar gautų iš Dievo saistyti galią.

Allocut. „Maxima quidem" 9 Junii 1862.

57. Filosofijos dalykų ir dorovės mokslas, taip pat civiliniai įstatymai gali ir turi nukrypti nuo Dievo ir Bažnyčios autoriteto.

Allocut. „Maxima quidem" 9 Junii 1862.

58. Nepripažintinos jokios kitos jėgos, kaip vien tos, kurios yra medžiagoje, ir visą dorovės mokslą bei dorovę sudaro visokiais būdais turtų rinkimas bei dauginimas ir geidulių tenkinimas.

Allocut. „Maxima quidem" 9 Junii 1862.

Epist. Encycl. „Quanto conficiamur" 10 Augusti 1863.

59. Teisę sudaro materialinis faktas, ir visos žmonių pareigos tėra tuščias žodis; visi žmonių faktai turi teisės galią.

Allocut. „Maxima quidem" 9 Junii 1862.

60. Autoritetas nėra kas kita, kaip tik skaičiaus ir medžiaginių jėgų suma.

Allocut. „Maxima quidem" 9 Junii 1862.

61. Sėkmingai padarytas faktinis neteisingumas nepažeidžia teisės neliečiamybės.

Allocut. „Jamdudum cernimus" 18 Martii 1861.

62. Skelbtinas ir laikytinas vadinamasis „nesikišimo" dėsnis.

Allocut. „Novos et ante" 28 Sept. 1860.

63. Leista neklausyti teisėtų valdovų ir net kelti prieš juos maištą.

Epist. Encycl. „Qui pluribus" 9 Novembr. 1846.
Allocut. „Quisque vestrum" 4 Octobris 1847.
Epist. Encycl. „Noscitis et Nobiscum" 8 Decembr. 1849.
Litt. Apost. „Cum catholica" 26 Martii 1860.

64. Tiek bet kokios, net ir švenčiausios, priesaikos sulaužymas, tiek bet koks nedoras ir nusikalstamas amžinajam įstatymui priešingas veiksmas ne tik nėra peiktini, bet net visiškai leistini ir ko labiausiai girtini, jei daromi dėl tėvynės meilės.

Allocut. „Quibus quantisque" 20 April. 1849.

VIII § Klaidos, liečiančios krikščioniškąją moterystę.

65. Jokiu būdu negalima pripažinti, kad Kristus pakėlė moterystę į sakramentus.

Litt. Apost. „Ad apostolicae" 22 Augusti 1851.

66. Moterystės sakramentas yra tik tam tikras prie sutarties priedas ir gali būti nuo jos atskirtas; patį sakramentą sudaro vien tik santuokos palaiminimas.

Litt. Apost. „Ad apostolicae" 22 Augusti 1851.

67. Pagal prigimtąją teisę moterystės ryšys nėra neišardomas, ir civilinė valdžia gali įvairiais atvejais patvirtinti ištuoką.

Litt. Apost. „Ad apostolicae" 22 Augusti 1851.

Allocut. „Acerbissimum" 27 Sept. 1852.

68. Bažnyčia neturi galios įvesti moterystę naikinančių kliūčių, bet toji galia priklauso civilinei valdžiai, kuri privalo panaikinti jau esančias kliūtis.

Litt. Apost. „Multiplices inter" 10 Junii 1851.

69. Bažnyčia paskesniaisiais laikais pradėjo įvesti naikinančiąsias kliūtis ne sava teise naudodamasi, bet tąja, kurią buvo pasiskolinusi iš civilinės valdžios.

Litt. Apost. „Ad apostolicae" 22 Augusti 1851.

70. Tridento susirinkimo kanonai, kurie anatema baudžia tuos, kurie drįsta neigti Bažnyčios galią įvesti moterystę naikinančias kliūtis, arba nėra dogmatiniai, arba reikia juos suprasti kaip kalbančius apie tą pasiskolintą galią.

Litt. Apostol. „Ad apostolicae" 22 Augusti 1851.

71. Tridento susirinkimo forma nesaisto niekinumo bausme tenai, kur civilinis įstatymas nustato kitą formą ir nori, kad pagal šią naują formą sudarytoji moterystė galiotų.

Litt. Apost. „Ad apostolicae" 22 Augusti 1851.

72. Bonifacas VIII pirmas ėmė tvirtinti, kad besišventinant padarytasis skaistybės įžadas daro santuoką negaliojančią.

Litt. Apost. „Ad apostolicae" 22 Augusti 1851.

73. Vien grynai civiline sutartimi gali įvykti tikra tarp krikščionių moterystė, ir netiesa, kad arba moterystės sutartis tarp krikščionių visuomet yra

sakramentas, arba, jei sakramentą išskiriama, pati sutartis tampa niekinė.

Litt. Apost. „Ad apostolicae" 22 Augusti 1851.

Epist. S. S. Pii IX ad Regem Sardiniae 9 Sept. 1852.

Allocut. „Acerbissimum" 27. Sept. 1852.

Allocut. „Multis gravibusque" 17. Decembr. 1860.

74. Moterystės bylos ir sužadėtuvės savo esme priklauso civiliniam teismui.

Litt. Apost. „Ad apostolicae" 22 Augusti 1851.

Allocut. „Acerbissimum" 27. Sept. 1852.

N.B. Čia priskirtinos dvi kitos klaidos, būtent: apie reikalą panaikinti dvasininkų celibatą ir apie moterystės luomo pranašumą visiškos skaistybės luomo atžvilgiu. Pirmoji pasmerkta Epist. Encycl. „Qui pluribus" 9 Novembr. 1846, antroji-Litt. Apost. „Multiplices inter" 10 Junii 1851.

IX § Klaidos, liečiančios pasaulinę Popiežiaus valdžią.

75. Apie pasaulinės valdžios suderinimą su dvasine ginčijasi tarp savęs Katalikų Bažnyčios nariai.

Litt. Apostol. „Ad apostolicae" 22 Augusti 1851.

76. Panaikinimas pasaulinės valdžios, kurią turi Apaštalų Sostas, ko labiausiai prisidėtų prie Bažnyčios laisvės ir gerovės.

Allocut. „Quibus quantisque" 20 Aprilis 1849.

N.B. Be šių, tiesiogiai pasmerktų klaidų, atmesta daug netiesiogiai, paduodant ir įrodant mokslą apie pasaulinę Popiežiaus valdžią, kurio visi katalikai privalo tvirtai laikytis. Tasai mokslas aiškiai paskelbtas: Allocut. „Quibus quantisque" 20 Aprilis 1849; Allocut. „Si semper antea" 20 Mai 1850; Litt. Apost. „Cum catholica Ecclesia" 26 Martii 1860. Allocut.

„Novos" 28 Sept. 1860; Allocut. „Jamdudum" 18. Martii 1861. Allocut. „Maxima quidem" 9 Junii 1862.

X § Klaidos, turinčios ryšio su šių dienų liberalizmu.

77. Mūsų laikais nebetinka laikyti katalikų religiją vienintele valstybine religija, bet kokias kitas religijas išskiriant.

Allocut. „Nemo vestrum" 26 Julii 1855.

78. Todėl pagirtinai yra kai kuriose katalikų šalyse įstatymų nustatyta, kad imigruojantiems į ten asmenims leidžiama viešai atlikinėti bet kokį savo kultą.

Allocut. „Acerbissimum" 27 Sept. 1852.

79. Netiesa juk, kad valstybės leista bet kokio kulto laisvė ir taip pat visiems suteikta galia viešai reikšti savo pažiūras bei mintis veda į greitesnį papročių bei sielų sugedimą ir į indiferentizmo negerovės pasklidimą.

Allocut. „Nunqam fere" 15 Decembr. 1856.

80. Popiežius gali ir privalo susitaikyti su pažanga, su liberalizmu ir su dabartinio laiko dvasia bei prie jų prisiderinti.

Allocut. „Jamdudum cernimus" 18 Martii 1861.

JO ŠVENTYBĖS P. LEONO XIII ENCIKLIKA

APIE LAIKO BLOGYBES IR PRIEMONES JOMS PAŠALINTI

(Inscrutabili Dei consilio)

Garbingieji Broliai,

Sveikinimas ir Apaštališkas Palaiminimas

1. Įžanga.

Paslaptingu Aukščiausiojo nutarimu, nors ir be mūsų nuopelnų, vos tik pakelti į apaštališkosios garbės viršūnę, tuoj jautėme didelį norą ir reikalą kreiptis į Jus laišku ne vien tik tam, kad išreikštume Jums mūsų gilaus prisirišimo jausmus, bet taip pat, kad paskatintume Jus, kaip mūsų bendradarbius, atremti kartu su mumis šių laikų kovą prieš Dievo Bažnyčią ir sielų išganymą Aukščiausiojo pavestą mūsų atsakomybei.

2. Laiko blogybės.

Nuo pat mūsų pontifikato pradžios stovi prieš akis liūdnas vaizdas blogybių, kurios iš visų pusių slegia žmoniją. Toks aiškus paneigimas aukščiausiųjų tiesų, kuriomis, kaip pagrindu, remiasi žmonių visuomenė; tas žmogaus proto iškrypimas, nepakenčiąs jokios teisėtos valdžios; tie nuolatiniai nesutarimai, sukelią vidaus nesantaiką ir žiaurius, kruvinus karus; paniekinimas įstatymų, tvarkančių papročius ir ginančių teisingumą; nepasotinamas troškimas nykstančių ir užmiršimas amžinųjų turtų, net iki tokio beprotiškumo laipsnio privedančio ne vieną prie savižudybės; neatsakingas viešųjų turtų tvarkymas, išeikvojimas, išnaudojimas; begėdiškumas tų, kurie aiškiausiai klysdami stengiasi vaidinti tėvynės, laisvės ir visokios teisės gynėjus. Pagaliau, į žmonijos sąnarius įsimetęs mirtį nešantis

maras, kuris jai neduoda ramybės, piršdamas naujas santvarkas ir nelaimes nešančius padarinius.

3. Jų priežastys. Mes esame įsitikinę, kad tų visų blogybių priežastis glūdi ypatingai švento ir aukščiausio bažnytinio autoriteto paniekinime ir atmetime, kuris Dievo vardu žmonijai vadovauja ir gina bei saugo kiekvieną teisėtą valdžią. Viešosios tvarkos priešai, tai puikiai suprasdami, pamatė, kad nėra geresnės priemonės išgriauti visuomenės pamatams, kaip nenuilstamai pulti Dievo Bažnyčią, ją šmeižti, sukelti prieš ją neapykantą ir pavydą, apšaukti ją civilizacijos priešininke, kasdieną naujais smūgiais žeisti jos autoritetą, sugriauti aukščiausiąją galią Romos Popiežiaus, kuris yra amžinųjų ir nesikeičiančių gėrio ir tiesos pradų žemėje saugotojas ir gynėjas.

4. Jų pasėkos. Iš čia išplaukė įstatymai, griauną dieviškosios Katalikų Bažnyčios santvarką, kurie, deja, jau daugelyje kraštų įsigaliojo. Iš čia pasklido apaštališkosios valdžios paniekinimas, kliudymas atlikinėti bažnytines pareigas, religinių bendruomenių išblaškymas, suvalstybinimas turtų, kuriais išsilaikė Bažnyčia ir naudojosi beturčiai; atėmimas iš išganingo Bažnyčios vadovavimo auklėjimo įstaigų. Pagaliau iš čia ta nepažabota leisvė skelbti ir platinti kiekvieną blogį ir įvairiausiais būdais užgniaužti ir trukdyti Bažnyčios teisę į jaunuomenės mokymą bei auklėjimą. Gi prieš daugelį šimtmečių popiežiui Kristaus suteiktoji valdžia ir primatas neturi kitų tikslų, kaip sėkmingai ir laisvai dirbti amžinajam tautų išganymui. Šią liūdną blogybių grandinę išvardiname Jums, Garbingieji Broliai, ne tam, kad tuo padidintume Jūsų nusiminimą, kurį jau savaime sukelia ši apgailėtina padėtis, bet tam, kad joje Jūs įžvelgtumėte, kokie sunkūs yra reikalavimai, laukią mūsų darbo ir uolumo, ir kiek pastangų reikės mums padėti, ypač šiais žiauriais laikais, kad apgintume Kristaus Bažnyčios ir šv. Sosto taip neteisingai puolamą garbę ir teises.

Jūs, Garbingieji Broliai, aiškiai žinote ir suprantate, kad civilinė santvarka nustoja prasmės ir pagrindo, jei ji nesiremia amžinaisiais ir nekintančiais teisingumo įstatymais ir jei žmonių valia nėra sujungta savitarpe meile bei protingu pareigų pasiskirstymu ir atlikimu.

5. Bažnyčios nuopelnai

Juk niekas nedrįsta paneigti, kad Bažnyčia, paskleidusi Evangelijos mokslą, atnešė tiesos žibintą prietaruose ir tamsoje paskendusioms tautoms, jas išmokė pažinti Dieviškąjį Visatos Kūrėją ir pačius save. Ta pati Bažnyčia, panaikindama žmogų žeminančią vergiją, jį iškėlė į prigimtą kilmingumą. Ji, paskleidusi pasaulyje atpirkimo ženklą, išplatino mokslą bei amatus arba juos paėmė į savo globą, nugalėdama didžiausius sunkumus, pristeigė labdaros įstaigų ir visur, privačiai ir viešai, švietė žmones, gelbėdama juos nuo skurdo ir stengdamasi visokiais būdais sudaryti jiems žmoniškas gyvenimo sąlygas ir įdiegti viltį.

Iš tikrųjų, palyginę darbartini mūsų laikotarpį, kaip nusistačiusį prieš Kristų ir Bažnyčią, su anais laimingais laikais, kada tautos gerbė Bažnyčią kaip motiną, tuoj pastebime, kaip šis neramumais ir naikinimais paženklintas amžius rieda tiesiai į bedugnę. Anais laikais, juo uoliau tautos klausė Bažnyčios nurodymu ir įstatymų, juo labiau klestėjo geros institucijos, taika ir pažanga. Nors daugelis iš suminėtų Bažnyčios dėka nuveiktų darbų priklauso visuomenei, tačiau Bažnyčia, kaip motina ir įkvėpėja, negali atsisakyti nuo jai toje srityje priklausančių nuopelnų.

6. Kultūra be krikščionybės

Ta pasaulinio humaniškumo rūšis, kuri yra priešinga Bažnyčios skelbiamam mokslui ir įstatymams, skelbia kultūrą, kuri, galima sakyti, yra tik pamėgdžiojimas tikrosios kultūros ir tuščias vardas be turinio. Tai aiškiai liudija tų tautų pavyzdys, kurios buvo pasiekusios tam tikrą aukštesnės kultūros laipsnį, bet be Evangelijos šviesos nesukūrė jo-

kių pastovesnių vertybių. Niekur negalimas visuomeninio gyvenimo patobulinimas, kur viešai paniekinama teisėta valdžia, nei įmanoma laisvė, kur siaučia pasibaisėtina klaidinanti propaganda, žemos užgaidos, nebaudžiami nusikaltimai bei padorių piliečių priespauda. Kadangi visa tai yra klaidinga, pikta ir pasibaisėtina, tai, aišku, neveda žmonijos į gera ir pažangą, nes: „Nuodėmė daro tautas nelaimingas"[1]). Būtina išvada, kad, sugedus protams ir širdims, nuodėmė savo svoriu tautas nuveda į visokį sugedimą, ardo teisingą santvarką ir tokiu būdu anksčiau ar vėliau visiškai sunaikina valstybės gerovę ir ramybę. Ar gali būti kas žemesnio kalbant apie šv. Sosto veiklą, kaip neigimas Romos vyskupų nuopelnų žmonijos gerovei? Iš tikro, mūsų pirmatakai iškentę daug vargų ir ištvėrę daug sunkumų besidarbuodami žmonijos gerovei ir niekuomet nesuabejoję prisiimti skaudžias sunkenybes. Pasitikėdami Aukščiausiojo Apvaizda, nepabūgdavo blogųjų grasinimų ir nesileisdavo jokių suvedžiojimų bei pataikavimų nukreipiami nuo pareigų. Šventasis Sostas subūrė ir sutvirtino senosios visuomenės likučius, davė atspalvį ir buvo inkaras žiauriose audrose besiblaškančios žmonijos, šventas ryšys, jungęs tokias skirtingas tautas, bendras centras, iš kur išplaukdavo patarimai: tikėjimo, religijos, taikos ir politikos klausimais. Ką dar daugiau galima pasakyti?

7. Bažnyčiai garbė, kad ji gina kultūra, bet tautos to nepaisydamos ją praranda.

Didžiausia Popiežių garbė yra ta, kad jie nuolat budėjo ir stovėjo sargyboje kaip tvirtovė, kad žmonija nenukryptų į senuosius prietarus ir barbariškumą. Jeigu šis išganingas autoritetas nebūtų buvęs taip dažnai atmetamas ir negerbiamas, nebūtų nė civilinė valdžia praradusi savo šventos ir kilnios garbės, kurią jai suteikė religija ir kuri tik viena klusnumą padaro kilnų ir vertą žmogaus. Nebūtų kilę tiek revoliucijų ir karų, kurie nelaimėmis ir žudynėmis ištisus kraštus nusiaubė ir daug valstybių, kurios anksčiau klestėjo, nebūtų patekusios į skurdą ir nelaimes.

Pavyzdžiu gali eiti rytų tautos, kurios nutraukusios ryšius su Apaštalų Sostu, prarado savo anksčiau turėtą mokslo ir meno garbę bei valstybės orumą. Apie Apaštalų Sosto nuopelnus liudija visuose pasaulio kraštuose išlikę paminklai, ypač Italijoje, kuri savo padėtimi būdama arčiausiai, turėjo daugiausia progos pasinaudoti jo vaisiais. Romos Popiežių poveikyje Italija įgavo neabejotiną garbę ir pralenkė kitas tautas. Jų autoritetas ir tėviškas rūpestis apgynė ją ne kartą nuo priešų ir teikė visokeriopą pagalbą, kad italų širdyse katalikų tikėjimas visuomet išliktų pilnas.

Apie šiuos mūsų pirmatakų nuopelnus, neminint jau kitų, ypač liudija Leono Didžiojo, Aleksandro III, Inocencijaus III, Pijaus V, Leono X ir kitų popiežių laikai, kurių pastangomis bei rūpesčiu Italija išsigelbėjo nuo galutinio žlugimo, gresiančio iš barbarų pusės, išlaikė nepaliestą tikėjimą, ir laiko tamsybėse suklestėjo mokslu ir menu. Tai liudija ir šis popiežių miestas, kuris iš Apaštalų Sosto susilaukė daug gero ir virto ne tik tikėjimo tvirtovė, bet ir mokslo bei meno centras, patraukęs į save viso pasaulio akis. Kadangi šie visi nuopelnai yra amžinai įrašyti į istorijos lapus, lengva suprasti, kad tik bloga valia ir žemais šmeižtais pasinaudojant stengiamasi įrodyti, jog Apaštalų Sostas sudarė kliūtį žmonijos gerovei ir Italijos labui.

Jeigu Italijos ir viso pasaulio viltys yra sudėtos į tą bendram labui ir gėriui išganingąjį Apaštalų Sosto autoritetą bei stiprųjį ryšį, jungiantį visus katalikus su Romos popiežium, nieko, mūsų įsitikinimu, negali būti svarbiau, kaip išlaikyti nepaliestą Apaštalų Sosto garbę ir vis labiau sujungti sąnarius su galva ir vaikus su tėvu.

Už tai visų pirma, kad būtų galima visomis mums įmanomomis priemonėmis apginti Apaštalų Sosto teises ir laisvę, niekuomet nenustosime kovoję, kad mūsų autoritetui būtų atiduodama priderama pagarba, pašalinamos kliūtys, varžančios mūsų

pareigų ėjimą ir tvarkymosi laisvę ir kad sugrįžtume į tą būklę, kurion Dieviškasis Išganytojas iš pradžių Romos popiežių įstatė. Grįžimo į tą būklę reikalaujame, Garbingieji Broliai, ne ambicijos ar valdžios troškimo vedami, bet verčiami grynai mūsų pareigos ir duotos šventos priesaikos. Ir ne vien tik dėl to, kad ta valdžia yra reikalinga vispusiškai ir laisvai ginti ir saugoti dvasinę galią, bet ir dėl to, kad paliečiant laikinąją Apaštalų Sosto galią, paliečiamas ir bendras žmonijos gėrio bei išganymo klausimas. Todėl negalime prileisti, kad vykdydami savo pareigą ginti Šv. Bažnyčios teises, šiuo mūsų laiku nepakartotumėm ir nepatvirtintumėm visų tų pareiškimų ir protestų, kuriuos šventos atminties mūsų pirmatakas Pijus IX daug kartų paskelbė ir pakartojo tiek prieš civilinės valdžios paveržimą, tiek prieš Bažnyčiai priklausančių teisių pažeidimą. Kreipiamės kartu į tautų atstovus ir valdytojus ir juos primygtinai Dievo vardu prašome šiuo tokiu sunkiu laiku neatmesti Bažnyčios bendradarbiavimo, draugiškai traktuoti jos autoritetą ir vis stipriau su ja susirišti meilės ir pagarbos ryšiais.

Tepadeda Dievas, kad jie, pažinę minėtųjų dalykų tiesą ir įsigilinę į Kristaus mokslą, stengtųsi pašalinti blogį, slegiantį Bažnyčią ir jos matomąją galvą, ir kad jų vadovaujamos tautos, teisingumo ir taikos keliu eidamos, susilauktų laimingesnių laikų ir gerovės, nes, kaip sako šv. Augustinas, vadovaujantis Kristaus mokslu ir gerbiant Bažnyčią tautos susilaukia sau didelės naudos [2]).

8. Paraginimas Ganytojams savas tautas ginti nuo tos nelaimės ir būdai, kaip tai daryti.

Pagaliau, visos katalikų bendruomenės vis ankštesniems ryšiams su aukščiausiuoju Ganytoju užtikrinti, Jus, Garbingieji Broliai, šioje vietoje su ypatinga meile prašome ir karštai raginame savo kunigišku uolumu ir ganytojišku budrumu Jums pavestuosius tikinčiuosius uždegti tikėjimo meile, kad jie arčiau ir tampriau glaustųsi prie šio teisybės ir teisingumo sosto ir visą jo mokslą giliu proto bei valios pritarimu priimtų, drąsiai atmes-

dami visas nors ir plačiausiai pasklidusias, bet su Bažnyčios mokslu nesuderinamas nuomones. Šiuo reikalu Romos Popiežiai, mūsų pirmatakai, paskiausiai švento atminimo Pijus IX, ypač visuotiniame Vatikano susirinkime nepraleisdavo progos nepasmerkę pasklidusių klaidų ir jas slopinę apaštalinėmis sankcijomis, turėdami mintyje šv. Povilo žodžius: „Žiūrėkite, kad niekas neapgautų jūsų pasaulio išmintimi ir tuščia apgaule, einant žmonių padavimu, pasaulio pradžiamoksliu, net Kristumi [3]). Visus tuos pasmerkimus, sekdami mūsų pirmatakų pavyzdžiu, ir mes iš šio apaštališkojo tiesos sosto patvirtiname ir pakartojame. Kartu karštai maldaujame Šviesos Tėva, kad visi tikintieji ta pačia prasme, ta pačia nuomone su mumis jungtųsi ir tą pat skelbtų. Jūsų pareiga yra, Garbingieji Broliai, dėti visas pastangas, kad dangiškojo mokslo sėkla būtų plačiai paskleista Viešpaties dirvoje ir katalikų tikėjimo tiesos tvirtai į širdis įkristų, gilias joje įleistų šaknis ir išliktų klaidų maro nepaliestos. Juo labiau tikėjimo priešai stengiasi neprityrusius žmones, ypač jaunimą suvilioti, aptemdyti protą ir sužaloti papročius, tuo labiau reikia rūpintis, kad būtų pritaikynta ne tiktai tinkamas ir tvirtas mokymo metodas, bet labiausiai, kad pats katalikų tikėjimas būtų darnus ir literatūroje ir kituose moksluose, ypač filosofijoje, kurios didžia dalim priklauso kitų mokslų teisingas supratimas, kuris neveda prie dieviškojo apreiškimo paneigimo, bet priešingai, tiesia kelią į jį ir jį apgina nuo priešų, kaip mums pavyzdžiu ir mokslu įrodė Didysis Augustinas, šv. Tomas ir kiti katalikiškojo mokslo autoritetai.

Geriausias jaunuomenės auklėjimas, tikrojo tikėjimo ir religijos bei gerų papročių išlaikymas turi būti kilęs iš jaunų dienų pačioje šeimoje, kuri, deja, šiais mūsų laikais yra apgailėtinai apgriauta ir jokiu kitu būdu į savo garbingą vietą negali būti sugrąžinta, kaip tiktai tais įstatymais, kuriais paties Dieviškojo Kūrėjo Bažnyčioje ji yra įsteigta. Jis,

iškeldamas moterystę į sakramentą, kuriuo norėjo pavaizduoti savo susijungimą su Bažnyčia, moterystės ryšį ne vien tik pašventė, bet kartu suteikė tiek tėvams tiek ir vaikams praktiškų priemonių, kurių pasigaudami galėtų palengvinti abipusį pareigų atlikimą ir lengviau atsiekti ne tik laikinąją, bet ir amžinąją laimę.

Bet po to, kai netikinčių įstatymai, nepaisydami šio didžiojo sakramento šventumo, jį sulygino su civiline sutartimi, buvo prieita prie to, kad paniekinus krikščioniškosios moterystės garbę, piliečiai vietoj santuokos naudojasi legaliu konkubinatu, susituokusieji nepaiso ištikimybės pareigų, vaikai negerbia ir neklauso tėvų, šeimos meilės ryšiai silpnėja ir, kas blogiausia ir viešiems papročiams kenksmingiausia, tai dažnai iš nesveikai suprastos meilės kylančios kenksmingos ir pasibaisėtinos nesantaikos. Ta apgailėtina ir apverktina padėtis negali, Garbingieji Broliai, neskatinti jūsų uolumo ir neraginti jus primygtinai ir nuolat įspėti jūsų globai pavestuosius tikinčiuosius, kad jie paklustų tam mokslui, kuris iškelia krikščioniškosios santuokos šventumą ir kad nusilenktų įstatymams, tvarkantiems sutuoktinųjų ir vaikų pareigas.

Tik tuomet bus galima pasiekti tai, ko taip trokštame, kai atskirų žmonių papročiai ir gyvenimas bus atnaujinti, nes kaip iš sugedusio kamieno blogesnės šakos ir vaisiai atsiliepia į geruosius, taip ir blogis, kuris slegia šeimas, persimeta į žmonių visuomenę. Priešingai gi, šeimos gyvenimą krikščioniškais pagrindais sutvarkius, pamažu atskiri asmenys įpranta mylėti tikėjimą ir pamaldumą, atsitraukti nuo klaidinančių mokslų, sekti dorybe, klausyti vyresniųjų ir tramdyti privačios naudos ieškojimą, kuris taip žaloja žmogiškąją prigimtį. Tam tikslui pasiekti reikia ypatingai puoselėti ir skleisti katalikų organizacijas, kurios, ypatingai šiais laikais, turi nepaprastą reikšmę katalikybei.

Tai yra didelį ir žmogaus jėgas prašoką dalykai, kuriuos Mes, vilties ir lūkesčių perimti, jums, Garbin-

gieji Broliai, išsakėme. Bet kadangi Dievas žemės tautas padarė pagydomas ir žmonijai išganyti įsteigė Bažnyčią, jai pažadėdamas savo pagalbą, tai tvirtai tikime, kad jūsų padedama, žmonija, tiek nelaimių ir blogybių patyrusi, pagaliau paklausys Bažnyčios ir šio Apaštalų Sosto neklaidingame mokyme ieškos išganymo ir gerovės.

Tuo tarpu, Garbingieji Broliai, prieš baigdami šį raštą, jaučiame reikalą išreikšti jums mūsų pasigėrėjimą nuostabiu sutarimu ir vienybe, kuri jus sieja tarpusavy ir su Šv. Sostu. Šį tobulą sutarimą laikome ne tik nesugriaunama tvirtove nuo priešų puolimų, bet ir tikru laidu, žadančiu Bažnyčiai geresnę ateitį.

Tai suteikia mūsų silpnybei didelę paguodą ir tinkamai pakelia mūsų dvasią, kad eidami sunkias mūsų priimtas pareigas su džiaugsmu atliktume visus darbus ir atremtume kovas už Dievą ir jo Bažnyčią. Nuo tų vilties ir pasigėrėjimo priežasčių, kurias jums išreiškėme, negalime atskirti ir tų prisirišimo bei klusnumo pareiškimų, kuriuos jūs, Garbingieji Broliai, parodėte pačioje mūsų pontifikato pradžioje kartu su dvasininkija ir gausingais tikinčiaisiais ar tai laiškais, ar aukomis, ar suruoštomis maldininkų kelionėmis ir kitais atsidavimo būdais, parodydami tą meilę ir prisirišimą, kuriais supo mūsų pirmataką. Tie jausmai pasiliko stiprūs, pastovūs ir vispusiški; tik kad jie nesusilpnėtų tokio silpno įpėdinio asmenyje. Už šiuos puikius katalikų meilės patvirtinimus nužemintai dėkojame gerajam ir gailestingajam Dievui ir tariame viešai širdingiausią ačiū Jums, Garbingieji Broliai, ir visiems mylimiems sūnums, visiškai tikėdamiesi, kad šiomis sunkiomis aplinkybėmis ir neramiuose laikuose jūsų uolumas ir prisirišimas prie mūsų tikrai nesumažės. Taip pat neabejojame, kad šie sūniškos meilės ir krikščioniškų dorybių pavyzdžiai žymiai prisidės, kad gailestingasis Dievas, tų darbų paveiktas, maloniai pažvelgs į savo ištikimuosius ir suteiks Bažnyčiai ramybę ir pergalę. Tos taikos

ir ramybės tikimės greitai sulaukti, jei tikintieji be perstojimo melsis ir prašys. Jus gi, Garbingieji Broliai, nuoširdžiai raginame toje srityje uždegti tikinčiųjų uolumą ir pamaldumą. Nekaltai Pradėtosios Dangaus Karalienės tarpininkaujami Dievui nužemintai pavedame save, visą bažnytinę hierarchiją ir visus tikinčiuosius galingam Šv. Juozapo, Bažnyčios Globėjo ir Apaštalų kunigaikščių Šv. Petro ir Povilo užtarimui.

Be to, linkime jums, Garbingieji Broliai, ir visiems tikintiesiems, kad šios dienos, kuriomis minime Jėzaus Kristaus prisikėlimą, būtų laimingos, išganingos ir švento džiaugsmo pilnos. Maldaujame gailestingąjį Dievą, kad Nekaltojo Avinėlio kraujas, panaikinęs mums skirtą pasmerkimą, nuplautų ir mūsų kaltes ir gailestingai sušvelnintų už jas bausmę.

Viešpaties mūsų Jėzaus Kristaus malonė ir Dievo meilė bei Šv. Dvasios dalininkystė tebūna su visais Jumis, Garbingieji Broliai, kuriems visiems kartu ir visiems mylimiesiems sūnums dvasininkams ir jūsų bažnyčių tikintiesiems, kaip dangaus gailestingumo ir pagalbos ženklą, siunčiame apaštališkąjį palaiminimą.

Išleista Romoje, prie Šv. Petro, per Velykų iškilmes, 1878 m. balandžio mėnesio 21 dieną, Mūsų pontifikato pirmaisiais metais.

Popiežius Leonas XIII

---

[1]) Patarl. 14, 34;
[2]) Ep. 138 alias 5 ad Marcellinum n. 15;
[3]) Kolos. 2, 8.

JO ŠVENTYBĖS P. LEONO XIII ENCIKLIKA APIE SOCIALIZMĄ

(Quod apostolici muneris)

Garbingieji Broliai,

Sveikinimas ir Apaštališkas Laiminimas

Ko iš Mūsų reikalavo Apaštalinė pareiga, jau pat Mūsų pontifikato pradžioje Jums rašytoje enciklikoje, Garbingieji Broliai, nenutylėjome nepriminę to naikinančio maro, kuris siaučia žmonijos bendruomenėse ir stumia jas į didelę suirutę. Tuo pačiu metu nurodėme sėkmingiausias priemones, kuriomis galima būtų ją atstatyti ir išvesti iš ją supančių pavojų. Bet tie blogumai, kuriuos tuomet apgailestavome, iki šiol tiek išaugo, jog esame vėl priversti kreiptis į Jus mus įspėjančiais pranašo žodžiais: „Šauk ir nesiliauk, tarsi trimitas, kelk savo balsą" [1]). Lengvai galite suprasti, Garbingieji Broliai, jog Mes kalbame apie grupę tų žmonių, kurie save vadina įvairiais ir neįprastais vardais — socialistais, komunistais, nihilistais, kurie paplito po visą pasaulį ir, susirišę pragaištingos sąjungos saitais, neberanda reikalo ieškoti sau apsaugos slaptų sambūrių tamsybėse, bet, drąsiai ir viešai išėję į šviesą, stengiasi įgyvendinti iš anksto numatytą programą — sugriauti bet kurios žmonių bendruomenės pamatus. Tai yra žmonės, kurie, kaip byloja Dieviškoji Išmintis, sutepa kūną, niekina viešpatavimą ir piktžodžiauja didybei [2]). Jie nepalieka nieko nepaliesto, kas yra išmintingai nustatyta žmoniškais ir dieviškais įstatymais gyvenimo išlaikymui ir gerovei. Jie skelbia, kad

1. Apie ką bus kalbama.

2. Socializmo programa:

a) paneigia autoritetą,

visi žmonės yra absoliučiai lygių teisių, pareigų ir atsisako paklusti aukštesniosioms galybėms ir Dievo valdžios teisėms, kurioms, Apaštalo žodžiais tariant, dera nusilenkti kiekvienam žmogui. Jie išniekina vyro ir moters natūralią sąjungą, kuri net pagonims yra šventa, ir atpalaiduoja tą ryšį, kuriame esmingai reiškiasi šeimyninis gyvenimas, arba atiduoda jį aistrų sauvalei. Pagaliau, gobšiai trokšdami šio pasaulio gėrybių, kurios yra visų blogybių šaknis ir kurių ieškodami nuklydo nuo tikėjimo [3]), paneigia ir prigimties įstatymu patvirtintą teisę ir, tardamiesi esą visų žmonių reikalų ir troškimų gynėjai, akiplėšiškai skelbia, esą, reikią atimti visa tai, kas atskirų žmonių buvo įsigyta arba teisėtu paveldėjimu, arba proto bei rankų darbu, arba taupiu gyvenimu ir pavesti tai bendrai naudotis. Tuos savo miražus jie skelbia savo susirinkimuose, platina liaudyje gausiais periodiniais ir neperiodiniais leidiniais. Tatai sukelia sukiršintoje visuomenėje tokią didelę neapykantą prieš valdovų orumą ir valdžią, jog apsvaigę išdavikai, nepakęsdami jokio varžto, ne kartą labai staigiai bei niekšiškai atkreipia ginklus prieš tuos pačius valdovus.

b) iškreipia moterystės ir šeimos esmę,

c) paneigia įgimtą nuosavybės teisę.

3. Šių klaidų sena kilmė.

Šioji maištininkų sauvalė, kuri kasdien labiau graso visuomenei suirti ir kuri visuose sukelia aliarmuojantį būkštavimą, paeina ir turi savo pradžią tuose naudinguose moksluose, kurie anksčiau tautose pasėti kaip bloga sėkla savo laiku išdavė taip sugedusius vaisius. Gerai žinote, Garbingieji Broliai, jog toji kieta kova, kurią jau nuo pat 3 šimtmečio novatoriai sukėlė prieš katalikų tikėjimą ir kuri ypač šiais laikais taip paaštrėjo, nieko kito nesiekia, kaip tik pašalinti apreiškimą ir bet kokią antgamtinę tvarką, plačiai atkelti vartus vien tik proto išvedžiojimams ar, geriau sakant, kliedėjimams. Toji klaida, kuri veltui sau savinasi proto vardą, savaime plačiai apėmė ne vien daugelio atskirų individų protą, bet ir ištisą pasauliečių visuomenę, nes ji traukia į save ir skatina žmogui įgimtą

išdidumo troškimą ir silpnina kiekvienos rūšies užgaidų varžtus. To viso pasėkmė — susikūrė valstybės kažkokiais naujais pragaištingais dėsniais, nesilaikant jokios Dievo nustatytosios tvarkos. Jose skelbiama, kad viešasis autoritetas turįs savo pradžią, valdžią ir įsakymo galią ne iš Dievo, bet iš tautos daugumos. Toji visuomenė pasišovė skelbti esanti varžoma tik tų įstatymų, kuriuos ji pati savo pasirinkimu išleido, įsivaizduodama, jog ji yra atsipalaidavusi nuo visų dieviškųjų įsakymų. Pažeidus ir atmetus antgamtines tikėjimo tiesas, kaip protui priešingas, pats žmogaus Tvėrėjas išstumiamas iš universitetų, licėjų, gimnazijų ir iš kievienos žmogaus viešojo gyvenimo aplinkos. Nepaisant, pagaliau, būsimojo ir amžinojo gyvenimo atpildo bei bausmių, tvirtinama, jog stiprų laimės troškimą reikia patenkinti dabartiniame gyvenime. Nieko nėra nuostabaus, kad, tokiam mokslui plačiai pasklidus ir davus laisvę visokiam galvojimui bei veikimui, žemiausios socialinės padėties žmonės, išvarginti skurdaus namų ir dirbtuvių gyvenimo, braunasi į turtingųjų rūmus bei turtą; nieko nėra nuostabaus, jog nebeliko jokio viešojo ir privataus gyvenimo ramumo ir kad žmonija priėjo veik prie kraštutinio sugedimo.

4. Apaštalų Sostas niekad nedelsė žmoniją įspėti.

Užtat aukščiausieji Bažnyčios ganytojai, kuriems yra uždėta pareiga saugoti Viešpaties kaimenę nuo priešo pinklių, stengėsi savo laiku pavojų pašalinti ir tikinčiųjų gerovę užtikrinti. Vos tik slaptosios draugijos buvo pradėjusios savo veikimą, kurio užuomazgoje minėtosios klaidos savo sėklą jau tuomet slėpė, Romos popiežiai, kaip Klemensas XII ir Benediktas XIV atidengė nelabus sektų kėslus ir nedelsė įspėti viso pasaulio tikinčiuosius apie juose slypintį pavojų. Po to gi, kai tie, kurie save išdidžiai filosofais vadino, paskelbė, jog žmogui yra duota kažkokia nevaržoma laisvė, ir kai jie pradėjo kurti ir taikyti, kaip jie sako, naują teisę, kuri priešinasi prigimties ir Dievo įstatymams, garbingos atminties popiežius Pijus VI

viešai paskelbtais dokumentais tuoj parodė tų mokslų žalingą pobūdį ir klaidingumą. Jis apaštališkąja apvaizda kartu nusakė ir tas nelaimes, kurios turėjo ištikti apgailėtinai suvedžiotą liaudį. Kadangi jokia sėkminga priemone nebuvo galima apsaugoti, kad tos jų sugedusios dogmos liautųsi vis labiau įtikinusios žmones ir neišeitų į tautų viešąjį gyvenimą, popiežiai Pijus VII ir Leonas XII pasmerkė slaptąsias sektas ir pakartotinai perspėjo visuomenę dėl kylančio iš jų pavojaus. Visiems pagaliau yra aišku, su kokia dvasios stiprybe bei ištverme garbingasis Mūsų pirmatakas Pijus IX kovojo ir prieš sugedusius sektų kėslus, ypač su išeinančiu iš jų socializmo maru. Tą kovą jis vedė ir sakytomis kalbomis ir viso pasaulio vyskupams rašytomis enciklikomis.

Skaudu, kad tie, kuriems yra pavesta rūpintis bendra gerove, yra apgauti blogųjų žmonių klasta, grasinimais įbauginti, visuomet žiūrėjo į Bažnyčią su įtarimu ir priešišku nusistatymu, nesuprasdami, kad sektų kėslai nebūtų turėję pasisekimo, jei Katalikų Bažnyčios mokslas ir Romos popiežių autoritetas būtų buvę visuomet išlaikyti tinkamoje pagarboje valdovų ir tautų tarpe. Gyvojo Dievo Bažnyčia, kuri yra tiesos šulas ir tvirtumas [4]), skelbia tą mokslą ir įsakymus, kuriais visų pirma numatoma užtikrinti visuomenei saugumas bei ramybė, o nelemtojo socializmo plitimas iš šaknų išraunamas.

5. Evangelija ir socializmas nesuderinami.

Nors, iš tikrųjų, socialistai, piktnaudodomi tą pačią Evangeliją, kad lengviau galėtų suvedžioti neatsargiuosius, pradėjo ją savotiškai aiškinti, tačiau tarp jų iškrypusių dėsnių ir Kristaus skaistaus mokslo yra toks nesutarimas, kad jau didesnio negali būti. Koks gali būti bendradarbiavimas tarp teisybės ir netiesos? Arba kokia gali būti vienybė tarp šviesos ir tamsybių [5])? Jie iš tikrųjų nesiliauja skelbę, kaip Mes pakartotinai pabrėžiame, kad visi žmonės yra tarp savęs lygūs prigimtimi, ir užtat stengiasi įtikinti, jog nesą reikalo nei gerbti, nei klausyti valdovų, nei

paklusti įstatymams, išskyrus gal tik tuos, kurie yra išleisti jų pačių noru. — Priešingai gi, pagal Evangelijos mokslą, žmonių lygybė yra ta, jog visi gavę tą pačią prigimtį, į tą pačią Dievo vaikų garbę pašaukti, visi vieno ir to paties tikslo siekdami, bus teisiami pagal tą patį įstatymą ir pagal savo nuopelnus gaus bausmę ar atpildą. Tačiau teisės ir valdžios nelygybė eina iš pačios prigimties autoriaus, nuo kurio gauna vardą kiekviena tėvystė danguje ir žemėje. [6]) Pagal katalikų mokslą ir įsakymus valdovų ir pavaldinių santykiai taip yra tvarkomi abipusėmis pareigomis ir teisėmis, kad būtų tramdoma ir įsakinėtojo aistra ir paklusnumo priežastis būtų lengva, griežta ir kilni. Bažnyčia valdomajai visuomenei vis kartoja apaštalinį įsakymą: nėra valdžios, kaip tik iš Dievo, kurios gi yra, jos Dievo įstatytos; taigi, kas priešinasi valdžiai, tas priešinasi Dievo sutvarkymui. Kurie priešinasi, patys sau pelnosi pasmerkimą. Ir vėl, įsako paklusti ne tik dėl valdžios rūstybės, bet ir dėl sąžinės; ir kiekvienam atiduoti, kas kam priklauso; kam mokestį — mokestį, kam muitą — muitą, kam baimę — baimę, kam pagarbą — pagarbą [7]). Taigi, kas viską sutvėrė ir valdo, tas savo rūpestinga išmintimi sutvarkė, kad žemesnieji su pagalba viduriniųjų, viduriniai su pagalba aukščiausiųjų pasiektų savo tikslą. Kaip ir pačioje dangaus karalystėje norėjo, kad angelų laipsniai būtų skirtingi ir pavesti vieni kitų valdžiai; kaip net Bažnyčioje įsteigė įvairius priklausomumo laipsnius ir pareigų skirtingumą, kad ne visi būtų apaštalai, ne visi daktarai, ne visi ganytojai [8]). Panašiai sutvarkė ir civilinę visuomenę; atseit, daugelį rangų skirtingų garbe, teisėmis ir galia, kad valstybė, panašiai kaip ir Bažnyčia, būtų vienas kūnas, susidedąs iš daugelio sąnarių, kurių vieni kilmingesni už kitus, bet visi vieni kitiems būtini ir rūpestingai tarnauja bendrai gerovei.

6. Kame žmonių lygybė.

7. Piliečių santykiai su valdžia.

Statymui, o ne griovimui Kristaus Bažnyčia įspėja taip pat ir tautų valdovus, kad jiems suteiktąja valdžia naudotųsi, nes ir valdovams gresia Aukščiausiojo Teisėjo griežtumas. Ir dieviškosios išminties žodžius kartodama, Dievo vardu visiems šaukia: Atverkite ausis jūs, kurie valdote minias ir kuriems pataikauja tautos, nes galybę jūs turite iš Viešpaties ir galią iš Aukščiausiojo, kuris klaus apie jūsų darbus ir ištirs jūsų mintis . . . , nes tiems, kurie valdo, bus kiečiausias teismas . . . , nes Dievas nepaisys nė vieno asmens ir nesivaržys nė vieno didybės; nes jis pats padarė ir mažą ir didelį, ir visi vienodai jam rūpi; gi stipresniems gresia ir stipresnės bausmės.

Jei tačiau kuomet nors pasitaiko, kad valdovai viešąja galia naudojasi nesąžiningai ir pereina savo galios ribas, Katalikų Bažnyčios mokslas neleidžia savavališkai prieš juos sukilti, kad nebūtų dar labiau sudrumsta tvarka ir kad dėl to dar daugiau nenukentėtų visuomenė. Jei būtų prieita prie padėties be numatomos išeities, Bažnyčia moko priemonių ieškoti krikščioniškos kantrybės nuopelnais ir nuolatinėmis į Dievą siunčiamomis maldomis. Ir jei įstatymleidžių bei valdovų parėdymai įvestų ar įsakytų ką nors tokio, kas priešintųsi dieviškajam ar prigimties įstatymui, krikščioniškojo vardo garbė bei pareiga ir apaštališkoji mintis mus įspėja klausyti labiau Dievo negu žmonių [9]).

8. Šeimos narių santykiai.

Net pati šeima, kuri yra kiekvienos visuomenės ir valstybės pradžia, turi pajusti ir patirti tą išganingąją Bažnyčios galią, pasireiškiančią darnia civilės bendruomenės santvarka ir išsilaikymu. Juk žinote, Garbingieji Broliai, jog tikroji šeimos bendruomenės esmė, pagal prigimtosios teisės būtinumą, visų pirma remiasi nešskiriama vyro ir moters sąjunga ir atbaigiama savitarpėmis pareigomis ir teisėmis tarp tėvų ir vaikų, tarp šeimininkų ir tarnų. Žinote taipgi, jog pagal socializmo pasiūlymus ji yra beveik visai suardoma, nes galutinai atmetus tai, ką jai suteikia religinė santuoka,

būtinai turi susilpnėti tėvų galia vaikams ir vaikų pareigos tėvams. Priešingai gi, Bažnyčia moko, kad visais atžvilgiais garbinga moterystė, kurią pačioje pasaulio pradžioje pats Dievas įkūrė ir paskelbė nesuardoma žmonėms plėstis ir palaikyti, per Kristų pasidarė dar pastovesnė ir šventesnė, nes jis suteikė jai sakramento garbę ir norėjo ją paženklinti tos vienybės žyme, kuri yra tarp Kristaus ir Bažnyčios. Todėl, Apaštalo žodžiais tariant [10]), kaip Kristus yra Bažnyčios galva, taip vyras yra moters galva, ir kaip Bažnyčia yra pasidavusi Kristui, kurs ją globia skaisčia ir amžinąja meile, taip dera, kad moterys būtų pasidavusios savo vyrams ir kad jie jas mylėtų ištikima ir pastovia meile. Panašiai Bažnyčia tvarko tėvo ir šeimininko galią, kad jis galėtų prižiūrėti vaikus ir tarnus, kad jie atliktų savo pareigas ir kad jie neperžengtų savo ribų. Pagal katalikų mokslą, dangiškojo Tėvo ir Viešpaties autoritetas pereina tėvams ir šeimininkams, ir užtat jie iš jo ima ne tik savo pradžią ir galią, bet remiasi jo prigimtimi ir savybėmis. Dėl to ir Apaštalas ragina vaikus klausyti savo gimdytojų Viešpatyje ir gerbti savo tėvą ir motiną, tai yra pirmasis įsakymas su pažadu [11]). Gimdytojams gi sako: Ir jūs, tėvai, neerzinkite savo vaikų bet auklėkite juos drausme ir Viešpaties įspėjimu [12]). Ir vėl, tarnams bei valdovams per tą patį Apaštalą duoda dievišką paliepimą, kad jie taip pat klausytų kūno valdovų kaip Kristaus..., gera valia tarnaudami kaip Viešpačiui; valdovai gi, kad nekeršytų, žinodami, kad visų yra Viešpats danguje ir kad Dievas nežiūri asmens [13]). Jei visa taip pagal Dievo norą užlaikytų visi, kuriems tai yra taikoma, tai kiekviena šeima būtų dangiškųjų namų atspindys, ir jų išduodamieji geri vaisiai neliktų vien tik šeimos aplinkoje, bet apsčiai pasiektų visą valstybę.

9. Krikščioniška pažiūra į nuosavybę.

Katalikiškoji išmintis, prigimties ir Dievo įsakymais paremta, viešajam ir šeimos sugyvenimui pasitarnauja taip pat ir tuo, ką ji mano ir moko apie val-

dymo teisę ir turtų padalinimą, kurie yra skirti būtiniesiems ir naudingiesiems gyvenimo reikalams. Socialistai aiškina, kad nuosavybės teisė yra žmogaus išradimas, prigimtai žmonių lygybei priešingas; ir, siekdami turtus suvisuomeninti, tvirtina, kad neturto ramia dvasia negalima esą kęsti, kad turtingųjų nuosavybę ir teisę pažeisti nesą jokio nusikaltimo; Bažnyčia gi daug geriau ir naudingiau pripažįsta, jog ir turtų atžvilgiu žmonės nėra lygūs, kurie iš prigimties yra skirtingi kūno ir proto galiomis, ir moko, kad kievienas turi neliečiamą ir nepažeidžiamą turėjimo ir valdymo teisę, kylančią iš pačios prigimties. Ji moko, jog vogimas ir plėšimas taip yra uždraustas Dievo, kiekvienos teisės autoriaus ir gynėjo, kad svetima net geisti neleidžiama ir kad vagys ir plėšikai ne kitaip, kaip svetimoteriai ir stabų garbintojai išskiriami iš dangaus karalystės. — Tačiau iš to dar negalima daryti išvados, kad Bažnyčia, toji gailestingoji motina, nesirūpina neturtingaisiais arba nepaiso jų gyvenimo reikalų. Priešingai, ji juos globoja motiniška meile ir juos laiko didelėje pagarboje, gerai žinodama, kad neturtingųjų asmenyje yra pats Kristus, kuris laiko Jam padarytu tai, ką padarėme vienam iš mažutėlių. Bažnyčia įvairiais būdais juos remia: ji rūpinasi visame pasaulyje įsteigti namus ir ligonines, kur jie būtų priimami, maitinami ir slaugomi. Ir tai visa ji globoja. Turtingiesiems griežtai įsako kas atlieka atiduoti beturčiams. Jiems dievišku teismu graso, kad jei nepadės vargšams, bus pasmerkti amžinoms kančioms. Pagaliau beturčių dvasią ypač prablaivina ir paguodžia ar tai nurodydama Kristaus pavyzdį, kuris, būdamas turtingas, dėl mūsų tapo beturtis[14]), ar tai primindama jo žodžius, kuriais skelbė beturčius esant palaimintus ir liepė tikėtis amžinosios palaimos atpildo. Kas neįžvelgia, kad ši yra geriausioji priemonė išlyginti tokiai senai nesantaikai, atsiradusiai tarp beturčių ir turtingųjų? Pats dalykų bei faktų ryškumas rodo, kad tų priemonių

10. Bažnyčiai rūpi vargšai.

nepaisant ar jas atmetant įvyktų viena iš dviejų: arba didelė žmonių giminės dalis įkristų į gėdingą vergų padėtį, kuri taip ilgai buvo išsilikusi pagonyse, arba žmoniją vargintų nuolat siaučią sanbrūzdžiai, vargintų vagystės ir plėšikavimai, kaip kad apgailėtinai atsitinka dabartiniais laikais.

11. Paraginimas paklausyti Bažnyčios balso.

Esant tokiai būklei, Garbingieji Broliai, Mes, kurių pečius slegia visa Bažnyčios valdymo našta, jau nuo pat pontifikato pradžios tautoms ir valdovams ar šių audrų mėtomiems nurodėme uostą, kuriame jie galėtų jaustis saugūs; taip dabar, kraštutinio pavojaus grėsmės sujaudinti, vėl keliame į juos savo apaštalini balsą. Dėl jų pačių ir valstybės gerovės juos primygtinai maldaujame, kad imtų mokytoją Bažnyčią, taip didžiai nusipelniusią valstybių gerovei, ir jai paklustų. Jie pilnai tepajaučia, kad valstybės ir religijos reikalai yra taip susiję, jog kiek nuo religijos atsitraukiama, tiek sumažinamas pavaldinių pareigingumas ir valdžios autoritetas. Ir kadangi jie žino, kad socializmo marui atitolinti Kristaus Bažnyčia turi tokią galią, kokios neturi nei žmonių įstatymai, nei pareigūnų draudimai, nei kariuomenės ginklai, tai, pagaliau, jie tegrąžina tą pačią Bažnyčią į tą padėtį ir laisvę, kurioje ji galėtų vykdyti savo sveikąją galią visos žmonijos gerovei.

Jūs, Garbingieji Broliai, kurie įžvelgiate besiveržiančiųjų pavojų kilmę ir pobūdį, įtemkite ir sutelkite visas savo dvasios jėgas, kad katalikų mokslas įsiskiepytų visų sielose ir giliai į jas įsiskverbtų. Stenkitės, kiek galite, kad visi priprastų nuo pat mažų dienų su sūniška meile mylėti Dievą ir gerbti jo vardą; kad paklustų valdovų įstatymo didybei; kad susilaikytų nuo gobšumo ir stropiai saugotų tą tvarką, kurią Dievas davė ar tai civilinei ar tai šeimos bendruomenei. Be to, reikia dėti pastangų, kad Katalikų Bažnyčios sūnūs nedrįstų smerktiniems sambūriams nei priklausyti, nei kokiu nors būdu juos remti. Dar daugiau,

kilniais darbais ir tauriu veikimu teparodo, kokia puiki ir laiminga būtų žmonių bendruomenė, jei atskiri jos nariai spindėtų teisiais darbais ir dorybėmis. — Pagaliau, kadangi socializmo pasekėjų visuomenėj ieškoma ypač tarpe amatininkų bei darbininkų, kurie, darbo iškamuoti, lengvai susižavi turto viltimi ir gėrybių pažadais, reikia puoselėti amatininkų ir darbininkų draugijas, kurios, tikėjimo globojamos visus savo narius padarytų kantrius darbe, patenkintus savo likimu ir nuteiktų juos vesti ramų ir taikingą gyvenimą.

Mūsų ir Jūsų užsimojimus telydi savo įkvėpimais tas, kurį išpažįstame esant kiekvieno gėrio pradžia ir pabaiga. Be to, tos pagalbos viltį skatina šios dienos, kuriose švenčiamos Viešpaties gimimo metinės. Pasitikėti liepia ir viltis to naujo išganymo, kurį Kristus gimdamas atnešė jau senstančiam ir veik į kraštutinį blogį patekusiam pasauliui. Jis taip pat pažadėjo duoti mums tą taiką, kurią jis tuomet paskelbė žmonėms per angelus. Nėra sutrumpėjusi Viešpaties ranka, kad negalėtų mus išgelbėti, nei jo ausis nėra apkurtusi, kad negalėtų mus išklausyti [15]). Šiomis brangiomis dienomis linkime Jums, Garbingieji Broliai, ir Jūsų bažnyčių tikintiesiems laimės ir linksmybės ir karštai maldaujame visų gėrybių Davėją, kad vėl pasirodytų žmonėms maloningumas ir gerumas mūsų Išganytojo Dievo [16]), kuris, išgelbėjęs mus iš piktojo priešo galios, įstatė į kilnią Dievo sūnų garbę. Ir kad greičiau ir apsčiau išsipildytų Mūsų troškimai, ir Jūs, Garbingieji Broliai, kartu su Mumis siųskite Dievui karštas maldas ir prašykite užtarimo Nekaltai Pradėtosios Mergelės Marijos, jos sužiedotinio Juozapo ir šventųjų Apaštalų Petro ir Povilo, kurių pagalba ypač pasikliaujame. Tuo tarpu gi iš visos širdies suteikiame apaštališkąjį palaiminimą, dievieškųjų malonių linkėdami, Jums, Garbingieji Broliai, Jūsų dvasininkijai ir visoms tikinčiosioms tautoms.

Išleista Romoje, prie šv. Petro, 1878 m. gruodžio mėn. 28 d., pirmaisiais Mūsų pontifikato metais.

Popiežius L e o n a s XIII.

[1]) Iš. LVIII, 1;
[2]) Žyd. 5, 8;
[3]) Tim. 6, 10;
[4]) I Tim. 3, 15;
[5]) II Kor. 6, 14;
[6]) Efez. 3, 15;
[7]) Rom. 13, 7;
[8]) I Kor. 12, 29;
[9]) Apd. 5, 29;
[10]) Efez. 5, 23;
[11]) Efez. 6, 1—2;
[12]) Efez. 5, 4;
[13]) Efez. 5, 5—7;
[14]) I Kor. 8, 9;
[15]) Iž. 59, 1;
[16]) Tit. 3, 4.

JO ŠVENTYBĖS P. LEONO XIII ENCIKLIKA APIE KRIKŠČIONIŠKĄJĄ MOTERYSTĘ

(Arcanum divinae sapientiae)

Visiems Katalikiško Pasaulio Vyskupams

1. Išganytojas atėjo pasaulio atnaujinti.

Paslaptingas dieviškosios išminties planas, kurio įvykdyti žmonių išganytojas Jėzus Kristus buvo atėjęs į žemę, buvo tasai, kad jisai pats pasaulį, tarsi iš senatvės silpnėjantį, dieviškai atnaujintų. Apaštalas Povilas tai yra išreiškęs savo laiške efeziečiams šiais puikiais ir kilniais žodžiais: „Jo valios paslaptis... atnaujinti Kristuje visa, kas yra danguje ir kas žemėje" [1]). — Iš tikrųjų, kai Viešpats Kristus pradėjo vykdyti jam Tėvo duotą įsakymą, suteikė visiems daiktams naują pavidalą bei naują grožį, panaikindamas visa, kas yra pasenę. Jis pagydė žaizdas, kurias pirmojo tėvo nuodėmė padarė žmogiškajai prigimčiai: visus žmones, kurie iš savo prigimties yra kaip rūstybės vaikai, sugrąžino į Dievo malonę; nuolatinių klaidų suvargintuosius įvedė į tiesos šviesą; kokio nors neskaistumo paliestuosius aprūpino visokiomis dorybėmis; iš naujo jiems padovanojo prarastąjį paveldėjimą ir suteikė tikrą amžinosios laimės viltį, kuri taip toli siekia, jog net jų kūnas, būdamas mirtingas ir gendąs, turės būti nemirtingumo ir dangiškosios garbės dalyvis. Kad gi tokios retos geradarybės pasiliktų žemėje tol, kol bus žmonių, jisai įsteigė Bažnyčią, kaip savo pareigų pavaduotoja, ir, žvelgdamas tolyn į ateitį, jai liepė, jei kada kas nors žmonių bendruomenėje būtų netvarkos paliesta, tai vėl sutvarkyti; jei kas būtų sugriuvę, tai vėl pastatyti.

2. Antgamtinės tvarkos atnaujinimas

Nors šis aukščiau suminėtasis, iš Dievo paeinąs, žmonių giminės atnaujinimas ypatingai ir pirmoje eilėje palietė antgamtinėj malonėj esančius žmones, tačiau to paties atnaujinimo brangūs ir išganingi vaisiai gausiai praturtino taip pat ir prigimtinę santvarką. Todėl tiek atskiri žmonės, tiek visa žmonių bendruomenė žymiai ir vispusiškai patobulėjo. Nes, kartą įvedus krikščionišką pasaulio tvarką, atskiri žmonės laimingu būdu išmoko pasitikėti tėviška Dievo Apvaizda ir priprato sudėti visas viltis į Dievo pagalbą iš dangaus. Iš to kaip ir savaime kyla bei susidaro tvirtumas, saikingumas, ištvermė, nepalaužiama sielos ramybė ir visa eilė kitų gražių dorybių ir įžymių darbų. — Namų gi ir civilinei bendruomenei nuostabiai daug pridėta ir kilnumo, ir tvirtumo, ir pagarbos. Pasidarė valdovų autoritetas prielankesnis ir šventesnis, žmonių klusnumas noringesnis ir lengvesnis, vienybė piliečių tarpe nuoširdesnė, valdymo teisės saugesnės. Viską, kas valstybėje yra reikšminga, krikščioniškoji religija paėmė į savo išmintingą globą; ir tai taip, jog atrodo, kad ji, kaip mano šv. Augustinas, žmonių laimei žemėje daugiau negalėtų padaryti net ir tada, jei ji vienintelė būtų skirta tik žemiškojo gyvenimo patogumams ir naudai aprūpinti.

atnešė gausių gėrybių pačiai prigimtinei tvarkai —

tiek atskiriems žmonėms,

tiek visai bendruomnei;

Bet dabar Mes nesame nusistatę visus šios rūšies dalykus atskirai išskaičiuoti ir juos svarstyti; norime kalbėti labiau apie bendrąjį namų gyvenimą, apie šeimą, kurios pradžia ir pagrindas yra moterystėje.

ypač bendrajam namų gyvenimui.

Visiems yra žinoma, Garbingieji Broliai, kokia yra tikroji moterystės kilmė. — Krikščioniškojo tikėjimo priešai vengia šiuo klausimu pripažinti pastovų Bažnyčios mokslą. Jau iš seno jie stengiasi, kad šitas visoms tautoms ir ištisais amžiais žinomas mokslas būtų užmirštas; tačiau tiesos jėgų ir šviesos nei susilpninti, nei užgesinti jiems nepavyko. Mes suminime tai, kas visiems yra žinoma ir kuo niekas neabejoja: Kai Dievas šeštąją kūrimo dieną iš

3. Dievo įsteigtoji moterystė

žemės dulkių padarė žmogų ir į jo veidą įkvėpė gyvybės kvapą, norėjo jam priskirti draugę, kurią nuostabiu būdu paėmė iš miegančio vyro šono. Ir tokiu būdu toli pramatančioji Dievo Apvaizda norėjo, kad šita pirmoji vedusiųjų pora būtų visų žmonių natūrali pradžia. Iš jos, būtent, turėjo išeiti visa žmonių giminė, ir nesiliaujama gimimų eile per visus laikus išsilaikyti. Kad šitas tarp vyro ir moters susijungimas tiksliau atitiktų Dievo išmintingiausius planus, jau nuo anų laikų yra atžymėtas dviejų svarbiausių ir kilnių savybių, neišdildomai giliai įspaustų į moterystės ryšį, būtent: vienumo ir pastovumo, arba neišardomybės. — Tai mes matome Evangelijoje net JĖZAUS KRISTAUS dievišku autoritetu pareikšta ir patvirtinta. Jisai tvirtino žydams ir Apaštalams, kad moterystė jau savo kilme turi būti tik tarp dviejų, būtent — tarp vyro ir moters. Iš dviejų turi pasidaryti kaip ir vienas kūnas, ir moterystės ryšys pagal Dievo valią turi būti taip tampriai ir stipriai suištas, jog negalėtų būti kokio nors žmogaus atrištas arba suardytas. „Laikysis (žmogus) savo moters, ir du bus vienas kūnas. Taigi, yra jau nebe du, bet vienas kūnas. Ką tat Dievas sujungė, žmogus teneperskiria" [2]).

iš pat pradžios turėjo dvi savybes: vienumą ir neišardomumą.

Bet šita tokia kilni ir pranaši moterystės forma pradėjo pamažu pagonių tautose išsigimti ir nykti; ir net žydų tautoje ji pradėjo regimai lyg aptemti. — Nes pastaruosiuose buvo susidaręs bendras paprotys, kad vyras turėjo teisę turėti kelias žmonas. Vėliau gi, kai Mozė dėl jųjų **širdies kietumo** [3]) leido jiems tik pakęstinai išduoti išsiskyrimo raštą, buvo praskintas kelias į moterystės skyrybas. — Bet vos įtikėtina yra, koks sugedimas ir iškrypimas ištiko moterystę pagonių tautose; juk ji buvo blaškoma kurios nors tautos nuolat besikeičiančių klaidų ir biauriausių aistrų. Atrodė, kad visos tautos daugiau ar mažiau užmiršo moterystės sąvoką ir tikrąją jos kilmę. Todėl buvo leidžiami vienur kitur moterystę liečią įstatymai, kurie atrodė išeiną iš valstybės interesų,

4. Pirmykštė moterystės forma net žyduose aptamsinta daugpatystės ir skyrybų; pagonyse sugadinta visokios rūšies blogybių.

bet ne iš tų, kurių reikalavo prigimties įstatymai. Iškilmingos apeigos, savavališkai išrastos įstatymų leidėjų, padarė tai, kad moterys turėjo vadintis arba garbingu žmonos, arba begėdišku konkubinos vardu. Buvo nueita taip toli, jog valstybės valdovų galia nuspręsdavo, kas gali vesti ar ištekėti ir kas ne. Įstatymai apimdavo daug ką, kas priešinosi teisiems dalykams, ir daug ką, kas buvo tiesiog teisės bei teisingumo pažeidimas. Be to, daugpatystė, daugvyrystė ir skyrybos buvo priežastis, dėl ko moterystės ryšys labai susilpnėjo. Didžiausia netvarka buvo taip pat tuose dalykuose, kurie liečia tarpusaves vedusiųjų teises ir pareigas. Vyras išdrįso pasisavinti nuosavybės teisę į moterį ir, laikydamas ją savo daiktu, dažnai be jokios priežasties pavarydavo. Jis pats gi, turėdamas nepažabotų ir nemalšinamų aistrų, leido sau „slainikauti viešuose namuose ir pas paleistuves, lyg kad kaltę bei nuodėmę nulemtų viršinis laikymasis, o ne valia" [4]). Esant šitokiam vyro pasileidimui, žmona buvo tapusi pati nelaimingiausia būtybė. Ji buvo tiek pažeminta, jog ji buvo laikoma lyg kokiu įrankiu geiduliams patenkinti arba vaikams gimdyti. Nesigėdyta moterystei skirtas mergaites pirkti ir parduoti, tarsi jos būtų kokie negyvi daiktai [5]). Tėvui arba vyrui buvo net duota teisė moterį mirtimi bausti. Iš tokios moterystės kilę vaikai buvo būtinai arba valstybės nuosavybė, arba šeimynos tėvo vergai. Šeimynos tėvui įstatymai, be to, dar davė teisę ne tik sauvališkai savo vaikų vedybas sudaryti ir panaikinti, bet taip pat biauriai spręsti apie jų gyvenimą ir mirtį.

5. Kristus atstatė moterystę į savo pirmykštę formą.

Prieš tokią daugybę ydų ir prieš tokius didelius išniekinimus, kuriais santuoka buvo subiaurota, pagaliau buvo surasta iš Dievo pusės pagalba ir vaistai. Būtent, JĖZUS KRISTUS, žmonių garbės atstatytojas ir Mozės įstatymų atbaigėjas, rūpinosi moteryste su ypatingu atsidėjimu ir ne paskutinėje vietoje. Vestuves Galiliejos Kanoje jisai pagerbė savo paties dalyvavimu jose, o jąsias padarė visa-

dos atmintinas savo pirmuoju stebuklu, kurį jis ten padarė [6]). Todėl atrodo, kad nuo anos dienos moterystei atsivėrė visai naujas šventumo šaltinis. Vėliau jis atstatė moterystę į pirmykštę savo garbę, atmesdamas žydų peiktinus papročius, liečiančius daugpatystę ir moterystės skyrybas. Ypač griežtai jis įsakė, kad niekas nedrįstų, to išskirti, ką pats Dievas amžinai tveriančiu ryšiu yra sujungęs. Todėl, pašalinęs iš Mozės įstatymleidybos pasireiškusias kliūtis, jisai pats, kaip aukščiausias įstatymų leidėjas, nustatė vedusiesiems štai ką: „Taigi aš jums sakau: Kas tik paleidžia savo žmoną, jei ne dėl svetimoterystės, ir kitą veda, svetimoteriauja; ir kas paleistąją veda, svetimoteriauja" [7]).

ir ją pakėlė į Sakramentų garbę.

Tai, kas Dievo autoritetu apie santuoką nuspręsta bei nustatyta, Apaštalai, dieviškų įstatymų skelbėjai, pilniau ir išsamiau perdavė kitiems. Bet kaipo Apastalų mokslu reikia laikyti ir tai, ką „mūsų Šventieji Tėvai, Susirinkimai ir visuotinės Bažnyčios padavimas visuomet mokė" [8]), būtent, kad Viešpats Kristus pakėlė moterystę į Sakramentų garbę. Ir tokiu būdu, einant tuo pačiu mokslu, jis padarė, kad vedusieji, sustiprinti dieviškosios malonės, kurią jie savo nuopelnais laimėjo pasiektų šventumo moterystėje. Toliau, jisai moterystėje, kuri nuostabiai yra sudaryta jojo mistinės santuokos su Bažnyčia pavyzdžiu, iš vienos pusės, patobulino prigimtį atitinkančią meilę [9]), ir iš kitos pusės, tarp vyro ir moters ryšį, kuris jau savo prigimtimi yra neperskiriamas, dar stipriau sujungė dieviškos meilės ryšiu. „Vyrai", sako šv. Povilas efeziečiams, „mylėkite savo moteris, kaip ir Kristus mylėjo Bažnyčią ir pats save atidavė už ją, kad ją pašventintų... Taip ir vyrai turi mylėti savo žmonas, kaip savo kūnus... Nes niekas niekados nelaikė savo kūno neapykantoje; bet peni jį ir globoja, kaip ir Kristus Bažnyčią. Nes mes esame jo kūno sąnariai, iš jo kūno ir iš jo kaulų. Todėl žmogus paliks savo tėvą ir motiną ir laikysis savo moters, ir du bus

vienas kūnas. Ta paslaptis didelė; aš sakau Kristuje ir Bažnyčioje" [10]). — Taigi yra Apaštalų sakoma, kad moterystės vienumas ir neišardomumas, kaip to nuo pat pradžios buvo reikalaujama, pagal Kristaus įsakymą, yra šventas ir visiems laikams nepažeidžiamas. Tas pats šv. Povilas sako: „Tiems, kurie yra surišti moteryste, įsakau ne aš, bet Viešpats, kad moteris nesiskirtų nuo vyro; o jei atsiskirtų, kad pasiliktų netekėjusi ar susitaikytų su savo vyru" [11]). Ir vėl šv. Povilas kalba: „moteriškė surišta įstatymu, kolei jos vyras gyvas; jei jos vyras miršta, ji darosi laisva" [12]). — Dėl šitų priežasčių todėl moterystė yra ir pasilieka „paslaptis didelė" [13]), „visų gerbiama" [14]), šventa, skaisti, pagarbos verta, kaip kilniausių dalykų simbolis ir ženklas.

6. Moterystei yra nustatytas aukštesnis tikslas.

Tuo tik tačiau, kas iki čia suminėta, krikščioniškos moterystės tobulumas ir pranašumas dar nesibaigia, nes pirmoje eilėje moterystei yra nustatytas aukštesnis ir kilnesnis tikslas, negu kadaise yra buvęs. O josios tikslas yra ne tik dauginti žmonių giminę, bet taip pat gimdyti Bažnyčiai vaikus, „piliečius drauge su šventaisiais ir Dievo įnamius" [15]), kad, tokiu būdu, „būtų gimdomi ir auklėjami žmonės tikrojo Dievo ir mūsų Išganytojo Kristaus religiniam garbinimui" [16]). — Antra, abiejų vedusiųjų pareigos yra nustatytos, o taip pat jųjų teisės pilnai apribotos. Jie, būtent, turi būti nuolat giliai įsitikinę, kad jie yra įpareigoti palaikyti tarpusavyje didžiausią meilę, pastovią ištikimybę ir uoliai bei nepaliaujamai vienas kitam padėti. — Vyras yra šeimoje pirmaująs ir moters galva. Šita tačiau, kadangi yra kūnas iš jo kūno ir kaulas iš jo kaulų, turi vyrui pasivesti ir jojo klausyti, bet ne kaip tarnaitė, o kaip jojo draugė. Tasai gi klusnumas turi būti ir garbingas ir žmogui priimtinas. Kaip įsakančioji, taip ir klausančioji pusė turi vykdyti savo pareigas, nuolat vadovaujantis dieviškąja meile, nes juk viena pusė pavaizduoja Kristų, kita — Bažnyčią. „Nes vyras —

moters galva, kaip Kristus yra Bažnyčios galva... Bet kaip Bažnyčia yra pasidavusi Kristui, taip ir moterys tebūna visame pasidavusios savo vyrams" [17]). — Kas liečia vaikus, jie yra sąžinėje įpareigoti pasivesti savo gimdytojams, jų klausyti ir juos gerbti. Tėvai, priešingai, turi visus savo rūpesčius ir mintis kreipti į tai, kad vaikai būtų prižiūrimi ir visų pirma pamokomi dorybių. Todėl šv. Povilas rašo: „Ir jūs, tėvai,... auklėkite juos (vaikus) drausme ir Viešpaties įspėjimu" [18]). Iš to viso yra suprantama, kad vedusiųjų pareigos nėra nei menkos, nei lengvos. Tačiau geriems vedusiesiems dėl tos jėgos, kuri gaunama iš Sakramento, suminėtos pareigos bus ne tik pakenčiamos, bet net malonios.

7. Tėvų autoritetas vaikų atžvilgiu, vaikų pagarba tėvams.

Kristus, taip kilniai moterystę atnaujinęs ir taip labai ją išaukštinęs, visą jos tvarkymą bei įstatymų leidimą patikėjo ir pavedė Bažnyčiai. Bažnyčia panaudojo savo valdžią į krikščionių moterystes visais laikais ir visur, ir tai taip panaudojo, kad buvo aišku, jog tai yra pačiai Bažnyčiai priklausanti teisė, kuri nepareina nuo žmonių pripažinimo, bet, josios Įsteigėjui norint, yra gauta iš paties Dievo. — Kaip daug ir kaip budriai Bažnyčia rūpinosi, kad moterystės šventumas būtų išsaugotas ir kad ji būtų išlaikyta nepažeistoje būklėje, tai jau perdaug gerai yra žinoma be jokių įrodymų. — Mes žinome, kad Jeruzalės susirinkimas atmetė laisvąją meilę [19]); kad šv. Povilas pasmerkė vieną korintietį už paleistuvystę [20]); kad su tuo pačiu ryžtingumu daugelio prieš krikščioniškąją moterystę kovos pastangos buvo atmestos, kaip tai pirmaisiais krikščionybės amžiais gnostikų, manichejų, montanistų užsipuolimai; mūsų laikais gi atmesti puolimai mormonų, sansimonistų, phalansterionų ir komunistų. — Panašiu būdu visiems lygiai yra padaryta bendra moterystės teisė ir panaikintas seniau buvęs skirtumas tarp laisvųjų ir vergų [21]). Vyro ir moters teisės sulygintos. Todėl šv. Jeronimas sakė: „Pas mus tai, kas yra draudžiama

8. Moterystės tvarkymą bei įstatymleidybą Kristus pavedė Bažnyčiai; gautą valdžią ji pastoviai panaudojo: savo įstatymais rūpinosi moterystės šventumu, neliečiamumu ir doriniu grožiu.

moterims, taip pat uždrausta ir vyrams, viena ir kita pusė yra lygiai saistoma to paties įstatymo“ [22]). Tasai teisių vienodumas yra nepamainomai nustatytas dėl tarpusavio meilės, kad būtų galima geriau išpildyti pareigas, kurias vedusieji turi vienas kitam. Moters garbė buvo skelbiama ir ginama. Vyrui buvo uždrausta mirtimi bausti svetimoterę [23]), o taip pat gašliai ir begėdiškai laužyti ištikimybę, kurią jis yra prisiekęs. Taip pat yra reikšminga, kad Bažnyčia apribojo tėvo valdžią, kiek tai buvo reikalinga, kad sūnų ir dukterų, norinčių vesti ar ištekėti, laisvė neteisingu būdu nebūtų sumažinta [24]). Toliau buvo nuspręsta, kad vedybos turi būti netikros tarp tam tikrų laipsnių giminių ir genčių [25]), kad tokiu būdu vedusiųjų viršgamtinė meilė galėtų plačiau išsiplėsti. Bažnyčia taip pat ir tuo pasirūpino, kad klaida, jėga ir apgavimas, kiek tai yra galima, nuo vedybų būtų atitolinta [26]). Bažnyčia norėjo, kad pasiliktų nepaliestas šventas moterystės lovos drovumas, asmenų saugumas [27]), moterystės garbė [28]) ir religijos laisvė [29]). Pagaliau šitą dievišką instituciją ji taip griežtais ir išmintingais įstatymais sustiprino, jog kiekvienas, kuris nešališkai svarsto dalykus, turi suprasti, jog Bažnyčia taip pat moterystės atžvilgiu yra geriausia žmonių giminės saugotoja ir gynėja. Josios išmintis nugalėjo ir laikų paviršutiniškumą, ir žmonių neteisingumą, ir nesuskaitomus valstybių pasikeitimus.

9. Moterystę bando iš Bažnyčios valdžios atimti racionalistai, panaudodami jąją kaip grynai žmonių instituciją.

Bet, žmonių giminės priešui paremiant, netrūksta tokių, kurie lygiu būdu, kaip kitas atpirkimo geradarybes niekina, taip ir moterystės atstatymo bei ištobulinimo arba negerbia, arba nieku būdu nepripažįsta. — Buvo jau pakankamai bloga, kad kai kurie senaisiais laikais moterystę viename ar kitame klausime užsipuldavo; bet daug blogiau mūsų laikais nusikalsta tieji, kurie moterystės esmę, kuri yra visais atžvilgiais ir iš visų pusių tobula ir atbaigta, nori iš pagrindų sunaikinti. Šio dalyko pagrindas ypač yra tas, kad jie, paveikti klaidingų filosofinių nuomonių ir užkrėsti masės suge-

dusių papročių, prieš nieką taip nesišiaušia, kaip prieš pasivedimą kitam ir prieš klusnumą. Ir visomis jėgomis stengiasi, kad ne tik atskiri žmonės, bet taip pat šeimynos ir visa žmonių bendruomenė išdidžiai paniekintų Dievo viešpatavimą. — Kadangi moterystė yra šeimos ir visos žmonių bendruomenės šaltinis ir pradžia, kaip tik todėl jie nieku būdu nepakenčia, kad moterystė priklauso Bažnyčios jurisdikcijai. Net stengiamasi moterystei paneigti bet kokį šventumą ir ją nustumti į tikrai menką vietą tų dalykų eilėje, kurie yra žmonių įsteigti, ir todėl tautų civilinės teisės valdomi bei tvarkomi. Iš to seka būtina išvada, kad jie pripažįsta į moterystę visokią teisę valstybių valdovams, bet tatai paneigia Bažnyčiai. Jei Bažnyčia kada nors panaudojo tos rūšies valdžią, tai ji dariusi arba iš pasaulio valdovų malonės, arba visiškai neteisėtai. Bet pagaliau jau esąs atėjęs laikas, kad valstybių valdovai savo teises ryžtingai vėl atsikovotų ir pradėtų visus moterystės reikalus tvarkyti savo nuožiūra. — Iš to atsirado vadinamos c i v i l i n ė s m o t e r y s t ė s, nauja įstatymleidyba dėl moterystės kliūčių ir teisėjo sprendimai dėl vedybinės sutarties tikrumo ar netikrumo. Pagaliau mes matome, kad šioje srityje Katalikų Bažnyčiai visokia galia leisti įstatymus ir jurisdikcijos teisė yra atimta. Ir čia didelėmis pastangomis taip toli nueita, kad jau neatsižvelgta nei į Bažnyčios dievišką valdžią, nei į jos išmintingus įstatymus, kuriais besivadovaudamos taip ilgai laimingai gyveno tos tautos, į kurias su krikščionišku tikėjimu buvo atėjusi civilizacija.

10. Kad moterystė priklauso Bažnyčios teisei, rodo:

Tačiau n a t ū r a l i s t a i ir tie visi, kurie prisipažįsta labiausiai garbiną valstybės dievišką galią ir kurie stengiasi šiomis idėjomis persunkti visus valstybės reikalus, negali išvengti priekaišto, kad jų mokslas yra klaidingas. Nes kadangi moterystės Kūrėjas yra Dievas ir kadangi ji nuo pradžios yra kažkoks Dievo Žodžio įsikūnijimo paveikslas, todėl ji turi savyje kažką švento ir religinio, kas

a) Švento dalyko savybė, kuri yra joje nuo pradžios jos įsteigimo;

nėra atsitiktinai atsiradę, bet nuo pradžios prigimta, ne iš žmonių gauta, o josios prigimtyje įskiepyta. Vadinasi, Mūsų pirmatakai Innocentas III [30]) ir Honorius III [31]) galėjo teisėtai ir su pagrindu tvirtinti: „Tikintieji ir netikintieji turi santuokos Sakramentą". Kaip liudininkus galime suminėti ir senovės paminklus bei papročius tų tautų, kurios buvo daugiau prieinamos mokslams ir pasižymėjo aukštesniu teisės pažinimu; iš to yra žinoma, kad visų protuose buvo tarsi įgimtas dėsnis: negalima moterystę kitaip įsivaizduoti, kaip kažką, kas yra ankštai susiję su religija ir šventais dalykais. Dėl to tose tautose buvo įprasta vestuves daryti su religinėmis apeigomis aukštųjų kunigų vardu ir dalyvaujant paprastiems kunigams. — O kokią didelę įtaką turėjo toms sieloms, kurios nepažinojo Dievo apreikštojo mokslo, pati dalykų prigimtis, moterystės kilmės prisiminimas ir žmonių giminės sąžinė! — Taigi moterystė yra šventa jau pati iš savęs, savo galia ir prigimtimi. Dėl to savaime yra suprantama, kad moterystė turi būti valdoma bei tvarkoma ne pasaulio valdovų galia, bet Bažnyčios dieviškuoju autoritetu, nes ji vienintelė turi valdžią į šventus dalykus. — Toliau reikia svarstyti sakramento garbė, kuriai prisidėjus krikščionių moterystė pasidarė labai kilni. Ką nors spręsti ir įsakyti apie tai, kas liečia Sakramentus, pagal Kristaus valią, turi teisę ir pareigą tik viena Bažnyčia, ir tai taip išimtinai, kad visai neįsivaizduojama, jog ji galėtų šitos savo valdžios bent mažiausią dalį perleisti civilinių dalykų valdovams. — Pagaliau didelę reikšmę ir įrodančią galią turi istorija. Ji moko mus visiškai aiškiai, kad Bažnyčia minimą įstatymų leidimo ir teisminę valdžią laisvai ir pastoviai sau prisiskyrė, ir tą valdžią panaudojo taip pat tais laikais, kada šiuo dalyku negalėjo būti jokios kalbos apie kokį nors pritarimą arba nuolaidumą pasaulio valdovų prasme. Kokia neįtikima, kokia neprotinga yra toji nuomonė, kad Viešpats Kristus, įgaliotas Romos provincijos valdytojo ar žydų val-

b) Sakramento garbė, kuri yra pridėta Kristaus valia;

c) patiės Išganytojo, Apaštalų ir Popiežių elgimosi būdas;

dovo, pasmerkė, įsisenėjusį daugpatystės ir skyrybų paprotį; arba kad Apaštalas Povilas su Tiberijaus, Kaligulos ar Nerono pritarimu arba tyliu įgaliojimu uždraudė moterystės skyrybas ir paleistuvystes! Taip pat sveiko proto žmogų niekuomet negalima įtikinti, kad Bažnyčia išleido tiek daug įstatymų apie moterystės šventumą ir nesuardomybę [32]), apie moterystes tarp vergų ir laisvųjų [33]), gavusi tam įgaliojimą iš Romos imperatorių, iš tų krikščioniško vardo mirtinų priešų, kurių didžiausias pasiryžimas buvo tik pradedančią augti krikščionių religiją jėga ir kraujo praliejimu sunaikinti. Be to, Bažnyčios įstatymleidyba kartais valstybinei teisei taip prieštaravo, jog Kankinys Ignacas [34]), Justinas [35]), Athenagoras [36]) ir Tertulijonas [37]) kai kurias moterystes viešai paskelbė kaip neteisėtas ar svetimoteriškas, nors šios moterystės pagal imperatorių įstatymus buvo laikomos teisėtomis. — Kai vėliau visa valdžia buvo perėjusi į krikščionių valdovų rankas, Popiežiai ir Vyskupai savo susirinkimuose visuomet su tuo pačiu laisvumu ir su ta pačia teisės sąmone leido be paliovos moterystę liečiančius įstatymus ir draudžiamuosius įsakymus, jei jie manė juos esant laiko aplinkybėms tinkamus, nors jie ir galėjo būti priešingi valstybės nuostatams. Visi žino, kiek daug Bažnyčios kunigaikščių yra nustatyta Illiberijos (Elviros) [38]), Arelato [39]), Chalcedono [40]), Milevo II [41]) ir kituose susirinkimuose apie moterystės ryšio, įžadų, skirtingos religijos, kraujo giminystės, nusikaltimo ir viešojo padorumo kliūtis, kas dažnai gerokai priešinosi valstybių valdovų įstatymams. — Priešingai, užuot prisiskyrę sau valdžią į krikščioniškąją moterystę, valstybių valdovai pripažino ir paskelbė, kad toji valdžia visu pilnumu, kaip ji pasireiškia Bažnyčioje, jai ir priklauso. Iš tikrųjų, Honorius, Theodosius Jaunesnysis, Justinijonas [42]) nedvejojo prisipažinti, kad moterystę liečiančiuose dalykuose jiems tenka ne daugiau, kaip šventų Bažnyčios įstatymų saugotojų ir gynėjų pareigos.

d) valdovų sutikimas.

Ir jei jie dėl moterystės kliūčių kai ką nustatydavo savo dekretuose, mielai prisipažindavo, kad jie tuomet pasinaudoję tąja teise, tik Bažnyčios leidimu bei įgaliojimu[43]). Jie buvo įpratę klaustis Bažnyčios nuomonės ir ją su pagarba priimti ginčytinais klausimais apie gimimą moterystėje arba nemoterystėje [44]), apie moterystės skyrybas [45]) ir apie kitus dalykus, kurie kokiu nors būdu turi santykį su moterystės ryšiu [46]). — Dėl to pilna teise Tridento susirinkime yra pabrėžtinai paskelbta, kad Bažnyčia turi valdžią „nustatyti moterystės kliūtis" [47]), ir kad „bylos, kurios liečia moterystę, priklauso Bažnyčios teismui" [48]).

11. Krikščionių moterystėje negalima atskirti sutarties nuo Sakramento.

Tenesuklaidina anas taip labai regalistų skelbiamas skirtumas tarp moterystės sutarties ir Sakramento. Jie, žinoma, daro šį skirtumą tąja mintimi, kad Bažnyčiai paliktų teisę į sakramentinę dalį, o moterystės sutartį perduotų valstybės valdžiai ir nuožiūrai. — Juk negalima tokio skirtumo, arba, geriau sakant, suskaldymo įrodyti; nes yra tikras dalykas, kad krikščioniškoje moterystėje sutartis nuo Sakramento yra neatskiriama ir kad todėl sutartis negali būti tikra ir teisėta, nebūdama kartu Sakramentas, nes Viešpats Kristus pridėjo moterystei Sakramento garbę; moterystė gi yra pati sutartis, jei tik ji teisėtai yra sudaryta. — Be to, moterystė yra dėl to Sakramentas, kadangi ji yra šventas ženklas, per kurį gaunama malonė, ir pavaizduojanti Kristaus mistinę santuoką su Bažnyčia. Šios gi forma ir esmė yra pavaizduojama tampriu susijungimo ryšiu, kuriuo vyras ir moteris tarpusavy susiriša; o tai vėl nėra kas kita, kaip pati moterystė. Iš to tad paaiškėja, kad kiekviena teisėta moterystė tarp krikščionių savyje ir savaime yra Sakramentas ir kad nieko nėra klaidingesnio, kaip sakyti, jog Sakramentas yra prie moterystės prijungtas kažkoks išviršinis papuošalas arba išviršinė pridėta savybė, kuri nuo sutarties žmonių nuožiūra savavališkai galima atskirti. — Taigi nei protu neįrodoma, nei iš istorijos liudijimų nema-

toma, kad valdžia į krikščionių moterystes teisėtai būtų perėjusi valstybių valdovams. Jei šiuo dalyku yra nusižengta prieš svetimą teisę, niekas iš tikrųjų nesakytų, kad čia Bažnyčios nusižengta.

12. Daug blogybių kyla iš supasaulintos moterystės.

O kad natūralistų išsireiškimai, kurie yra visiškai klaidingi ir priešinasi teisei, bent nebūtų taip pat žalos ir nelaimių šaltinis! Bet lengva įžvelgti, kokios žalos pridarė supasaulintos bei suprofanuotos moterystės ir kokios dar pridarys visai žmonių giminei. — Nuo pradžios yra Dievo pramatytas įstatymas, kad tai, ką Dievas ir prigimtis sutvarkė, pasirodo juo labiau naudinga ir išganinga, juo daugiau tai yra pasilikę pilnai ir pastoviai savo pirmykštėje būklėje, nes visų dalykų Kūrėjas Dievas gerai žinojo, ko reikia atskirų daiktų sutvarkymui ir jų palaikymui, ir visa savo valia ir savo išmintimi taip sutvarkė, jog kiekvienas daiktas atitinkamu būdu gali pasiekti savo tikslą. Bet jei žmonės iš savo beprotiškumo ir dorinio sugedimo išdrįsta šitą tokią išmintingą Dievo sukurtą tvarką keisti ir ardyti, tada prieinama prie to, kad tai, kas taip išmintingai ir naudingai buvo sutvarkyta, pradeda pasidaryti žalinga, arba paliauja buvus naudinga. Pakeisti jie arba tampa netinkami būti naudingais, arba Dievas nori šitokiu būdu nubausti žmonių puikybę ir drąsą. Tieji gi, kurie neigia moterystės šventumą ir ją be šventumo garbės priskiria prie grynai pasaulinių dalykų, sugriauna prigimties pamatus, net priešinasi Dievo Apvaizdos planams ir naikina, kiek jie gali, josios santvarką. Todėl nereikia stebėtis, kad iš tokių beprasmiškų ir bedieviškų žygių išdygsta blogybių sėkla, kuri daro labai daug žalos sielų išganymui ir valstybės gerovei.

Jei svarstoma, kuriam tikslui moterystė yra Dievo įsteigta, tada darosi visiškai aišku, kad tuo Dievas norėjo atverti viešosios naudos ir gerovės gausiausius šaltinius. Ir iš tikrųjų, šalia to, jog per moterystę yra aprūpinamas žmonių giminės plėtimasis, ji turi taip pat padaryti geresnį ir laimin-

gesnį vedusiųjų gyvenimą. Prie to prisideda daug kas: reikaluose tarpusavė pagalba, patvari ir ištikima meilė, visų gėrybių bendrumas ir dangiškoji malonė, kuri gaunama per Sakramentą. Šitie dalykai labai daug padeda taip pat šeimos labui, nes kol moterystė atitinka prigimties įstatymus ir prisiderina prie Dievo planų, tol ji gražiai stiprina tarpusavį tėvų susiklausymą, laiduoja vaikų gerą auklėjimą, tvarko tėvišką valdžią dieviškos valdžios pavyzdžiu ir padaro vaikus klusnius tėvams, o tarnus — šeimininkams. Iš tokių gi moterysčių valstybės gali teisėtai laukti tokių piliečių, kurie yra tiesaus nusistatymo, kurie, pripratę Dievo bijoti ir jį mylėti, laiko sau pareiga teisingai ir teisėtai įsakančiųjų klausyti, visus mylėti ir niekam nedaryti skriaudos.

Šių tokių gausių ir tokių puikių vaisių moterystė iš tikrųjų tol nešė, kol ji turėjo šventumo, vienumo ir nesuardomumo savybių; nes iš šių plaukia josios vaisinga bei išganinga jėga. Nėra taip pat jokios abejonės, kad ji būtų ir toliau nešusi tokių pat vaisių, jei būtų visuomet ir visur buvusi Bažnyčios ištikimoje globoje. Šita juk yra anų savybių ištikimiausia saugotoja ir gynėja. — Bet kadangi daugeliui patiko pakeisti prigimties ir dieviškąją teisę žmogiškąja, todėl moterystės idealas ir kilnioji jos sąvoka, kurią prigimtis žmonių dvasioje buvo įspaudusi ir tarsi užrašiusi, pradėjo nykti. Net ir krikščionių moterystėse pirmykštė jėga, toji didžiųjų gėrybių kūrėja, dėl žmonių kaltės yra daug susilpnėjusi. Ką gero gi gali padaryti tos vedybinės sąjungos, iš kurių krikščioniškoji religija yra pašalinta? Juk ar ne ji yra visokio gero motina, ar ne ji augina gražiausias dorybes? Ar ne ji skatina į visą tai, kas gali būti kilnios ir didžios sielos pasididžiavimas? Pašalinus religiją, moterystė turi patekti į sugedusios žmonių prigimties ir blogiausių aistrų vergiją; tada prigimtinio padorumo bei savigarbos ji yra menkai saugojama. Iš šio šaltinio kyląs daugeriopas vargas apėmė ne

tik atskiras šeimas, bet taip pat ir valstybes, nes išnykus išganingai Dievo baimei ir pasibaigus rūpesčių bei sielvartų palengvėjimui, kurio niekur kitur daugiau nepatiriama, kaip tik krikščionių religijoje, pasitaiko net per dažnai, — tat vargu gali kitaip būti, — kad vedusiesiems moterystės luomo sunkenybės ir pareigos atrodo vos ištveriamos. Tada labai daug kas norėtų atsipalaiduoti nuo moterystės ryšio, kuris, jų nuomone, esąs sudarytas žmogiškąja teise ir savavališkai; jie net mano, kad reikią atsipalaiduoti nuo šio ryšio, jei tam pritaria charakterių skirtumas, nesutarimas, ištikimybės abipusis pažeidimas, tarpusavis sutarimas ir kitos priežastys. Jei įstatymas priešinasi jų begėdiškiems reikalavimams, tada jie šaukia, kad įstatymai esą neteisingi ir nežmoniški, nesutinką su laisvų piliečių teisėmis; todėl reikią žiūrėti, kad, šiuos pasenusius įstatymus panaikinus, būtų nuspręsta žmoniškesniais įstatymais leisti moterystės skyrybas.

13. Taip prieinama prie moterystės skyrybų įstatymo,

Mūsų laikų įstatymų leidėjai tvirtina, kad jie norį nepalaužiamai laikytis tų pačių teisės dėsnių; bet jie negalį apsisaugoti net su geriausiais norais nuo ano minėtojo žmonių blogumo. Todėl jie turį nusileisti laiko dvasiai ir leisti moterystės skyrybas. — Tai įrodo pati istorija. Taip buvo Prancūzijoje praėjusio šimtmečio pabaigoje. Jau nekreipiant dėmesio į visa kitą, prisimintina, kaip anos baisiosios, tarsi kokio gaisro, visa naikinančios prancūzų revoliucijos metu Dievas buvo atmestas, visa valstybė subedievinta, ir tada vedusiųjų skyrybos įstatymais pripažintos. Daugelis geidžia ir mūsų laikais vėl turėti tuos pačius įstatymus, nes jie nori Dievą ir Bažnyčią ir is savo tarpo išvarytī ir iš žmonių bendruomenės išstumti. Tačiau jie neišmintingai mano, kad kaip paskutinio vaisto nuo besiplečiančio dorovinio sugedimo reikia ieškoti šios rūšies įstatymuose.

kuris yra naujų blogybių motina,

Vargu reikia ir sakyti, kiek daug blogo slepia moterystės skyrybos. Juk dėl jųjų moterystės sutartys pasidaro nepastovios, tarpusavio meilė silp-

nėja, neištikimybė pragaištingai paremiama, vaikų aprūpinimas ir auklėjimas sužalojamas, šeimoe naminiams vaidams duodama proga, šeimose paberiama nesutarimų sėkla; moters garbė sumažinama bei pažeminama; ji patenka į pavojų būti pirmiau panaudota vyro malonumams, o vėliau pasilikti apleista. — Kadangi šeimų sunaikinimui ir valstybių galybės palaužimui pati tinkamiausia priemonė yra dorovinis sugedimas, todėl yra aišku, kad moterystės skyrybos labiausiai priešinasi šeimų ir valstybių laimei; nes jos atsiranda iš sugedusios tautų dorovės ir atveria duris bei vartus, kaip iš patyrimo yra žinoma, į doroviškai palaidą bei sugedusį privatų ir viešąjį gyvenimą. — Šios blogybės atrodys dar daug didesnės, jei bus pagalvojama, kad nėra pakankamai stiprių varžtų, kurie kartą suteiktą moterystės skyryboms laisvę palaikytų nustatytose arba pramatytose ribose. Didelė pavyzdžio, o dar didesnė aistrų galia. Šitų sukurstytas moterystės skyrybų geismas turi kasdien labiau plėstis ir įsiveržti į daugelio širdis, tarsi kokia plačiai išplitusi užkrečiama liga arba viską užliejanti smarki vandens srovė, sulaužiusi užtvankas.

kaip liudija visų laikų patyrimas.

Visa tai yra jau savaime aišku. Bet tai dar labiau paaiškėja, prisiminus istorinius faktus. — Kai tik įstatymais moterystės skyryboms buvo nutiestas kelias, tada pradėjo daugėti ginčų, pavyduliavimų ir savavališkų atsiskyrimų. Ir taip prieita prie tokio ištvirkimo, jog net patys tokių skyrybų gynėjai ėmė gailėtis dėl vykstančių dalykų. Pradėta net bijoti, kad pati valstybė staiga nenugrimstų į pražūtį,jei nebūtų lig laiku susigriebta padėties gelbėti priešingais įstatymais. — Sakoma, kad senovės romėnai išsigando pirmųjų skyrybų pavyzdžių. Bet po trumpo laiko padorumo jausmas atbuko; geidulius valdanti gėda pranyko; moterystės ištikimybė pradėta su tokiu laisvumu įžeidinėti, kad beveik yra įtikėtinas kai kurių rašytojų pareiškimas, jog moterys skaičiuodavo metus ne pagal valdančiuosius konsulus, bet pagal savo

vyrų skaičių. — Panašiu būdu protestantai pradžioje įstatymais buvo nustatę, kad moterystės skyrybos būtų leidžiamos tam tikrais ir labai retais atvejais. Bet kaip patirta, išsiskyrimų skaičius dėl atvejų panašumo vokiečiuose ir amerikiečiuose taip smarkiai augo, jog visi tie, kurie dar protingai galvojo, ėmė labai skųstis neapsakomu papročių sugedimu ir nepakenčiamu įstatymų beprotiškumu. — Ne kitaip šio dalyko padėtis atrodė ir katalikiškose pagal vardą valstybėse. Ir šiose valstybėse, jei kartais moterystės išsiskyrimai jose buvo leidžiami, iš išsiskyrimų einanti žala buvo didesnė už įstatymų leidėjų pramatytąją, nes kai kurie taip biauriai elgdavosi, jog net mėgino grynu melu siekti savo tikslo; ar tai žiauriu apsiėjimu, ar skriaudomis, ar svetimoterystėmis stengdavosi iššaukti išsiskyrimų priežastį, kad tik galėtų be bausmės suardyti nusibodusį moterystės ryšį. Toji žala, kuri ištiko viešąją dorovę, buvo tokia didelė, jog visi ėmė sutartinai galvoti, kad reikia ko greičiausiai įstatymus pataisyti. — Ir kas dar galėtų abejoti, kad, jei ir mūsų laikais moterystės skyryboms palankūs įstatymai būtų išleidžiami, padariniai ne taip pat būtų liūdni ir pragaištingi? Žmonių nutarimai ar įstatymai neturi tokios galios, kad jie galėtų pakeisti daiktų prigimtinę būklę ar jų sarangą. Todėl tieji, kurie mano, kad be bausmės galima pakeisti pirmykštę moterystės esmę, blogai suvokia tai, kas yra vadinama bendrąja laime bei bendruoju geru. O kai jie atmeta religijos ir sakramento šventumą, tada moterystės ryšį sudarko bei sugadina dar biauriau, negu kad yra buvę pagonyse. Jeigu tat nusistatymas nepasikeis, šeimos ir žmonių bendruomenė turės nuolat bijotis, kad jų didžiausiai nelaimei nebūtų įtrauktos į visokią dalykų padėtį nulemiančią ir labai pavojingą kovą, kurią piktos socialistų ir komunistų gaujos jau seniai įsirašė į savo vėliavą. — Iš to paaiškėja, kaip yra beprasmiška ir beprotiška laukti valstybės gerovės iš skyrybų, kurios juk tikrai veda į pražūtį.

Todėl reikia pripažinti, kad Katalikų Bažnyčia, visuomet saugodama moterystės šventumą ir neišardomybę, yra labai daug nusipelniusi visų tautų bendram labui. Nemenka padėka jai priklauso už tai, kad ji viešai pasipriešino civiliniams įstatymams, kurie per ištisą šimtmetį daug blogo pridarė [49]), kad anatematizavo protestantų pragaištingą mokslą apie moterystės suardomumą ir skyrybas [50]), kad pakartotinai pasmerkė graikuose paplitusius išskyrimus [51]), kad paskelbė netikromis tąsias moterystes, kurios sudarytos su sąlyga kada nors tapti išardomomis, kad pagaliau nuo seniausių laikų atmetė tuos imperatorių įstatymus, kurie pragaištingai buvo palankūs išardomumui ir skyryboms [52]). —Kaip dažnai Popiežiai priešindavosi patiems galingiausiems valdovams, kai jie grasindami reikalavo, kad Bažnyčia pripažintų bei patvirtintų jų jau įvykdyntas skyrybas! Bet visuomet jie, taip elgdamiesi, kovodavo ne tik už religijos neliečiamybę, bet taip pat už visų tautų dorovę. Todėl turi stebinti visą būsimąją kartą tokie nenugalimos dvasios įrodymai, kaip tai: Nikalojaus I dokumentai prieš Lotharą, Urbano II ir Paschalio II — prieš Prancūzijos karalių Pilypą I, Celestino III ir Innocento III — prieš Prancūzijos Pilypą II, Klemenso VII ir Povilo III — prieš Henriką VIII, pagaliau tokio švento drąsaus popiežiaus Pijaus VII — prieš Napoleoną I, tiesiog besididžiuojantį savo laimėjimais ir imperijos platumu.

14. Bažnyčia rūpindamosi moterystės šventumu ir neišardomybe, yra nusipelniusi bendram tautų labui.

Taip susidėjus minėtiesiems dalykams, visi valstybių valdovai, jei jie vadovaujasi sveiku protu ir jei jie norėtų tikrosios tautų gerovės, turėtų geiste geisti, jog šventi Bažnyčios įstatymai, liečią moterystę, pasiliktų nepažeisti. Jie turėtų mielai pasinaudoti Bažnyčios pasiūlyta pagalba, kuri yra labai naudinga tiek papročių apsaugai, tiek šeimų gerovei. Priešingai, nieku būdu jiems nedera Bažnyčią įtarinėti kažkokiu nepalankumu, o

taip pat jai klaidingai ir piktai prikišti, kad ji pažeidžianti civilinę teisę.

15. Bažnyčia nieku būdu nesipriešina civilinei valdžiai; priešingai, jai labai daug padeda.

Ir dar daugiau reikia pasakyti apie Bažnyčią. Nors Katalikų Bažnyčia negali jokiame dalyke nutolti nuo sąžinės pareigos ir savo teisių gynimo, bet ji taip pat visuose dalykuose, kurie derinasi su josios teisių neliečiamybe ir pareigų šventumu, yra labai linkusi būti geraširdiška ir nuolaidi. Todėl dėl moterystės ji niekad nieko nenusprendė, neatsižvelgdama į valstybę ir atskirų tautų sąlygas. Ne kartą ji sušvelnino, kiek tai buvo galima, savo įstatymų nuostatus, kai buvo tam teisėtų ir svarbių priežasčių. — Taip pat jai nėra nežinoma, ir ji neneigia, kad moterystės Sakramentas, kuris yra skirtas žmonių bendruomenei išsilaikyti ir augti, turi tamprių tarpusavio santykių su tais daiktais, kurie, nors ir būdami moterystės padariniai, betgi priklauso civilinės įstatymleidybos sričiai. Apie tokius dalykus spręsti turi pilną teisę valstybės valdovai.

16. Pageidautinas vienos ir kitos valdžios sutarimas.

Niekas neabejoja, kad Bažnyčios Įsteigėjas JĖZUS KRISTUS norėjo turėti bažnytinę valdžią, skirtingą nuo civilinės, ir kiekvieną savo srityje laisvą ir nekliudomą. Tačiau turėtų, — tat vienai ir kitai pusei yra naudinga, ir tat visiems žmoėms yra svarbu, — tarp abiejų būti vienybė ir sutarimas; o tuose dalykuose, kurie, nors ir skirtingu būdu, priklauso abiejų valdžių bendrai teisės ir teismo sričiai, kaip pridera ir yra teisinga, toji valdžia, kuriai yra pavesti žemiški dalykai, turi pasiduoti tajai, kuriai Dievo yra pavesti dangiskieji dalykai. Šis tarpusavio sutikimas, — beveik norėtųsi sakyti, — šita harmonija, atitinka ne tik abiejų valdžių esmę, bet taip pat yra pati geriausia ir galingiausia priemonė padėti žmonių giminei žemiškojo gyvenimo ir amžinojo išganymo reikaluose. Kaip žmonių protas, ką jau pareiškėme ankstybesnėse enciklikose, jei jis sutinka su krikščioniškuoju tikėjimu, yra labai sukilninamas ir pasidaro pajėgesnis klaidoms išvengti ar jas at-

mesti, taip iš kitos pusės tikėjimas patiria nemaža paramos iš proto. Lygiai abiem pusėm turi išeiti į didelę naudą, jei valstybė ir šventoji Bažnyčios valdžia kaip kokie draugai sutinka. Valstybė tuomet pasidaro garbingesnė, o joje šviečiant religijai, josios įsakymai bei patvarkymai niekuomet nebus neteisingi. Bažnyčia gi gauna iš valstybės bendram tikinčiųjų labui pagalbą ir apsaugą.

17. Popiežius siūlo savo pagalbą valstybės valdovui.

Mes todėl, šių svarstomų dalykų paskatinti, kaip jau ir anksčiau raginome valdovus, taip ir dabar vėl energingai raginame juos į sandorą ir draugystę. Tėvišku palankumu jiems pirmiau tarsi ištiesiame ranką ir pasiūlome jiems Mūsų aukščiausios valdžios pagalbą. O ši pagalba juo labiau mūsų laikais yra reikalinga, juo daugiau valdžios galia žmonių nuomone yra susilpnėjusi ir tarsi sužeista. Nuotaikos yra pilnos smarkaus veržimosi į laisvę; visokios valdžios, nors ir labiausiai teisėtos, norima su piktu drąsumu išvengti. Todėl bendra gerovė reikalauja, kad abiejų valdžių jėgos susivienytų ir tokiu būdu nukreiptų žalą, kuri gresia ne tik Bažnyčiai, bet ir valstybei.

18. Vyskupai tepasistengia tikinčiuosius įsąmoninti

Mes labai ragindami į draugišką valios pastangų suvienijimą ir prašydami Dievą, taikos šaltinį, kad jis įkvėptų sandoros meilę į visų žmonių širdis, turime vis daugiau ir daugiau paskatinti Jus, Garbingieji Broliai, Jūsų uolumą, Jūsų apdairumą ir budrumą, kuris, kaip Mes žinome, jau ir be to yra toks didelis. Kiek savo pastangomis pasiekiate ir kiek savo autoritetu galite padaryti, stenkitės, kad Jums patikėtose tautose pasiliktų apsaugotas pilnas ir nesugadytas mokslas, kurį mums perdavė Viešpats Kristus ir jojo dieviškosios valios reiškėjai Apaštalai ir kurį pati Katalikų Bažnyčia sąžiningai saugojo bei įsakė tikintiesiems jį saugoti per visus amžius.

moterystės dieviška kilme, antgamtine jos garbe, jos vienumu ir neišardomumu.

Tam panaudokite ypatingu rūpestingumu visas priemones, kad tautos persiimtų krikščioniškojo mokslo įsakymais bei dėsniais ir kad jos visuomet atsimintų, jog moterystė ne žmonių valia, bet

Dievo autoritetu ir įsakymu iš pat pradžių buvo įsteigta ir, būtent, su viena sąlyga, kad ji būtų tarp vieno ir vienos; toliau, kad Naujojo Įstatymo autorius Kristus tą pačią moterystę iš prigimtinės santvarkos pakėlė į Sakramentus, ir kad moterystės ryšį liečiančią įstatymų leidimo ir teisminę valdžią pavedė savo Bažnyčiai. Šiuo klausimu reikia ypatingai budėti, kad tikintieji nebūtų priešų klaidingų išvadų suklaidinti. Priešai juk nori, kad ši valdžia būtų iš Bažnyčios atimta. — Taip pat visiems turi būti žinoma, kad, jei kada nors tarp krikščionių įvyksta vyro ir moters sujungimas, kuris nėra Sakramentas, toks sujungimas neturi tikros bei teisėtos moterystės charakterio. Ir nors tasai sujungimas yra padarytas pagal civilinius įstatymus, vis dėlto tai negali turėti didesnės reikšmės, kaip kokia apeiga ar koks paprotys, kuris yra civilinės teisės įvestas; civiline teise gi gali būti tai tik tvarkoma ir administruojama, kas priklauso prie moterystės padarinių civiliniame gyvenime. O aišku yra, kad šitie padariniai gali būti tik tada, kai yra tų padarinių teisėta priežastis, būtent, moterystės ryšys. — Labai svarbu yra sužieduotiniams visa tai gerai žinoti. Jie turi taip pat būti gerai pamokyti, kad jiems yra leista civiliniuose dalykuose prisitaikyti prie įstatymų. Bažnyčia tam pritaria, nes ji nori, kad moterystės padariniai būtų vispusiškai apsaugoti ir kad vaikams kas nors nepakenktų. — Esant tokiam dideliam susimaišymui nuomonių, kurios kasdien vis labiau plinta, reikia taip pat žinoti, kad iš viso niekas neturi galios išardyti tarp krikščionių sudarytos ir po to panaudotos moterystės ryšį. Ir todėl vedusieji aiškiai nusikalsta, jei jie išdrįsta — kad ir dėl kažin kokios priežasties — nauju moterystės ryšiu susijungti, kol pirmoji dar nėra išardyta mirties. — Jei prie to prieinama, kad bendras gyvenimas pasidaro nebepakenčiamas, tada Bažnyčia leidžia atsiskirti ir atskirai gyventi. Tada ji stengiasi atsiskyrimo nepatogumus bei žalą švelninti,

panaudodama tąsias priemones, kurios labiau atitinka atsiskyrusių vedusiųjų sąlygas. Niekuomet ji nepameta vilties, kad ji negalės atsiskyrusiuosius sujungti, o taip pat niekuomet nepaliauja darbuotis, kad tik vedusieji vėl susitaikintų. — Bet tai yra nepaprasti dalykai. Šitokių liūdnų dalykų taip lengvai nepasitaikytų, jei jaunieji eitų į moterystės luomą ne aistrų vedami, bet gerai apsvarstę tiek vedusiųjų pareigas, tiek kilnų moterystės tikslą; o taip pat, jei jau prieš vestuves ištisa eile nuodėmių nebūtų užsitraukę Dievo rūstybės. Ir visa trumpai sutraukus, tenka pasakyti: Moterystės būtų jaukios ir ramios bei patvarios, jei vedusieji semtųsi jėgos savo dvasiai ir gyvenimui iš religijos, kuri įgalina mus būti tvirtos ir nenugalimos dvasios žmonėmis ir kuri padaro tai, kad asmeninės ydos, išsilavinimo ir būdų skirtingumas, motiniškų rūpesčių našta, sunki vaikų auklėjimo pareiga, gyvenimą nuolat lydį darbai, nelaimingi atsitikimai ne tik kantriai, bet taip pat mielai būtų ištveriami.

19. Vengtinos mišriosios moterystės.

Reikia taip pat to saugotis, kad nebūtų lengva valia geidžiamos moterystės su nekatalikais, nes jei nesutariama religinė praktika, vargu galima tikėtis, kad bus sutariama kituose dalykuose. Ir net yra aišku, kad šios rūšies moterystės reikia juo labiau saugotis, nes mišri moterystė sudaro progą neleistinai dalyvauti svetimose religinėse praktikose, kurios sudaro pavojų katalikiškosios pusės tikėjimui; jos taip pat kliudo geram vaikų auklėjimui ir labai dažnai veda prie to, kad priprantama, nedarant skirtumo tarp tiesos ir klaidos, laikyti visas religijas lygiai geromis. — Paskiausiai, Garbingieji Broliai, — juk Mes žinome, kad niekas negali būti išskirtas iš Mūsų meilės, — pavedame Jūsų autoritetui, pareigų ištikimybei ir meilei anuos, taip labai pasigailėjimo vertus, kurie aistrų įkarščio patraukti, visiškai neprisimindami savo sielos išganymo, nesujungti teisėtos moterystės ryšiu, neleistinai gyvena drauge. Jūs turite daug rūpintis, kad šitie žmonės būtų patraukti

prie savo pareigos. Tiek patys asmeniškai, tiek kitiems geriems vyrams tarpininkaujant, visais būdais stenkitės siekti to, kad jie pasijustų negarbingai pasielgę, kad atgailotų dėl savo nuodėmių ir kad sutiktų katalikiškomis apeigomis teisėtai susituokti.

Garbingieji Broliai! Jūs gerai suprantate, kad krikščioniškąją moterystę liečią įrodymai ir nuostatai, kuriuos Mes manėme šiuo raštu turį pareigą Jums perteikti, turi nepaprastos reikšmės tiek civilinės bendruomenės palaikymui, tiek amžinajam žmonių išganymui. — Duok Dieve, kad juo anie dalykai yra reikšmingesni bei svarbesni, juo žmonės būtų mokslingesni ir lankstesni jiems priimti. Todėl visi nuoširdžiai ir nusižeminę maldaukime Švenčiausiąją Mergelę Mariją, kad ji paskatintų širdis paklusti tikėjimui ir pati pasirodytų kaip žmonių motina ir pagalbininkė. Ne mažiau karštai maldaukime šv. Apaštalų Kunigaikščius Petrą ir Povilą, tuos prietarų nugalėtojus ir tiesos skelbėjus, kad jie savo galinga globa apsaugotų žmonių giminę nuo naujai kylančių klaidų tvano.

Kaip dangiškųjų malonių laidą ir Mūsų ypatingo palankumo liudininką, suteikiame Jums visiems, Garbingieji Broliai, ir Jūsų globai pavestoms tautoms Apaštališką Palaiminimą.

Išleista Romoje, prie šv. Petro, 1880 metų vasario mėnesio 10 dieną, Mūsų Pontifikato antraisiais metais.

Popiežius Leonas XIII

---

[1]) Efez. 1, 9—10;
[2]) Mat. 19, 5—6;
[3]) Mat. 19, 8;
[4]) Hier. Op. t. I, col. 455;
[5]) Arnob. adv. Gent. 4;
[6]) Jon. 2;
[7]) Mat. 19, 9;
[8]) Trid. Sess. 24, cap. 1;
[9]) Trid. sess. 24, c. 1 de ref. matr.;
[10]) Efez. 5, 25 squ.
[11]) I Kor. 7, 10, 11;
[12]) T. p. 7, 39;
[13]) Efez. 5, 32;
[14]) Žyd. 13, 4;
[15]) Efez. 2, 19;

[16]) Cath. Rom. Cap. VIII;
[17]) Efez. 5, 23—24;
[18]) Efez. 6, 4;
[19]) Apd. 15, 29;
[20]) I Kor. 5,5;
[21]) Cap. I, de coniug. serv.;
[22]) Oper. t. I, cap. 455;
[23]) Can. Interfect. et can. Admonere, qu. 2;
[24]) Cap. 30, qu. 3 de cogn. spir.;
[25]) Cap.8de consang. et affin., cap. I, de cogn. leg.;
[26]) Cap. 26 de spons.; cap. 131, 15—29, de spons. et matr. et alibi;
[27]) Cap. 1 de convers. infid.; cap. 5 et 6 de eo qui duxit in matr.;
[28]) Cap. 3, 5 et 8 de spons. et matr. Trid. sess. 24;
[29]) Cap. 7, de div.;
[30]) Cap. 8, de divort.;
[31]) Cap. 11, de transact.;
[32]) Can. Ap. 16, 18;
[33]) Philisoph. Oxon. 1851;
[34]) Epist. ad Polic., cap. 5;
[35]) Apolog. mai. n. 15;
[36]) Legat. pro Christ. nn. 32, 33;
[37]) De coron. milit. cap. 13;
[38]) De Aguirre, Con. Hisp., t. l. can. 1317;
[39]) Harduin, Act. Conc., t. i, canll;
[40]) Ibid. can. 16;
[41]) Ibid can 17;
[42]) Novel., 137;
[43]) Fejer, Matrim. ex instit. Christ. Pest. 1835;
[44]) Cap. 3, de ordin. cogn.;
[45]) Cap., 3, de divort.
[46]) Cap. 13, qui filii sint legit;
[47]) Trid sess. 24, can. 4,;
[48]) Ibid. can. 12;
[49]) Pius VI, eoist. ad Eoisc. Lucion. 28 maii 1793, Pius VII, Litt. Enc. die 17 febr. 1809 et Consta. dat. die 19 iul. 1817 Pius VIII, Litt. enc. die 29 maii 1829; Gregorius XVI, Const. dat die 15 aug. 1832; Pius IX, alloc. habita die 22 sept. 1852;
[50]) Trid. sess. 24, can 5 et 7;
[51]) Conc. Flor., et Inst. Eugenii IV ad Armenos, Bened. XIV. Const. Etsi pastoralis, 6 maii 1742;
[52]) Hieron., epist. 79 ad Ocean. Ambros. lib. VIII in cap. XVI Luc. n. 5., August., de nuptiis, cap. 10.

JO ŠVENTYBĖS P. LEONO XIII ENCIKLIKA APIE POLITINĘ VALDŽIĄ

(Diuturnum illud)

Visiems Katalikiško Pasaulio Vyskupams

1. Žmonių visuomenės ir pasaulinės valdžios bendras pavojus.

Ta nesibaigianti ir baisioji kova, pradėta prieš dieviškąjį Bažnyčios autoritetą, pavirto, kaip ir buvo galima laukti, bendru pavojumi žmonių visuomenei, o ypač civilinei valdžiai, kuria remiasi visuomenės gerovė. Šis reiškinys ypatingai pastebimas mūsų gyvenamam laikotarpyje. Iš tikrųjų, liaudies aistros šiandien labiau negu kada anksčiau nenori klausyti jokios valdžios. Visur auga nesusiklausymas, sąmyšiai ir suirutės taip, jog dažnai ne tik nenorima klausyti valstybių vadų, bet net jų saugumas einant pareigas nėra užtikrintas. Ilgą laiką buvo stengiamasi, kad jie užsitrauktų masių nemalonę ir neapykantą ir, neretai aistroms įsiliepsnojus, buvo kėsintasi į jų gyvybę, tiek per slaptus sąmokslus, tiek per viešus užpuolimus. Neseniai visą Europą sukrėtė galingo valdovo pasibaisėtinas nužudymas ir, dar nespėjus žmonėms atsipeikėti po to nežmoniško įvykio, štai ir vėl sugedę žmonės išdrįsta begėdiškai grasinti ir terorizuoti kitus Europos valdovus. Šita prieš akis stovinti bendrųjų reikalų suirutė ir kas valanda į pavojų riedanti valdančiųjų neliečiamybė, valstybių saugumas ir tautų gerovė mus verčia labai susirūpinti, nes juk tik dieviškaisiais krikščionių religijos principais persiėmę tautų papročiai bei institucijos padėjo kilnius ir tvirtus valstybių pastovumo pagrindus bei tvarkos pamatus. Ne pasku-

tinis ir ne mažiausias jų nuopelnas yra teisingas ir išmintingas valdančiųjų ir pavaldinių teisių bei pareigų derinimas, nes Kristaus įsakymuose ir pavyzdžiuose glūdi nuostabi galia, tvarkanti tiek tuos, kurie klauso, kiek ir tuos, kurie turi pareigą įsakinėti, ir sauganti tą prigimčiai tokį artimą susiklausymą ir valių darnumą, iš kur išplaukia taiki ir nedrumsčiama valstybės tvarkymosi eiga. Dėl to, Dievo malonės pastatyti Katalikų Bažnyčios valdytoju ir Kristaus mokslo saugotoju bei aiškintoju, laikome savo pareiga, Garbingieji Broliai, viešai panagrinėti tai, ko iš kiekvieno šios pareigos tarnyboje reikalauja katalikiškoji tiesa ir kokiais metodais bei priemonėmis tokioj pasibaisėtinoj suirutėj naudotis visuomenės gerovei.

2. Krikščionių religijos sekmingumas ji pašalinti.

Nors žmogus, išdidumo ir per didelio savimi pasitikėjimo paveiktas, nekartą mėgino sutrukdyti valstybės vairavimą, tačiau niekuomet nepasiekė to, kad galėtų apsieiti be autoriteto klausymo, nes pats reikalas, kad kiekvienos žmonių draugijos ar visuomenės priešakyje stovėtų vadovaujantys asmenys, be kurių iširtų pats vienetas ir nepasiektų tikslo, dėl kurio buvo sukurtas. Nors niekuomet nepavyko pašalinti iš valstybės tarpo politinės valdžios, bet buvo panaudotos visos priemonės jos galiai susilpninti ir autoritetui sumažinti. Ypačiai XVI amžiuje, kai naujos ir pragaištingos idėjos daugelį apsvaigino. Nuo to laiko masės stengiasi naudotis ne tik didesne laisve, negu dera, bet išdrįsta griauti net civilinės žmonių bendruomenės pagrindus ir įstatymus. Ypač didelė dalis moderniųjų, sekdami praėjusio amžiaus vadinamųjų filosofų pėdomis, tvirtina, kad kiekviena valdžia priklauso liaudžiai. Kadangi tie, kurie tai valdžiai valstybėje atstovauja, ja naudojasi ne kaip savo nuosavybe, bet liaudies pavedimu, tai tuo pačiu įstatymu, atseit — liaudies valia, nuo kurios priklauso, jie gali būti atšaukti. Katalikai negali sutikti su šiuo tvirtinimu, nes jie pripažįsta valdžią einančią iš Dievo, kaip natūralaus ir nepaneigiamo šaltinio.

3. Visi pripažįsta autoriteto būtinumą, tačiau kai kas sumenkina jo didingumą, jį išvesdami tik iš žmonių valios.

4. Katalikų mokslas tvirtina valdžią esant iš Dievo, nors visuomenė gali nuskirti, kas tą valdžią vykdo.

Šioj vietoj reikalinga priminti tiems, kurie atsistos valstybių priešakyje, kad tam tikrais atvejais jie gali būti liaudies valia ir sprendimu išrinkti, neprieštaraujant katalikų mokslui. Tačiau per rinkimus tik nurodomas atstovas, bet nesuteikiamos valdymo bei įsakymo teisės: valdžia nesuteikiama, o tik nusprendžiama, kas valdžią vykdys. Čia taip pat kalbame apie valdymosi formas: nėra jokių racijų, kodėl Bažnyčiai nebūtų vistiek vieno ar daugelio asmenų rankose esanti valdžia, jei ji yra teisėta ir siekia bendro gero. Dėl to paliekama tautoms apsisprendimo laisvė ir teisė pasirinkti sau tokią valdymosi formą, kuri labiau atitinka jų būdą, tradicijas ar papročius.

5. Kad politinė valdžia yra iš Dievo, moko: a) Šv. Raštas,

Kas liečia politinę galią, Bažnyčia teisingai skelbia, kad ji eina iš Dievo. Tai aiškiai liudija šv. Raštas ir krikščioniškosios dorovės paminklai. Ir negalima įsivaizduoti kitos doktrinos, kuri labiau atitiktų tiek protą, tiek valdovų ar tautų gerovę.

Iš tikrųjų, kad Dievas yra žmonių valdžios šaltinis, nedviprasmiškai daugelyje vietų tvirtina Sen. Testamentas: „Per mane karaliauja karaliai... per mane įsakinėja valdovai ir galingieji pritaiko teisingumą" [1]). Ir kitur: „Klausykitės jūs, kurie valdote tautas, nes iš Dievo yra jums duota valdžia ir stiprybė iš Aukščiausiojo" [2]). Kunigų knygoje randame tą patį: „Kiekvienai tautai Dievas davė valdovą" [3]). Tačiau tai, ką žmonės buvo išmokę iš Dievo, su laiku iškreipė pasekę pagonių klaidingą mokslą, kuris ne tik daugelį tikrų faktų ir sąvokų, bet kartu ir valdžios kilmę bei grožį iškreipė. Vėliau, kur pasklido Evangelijos šviesa, ten melas užleido vietą tiesai, ir iš naujo suklestėjo kilnusis dieviškasis pradas, kuriame turi pradžią kiekvienas autoritetas. Besididžiuojančiam Romos prokuratoriui, kad jis turi galią pasmerkti ar paleisti, Kristus atsako: „Tu neturėtumei prieš mane jokios valdžios, jei tau nebūtų buvę duota iš aukštybės" [4]). Šv. Augustinas, aiškindamas tą vietą, sako: „Įsidėmėkite, ką sako ir ką per Apaštalus pa-

tvirtina, kad nėra valdžios, kuri nebūtų iš Dievo" [5]). Jėzaus Kristaus mokslą ir įsakymus ištikimai perduoda Apaštalai. Romėnams, valdomiems pagonių imperatorių, skamba kilnus ir rimtas šv. Povilo įspėjimas: „Nėra valdžios, kaip tik iš Dievo", iš kur, kaip iš priežasties, padaro išvadą: „Valdovas yra Dievo tarnas" [6]).

b) Bažnyčios Tėvai,

Bažnyčios Tėvai, įsigilinę į šį mokslą, jį uoliai išpažino ir skelbė. Šv. Augustinas sako: „Suteikti valdymo ir įsakymo galią, pripažįstame tik vienam Dievui" [7]). Tuo pačiu klausimu šv. Jonas Krizostomas taip atsiliepia: „Yra Dievo patvarkymas, kad būtų valdžia, kad būtų įsakantieji ir klausantieji ir kad viskas būtų tvarkoma išmintingai ir neatsitiktinai" [8]). Tą pat patvirtina ir šv. Gregorius Didysis sakydamas: „Išpažįstame, kad imperatoriams ir karaliams valdžia yra duota iš dangaus" [9]).

c) protas.

Šventieji Daktarai šį mokslą išgvildeno ir natūralaus proto šviesoje, kad jį pripažintų tikru ir tie, kurie vien tik grynu protu vadovaujasi. Ir iš tikrųjų pati gamta arba, tikriau, gamtos autorius Dievas verčia žmones gyventi civilinėje bendruomenėje; tai geriausiai įrodo ir didžiausia žmonių bendruomenės tarpininkė kalba, daugybė dvasinio pobūdžio siekimų ir kiti svarbūs reikalai, kurių pavieniai asmenys negali sutvarkyti, o sugeba įvykdyti tik bendromis jėgomis. Negalima įsivaizduoti jokios bendruomenės be vadovybės, kuri bendrų siekimų nesujungtų į vieną vienetą ir jų teisingai ir tvarkingai nepanaudotų bendram gerui. Dievas nori, kad kiekvienoje žmonių bendruomenėje būtų vadovaujantieji asmenys. Juo labiau svarbu, kad valstybių vadai taip sugebėtų pripratinti piliečius klausyti, kad pastarieji jaustųsi beveik nusidedą neklausydami. Šitaip suvaržyti kitų laisvą valią neturi nei vienas galios iš savęs ar savyje. Tai gali padaryti tik vienas visatos Kūrėjas ir įstatymleidys Dievas. Tie, kurie ta galia naudojasi, turi prisipažinti ją gavę iš Dievo. „Vienas yra įstatymleidys ir teisėjas, kurs gali pražudyti

ir išgelbėti [10]). Tas pat galioja ir kiekvienai valdžios rūšiai. Kad kunigų valdžia eina iš Dievo, yra visiškai taip aišku, kad jie visose tautose yra laikomi ir vadinami Dievo tarnais. Panašiai ir tėvų galia turi savyje atspindį ir formą to autoriteto, kuris yra Dievuje, „nuo kurio kiekviena tėvystė danguje ir žemėje gauna vardą" [11]). Tokiu būdu skirtingos tarp savęs valdžių rūšys turi nepaprastą panašumą, nes visa, kas priklauso valdžiai ir autoritetui, turi savo pradžią Dievuje, pasaulio Kūrėjuje ir Viešpatyje.

6. Atsakoma į priešingus aiškinimus.

Tie, kurie tvirtina, kad civilinė bendruomenė atsirado laisvu žmonių susitarimu ir kad jos galia išplaukia iš to paties šaltinio, teigia, jog kiekvienas pilietis šio to atsižada ir pavieniai asmenys laisva valiai pasiveda to valdžiai, kuriai patikima pilnutinės teisės. Bet yra didelė klaida nepastebėti to, kas yra aišku, kad žmonės, būdami socialūs tvariniai, jau iš prigimties ir be savo laisvos valios yra linkę į natūralią bendruomenę. Be to dar, argumentas, kuriuo jie remiasi, yra aiškiai išgalvotas ir dirbtinis, nesugebąs suteikti politinei galiai tiek jėgos, orumo ir tvirtumo, kiek valstybės saugumas ir bendra piliečių gerovė reikalauja. Tai visa valdžia tik tuomet galės turėti, jeigu ji bus pripažinta einančia iš Dievo, kilnaus ir švenčiausio šaltinio.

7. Krikščionių mokslas padeda a) valdančiųjų autoritetui,

Negalima rasti nei tikresnio nei naudingesnio už šį mokslą. Iš tikrųjų, jo prigimties dėka valstybių vadai įgauna taip pat kilnesnę už žemiškąją garbę. Ne tą piktžodžiaujančią ir absurdišką, kuri kadaise buvo teikiama pagonims imperatoriams kaip dievams, be tikrą ir pastovią, gautą lyg dovaną iš Dievo malonės. Jos dėka pavaldiniai klauso valdovų ne tiek dėl bausmės baimės, kiek gerbdami autoritetą, ir ne pataikavimo, bet pareigos vedami. Šiais pagrindais paremta valstybė visuomet ilgiau išsilaikys, nes piliečiai, jausdami šios pareigos svarbumą, neabejotinai susilaikys nuo blogio ir neklusnumo, nes bus įsitikinę, jog neklausydami civili-

nės valdžios, tuo pačiu priešinsis Dievo valiai ir, negerbdami valdovų, negerbs paties Dievo.

Apaštalas šv. Povilas šį mokslą smulkiai išdėstė romėnams. Tiesiog neįmanoma ką nors su didesniu autoritetu ir svarumu pasakyti apie pagarbą valdovams, negu jis jiems rašė: „Kiekvienas tepasiduoda aukštesniosioms vyresnybėms, nes nėra valdžios kaip tik iš Dievo; kurios gi yra — jos Dievo įstatytos. Taigi, kas priešinasi valdžiai, tas priešinasi Dievo sutvarkymui! Kurie priešinasi, patys sau pelnosi pasmerkimą. Taigi, yra jums reikalo pasiduoti ne tik dėl rūstybės, bet ir dėl sąžinės" [12]). Panašus į tai yra ir Apaštalų galvos, šv. Petro, skatinimas: „Taigi, pasiduokite kiekvienai žmonių tvarkai dėl Dievo: ar tai karaliui, kaip valdovui, ar tai vadams, kaip jų siųstiems atkeršyti piktadariams ir pagirti geriesiems, nes tai yra Dievo valia" [13]).

Tik tuo atveju yra žmonėms leista neklausyti, jeigu iš jų reikalaujama to, kas aiškiai nesiderina nei su prigimties, nei su Dievo įstatymais, nes visa tai, kas prieštarauja gamtos ar Dievo nuostatams, yra nusikaltimas reikalauti ir vykdyti. Jeigu kartais kas nors būtų verčiamas apsilenkti su Dievo ar valdovo įsakymais, privalo sekti Kristaus pavyzdžiu: „atiduoti tai, kas ciesoriaus — ciesoriui ir kas Dievo — Dievui" [14]), ir drąsiai pareikšti su Apaštalais, kad „Dievo reikia labiau klausyti kaip žmonių" [15]). Kas šitaip elgiasi, negali jokiu būdu būti kaltinamas nepaklusnumu, nes jeigu valdovų valia nesiderina su Dievo valia ir įstatymais, tai jie peržengia savo galios ribas ir paniekina teisybę. Tuomet jau nebegalioja ir joks autoritetas, nes kur nėra teisybės, ten negali būti nė autoriteto.

b) teisingai valdyti.

Valstybių vadai privalo ypatingai rūpintis, kad įsakymuose būtų atsižvelgta į teisingumą, ir nepamiršti, kad politinė galia nėra atsiradusi tik jų asmeniniam patogumui ir kad valstybės vairavimas turi siekti ne valdančiųjų, bet piliečių gero. Visi valdovai teima pavyzdį, iš galingojo Dievo, iš kur jie yra gavę valdžią, nes jie seka jo pėdomis, eidami

savo pareigas. Tevadovauja tautai pagal lygybės ir tikėjimo principus ir, reikalui esant, griežtumą teatmiešia tėviška meile. Teprisimena tokiais atvejais šv. Rašto įspėjimus, kad ir jiems patiems reikės kartą duoti apyskaitą karalių Karaliui ir viešpataujančių Viešpačiui ir kad apleisdami pareigas negalės jokiu būdu išvengti Dievo rūstybės. Aukščiausiasis paklaus apie jūsų darbus ir įžvelgs jūsų mintis. „Kadangi būdami tos karalystės tarnais neteisingai elgėtės... žiauriai ir greitai pamatysite, kokia sunki apyskaita laukia tų, kurie vadovauja... Nes Dievas neišskirs nė vieno, nei skaitysis su kieno nors didybe, kadangi jis pats sutvėrė nežymųjį ir didįjį ir visais lygiai rūpinasi. Didesniojo laukia ir griežtesnė apyskaita" [16]).

c) valdinių garbingumui ir gerovei.

Valstybės vadams, šiais įsakymais vadovaujantis, pranyksta visoks suiručių ir sąmokslų pavojus. Lieka užtikrinta jų garbė ir saugumas ir tautų ramybė bei pažanga. Taip pat išlieka nepaliesta ir piliečių garbė, nes susiklausyme glūdi tas kilnumas, kuris labiausiai puošia žmogų. Visi puikiai supranta, kad prieš Dievą nėra nei tarno, nei laisvojo ir kad vienas tėra Viešpats, turtingas visiems, kurie jo šaukiasi [17]), ir kad klausydami vyresnybės klauso jo paties, kuriam tarnauti yra viešpatauti.

8. Bažnyčia moko elgtis pagal šį krikščionių mokslą.

Bažnyčia visuomet siekė, kad šita krikščioniškoji civilinės valdžios forma būtų ne tik proto suprasta, bet kad taip pat pasireikštų ir viešame tautų gyvenime bei papročiuose. Kol valstybėms vadovavo pagonys valdovai, kuriems prietarai neleido įsigyti to valdžios supratimo, apie kurį kalbėjome, tai vistiek stengdavosi įdiegti tautoms, kad šios, priimdamos krikščioniškąsias institucijas, pagal jas tvarkytų savo gyvenimą. Sielų ganytojai, atnaujindami šv. Povilo pavyzdį, primygtinai kartojo tautoms, kad būtų klusnios valdovams ir klausytų įstatymų [18]) ir kad melstųsi už visus žmones, o ypač už karalius ir visus aukščiau pastatytuosius, nes tai yra gera ir patinka akivaizdoje mūsų Išganytojo Dievo [19]). Šį elgesį patvirtina aiškiausi senovės krikščionių pali-

kimai, kurie, nors neteisingiausiai ir žiauriausiai pagonių valdovų kankinami, niekuomet nesipriešino ir neatsisakė klausyti taip, kad susidarė įspūdis, jog vieni kovojo žiaurumu, kiti nuolankumu. Toks nuolankumas ir tokia pasiryžusi klausyti valia buvo tiek sąmoningi, kad jų nepajėgė palenkti jokie priešo šmeižtai ir pikta valia. Už tai tie, kurie turėdavo viešai prieš valdovus teisintis dėl krikščionių vardo, stipriausiai atremdavo niekšišką kaltinimą argumentu, kad krikščionys visų akivaizdoje gyvena pagal įstatymus ir pavyzdingai. Atenagoras šiais žodžiais atvirai pareiškia Markui Aurelijui Antonijui ir jo sūnui Lucijui Aurelijui Komodui: „Leidžiate mus, nieko nenusikaltusius, priešingai — teisingiausiai klausančius tiek Dievo, tiek jūsų įsakymų, persekioti, apiplėšti, ištremti [20]). Panašiai ir Tertulijonas viešai pagiria krikščionis, kad jie yra geriausi valstybės draugai ir iš visų patikimiausi: „Krikščionys nėra niekieno priešai, juo labiau imperatoriaus, kurį pripažįsta esant Dievo pastatytą ir kaip tokį privalo mylėti, gerbti: jo klausyti ir jam bei visai Romos imperijai linkėti gero" [21]). Ir neabejojo tvirtindamas, kad valstybės pakraščiais daugėjant krikščionių skaičiui, mažėja priešų kiekis: „Dabar, krikščionių skaičiaus dėka, turite mažiau priešų, lyg visos tautos ir visi piliečiai būtų krikščionys" [22]). Aiškus taip pat minėto teigimo liudijimas yra Dogenetui rašytas laiškas, kur tvirtinama, kad krikščionys tais laikais ne tik uoliai klausė įstatymų, bet kiekvieną pareigą atlikdavo laisva valia daug kruopsčiau, negu įstatymai reikalaudavo: „Krikščionys klauso pripažintų įstatymų ir savo gyvenimu juos pralenkia."

Kitas klausimas būdavo, kai imperatorių ar jų pavestųjų įgaliotinių grasinimu būdavo norima atitraukti nuo tikėjimo ar religinių pareigų ėjimo. Tais laikais būdavo pasirenkama geriau nepatikti žmonėms, negu Dievui. Bet ir tais atvejais niekam neatėjo į galvą mintis ruošti suirutes ar niekinti imperatoriaus garbę vien tik tam, kad tuo būdu

galėtų išpažinti esą krikščionys, bet kad nebūtų prievartaujami atsižadėti tikėjimo. Iš viso jie negalvojo apie pasipriešinimą, bet ramiai ir linksmai eidavo į kankinimo vietą, kad tuo būdu prie sielos didybės prisidėtų dar kančios kilnumas. Ir ne be pagrindo tais laikais krikščionių stiprybė buvo branginama kariuomenėje. Iš tikrųjų tai buvo krikščionio kario savybė rūpestingai sujungti drąsą su karine drausme ir paklusti valdovui su visu tikėjimo paženklintos sielos kilnumu. Jeigu kartais būdavo reikalaujama negarbingai pasielgti, kaip nusižengti Dievo įsakymams arba pakelti kardą prieš Kristaus sekėjus, tuomet atsisakydavo vykdyti įsakymą ir pasirinkdavo verčiau išstoti iš kariuomenės arba mirti už tikėjimą, negu sąmokslu ir riaušėmis kovoti prieš valdžią.

Vėliau, kai valstybių priešakyje atsistojo krikščionys valdovai, Bažnyčia dar tvirčiau pradėjo skelbti savo mokslą apie valdžios šventumą; tuo būdu tautose paplito paprotys matyti valdžioje tam tikrą šventumo rūšį, kuris skatino į dar didesnę pagarbą ir meilę valdovams. Iš čia kilo išmintingas paprotys, kad karaliai būtų įvedami į pareigas šventomis apeigomis, kaip kad paties Dievo buvo nurodyta Senajame Testamente. Tais laikais civilinė žmonių bendruomenė, lyg prisikėlusi iš Romos imperijos griuvėsių, atgijo krikščioniškosios didybės viltyje. Romos popiežiai, įsteigdami šventąją imperiją, ypatingu būdu pašventė politinę galią. Tada civilinė valdžia buvo pasiekusi aukščiausią savo kilnumo laipsnį, ir, be abejo, ta kilni santvarka būtu pasilikusi ir toliau religinėje bei civilinėje visuomenėje, jeigu valdovai ir tautos visuomet būtų gerbę tai, ką gerbė Bažnyčia. Ir iš tikrųjų, taika ir pažanga klestėjo tol, kol abi galybes rišo tamprūs draugystės ryšiai. Jeigu pasireikšdavo tarp tautų nesutarimų, tuoj su savo tarpininkavimu įsikišdavo Bažnyčia, kviesdama kiekvieną atsiminti savo pareigas ir su meile bei autoritetu išspręsdama aštresnius nesusipratimus. Panašiai kreipdavosi ir į susi-

ginčijusius valdovus, primindama tautų teises, reikalus, teisingus troškimus ir ragindama neužmiršti teisybės, gailestingumo ir švelnumo. Tokiu budu labai dažnai būdavo išvengiama nesantaikų ir civilinių karų pavojų.

9. Klaidingos doktrinos blogi vaisiai.

Priešingai, moderniųjų išgalvotos politinės doktrinos jau daug nelaimių atnešė žmonijai ir baisu, kad vėliau nebūtų dar blogiau. Ir iš tikrųjų, paneigiant Dievą, kaip valdžios autorių, tuo norima panaikinti politinė valdžia, jos nežemiškas kilnumas ir pakirsti jos šaknys. Tvirtinant, kad ji priklauso nuo visuomenės sprendimo, visų pirma skaudžiai apsigaunama ir politinis pamatas statomas ant per daug silpno ir nepastovaus pagrindo. Šiomis dienomis persisunkusios masių aistros neigiamai pasireiškia ir su didele žala valstybei išsiveržia į aklus sukilimus ar lengvai nurieda į viešas suirutes. Juk ir vadinamoji reformacija, kurios autoriai ir vadai, kovodami naujomis doktrinomis prieš šventą civilinę valdžią, atnešė netikėtų sukilimų ir pikčiausių kovų ypač Vokietijoje, ir tai tokių žiaurių vidaus karų ir skerdynių, kad beveik neliko vietos, kur nebūtų kovojama ir liejamas kraujas. Iš tos herezijos praėjusiame amžiuje gimė netikru vardu prisidengusi filosofija ir vadinamoji naujoji teisė, liaudies valdžia ir nežinanti ribų laisvė, kurią daugelis laiko tikrąja laisve. Iš čia prieita prie paskutinio dalyko — maro: prie komunizmo, socializmo ir nihilizmo — baisiausios ir galutinės civilinės žmonių bendruomenės pražūties. Ir vis dėlto daugelis stengiasi be galo išplėsti šių blogybių srovę ir, tarsi gelbėdami liaudį, jau pridarė daugybę žalos. Tai, ką čia primename, nėra nei nežinoma, nei per daug tolima.

10. Ramybei grąžinti valdovai neturi kitų priemonių kaip religija.

Juo liūdniau, kad valdovai neturi tokių sunkių pavojų momentais pakankamai priemonių atstatyti viešajai drausmei ir nuraminti neklaužadoms. Paprastai griebiasi įstatymų griežtumo ir tikisi bausmėmis sutramdysią sukylančius. Teisingai, bet nereikia pamiršti, kad vien tik bausmėmis ne visados

būna galima palaikyti tvarką. Baimė, kaip aiškiai sako šv. Tomas, yra silpnas pagrindas, nes kurie klauso tik iš baimės, pasitaikius progai, kada jie galės išvengti bausmės tuo pikčiau sukils prieš valdžią, kadangi prieš laisvą valią ir tik iš baimės buvo priversti klausyti. Be to, daugelis dėl per didelės baimės pasiduoda desperacijai, o desperacija beatodairiškai veda į be tokį kraštutinumą [23]). Kiek tai yra teisinga, pakankamai parodė patirtis. Užtat reikia duoti aukštesnį ir stipresnį klusnumo pagrindą ir įtikinti, kad joks įstatymų griežtumas negalės duoti norimų vaisių, jeigu žmonės neklausys iš pareigos ir sveikos Dievo baimės. O tai gali geriausiai padaryti tikėjimas, kuris savo jėga perima žmonių dvasią ir lenkia jų valią taip, kad jie į valdančiuosius žiūri ne tik su pagarba, bet ir nuoširdumu bei meile, kuri kiekvienoj bendruomenėj yra geriausias tvarkos laidas. Šiuo atžvilgiu tenka pripažinti, kad Romos Popiežiai daug pasitarnavo bendram gerui, gydydami „pažangiųjų" padarytas žaizdas ir tramdydami neramiuosius bei dažnai įspėdami, kokie pavojai iš jų pusės gresia visuomenei. Šioj vietoj reikia priminti Klemenso VIII žodžius Bohemijos-Vengrijos karaliui Ferdinandui: „Su šiuo tikėjimo klausimu yra susieta tavo ir kitų valdovų garbė ir nauda, nes jis negali būti paliestas be jūsų reikalų suirutės, o tai šiomis aplinkybėmis galima aiškiai pramatyti". Šioje srityje dideliu apdairumu ir tvirtumu pasižymėjo Mūsų pirmatakai, ypač Klemensas XII, Benediktas XIV, Leonas XII, kurie vis labiau tais laikais besišiaušiančioms sugedusioms idėjoms ir beįsigalinčioms drąsioms sektoms mėgino užkirsti kelią. Ir Mes patys jau daug kartų įspėjome, kokie sunkūs pavojai artėja, ir kartu nurodėme geriausias priemones jiems atremti. Valdovams ir kitiems valstybių vadovaujantiems asmenims pasiūlėme religijos pagalbą ir raginome tautas ko daugiausiai naudotis Bažnyčios teikiamomis gėrybėmis. To paties trokštame ir dabar, kad valdovai suprastų, jog nieko nėra stipresnio už šitą

11. Nepritardami reformatoriams, Popiežiai daug pasitarnavo visuomenės gerovei.

priemonę. Juos karštai Viešpatyje raginame, kad laikytųsi religijos ir valstybės interesų labui, leistų Bažnyčiai naudotis ta laisve, kurios jie negali iš jos atimti be skriaudos ir bendro gero pažeidimo. Juk Kristaus Bažnyčia negali būti nei valdovams įtartina, nei tautų neapkenčiama. Ji valdovus ragina laikytis teisybės, nenukrypti nuo pareigų ir kartu įvairiomis priemonėmis stiprina ir palaiko jų autoritetą. Dėl pasaulinių klausimų Bažnyčia pripažįsta ir patvirtina, kad jie priklauso pasaulinės valdžios galiai ir sprendimui. Tokiais atvejais, kai dėl įvairių priežasčių klausimų išsprendimas priklauso ir šventajai ir civilinei valdžiai, Bažnyčia nori, kad tarpe dviejų valdžių viešpatautų sutarimas, kad būtų išvengta nenaudingų ir abiem pusėm pragaištingų susikirtimų. Dėl tautų — Bažnyčia yra įsteigta visiems žmonėms ir juos visuomet vienodai myli kaip motina. Kaip tik jinai su meile diegia sieloms švelnumą, papročių žmoniškumą, teisingumą įstatymams ir, visuomet būdama tvarkingos laisvės gynėja, be atodairos smerkia tironišką valdymą. Šiuos iš Bažnyčios esmės išplaukiančius nuopelnus šv. Augustinas taip trumpai ir aiškiai nusako: „Bažnyčia moko karalius valdyti tautas, visas tautas klausyti karalių, nurodydama, kas kokiu būdu privalo elgtis, bet visiems įsako meilę ir kad nė vienam nebūtų skriaudos" [24]).

12. Paraginimas vyskupams.

Dėl visų šių priežasčių Jūsų darbas, Garbingieji Broliai, bus be galo naudingas ir sėkmingas, jeigu visu savo uolumu ir visomis priemonėmis, kurios iš Dievo malonės yra Jūsų galioje, kartu su Mumis jungsitės atremti žmonių visuomenei gresiančias blogybes ir pavojus. Rūpinkitės ir stenkitės, kad Bažnyčios mokslas apie valdymo ir klusnumo pareigą būtų pilnai žmonių įsisąmonintas ir stropiai gyvenime pritaikytas. Dažnai įspėkite žmones savo autoritetu ir pamokymais, kad nesidėtų į uždraustas sektas, vengtų nesantaikos ir neruoštų sukilimų. Tegul įsisamonina, kad kas dėl Dievo klauso valdovų, tų pagarba yra protinga ir paklusnumas

nuoširdus, nes Dievas teikia pagalbą karaliams [25]), leidžia tautoms ilsėtis taikos gėryje bei pasitikėjimo būstinėje ir gausioje ramybėj [26]). Reikia jį prašyti ir maldauti, kad palenktų visų protus į dorybę ir tiesą, sutramdytų piktuosius ir grąžintų pasauliui senai trokštamą taiką ir ramybę.

Kad mūsų maldų vaisiai būtų tikresni, kreipkimės į išganymo užtarėjus ir gynėjus, Mergelę Mariją, Galingąją Dievo Motiną, Krikščionių Pagalbą ir Žmonijos Globėją; jos Skaisčiausiąjį Sužadėtinį Šventąjį Juozapą, iš kurio globos daug tikisi visa Bažnyčia; Apaštalų kunigaikščius Petrą ir Povilą, krikščioniškojo vardo saugotojus ir gynėjus. Tuo tarpu jums visiems, Garbingieji Broliai, dvasininkijai ir jūsų rūpesčiui pavestiesiems tikintiesiems su meile Viešpatyje teikiame Apaštališkąjį palaiminimą.

Išleista Romoje, prie šv. Petro, 1881 metų birželio mėnesio 29 dieną, ketvirtaisiais Mūsų pontifikato metais.

Popiežius Leonas XIII

---

1) Pat. 8, 15—16;
2) Išm. 6, 3—4;
3) Išm. 18, 14;
4) Jo. 19. 11;
5) Tract. CXVI in Joan. n. 5;
6) Rom. 13, 1;
7) De civ. Dei, l. V, c. 21;
8) In epist. ad Rom. hom. XXIII, n. 1;
9) Epist. 1, II, ep. 61;
10) Jok. 4, 12;
11) Efez. 3, 15;
12) Rom. 13, 1—5;
13) I Petr. 2, 13—15;
14) Mat. 22, 21;
15) Apd. 5, 29;
16) Išm. 6, 4—8;
17) Rom. 10, 12;
18) Tit. 3, 1;
19) I Tim. 2, 1—3;
20) Legat. pro Christ;
21) Apolog. n. 35;
22) Apolog. n. 37;
23) De Regim. Princip. l. I, c. 10;
24) De morib. Eccl. l. I, c. 30;
25) Psl. 143, 11;
26) Iz. 32, 18.

JO ŠVENTYBĖS P. LEONO XIII ENCIKLIKA APIE KRIKŠČIONIŠKĄ VALSTYBĖS SANTVARKĄ

(Immortale Dei)

Garbingieji Broliai,

Pasveikinimas ir Apaštališkas Palaiminimas

1. Nepagrįsti Bažnyčios priešų puolimai praeity ir dabar.

Nemirtingasis gailestingojo Dievo kūrinys Bažnyčia, savaime ir pagal savo prigimtį yra skirta sieloms išganyti ir dangaus laimės siekti. Bet laikinųjų dalykų srityje teikia jinai tiek daug ir tokių didelių gėrybių, kad nei daugiau, nei didesnių tikrai suteikti nebūtų galėjusi, jeigu ir josios tiesioginė bei aukščiausioji paskirtis būtų žemiškojo gyvenimo gerovės kėlimas.

Iš tikrųjų, Bažnyčia bematant pakeitė dalykų padėtį visur, kur tik įkėlė ji savo koją. Tautų gyvenimą pripildė jinai pirmiau nepažintų dorybių ir naujų formų. Visi tie, kurie josios įtakai nusilenkė, ėmė pasižymėti švelniais papročiais, teisingumu, garbingais žygiais. Tačiau jau seniai imta daryti Bažnyčiai priekaištų, kad josios veikla prieštaraujanti valstybės siekimams. Kad ji jokiu būdu negalinti prisidėti prie tų patogumų ir gyvenimo pakėlimo, kurių teisėtai ir savaime siekia kiekviena tvarkinga valstybė. Mes žinome, kad jau pačioje Bažnyčios pradžioje krikščionys buvo puolami ir jiems buvo rodoma neapykantos ir nepalankumo dėl panašių ir neteisingų bei nepagrįstų pažiūrų. Jie buvo laikomi valstybės priešais. Dėl to laiko nelaimių, kurios ištikdavo valstybę, liaudis mielai kaltindavo krikščionis. Iš tikro tai buvo tik bausmės, kurias nusikaltusiems Dievas, nedorovių

baudėjas, teisingai užkraudavo. Antra vertus, tasai žiaurus šmeižtas šv. Augustino protą apginklavo ir jojo plunksną paaštrino. Labiausiai veikale „De civitate Dei" — „Apie Dievo miestą" — jisai aiškiausiai išdėstė, kiek naudos valstybei padaro krikščioniškos išminties galybė. Tuo būdu jisai ne tik apgynė savo laikų krikščionis, bet, atrodo, nepagrįstus kaltinimus nugalėjo visiems laikams.

Tačiau daugeliui šitie skundai ir apkaltinimai nenustojo savo patrauklumo. Jie mieliau semiasi sau taisyklių viešajam gyvenimui tvarkyti iš kitų šaltinių, bet ne iš tų, kuriuos Katalikų Bažnyčia pagiria ir nurodo. Ir dar daugiau. Pastaruoju laiku ėmė po truputį įsigalėti ir viešpatauti vadinamoji **„naujoji teisė"**. Apie ją sakoma, kad ji esanti subrendusio amžiaus laimėjimas, iškilęs iš kas kartą didėjančios laisvės. Yra tikra, kad, nežiūrint daugelio bandymų, niekam nepavyko surasti pranašesnio pagrindo valstybiniam gyvenimui kurti ir vesti, kaip tasai, kuris savaime plaukia iš Evangelijos mokslo. Todėl Mes manome, kad labai svarbu ir Mūsų apaštaliniam pašaukimui tinkama, naująsias pažiūras į valstybę sulyginti su krikščioniškuoju mokslu. Mes pasitikime, kad šituo būdu, tiesai iškylant, išnyks klaidų ir abejonių priežastys. Kiekvienas galės lengvai pamatyti tas pagrindines gyvenimo taisykles, kuriomis jis privalo sekti bei pasiduoti.

2. Krikščioniškas valstybės supratimas.
a) Valstybėje yra būtina valdžia,

Nesunku nustatyti, kaip atrodytų valstybė, jei ją imtų tvarkyti krikščioniškoji filosofija. Žmogui yra įgimta gyventi visuomenėje. Vienumoje jis negali turėti gyvenimui būtinai reikalingos globos ir aprūpinimo. Neįmanomas yra taip pat pilnas proto bei dvasios išsivystymas. Todėl Dievo Apvaizdos jau taip sutvarkyta, kad jisai gimsta iš karto šeimyniniame žmonių susivienijime ir pilietiniame susibūrime. Tik tuo būdu tegali būti patikrintas **tobulas gyvenimo lygis.**

Jokia bendruomenė nėra įmanoma, jei jos priešakyje nestovės kas nors, kas pavienius žmones ves prie bendro tikslo sėkmingomis ir tinkamomis priemonėmis. Iš to seka, kad pilietinei žmonių bendruomenei yra būtinas autoritetas, kurs ją valdytų. Tasai autoritetas, lygiai kaip pati visuomenė, eina iš prigimties, taigi — iš paties Dievo. Taip prieinama išvada, kad politinė valdžia kyla iš Dievo. Vienas tiktai Dievas yra tikriausias ir aukščiausias visų dalykų Viešpats. Jam turi pasiduoti ir klausyti visa, kas tik egzistuoja. Taip, jog kiekvienas turįs valdžią, gauna ją ne iš kitur, kaip tik iš Dievo, vyriausio visų dalykų Valdovo. „Nėra valdžios, kaip tik iš Dievo" [1]).

b) Valstybės esmė nereikalauja vieną valdymo formą statyti aukščiau už kitą.

Politinė valdžia nėra iš esmės su jokia valstybės forma neišskiriamai susijusi. Galima vieną ar kitą formą laisvai pasirinkti. Svarbu tik, kad tikrai būtų siekiama viešosios naudos ir gerovės. Vis lygu, kokia valstybės forma bebūtų, josios vadovai turi visada kreipti akis į Dievą, vyriausią pasaulio valdytoją. Valstybės valdyme jie turi jį sau pasistatyti lyg pavyzdžiu bei įstatymu. Dievas į visus kūrinius, kurie yra ir kuriuos mes pažįstame, įdėjo antrines priežastis. Jose tam tikru būdu ir prasme pasireiškia Dievo prigimtis ir jojo veikimas. Jų uždavinys yra vesti prie to tikslo, kuris šiai dalykų visumai yra skirtas. Taip pat jojo noras buvo, kad tie, kurie pilietinėje bendruomenėje turi politinę valdžią, būtų tam tikra prasme paveikslas tos Dievo valdžios, kurią jis turi į žmonių giminę. Taip pat, kaip ir Dievo Apvaizdos paveikslas.

Todėl vyriausybė privalo būti teisinga. Ji turi būti ne despotiška, bet tėviška, nes ir Dievo valdžia į žmones yra teisingiausia ir su tėvišku gerumu sujungta. Turi būti siekiama piliečių gerovės. Tie, kurie yra pastatyti ant kitų, tik todėl toje vietoje stovi, kad saugotų valstybės gerovę. Jokiu būdu nėra leistina, kad politinis autoritetas tarnautų vieno asmens arba nedaugelio naudai. Jo paskirtis — tarnauti bendrajai visumos naudai. Jeigu valdo-

vai pradeda elgtis neteisingai, jeigu jie nusikalsta perdėtu kietumu bei išdidumu, jei nesirūpina tautos gerove, tegu žino, kad jiems vieną kartą teks atsiskaityti prieš Dievą! Ir tai — juo griežčiau, juo šventesnės pareigos buvo jiems pavestos, juo ankštesnį laipsnį buvo jie pasiekę. „Galingiesiems teks galingosios ir bausmės" [2]).

3. Kaip turi žiūrėti valdžia į savo galią.

Tiktai šitomis sąlygomis valdžios orumą lydės žmogaus vertę atitinkanti ir meilinga piliečių pagarba. Jei pastarieji kartą įsisąmonins, kad valdovai vadovaujasi jiems Dievo suteikta valdžia, tai jie laikys teisingu ir būtinu dalyku valdančiųjų nuostatams pasiduoti, jiems rodyti klusnumą bei ištikimybę, sujungtą su panašiu jausmu, kokį vaikai turi savo tėvams. **„Kiekvienas tepasiduodie aukštesniosioms vyresnybėms"** [3]). Niekinti teisėtą valdžią, nežiūrint, kas bebūtų josios vykdytojas, yra lygiai taip pat neleistina, kaip priešintis Dievo valiai. Gi kas šiai pastarajai priešinasi, rengia patsai sau pražūtį. **„Kas priešinasi valdžiai, tas priešinasi Dievo sutvarkymui. Kurie priešinasi, patys sau pelnosi pasmerkimą"** [4]). Todėl atmesti klusnumą ir minias prie sukilimo raginti — yra įžeidimas didybės. Ne tik žmogiškos, bet taip pat ir dieviškos.

4. Valstybės ir jos vyriausybės pareigos Dievui.

Yra aišku, kad valstybė, kuri remiasi šitokiais pagrindais, turi Dievui daug ir didelių pareigų, kurias ji gali atlikti viešu religingumu. Prigimtis ir protas įsako individams šventai ir pamaldžiai, garbinti Dievą. Mes esame jojo valdžioje. Iš jo kilę, į jį turime sugrįžti. Tas pats įstatymas saisto ir piliečių bendruomenę, nes žmonės, į bendruomenę sujungti, nemažiau pasilieka Dievo valdžioje, kaip pavieniai. Taip pat ir visuomenės dėkingumo pareiga yra nemažesnė, kaip individo. Kaip individas, taip visuomenė kilo iš Dievo. Jo valios ji yra išlaikoma. Iš jo gerumo pasisėmė jinai nesuskaitomų gėrybių, kuriomis yra pertekusi. Todėl nė vienam nevalia paniekinti savo pareigų Dievui. Didžiausia kiekvieno pareiga yra savo pažiūras ir

papročius persunkti religija. Ir tai — ne ta, kurios gal kas nors labiau norėtų, bet ta, kurią Dievas įsakė, kurią tikrais ir visiškai neabejotinais ženklais pažymėjo esant vienintelę tikrą. Visiškai taip pat neleistina ne valstybėms, jei jos nenori nusikalsti, elgtis šitaip, lyg Dievo iš viso nebūtų. Nevalia joms atmesti religijos globos, lyg dalyko visiškai svetimo ir niekam nenaudingo. Taip pat iš daugybės religijų laisvai pasirinkti vieną arba kitą. Ir valstybėms negali būti kitokio papročio ir būdo Dievui garbinti, kaip tiktai tas, kurį jis pats pasirinko ir nurodė.

Todėl šventas turi būti valdovams Dievo vardas. Religijos rėmimą privalo jie laikyti viena svarbiausių savo pareigų. Ją palankiai globoti. Įstatymų orumu ir jėga apsaugoti. Jokiu būdu nieko tokio neįvesti ir nenutarti, kas būtų priešinga josios neliečiamumui. Net ir piliečiai, kuriems jie vadovauja, šito gali iš jų reikalauti. Mes visi, kaip žmonės, esame gimę ir paskirti aukščiausiam ir galutiniam gėriui. Jis yra danguje, už šio trumpo ir nepastovaus gyvenimo ribų. Visos mūsų mintys į jį turi būti nukreiptos. Nuo jo pareina tobulas ir vispusiškas žmonių laimingumas. Todėl sakyto tikslo pasiekimas yra kiekvienam tiek svarbus, kad nieko svarbesnio negali būti. O pilietinė bendruomenė, būdama bendrajai gerovei skirta, besirūpindama valstybės laimėjimais, privalo tuo būdu vadovauti piliečiams, kad jų savaime geidžiamo, aukščiausio ir neišnykstamo gėrio siekimas ne tik nebūtų trukdomas, bet visais galimais būdais remiamas. O tai geriausiai įvyksta tada, kai būna rūpinamasi religiją šventai ir nepažeistai išlaikyti. Religija žmogų jungia su Dievu.

Kuri religija yra tikra, kiekvienas nesunkiai suseks, kas protingą ir nuoširdų svarstymą pritaikys. Tai matyti iš daugelio ir aiškių norodymų. Būtent: pranašavimų tikrumas; stebuklų dažnumas; nepaprastai greitas tikėjimo paplitimas — nepalankioje aplinkoje ir nepaisant didžiausių kliūčių; kankinių

liudijimas ir panašūs dalykai. Visa tai kalba už tai, kad vienintelė tikra yra toji religija, kurią Jėzus Kristus patsai įsteigė ir savo Bažnyčiai pavedė saugoti ir platinti.

5. Tikras Bažnyčios supratimas.

Vienatinis Dievo Sūnus žemėje įsteigė bendruomenę, kuri vadinasi Bažnyčia. Jai pavedė jisai tas kilnias ir dieviškas pareigas, kurias jis pats iš Tėvo buvo priėmęs. Jinai privalo jas toliau tęsti per visus amžius. **„Kaip mane siuntė Tėvas, taip ir aš jus siunčiu"** [5]). **„Štai aš esu su jumis per visas dienas ligi pasaulio pabaigos"** [6]). Panašiai, kaip Jėzus Kristus, atėjęs į žemę, kad žmonės **„turėtų gyvenimo ir apsčiau turėtų"** [7]), taip pat ir Bažnyčia laiko tikslu rūpintis amžinu sielų išganymu. Ir dėl tos kaip tik priežasties savo prigimtimi ji yra visuotinė. Nepareidama nuo vietos bei laiko sąlygų, ji laiko apėmusi visą žmoniją. **„Skelbkite Evangeliją visam sutvėrimui"** [8]).

Tai didžiulei žmonių daugybei Dievas patsai paskyrė vadovus, kad, jai vadovaudami, valdžią turėtų. Jisai norėjo, kad vienas būtų visų viršininkas ir aukščiausias bei patikimiausias tiesos mokytojas. Jam pavedė jisai dangaus karalystės raktus. **„Tau aš duosiu dangaus karalystės raktus"** [9]). **„Ganyk avinėlius... ganyk avis"** [10]). **„Aš prašiau už tave, kad tu nenustotumei tikėjimo** [11]). Šitoji bendruomenė, panašiai, kaip ir politinė, susideda iš žmonių. Bet ji yra antgamtinė ir dvasinė — tiek dėl jai nuskirtojo tikslo, tiek dėl priemonių, skirtų to tikslo siekti. Todėl skiriasi jinai nuo politinės bendruomenės. Svarbu, įsidėmėti, kad toji bendruomenė, žiūrint jos esmės ir teisių, yra tobula. Savo Steigėjo valia ir malone turi jinai savyje ir savaime visa tai, kas reikalinga jai išsilaikyti ir veikti. Kaip tasai tikslas, kurio siekia Bažnyčia, yra visų garbingiausias, taip lygiai ir josios turima valdžia pralenkia visas kitas. Jos negalima laikyti nei žemesne, kaip politinė galybė, nei šiai pastarajai kuriuo nors būdu palenkta.

Jėzus Kristus tikrai davė savo Apaštalams laisvus įgaliojimus, kas liečia šventuosius dalykus. Prie to prijungė jisai galią leisti įstatymus — tikra to žodžio prasme. O taip pat su šia pastarąja sujungtą ir iš josios plaukiančią teisę teisti ir bausti. **„Man duota visa valdžia danguje ir žemėje. Eikite tad ir mokykite visas tautas... mokydami juos laikyti visa, ką tik esu jums įsakęs"** [12]). Ir kitur: **„Jei jis jų nepaklausytų, pasakyk Bažnyčiai"** [13]). Ir vėl: **„Nuolat pasiryžę atkeršyti kiekvienam neklusnumui"** [14]). Kitu atveju: **„...neturėčiau elgtis kiečiau ta valdžia, kurią Viešpats man yra davęs statyti, ne griauti"** [15]). Todėl ne valstybė, bet Bažnyčia turi vesti žmones į dangų. Jai yra Dievo paskirta pareiga svarstyti ir nulemti su religija susijusius dalykus. Būtent: mokyti visas tautas; kiek galint plačiau paskleisti krikščionybės garsą; trumpai tariant, krikščionybės reikalus tvarkyti pagal savo nuožiūrą laisvai ir nekliudomai.

Bažnyčia niekad nesiliovė savintis ir viešai vykdyti šito autoriteto. Jisai yra neaprėžtas ir savo srityje visiškai nepriklausomas, nors ir puola jį iš senų laikų valdovams pataikaujanti filosofija. Pirm visų kitų šį nusistatymą gynė Apaštalai. Kai sinagogos vadovai draudė jiems skelbti Evangeliją, jie visada atsakydavo: **„Dievo reikia labiau klausyti, kaip žmonių"** [16]). Pasitaikius progai, rūpindavosi šventi Bažnyčios Tėvai šį nusistatymą apginti rimtu pagrindimu. Taip pat ir Romos popiežiai niekad nebuvo paliovę nepalaužiamu dvasios pastovumu dėl jojo kovoti su priešininkais. Net ir patys valdovai ir viešųjų reikalų tvarkytojai pripažino šį autoritetą ir atitinkamai elgėsi. Jie buvo pratę elgtis su Bažnyčia, kaip su teisėta suverenine galybe, sudarydami su ja sutartis, vesdami derybas, siųsdami ir savo ruožtu priimdami pasiuntinius ir kitaip su ja santykiaudami. Ir, iš tikro, reikia manyti, kad ne be specialaus Dievo Apvaizdos lėmimo įvyko tai, kad šis Bažnyčios autorite-

tas liko sutvirtintas pasaulinės valdžios įgijimu, kas yra geriausia jojo laisvės apsauga.

6. Bažnyčios ir valstybės tarpusaviai santykiai.

Ir taip rūpestį žmonių gimine Dievas padalijo tarp dviejų galybių, būtent — tarp bažnytinės ir pasaulinės. Vienai pavedė dieviškus, kitai žmogiškus reikalus. Kiekviena yra atitinkama prasme aukščiausia. Kiekviena turi tam tikras ribas, kurių privalo laikytis. Jas nustato kiekvienos prigimtis ir tiesioginė veikimo sritis. Tuo būdu susidaro tarytum koks ratas, apie kiekvieną jų apibrėžtas, kuriame kiekvienos veikla vyksta savarankiškai.

Tie patys žmonės priklauso tačiau abiejų valdžios. Gali atsitikti, kad nors ir skirtingu požiūriu, bet visiškai tas pats reikalas privalo abiejų autoritetų teisės ir sprendimo. Iš to seka, kad visa geriausiai pramatąs Dievas, iš kurio abi valdžios kyla, privalo jųdviejų elgimosi būdą tinkamai ir tvarkingai nustatyti. **„Kurios yra, jos Dievo įstatytos"** [17]). Jei to nebūtų, dažnai pasitaikytų progų pragaištingiems ginčams ir nesutarimams. Dažnai susirūpinęs sieloje žmogus gautų stovėti nelyginant kryžkelėje, dvejodamas, kas reikia daryti, jei tos dvi valdžios stato priešingus reikalavimus. Jisai negali jų teisių paneigti, savo pareigai nenusižengęs.

Bet šitokios padėties negalima suderinti su Dievo išmintimi ir gerumu. Jisai netgi fizinėje srityje, kuri sudaro nepalyginti žemesnį būties laipsnį, taip nuostabiai ir tiksliai suderino prigimtasias jėgas ir veiksnius, kad vienas kitų netrukdytų. Jie visi ir kiekvienas pagal savo prigimtį sutartinai siekia visatos tikslo. Todėl yra būtina, kad abi valdžios viena su kita tinkamu būdu derintųsi. Šitą derinimąsi galima pagrįstai lyginti su ta sutartine, kuri žmoguje sielą jungia su kūnu. Kad būtų galima nuspręsti, koks ir kaip toli siekiąs turi būti tasai sutarimas, reikalinga, kaip sakyta, turėti prieš akis abiejų prigimtį ir visuomet atsižvelgti į siekiamų tikslų kilnumą bei pranašumą. Mat, viena jų turi uždavinį pirmiausia ir labiausia rūpintis laikinųjų

dalykų patogumais. Kita siekia dangiškų ir amžinų gėrybių parūpinti. Todėl visa, kas žmonių reikaluose yra bet kuria prasme šventa, kas siejasi su sielų išganymu ir Dievo garbinimu, priklauso Bažnyčios valdžios ir josios kompetencijos. Ir tai be skirtumo, ar tie dalykai priklauso religinės srities savo prigimtimi, ar tik dėl turimų su ja ryšių. Gi visa kita, dalykai, kurie sudaro pilietinį ir politinį gyvenimą, teisingai yra priskiriama pasaulinės valdžios žinijai. Jėzus Kristus yra įsakęs atiduoti Ciesoriui, kas Ciesoriaus, ir Dievui, kas Dievo. Kartkartėmis pasitaiko padėčių, kada kitokiais sutarimo būdais tenka patikrinti taiką ir laisvę, būtent, kai valstybių vadovai ir Romos popiežius sudaro sutartį kuriuo nors specialiu reikalu. Šitokiais momentais Bažnyčia pateikia ypatingų savo motiniškos meilės bei gerumo įrodymų. Ji parodo tada tiek nuolaidumo bei sukalbamumo, kiek tik iš viso yra galima.

7. Krikščioniško valstybės supratimo pranašumai:

Tai šitaip atrodo, imant trumpais bruožais, politinės žmonių bendruomenės krikščioniškas sutvarkymas. Jis nėra be pamato ir ne sauvale grindžiamas. Jis yra išvedamas iš aukščiausių ir teisingiausių principų, atremtų į prigimtį ir protą. Šitokiame valstybės sutvarkyme nėra nieko tokio, kas tektų laikyti netinkamu ir nesiderinančiu su vyriausybės orumu. Visa tai ne tik kad nemažina valstybės prestižo bei teisių, bet veikiau jas sustiprina bei pašventina.

a) Valdžios supratimo prestižui,

Giliau pasvarsčius, tenka daugiau pasakyti. Šitokia santvarka veda į tam tikrą aukštą tobulumą, kurio pasigendama kitokiame valstybės sutvarkyme. Jeigu kiekvienas narys laikytųsi savo vietos ir tobulai atliktų visas tas prievoles ir pareigas, kurios jam paskirtos, sektų iš to, be abejo, įvairių ir labai vertingų padarinių. Iš tikro, tokioje valstybės santvarkoje, kurią Mes pirma nupasakojome, dieviški reikalai tinkamu būdu atskiriami nuo žmogiškų. Piliečių teisės nepažeistos, nes jos saugojamos dieviškų, prigimtinių ir žmogiškų įstatymų.

b) piliečiams,

Pavienės pareigos išmintingai apibrėžtos ir jųjų atlikimas tinkamai patikrintas. Atskiri žmonės žino, kad šiame netikrame ir vargingame gyvenimo kelyje jie turi vadus, kuriais galima pasitikėti, siekiant įeiti į aną amžinąją bendruomenę, ir padėjęjus, kad jie tikrai ten įeitų. Jie žino lygiai taip pat, kad jiems duoti ir kitos rūšies vadovai. Šie turi sukurti arba apginti saugumą, turtą bei kitus patogumus, iš kurių susideda mūsų visuomeninis gyvenimas. Šeimyninė bendruomenė įgauna tinkamą tvirtumą per vienos ir nesuardomos santuokos šventumą. Tik tuo keliu pareigos ir teisės išmintingai nustatytos, žiūrint teisingumo ir deramumo. Moteriai paliekama priderama vertybė. Vyro orumas padaromas Dievo autoriteto paveikslu. Tinkama moters ir vaiko pagarba apriboja tėvo valdžią. Pagaliau patikrinamas vaikų saugumas, vystymosi sąlygos, auklėjimas bei mokymas. Jeigu žiūrėsime grynai politinės ir pilietinės srities, tai tenai įstatymai turi galvoje vien tik bendrąją gerovę. Jie nesivadovauja nepastovia minios nuotaika arba klaidingu josios sprendimu. Valdovų orumas įgauna kažkokį šventumą, kuris praneša paprastą žmogiškąjį, šitai juos sulaiko, kad neprasilenktų su teisingumu; kad įsakinėdami neperžengtų ribos. Piliečių klusnumas neatima iš jų nei žmogiškos vertės, nei kilnumo. Tai ne žmogus vergauja žmogui. Tai prisitaikymas prie Dievo valios, kuris valdo per žmones. Kas tai žino ir yra taip įsitikinęs, tasai supranta, kad yra visiškai teisinga: gerbti valdovų pranašumą, pastoviai ir ištikimai laikytis viešosios valdžios patvarkymų, nemaištauti, sąžiningai laikytis valstybinės drausmės. Prievolių atlikimas pasižymi taip pat tarpusave meile, maloningumu, paslaugumu. Pilietis, būdamas kartu ir krikščionis, nebūna prieštaraujančių įstatymų plėšomas į priešingas puses. Žodžiu, tomis aukštos vertės gėrybėmis, kuriomis krikščionių religija pripildo jau šį žemiškąjį žmonių gyvenimą, gauna pasinaudoti visuomenė ir valstybė. Ir taip aiškiai pasirodo, kaip labai teisingas yra šis

c) Šeimai,

d) politinė ir pilietinė sritis.

posakis: „**Valstybės gerovė pareina nuo religijos, kuria Dievas garbinamas. Tarp jųdviejų yra ankšta giminystė ir sugyvenimas**“ [18]).

Šitų gėrybių gausumą daugelyje vietų išdėsto taip gražiai, kaip jis yra pratęs, šv. Augustinas. Ypačiai toje vietoje, kur jisai į Katalikų Bažnyčią kreipiasi šitais žodžiais: „**Tu lavini ir mokai: vaikus tinkamu vaikams būdu, jaunuolius su jėga, senelius su lėtumu; prisitaikydama kiekvienu atveju ne tik prie kūno, bet ir prie dvasios būvio. Tu padarai, kad moterys skaisčiu ir ištikimu pasidavimu tarnauja savo vyrams — ne jų gašlumui tenkinti, bet giminei išlaikyti ir šeimyniniam gyvenimui sukurti. Tavo pavedami vyrai vadovauja moterims, ne silpnesnę lytį paniekindami, bet jai taikydami nuoširdžios meilės įstatymus. Tu palenki vaikus kad laisvai nusilenktų savo tėvų valiai; tėvus padarai meilingus savo vaikų viršininkais. Tu pirmųjų tėvų prisiminimu suriši piliečius su piliečiais, tautas su tautomis ir, iš viso, visą žmoniją — ne tik bendrumo, bet ir tam tikro broliškumo saitais. Tu mokai karalius, kad rūpintųsi tautomis; tu skatini tautas, kad pasiduotų karaliams. Visai tiksliai tu pamokai, kam pridera pagarba, kam meilė, kam nusilenkimas, kam baimė, kam paguoda, kam priminimas, kam įspėjimas, kam sudrausminimas, kam papeikimas, kam bausmė. Tuo pačiu laiku nurodydama, kad ne visiems viskas priklauso; kad visus reikia mylėti; nieko nevalia skriausti**“ [19]).

Kitoje vietoje, atremdamas teisės filosofų klaidas, jisai sako: „**Tegul tie, kurie teigia, esą, Kristaus mokslas priešingas valstybei, duoda tokią kariuomenę, kurią sudaro kariai pagal Kristaus mokslą; tegu jie duoda tokius provincijų valdytojus, tokius vyrus, tokias moteris, tokius sūnus, tokius šeimininkus, tokius tarnus, tokius karalius, tokius teisėjus, pagaliau — tokius mokesčių mokėtojus ir jų rinkėjus, kurie atitiktų krikščioniškojo mokslo reikalavimus, ir tada teišdrįsta sakyti, kad tasai mokslas esąs pragaištingas valstybei! Priešingai,**

jiems tektų tada be jokių dvejonių pripažinti, kad krikščioniškasis mokslas, jei tik jo klausoma, atneša valstybei palaimą" [20]).

Buvo kadaise laikas, kad Evangelijos filosofija tvarkė valstybes. Tais laikais krikščioniškos išminties jėga ir Dievo dvasia buvo persunkusios įstatymus, įstaigas, tautų papročius, visus valstybių sluogsnius ir santykius. Tada Jėzaus Kristaus įsteigtoji religija džiaugėsi tuo viešojo pripažinimo laipsniu, koks jai priklauso. Ji klestėjo valdovų malonėje ir teisiškoje vyriausybių globoje. Tada kunigystę ir pasaulinę valdžią laimingai vienijo sutarimas ir tarpusaviai draugiški patarnavimai. Taip sutvarkyta valstybė atnešė geresnių vaisių, negu laukta. Jų atsiminimas tebėra gyvas. Ir jis pasiliks gyvas, liudijant nesuskaitomiems istorijos paminklams. Jokia priešininkų klasta neįstengia jų nei iškreipti, nei aptemdyti. Negalima ginčyti, kad krikščioniškoji Europa turi būti labai dėkinga už tai, kad ji laukines tautas civilizavo; kad jas nuo žiaurumo prie švelnumo, nuo prietarų prie tiesos privedė; kad ji mahometonų antpuolius nugalėjo ir atrėmė; kad ji civilizacijos viršūnėje stovi; kad yra pratusi būti taip pat ir kitiems vadovė ir mokytoja visko, kas žmonių gyvenimą gražina ir kilnina; kad per ją tautose įvairiomis formomis pasklido tikroji laisvė; kad ji žmonių skurdui mažinti daug ką labai išmintingai sutvarkė. Religija skatino ją šitų žygių imtis. Ji padėjo jai juos įvykdyti.

Šitos visos gėrybės būtų tikrai išlikusios, jei būtų išsilaikiusi abiejų valdžių sutartinė. Ir su pagrindu būtų galima net ir daugiau laukti, jei su didesniu pasitikėjimu ir ištverme būtų atsižvelgiama į Bažnyčios autoritetą, pamokymus, patarimus. Lyg ir nekintamu įstatymu turėtų būti laikoma visų tai, ką rašė Ivo iš Chartres popiežiui Paschaliui II: **„Jei valstybinė valdžia ir kunigystė tarpusavyje sutaria, tai pasaulis būna gerai valdomas, o Bažnyčia žydi ir duoda vaisių. Bet jeigu jos viena**

kitai ima prieštarauti, tai ne tik maži dalykai nedaro pažangos, bet ir dideli pasigailėtinu būdu sunyksta" [21]).

8. Laicistinio valstybės supratimo pradžia, dėsniai ir padariniai.

Bet XVI šimtmetyje pradėjo reikštis pragaištinga ir apgailėtina naujovių aistra. Ji pirmiausia sukėlė sąmyšį krikščionių religijoje. Veikiai jinai natūraliu būdu perėjo į filosofijos sritį. Iš čia persimetė į visas visuomeninio gyvenimo institucijas. Šičia tenka ieškoti šaltinio anų naujoviškų neįžabotos laisvės teorijų, kurios didžiausiuose praėjusio šimtmečio sukrėtimuose buvo sugalvotos ir paskelbtos, kaip **naujosios teisės** vyriausi dėsniai ir pagrindai. Šitoji naujoji teisė seniau nebuvo žinoma. Ji prasilenkia daugiau negu vienu požiūriu net su prigimtu įstatymu, nekalbant jau apie krikščioniškąjį. Minėtų dėsnių vyriausias yra tas, kad visi žmonės, būdami lygūs savo rūšimi ir prigimtimi, yra visiškai tarpusavyje lygūs ir viešajame gyvenime. Kiekvienas esąs tiek savarankiškas, kad jis svetimam autoritetui jokiu būdu negalįs būti palenktas! Kiekvienas yra laisvas apie bet kokį dalyką galvoti, kaip jis nori, ir elgtis, kaip patinkamas. Niekas neturįs teisės kitiems įsakinėti.

Šitokiam mokslui visuomenėje pasklidus, valdymas paliko tiktai tautos valios vykdymas. Tik pati tauta turinti valdžią į save pačią. Ji tik viena ir tegalinti sau įsakinėti! Tauta išrenka tuos, kuriems ji savo reikalus paveda. Bet nesuteikia jiems teisės valdyti, o tik perkelia jiems prievolę tautos vardu tai daryti. Apie Dievo viešpatavimą visiškai nutylima. Tarytum Dievo visiškai nebūtų! Arba lyg jisai nė kiek žmonių bendruomene nesirūpintų. Arba tarytum nei pavieniai žmonės, nei susitelkę į bendruomenę jokių prievolių Dievo atžvilgiu neturėtų. Jokia vyriausybė nėra įmanoma, kurios kilmė, valdžia ir autoritetas nebūtų kilę iš Dievo.

Iš šito mokslo seka išvada, kad valstybė nėra niekas daugiau, kaip tik pati save mokanti ir valdanti minia. Ir jeigu sakoma, kad tauta esanti versmė visų teisių ir kiekvienos valdžios, tai iš to

seka, kad valstybė nesijaučia turinti bet kokių prievolių Dievui. Dėl to jai nesą reikalo bet kurią religiją viešai išpažinti. Taip pat nėra reikalo tirti, kuri iš daugelio viena tėra tikra; kurią tektų aukščiau kitų statyti ir ypatingu būdu globoti. Iš šių sumetimų išeidama, valstybė ryžtasi visoms religijoms teikti lygias teises. Ji vien tik žiūri, kad jos pačios santvarkai iš bet kokios religijos negrėstų pavojus. Nuosekliai einant toliau, visi religijos klausimai pavedami pavienių žmonių sprendimui. Kiekvienas gali pasirinkti tokią religiją, kuri jam labiau patinka. Arba net — jokios, jeigu nė viena neatsako jojo skoniui. Yra aišku, kokie seks iš to viso padariniai. Pavienio žmogaus sąžinė bus atpalaidota nuo bet kurio objektyvaus įstatymo. Kiekvienas galės visiškai nevaržomai spręsti, ar Dievas reikalinga garbinti, ar ne. Pagaliau įsigalės visiškai nevaržomas minčių ir nuomonių skelbimo palaidumas.

9. Bažnyčios padėtis laicistinėje valstybėje.

Jeigu valstybė bus statoma ant šitokio pagrindo, kuris šiais laikais randa tokį didelį pritarimą, tai bus lengva suprasti, į kokią ir į kaip žemą vietą bus nustumta Bažnyčia, nes kur tik šios rūšies teorijos pradedama valstybės gyvenime vykdyti, katalikybė būna statoma ne tik lygiomis su kitokiomis religinėmis bendruomenėmis, bet kartais tenka jai užimti net ir žemesnė vieta. Į bažnytinę teisę nekreipiama jokio dėmesio. Bažnyčiai, gavusiai Jėzaus Kristaus įsakymą ir įgaliojimą mokyti visas tautas, liepiama visiškai nesikišti į viešo tautos švietimo reikalus. Net mišriuose reikaluose politiniai vadovai daro be atodairos savo sprendimus. Jie net švenčiausius, kalbamą sritį liečiančius Bažnyčios įstatymus išdidžiai paniekina. Dėl to jie įtraukia į savo kompetencijos ribas netgi krikščioniškąją moterystę. Sprendžia klausimus apie santuokinį ryšį, apie moterystės vienumą, jos nesuardomumą. Iš dvasininkų esti išplėšiama jų nuosavybė, prisidengiant teigimu, esą jokių gėrybių Bažnyčiai nedera turėti. Trumpai, su Bažnyčia el-

giamasi taip, lyg ji nebūtų tobula savo prigimtimi ir įstatymais bendruomenė, bet tik viena tų draugijų, kurių esama valstybės plote. Jeigu Bažnyčia turi teisių, jei ji gali teisėtai veikti, tai sakoma, kad tos teisės ir toji galia einanti iš krašto valdytojų leidimo bei malonės.

Jeigu kai kuriose valstybėse Bažnyčia laikosi savo teisių, kurias netgi patys valstybiniai įstatymai jai pripažįsta, ir jeigu tarp abiejų valdžių įvyksta viešas susitarimas, tai iš pat pradžios pradedama šaukti, kad Bažnyčios siekimai negalį derintis su valstybės tikslais. O tai daroma tuo tikslu, kad nebūtų reikalo laikyti duotąjį žodį ir kad, pašalinus kliūtis, visais klausimais būtų galima turėti laisvas rankas. Bet šito, suprantama, Bažnyčia pakęsti negali. Ji negali nepaisyti savo švenčiausių prievolių. Dėl to ji reikalauja, kad susitarimo būtų laikomasi pilnai ir sąžiningai. Taip iškyla dažnai nesutarimai tarp dvasinės ir politinės valdžios. Jie paprastai baigiasi tuo būdu, kad silpnesnioji būna pavergta stipresnės. Būtent, tos, kuri gali panaudoti daugiau pasaulinių priemonių. Vyraujant šitokiam valstybės supratimui, kuris daugeliui labai patinka, pasireiškia valia ir net praktika, arba Bažnyčiai visiškai neleisti gyvuoti, arba ją surakintą laikyti savo valdžioje. Kas nūnai viešajame gyvenime vyksta, yra didžia dalimi kalbamų pažiūrų ir siekimų persunkta. Įstatymleidyba, valstybių valdymas, nereliginis jaunuomenės auklėjimas, vienuolynų apiplėšimas ir uždarymas, pasaulinės Romos popiežių valdžios panaikinimas — visa tai siekia ne ko kito, kaip tik pakirsti krikščioniškosios sąrangos gyvybę. Siekiama susiaurinti Katalikų Bažnyčios laisvę ir kitaip jos teises sumažinti.

10. Laicistinio valstybės supratimo kritika.

Patsai įgimtas protas aiškiai parodo, kaip labai prasilenkia su tiesa šitoksai valstybės reikalų tvarkymo supratimas. Iš gamtos galima matyti, kad kiekviena ir bet kur pasireiškianti valdžia plaukia iš Dievo, kaip iš aukščiausio ir švenčiausio šaltinio.

Liaudies valdžia, kuri tariamai be jokio ryšio su Dievu iš prigimties glūdinti masėse, neturi jokio protingo pagrindo. Ji pasižymi tuo, kad pataikauja miniai ir sukursto įvairių aistrų liepsnas. Bet ji nepajėgia patikrinti viešojo saugumo ir pastovios tvarkos. Iš tikro, šitokių teorijų dėka nueita labai toli. Pažiūra, skelbianti, kad maištavimas galįs būti visiškai teisėtas reikalas, daugelio imta laikyti ypatinga politine išmintimi. Įsigalėjo nuomonė, kad krašto valdytojai nėsą niekas daugiau, kaip tik tautos pavestiniai, turį vykdyti josios valią. Iš to būtinai turi sekti, kad atitinkamai minios ūpui viskas nuolatos turi keistis. Vyrausybei tenka gyventi nuolatinėje sąmaiščių baimėje.

Jeigu religijos srityje galvojama, kad formų skirtingumas arba net priešingumas neturįs reikšmės, tai praktiškoje išvadoje prieinama prie to, kad už jokią religiją neapsisprendžiama ir jokios nesilaikoma gyvenime. Bet toksai nusistatymas, jeigu vardu ir skiriasi nuo ateizmo, tai savo esme su juo visiškai sutampa. Kiekvienas, kas Dievo buvimu tiki, jei jis nenori elgtis neprotingai ir pats sau prieštarauti, turėtų savaime padaryti šias išvadas. Dievo garbinimo formos yra perdaug įvairios. Jos ne tik pagrindiniais dalykais viena nuo kitos skiriasi, bet viena prieš kitą kovoja. Todėl jos negali būti visos lygiai pagrįstos, lygiai geros, lygiai Dievui malonios.

Taip pat ir toji jokių ribų nežinanti minčių ir spaudos laisvė nėra iš esmės kažkokia gėrybė, kuria žmonių bendruomenė galėtų pagrįstai džiaugtis. Ji sudaro pradžią ir versmę daugelio blogybių. Laisvė yra dvasinis gėris, skirtas žmogaus prigimčiai tobulinti. Tasai gėris privalo reikštis, kaip tiesa ir dorovingumas. Bet tiesos ir dorovės esmė nepareina nuo žmonių sauvališkumo. Ji visada pasilieka ta pati. Ji yra lygiai nekintama, kaip pati dalykų esmė. Jei mūsų protas ima pritarti klaidoms, jei mūsų valia pasirenka blogį ir jam pasiduoda, tai šitokiais atvejais nei protas, nei valia nepa-

lieka tobulesni. Priešingai, jie abu praranda savo prigimtą vertybę ir nusmunka į blogį. Todėl nedera skelbti ir platinti tokių mokslų, kurie priešingi yra dorovingumui bei tiesai. Juo mažiau tinka teikti jiems įstatymų palankumą bei globą.

Tik dorovingas gyvenimas tėra tikras kelias į dangų, kurio mes visi siekiame. Todėl valstybė nuklysta nuo prigimties taisyklių ir įstatymų, jei ji teikia nepažabotos laisvės palaidoms mintims ir blogiems darbams, kad pastarieji galėtų nebaudžiamai atitraukti protus nuo tiesos, širdis nuo dorovės.

Didelė ir pavojinga klaida Dievo įsteigtą Bažnyčią stengtis sutrukdyti, kad ji nedarytų įtakos gyvenimui, įstatymleidybai, jaunuomenės auklėjimui, šeimyniniam židiniui. Niekad nebus aukšta dorovė tokioje valstybėje, kur panaikinta religija. Daugiau negu pakankamai esame patyrę, kas yra ir kur veda vadinamoji **pasaulietinė** (laicistinė) gyvenimo ir papročių filosofija. Kristaus Bažnyčia yra tikroji dorovingumo mokytoja ir papročių sargė. Ji saugoja nesugadintus tuos principus, kuriais remiasi pareigos supratimas. Ji nurodo tikrai vaisingus motyvus, dėl ko reikia dorovingai gyventi. Ji įsako ne tik vengti blogų darbų, bet taip pat tvarkyti protui priešingas aistras, jei prie nuodėmingo veiksmo dar ir neprieita. Yra didelė neteisybė ir didelis akiplėšiškumas, jei norima Bažnyčią josios prievolių atlikime subordinuoti pasaulinei valdžiai. Tuo būdu dalykai pastatomi aukštyn kojomis. Gamtiniai reikalai atsistoja aukščiau už antgamtinius. Tos palaimos, kuriomis Bažnyčia pripildo viešąjį gyvenimą, jei tik jai niekas netrukdo, arba visiškai dingsta arba bent smarkiai sumažėja. Pagaliau, šitaip būna tiesiamas kelias prie nesantaikos ir kovų. Patyrimas bus pakankamai dažnai įrodęs, kiek iš to žalos susidaro abiem bendruomenėm.

Šios rūšies teorijos, nors ir neatlaikydamos sveiko proto kritikos, turi labai daug įtakos viešajam gyvenimui. Todėl nepaliko jų nepasmerkę Mūsų

pranokėjai, Romos Popiežiai, atsižvelgdami į tas prievoles, kurias uždėjo apaštališkas pašaukimas. Taip Gregorius XVI savo 1832 metų rugpiūčio 15 dienos aplinkraščiu, kuris prasideda žodžiais „Mirari vos", — su dideliu rimtumu atrėmė jau tada skelbtąjį mokslą, esą, religijos dalykuose joks pasirinkimas nesąs reikalingas. Kiekvienas galįs religijos srityje galvoti, kaip patinkamas. Tik jo paties sąžinė esanti vienintelis jojo teisėjas. Todėl kiekvienam esą leista skelbti spaudoje savo pažiūras. Kiekvienas galįs bandyti įvesti naujoviškumų valstybėje. Apie Bažnyčios atskyrimą nuo valstybės šitas popiežius yra taip išsireiškęs: **„Mes nieko gero nelaukiame nei religijai, nei valstybei iš tų pažiūrų, kurios siekia Bažnyčią atskirti nuo valstybės ir sugriauti sutarimą tarp dvasinės ir politinės vyriausybių. Ne paslaptis, kad šito sutarimo bijosi nepažabotos laisvės šalininkai. Tasai sutarimas nešė visada gerovę ir palaimą — tiek dvasiniams, tiek pilietiniams reikalams".** Panašiu būdu ir Pijus IV, pasitaikius progai, iš labiausiai paplitusių klaidingų pažiūrų daugumą sužymėjo ir jas paskum į krūvą surinkti įsakė, kad katalikai šitame klaidų potvynyje turėtų aiškius atspirties taškus.

Užteks, jei tik kai kurias iš tokių pažiūrų paminėsime:

Prop. XIX. „Bažnyčia nėra tikra, tobula ir visiškai laisva draugija ir neturi nuosavų bei pastovių jai dieviškojo Steigėjo suteiktų teisių, bet valstybės dalykas nustatyti, kokios priklauso Bažnyčiai teisės ir kokiose ribose ji gali jomis naudotis".

Prop. XXXIX. „Valstybė, kaip visų teisių pradžia ir versmė, turi tam tikrą jokiomis ribomis neaprėžtą teisę".

Prop. LV. Bažnyčią reikia atskirti nuo valstybės ir valstybę nuo Bažnyčios".

Prop. LXXIX. „Netiesa juk, kad valstybės leista bet kokio kulto laisvė ir taip pat visiems suteikta galia reikšti viešai savo pažiūras bei mintis, ve-

dančias į papročių bei sielų sugedimą ir į indiferentizmo negerovės pasklidimą".

Iš šitų popiežių nutarimų būtinai seka šitokios išvados. Politinės valdžios versmės tenka ieškoti ne minioje, bet pačiame Dievuje. Leidimas laisvai maištauti yra priešingas protui. Nei pavieniam asmeniui, nei valstybei nėra leista religines prievoles niekinti arba jas lygiomis laikyti su nelygios vertės dalykais. Visiškai neribota pažiūrų bei spaudos laisvė nepriklauso prie natūralių piliečio teisių. Todėl netenka jas skirti prie tų dalykų, kurie nusipelno palankumo bei globos.

Nemažiau aišku yra ir tai, kad Bažnyčia savo prigimtimi ir teisėmis yra lygiai tobula bendruomenė, kaip ir pati valstybė. Todėl politinės valdžios nešiotojams neleistina yra versti Bažnyčią, kad ji jiems tarnautų ar šiaip būtų jiems klusni. Jiems nevalia aprėžti josios laisvės jai skirtoje veikimo srityje ar šiaip kaip nors siaurinti josios teises, kurias ji yra gavusi iš Jėzaus Kristaus. Gi dėl mišrių reikalų, tai jų prigimtis ir Dievo valia kalba ne už abiejų valdžių persiskyrimą. Dar mažiau — už įtvierių tarpusavę kovą. Bet kaip tik — už darnų sutarimą. Toksai sutarimas atitinka tas artimiausias priežastis, kurios abiem bendruomenėms davė pradžią.

11. Įvairių neaiškumų bei nesusipratimų paaiškinimas.

Tai šitoks yra Katalikų Bažnyčios mokslas apie valstybių susikūrimą bei valdymą. Kas teisingai galvoja, tasai įžiūrės, kad šitais pasisakymais ir nutarimais iš visų galimų valstybės formų nėra nė viena pasmerktina. Jose nėra nieko tokio, kas katalikų mokslui tiesiog prieštarautų. Jei jos išmintingai ir teisingai pritaikomos, tai jos visos gali prisidėti prie valstybės klestėjimo. Iš esmės nėra ir tai smerkiama, kad tauta daugiau ar mažiau dalyvauja valstybės valdyme. Tai gali būti tam tikrais laikais ir laikantis atitinkamų įstatymų — ne tik naudinga, bet net gi gali sudaryti piliečių pareigą. Greta to nėra pagrindo Bažnyčią kaltinti, esą, jai stinga švelnumo bei nuolaidumo. Ji nėra

lygiai taip pat priešininkė prideramos ir teisėtos laisvės. Jeigu Bažnyčia reiškia pažiūrą, kad nedera įvairioms kulto formoms pripažinti su tikrąja religija lygias teises, tai ji tuo pačiu dar nepasmerkia tų valstybių valdytojų, kurie, norėdami pasiekti svarbių laimėjimų arba išvengti galimų negerovių, leidžia pagal tradiciją ir papročius gyvuoti valstybėje ir kitoms religijoms. Net ir to Bažnyčia yra pratusi labai rūpestingai vengti, kad niekas nebūtų prieš savo valią verčiamas priimti katalikų tikėjimo, nesgi, kaip išmintingai įspėja šv. Augustinas, **„žmogus tegali tikėti tik laisvai to norėdamas"** [22]).

Panašiai negali Bažnyčia girti ir tokios laisvės, kuri pasižymi švenčiausių Dievo įsakymų niekinimu ir sukyla prieš privalomą teisėtai valdžiai paklusnumą. Tai yra veikiau akiplėšiškumas, negu laisvė. Ir labai teisingai vadina ją Augustinas **„pražūties laisvė"**,[23]) gi Apaštalas Petras **„piktybės dangalu"** [24]). Tenka daugiau pasakyti! Būdama priešinga protui, ji yra tikroji vergija, nes gi **„kiekvienas, kurs nusideda, yra nuodėmės vergas"** [25]). Priešingai, reikalinga siekti tikrosios laisvės. Ji privataus gyvenimo srityje neleidžia, kad žmonės vergautų biauriems tironams, klaidoms ir aistroms. Gi viešajame gyvenime — išmintingai vadovauja piliečiams. Ta laisvė gausiai pateikia galimybių padauginti gėrybes ir valstybę nuo svetimos sauvalės apsaugo. Ir šitą kilnią ir žmogaus vertą laisvę — Bažnyčia visų labiausiai globoja. Ji niekad nepaliauna dėjusi pastangų ir siekusi, kad šitokia laisvė tautų gyvenime būtų tvirtai ir nepažeidžiamai išlaikoma. Praeitų amžių paminklai liudija, kad Katalikų Bažnyčia išrado, vadovavo ir visais laikais globojo visa tai, kas valstybėje daugiausia viešajai gerovei patarnauja; kas naudinga tautos atžvilgiu blogai nusiteikusių valdytojų sauvalei sutramdyti; kas sutrukdo vyriausiai valstybės valdžiai nepagrįstai įsiveržti į savivaldybinio ar šeimyninio gyvenimo sritį; kas, pagaliau, prisideda prie

išlaikymo: padorumo, žmogaus vertės ir akskirų piliečių lygybės prieš įstatymus.

Tuo būdu, niekad sau neprieštaraudama, Bažnyčia atmeta iš vienos pusės — nepažabotą laisvę, kuri — ir pavieniems žmonėms, ir tautoms — pavirsta arba palaidumu, arba vergija. Iš antros pusės, ji su noru ir džiaugsmu sveikina kiekvieną dienos pažangą, kuri neša su savim tikrų laimėjimų šitam žemės gyvenimui. Jisai sudaro tam tikrą pereinamąjį laipsnį prie kito gyvenimo, prie amžinai tveriančio. Todėl yra vien tiktai tuščias ir nepagrįstas šmeižtas, kada sakoma, esą, Bažnyčia esanti valstybinio gyvenimo pažangos priešininkė ir kad ji atmetanti be skirtumo visa, ką šių dienų protas yra pasiekęs. Tiesa, ji priešinasi nesveikoms pažiūroms. Ji atmeta nedorą maištavimo dvasią. Ypatingu būdu nepritaria ji tokiai dvasios būsenai, kurioje aiškiai įžiūrima pradžia sąmoningo atkritimo nuo Dievo. Antra vertus, visa, kas teisinga, negali iš kitur kilti, kaip tik iš Dievo. Todėl kiekvieną tikrą rimto tyrinėjimo rezultatą vertina Bažnyčia nelyginant kokį Dievo dvasios pėdsaką.

Nieko nėra tikra gamtos dalykuose, kas griautų mokslą, randamą Dievo Apreiškime. Priešingai, daug kas tą mokslą patvirtina. Kiekviena tiesos pažanga gali privesti geriau pažinti Dievą arba paskatinti jį garbinti. Todėl Bažnyčia džiaugsmingai ir mielai sveikina visa, kas praplečia mokslo horizontus. Kaip ji yra pratusi globoti tokius mokslus, lygiai taip pat rūpestingai globos ji ir skatins gamtai tirti skirtuosius mokslus. Bažnyčia nėra priešinga, jei tose studijose protas suseka naujų dalykų. Ji netrukdo, jei stengiamasi gyvenimas padaryti gražesnis bei patogesnis. Būdama neveiklos ir tinginiavimo priešininkė, ji labai geidžia, kad žmonių protų lavinimas ir mankštinimas atneštų tikrai gausių vaisių. Ji teikia impulso, kad būtų kuriama visose meno ir mokslo srityse. Savo poveikiu nurodo ji visoms žmogaus dvasios pastangoms kilnų ir išganingąjį tikslą. Ji stengiasi, būtent, su-

trukdyti, kad žmonių išprusinimas ir jųjų kūrybingumas nenukreiptų jų nuo Dievo ir dangaus gėrybių.

Visame Bažnyčios nusistatyme pasireiškia labai daug proto ir apdairumo. Tačiau tai nepatraukia mūsų laikų dvasios. Valstybės atsisako siekti krikščioniškos išminties idealų. Netgi atrodo, kad jos norėtų kas kartą labiau nuo tų idealų nutolti. Bet, to nepaisant, viešai paskelbta tiesa paprastai vis labiau plinta ir žmonių protus iš lėto persunkia. Todėl ir Mes, Mūsų aukščiausio ir švenčiausio pašaukimo sąmonės bei apaštališkos į visas tautas pasiuntinybės paraginti, skelbiame laisvai, kaip Mums dera, tai, kas yra teisinga. Nereikia manyti, kad Mes nesiskaitome su šių laikų sąlygomis arba, kad Mes paneigiame mūsų dienų dorą ir naudingą pažangą. Mūsų noras yra, kad valstybės remtųsi stipresniais pagrindais ir kad jų pažanga nukryptų į saugesnius kelius. Bet, greta to, sveika tautų laisvė neprivalo būti pažeista. Geriausia motina ir saugotoja laisvės žmonėse yra tiesa. **„Tiesa padarys jus laisvus"** [26]).

12. Praktiški nurodymai katalikams, ypač viešajame veikime.

Šičia svarstomi reikalai nėra visiškai paprasti ir aiškūs. Bet jeigu katalikai klausys Mūsų, kaip kad jiems dera, tai jie lengvai susigaudys, ko jiems privaloma laikytis — tiek reiškiant savo nuomones, tiek praktiškai veikiant. Nuomonių susidaryme yra būtina pastoviai pritarti visam tam, ką Romos popiežiai arba jau yra paskelbę, arba ateityje paskelbs. Jei pasitaiko reikalas, yra kataliko prievolė visa tai viešai išpažinti. Klausime šitų vadinamųjų laisvių, prie kurių naujaisiais laikais taip labai veržiamasi, reikalinga taip pat prisilaikyti Apaštalų Sosto sprendimo ir taip į tuos dalykus žiūrėti, kaip jisai žiūri. Reikalinga labai budėti, kad nebūtumėm suklaidinti apgaulingos išorės. Visada prisimintina, iš kur visa tai kyla ir kokios srovės tuos dalykus platina ir palaiko. Patyrimas yra pakankamai įrodęs, kokių pasėkmių visa tai turi valstybės gyvenimui. Tos laisvės atneša ilgainiui tokių vaisių, dėl kurių do-

riems ir išmintingiems žmonėms tenka vėliau su pagrindu apgailestauti. Jeigu yra kame nors tokia valstybė, kuri krikščionybę žiauriai ir tironiškai persekioja, arba jei mes šitokią valstybę tiktai mintyse sau įsivaizduosime ir imsime ją lyginti su ta naujoviška valstybės santvarka, apie kurią Mes čia kalbame, tai galės pasirodyti, kad šita pastaroji yra pakenčiamesnė. Bet ji remiasi tokiais pagrindais, kuriems, kaip jau pirma minėjome, niekas negali pritarti.

Mūsų veikimas gali vienais atvejais reikštis privataus arba namų gyvenimo plotmėje. Kitais atvejais jisai gali liesti viešąjį gyvenimą. Privačiame gyvenime mūsų pirmoji pareiga yra kuo stropiausiai suderinti mūsų gyvenimą ir papročius su Evangelijos įsakymais. Lygiai taip pat — neatsisakyti nukentėti ir ištverti sunkumus, jei to reikalauja iš mūsų krikščioniškoji dorovė. Be to, pavieniai žmonės turi Bažnyčią taip mylėti, kaip bendrąją motiną. Jos įsakymus klusniai vykdyti. Jos garbės žiūrėti. Neleisti pažeisti jos teisių. Pagaliau, stengtis, kad lygią meilę ir pagarbą jai reikštų visi tie, kuriems mes turime daugiau ar mažiau įtakos.

13. Katalybė ir politika.

Viešoji gerovė daug pareina ir nuo to, kad katalikai prisidėtų prie išmintingo miesto savivaldybės reikalų tvarkymo. Šitoje srityje jų pareiga yra daugiausia dėti pastangų ir siekti, kad viešai būtų patikrintas religinis bei dorovinis jaunuomenės auklėjimas, kaip tai dera krikščionims. Nuo šio reikalo žymiai pareina atskirų miestų gerovė. Bendrai kalbant, yra labai naudinga ir tinkama, kad katalikai, iš šito siauresnio veikimo lauko išeidami, to paties siektų aukščiausiose valstybės vietose. Sakome — „bendrai kalbant" — dėl to, kad šitie Mūsų nurodymai kreipiami į visas tautas. — Ir individualiai gali kai kur pasitaikyti tokia padėtis, kad katalikams dėl tam tikrų svarbių ir teisingų priežasčių gali nederėti vadovauti valstybei ir prisiimti politines pareigas bei vietas. Bet, apskritai imant, kaip minėta, būtų klaidinga vengti daly-

vauti valstybiniame gyvenime. Tai būtų lygu atsisakymui prisidėti prie viešosios gerovės kėlimo. Šitaip yra ypač dėl to, kad katalikai kaip tik yra to mokslo, kurį jie išpažįsta verčiami, kiekvieną pareigą atlikti be suktybių ir ištikimai. Antra vertus, katalikams laikantis nuošaliai, lengvai galėtų pagauti vadžias į rankas tokie žmonės, kurių pažiūros neleidžia daug gero tikėtis. Tokia padėtis būtų pragaištinga net ir pačiai krikščionybei. Viskas pareitų nuo tų žmonių, kurie Bažnyčios atžvilgiu blogai nusiteikę. Jai palankūs žmonės pasiliktų be įtakos.

Iš to darosi aišku, kad katalikai turi teisingą pagrindą imtis valstybės reikalų. Jie neprivalo imtis ir nesiima tų reikalų tam tikslui, kad pateisintų visa tai, kas šiais laikais valstybių santykiuose yra negera. Atvirkščiai, jų siekimas bus tuos netikusius santykius kiek galint pakeisti, paverčiant juos tikra ir neapgaulinga viešąja gerove. Jie stengsis katalikų religijos išmintį ir dvasią, nelyginant kokius gydomuosius syvus ir kraują, įvesti į visas valstybės gyslas. Ne kitaip buvo elgtasi ir pirmaisiais Bažnyčios amžiais. Stabmeldžių papročiai ir siekimai labai skyrėsi nuo Evangelijos papročių ir siekimų. Tačiau buvo galima matyti, kaip krikščionys, neapsikrėsdami juos supančiais stabmeldžių prietarais, visada patys sau ištikimi, drąsiai ėjo visur, kur tik buvo progos ir galimybės. Jie buvo ištikimybės valdovams pavyzdys. Klusnūs, kiek jų sąžinė leido, valstybės įstatymams. Jie skleidė visur nuostabią šventumo šviesą. Stengėsi padėti broliams. Kitus patraukti prie Kristaus išminties. Bet kartu jie buvo pasirengę pasitraukti iš užimamos vietos ir net didvyriškai mirti, jei nebuvo galima išlaikyti aukštos pareigovietės, valstybinės tarnybos bei valdžios, nepažeidus dorovės. Tuo būdu labai greit įsigalėjo krikščioniškosios įtakos — ne tik privačiuose namuose, bet ir kariuomenės stovyklose, ir senate, ir pačiame karaliniame dvare. „Vakar atsiradome ir visa, kas

jūsų yra, užpildėme: miestus, salas, tvirtoves, savivaldybių įstaigas, sueigas, pačias karo stovyklas, Romos piliečių padalinius, amatininkų susivienijimus, ciesoriaus rūmus, senatą, forumą" [27]). Taip, kad įstatymams leidus Evangeliją viešai skelbti, krikščionių religija didžioje miestų dalyje pasirodė esanti nebe vaikystę gyvenanti, bet suaugusi ir pakankamai stipri.

Mūsų laikais dera atgaivinti šituos mūsų senelių pavyzdžius. Reikalinga, kad kiekvienas to vardo tikrai vertas katalikas būtų visiškai atsidavęs Bažnyčios sūnus ir kitų žmonių šitokiu būtų laikomas. Jis turi visa nedelsdamas atmesti, kas su ta garbe nesiderina. Jo pareiga naudotis valstybių įrengimais tiesai bei teisingumui ginti, kiek tai nepažeidžia sąžinės. Žiūrėti, kad neperžengtų tos veikimo laisvės ribos, kurią užbrėžė gamtos ir Dievo įstatymai. Stengtis, kad visa valstybė vis labiau artėtų prie to krikščioniškos santvarkos idealo, apie kurį Mes kalbėjome. Kaip visa tai įvykdyti ir atsiekti? Negalima tokio būdo ir tokios taktikos nustatyti, kad tai tiktų visiems laikams ir visoms vietoms. Sąlygos taip labai vienos nuo kitų skiriasi. Tačiau reikalinga visada siekti visų pirma sutarimo siekimuose ir darnumo veikime. Abu dalykai geriausiai pasiseks, jei Apaštalų Sosto nurodymai bus laikomi gyvenimo įstatymu, jei bus klausoma vyskupų, kuriuos **„Šventoji Dvasia pastatė valdyti Dievo Bažnyčią"** [28]). Ginant katalikybės reikalą, nieko nebus pasiekta, jeigu stigs arba ištvermės, arba sutarimo išpažįstant Bažnyčios skelbiamąjį mokslą. Šiuo atžvilgiu vengtina pataikauti klaidingoms pažiūroms ir stokoti tokio joms atsparumo, kokio reikalauja tiesa. Tais klausimais, kur leista pažiūrų laisvė, galima reikalą svarstyti be aistrų ir tam tikslui, kad būtų galima susekti tikrąją tiesą. Žinoma, tokiais atvejais vengtina užgaulingų įtarinėjimų ir tarpusavių apkalbinėjimų. Kad sielų sutarimas nebūtų nereikalingais įtarinėjimais ardomas, težino visi, kad katalikų tikėjimas

jokiu būdu nesiderina su pažiūromis, kurios priartėja prie **natūralizmo ir racionalizmo.** Šitų teorijų vyriausias siekimas yra: visiškai panaikinti krikščioniškąsias įstaigas ir, nuo Dievo atsisakius, žmogui pripažinti vyriausiąją vietą bendruomenėje. Taip pat neleistina vartoti dvejopą mastą. Vieną — privačiam, kitą — pilietiniam gyvenimui. O taip yra tais atvejais, kada tik privačiame gyvenime Bažnyčios autoriteto paisoma, o viešajame su juo visiškai nesiskaitoma. Toksai elgesys reikštų tą patį, kaip bandyti dorovę suderinti su nuodėme arba žmogų priversti kovoti prieš save patį. Žmogus pasilieka visada tas pats. Jokiu reikalu ir jokioje gyvenimo padėtyje nevalia jam prasilenkti su krikščioniškąja dorove.

14. Katalikai raginami laikytis drausmės ir vienybės.

Tačiau yra visiškai leistinas tinkamu būdu pareikštasai nuomonių skirtumas grynai politinių klausimų srityje. Tokių, kaip: kokia yra geriausia valstybės forma? Ar šitokiu ar kitokiu būdu tvarkytinas yra miestų gyvenimas ir kita. Dėl to neteisinga būtų kaltinti dėl skirtingų kalbamaisiais klausimais pažiūrų tokius žmones, kurie žinomi yra kaip nuoširdžiai atsidavę Apaštalų Sostui ir pasirengę klusniai jo sprendimus vykdyti. Dar didesnė neteisybė įvyksta tada, kai tokie žmonės, kas, deja, ne kartą yra įvykę, dėl šitokių priežasčių pradedami įtarinėti, lyg jie katalikų tikėjimą būtų paniekinę arba lyg jų tikėjimas nebebūtų patikimas. Šitą įspėjimą turi ypatingu būdu laikyti galvoje rašytojai. Dar labiau — laikraščių leidėjai. Kai vyksta kova dėl pačių svarbiausių dalykų, neturi būti palieĸama vietos vidaus nesutarimams bei partijų aistroms. Bet visi turi siekti, sujungę mintis ir pastangas, visiems bendro tikslo, būtent — kad būtų apsaugota ir išlaikyta religija ir valstybė.

Jeigu tat pirmiau būta nesutarimų, reikalinga tai pamiršti. Jei kas nors buvo padaryta šiurkščiai arba neteisingai, vis tiek kas dėl to būtų buvęs kaltas, reikalinga dabar visa tai išlyginti tarpusavio meile ir ypatingu atsidavimu Apaštalų Sostui. Tuo būdu

katalikai laimės du puikius dalykus. Pirmiausia, jie pasidarys Bažnyčios padėjėjai krikščioniškosios išminties išlaikymo ir išplatinimo reikale. Antra vertus, jie atliks didelį patarnavimą valstybei, kurios gerovė yra smarkiai grasoma klaidingų mokslų ir sukilusių aistrų.

Garbingieji Broliai, šitas mintis apie krikščionišką valstybių santvarką ir apie pavienių piliečių pareigas norėjome Mes paskelbti visoms katalikų pasaulio tautoms. Greta to, reikia karštomis maldomis šauktis dangaus pagalbos, reikia prašyti Dievo, kad visa tai jis pats prie geidžiamo tikslo privestų, ko mes jojo garbei ir bendrai žmonijos gerovei geidžiame ir siekti bandome. Jojo galia yra apšviesti žmonių protus, pajudinti valias.

Apaštališkąjį palaiminimą, kaip Dievo malonių laidą ir Mūsų tėviškojo palankumo liudininką, iš širdies teikiame Viešpaties vardu — Jums, Garbingieji Broliai, dvasininkams ir visiems tiems žmonėms, kurie yra pavesti Jūsų ištikimybei bei budrumui.

Išleista Romoje, prie šv. Petro, 1885 metų lapkričio mėn. 1 dieną, Mūsų pontifikato aštuntaisiais metais.

Popiežius Leonas XIII

---

[1]) Rom. 13, 1;
[2]) Išm. 6, 7;
[3]) Rom. 13. 1;
[4]) Rom. 13, 2;
[5]) Jo. 20, 21;
[6]) Mat. 28, 20;
[7]) Jo. 10, 10;
[8]) Mork. 16, 15;
[9]) Mat. 16, 19;
[10]) Jo. 21, 16—17;
[11]) Luk. 22, 32;
[12]) Mat. 28, 18—20;
[13]) Mat. 18, 17;
[14]) II Kor. 10, 6;
[15]) II Kor. 18, 10;
[16]) Apd. 5, 29;
[17]) Rom. 13, 1;
[18]) Sacr. Imp. ad Cyrillum Alexandr. et Episc. metrop., Cnf. Labbeum, Collect. Conc. T. III, col. 436;
[19]) De moribus Ecclesiae Cath., cap. XXX, n. 63;
[20]) Epist. CXXXVIII (al. 5) ad Marcellinum, cap. II, n. 15;
[21]) Epist. CCXXXVIII;
[22]) Tract. XXVI in Johan., n. 2;
[23]) Epist. CV ad donatistas, cap. II, n. 9.;
[24]) I Petr. 2, 16;
[25]) Jo. 8, 34;
[26]) Jo. 8, 32;
[27]) Tertull. Apol. n. 37.

JO ŠVENTYBĖS P. LEONO XIII ENCIKLIKA APIE ŽMOGAUS LAISVĘ

(Libertas)

Garbingieji Broliai,

Pasveikinimas ir Apaštališkasis Palaiminimas

A. Įžanga

1. Reikalas pasisakyti laisvės klausimu.

Laisvė yra kilniausia gamtos dovana. Ji neužtinkama kitur, kaip tik protaujančių ir protingų būtybių prigimtyje. Laisvė suteikia žmogui tokią aukštą vertybę, kad jis visada pasilieka savo sprendimų vykdytojas ir savo veiksmų viešpats.

Bet labai daug pareina nuo to, kaip žmogus tą savo aukštą vertybę panaudoja. Laisvė, būdama aukštų gėrybių motina, gali būti lygiai taip pat ir didžiausių negerovių versmė. Aišku, žmogui dera klausyti proto, siekti dorovinio gėrio ir tiesiu keliu eiti prie savo aukščiausiojo tikslo. Bet jis gali ir kitur nuklysti. Sekdamas netikrųjų gėrybių viliojimais, jis gali dorovinę santvarką sugriauti ir savo pasirinkimu sau pačiam pražūtį rasti. Jėzus Kristus, žmonių giminės Atpirkėjas, pirmykščią žmogaus vertybę vėl atstatęs ir dar ją pakėlęs, labai daug paramos suteikė ir žmogaus valiai. Jisai nukreipė ją prie kilnesnių dalykų siekimo, paremdamas čia, žemėje, savo malone ir statydamas prieš akis amžinąją laimę danguje. Panašiu būdu ir ryšium su kalbamąja kilnia gamtos dovana — turi didelių nuopelnų ir visada jų turės Katalikų Bažnyčia. Jai yra pavesta Jėzaus Kristaus mums atneštas malones per visus amžius platinti ir dalyti. Nežiū-

rint to, yra nemaža tokių, kurie laiko Bažnyčią žmonių laimės priešininke. Šito reiškinio priežastis yra ta, kad patsai laimės supratimas yra klaidingas ir iškreiptas. Kartais pati laimės sąvoka būna netinkamai pakeičiama. Kitais atvejais sauvališku būdu jos apimtis perdėtai išplečiama. Tada suplakama su laisvės supratimu daug tokių dalykų, kurie, sveikai galvojant, su ja nieko bendro neturi.

Jau kita proga, būtent — Mūsų Enciklikoje „Immortale Dei", Mes esame pasisakę dėl vadinamųjų **moderniųjų** laisvių. Ten buvo atskirta tiesa nuo klaidos. Kartu buvo įrodyta, kad jei tose laisvėse kas nors gera yra, tai tos gėrybės yra lygiai tiek pat senos, kaip pati tiesa. Todėl šitie dalykai buvo visados Bažnyčios mielai pripažįstami ir gyvenimo praktikoje panaudojami. O tai, kas yra tikrai nauja, tai, tiesą pasakius, šitoji naujovė sudaro tą niekingesnę dalį, kuri gimsta iš neramių laikų ir perdėtos naujoviškumų ieškojimo aistros. Bet yra daug tokių žmonių, kurie atkakliai laikosi tos nuomonės, kad šitos laisvės, neišskiriant nė jose glūdinčių klaidų, sudarančios mūsų laikų didžiausią papuošalą. Be to, esą, valstybę kuriant, jos sudarančios būtiniausią pagrindą. Taip, kad tų laisvių nesant, esą, visiškai neįmanomas būtų tobulas valstybių valdymas. Atsižvelgiant į tokias pažiūras, atrodo, kad viešoji gerovė iš Mūsų reikalauja, kad Mes šiuos klausimus skyrium apsvarstytumėm.

B. I dalis

Bažnyčios mokslas apie laisvę

2. Prigimtoji laisvė ir jos santykis su protu ir valia.

Pirmiausia kreipkime žvilgsnį į **moralinę laisvę**, kaip ji pasireiškia pavienių žmonių ir valstybės gyvenime. Bet bus labai naudinga, jei mes prieš tai bent trumpai pakalbėsime apie **prigimtąją laisvę**. Pastaroji, tiesa, skiriasi nuo moralinės. Bet ji yra versmė ir pradžia, iš kurios savaime kyla kiekviena kita laisvės rūšis. Visų žmonių įsitikinimas ir bendras sutarimas yra tikriausias prigimties

balsas. O jis pripažįsta kalbamąją prigimtąją laisvę tik toms būtybėms, kurios turi išmintį ir protą. Laisvėje glūdi teisingiausias pagrindas, kodėl žmogus laikomas atsakingu už tai, ką jis padaro. Ir tai yra visiškai teisinga. Visi kiti gyviai vadovaujasi tiktai pajautimais. Aklas prigimties impulsas stumia juos ieškoti to, kas jiems naudinga, ir vengti to, kas priešinga. Žmogus, priešingai, kiekvienoje gyvenimo padėtyje vadovaujasi protu. Pastarasis gi supranta, kad visos ir pavienės gėrybės, kurios yra pasaulyje, gali būti ir nebūti. Tuo pačiu protui yra aišku, kad nėra būtino reikalo, kad mes pavienes kalbamųjų gėrybių būtinai sau pasisavintumėm. Valiai paliekama laisvė nutarti ir išsirinkti, kas yra labiau tinkama. Tačiau žmogus gali spręsti apie kalbamųjų gėrybių vadinamąjį atsitiktinumą vien tik dėl to, kad jame yra paprastos prigimties dvasinė ir protaujanti siela. Turėdamas šitokią prigimtį, žmogus pareina ne iš medžiaginio pasaulio. Ne nuo pastarojo pareina ir jojo išsilaikymas. Būdamas Dievo sukurtas, jisai toli pralenkia bendrą medžiaginių būtybių padėtį ir turi ypatingą, jam tiktai savitą, gyvenimo bei veikimo būdą. Iš to pareina, kad jo supratimui yra prieinamos nekintamos ir būtinos tiesos bei gėrio sąvokos. Kartu prieinamas ir supratimas, kad tos pavienės gėrybės nėra jokiu būdu būtinos. Ir taip nustačius, kad žmogaus siela skiriasi nuo mirtingos būties ir kad ji turi protavimo galią, kartu surandamas prigimties laisvės stipriausias pagrindas.

Kaip žmogaus sielos paprastumo, dvasingumo bei nemirtingumo, taip lygiai ir laisvės niekas nėra garsiau skelbęs bei pastoviau gynęs, kaip Katalikų Bažnyčia. Jinai vieną ir kitą, kaip dogmą, visada skelbė ir nūnai saugoja. Dar daugiau. Heretikams ir naujoviškų pažiūrų atstovams prieštaraujant, Bažnyčia pasiėmė laisvės gynėjos rolę. Tuo būdu liko apsaugotas nuo pražūties tasai aukštas žmogaus gėris. Istoriniai raštai liudija, su kokiu smarkumu pasipriešino jinai beprotiškoms

manichiejų ir kitų pastangoms. Visiems yra žinoma, su kokiu pasiryžimu ir su kokia jėga kovojo jinai naujesniaisiais laikais dėl žmogaus valios laisvumo — tiek Tridento Bažnyčios susirinkime, tiek vėliau prieš Jansenijaus pasekėjus. Niekados ir niekur neleido ji įsigalėti **fatalizmui.**

Taigi laisvė, kaip sakyta, yra savybė tokių būtybių, kurios turi išmanymą ir protą. Jei žiūrėsime laisvės esmės, tai ji nėra niekas kita, kaip tik galėjimas pasirinkti tikslias priemones, vedančias į pasirinktąjį tikslą. Kas gali pasirinkti vieną iš daugelio galimybių, tasai, aišku, yra savo veiksmų viešpats. Pagrindas, dėl ko mes vieno ar kito dalyko geidžiame, yra to dalyko gerumas. Šitą gerumą mes vadiname naudingumu. Kiekvienas gerumas turi tą ypatumą, kad jisai sužadina norą tą gėrį turėti, pasiekti. Mūsų valios ypatinga savybė yra laisvė. Dar tiksliau bus pasakius, kad laisvė yra pati valia, kiek pastaroji savo veikime turi galimumą rinktis. Tačiau pirma, negu valia vienaip ar kitaip apsispręs, proto pažinimas, lyg koks švyturys, turi dalyką nušviesti. Vadinasi, valia tegali geisti tiktai tokio gėrio, kurio gerumą pripažins protas. Šitas teigimas yra juo tikresnis, kad kiekviename valios veiksme įvertinimas eina pirma pasirinkimo. Šitas įvertinimas nustato gėrio tikrumą ir kuris gėris statytinas aukščiau kitų. Negalima protingai abejoti, kad bet koks įvertinimas arba sprendimas yra ne valios, bet proto veiksmas. Iš to visa eina tokia išvada. Valia yra savo prigimtimi proto valdomas gėrio siekimas. Betgi laisvė glūdi valioje. Taigi ir laisvė, panašiai, kaip pati valia, turi pasireikšti proto pripažįstamo gėrio siekime.

3. Laisvė ir nuodėmė.

Tačiau abi tos dvasinės galios nėra visai tobulos. Dėl to gali pasitaikyti ir tikrai dažnai pasitaiko, kad protas pasiūlo valiai ne tikrąjį, bet tik tariamąjį gėrį, kurio valia ir ryžtasi siekti. Tai, kad mes galime klysti ir tikrai klystame, yra trūkumas, įrodąs mūsų proto netobulumą. Antra vertus, galima laikyti mūsų laisvės įrodymu tą faktą, kad

mes galime siekti ir tariamo gėrio vietoje tikrojo. Juk ir liga yra savotiškas įrodymas, kad mes esame gyvi. Tačiau tai yra vis dėlto tam tikras laisvės nukrypimas. Lygiai taip pat ir valia savo nukrypimu suteršia laisvę, jei ji, nuo proto pareidama, ima siekti ko nors tokio, kas priešinga protui. Tokiais atvejais valia laisvę panaudoja piktam. Dėl tos priežasties be galo tobulas Dievas jokiu būdu negali geisti dorovinės blogybės, nors jis ir naudojasi aukščiausio laipsnio laisve. Mat, jis yra tuo pačiu laiku aukščiausia išmintis ir pati gėrio esmė. Taip pat ir dangaus šventieji, turėdami prieš akis aukščiausiąjį gėrį, negali geisti moralinio blogio. Vykusiai Augustinas ir kiti ginče su pelagianais pastebėjo, kad jei galėjimas nukrypti nuo gėrio priklausytų prie laisvės esmės ir sudarytų josios tobulumą, tai tuo atveju Dievas, Jėzus Kristus, angelai ir šventieji, kuriuose kalbamojo galėjimo nėra, — arba būtų buvę nelaisvi, arba tikrai mažiau tobuli, negu netobulas žmogus, esąs čia, žemėje. Apie tą patį reikalą dažnai ir daug yra kalbėjęs Angeliškasis Daktaras. Iš jojo išvedžiojimų seka įtikinanti išvada, kad galėjimas nusidėti yra ne laisvė, bet vergiškumas. Kristaus Viešpaties žodžiai: **„Kiekvienas, kuris nusideda, yra nuodėmės vergas"** [1]) — duoda jam progą labai sumaniai pastebėti: „Kiekviena būtybė yra tai, iš ko susideda josios prigimtis. Kada išorinis veiksnys priverčia tą būtybę veikti, tai tasai veikimas ne kyla iš jos, bet yra to išorinio veiksnio jai primestas. Tada susidaro vergiška padėtis. Žiūrint žmogaus prigimties, jis yra protinga būtybė. Todėl proto impulsas yra paties žmogaus impulsas. Juo sekdamas, žmogus veikia savo iniciatyva. Tai yra laisvumo žymė. O kada žmogus nusideda, tai jisai elgiasi ne pagal protą. Jis tada būna lyg ir kito skatinamas. Jis yra pasidavęs pašalinės jėgos valdžiai. Ir todėl **„kiekvienas, kurs nusideda, yra nuodėmės vergas."** Net senovės filosofija buvo tai gana aiškiai supratusi. Pirmon eilėn — tie jos atsto-

vai, kurie mokė, kad laisvas galįs būti tiktai išmintingas. Kaip patirta, jie laikė išmintingu tik tokį žmogų, kuris yra išmokęs gyventi atitinkamai prigimčiai, tai reiškia — padoriai ir dorovingai.

4. Prigimties įstatymo santykis su laisve ir malone.

Toks reikalas su žmogaus laisve. Ją teko sustiprinti tinkama pagalbos paspirtimi, kad visus jos pasireiškimus nukreiptų į gerą ir atitrauktų nuo pikto, nes kitaip valios laisvė būtų galėjusi daug kam pakenkti. Ir taip visų pirma buvo reikalingas įstatymas, kaip taisyklė, rodanti, kas darytina ir kas nedarytina. Tikro vardo įstatymas negali būti taikomas tokiems gyvūnams, kurie veikia su tam tikru būtinumu. Savo veikime jie tesivadovauja prigimties impulsu ir jokio kitokio veikimo būdo savaime nepažįsta. Gi laisvosios būtybės tik todėl gali veikti ar neveikti, šitaip ar anaip veikti, kad jos pasirenka, ką nori. Proto sprendimas, apie kurį kalbėjome, eina pirm viso kito. Tasai sprendimas ne tik nustato, kas savo esme yra dora, kas nedora, bet taip pat jis nustato ir tai, kas yra gera ir todėl darytina, kas bloga ir todėl vengtina. Protas nurodo valiai, ko ji privalo siekti ir nuo ko šalintis, kad žmogus galėtų pagaliau tą vyriausią tikslą pasiekti, į kurį visa kita turi būti taikoma. Šitą, taigi, **proto potvarkį** vadiname mes įstatymu. Vyriausia priežastis, dėl ko žmogui yra reikalingas įstatymas, glūdi valios laisvėje, tarytum šaknyje. Jis reikalingas, kad mūsų valia neprasilenktų su sveiku protu. Todėl yra visų didžiausia klaida ir iškrypimas, jei kas ima galvoti arba sakyti, kad žmogui todėl nereikalingas įstatymas, kad jisai yra laisvas. Jei šitaip būtų, tai sektų išvada, kad laisvė neturinti atsižvelgti į protą. Kaip tik priešinga pažiūra yra visiškai teisinga. Žmogus todėl turi pasiduoti įstatymui, kad jis iš prigimties yra laisvas. Tuo būdu žmogaus veikimui vadovauja įstatymas. Atpildą ir bausmę nurodydamas, jisai skatina žmogų elgtis dorovingai ir vengti nuodėmės.

Šitoksai yra pirmoje eilėje **prigimties įstatymas.** Jis yra parašytas ir tarytum kalte iškaltas atskirų

žmonių sielose. Jisai iš tikro yra ne kas kita kaip tik patsai žmogaus protas, įsakąs daryti gera, draudžiąs pikta. Bet šitoksai žmogiško proto įsakymas niekad negalėtų turėti įstatymo galios, jei jisai nebūtų atgarsis ir paaiškintojas anos aukštesnės išminties, kuriai privalo nusilenkti mūsų protas ir mūsų laisvė. Kadangi įstatymas uždeda pareigas ir suteikia teises, tai jisai turi remtis autoritetu. Vadinasi, tikru galėjimu nustatyti prievoles, apibrėžti teises ir bausmėmis bei atpildu padaryti privalomu tai, kas įsakyta. Aišku, kad visa tai pralenkia žmogaus išgales. Todėl jisai negali būti pats vyriausias įstatymų leidėjas, nustatąs savo paties veiksmų taisykles. Iš to savaime seka, kad prigimties įstatymas yra **amžinas įstatymas.** Jisai yra protingoms būtybėms įgimtas, kad jas lenktų **į tinkamą elgesį ir joms skirtą tikslą.** Šitas amžinasis įstatymas yra Kūrėjo, visą pasaulį valdančio Dievo, amžinasis protas.

Su šitomis doro elgesio taisyklėmis ir klaidų stabdžiais Dievo gerumas sujungė tam tikrus specialius paramos būdus, kurie labai tinka žmogaus valiai stiprinti ir tinkamai lenkti. Pastarųjų tarpe pirmą vietą užima ir ypatingai pasižymi **Dievo malonės** galia. Jinai apšviečia protą ir stiprina valią išganingu pastovumu, visada ją lenkdama dorovinio gėrio link. Tuo būdu malonė padaro, kad laisvės panaudojimas veikime yra mažiau varžomas ir saugesnis. Labai toli nuklysta nuo tiesos, kas galvoja, kad dėl šitokio Dievo poveikio mūsų valios aktai būna mažiau laisvi. Dievo malonės galia veikia žmogaus viduje ir gražiai derinasi su jo prigimties palinkimais. Juk ji išeina iš to paties Kūrėjo, ką mūsų siela ir valia. O jisai nukreipia visų dalykų veikimą atitinkamai jųjų prigimčiai. Angeliškasis Daktaras pažymi, kad Dievo malonė kaip tik dėl to, kad ji išeina iš gamtos Kūrėjo, turi ypatingą savumą ir sugebėjimą kiekvieną prigimtį išlaikyti josios būvyje ir apsaugoti josios savitą pasireiškimą, jėgą ir veikimo būdą.

5. Žmonių įstatymų ryšys su prigimties įstatymu.

Kas pasakyta apie pavienių žmonių laisvę, gali būti labai lengvai pritaikyta žmonėms, kuriuos vienija ir riša civilinės bendruomenės saitai. Ką padaro pavieniuose žmonėse protas ir prigimties įstatymas, to paties siekia bendruomenėje **žmonių įstatymas,** paskelbtas bendrajai piliečių naudai. Kai kurie tų žmogiškų įstatymų turi galvoje dalykus, kurie savo prigimtimi yra geri arba blogi. Pirmuosius tie įstatymai įsako vykdyti, antrųjų — vengti, nurodant kartu ir atitinkamas sankcijas. Bet šios rūšies įstatymai randa savo vyriausią pagrindą ne visuomenėje. Visuomenė, nebūdama žmogiškos prigimties versme, negali būti nei tąją prigimtį atitinkančio gėrio, nei jai prieštaraujančio blogio šaltinis. Gėris ir blogis buvo pirmiau, negu visuomenė. Juos tenka išvesti iš prigimties įstatymo, taigi ir amžinojo įstatymo. Todėl prigimtosios teisės nuostatai, kuriuos išreiškia žmonių įstatymai, turi ne tik tų žmogiškų įstatymų galią, bet išreiškia aną daug aukštesnį ir daug tobulesnį įsipareigojimą, kuris plaukia iš prigimties įstatymo ir iš amžinojo įstatymo. Žiūrint šios rūšies įstatymų, būtų politinio įstatymo pareiga padaryti piliečius drausmingus, kaip to reikalauja bendra teisinė santvarka; sudrausti blogus ir nusižengti linkusius, kad jie, nuo blogo sulaikyti, siektų to, kas gera. Arba bent, kad jie nedarytų visuomenei žalos bei nuostolių.

Kiti politinės valdžios patvarkymai neplaukia iš prigimtos teisės tiesiog ir betarpiškai, bet tarpiškai ir išvadiškai. Jie aptaria įvairius dalykus, kurie gamtos santvarkoje yra nužymėti tik labai bendrai ir palaida forma. Taip prigimtis sako, kad piliečiai turi prisidėti prie viešosios ramybės ir gerovės kūrimo bei išlaikymo. Bet kas darytina, kokiu būdu ir kokioje srityje veiktina — nustato ne prigimtis, bet žmonių išmintis. Šitokios gyvenimo taisyklės, protingai apsvarstytos ir teisėtos vyriausybės paskelbtos, sudaro žmonių įstatymus tikra to žodžio prasme. Jie įsako, kad visi piliečiai sutar-

tinai siektų bendro valstybės tikslo, ir žiūri, kad nuo jo nebūtų nukrypta. Jie tiek padeda siekti gero ir sulaiko nuo to, kas tam gėriui priešinasi, kiek jie sutaria su prigimtąja teise ir sudaro pastarosios išvadas.

Iš to matome, kad žmogiškosios laisvės taisyklės ir josios norma ankštai siejasi su amžinu Dievo įstatymu. Ir tai liečia ne tik pavienius žmones, bet ir žmonių bendruomenes bei sąjungas. Vadinasi, tikroji laisvė pasireiškia žmonių draugijoje visiškai ne tuo, kad kiekvienas gali daryti ką tinkamas. Iš to kiltų didžiausia netvarka ir sumišimas, vedąs prie valstybės žlugimo. Tikroji laisvė yra tada, kai valstybės įstatymai padeda mums taip gyventi, kaip reikalauja amžinasis įstatymas. O valdančiųjų laisvė pasireiškia anaiptol ne tuo būdu, kad jie gali įsakinėti savavališkai ir ką patinkami. Tai būtų taip pat niekinga ir vestų prie didžiausios žalos valstybei. Privalomoji žmogiškųjų įstatymų galia turi remtis ta mintimi, kad jie plaukia iš amžinojo įstatymo. Ir dėl to jie neprivalo įsakinėti tokių dalykų, kurie yra svetimi amžinajam įstatymui, visokios teisės šaltiniui. Labai išmintingai sako Augustinas: **„Aš manau, kad tu tuojau patsai įžvelgsi, kad nieko teisingo ir teisėto nėra aname laikinajame (įstatyme), kas nebūtų buvę šio amžinojo (įstatymo) žmonių pasisemta“** [2]). Taigi, jei kuri nors valdžia paskelbia tokį patvarkymą, kuris nesuderinamas su sveiko proto pagrindais arba kas valstybei žalinga, tai toksai patvarkymas neturi įstatyminės galios. Jisai negali būti teisingumo taisyklė. Be to, jisai trukdytų kaip tik tą gėrį, kuriam siekti bendruomenė yra sukurta.

Dėl to su žmogaus laisvės prigimtimi neišvengiamai siejasi reikalas pasiduoti aukščiausiam ir amžinajam protui. Pastarasis nėra niekas kita, kaip tik įsakančio arba draudžiančio Dievo orumas. Tai galioja bet kuriai laisvės rūšiai. Tiek pavienių žmonių, tiek bendruomenėms. Laisvei tų, kurie įsakinėja, ir tų, kurie kitų klauso. Šitos teisingiausios

Dievo teisės žmonių atžvilgiu pastarųjų laisvės jokiu būdu nepanaikina ir nesugriauna, veikiau ją apsaugo ir patobulina. Tikras visų būtybių tobulumas pasireiškia tuo, kad jos į savo tikslą linksta ir jįjį pasiekia. O Dievas ir yra tasai aukščiausias tikslas, kurio privalo siekti žmogiškoji laisvė.

6. Bažnyčios mokslo apie laisvę ir autoritetą santrauka.

Šitą teisingiausią ir kilniausią mokslą, kurį mes jau savo proto šviesa įstengiame pažinti, Bažnyčia, savo dieviškojo Steigėjo pavyzdžio ir pamokymų paakinta, visur ir visada platino ir gynė. Savo pačios uždavinius atlikdama, ji niekad nesiliovė praktiškai prie to mokslo taikiusis. Ji nesiliovė ir krikščioniškas tautas atitinkamai mokiusi. Dorovės srityje Evangelijos nuostatai nesulyginamai pralenkia stabmeldžių išmintį. Jie žmogų ragina ir nuveda į tokį šventumą, koksai senovės žmonėms buvo visiškai nežinomas. Tuo keliu eidamas žmogus artėja į Dievą, o kartu pasiekia kas kartą tobulesnę laisvę.

Taip visais laikasi reiškėsi labai didelė Bažnyčios įtaka, saugojant bei ginant pilietines ir politines tautų laisves. Nebūtų reikalinga išskaičiuoti josios nuopelnus šioje srityje. Pakaks suminėjus vergiją, tą seną pagoniškų tautų negerovę, panaikintą visų pirma Bažnyčios pastangomis bei išganinga įtaka. Jėzus Kristus pats pirmas ėmė skelbti teisių lygybę ir tikrą žmonių broliškumą. Lyg jojo aidas praskambėjo jo Apaštalų balsas, kad nėra nei žydo, nei graiko, nei barbaro, nei skito, bet — visi broliai Kristuje. Šiuo atžvilgiu Bažnyčios įtaka yra labai didelė ir taip plačiai žinoma, jog, kaip rodo patyrimas, jai į bet kurį kraštą koją įkėlus, laukiniai papročiai ilgai išsilaikyti negali. Trumpu laiku žiaurumo vietą užims švelnumas, gi barbarijos tamsybių — tiesos šviesa. Taip pat Bažnyčia niekad nepaliauna teikusi didelių geradarybių ir civilizuotoms tautoms. Ji pasipriešina neteisingai sauvalei. Apsaugo nuo nuoskaudų nekaltuosius ir silpnuosius. Pagaliau, ji deda pastangų, kad valstybės susikurtų tokią santvarką, kuri dėl jos tei-

singumo piliečių būtų mėgstama, gi dėl savo pajėgumo — svetimų būtų bijoma.

Dėl to yra tikriausia prievolė gerbti autoritetą ir klusniai pasiduoti teisingiems įstatymams. Šiuo būdu įstatymų jėga ir jų budrumas apsaugo piliečius, kad nedorėliai jų teisių nepažeistų. Teisėta valdžia yra iš Dievo, ir **kas valdžiai priešinasi, priešinasi Dievo nuostatams.** Šitaip klusnumas įgauna kilnumo, nes jisai rodomas teisingiausiam ir aukščiausiam autoritetui. Bet jei kai kuriais atvejais pradeda įsakinėti toksai, kuris tam neturi teisės, arba jei įsakoma tai, kas priešinga protui, amžinajam įstatymui, Dievo įsakymams, — tai neklausyti yra visiškai teisinga. Tais atvejais neklausoma žmonių, kad būtų galima klausyti Dievo. Taip būna užkertamas kelias tironijai ir politinė valdžia negali visko sau pasiglemžti. Būna apsaugotos teisės pavienių piliečių, šeimyninės bendruomenės, visų valstybės narių. Visiems būna patikrinta tikroji laisvė, kurios esmė, kaip įrodėme, yra ta, kad kiekvienas gali gyventi pagal įstatymus ir sveiką protą.

C. II dalis

Klaidingi mokslai apie laisvę

7. Liberalizmas ir jo kritika.

Jeigu eina kalba apie laisvę, tai niekas neturėtų teisės Bažnyčios kaltinti, kas priešingai teisybei kartais įvyksta, prikišant jai, esą, ji esanti priešininkė pavienių žmonių ir valstybės laisvės. Žinoma, turime galvoje teisėtą ir dorą laisvę, kaip ją apibūdina protas ir mūsų išvedžiojimai. Bet jau daugelis pasekė Liuciferiu, kuris ištarė nedorą žodį: „Netarnausiu!" Jie laisvės vardu supranta beprotišką palaidumą. Tokie yra ir atstovai vienos labai paplitusios ir labai įtakingos srovės, kurie nori vadintis **liberalais,** išvesdami savo vardą iš žodžio „laisvė".

Liberalizmo šalininkai siekia moralės bei visuomeninio gyvenimo srityje to paties, ko filosofijoje siekia **natūralistai** bei **racionalistai.** Natūralistų iš-

keltus dėsnius stengiasi liberalai įvesti dorovės srity ir gyvenimo praktikoje. Žmogiško proto viešpatavimas yra pagrindinis racionalizmo dėsnis. Tasai protas atmeta amžinajam dieviškajam protui privalomąjį nuolankumą. Pasiskelbia esąs visiškai nepriklausomas, padarydamas tuo būdu save patį vyriausiu tiesos principu, šaltiniu ir teisėju. Panašiai mūsų paminėti **liberalizmo** šalininkai teigia, kad gyvenimo eigoje nesą jokios dieviškos valdžios, kurios reikėtų klausyti. Kiekvienas esąs patsai sau įstatymas. Taip radosi vadinamoji **nepriklausoma dorovės filosofija.** Jinai laisvės priedanga atitraukia valią nuo Dievo įsakymų laikymo ir, kaip taisyklė, įtraukia žmogų į ribų nežinantį palaidumą. Nesunku pramatyti, prie kokių, pagaliau, išdavų visa tai priveda visų pirma žmonių bendruomenę. Susidarius stipriam įsitikinimui, kad nieko nėra aukščiau žmogaus, seka išvada, kad pavienio žmogaus laisvoje valioje, o ne kokiame nors šalia ir viršum žmogaus esančiame veiksnyje, tenka ieškoti priežasties, iš kurios kyla žmonių bendruomenė bei pilietinis susibūrimas. Tada ir valstybinė valdžia būna išvedama iš minios, lyg iš aukščiausio šaltinio. Be to, galvojama, kad pavienio žmogaus protui esant vieninteliam privataus gyvenimo vadui bei tvarkytojui, viešame gyvenime negali būti jokios kitos normos, kaip tik kolektyvinis protas. Todėl, esą, visa valdžia glūdinti ne kitur, kaip masėse, ir tautos dauguma galinti nustatyti visas teises ir pareigas. Bet iš pirmiau pasakyto aiškiai matyti, kad toksai galvojimas prieštarauja protui. Ne tik žmogaus, bet kiekvieno kito kūrinio prigimčiai prieštarauja noras, kad tarp žmogaus arba pilietinės bendruomenės ir Dievo Kūrėjo, kuris tuo pačiu yra ir vyriausias visų įstatymų leidėjas, — nebūtų jokio ryšio, nes gi yra būtina, kad bet koks padaras sietųsi kuriuo nors būdu su savo padarytoju. Tai yra bendras visų būtybių įstatymas, ir nuo to pareina atskirų būtybių tobulumas, kad kiekviena jų laikytųsi tos vietos ir to laipsnio, kuris

jai bendroje gamtos santvarkoje nuskirtas. Būtent, kad žemesnieji dalykai nebūtų laikomi pranašesniais už aukštesniuosius ir kad jiems pasiduotų.

Ir be to, šitoksai mokslas yra nepaprastai pavojingas tiek privatiems žmonėms, tiek valstybėms. Iš tikrųjų, jeigu žmogaus protas tėra tik vienas ir vienintelis nustatytojas, kas yra teisinga ir kas gera, tai tuo pačiu išnyksta tikrasis skirtumas tarp gera ir pikta. Išeina, kad skirtumas tarp doro ir nedoro glūdi ne jų skirtingoje esmėje, bet pavienių žmonių pažiūrose bei sprendime. Kas patinka, bus laikoma leistina. Savaime atsivers kelias į visokius gyvenimo iškrypimus, jei įsigalės šitoks dorovės mokslas, kuris yra beveik visiškai nepajėgus geidulingiems žmogaus dvasios sąmyšiams suvaldyti ir nuslopinti.

Tas pat yra su viešaisiais reikalais. Valstybinė valdžia netenka tikro ir natūralaus pagrindo, iš kurio ji šiaip semia savo galią bendrajai gerovei kurti. Daugumos valia įstatymleidybos keliu nustato, kas darytina ir nuo ko atsisakytina. O tai gali labai lengvai vesti į tironiją. Atmetus Dievo valdžią ir jo teises į pavienį žmogų ir į žmonių bendruomenę, nuosekliai atmetama bet kokia vieša religija. Beveik nekreipiama dėmesio į religinius reikalus. Minia, tikėdama tuo, kad ji yra visos valdžios šaltinis, labai lengvai ima maištauti ir daryti sukilimus. Pareigos ir sąžinės stabdžius atmetus, nebelieka kitų priemonių, kaip tik jėga. Bet ir jėga nėra tos rūšies priemonė, kuri galėtų pati viena suvaldyti liaudies aistras. Tai pakankamai patvirtina beveik kasdieninė kova prieš **socialistus** ir kitas maištininkų sroves, kurios seniai yra pasiryžusios valstybių pagrindus išjudinti iš vietos. Bešališki šio klausimo tyrinėtojai tegu nustato ir pasako, ar šios rūšies teorijos naudingos tikrajai ir žmogaus vertajai laisvei, ar gal veikiau jie tą laisvę iškraipo ir net visiškai panaikina. Tiesa, ne visi **liberalizmo** šalininkai pritaria toms pažiūroms, kurios savo kraštutinumais sukelia baimės, kurios,

kaip matėme, aiškiai priešinasi tiesai ir yra didžiausių blogybių priežastis. Aiškios tiesos priversti, daugelis jų nesibijo pripažinti, o kai kada ir visiškai atvirai pasisako, kad laisvė yra ydinga ir net į palaidumą išsigimsta, jeigu ji, tiesą ir teisingumą paniekinusi, įsidrąsina peržengti ribas. Dėl to ji visada turi būti sveiko proto tvarkoma ir vedama. Iš to peršasi išvada, kad ji turi būti taip pat subordinuota (palenkta, Vert.) prigimtajai teisei ir amžinajam Dievo įstatymui. Bet šitoje vietoje jie sustoja. Jie paneigia laisvo žmogaus prievolę paklusti lygiai ir tiems įstatymams, kuriuos Dievui patiks jam uždėti kitokiu būdu, t. y. ne per prigimtąjį protą.

Bet šitaip kalbėdami jie patys sau prieštarauja. Juk jie pripažįsta, ir niekas negali pagrįstai to paneigti, kad reikalinga pasiduoti Dievui, kaip vyriausiam įstatymleidžiui. Pagrindas yra tas, kad visas žmogus yra Dievo rankose ir jojo siekia. Betgi tada niekas neturi teisės Dievo legisliatyviniam (įstatymų leidžiamajam, Vert.) autoritetui nustatinėti ribas ir nurodinėti būdus, tuo pačiu nenusižengdamas privalomajam klusnumui. Jei žmogaus protas tiek įsidrąsins, kad ims nustatinėti, kokios ir kaip toli siekia Dievo teisės bei kas sudaro žmogaus pareigą, tai šitokiu atveju Dievo įstatymų bus paisoma ne tikrai, o tik tariamai. Tada Dievo autoriteto ir jojo apvaizdos vietą užims asmeninės pažiūros. Todėl yra būtina gyvenimo taisykles ištikimai ir pagarbiai semtis ne tik iš amžinojo įstatymo, bet iš visų ir kiekvieno įstatymo, kurį tik be galo išmintingas ir be galo galingas Dievas jo paties pasirinktu būdu yra mums paskelbęs. Tuos įstatymus mes galime pažinti iš aiškių ir visiškai neabejotinų žymių. Ši pareiga yra juo aiškesnė, kad kalbamieji įstatymai, eidami iš to paties šaltinio ir turėdami tą patį autorių, kaip ir amžinasis įstatymas, visiškai sutaria su protu ir prigimties įstatymą žymiai patobulina. Jie išreiškia, pagaliau, mokslą to paties Dievo, kuris mūsų protą ir valią malo-

ningai lenkia ir valdo, kad juos abudu apsaugotų nuo klaidų. Ir taip tebūna šventai ir nepažeidžiamai sujungta tai, ko skirti negalima ir nevalia. Visuose dalykuose teesie Dievui nuolankiai ir klusniai tarnaujama, kaip to jau patsai prigimties protas reikalauja.

8. Ką reikia manyti apie Bažnyčios atskyrimą nuo valstybės.

Nuolaidesni yra tie, kurie nemažiau patys sau prieštaraudami sako, kad privačių žmonių gyvenimas ir dorovė turį derintis prie Dievo įstatymų nurodymų. Bet kitaip esą su valstybe. Viešuose reikaluose esą leistina Dievo įstatymų neišlaikyti. Įstatymleidyboje taip pat nesą reikalo į juos atsižvelgti. Iš čia kyla kaip tik toji pavojinga išvada, kad valstybė ir Bažnyčia turinčios būti viena nuo kitos atskirtos. Bet visai nesunku įžvelgti, kokie neprotingi yra šitokie teigimai. Pati pilietinės bendruomenės prigimtis reikalaute reikalauja, kad valstybė teiktų savo piliečiams progų ir priemonių gyventi dorai. Gi dorai gyventi reiškia — gyventi atitinkamai Dievo įsakymams, nes gi Dievas yra kiekvieno gerumo bei teisingumo šaltinis. O su tuo visu nesiderina mintis, kad kalbamaisiais Dievo įstatymais valstybei būtų leistina nesirūpinti. Arba kad valstybė galinti skelbti nuostatus, sakytiems įstatymams priešingus. Pagaliau, tautos vadovai valstybės atžvilgiu turi dar ir tą prievolę, kad jie rūpintųsi ne vien žemiškais patogumais ir išoriniais dalykais, bet kad jie kartu, išmintingų įstatymų padedami, patikrintų ir dvasines gėrybes. O šių pastarųjų puoselėjimui nieko tinkamesnio negalima net ir išgalvoti, kaip tie įstatymai, kuriuos patsai Dievas yra davęs. Todėl tie, kurie valstybės valdyme nenori atsižvelgti į Dievo įstatymus, negali sudaryti politinės vyriausybės, kuri tikrai atitiktų savo paskirtį ir prigimties reikalavimus.

Bet dar svarbiau yra tai, ką Mes patys jau ne kartą esame pabrėžtinai iškėlę, kad yra kai kada būtinas politinės ir bažnytinės valdžios tarpusavis bendradarbiavimas, nors politinė valdžia turi ir ne tą patį artimiausią tikslą ir kitomis priemonėmis

naudojasi, negu bažnytinė valdžia. Juk abi jos vadovauja tiems patiems žmonėms. Neretai taip pat pasitaiko, kad abiem tenka spręsti tuos pačius reikalus, nors ir skirtingu požiūriu. Kiekvienu atveju, kada susidaro šitokia padėtis, reikalinga būtinai tarti, kad yra tokia tvarka ir toksai būdas, kada sutartinis veikimas yra visiškai galimas, pašalinus pirma nesutarimo bei ginčų priežastis. Šituo reikalu nebūtų išmintinga ieškoti konflikto. Tai būtų aiškiai priešinga išmintingiausiajai Dievo valiai. Kalbamasis sutarimas ne be pagrindo lyginamas su tuo ryšiu, kuris kūną jungia su siela. Tai yra naudinga abiem pusėm. Jųdviejų išskyrimas yra pragaištingas. Pirmon galvon kūnui. Pastarajam atneša jisai mirtį.

9. Kulto laisvė.

Didesniam aiškumui pasiekti, reikalinga skyrium apsvarstyti įvairius vadinamus laisvės laimėjimus, kurių mūsų laikais siekiama. Pradėkime nuo to, ko reikalaujama atskiram asmeniui ir kas taip labai prieštarauja tikėjimo dorybei, būtent — nuo vadinamos **kulto laisvės.** Pagrindinis tos laisvės dėsnis skamba: kiekvienam leista pasirinkti tokią religiją, kokia jam patinka. Arba iš viso — jokios nesilaikyti. Iš visų žmogaus prievolių yra, be abejo, didžiausia ir švenčiausia ta, kuri jam įsako Dievą pamaldžiai ir nuolankiai garbinti. Tai yra būtina išvada iš tos tikrovės, kad mes visada pasiliekame Dievo valdžioje, kad jo apvaizdos esame valdomi, kad iš jo kilę, į jį turime nueiti. Prie to tenka pridėti, kad negali būti be religiios tikros dorovės. Religija yra toji moralinė dorybė, kuri apima visa, kas veda į Dievą, kaip aukščiausią ir paskutinę žmogaus gėrybę. Todėl religija, kuri „rūpinasi tuo visu, kas tiesiog ir betarpiškai tarnauja Dievo garbei" [3]), stovi aukščiau už kitas dorybes ir yra jų vadovė. Jeigu klausiama, kurią iš daugelio tarpusavyje kovojančių religijų reikalinga pasirinkti, tai į tą klausimą protas ir pati prigimtis duos atsakymą. Reikalinga laikytis tos religijos, kurią Dievas įsakė. Žmonės patys gali ją lengvai atskirti,

žiūrėdami tam tikrų išorinių ženklų, kuriais Dievo apvaizdai patiko ją atžymėti. Aišku, kad tokiame svarbiame reikale klaida būtų galėjusi atnešti nepaprastai žalingų vaisių. Todėl kalbamoji laisvė pripažįsta žmogui teisę jojo aukščiausiąją pareigą iškreiptai atlikti, arba ją visiškai palikti neatliktą. Tai reiškia, kad jam leidžiama nusigręžti nuo nekintamo gėrio ir į blogą nukrypti. Bet tai, kaip jau minėta, nėra laisvė, o tik laisvės iškreipimas ir nukrypusios sielos vergavimas nuodėmės jungui.

Kalbamoji laisvė valstybės gyvenime šitaip suprantama. Valstybė neturi jokio pagrindo bei reikalo Dievą garbinti arba bent norėti, kad jisai būtų viešai garbinamas. Taip pat nėra reikalo vienai kuriai religijai palikti pirmenybę, bet jos visos lygiomis turi būti laikomos. Net ir į tai nereikalinga atsižvelgti, jei tauta išpažįsta katalikų tikėjimą. Tai būtų teisinga tik tokiu atveju, jei pilietinė žmonių bendruomenė Dievo atžvilgiu jokių prievolių neturėtų. Arba jei ji tų prievolių teisėtai galėtų atsisakyti. Betgi abu šie prileidimai yra aiškiai klaidingi. Nėra jokios abejonės, kad Dievo valia susikūrė pilietinės žmonių bendruomenės. Tai aiškiai matyti ir iš tos bendruomenės dalių, ir iš jos formos, kaip, sakykim, iš autoriteto ir iš priežasčių, ir iš tų gėrybių gausumo, kurias ji žmogui teikia. Dievas skyrė žmogų visuomeniniam gyvenimui ir įkurdino jį tos pačios prigimties būtybių būryje. Tik bendruomenėje gyvendamas jisai gali patenkinti tuos savo prigimties reikalavimus, kurie, būnant jam vienumoje, liktų nepatenkinti. Todėl būtina yra, kad pilietinė bendruomenė, tokia būdama, Dievą laikytų savo tėvu bei kūrėju ir jam pagarbiai lenktųsi, kaip savo viešpačiui bei valdovui. Todėl valstybė be Dievo nusižengia teisingumui ir protui. Tas pat tenka pasakyti apie tokią valstybę, kuri, kaip sakoma, su visomis religijomis yra lygi ir joms visoms pripažįsta tas pačias teises. Tokios valstybės laikysena praktikoje sutampa su bedieviškos valstybės nusistatymu.

Religinė vienybė yra būtinai naudinga valstybei. Bet dera išpažinti tą religiją, kuri tik viena tėra tikroji. Kuri tokia yra, nesunku pažinti, ypač katalikiškose valstybėse. Ji turi savyje tarytum įspaustas tikrumo žymes. Taigi šių valstybių vadovai privalo išlaikyti ir ginti, jeigu jie nori, kaip pareigos to reikalauja, išmintingai ir naudingai rūpintis piliečių bendruomenės gerove. Juk viešoji valdžia yra įsteigta valdomųjų gerovei. Tiesa, artimiausias valstybės valdžios tikslas yra vesti piliečius į šio žemiško gyvenimo gerovę. Bet, antra vertus, nėra jos pareiga trukdyti, bet kaip tik priešingai — padėti žmogui pasiekti aną aukščiausią ir paskutinę gėrybę, kuri sudaro amžiną žmogaus laimę. Bet religijos atsisakius būtų tai neįmanoma.

Visa tai esame kita proga išsamiai išdėstę. Šiuo atveju norime tiktai trumpai pastebėti, kad šitokia laisvė yra nepaprastai žalinga tiek valdantiesiems, tiek valdomiesiems. Gi religija atneša nuostabių vaisių. Ji juk išveda valdžios kilmę iš paties Dievo. Gi valdytojams primygtinai įsako, kad jie nepamirštų savo pareigų, kad neskelbtų neteisingų ir perdaug kietų įstatymų, kad vadovautų tautai su įmanomu švelnumu ir beveik su tėviška meile. Ji nori, kad piliečiai pasiduotų teisėtajai vyriausybei, nelyginant kaip Dievo tarnams. Tuo būdu religija jungia valstybės valdytojus ir valdomuosius ne tik klusnumo, bet ir pagarbos bei meilės saitais. Ji draudžia maištavimus ir kitokius sumanymus, kurie suardo tvarką ir viešąją ramybę ir, pagaliau, sudaro sąlygas, kad piliečių laisvės dar labiau būtų suvaržytos. Šį kartą nutylėsime, kiek religija prisideda prie dorovės kėlimo ir kiek toji dorovė pačią laisvę stiprina ir apsaugo. Protas parodo ir istorija patvirtina, kad juo valstybė yra dorovingesnė, juo ji bus laisvesnė, turtingesnė, galingesnė.

10. Žodžio ir spaudos laisvė.

Turime trumpai aptarti taip pat ir neribotą **žodžio bei spaudos laisvę.** Vargu bereikia minėti, kad šitokia netvarkoma, bet kokias ribas bei saiką peržengianti laisvė nėra teisėta. Teisė yra moralinė

gėrybė. Mes jau sakėme ir turime vis dažniau priminti, kad neprotingai galvoja, kas mano, kad toji prigimties suteiktoji gėrybė be skirtumo ir lygiai teisėtai gali būti naudojama teisybei ir melui, dorovei ir nedorybei. Kas teisinga ir dora, turi teisę būti valstybėje skleidžiama su išmintingu laisvumu, kad galėtų pasiekti kiek galint daugiau žmonių. Melagingos pažiūros, kaip didžiausias dvasios maras, lygiai, kaip ir nedorovingumas, kuris papročius ir sielas sugadina, gali būti teisėtai viešosios valdžios slopinamas su visu rūpestingumu, kad negalėtų būti skleidžiami pačios valstybės pražūčiai. Yra visiškai teisinga, jei įstatymų orumu sulaikomos iškrypusios dvasios klaidos, kurios yra iš tikro nepatyrusios liaudies dvasios pavergimas. Į tai tenka žiūrėti lygiai taip pat, kaip žiūrima į skriaudas, silpnesniesiems prievarta padarytas. Ir tai su juo didesniu pagrindu, kad žymiai didesnė piliečių dalis arba visiškai nepajėgia, arba tik labai sunkiai teįstengia susigaudyti klaidingose išvadose bei dialektinėse suktybėse. Ypač kai šios pastarosios pataikauja aistroms. Pripažinus kiekvienam neribotą laisvę kalbėti ir rašyti, nieko nebeliktų švento ir nepažeisto. Nebūtų pagerbtos nė tos didžiausios bei tikriausios mūsų prigimtį liečiančios tiesos, kurios gali būti laikomos visuotiniu ir pačiu kilniausiu žmonių giminės paveldėjimu. Dažnai pasitaiko, kad, tiesą po truputį aptemdžius, lengvai įsiviešpatauja įvairių pragaištingų klaidų negerovė. Iš to palaidumas lygiai tiek turės naudos, kiek tikroji laisvė nuostolio, nes juo didesnė ir saugesnė bus laisvė, juo labiau bus įžabotas palaidumas. Antra vertus, nėra priešinga prigimčiai, kad kiekvienas galvotų kaip patinkamas ir kad savo pažiūras laisvai garsintų apie tuos dalykus, kurie Dievo palikti žmonėms tirti bei svarstyti. Šios rūšies laisvė niekada nepriveda prie tiesos paglemžimo. Dažnai prisideda prie jos atradimo bei iškėlimo.

11. Mokymo laisvė.

Lygiai taip tenka galvoti ir apie vadinamą **mokymo laisvę.** Nėra abejonės, kad žmonių dvasia

tik tiesa turi būti maitinama. Tiesoje glūdi protingų būtybių gėris, tikslas ir tobulumas. Todėl neprivalo mokymas nieko kita skelbti, kaip tik tiesą. Nėra skirtumo, ar skelbiama kas nors žinantiems, ar nežinantiems. Pastariesiems mokymas turi uždavinį suteikti tiesos pažinimą. Pirmiesiems — jį apsaugoti. Dėl tos priežasties yra mokančiųjų prievolė klaidas iš žmonių protų pašalinti ir juos prieš klaidingas pažiūras padaryti atsparius. Iš to aiškiai pasirodo, kaip priešinga yra protui toji laisvė, apie kurią mes čia kalbame ir kuri vien tik tam ir tegali būti naudinga, kad su josios pagalba ir josios priedanga žmonių supratimas būtų iš pagrindų iškreipiamas. Čia turima galvoje laisvė, kaip teisė mokyti ką patinkant. Politinė valdžia negali duoti piliečiams šitokios laisvės nenusižengdama savo pareigoms. Juo labiau, kad mokytojas visada turi daug įtakos savo klausytojams. Be to, tik labai retais atvejais teįstengia mokinys patsai suprasti, ar tikra yra tai, ką skelbia jojo mokytojas.

Dėl šitų priežasčių ir šios rūšies laisvė, kad ji būtų dora, turi būti apribota tam tikrais suvaržymais. Mokymas negali būti nebaudžiamai paverčiamas sugadinimo įrankiu. Yra dvi rūšys tiesų, kurias mokytojai turi skelbti: viena prigimtųjų, antra — antprigimtinių tiesų. Galima sakyti, kad bendrąjį žmonių giminės turtą sudaro tos prigimtosios tiesos, kurios sudaro vyriausius arba pagrindinius žmogaus galvojimo dėsnius, o taip pat ir tos, kurios tiesiogiai iš anų pirmųjų eina. Kadangi šiomis tiesomis, lyg stipriausiu pagrindu, remiasi ir dorovė, ir teisingumas, ir religija, ir net patys žmonių bendruomenės jungiamieji saitai, tai būtų tikrai nedora, neprotinga ir nežmoniška leisti, kad tos tiesos būtų nebaudžiamai pažeidžiamos ir griaunamos. Su lygiu pietizmu (pagarbumu, Vert.) reikalinga saugoti ir tą didžiausią bei švenčiausią turtą, kurį sudaro tiesos, mūsų sužinotos iš paties Dievo. Yra kai kurių pagrindinių tiesų, kurias apologetai yra pakartotinai įrodę gausingais ir labai aiškiais bei

įtikinančiais įrodymais. Šos rūšies tiesos yra: kad tai, kas yra mums paties Dievo apreikšta, kad vienatinis Dievo Sūnus buvo tapęs žmogumi tiesai paliudyti, kad jisai yra įsteigęs vieną tobulą draugiją, būtent — Bažnyčią, kurios galva — jis pats ir su kuria pasilikti iki pasaulio pabaigos jis yra pažadėjęs. Jo valia buvo pavestos visos tos tiesos, kurias jis pats skelbė, tai draugijai tuo tikslu, kad ji jas saugotų, gintų, aiškintų, pasiremdama teisėtu įgaliojimu. Kartu jo buvo įsakyta, kad visos tautos klausytų jojo Bažnyčios lygiai, kaip jo paties. Kurie priešingai elgsis, bus pasmerkti amžinam atmetimui. Iš to aiškiai pasirodo, kad Dievas yra žmogui geriausias ir patikimiausias mokytojas, kaip versmė ir pradžia kiekvienos tiesos. Taip pat ir jo Viengimis Sūnus, besiilsįs Tėvo prieglobstyje. Jis yra kelias, tiesa, gyvenimas, tikroji šviesa, apšviečianti kiekvieną žmogų. Visi žmonės privalo klausyti jojo mokslo: **„Ir juos visus pamokys Dievas".**

Bet tikėjimo bei dorovės klausimais Dievas padarė Bažnyčią savo dieviškojo mokymo dalyve. Jisai apdovanojo ją ypatinga dovana, kad ji, Dievo saugojama negali paklysti. Todėl ji yra vyriausia ir saugiausia mirtingųjų mokytoja ir turi neliečiamą laisvo mokymo teisę. Tikrai, semdama pati jėgų iš tų tiesų, kurias ji gavo iš Dievo, Bažnyčia neturėjo didesnio rūpesčio, kaip tą, kad jai Dievo pavestąjį uždavinį šventai atliktų. Stipresnė už visas ją supančias kliūtis, ji niekad nepaliovė kovojusi dėl savo mokymo laisvės. Tuo būdu, niekingus prietarus išsklaidžiusi, ji per krikščionišką išmintį atnaujino pasaulį.

Kadangi pats protas nedviprasmiškai rodo, kad negali būti tikro prieštaravimo tarp Dievo apreikštų tiesų ir tiesų, prigimtu protu pažintų, tai darosi aišku, kad iš pastarųjų tos negali būti tikros, kurios nesiderina su pirmosiomis. Bažnyčiai, kaip Dievo pastatytajai mokytojai, nė neateina į galvą tyrinėjimo dvasią arba mokslinę pažangą trukdyti. Ji neturi mažiausio noro apšvietą bei pažangą stabdyti.

Priešingai, ji pati teikia šviesos. Ji pažangai siūlo savo saugią globą. Dėl tos pačios priežasties ji nemaža prisideda prie pačios žmonių laisvės pažangos. Jėzui Kristui Atpirkėjui priklauso mintis, kad per tiesą žmogus pasidaro laisvas. **„Jūs pažinsite tiesą, ir tiesa padarys jus laisvus".**

Nėra todėl pagrindo sveikai suprastajai laisvei nusiskųsti, nėra pagrindo būti nepatenkintam nė tikrajam mokslui dėl tų teisingų ir būtinų įstatymų, kurie, Bažnyčiai ir protui reikalaujant, apriboja atskiro žmogaus mokymo laisvę. Bažnyčia, kaip patyrimas rodo, tuo būdu siekdama svarbiausia apsaugoti krikščioniškąjį tikėjimą, stengiasi kiekvieną rūšį pasaulinių mokslų globoti ir ugdyti, nes pasauliniai mokslai savyje yra geri bei pagirtini ir verti to, kad jais būtų rūpinamasi. Be to, kiekvienas mokslas, kurį sveikas protas sukūrė ir kuris atitinka realią tikrovę, gali nemaža prisidėti prie paaiškinimo tų tiesų, kurias mes tikime dėl Dievo apreiškimo. Iš tikro, Bažnyčiai priklauso dėkingumas už tas dideles geradarybes, kad ji pagirtinu būdu išsaugojo senovės išminties paminklus, kad ji mokslo židinius visur kūrė, kad visada sužadindavo protų varžytynes, kad rūpestingiausiai globojo visas tas meno šakas, kurios sudaro didžiausią mūsų pažangaus amžiaus papuošalą.

Pagaliau nereikia nė to nutylėti, kad stovi atviras labai platus laukas, kuriame gali pasireikšti žmonių veiklumas, kur gali laisvai lenktyniauti jųjų protai. Tai yra tie dalykai, kurie neturi būtino sąlyčio su religijos ir krikščioniškosios dorovės mokslu. Arba dalykai, kurių sprendimui Bažnyčia savo autoriteto nėra panaudojusi, palikdama juos išimtinai ir laisvai mokslininkų nuožiūrai. Pagaliau, tie klausimai, nuo kurių sprendimo pati susilaikydama, Bažnyčia paveda juos mokytų vyrų tyrimui.

Iš pasakyto aiškėja, ką tenka manyti apie tą laisvės rūšį, kurios **liberalizmo** atstovai su tokiu uolumu siekia ir skelbia. Iš vienos pusės jie reikalauja sau ir valstybei tokios neribotos laisvės, kad kiekvienai

klaidai yra pasirengę be jokio svyravimo atverti duris ir atkelti vartus. Gi iš antros pusės Bažnyčiai jie daro kliūčių. Josios laisvę jie siaurina, kiek tik įstengia, nors iš Bažnyčios mokslo netenka bijoti jokių negerovių. Priešingai, iš jos reikia laukti daug naudos.

12. Sąžinės laisvė.

Labai giriama yra taip vadinama **sąžinės laisvė.** Jeigu ją kas taip supranta, kad kiekvienam leidžiama pagal norą Dievą garbinti ar jo visiškai negarbinti, tai jos klaidingumą pakankamai įrodo tai, ką pirmiau esame pasakę. Bet galima sąžinės laisvę ir kitaip suprasti. Būtent, kad valstybėje žmogui leidžiama, jokių kliūčių nedarant, taip, kaip sąžinė įpareigoja, Dievo valią ir jo įsakymus vykdyti. Tai yra tikroji laisvė, tinkama Dievo vaikams. Ji gražiausiai apsaugo žmogaus asmens vertybę ir stato aukščiau už bet kokią jėgą bei prievartavimą. Ji yra Bažnyčiai visada pageidaujama ir ypatingai brangi. Šios rūšies laisvės nesvyruodami reikalavo sau Apaštalai. Apologetai savo raštais įrodė jos neliečiamumą. Begalinis skaičius kankinių pašventino tą laisvę savo krauju. Ir visiškai teisingai! Šita krikščioniškoji laisvė paliudija, kad Dievui priklauso žmonių atžvilgiu aukščiausia ir labiausiai teisėta valdžia. Gi iš antros pusės, žmogaus prievolės Dievui yra pačios svarbiausios ir didžiausios. Ji neturi nieko bendra nei su maištavimo, nei su vergavimo dvasia. Nėra mažiausio pagrindo įtarti, kad ji linkusi neklausyti valstybinės valdžios. Juk žmonių valdžia tik tiek teturi teisės įsakinėti ir reikalauti klusnumo, kiek ji neprieštarauja Dievo valdžiai ir kiek ji prisitaiko prie Dievo nustatytos tvarkos. Bet jeigu įsakoma tai, kas aiškiai prieštarauja Dievo valiai, tai tokiu atveju labai nukrypstama nuo minėtos tvarkos ir kartu sueinama į konfliktą su Dievo autoritetu. Todėl yra pagrindo tokiais atvejais neklausyti.

Liberalizmo šalininkai, pripažindami pasaulinei valdžiai despotiškas ir neaprėžtas teises, antra vertus, paneigdami bet kokį reikalą atsižvelgti gyve-

nime į Dievo valią, visiškai nepripažįsta tos su religija ir dorove suderintos laisvės, apie kurią Mes kalbame. Jeigu būna kas nors daroma sakytajai laisvei apsaugoti, jie laiko tai teisių pažeidimu ir maištavimu prieš valstybę. Jei jų pažiūra būtų teisinga, tai kiekvienam, kad ir žiauriausiam, despotizmui tektų pasiduoti ir jį pakęsti.

D. III dalis

Pritaikymas praktikoje

13. Liga ir vaistai.

Bažnyčios karščiausias troškimas yra, kad tos krikščioniškos pažiūros, kurias Mes trumpai palietėme, visose valstybės srityse būtų tikrai pritaikytos. Jose randamos kaip tik geriausios priemonės gydyti tas gausias ir tikrai nemenkas šių laikų blogybes, kilusias žymia dalimi iš tų taip aukštai keliamų laisvių, iš kurių laukta gerovės ir garbės. Išdavos nepateisino vilčių. Susilaukta ne saldžių ir sveikų, bet karčių ir supuvusių vaisių. Jeigu dabar pasigendama vaistų, tai jų reikia ieškoti grąžinant atgal sveikas pažiūras. Tik iš jų galima laukti tvarkos išlaikymo ir tikrosios laisvės apsaugojimo.

Visada ir kiekvienoje padėtyje motiniškomis akimis Bažnyčia žvelgia į žmogaus silpnybes. O jos yra tikrai nemažos. Ji pažįsta dalykų padėtį ir sielų nuotaikas. Pažįsta taip pat ir šių laikų dvasią. Dėl to, nors tik gera ir tikra iš esmės tepripažindama, ji supranta, kad kartais tenka valstybės vyriausybei kai ką pakęsti, kas nėra tikra ir teisinga, jei tuo būdu siekiama išvengti didesnės blogybės arba tikimasi atsiekti ar apsaugoti kokią nors vertybę. Juk ir be galo gera ir visagalinti Dievo apvaizda pakenčia pasaulyje blogybes, dalimi, kad nesutrukdytų didesnių gėrybių, dalimi, kad išvengtų skaudesnių negerovių. Valstybių valdyme labai dera pasekti pasaulio Valdovu. Kadangi žmonių valdžia ne kiekvieną blogybę gali sukliudyti, tai

jai tenka **„daug kas leisti ir palikti be bausmės, kas tačiau su pagrindu baudžiama Dievo apvaizdos"** [4]).

14. Politinė tolerancija.

Ir vis dėlto, jei sakytomis aplinkybėmis žmonių įstatymas gali ir turi blogybes pakęsti dėl bendrosios gerovės ir vien tik dėl to, tai jis tų blogybių negali ir neprivalo nei girti, nei norėti. Blogybė iš esmės tėra tik gėrybės pašalinimas. O tai yra visada priešinga viešajai gerovei, kurios įstatymleidyba turi, kiek tik gali, siekti ir globoti. Ir šiuo atžvilgiu dera, kad žmonių įstatymas pasektų Dievu. Jisai tuo pačiu, kad pasaulyje pakenčia blogybes, **„neparodo noro, kad blogybės įvyktų, neparodo taip pat noro, kad blogybės neįvyktų, bet tik parodo norą leisti, kad blogybės įvyktų, o tai yra gera"** [5]). Šis Angeliškojo Daktaro posakis trumpiausiai išreiškia visą mokslą apie blogybės pakentimą (toleranciją, Vert.).

Norint klausimą teisingai išspręsti, tenka pripažinti, kad juo daugiau blogybių tenka valstybės gyvenime pakęsti, juo labaiu šitoji valstybė nutolsta nuo savo idealo. Blogybių pakentimas priklauso politinės išminties taisyklių. Bet ir to pakentimo ribas turi užbrėžti valstybės tikslas. Būtent — viešoji gerovė. Todėl jei pakentimas valstybei atneša tik nuostolių ir jei iš jo tenka laukti dar didesnių blogybių, tai peršasi išvada, kad to pakentimo negalima laikytis, nes šiose sąlygose joksai gėris jo nepateisina. Jeigu dėl ypatingos valstybės padėties tam tikrais laikais Bažnyčia praktikoje užmerkia akis į kai kurias naujoviškas laisves, tai ji daro tai ne dėl to, kad ji to norėtų, bet dėl to, kad jai atrodo, jog geriau bus nusileidus. Bet laikams pagerėjus, ji pasinaudos, be abejo, savo laisve. Ji stengsis, kaip jai dera, įspėdama, ragindama, maldaudama atlikti jai Dievo paskirtą pareigą. Būtent — rūpintis amžinu žmonių išganymu. Pati taisyklė visada pasiliks galioje, kad šitoji visuotinė, visiems

be skirtumo ir kiekvienam reikalui suteikta laisvė pati savyje, kaip jau daug sykių sakėme, nėra nei siektina, nei pageidautina. Yra priešinga protui, jei klaidai teikiamos lygios teisės, kaip ir tiesai.

Kas liečia toleranciją, tai tenka stebėtis, kiek maža teisingumo ir išminties rodo **liberalizmo** atstovai, palyginti su Bažnyčia. Pripažindami piliečiams visais minėtais klausimais ir visose srityse neribotą laisvę, jie peržengia bet kokį saiką ir atsistoja tokioje pozicijoje, jog tenka manyti, kad jie tiesą ir dorovę ne daugiau vertina kaip melą ir nusikaltimą. Bažnyčią, tą tiesos šulą ir ramstį, tą nepaperkamą dorovingumo mokytoją, kaltina jie kietumu ir netolerancija. Mat, ji, kaip jos pareiga reikalauja, aną palaidą ir pragaištingą **pakentimo supratimą** pastoviai atmeta ir laiko neleistinu. Taip elgdamiesi, jie net nepastebi to, kad jie trūkumu laiko tai, už ką turėtų girti. Garsiai besigirdami savo tolerancija, praktikoje labai dažnai kitaip elgiasi, rodydami katalikybės klausimu nepaprastai daug santūrumo bei šykštumo. Tiesiog eikvotojiškai siūlydami visiems laisves, betgi daugeliu atvejų tos laisvės Bažnyčiai neduoda.

E. Pabaiga

Pareikštų minčių santrauka

15. Baigiamosios mintys apie krikščioniškąją laisvę ir palaiminimas.

Jeigu dabar dėl aiškumo visą Mūsų kalbą su tiesioginėmis išvadomis norėsime pakartoti trumpai ir papunkčiui, tai pati pagrindinė mintis bus šioji. Yra būtina, kad visas žmogus tikrai ir pastoviai stovėtų Dievo valdžioje. Todėl tegali būti kalba apie tokią žmogaus laisvę, kuri pripažista minėtąją priklausomybę nuo Dievo ir neatsisako pasiduoti jojo valiai. Tą Dievo valdžią paneigti arba jos nepakęsti visiškai nereiškia žmogaus laisvumo, o tik tai, kad žmogus savo laisvę panaudoja piktam ir maištauja. Iš tokio sielos stovio išsivysto ir susidaro pagrindinė **liberalizmo** klaida. Jisai pasireiš-

kia įvairiomis formomis, nes ne tuo pačiu būdu ir nelygiu laipsniu gali valia atsisakyti klausyti Dievo ir tų, kuriuos jisai padarė savo valdžios dalyviais.

Blogiausia **liberalizmo** rūšis, o kartu ir didžiausias laisvės iškrypimas yra tada, kai Dievo valdžia iš pagrindų paneigiama ir visiškai atsisakoma jam paklusti — tiek viešame, tiek privačiame bei šeimyniniame gyvenime. Šiai rūšiai tenka taikyti visa, kas ligi šiol prieš liberalizmą buvo pasakyta. Greta to paminėtinas mokslas tų, kurie sutinka, kad reikalinga pasiduoti Dievui, kaip pasaulio Kūrėjui ir Viešpačiui, nes iš jo galybės eina visa gamtos tvarka. Tačiau jie atkakliai atmeta tuos Dievo autoritetu apreikštus tikėjimo bei doros įstatymus, kurie prašoka gamtos ribas. Arba, mažiausia, nemato reikalo į minėtus įstatymus atsižvelgti, ypač viešajame valstybės gyvenime. Jau buvo pirma paaiškinta, kaip labai šitie klysta ir kaip jie patys sau prieštarauja. Iš to mokslo, tarytum iš galvos ir šaltinio, išplaukia ana pragaištinga pažiūra, kad Bažnyčia reikalinga atskirti nuo valstybės. Tačiau yra aiškiai teisingas priešingas teigimas. Vertė abiejų valdžių nėra lygi, ir jųjų uždaviniai yra skirtingi. Bet jųdviejų veikla turi būti suderinta, ir jos privalo viena kitai patarnauti.

Šituo klausimu ilgainiui susidarė dvejopa pažiūra. Dauguma norėtų, kad valstybė nuo Bažnyčios būtų pilnai ir visiškai atskirta. Pagal jų manymą, visuose teisiškuose valstybės santykiuose, įstaigose, papročiuose, įstatymuose, valdinėse pareigovietėse, jaunimo auklėjime turėtų būti nė kiek neatsižvelgiama į Bažnyčią. Tarytum jos nė būti nebūtų. Jie nusileidžia tik tiek, kad jei pavieniai piliečiai nori, tai jie gali privačiai laikytis religijos. Prieš taip manančius galioja visas Mūsų argumentų svoris, kuriuos Mes iškėlėme, atmesdami pažiūrą, kad Bažnyčia turinti būti atskirta nuo valstybės. Prie to tik tiek tegalime pridėti, kad nesąmonė yra

galvoti, jog, valstybei Bažnyčią niekinant, tos valstybės piliečiai galį ją gerbti.

Kiti, tiesa, neneigia to, kad Bažnyčia yra. Iš tikro jie to ir negali paneigti. Bet jie paneigia jos prigimtį ir jai nepripažįsta tobulos organizacijos esminių teisių. Jų manymu, ji neturinti leisti įstatymų, teisti, bausti, o tik skatinti, patarti bei vadovauti tiems, kurie savo noru ir valia josios vadovavimui pasiduoda. Tuo būdu jų pažiūra siekia šios dieviškos bendruomenės prigimtį visiškai iškreipti, jos autoritetą, mokymo teisę, visą josios veiklą susiaurinti ir aprėžti. Tuo pat laiku pasaulinės vyriausybės teises ir galią jie išplečia iki to laipsnio, kad ir Dievo Bažnyčią pastato valstybės valdžion ir viešpataviman, lyg ji tebūtų tik paprastas, laisvas piliečių sambūris. Tokioms pažiūroms atremti tinka įrodymai, apologetų kadaise naudoti ir Mūsų pavartoti Enciklikoje „Immortale Dei." Iš jų matyti, kad Dievo sutvarkymu Bažnyčia turi savyje visa, kas priklauso prie esmės ir teisių teisėtos, aukščiausios, visais atžvilgiais tobulos draugijos.

Daugelis, pagaliau, nepritaria Bažnyčios atskyrimui nuo valstybės. Bet jiems atrodo, kad Bažnyčia turėtų vadovautis laiko dvasia. Kad ji turėtų lankstytis ir taikytis prie to, ko reikalauja šių dienų politinė išmintis valstybės tvarkyme. Šita pažiūra nėra smerktina, jeigu ji turi galvoje tokį sutarimą, kuris tiesai ir teisingumui jokiu būdu neprieštarauja. Būtent, kada Bažnyčia, tikėdamasi didelių ir svarbių laimėjimų, būna sukalbamesnė ir tiek nusileidžia laiko dvasiai, kiek gali nepažeisdama savo šventų pareigų. Bet to negali būti, kada eina kalba apie tokius reiškinius bei teorijas, kurios iš pasikeitusių papročių ir klaidingų pažiūrų neleistinu būdu iškyla. Negali būti tokio laiko, kad būtų nereikalinga religija, tiesa, teisingumas. Dievo valia buvo, kad šitie didžiausi ir švenčiausi dalykai pasiliktų Bažnyčios globoje. Todėl ir negalima no-

rėti, kad ji klaidą ir neteisybę pataikūniškai pakęstų. Arba kad ji būtų nuolaidi tam, kas tiesioginiu būdu kenkia religijai. Iš to, kas pasakyta, išeina, kad nevalia reikalauti, ginti, teigti, tarytum, pačios prigimties žmogui suteiktų teisių, — tokių laisvių, kaip minties, spaudos, mokymo ir skirtumo nedarančios religijos laisvės. Jei tokias laisves prigimtis iš tikrųjų būtų suteikusi, tai išeitų kad leistina ginčyti Dievo teises, ir joks įstatymas žmogaus laisvei negali užbrėžti jokių ribų. Antra vertus, iš aukščiau pasakyto išeina, kad šios įvairios laisvių rūšys, esant rimtam pagrindui, gali būti pakenčiamos, tik, žinoma, ne be saiko ir ne be ribų. Priešingu atveju jos lengvai pavirstų palaidumu bei laukiniškumu. Kur iš tikro tokios laisvės egzistuoja, jomis piliečiai privalo naudotis taip, kad jų elgesiui nieko nebūtų galima prikišti. Savo pažiūras į tas laisves jie privalo suderinti su Bažnyčios pažiūromis. Kiekviena laisvė tegali būti laikoma teisėta, kiek ji sudaro sąlygas kurti bei plėsti dorovinį gėrį. Priešingu atveju — niekados.

Jei pasitaiko, kad valstybės vyriausybė peržengia tinkamas ribas ir varžo piliečius daugiau, negu teisinga, arba jei ji atima Bažnyčiai prideramąją laisvę, tai leista yra siekti kitokio valstybės sutvarkymo, kur laisvas veikimas būtų užtikrintas. Tokiais atvejais siekiama ne anos neribotos ir ydingos laisvės, bet tik tam tikro palengvinimo, kurio tikslas yra visumos gerovė. Ir tai būna daroma vien tam tikslui, kad būtų sudarytos sąlygos pasireikšti geram ten, kur negerovei leidžiama visiškai nevaržomai reikštis.

Nėra iš esmės jokio nusižengimo moralei, jeigu teikiama pirmenybė tokiai valstybės santvarkai, kur valdo tautos atstovybė. Svarbu, kad liktų nepaliestas katalikiškasis mokslas apie kilmę ir valstybinės valdžios vykdymą. Bažnyčia neatmeta nė vienos iš galimų įvairių valstybės formų, jeigu tik jos įstengia užtikrinti piliečių gerovę. Ji tiktai nori,

kad kiekviena tų formų turėtų tokį pagrindinį sutvarkymą, kad nebūtų kieno nors teisių pažeidimo, ypač gi pačios Bažnyčios. Bet to reikalauja ir pati prigimtis.

Yra garbinga dalyvauti viešajame gyvenime, jei ypatingos laiko bei kitokios sąlygos nestoja tam skersai kelio. Bažnyčia laiko netgi pagirtinu dalyku, jei kiekvienas prisideda prie visumos gerovės ir, kiek tik jo išgalės leidžia, valstybę gina, apsaugo, stiprina. Bažnyčia nepasmerkia taip pat ir to, kad kas nenori, kad jojo tauta vergautų kam nors svetimam. Žinoma, jei tai gali įvykti nepažeidžiant teisingumo. Pagaliau, nepeikia Bažnyčia nė tų, kurie nori pasiekti, kad valstybės gyventų kiekviena pagal savo įstatymus ir kad piliečiams būtų užtikrintos ko plačiausios galimybės dalyvauti gerovės kėlime. Bažnyčia visada buvo ištikimiausia užtarėja pilietinių neperdėtų laisvių. Tai gražiausiai paliudija Italijos miestai. Jų municipalinių savivaldybių santvarka atnešė jiems gerovę, turtus, garsą. Tai įvyko kaip tik tuo laiku, kada išganinga Bažnyčios įtaka, niekam nekliudant, buvo pasiekusi visas valstybės dalis.

Garbingieji Broliai, Mes tikime, kad visa tai, ką Mes, Mūsų apaštališkas pareigas vykdydami ir tikėjimu bei protu pasiremdami, nurodėme, daugeliui atneš naudos. Ypačiai, jei Jūs Mūsų pastangas paremsite. Mes gi nuolankiausia širdimi Mūsų maldaujančias akis keliame į Dievą. Mes karštai jo šaukiamės, kad jis teiktųsi žmonėms suteikti savo išminties ir patarimo šviesos. Kad jie, tų dorybių sustiprinti, tuose didžiausios svarbos reikaluose pažintų tikrąją tiesą. Tik tuo atveju galės jie su nepajudinamu pastovumu visais laikais taip tvarkyti savo privatųjį ir viešąjį gyvenimą, kaip reikalauja tiesa. Šitų dangiškų gėrybių pranokėjas ir Mūsų palankumo liudininkas teesie apaštališkasis palaiminimas, kurį Mes iš širdies Viešpaties vardu tei-

kiame Jums, Garbingieji Broliai, o taip pat dvasininkams ir šiaip žmonėms, kuriems kiekvienas Jūsų vadovaujate.

Išleista Romoje, prie šv. Petro, 1888 metų birželio mėn. 20 dieną, vienuoliktaisiais Mūsų popiežiavimo metais.

Popiežius L e o n a s XIII

[1]) Jo. 8, 34;
[2]) De Lib. Arb., 1. I, c. 6 n. 15;
[3]) S. T. II II q. LXXXI a. 6;
[4]) S. August. D. Lib. Arb. 1, I, c. 6 n. 14;
[5]) S. Th. p. I q. XIX a. 9 ad 3.

JO ŠVENTYBĖS P. LEONO XII ENCIKLIKA

APIE PAGRINDINES KRIKŠČIONIŲ PILIEČIŲ PAREIGAS

(Sapientiae Christianae)

Krikščioniškosios išminties įsakymus priminti ir prie jų pilnai priderinti gyvenimą, elgesį, tautų institucijas, atrodo, darosi vis reikalingiau. Dėl tų įsakymų nepaisymo atsirado tiek daug blogio, kad joks išmintingas žmogus negali be baimingo susirūpinimo nei dabar tikrovę pakelti, nei be baimės žvelgti į ateitį. Medžiaginių ir išviršinių gėrybių srityje padaryta ne vidutinė pažanga: tačiau visa prigimtis, kuri perima žmogaus jausmus, gėrybių, jėgų bei turtų turėjimas, jeigu gali duoti patogumų ir padauginti malonumus, tai negali patenkinti sielos, gimusios didesniems ir kilnesniems dalykams. Žmonių gyvenimo aukščiausias įstatymas yra klausyti Dievo ir jo siekti. Būdami sutverti pagal dieviškąjį paveikslą ir panašumą, pačios prigimties yra galingai raginami siekti savo Kūrėjo. Į Dievą žmogus veržiasi ne kokiu nors kūno traukimu ar linkimu, bet proto pažinimu ir valios palinkimu. Dievas yra pirmoji ir aukščiausioji tiesa, o tiesa maitina tik protą. Dievas taip pat yra tobulas šventumas ir didžiausias gėris iš visų gėrių, kurio gali trokšti ir jį pasiekti tiktai valia dorybių keliu.

1. Gyvenimas vėrčia priminti krikščioniškus įsakymus:
a) asmeniui,

Ką kalbame apie atskirus asmenis, tai tinka šeimyninei ir pilietinei bendruomenei. Prigimtis bendruomenę sukūrė ne tam, kad žmogus jos siektų kaip savo tikslo, bet tam, kad joje ir per ją žmogus rastų tinkamų priemonių savo tobulėjimui. Todėl jeigu kuri valstybė nesiektų nieko kito, o tik iš-

b) šeimai ir valstybei.

viršinių patogumų, gyvenimo puošnumo, turtingumo, jeigu valstybės valdyme nepaisytų Dievo, nepaisytų dorovės įstatymų, ta valstybė blogiausiu būdu nukryptų nuo savo paskirties ir nuo prigimties įsakymų. Tokios valstybės bei bendruomenės nereiktų laikyti kuo kitu, kaip klaidingu tikros bendruomenės pamėgdžiojimu bei simulavimu. Tuo tarpu matome, kaip tos proto gėrybės apie kurias kalbėjome, kurios labiausiai glūdi religijos išpažinime ir nuolatiniame krikščioniškų įstatymų saugojime, žmonių užmiršimu ir abuojumu kasdien vis labiau aptemdomos beveik tokiu laipsniu, kad juo labiau auga medžiaginės gėrybės, juo didesnis atrodo smukimas tų gėrybių, kurios liečia sielą. Krikščionių tikėjimo sunykimas ir nusilpimas turi didelę reikšmę ir pačioms skriaudoms, kurios dažnai daromos krikščionių vardui viešai ir žmonių akyse, kurių jokiu būdu nebūtų pakentę laikai, kada religija buvo gerbiama. Net baisu buvo pagalvoti, kokia žmonių daugybė dėl šių priežasčių yra pavojuje prarasti amžinąjį išganymą. Tačiau negali ilgai būti saugios ir pačios valstybės bei imperijos, nes griūvant krikščioniškiems papročiams ir krikščioniškai dorovei, būtinai turi sugriūti ir žmonių bendruomenės svarbiausieji pagrindai. Apsaugoti viešam ramumui ir tvarkai lieka tik jėga. Gi netekusi religijos pagalbos ir jėga lieka labai silpna. Pati būdama daugiau tinkanti gimdyti vergijai negu klusnumui, savyje nešioja paslėptą didelių sąmyšių sėklą. Mūsų šimtmetis yra atnešęs vertų nepamiršti dalykų: ir dar nepakankamai aišku, ar nereikia bijoti panašių ir daugiau. Taigi pats laikas įspėja, kur reikia ieškoti priemonių: būtent atstatyti krikščioniškąjį mintijimo ir veikimo būdą privačiame gyvenime ir visose valstybės srityse. Šis būdas yra vienintelis tinkamiausias pašalinti slėgiančioms blogybėms, sukliudyti gresiantiems pavojams. Garbingieji Broliai, reikia, kad mes tuo susirūpintumėm, kad pasistengtumėm kiek galėdami su didesniu atsidėjimu ir ryžtingumu. Nors jau kitose vietose,

2. Paniekinus religiją, visuomenę tvarkyti lieka tik jėga.

progai pasitaikius, panašius dalykus esame palietę, tačiau dėl tų priežasčių manome būsiant naudinga šiame laiške paliesti katalikų pareigas, jas plačiau išvystant. Tos pareigos, jeigu tiksliai atliekamos, turi nuostabios reikšmės bendrųjų reikalų labui. Paliečiame baisią ir beveik kasdieninę kovą svarbiausiuose dalykuose. Toje kovoje kartais yra labai sunku neapsivilti, nesuklysti, daugeliui nesuklupti dvasia. Mūsų pareiga, Garbingieji Broliai, kiekvieną įspėti, pamokyti, paskatinti pagal laiko reikalavimus, **kad niekas nepamestų tiesos kelio.**

3. Katalikų pareigos yra didesnės negu religijos nepažįstančių.

Negalima abejoti, kad gyvenime katalikai turi daugiau ir svarbesnių pareigų, negu tie, kurie katalikų tikėjimą silpnai pažįsta, ar visai jo nepažįsta. Kai, prasidėjus žmonių giminės išganymui, Jėzus Kristus įsakė Apaštalams skelbti Evangeliją visam sutvėrimui, tai tuo pačiu visiems žmonėms uždėjo pareigą išmokti ir tikėti tai, ko jie yra mokomi. Su ta pareiga yra visiškai susietas amžinojo išganymo pasiekimas. „Kas tikės ir bus pakrikštytas, tas bus išganytas, o kas netikės, bus pasmerktas [1]). Tačiau priėmęs taip kaip reikia, krikščioniškąjį tikėjimą, žmogus tuo pačiu yra Bažnyčios pavaldinys, kaip iš jos gimęs, ir tampa dalininku tos didžiausios ir švenčiausios bendruomenės, kurią valdyti po nematomos galvos, Jėzaus Kristaus, aukščiausioji galia yra ypatinga Romos Popiežiaus pareiga. Jeigu tad prigimties įstatymas liepia ypatingu būdu mylėti valstybę, kurioje atėjome į šį pasaulį, ir ją ginti net iki to, kad geras pilietis nepaabejoja už tėvynę net mirti, tai tuo didesnė yra krikščionių pareiga panašiu būdu visados mylėti Bažnyčią. Bažnyčia yra Gyvojo Dievo šventasis miestas, sukurtas pačiam Dievui ir Dievo. Nors Bažnyčia laikinai yra žemėje, tačiau šaukianti, mokanti ir vedanti žmones į amžinąją laimę danguje. Taigi reikia mylėti tėvynę, kurios labui esame gavę mirtingąją gyvybę; tačiau būtina mylėti Bažnyčią, kuriai esame skolingi sielos gyvybę, kuri pasiliks amžinai: nes yra teisinga sielos labą pastatyti aukš-

4. Dievo, Bažnyčios, tėvynės meilė.

čiau už kūno labą ir pareigos Dievui yra aukštesnės už pareigas žmonėms. Kita vertus, jeigu norime teisingai spręsti, antgamtinė Bažnyčios ir gamtinė tėvynės meilė yra giminingos, seka iš to paties amžinojo prado meilės, nes abiejų autorius ir priežastis yra Dievas. Tad pareigos vienai negali prieštarauti pareigoms kitai. Taip, galime ir privalome viena ir kita: mylėti save, mylėti artimą, mylėti valstybę ir jai vadovaujančią vyriausybę ir tuo pačiu laiku mylėti Bažnyčią kaip motiną ir didžiausia meile, kokia tik galima, mylėti Dievą. Tačiau ar tai laikų nelaimės, ar bloga žmonių valia šių pareigų eilę sudarko. Kartais pasitaiko, kad, atrodo, jog vieno reikalauja valstybė iš savo piliečių, o kito religija iš krikščionių. Tai ne dėl kitos priežasties, kaip tik todėl, kad valstybės valdovai šventąją Bažnyčios galią ar tai laiko niekais, arba nori Bažnyčią padaryti sau klusnią. Iš čia kyla ir kovos, ir kovose pavojus žmonių dorai. Reikalauja dvejopa valdžia, o kiekvienai iš jų reikalaujant priešingų dalykų, negalima abiejų klausyti: **Niekas negali tarnauti dviems ponams** [2]), todėl jeigu vieno klausyti, kitą tenka paniekinti. Tačiau niekas neturi abejoti, kurį reikia labiau branginti. Yra nusikaltimas nukrypti nuo klusnumo Dievui, kad patenkintum žmones. Yra nedora nusižengti Jėzaus Kristaus įstatymams, kad būtum klusnus žemiškiems valdovams, arba prisidengus civilinių teisių paisymu, nepaisytum Bažnyčios teisių. **Dievo reikia daugiau klausyti, negu žmonių** [3]). Ką kadaise Petras ir kiti Apaštalai atsakydavo valdovams, įsakantiems nepadorius dalykus, tai ir visuomet panašiomis aplinkybėmis nesvyruojant reikia atsakyti. Ar karo, ar taikos metu nėra geresnio piliečio už krikščionį, nepamirštantį savo pareigų: tačiau ir jis privalo geriau visa iškęsti ir verčiau pačią mirtį pasirinkti, negu atsitraukti nuo Dievo ir Bažnyčios. Todėl teisingai nesupranta nei įstatymo galios, nei jo prigimties tie, kurie šitą tvirtumą Dievo ir Bažnyčios įstatymus aukščiau vertinti puola ir laiko maišta-

5. Klaidinga apraiška.

6. Ką statyti pirmoje eilėje.

vimu. Kalbame apie tai, kas net ir pačiai liaudžiai yra aišku, ir Mūsų pačių jau kelis kartus yra išaiškinta. Įstatymas yra ne kas kita, kaip teisingo proto įsakymas, duotas teisėtos valdžios ir siekiant bendro gero. Tačiau nėra jokios tikros ir teisėtos valdžios, jeigu ji neina iš Dievo, aukščiausiojo Viešpaties ir visa ko Valdovo, kuris tik vienas gali suteikti valdžią žmogui į kitus žmones. Nereikia laikyti teisingu protu tokio, kuris nesiderina su tiesa ir dieviškuoju protu. Nereikia laikyti ir tikru gėriu tokio, kuris prieštarauja aukščiausiam ir nekintančiam gėriui ar žmonių valias kliudo ir nukreipia nuo Dievo meilės. Taigi krikščionims valdžios vardas tebūna šventas, joje net tada reikia įžiūrėti dieviškosios didybės paveikslą ir panašumą, kai toji valdžia yra neverto žmogaus asmenyje. Teisingas ir įstatymams prideraąs nuolankumas tekyla ne dėl baimės ar grąsinimų, bet iš sąžinės pareigos, **nes Dievas davė mums ne baimės dvasią** [4]). Tačiau jeigu valstybės įstatymai aiškiai prieštarauja dieviškajai tiesai, jeigu kuo nors skriaudžia Bažnyčią ar prieštarauja iš religijos kylančioms pareigoms, ar Popiežiuje įžeidžia Jėzaus Kristaus valdžią, tada jau yra pareiga pasipriešinti, o jo klausyti yra nusikaltimas. Toks įsakymas yra skriauda pačiai valstybei, nes jeigu kuo nusikalstama religijai, tuo pačiu nusikalstama ir valstybei. Ir vėl yra aišku, kaip yra neteisinga tokį pasipriešinimą vadinti maištavimu. Valdovui ir įstatymų leidėjams neatsakomas jiems priklausąs klusnumas: tačiau su jų valia nesiskaitome tuose dalykuose, kuriuos leisti jie neturi jokios galios, kuriuos leidžiant yra įžeidžiamas Dievas. Tokie įstatymai nesiderina su teisėtumu ir gali būti vadinami bet kokiu kitu vardu, tik ne įstatymais. Žinote, Garbingieji Broliai, kad tai yra paties Povilo mokslas, kuris, rašydamas Titui įspėdamas krikščionis, kad pavaldiniai būtų klusnūs valdovų ir valdžios įsakymams, tuojau prideda, **kad būtų pasiryžę kiekvienam geram darbui** [5]): iš ko būtų aišku, kad jeigu žmonių įstaty-

7. Kas yra valdžia ir jos įstatymai.

8. Neteisingi įstatymai: kaip juos vertinti.

mai ką nors patvarkytų priešingai amžinajam Dievo įstatymui, teisinga būtų jo neklausyti. Tuo pačiu pagrindu ir Apaštalų Kunigaikštis tiems, kurie norėjo išplėšti iš jo laisvę skelbti Evangeliją, atsakydavo tvirta ir galią turinčia dvasia: **„Jūs patys nutarkite, ar teisinga Dievo akivaizdoje labiau jūsų klausyti, kaip Dievo, nes mes negalime neskelbti, ką matėme ir girdėjome"** [6]). Taigi didžiausia kiekvieno krikščionio pareiga mylėti abi tėvynes, vieną žemiškąją, antrą — dangiškosios karalystės, tačiau taip, kad šios antrosios meilė būtų aukštesnė už pirmosios meilę ir kad žmonių teisės niekad nebūtų aukščiau pastatytos už Dievo teises. Ši meilė yra tarsi koks šaltinis, iš kurio gema kitos pareigos. Gi žmonių giminės išlaisvintojas apie save patį sakė: **Aš tam gimiau ir atėjau į pasaulį, kad liudyčiau apie tiesą** [7]). Kitoje vietoje jis sako: **Aš atėjau ugnies siųsti į žemę, ir ko gi norėčiau, jei ne kad kurentųsi** [8]). Šios tiesos pažinime, — tai sudaro aukščiausią proto tobulumą. — dieviškoje meilėje, kuri tokiu pat būdu patobulina valią, yra sudėtas visas krikščionių gyvenimas ir laisvė. Šių dalykų, t.y. tiesos ir meilės kilniausią paveldėjimą, jai patikėtą Jėzaus Kristaus, nuolatiniu rūpestingumu ir budrumu saugoja ir gina Bažnyčia.

9. Tuščios puikybės kova prieš Dievą ir Bažnyčią.

Bet koks aštrus ir koks įvairus iškilo prieš Bažnyčią karas, bemaž nereikia šioje vietoje jau nė minėti. Kad su mokslo pagalba pavyko protui susekti daug slaptingų ir prigimties iki šiol paslėptų dalykų ir juos panaudoti gyvenimo reikalams, tai dėl to žmones apsėdo tokia puikybės dvasia, kad jie tariasi galį pašalinti iš kasdieninio gyvenimo ir dievybę, ir dieviškuosius įstatymus. Tos klaidos apgauti, iš Dievo pasisavintą valdžią nori priskirti žmogaus prigimčiai. Jie skelbia, kad visokios tiesos prado ir normos reikią ieškoti žmogaus prigimtyje, esą, iš jos seką ir į ją reikią nukreipti visas religines pareigas. Todėl nieko nesą Dievo apreikšto; nereikią klausyti nei krikščioniškosios dorovės drausmės, nei Bažnyčios. Bažnyčia neturinti jokios

galios leisti įstatymus, neturinti jokių teisių; todėl, esą, nedera valstybės santvarkoje skirti kokią nors vietą Bažnyčiai. Taip galvojantieji reikalauja ir visokiomis priemonėmis siekia užvaldyti valstybes ir atsisėsti į valstybės valdžią, kad tuo būdu jiems būtų lengviau pagal šias doktrinas leisti įstatymus ir pakreipti tautų elgesį ir dorovę. Taip palaipsniui kataliko vardas arba viešai puolamas, arba slaptomis prieš jį kovojama, duodama didelė laisvė visokiam iš klaidų kylančiam sugedimui. Tokiu būdu dažnai daugybe kliūčių suvaržomas visas krikščioniškosios tiesos išpažinimas.

10. Tikinčiųjų pareigos tikėjimui.

Tokioms nedoroms aplinkybėms susidėjus, kiekvienas privalo pirmiausia saugotis pats ir labai rūpintis, kad nuolatiniu budrumu gintų protu giliai suprastą tikėjimą, kad vengtų pavojų, ypač būtų visados apsišarvavęs prieš visokias sofistų klaidas. Tos tikėjimo dorybės saugumui yra labai naudinga ir labai pravartu mūsų laikams, kad kiekvienas pagal savo išgales ir sugebėjimą stengtųsi pažinti krikščioniškąjį mokslą, kiek galint daugiau apšviesti protą pažinimu tiems dalykams, kurie yra tikėjime ir kuriuos galima protu pažinti. Besistengiant išlaikyti sieloje tikėjimą ne tik sveiką, bet vis geriau jį pažinti, reikia dažnai kartoti maldaujantį ir nužemintą Apaštalų prašymą: **Padidink mumyse tikėjimą** [9])

Šioje srityje, kiek tat liečia krikščionių tikėjimą, yra ir kitų pareigų, kurias tiksliai ir nuolankiai atlikti visados buvo svarbu išganymui. Tačiau šioje mūsų laikų audroje tos pareigos yra nepaprastai svarbios. Tikrai, šioje didelėje ir taip plačiai paplitusioje nuomonių beprotybėje, apie kurią kalbame, ginti tiesą ir pašalinti iš protų klaidas yra Bažnyčios pareiga. Tą pareigą ji privalo šventai ir visuomet saugoti, nes Dievo garbė ir žmonių išganymas yra jos globojami. Tačiau kai būtinumas verčia, tikėjimo grynumą turi ginti ne tik tie, kurie vadovauja. Kiekvienas privalo savo tikėjimą ir kitiems perduoti, kitus tikinčiuosius tikėjimo pamokyti,

jame kitus sutvirtinti ir atremti netikinčiųjų puolimus [10]). Priešui nusileisti ir tylėti, kai tiesą nustelbti iš visų pusių keliamas toks didelis triukšmas, yra ženklas ar tai apsileidusio žmogaus, arba abejojančio teisingumu tų dalykų, kuriuos jis išpažįsta. Ir viena, ir antra — abu yra begėdiški dalykai, įžeidžią Dievą, abu priešingi ir pavienių, ir bendrai visų žmonių išganymui, abu naudingi tik tikėjimo priešams, nes gerųjų apsileidusi laikysena labai padidina nedorųjų drąsą. Juo labiau smerktinas krikščionių tingumas, nes paprastai lengvomis pastangomis galima pašalinti ir nedorą elgesį ir atremti klaidingas nuomones. Gi kiek didesnėmis pastangomis galima tai visada padaryti. Galutinai nė vienam nėra draudžiama parodyti ir pavartoti tokią tvirtybę, kuria pasižymi tik krikščionys, kadangi prieš ją ne retai sudūžta priešų ir drąsa, ir planai. Krikščionys gimę yra kovai, kurioje juo daugiau bus parodyta galybės, juo bus tikresnė, Dievui laiminant, pergalė. **Pasitikėkite, aš nugalėjau pasaulį** [11]). Niekas nesakys, kad Bažnyčios palaikytojas ir gynėjas esąs nereikalingas žmonių bendradarbiavimo. Ne dėl to, kad jis būtų per silpnas, bet dėl savo didelio gerumo jis nori, kad kiekvienas iš mūsų prisidėtų pasiekti ir laimėti vaisius to išganymo, kurį jis mums atnešė.

11. Pareigos išganymo atžvilgiu.

Šios srities pirmaeilės pareigos yra atvirai ir tvirtai išpažinti katalikų mokslą ir jį pagal išgales skleisti. Dažnai labai teisingai yra sakoma, kad krikščioniškajai išminčiai nėro nieko žalingesnio, kaip jos nepažinti. Gerai pažinta ji pati paiėgia atmesti visas klaidas. Jeigu gerai nusiteikęs ir prietarų nepavergtas protas ją pažįsta, tai jai ir pritaria. Nors tikėjimo dorybė yra Dievo gerumo ir malonės didelė dovana, tai būdų kaip tikėjimu naudotis išmokstama ne kitu keliu, kaip iš kitų tai girdint. **Kaip tikės į tą, apie kurį negirdėjo? Kaip išgirs be skelbėjo?... Taigi tikėjimas iš skelbimo, o skelbimas vyksta Kristaus žodžiu** [12]). O kadangi tikėjimas yra būtinas išganymui, tad yra būtina

skelbti ir Dievo žodį. Aišku, kad skelbti, t. y. mokyti, dieviškąją teisę priklauso mokytojams, kuriuos **Šventoji Dvasia pastatė Vyskupais valdyti Dievo Bažnyčios** [13]). Pirmoje eilėje tai priklauso Romos Vyskupui, Jėzaus Kristaus vietininkui, turinčiam aukščiausią galią visą Bažnyčią valdyti ir mokyti, kas reikia tikėti ir kaip elgtis. Tačiau vistiek niekas tenemano, kad privatiems asmenims negalima tais dalykais rūpintis, ypač tiems, kuriems su išminties dovana davė rūpestingumo malonę rinkti nuopelnus. Jie, kiek kartų bus reikalo, nesisavindami mokytojo vaidmens, o kaip savo kelrodžius sekdami mokytojų balsu, nevaržomai gali kitiems perduoti tai, ko patys išmoko. Vatikano Visuotinio Susirinkimo Tėvams ir privačių asmenų pastangos atrodė tiek pravarčios ir sėkmingos, kad jie rado naudinga pareikšti: **„Visus tikinčiuosius, ypač kitiems vadovaujančius ar einančius mokytojų pareigas, raginame per Jėzaus Kristaus širdį ir to paties Dievo ir Išganytojo autoritetu įsakome, kad savo pastangomis ir veikla prisidėtų apginti Bažnyčią nuo klaidų ir jas išnaikinti ir paskleisti tyriausio tikėjimo šviesą"** [14]). Be to dar, kiekvienas teprisimena, kad kiekvienas gali ir privalo katalikų tikėjimą skleisti savo pavyzdžio galia ir skelbti jį drąsiu išpažinimu. Taigi tarpe mūsų pareigų, mus jungiančių su Dievu ir Bažnyčia, ypač reikia pabrėžti pareigą, kad kiekvienas pagal savo išgales stengtųsi paskleisti krikščioniškąją tiesą ir kovoti su klaidomis.

12. Tikintieji privalo būti vieningi.

Tačiau tos pareigos nebus atliktos kaip reikiant naudingai ir sėkmingai, jeigu į kovą eis kiekvienas kas sau. Jėzus Kristus įspėjo, kad tą įžeidimą ir neapykantą, kurią jis pirmasis iš žmonių patyrė, teks tokiu pat būdu patirti ir jo įsteigtam darbui, taip, kad daugelis bus sukliudyti pasiekti išganymą, kurį jis atnešė. Dėl to jis norėjo savo mokinius ne tik išmokyti jo atneštosios tiesos, bet juos sujungti į vieną bendruomenę ir ankštai surišti į vieną kūną, kuris yra Bažnyčia [15]), kurio galva yra

jis pats. Taigi Jėzaus Kristaus gyvybė perima visus kūno sąnarius, maitina ir palaiko atskirus narius, laiko juos tarp savęs sujungtus ir skirtus tam pačiam vienam tikslui, nors ne kiekvieno yra ta pati veikla. **Nes kaip viename kūne turime daug sąnarių, visi gi sąnariai turi ne tą patį veikimą, taip mes daugelis esame vienas Kūnas Kristuje, ypatingai esame vienas kito sąnariai** [16]). Dėl šių priežasčių Bažnyčia yra ne tik tobula bendruomenė, daug kilnesnė už bet kurią kitą bendruomenę, bet jos Kūrėjo ji yra taip sutvarkyta, kad žmonių giminės išganymo siektų, **kaip karo stovyklos tvarkinga rikiuotė** [17]). Šios krikščionių santvarkos bei santykių negalima jokiu būdu pakeisti: niekam negalima nei savo nuožiūra gyventi, nei pasirinkti tokį kovos būdą, kuris kuriam geriau patiktų. Todėl kas barsto, tas nerenka, kas nerenka su Bažnyčia ir Jėzumi Kristumi, kas nekovoja kartu su Dievu ir Bažnyčia, tas aiškiausiai kovoja prieš Dievą. **Kas ne su manimi, tas prieš mane, ir kas nerenka su manimi, tas barsto** [18]).

13. Reikalingas ir nuomonių vieningumas.

Šiam proto vieningumui ir veiklos vienodumui, kurių ne be reikalo taip labai bijo katalikų vardo priešai, visų pirma yra būtinas nuomonių sutapimas, į kurį matome Povilą Apaštalą raginantį korintiečius su ypatingu atsidėjimu ir ypatingai rimtais žodžiais: „Aš maldauju jus, broliai, mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus vardu, kad jūs visi vienaip kalbėtumėte ir kad nebūtų jumyse pasidalinimų, kad verčiau būtumėte tobuli tais pačiais jausmais ir ta pačia nuomone" [19]). Šio įsakymo išmintingumą lengva suprasti. Veikimo pradas yra protas: todėl negali nei valios sutikti, nei veiksmai būti panašūs, jeigu protai skirtingai galvoja. Kas savo vadu laiko tik protą, tuose vargiai gali būti arba ir visai negali būti vieno mokslo. Menas suprasti dalykus yra per daug sunkus, gi protas ir savo prigimtimi yra silpnas, ir nuomonių įvairumo blaškomas, ir ne retai būna suklaidintas viršinės daiktų įtakos. Prisideda dar aistros, kurios arba sumažina, ar kar-

tais ir visai sukliudo galią pamatyti tiesą. Dėl šios priežasties betvarkant valstybes, kur nėra protų vieningumo, dažnai atsiranda reikalo vieningumą palaikyti jėga. Toli gražu ne taip yra su krikščionimis. Ką reikia tikėti, jie pasimoko iš Bažnyčios, kurios valdomi ir vadovaujami yra tikri, kad suras tiesą. Todėl kaip viena yra Bažnyčia, kadangi vienas yra Jėzus Kristus, taip viso pasaulio visų krikščionių tėra ir turi būti vienas mokslas. **Vienas Viešpats, vienas tikėjimas** [20]). **Turėdami tą pačią tikėjimo dvasią** [21]), turi išganingą pagrindą, iš kurio visuose savaime gema ta pati valia ir tas pat veikimo būdas.

14. Vieningumas ir klusnumas Bažnyčiai turi būti tobuli.

Bet sutarimas, kurį Povilas Apaštalas įsako, turi būti tobulas. Kadangi krikščioniškasis tikėjimas remiasi ne žmogiško, o dieviškojo proto autoritetu, tai ką gavome iš Dievo, **tikime esant teisingu ne todėl, kad natūralaus proto šviesa būtumėm permatę vidinį dalykų teisingumą, bet dėl apreiškiančiojo Dievo autoriteto, kuris negali nei klysti nei suklaidinti** [22]). Todėl, jeigu yra aišku, jog kurie nors dalykai yra Dievo apreikšti, būtinai reikia priimti visus su tuo pačiu vienodu pritarimu: netikėti kurio nors vieno iš tų dalykų yra tas pat, kaip ir visus atmesti. Griauna pačius tikėjimo pagrindus tie, kurie arba neigia, kad Dievas žmonėms kalbėjo, arba abejoja jo teisingumu bei išmintimi. Gi nustatyti, kurios tiesos yra Dievo apreikštos, yra mokančios Bažnyčios kompetencija, kuriai Dievas paliko saugoti ir aiškinti jo apreikštus dalykus. Aukščiausias Bažnyčios mokytojas yra Romos Popiežius. Protų sutarimas reikalauja ir tobulo pritarimo tam pačiam tikėjimui, ir kad valios būtų tobulai pasidavusios ir klusnios ir Bažnyčiai ir Romos Popiežiui kaip Dievui. Klusnumas turi būti tobulas, nes jis yra įsakomas paties tikėjimo ir su tikėjimu turi bendra tai, kad negali būti padalytas. Jeigu jis nebus absoliutus ir ne visa apims, liks klusnumo kaukė, bet nebus jo esmės. Tam klusnumui krikščioniškasis elgesys suteikė tai, kad

klusnumas virto jau seniai esančia ir visada būsiančia žyme, iš kurios katalikai pažįsta vieni kitus. Šį klusnumą nuostabiai išaiškina Tomas Akvinietis sakydamas: „Tikėjimo formalusis objektas yra pirminė tiesa, kuri yra išreikšta Šventajame Rašte, ir Bažnyčios mokslas, kuris išplaukia iš tos pirminės tiesos. Todėl kas Bažnyčios mokslo nepriima kaip neklaidingos ir dieviškos tiesos, kuri eina iš pirminės tiesos, išreikštos Šventajame Rašte, tas neturi tikėjimo dorybės, o tai, kas yra tikėjimo, jis priima kitokiu būdu, ne tikėjimu... Yra aišku, kad tas, kuris Bažnyčios mokslui pritaria, kaip neklaidingai tiesai, pritaria viskam, ko Bažnyčia moko. Gi jeigu iš to, ko Bažnyčia moko, laikosi to, kas jam patinka, ir nesilaiko to, kas nepatinka, jis jau nepritaria Bažnyčios mokslui kaip neklaidingai tiesai, o pritaria savo valiai [23]). Visos Bažnyčios turi būti vienas tikėjimas pagal dėsnį: **Visi vienaip kalbėkite ir tenebūnie jumyse pasidalinimų** (I Kor. 1, 10). To vieningumo negalima išsaugoti, jeigu iškilęs tikėjimo klausimas nebus išspręstas to, kuris valdo visą Bažnyčią, kad taip jo nuomonės tvirtai laikytųsi visa Bažnyčia. Todėl tik vienam Popiežiaus autoritetui priklauso suformuluoti tikėjimo išpažinimą, kaip ir visa kita, kas liečia visą Bažnyčią" [24]).

Nustatant klusnumo ribas, niekas teneabejoja, kad reikia klausyti Ganytojų, ypač Romos Popiežiaus autoriteto, tuose dalykuose, kurie priklauso dogmų sričiai, kurių užsispyręs atmetimas negali išvengti padarinių, gresiančių už eretiją. Nepakanka nuoširdžiai ir tvirtai pritarti Bažnyčios mokslui, kuris kad ir nebūtų apribotas iškilmingu sprendimu, bet paprastai Bažnyčios yra visuotinai pateikiamas tikėti kaip Dievo apreiškimas, kurį kaip katalikiško ir dieviško tikėjimo tiesą įsako tikėti Visuotinis Vatikano Susirinkimas. Be šito, tarp krikščionių pareigų reikia laikyti pareiga leisti būti valdomu ir vadovaujamu Vyskupų, pirmoje vietoje Apaštalų Sosto. Kaip tat yra nuoseklu, yra labai

aišku, nes tai, kas yra dieviškajame apreiškime, dalimi liečia Dievą, dalimi patį žmogų ir žmogaus išganymui būtinuosius dalykus. Gi kaip jau esame sakę, abu dalyku, t. y. ir ką reikia tikėti ir kaip reikia elgtis, dieviškąja teise įsako Bažnyčia, o Bažnyčioje — Popiežius. Todėl Popiežiaus autoritetui priklauso nuspręsti, kas įeina į dieviškąjį apreiškimą, kas su apreiškimo mokslu derinasi ir kas jam prieštarauja. Tuo pačiu pagrindu jam priklauso parodyti, kas yra padoru ir kas nepadoru, kas būtina išganymui daryti ir ko vengti: kitaip jis negalėtų būti žmogui nei neklaidingas Dievo žodžio aiškintojas, nei saugus vadas gyvenime.

15. Geriau pažintina Bažnyčios prigimtis.

Labiau reikia įsigilinti ir į Bažnyčios prigimtį: krikščionių vieningumas nėra prievartos dalykas, bet su Dievo pagalba kilnesniais būdais sukurta bendruomenė, kuri tiesiai ir pirmoje eilėje rūpinasi suteikti sieloms ramybę ir išganymą. Kadangi iš Dievo malonės Bažnyčia tik viena turi tam būtinų priemonių, tai ji turi tam tikrų įstatymų, tam tikrų pareigų ir, tvarkydama krikščionių bendruomenę, seka būdais bei keliais, atitinkančiais jos prigimtį. Tačiau šis valdymo kelias yra sunkus ir susijęs su dažnais Bažnyčios įžeidimais. Bažnyčia valdo visuose žemės kraštuose pakrikusias tautas, skirtingas savo kilme ir papročiais, kurios kiekviena savam krašte gyvendamos savais įstatymais, turi pareigą kartu paklusti ir pasaulinei valdžiai ir dvasinei. Tos pareigos saisto tą patį asmenį, tačiau, kaip jau sakėme, savo tarpe neprieštarauja ir nėra sumišusios, kadangi vienos liečia valstybės gerovę, kitos — bendrąjį Bažnyčios labą, vienos ir kitos skirtos ugdyti žmonių tobulumui.

Taip supratus teises ir pareigas, yra visai aišku, kad valstybių valdytojai turi pilniausią laisvę tvarkyti savo srities reikalus. Bažnyčia to ne tik nekliudo, bet aiškiai padeda. Bažnyčia, įsakydama labiausiai paisyti pagarbos, kurios Dievui reikalauja teisingumas, tuo pačiu ragina būti teisingu ir savų žemiškų valdovų atžvilgiu. Gi savo kilme kur kas

kilnesnė dvasinė valdžia visa yra tame, ir to siekia, kad valdytų žmonių sielas, gindama Dievo karalystę ir jo teisybę [25]). Nenusikalstant tikėjimui negalima abejoti, kad ši sielų valdžia priklauso vienai Bažnyčiai ir kad joje politinė valdžia neturi jokios dalies: nes ne Cezariui, o Petrui Jėzus Kristus patikėjo dangaus karalystės raktus. Su šiuo mokslu apie politinius ir religinius dalykus siejasi kai kurie kiti ne mažos vertės dalykai, apie kuriuos šioje vietoje nutylėti nenorime.

16. Bažnyčia nesiekia politinės valdžios.

Krikščioniškoji karalystė yra kuo toliausiai nuo bet kokios rūšies politinės valdžios. Nors savo santvarka ji ir panaši į valstybę, tai kilmę, tikslą, prigimtį turi labai skirtingus nuo laikinųjų valstybių. Taigi Bažnyčia turi teisę gyventi ir gintis jos prigimtį atitinkančių institucijų ir įstatymų padedama. Kadangi jinai yra ne tik tobula bendruomenė, bet dargi aukštesnė už bet kokią žmogiškąją bendruomenę, tai sekti grupių varžytynes ir tarnauti civilinių reikalų nepastovioms kryptims yra labai priešinga jos teisėms ir pareigoms. Dėl tų pačių priežasčių saugodama savo teises, sąžiningiausiai paisydama kitų teisių, Bažnyčia mano, kad ne jai priklauso spręsti, kuri yra geriausia valstybės santvarkos forma, kokiais būdais tvarkomi krikščionių civiliniai reikalai. Iš įvairių valstybės rūšių ji nė vienos nesmerkia, jeigu tik neliečiama religija ir dorovinė drausmė. Pagal šias taisykles reikia ir atskiriems krikščionims kreipti savo mintis ir veiksmus. Nėra abejojimo, kad politinėje srityje gali būti padorios varžytynės, kai būtent kovojama nepažeidžiant teisingumo ir tiesos, kad įgyvendintų tas nuomones, kurios, atrodo, bendram labui yra pranašesnės už kitas. Tačiau yra nesaikingas religijos piktnaudojimas traukti į kurią nors partiją Bažnyčią arba norėti turėti ją talkininke nugalėti savo konkurentams. Priešingai, religija visiems turi būti šventa ir nesutepta. Netgi pačioje valstybių drausmėje, ko negalima atskirti nuo dorovės įstatymų ir religinių pareigų, visada pirmoje eilėje to

17. Bažnyčios nereikia piktnaudoti partijos prestyžui.

reikia paisyti, kas geriausiai derinasi su krikščionio vardu. Jeigu atrodo, kad dėl priešų veiklos tam vardui gresia pavojus, reikia mesti visokį nesutarimą, sutartiniais protais bei viena nuomone reikia imtis ginti ir kovoti už religiją, kuri yra didžiausias bendrasis gėris, kuriam reikia palenkti visokį kitą gėrį. Manome, kad yra reikalo tai tiksliau paaiškinti.

18. Pavojuje ginčai turi nutilti.

Aišku, kad ir Bažnyčia ir valstybė abi turi kiekviena savo vadovybę: todėl tvarkydamos savo reikalus, jos abi viena antros nepriklauso, suprantama, kad tose ribose, kurias kiekvienai užbrėžia jų pirminis tikslas. Tačiau iš to jokiu būdu negalima daryti išvados, kad jodvi turi būti viena nuo kitos atskirtos, juo labiau — savo tarpe kovoti. Mums prigimtis leidžia ne tik būti, bet reikalauja būti ir tvarkingus. Todėl iš viešosios tvarkos rimties, kurios pirmoje eilėje siekia civilinis žmonių susijungimas, žmogus reikalauja, kad jis galėtų gerai jaustis ir juo labiau, kad iš to jis galėtų susilaukti pakankamos pagalbos siekti aukštesnio tobulumo. Šis pažangumas tobulume yra ne kur kitur, tiktai dorybių pažinime ir praktikavime. Žmogus kartu nori — tat jis ir privalo norėti — Bažnyčioje surasti pagalbos, kurios padedamas galėtų tobulai atlikti tobulo nuolankumo pareigą Dievui. Ta pagalba slypi pažinime ir praktikavime tikrosios religijos, kuri yra pati pagrindinė tarpe dorybių, kadangi ji, kreipdama žmogų į Dievą, apima ir patenkina visas kitas dorybes. Taigi kuriant institucijas, leidžiant ir sankcijonuojant įstatymus, reikia paisyti žmogaus moralinės ir religinės pusės ir rūpintis žmogaus tobulumu, tačiau teisingai ir tvarkingai: neįsakyti ar nedrausti ko nors pirma neapsvarsčius, kas priklauso žmonių civilinei bendruomenei, o kas religinei. Dėl šios tad priežasties Bažnyčiai negali nerūpėti, kokie valstybėje galioja įstatymai, ne todėl, kad tai yra valstybės sritis, bet kad tie įstatmai kartais, išeidami iš jiems privalomų ribų, įsibrauna į Bažnyčios teisių sritį. Bažnyčiai

19. Bažnyčia ir valstybė neturi būti nei atskirtos nei savo tarpe kovoti.

yra Dievo uždėta pareiga netgi pasipriešinti, jeigu kada nors valstybės drausmė kenkia religijai, ir uoliai stengtis, kad tautų įstatymai ir institucijos būtų persunkti Evangelijos dvas'os. Ir kadangi valstybės gerovė daugiausia priklauso išminties tų, kurie tautą valdo, tai Bažnyčia negali nei palankumo rodyti, nei pagalbos teikti tokiems asmenims, kuriuos jaučia prieš Bažnyčią kovojant, kurie vėliau atsisako gerbti jos teises, kurie prigimtimi savitarpy susijusius šventus ir civilinius dalykus stengiasi išskirti. Iš kitos pusės Bažnyčia yra palanki tiems, kaip ji ir privalo būti, kurie apie pasaulinę valdžią ir krikščioniškąją bendruomenę galvoja taip, kaip reikia galvoti, ir stengiasi, kad jos abi savo tarpe bendradarbiautų siekdamos bendro visuomenės labo. Šiuose įsakymuose glūdi taisyklės, kurių turi laikytis viešojo gyenimo veikloje kiekvienas katalikas. Ir visur, kur tik Bažnyčia gali turėti įtakos į viešojo gyvenimo reikalus, visada reikia rodyti palankumo vyrams pagarbos verto dorovingumo ir nusipelniusiems krikščionio vardo. Ir negali būti jokių priežasčių, dėl kurių būtų galima aukščiau statyti tokius, kurie religijos atžvilgiu yra blogai nusiteikę.

Iš to viso aišku, kokia yra didelė pareiga saugoti vienodą nuomonę, ypatingai todėl, kad šiais laikais tokiomis apgaulingomis nuomonėmis kovojama prieš krikščionio vardą. Kas uoliai stengsis laikytis Bažnyčios, kuri yra tiesos šulas ir tvirtumas [26]), lengvai apsisaugos nuo melagingų mokytojų .... kurie jiems žada laisvę, patys būdami sugedimo vergai [27]). Dar daugiau — patys būdami Bažnyčios galios dalininkai, žabangas nugalės išmintimi, o jėgą — tvirtumu. Čia ne vieta nagrinėti, ar ir kiek prie naujų reiškinių prisidėjo katalikų apsileidimas ir vidinis jų nesutarimas: tačiau yra tikra, kad blogieji žmonės mažiau turėtų drąsos ir nebūtų tiek gero sugriovę, jeigu daugelio sielose viešpatautų tvirtesnis tikėjimas, kuris veikia meile [28]), ir nebūtų taip plačiai kritusi krikščioniš-

koji dorovės drausmė, kurią mums yra palikęs pats Dievas. O kad praeities prisiminimas nuteiktų ateityje teisingiau galvoti!

Tiems, kurie imasi valstybinių reikalų tvarkymo, ypatingai reikia vengti dviejų klaidų, kurių viena neteisingai sau savinasi išminties vardą, o kita slypi klaidingame pasitikėjime savimi. Kai kurie neigia reikalą viešai pasipriešinti įsgalėjusiai ir viešai nedorybei, kad kartais ta kova nesuerzintų anų blogųjų. Ar šitaip galvojantieji eina su Bažnyčia, ar prieš Bažnyčią, yra neaišku: kai kada jie tvirtina išpažįstą katalikų doktriną, tačiau norėtų, kad Bažnyčia leistų saugiai skleisti kai kurias nuomones, priešingas Bažnyčios nuomonėms. Su skaudančia širdimi jie pakenčia tikėjimo silpnėjimą ir dorovės kritimą, tačiau nesirūpina priemonėmis tai pašalinti, o ne retai perdėtu nuolaidumu ar kenksminga simuliacija blogį tik dar padidina. Jie patys nenori, kad kas nors abejotų jų atsidavimu Apaštalų Sostui, tačiau visada randa ką prikišti Popiežiui. Šių žmonių išmintis yra tos rūšies, kurią Apaštalas Povilas vadina kūno pastangomis ir mirtimi. Kūno pastangos yra nedraugiškos Dievui, nes jos nepasiduoda Dievo įstatymui ir negali jam pasiduoti [20]). Nieko nėra mažiau tinkamo sumažinti blogiui, kaip tokios pastangos. Priešams yra visiškai aišku, to daugelis priešų nevengia skelbti ir tuo didžiuotis, kad katalikų religija, kuri tik viena yra teisinga, reikia, jeigu tik įmanoma, visiškai išnaikinti. To siekdami, jie nieko nevengia: jie jaučia, kad juo labiau susvyruos kitų drąsa, juo daugiau jie turės galios blogiems dalykams. Taigi kas myli tiktai kūniškąją išmintį ir dedasi nežiną, kad kiekvienas krikščionis turi būti geras Kristaus karys, kurie nugalėtojams priklausantį atlyginimą nori pasiekti minkščiausiu keliu ir kovų nepaliesti, tam tik tiek maža trūksta, kad būtų palaikytas vienu iš blogųjų, kad tiesiog dera jį tokiu palaikyti.

20. Įspėjimas einantiems į valstybinį darbą.

Iš kitos pusės ne maža yra ir tokių, kurie, klaidingo uolumo skatinami, arba, kas yra dar didesnė

21. Įspėjimas pretenzingiems krikščionims.

blogybė, viena darydami, o kita rodydami darą, imasi ne jiems priklausančios srities. Jie net iki to laipsnio norėtų, kad Bažnyčios reikalai būtų tvarkomi pagal jų sprendimus ir nuomones, kad visa, kas kitaip daroma, jie nepalankiai priima ir iškenčia su prieštaravimu. Jie serga perdėtomis pretenzijomis ir yra ne mažiau peiktini už anuos, apie kuriuos ką tik kalbėta. Tokiu elgesiu jie nepaiso Bažnyčios teisėtos valdžios, o ją iškreipia. Valdžią turinčiųjų pareigas jie nori skirti privatiems asmenims, darydami didelės žalos tai tvarkai, kurią Bažnyčioje paliko Dievas, kurią amžinai reikia saugoti ir kurią pažeisti Dievas neleidžia nebaudęs. Yra geriausi tie, kurie niekad neatsisako stoti į kovą, kada tik yra reikalo, būdami tikri ir įsitikinę, kad neteisingos jėgos žus ir kada nors kapituliuos prieš teisės ir religijos šventumą. Atrodo, kad garbingai elgiasi tie, kurie, sekdami senu keliu, stengiasi ginti religiją, ypač nuo to atviriausio sąmokslo, siekiančio išnaikinti krikščionių vardą. Tie priešai nesiliauja nedraugiškai kovoję prieš Romos Popiežių ir jo žemiškajai galiai susiaurėjus.

Tie Bažnyčios gynėjai rūpestingai stengiasi elgtis klusniai ir neįsakyti nesiima šioje srityje jokių žygių. Kadangi tokia klusnumo valia, susijusi su drąsa ir tvirtumu, yra būtina visiems krikščionims, kad neapsileistų [30]) jokiuose dalykuose, kuriuos laikas atneštų, labai pageidaujame, kad visuose aukštu laipsniu būtų tai, ką Povilas vadina dvasios išmintimi [31]). Tvarkant žmogiškuosius veiksmus, ši išmintis seka geriausiąją vidurio taisyklę, žmoguje padarydama tai, kad jis iš tingumo nekrinta į bailią desperaciją ir per daug nepasitiki per gerai apie save manydamas. Politinė išmintis yra dvejopa: viena liečia bendrąjį labą, kita kiekvieno privatųjį gerą. Ši antroji pasireiškia privačiuose asmenyse, kurie klauso patarimo ir teisingo proto, betvarkydami patys save. Gi pirmoji pasireiškia asmenyse, įstatytuose kitiems vadovauti su valdymo teise. Čia privačių asmenų visa politinė išmintis

22. Tikinčiųjų santykius su Bažnyčia pavaizduoja piliečio santykai su valstybe.

yra ta, kad ištikimai vykdytų teisėtos valdžios įsakymus. Išmintis glūdi prote; valdyti ir vadovauti yra ypatingas proto dalykas; ir todėl kiekvienam, kiek jis dalyvauja valdžioje ir vadovavime, tiek dera turėti proto ir išminties. Yra aišku, kad valdiniai, kiek jie yra valdiniai, ir tarnai, kiek jie yra tarnai, turi ne valdyti ir vadovauti, o būti valdomi ir vadovaujami. Todėl išminties reikalaujama ne iš tarno kaip iš tarno ir ne iš valdinio kaip iš valdinio. Tačiau kadangi kiekvienas žmogus, kaip protinga būtybė, proto sprendimo ribose dalyvauja valdyme, tai pagal tatai jam dera turėti išminties. Todėl yra aišku, kad valdovo išmintis, kaip sakoma (VI Ethic.) yra panaši į architekto išmintį, o valdinių išmintis — panaši į rankų darbininkų išmintį [32]).

Tokia nuotaika ir tokia tvarka juo labiau turi viešpatauti Bažnyčioje, juo platesnes sritis tenka apimti Popiežiaus išminčiai. Jam priklauso Bažnyčią ne tik valdyti, bet bendrai Bažnyčios narių veiksmus taip tvarkyti, kad jie gerai derintųsi su viltimi pasiekti amžinąjį gyvenimą. Iš to aišku, kad be nuomonių ir veiksmų vieningumo, yra būtina veikime paisyti bažnytinės valdžios išminties, pasireiškiančios valdymu. Gi krikščioniškųjų reikalų valdymas po Romos Popiežiaus priklauso Vyskupams, kurie, pontifikalinės valdžios viršūnės nors ir nesiekia, tai vis tiek bažnytinėje hierarchijoje yra tikri valdovai. Kadangi kiekvienas iš jų valdo vis kitą Bažnyčios dalį, tai dvasiniame rūme... yra tarsi pirmaeiliai menininkai [33]) ir turi savo pareigų pagalbininkus bei patariančius tarnus dvasininkus. Prie šios Bažnyčios santvarkos, kurios keisti negali niekas iš mirtingųjų, reikia derinti visą gyvenimo veiklą. Todėl kaip Vyskupams yra būtinas ryšys su Apaštalų Sostu einant vyskupų pareigas, taip reikia ankščiausią ryšį su savais Vyskupais palaikyti, ir tuo būdu veikti tiek dvasininkams, tiek pasauliečiams. Pačių Ganytojų elgesyje gali pasitaikyti kas nors ir negirtina arba

ne visai teisinga jų nuomonėje; tačiau nė vienas privatus asmuo tenesisavina sau teisėjo vaidmens, kurį Viešpats Kristus uždėjo tam vienam, kurį pastatė valdyti avinėlių ir avių. Teatsimena kiekvienas išmintingiausiąją Grigorijaus Didžiojo mintį: „Reikia pavaldinius įspėti, kad lengvapėdiškai savo valdovų gyvenimo neteistų, jeigu mato juos gal peiktinai besielgiančius, kad, bloga teisingai smerkdami, iš puikybės jie patys dar žemiau nenukristų. Reikia juos įspėti, kad, valdovų kaltes besvarstydami, nepasirodytų prieš juos per drąsūs, bet kad į tai žiūrėtų, jog jeigu valdovuose kas nors būtų ir labai bloga, savyje tai vertintų, tačiau kad Dievo baimės raginami neatsisakytų nešti jų valdžioje klusnumo jungo... Nors valdovų veiksmai būtų ir teisingai smerktini, tai kardu už tai juos bausti negalima“ [34]).

Tačiau pastangos ne daug padės, jeigu gyvenimas nebus tvarkomas pagal krikščioniškąsias dorybes. Šventasis Raštas apie žydų tautą sako: Kol jie nenusidėjo jų Dievo akivaizdoje, visa jiems gerai vyko, nes jų Dievas neapkenčia nedorybės... Kai iškrypo iš kelio, kurį jiems Dievas davė, užuot juo ėję, tapo daugelio tautų išnaikinti karais [35]). Gi žydų tauta buvo pirmavaizdis krikščioniškosios visuomenės: senoviniuose jų įvykiuose dažnai slypėjo būsimosios tiesos paveikslas. Tiktai kad dieviškasis maloningumas mus apdovanojo ir papuošė daug didesnėmis dovanomis, todėl dvasios nedėkingumo nusikaltimas krikščionių kaltes padaro daug sunkesnes.

Dievas niekad ir nieku būdu neapleidžia savo Bažnyčios: taigi nėra nieko, ko žmonės neužtarnautai galėtų bijoti iš Dievo. Tačiau kai tautos išsigimsta iš krikščioniškų dorybių, tada to saugumo jau nebėra. Dėl nuodėmės tautos suskursta [36]). Jeigu šio dėsnio teisingumą ir galią patyrė visi praeities amžiai, tai dėl kokių priežasčių šiandien jis negaliotų? Dargi, kad teisingai priklausančios bausmės jau gresia, yra jau ir per daug ženklų, tą pat pa-

tvirtina daugelio valstybių būklė, kurių daugelį matome slegiamų vidinių blogybių ir nematome nė vienos visais atžvilgiais saugios. Jeigu blogųjų suokalbiai valstybėse taip drąsiai darys pažangą, jeigu jiems pavyks, kaip kad jie grasina pačiomis blogiausiomis priemonėmis ir pasiryžimais įsigyti priemonių ir galios, yra pagrindo bijoti, kad jie neišgriautų visų valstybių pagrindų, pačios prigimties pastatytų. Tokių grėsmingų baisenybių tik žmogiškomis priemonėmis neuždrausi, ypač kad nesuskaitoma žmonių daugybė, metusi krikščionių tikėjimą, teisingą bausmę už puikybę tuo nusipelno, kad, tapusi akla tiesai, veltui stengiasi atsiduoti aistroms, klaidą priima už tiesą ir tariasi esą išmintingi, **kai bloga vadina geru, tamsybes laiko šviesa ir šviesą tamsybėmis** [37]). Taigi yra būtina Dievo pagalba, kad jis, atsiminęs savo maloningumą, pažvelgtų į civilinę žmonių bendruomenę. Todėl, kaip jau kitu atveju karštai raginome, su ypatingu atsidėjimu ir patvarumu reikia stengtis, kad dieviškasis gailestingumas būtų išmelstas nužemintu maldavimu ir būtų vėl prisimintos dorybės, su kurių pagalba sukuriamas krikščioniškasis gyvenimas. Pirmausia yra žadintina ir remtina artimo meilė, kurioje glūdi ypatingoji krikščioniškojo gyvenimo jėga ir be kurios kitų dorybių arba visai nėra, arba jos yra nevaisingos. Todėl šventasis Povilas, ragindamas kolosiečius vengti visokių ydų ir siekti visokios pagarbos dorybėms, priduria: **visų pirma turėkite meilę, kuri yra tobulumo ryšys** [38]). Tikrai, meilė yra tobulumo ryšys, nes kuriuos ji surišo, ankščiausiai surišo su pačiu Dievu ir padaro, kad sielos iš Dievo semtų gyvybę, su Dievu veiktų ir visa į Dievą nukreiptų. Dievo meilė turi jungtis su artimo meile, nes žmonės yra dalininkai Dievo begalinio gerumo ir nešioja savyje įspaustą jo paveikslą ir panašumą. **„Tą įsakymą mes turime iš Dievo, kad kas myli Dievą, mylėtų ir savo brolį. Jei kas sakytų: aš myliu Dievą ir nekęstų savo brolio, tas yra melagis"** [39]). Šį meilės

įsakymą jo dieviškasis davėjas pavadino **nauju** ne todėl, kad mylėti žmones būtų neliepęs joks įstatymas ir pati prigimtis, bet kad krikščioniškasis šios meilės būdas buvo visiškai naujas ir ankščiau niekieno negirdėtas, nes kokia meile yra Tėvo mylimas Jėzus Kristus ir kokia jis pats myli žmones, tokią pat įsakė savo mokiniams ir sekėjams, kad visi galėtų būti jame viena širdis ir viena siela, taip kaip jis ir tėvas yra vienos prigimties. Niekam nėra nežinoma, kokiu aukštu laipsniu šio įsakymo galia nužengė į krikščionių širdis pačioje pradžioje ir kokių kokybe ir kiekybe atnešė santaikos, tarpusavio gailestingumo, maldingumo, kantrybės, tvirtumo vaisių. Kokios tad turėtų būti pastangos sekti anais pavyzdžiais? Pats laikas duoda nemaža paskatinimų į meilę. Kai netikintieji vis didina savo neapykantą Jėzui Kristui, krikščionims reikia atsinaujinti maldingume ir meilėje didelių dalykų Kūrėjui. Taigi, tesiliauja, jeigu kokia yra, nesantaika: tenutilsta tos kovos, kurios išblaško kovojančiųjų jėgas ir jokiu būdu nepasitarnauja religijai: ir sujungus tikėjimu protus, meile valias, kaip dera, tebūna vedamas gyvenimas Dievo ir žmonių meilėje.

Vieta liepia paraginti vardiniu būdu šeimų galvas, kad stengtųsi šiais įsakymais ir namus valdyti, ir laiku tai išmokyti savo vaikus. Šeima yra valstybės užuomazga, ir didelėje dalyje valstybių gerovė tarpsta šeimyninio gyvenimo sienose. Todėl kas nori atitraukti nuo krikščioniškųjų įsakymų šeimas, paliesdami pagrindinius dalykus, kėsinasi sugriauti šeimyninę bendruomenę. Nuo tos nedorybės jų neatbaido net mintis, kad tai negali įvykti be didžiausios skriaudos patiems gimdytojams: gimdytojai iš prigimties turi teisę mokyti tuos, kuriuos jie pagimdė, kartu su pareiga, kad vaikų mokymas ir auklėjimas atitiktų tą tikslą, dėl kurio iš Dievo malonės jie pagimdė vaikus. Taigi gimdytojai turi būtinai stengtis ir siekti, kad atmestų kiekvieną šios rūšies klaidą ir visiškai įsisą-

monintų, kad yra jų pačių galioje išauklėti vaikus, kaip dera, krikščioniškai, ypatingai saugoti juos nuo tų mokyklų, kad neprisigertų blogų bedievybės nuodų. Kai eina kalba apie gerą jaunuomenės auklėjimą, nebus niekad ryžtasi ir veikta tiek, kad jau nebūtų ko daugiau daryti. Įvairiose tautose yra daug katalikų, šioje srityje vertų visų pagarbos, kurie didelių lėšų ir dar didesnių pastangų padedami susikūrė savo vaikams auklėti savas mokyklas. Šitą išganingą pavyzdį dera pasekti visur, kur tik atrodo, kad laikas reikalauja; tačiau pirmiausia reikia sutikti, kad į vaikų sielas daugiausia gali paveikti pati šeimyninė institucija. Jeigu jaunystės amžius sveiką gyvenimo drausmę ir krikščioniškąsias dorybes namie ras kaip atramą, tai valstybių gerovė susilauks didelės pagalbos.

23. Pabaiga.

Atrodo, kad jau palietėme, kuo šiais laikais katalikai ypatingai turi sekti, ko vengti. Lieka tad, ir tai yra Jūsų darbas, Garbingieji Broliai, rūpintis, kad Mūsų balsas visur pasiektų ir kad visi suprastų, kaip yra svarbu įgyvendinti tai, ką šiuo laišku esame palietę. Saugoti šias pareigas negali būti sunku ir įkyru, nes Jėzaus Kristaus jungas yra saldus ir jo našta lengva. Jeigu tačiau atrodytų kas nors sunkiau įgyvendintina, tai Jūs pavyzdžiu ir autoritetu pasistengsite, kad kiekvienas daugiau pasistengtų ir nepalūžtų dvasia prieš sunkenybes. Parodykite, kaip Mes patys dažnai įspėjome, kad gresia pavojai patiems kilniausiems ir labiausiai siektiniems gėriams, kuriems apsaugoti verta yra ištverti bet kokį darbą. Už pačius darbus bus toks atlyginimas, kokį tik gali duoti krikščioniškai praleistas gyvenimas. Gi nenorėti kovoti už Kristų reiškia kariauti prieš jį; jis pats sako, kad išsigins prieš savo Tėvą danguje to, kas atsisakys jį išpažinti prieš žmones žemėje. Iš Mūsų ir Jūsų visų pusės tikrai niekad nebus leista, kad kovoje kaip nors pritrūktų autoriteto, patarimų ir Mūsų veiklos, kol tęsis gyvenimas. Ir nėra abejojimo, kad kovojant

pritrūktų kaip kaimenei, taip ir Ganytojams ypatingos Dievo pagalbos.

Tos vilties pažadinti, kaip dangiškų malonių ir Mūsų palankumo laidą, Jums, Garbingieji Broliai, klerui ir visiems žmonėms, kuriems Jūs kiekvienas vadovaujate, nuolatos Jums teikiame Viešpatyje apaštališkąją palaiminimą.

Išleista Romoje, prie šventojo Petro, 1890 metų sausio 10 dieną, Mūsų pontifikato dešimtaisiais metais.

Popiežius Leonas XIII

---

1) Mork. 16, 16;
2) Mat. 6, 24;
3) Apd. 5, 29;
4) II Tim. 1, 7;
5) Tit. 3, 1;
6) Apd. 4, 19—20;
7) Jo. 18, 37;
8) Luk. 12, 49;
9) Luk. 18, 5;
10) 2 a 2 ae q. 3 a. 2 a. 2;
11) Jo. 16, 33;
12) Rom. 10, 14, 17;
13) Apd. 20, 28;
14) Constit. Dei Filius, gale;
15) Kol. 1, 24;
16) Rom. 12, 4—5;
17) Giesm. 6, 9;
18) Luk. 11, 23;
19) I Kor. 1, 10;
20) Efez. 4, 5;
21) II Kor. 4, 13;
22) Const. Dei Fil. c. 3;
23) 2 a 2 ae q. 5 a. 3;
24) t. p. q. 1 a 10;
25) Mat. 6, 33;
26) I Tim. 3, 15;
27) II Petr. 2, 1, 19;
28) Gal. 5, 6;
29) Rom. 8, 6—7;
30) Jok. 1, 4;
31) Rom. 8, 6;
32) 2 a 2 ae q. 47 a. 12;
33) Quodl. I a. 14;
34) Reg. Past. p. III, c. 4;
35) Judit. 5, 21, 22;
36) Patr. 14, 34;
37) Iz. 5, 20;
38) Kol. 3, 14;
39) Jo. 4, 21;
40) Luk. 9, 26.

JO ŠVENTYBĖS P. LEONO XIII ENCIKLIKA

DARBININKŲ KLAUSIMU

(Rerum novarum)

Garbingieji Broliai,

Pasveikinimas ir Apaštališkasis Palaiminimas

Naujenybių troškimas, kuris kartą sužadintas jau seniai reiškiasi valstybių gyvenime, pagaliau privedė prie to, kad pakeitimų siekimas iš politinės srities savaime yra persimetęs į jai gimininga ekonominę sritį.

Pramonės pakilimas ir technikos pažanga, visuomeninių santykių tarp gamintojų ir darbininkų pakitėjimas, mažumos rankose turto per gausus sutelkimas, daugumos neturtas, darbininkų didesnis savimi pasitikėjimas bei organizuotumas, be to, dar dorovės nusmukimas, — visa tai iš tikrųjų sukėlė kovą. Tos kovos dalykų vertė ryškėja iš tokio gyvo jais susidomėjimo. Tuo užimti mokslo vyrų protai, specialistų svarstymai, tautų atstovybės, įstatymų leidėjų sprendimai, valdovų pasitarimai, taip, kad nėra kito tokio klausimo, kuriuo žmonės labiau domėtųsi.

1. Darbininkų klausimo svarstymo reikalą iškėlė naujos visuomeninio bei ekonominio gyvenimo aplinkybės. Bažnyčios pareiga tarti savo žodį ir nurodyti teisingą kelią vargšų būviui pagerinti.

Turėdami tad prieš akis Bažnyčios pareigą ir bendrą gerovę, ką Mes, Garbingieji Broliai, kitur esame pareiškę ir pasiųstuose Jums raštuose — apie valstybės galią, žmogaus laisvę, valstybių krikščioniškąją santvarką ir kitus panašius klausimus — radome reikalinga paneigti klaidingas nuomones, tų pačių motyvų vedami, ryžomės panašiai padaryti dabar ir darbininkų klausimu.

Jau ne kartą esame pasitaikiusia proga šį klausimą palietę. Tačiau apaštališkosios pareigos atsakingumas verčia šiuo raštu jį išnagrinėti visu pilnumu ir nušviesti dėsnius, kurių pasigavus, laikantis tiesos ir lygybės, būtų galima pašalinti socialinę kovą. Tai yra sunkus ir ne be pavojaus klausimas. Sunku apibrėžti teises ir pareigas, kurios jungtų vienus su kitais turtuolius ir varginguosius, gėrybių gamintojus ir darbą dirbančiuosius. Iš tikro šis yra pavojingas dalykas, nes neramūs ir klastingi gaivalai, iškraipydami tiesą, kursto mases vienur ar kitur į neramumą.

Kad ir kaip ten bebūtų, tačiau visiems yra aišku, kad žemesniesiems sluogsniams reikia suteikti skubi ir tinkama pagalba, nes dauguma jų atsidūrė apverktinoje ir neteisingoje būklėje. Panaikinus paskutiniame šimtmetyje senąsias profesines korporacijas ir jų vieton nedavus jokios kitos apsaugos, atpalaidavus viešąjį gyvenimą ir įstatymleidybą nuo paveldėtosios religijos, pamažu prieita tai, kad darbininkai, palikę vieni ir be apsaugos, buvo išduoti turtingųjų savanaudiškumui ir nepažabotam darbdavių gobšumui. Blogį dar padidino rajus lupikavimas, kurį Bažnyčia ne kartą yra pasmerkusi, bet tai gobšųjų bei pelno išalkusių kitu būdu vykdoma toliau. Prie to priklauso tiek gamybos, tiek visos prekybos eiga, kuri yra atitekusi mažumai. Tokiu būdu maža turtuolių bei pasiturinčiųjų saujelė yra uždėjusi plačiosioms varginguųjų masėms beveik vergijos pančius.

2. Klaidinga pažiūra socialistų, kurie mano, jog, panaikinus privačią nuosavybę ir pakeitus ją bendra, bus pasiekta didesnės gerovės.

Socialistai gi, kurstydami neturtingųjų pavydą prieš pasiturinčius, mano, kad tiems blogumams pašalinti esą reikalinga panaikinti privati gėrybių nuosavybė, padarius jas bendra visų nuosavybe, kurią valdytų bendruomenės ar valstybės vadovai. Privačią nuosavybę pakeitus bendra, esą galima pagydyti dabartines socialines žaizdas ir pasiekti lygų gėrybių bei jų panaudojimo paskirstymą. Tačiau ši jų pažiūra ne tik kad yra netinkama išspręsti socialinei įtampai, bet ir patiems darbininkams

nenaudinga. Be to, ji labai neteisinga, nes pažeidžia teisėtus savininkus, iškreipia valstybės pareigas ir iš vidaus sukrečia valstybes.

Iš tikrųjų visiškai suprantama, kad darbininkas, dirbąs pelningame versle, pirmų pirmiausia nori ir siekia įsigyti sau ką nors, kas priklausytų jam kaip privati jo nuosavybė. Jei jisai paveda savo darbo jėgą kitam, tai daro tam tikslui, kad įsigytų būtinų pragyventi bei savo būklei palaikyti dalykų. Todėl už savo atliktą darbą jis turi pagrįstą ir pilną teisę reikalauti sau ne tik atlyginimo, bet ir galimumo sunaudoti jį, kaip patinkamas. Jeigu tad kukliai gyvendamas jis susideda santaupų ir įgyja už jas, kad būtų geriau apsaugotas, žemės sklypą, tai toji žemė nėra kas kita, kaip tas pats uždarbis, tik kitokio pavidalo. Todėl tokiu būdu įsigytoji žemė priklauso jam taip, kaip kad ir darbu įgytasis užmokestis. O tai, savaime aišku, kaip tik ir sudaro judomojo ir nejudomojo turto privačios nuosavybės teisę

Socialistai, siekdami privačią nuosavybę paversti bendra, tuo tik pablogina visų darbininkų padėtį. Panaikinus laisvę paversti nevaržomai uždarbį kuo kitu, atimama tuo pačiu jiems viltis ir galimybė padidinti savo išteklius bei juos naudingai suvartoti.

Pagaliau, kas dar daugiau, socialistų siūloma priemonė aiškiai prieštarauja teisingumui, nes privačios nuosavybės teisė yra suteikta žmogui pačios prigimties. Tuo iš tikrųjų ryškiausiai žmogus ir skiriasi nuo kitų būtybių. Šios ne pačios tvarkosi, o vadovaujasi ir yra valdomos dvigubo prigimties instinkto. Tas dvigubas instinktas apsaugoja jų gyvą veikimo galią, atitinkamai išvysto jų jėgas ir sužadina bei nustato jų atskirus veiksmus. Vienas instinktas yra jų gyvybei apsaugoti, antras — jųjų rūšiai išlaikyti. Abu šie dalykai yra jų pilnai pasiekiami panaudojant tas gėrybes, kurios jau yra. Daugiau ką nors atlikti šie gyviai neįstengia, nes jie vadovaujasi vienomis juslėmis ir jų jiems teikiamu atskirų daiktų patyrimu.

3. Privačios nuosavybės teisė suteikta žmogui pačios prigimties; jinai pagrįsta žmogaus dvasine savybe ir gėrybių panaudojimo teise.

Visai kitokia žmogaus prigimtis. Žmogus turi, tiesa, visu pilnumu bei apimtimi gyvuliškosios prigimties savybes ir todėl privalo ne mažiau, kaip ir kiti gyviai, naudotis medžiaginėmis gėrybėmis. Tačiau ši gyvuliškoji prigimtis, nors ir visu pilnumu turima, nesudaro dar žmogiškosios prigimties. Jinai yra daug žemesnė už žmogiškąją prigimtį ir skirta šiai paklusti bei tarnauti. Kas mus iškelia ir išaukština, kas daro žmogų žmogumi bei išskiria jį iš kitų gyvių tarpo, tai — protas bei protavimo galia. Kadangi iš visų gyvių vienas tik žmogus turi galią protauti, todėl reikia pripažinti, kad žmogus turi teisę gėrybes ne tik sunaudoti — tat yra visiems gyviams bendra — bet ir jas pastoviai bei neribotam laikui sau pasilaikyti. Tai liečia ne vien tuojau naudojamąsias, bet ir nuo naudojimo atliekamąsias, pastovesnes gėrybes.

Dar labiau tai išryškėja, jei giliau panagrinėsime žmogaus prigimties esmę. Protu žmogus apima nesuskaitomus dalykus ir dabartinius sieja su būsimaisiais. Kadangi žmogus yra savo veiksmų viešpats, tai jis, amžinųjų nuostatų ir Visavaldančiojo Dievo Apvaizdai priklausydamas, pats valdosi savo išminties įžvelgimu. Todėl jis turi teisę pasirinkti savo nuožiūra ne tik dabar panaudotinus dalykus, bet ir tuos, kurie jo ateičiai yra daugiausia reikalingi. Iš to eina, kad žmogui turi priklausyti ne vien žemės vaisiai, bet ir pati žemė, nes josios vaisiais jisai gali užtikrinti savo ateities reikalavimus. Tie kiekvieno žmogaus reikalavimai kartojasi nuolatos, nes, šiandien patenkinti, rytoj vėl pasireiškia. Todėl gamta turėjo duoti žmogui ką nors pastovaus ir nenykstamo, kas teiktų jam nuolatinę paramą. Tos gi niekas kitas pastoviai negali suteikti, kaip tik žemė savo gausiais vaisiais. Nėra jokio pagrindo žmogaus aprūpinimą pavesti valstybei. Žmogus juk yra pirmesnis už valstybę, todėl jo prigimtis privalėjo turėti savo teisę gyvybei ir kūnui apsaugoti pirmiau, negu atsirado bet kokia valstybė.

Jokiu būdu nekalba prieš privačią nuosavybę tai, kad Dievas yra sukūręs žemę visų žmonių naudai bei gerovei. Jei sakoma, jog Dievas yra paskyręs žemę bendrai visiems žmonėms, tai nereiškia, kad žemės valdymas priklauso be skirtumo visiems, bet kad Dievas pats nė vienam atskirai nėra kokio nors žemės gabalo suteikęs. Privačios nuosavybės gi artimesnį sutvarkymą Dievas yra palikęs patiems žmonėms bei tautų nuostatams.

4. Artimesnį žemės pasiskirstymą Dievas yra palikęs patiems žmonėms bei tautų nuostatams; pavesta atskirų asmenų nuosavybei žemė nepaliauja tarnavusi visų žmonių naudai.

Pagaliau, nežiūrint to, kad ir kaip bebūtų žemė atskiriems asmenims padalyta, ji nepaliauja tarnavusi visų žmonių naudai, nes nėra nė vieno iš mirtingųjų, kuris galėtų, be jos vaisių gyventi. Kas neturi nuosavos žemės, tas pasiekia tai darbu. Todėl galima pilnai tvirtinti, kad visa, kas reikalinga pragyventi ir žmogiškajai būklei palaikyti, įgaunama darbu; ar tai darbu savame žemės sklype, ar kokiame nors gamybos versle, kurio atlyginimas yra ne kas kita kaip įvairių žemės gėrybių padarinys, kuriomis jis pakeičiamas.

Iš to vėl eina, kad privati nuoavybė atitinka prigimtį. Žemė, tiesa, teikia apščiai labiausiai reikalingų gėrybių gyvybei ir jos ugdymui išlaikyti, tačiau be žmogaus pastangų bei rūpesčio pati iš savęs to duoti negali. Gamindamas žemės gėrybes, žmogus panaudoja savo dvasios ir kūno jėgas ir tokiu būdu tą jo apdirbtą medžiaginės gamtos dalį skiria sau, kurioje tarsi yra palikęs lyg kokią savo asmens antspaudą. Todėl visai teisingai reikia pripažinti, kad ta dalis yra jo nuosava, ir niekam nėra nieku būdu leidžiama tą jo teisę pažeisti.

Šie įrodymai tiek aiškūs, jog reikia stebėtis kodėl tam priešinasi kai kurie atgyvenusių pažiūrų atnaujintojai. Jie pripažįsta atskiram žmogui teisę naudotis žeme ir jos vaisiais, tačiau neigia jam teisę turėti nuosavybe ar tai žemės sklypą, kurį jis apstatė, ar tai dirvą, kurią jis išpureno. Tai neigdami, jie nemato, kad atima iš žmogaus jo darbu pelnytus vaisius. Juk dėl žmogaus darbo bei jo sugebėjimo žemė pakeičia visiškai savo pavidalą, būtent, iš

5. Privati nuosavybė būtina žmonių taikai bei ramybei išlaikyti. Todėl ją patvirtino visų laikų praktika, valstybės įstatymai ir Dievo įsakymai.

mišku apaugusios virsta naudojama, iš nederlingos — naši. Panaudotos žemei pagerinti priemonės tiek yra su ja susijusios, jog dažniausiai jokiu būdu nuo jos negali būti atskirtos. Argi suderinama būtų su teisingumu, jei kas nors pasisavintų ir naudotų tai, ką kitas savo prakaitu yra aplaistęs? Panašiai, kaip kad padarinys yra susijęs su svo priežastimi, taip yra visai teisinga, kad ir darbo vaisiai priklausytų tam, kas tą darbą yra padaręs. Todėl visai suprantama, kodėl visa žmonija nėra buvusi paveikta tos nedaugelio prieštaringos pažiūros. Giliai įžvelgdama žmogaus prigimtį, gėrybėms paskirstyti pagrindą ji rado pačiame prigimties įstatyme ir privačią nuosavybę patvirtino visų laikų praktika, kas geriausia atitinka žmogaus prigimtį ir taikingą bei ramų žmonių sugyvenimą. — Tą teisę, apie kurią čia kalbame, užtikrina ir jėga apsaugoja valstybės įstatymai, kurie, jei teisingi, savo galią ima iš paties prigimties įstatymo. Tą patį patvirtina ir Dievo nuostatų autoritetas, kurie griežčiausiai draudžia net svetimo daikto geisti. „Negeisk savo artimo moteries, nei namo, nei žemės, nei tarnaitės, nei jaučio, nei asilo, nei visa, kas jo yra" [1]).

6. Privačios nuosavybės būtinumą dar labiau išryškina šeimos, kurių teisės ir pareigos nėra mažesnės už valstybės, priešingai, jos prigimčiai yra dar artimesnės, nes pirmesnės.

Tokios rūšies teisė, kuri glūdi atskiruose žmonėse, turi daug didesnę saistomąją galią, jei ji imama ryšium su žmogaus pareigomis šeimyninio gyvenimo atžvilgiu. Luomas pasirinkti, būtent, ar sukurti šeimą, ar, einant Kristaus patarimu, pasilikti nesituokusiam, be abejonės, laisvas kiekvieno žmogaus dalykas. Joks žmonių išleistas įstatymas negali atimti žmogui įgimtos ir pirmykštės teisės arba kokiu nors būdu susiaurinti svarbiausiąjį Dievo iš pat pradžių nustatytąjį moterystės tikslą: „Aukite ir dauginkitės" [2]).

Ir taip šeima, arba namų bendruomenė, nors ji ir mažiausia, vis tik palieka tikra bendruomenė ir už visas valstybes pirmesnė, todėl būtina jai turėti tam tikras teises ir pareigas, visai nuo valstybės nepriklausomas. Tai, ką mes esame įrodę, būtent, kad kiekvienas žmogus turi įgimtą nuosavybės

teisę, reikia taikinti žmogui ir kaip šeimos galvai. Toji yra juo didesnė tada, kada asmeniui atitenka daugiau šeimyninių gyvenimo pareigų.

Švenčiausia prigimties įstatymo teisė įpareigoja šeimos galvą aprūpinti maistu ir visa kuo kitu tuos, kuriems jis yra suteikęs gyvybę. Pati prigimtis verčia jį taip pat įgyti bei parūpinti savo vaikams, kuriuose atsispindi ir tam tikra prasme toliau veikia tėvo asmuo, visa to, kas juos nuo pat atsiradimo tinkamai apsaugotų nuo skurdaus būvio. Tai gi pasiekiama tik tada, kai turima nuosavų vaisingų gėrybių, kurias paveldėjimo keliu perteikiama vaikams.

Kaip jau esame minėję, šeima, panašiai, kaip ir valstybė, yra tikra prasme bendruomenė, kurią valdo jos nuosava t. y. tėviškoji galia. Todėl savo tiesioginio tikslo ribose šeima turi bent tokias pat teises, kaip ir valstybė, pasirinktinų bei panaudotinų dalykų atžvilgiu, kurie jos neliečiamumui ir teisėtai laisvei yra būtini. Esame pasakę bent tokias pat teises. Kadangi tačiau šeimyninis židinys savo sąvoka ir pasireiškimu yra pirmesnis už valstybinį susibūrimą, tai išeina, kad ir šeimos teisės bei pareigos yra prigimčiai artimesnės. Jeigu piliečiai ir šeimos, įsijungdami į bendruomenę bei valstybinį gyvenimą, patiria iš valstybės vietoje pagalbos — nepalankumo, vietoje apsaugos — savo teisių susiaurinimo, tai tokia valstybė būtų labiau atmestina, negu pageidautina.

7. Valstybė neturi teisės kištis į šeimų vidaus gyvenimą, išskyrus būtiniausius atvejus, arba savintis vaikų globos teisę.

Būtų didelė ir pavojinga klaida norėti, kad civilinė valdžia savo nuožiūra tvarkytų šeimų vidaus reikalus. Žinoma, jei kuri nors šeima atsitiktinai atsidurtų sunkioje ir be išeities būklėje, iš kurios ji pati jokiu būdu nepajėgtų išsivaduoti, tąsyk būtų visai teisinga, jei valstybė padėtų tą sunkenybę pašalinti, nes šeima juk yra valstybės dalis. Tolygiai privalo valstybė įsikišti ir kiekvienam jo teisę užtikrinti, jei kartais šeimos židinyje iškiltų abipusių teisių susikirtimas. Tai nebūtų iš valstybės pusės piliečių teisių pasisavinimas, bet tik jų apsaugoji-

mas ir užtikrinimas, panaudojant teisėtas ir atitinkamas priemones. Tiek toli tegali eiti valtsybė. Peržengti šias ribas neleidžia prigimtis. Tėvo galia yra tos rūšies, kad jos negali valstybė nei panaikinti, nei pasisavinti, nes ji yra tos pačios bendros kilmės, kaip ir pati žmonių gyvybė. Vaikai sudaro kažką tėvo ir yra lyg koks tėvo asmens praplėtimas. Tikrai pasakius, ne jie patys tiesiogiai įsijungia į valstybinę bendruomenę ir pasidaro jos nariai, bet tarpiškai per šeiminę bendruomenę, iš kurios jie yra kilę. Ir kaip tik todėl, kad vaikai natūraliai sudaro kažką tėvo... jie yra tėvų globojami, kolei pasidaro pilnateisiai. Socialistai gi, paneigdami šią tėvų globą ir į jos vietą įvesdami valstybės globą, elgiasi priešingai prigimties teisei ir ardo šeimos židinio ryšį.

8. Socialistų pažiūra yra griežtai atmestina, nes ji yra neteisinga ir darbininkams nenaudinga.

Nežiūrint jau neteisybės, pernelyg aišku, koks, socialistų pažiūros laikantis, įvyktų visos tvarkos pakeitimas bei sąmyšis ir į kokią kietą bei nepakenčiamą vergiją patektų piliečiai. Atidarytos būtų durys neapykantai, kivirčams ir nesantaikai. Patys gėrybių šaltiniai turėtų būtinai išnykti, jei atskiro žmogaus sugebėjimai ir uolumo akstinai būtų suvaržyti. Ir toji socialistų svajojamoji lygybė virstų iš tikro ne kuo kitu, kaip visų be išimties skurdžia ir negarbinga būkle.

Iš visa, kas čia pasakyta, aiškėja, jog socialistų pažiūra — privačią nuosavybę pakeisti bendra — yra griežtai atmestina, nes tai daro žalos tiems, kuriems kaip tik reikia padėti. Tai prieštarauja kiekvieno žmogaus įgimtai teisei ir ardo bendrą ramybę. Jei norima vargšų būklę pagerinti, tai pirmų pirmiausia reikia tvirtai laikytis kaip pagrindo to dėsnio, kad privati nuosavybė laikytina neliečiama. Tai nustatę norime nušviesti, kur reikia ieškoti pageidaujamų tai būklei pagerinti priemonių.

9. Svarbus Bažnyčios vaidmuo darbininkų klausimui sėkmingai išspręsti.

Šio dalyko imamės su pasitikėjimu ir pilna savo teise. Čia liečiamas klausimas, kuris vargiai be religijos ir Bažnyčios pagalbos galėtų būti sėkmingai išspręstas. Kadangi religijos saugojimas ir visi kiti

Bažnyčiai priklausomi dalykai yra Mūsų aukščiausioje žinioje, tai tylėdami nusikalstume savo pareigoms. — Suprantama, jog toks svarbus klausimas reikalauja dar ir kitų darbo bei pastangų. Čia turime mintyje: valstybių valdovus, darbdavius bei turtuolius, galop ir pačius darbininkus, dėl kurių eina ginčas. Neabejodami tačiau tvirtiname, kad tuščios būtų žmonių pastangos, jei būtų aplenkta Bažnyčia. Bažnyčia juk skelbia Evangelijos tiesas, su kurių pagalba socialinė kova gali būti arba visai sustabdyta, arba pašalinus žiaurumą, tikrai sušvelninta.. Josios pareiga ne tik šviesti protus, bet ir savo įsakymais tvarkyti kiekvieno žmogaus gyvenimą bei dorovę; jinai savo gausiais bei naudingais nuostatais pagerina pačių darbininkų būvį; jinai nori ir trokšta sujungti visų sluogsnių užsimojimus bei jėgas tam, kad ko geriausiai būtų patenkinti darbininkų reikalai. Tam tikslui, Bažnyčia mano, reikalinga panaudoti, atitinkamose ribose, valstybės įstatymus bei galią.

Pirmų pirmiausia reikia imti žmogų tokį, koks jis yra. Negali būti valstybėje pilnos visų lygybės. To nori socialistai, bet jie veltui kovoja su pačios prigimties reikalavimais. Pati prigimtis yra suteikusi žmonėms įvairių bei didžiausių skirtumų. Nė visi yra lygių gabumų, sumanumo, sveikatos bei pajėgumo, todėl savaime būtinai susidaro ir nelygi padėtis. Tas skirtumas atitinka tiek atskirų žmonių, tiek ir bendruomenės reikalavimus. Visuomeninis gyvenimas savo įvairiems uždaviniams atlikti reikalingas skirtingų galių. Tas uždavinių įvairumas duoda didžiausią akstiną atsirasti profesijoms, kurios atitiktų darbų skirtingumą.

10. Du pagrindiniai Bažnyčios šiuo klausimu nurodymai: žmones reikia imti tokius, kokie jie yra; prigimtis nėra nustačiusi nuolatinės kovos tarp turtingųjų ir vargingųjų.

Ir prieš nupuolimą žmogus nebūtų buvęs laisvas nuo kūno darbų. Tačiau ką tada būtų laisvai daręs savo malonumui, tai dabar verčia jį ne be vargo tai daryti sunki būtinybė, kaip atpildas už nuodėmę. „Tebūnie prakeikta žemė dėl tavo darbo: prakaite veido valgysi duoną visomis tavo gyvenimo dienomis" [4]).

Panašiai nesibaigs šioje žemėje ir kiti vargai, nes nuodėmės blogos pasekmės sudaro kietą ir sunkią naštą, kuri turi žmogų slėgti per visą jo gyvenimą. Todėl vargai ir kentėjimai, tai žmogaus dalia. Gali žmonės visa bandyti ir visko imtis, tačiau jokia galia ir jokiomis priemonėmis nepajėgs tų sunkenybių iš savo gyvenimo pašalinti. Jei kas tvirtina tai galįs ir žada vargingai liaudžiai laisvą nuo bent kokių kančių bei sunkenybių gyvenimą, kupiną ramybės bei nuolatinių malonumų, tai težiūrie, kad nesuklaidintų ir neįtrauktų žmonių kartais į dar didesnę negerovę, negu dabartinė. Geriausia yra, kaip kad esame pasakę, imti žmones tokius, kokie jie yra, ir jų būviui pagerinti ieškoti priemonių kur kitur.

Pagrindinė svarstomuoju klausimu klaida būtų padaryta, jei būtų manoma, kad vienas žmonių sluogsnis savaime yra priešingas kitam, tarsi pati prigimtis būtų nustačiusi kovą tarp turtingųjų ir vargingųjų ir skyrusi jiems nuolatinę dvikovę. Tai prieštarauja tiek protui, tiek tiesai. Priešingai, teisingiausia yra, kad kaip įvairios kūno dalys tarp savęs derinasi ir tarp jų išlaikomas tvarkingas santykiavimas, kas pagrįstai simetrija vadinama, taip panašiai ir prigimtis yra sutvarkiusi valstybės gyvenimą, kad šie abu sluogsniai darniai vienas kitą papildo ir užtikrina tinkamą abišalę pusiausvyrą. Apskritai, jiems vienam kito reikia, nes nėra daikto be darbo ir darbo be daikto. Darna teikia pasauliui grožį bei tvarką, atvirkščiai, iš nuolatinės kovos kyla sugyvulėjimas ir sąmyšis. Įvairi ir nuostabi tačiau yra krikščioniškųjų nuostatų jėga, kuri ne tik pačią kovą gali sustabdyti, bet ir jos šaknis išrauti.

11. Krikščioniškojo mokslo teikiamosios priemonės luomų kovai pašalinti: abiejų šalių sąžiningas sutarties laikymasis, abipusė pagarba.

Ir taip pirmiausia visas religijos mokslas, kurio aiškintoja ir saugotoja yra Bažnyčia, gali labiausiai sutaikyti ir sujungti vienus su kitais turtinguosius ir vargšus, būtent, primindama jiems jųjų bendras pareigas, pirmiausia tas, kurių reikalauja teisingumas.

Pats darbas reikalauja iš darbininko šių pareigų: jis turi pilnai ir sąžiningai atlikti tai, ką savo laisvu noru yra apsiėmęs ir kas atitinka darbo sutartį; jis turi vengti žaloti darbdavio turtą ir įžeidinėti jo asmenį; savo teisių neturi ginti jėga ar maištavimu; jam reikia vengti dėtis drauge su klastingais žmonėmis, kurie veidmainingai žadina jame perdėtų vilčių ir švaisto nepaprastų pažadų, kas dažniausiai baigiasi jų sekėjų per vėlu apgailestavimu ir medžiaginiais nuostoliais.

ba, teisingas atlyginimo nustatymas.

Darbdavius gi saisto šios pareigos: nelaikyti darbininkų kažkokiais vergais; saugoti jų asmens garbę, kuri jiems, kaip krikščionims priklauso. Prigimtis ir krikščioniškojo mokslo apšviestas protas sako, kad darbas žmogaus nežemina, bet teikia jam garbę, nes jis jį įgalina padoriai pelnytis duoną. Kas tačiau yra gėdinga, tai išnaudoti žmones, kaipo kokius daiktus savo pelnui ir vertinti juos tik tiek, kiek pajėgia jųjų raumenys. Taip pat įpareigojama atsižvelgti ir į darbininkų religinius bei dvasinius reikalus. Todėl darbdaviai turi duoti jiems pakaktinai laisvo laiko jųjų dvasiniams reikalams; neišstatyti jų į pavojingas ir įtartinas aplinkybes, vedančias į nuodėmes, ir nekliudyti jiems rūpintis savo šeima ar susidaryti santaupų. Taip pat neprivalo darbininkas būti apkrautas darbu daugiau, negu jo jėgos valioja, arba tokiu darbu, kuris nesiderina su jo amžiumi ar lytimi.

Viena iš didžiausių darbdavio pareigų — duoti kiekvienam tai, kas jam teisingai priklauso. Tiesa, atitinkamas atlyginimo nustatymas pareina nuo įvairių aplinkybių, bet, apskritai, turtingieji ir savininkai teneužmiršta, kad nei Dievo, nei žmonių teisė neleidžia jiems spausti didesnei savo naudai nepasiturinčiųjų ir vargšų bei lobti svetimu skurdu, tai šaukiasi Dievo atkeršijimo. „Štai darbininkų užmokestis... kurs jūsų sulaikytas, šaukia; ir jų šauksmas pasiekė kareivijų Viešpaties ausis“ [5]). Galop religinis sąžiningumas įsako turtingiesiems nevartoti jėgos, apgaulės ar lupikavimo, kad tuo

būdu vargšai darbininkai nepatirtų skriaudos savo uždarbyje, nes ir taip jie nėra pakaktinai apsaugoti nuo neteisybės sauvaliavimų, ir todėl jų turtas, juo jis mažesnis, juo labiau gerbtinas. Argi negalima būtų jau vien tik šių nuostatų laikantis pašalinti socialinės kovos priežasčių arba jos pagrindo?

12. Tikėjimas į amžinąjį gyvenimą — tolimesnė luomų kovos sušvelninimo priemonė.

Tačiau Bažnyčia, sekdama savo Mokytoju ir Vadu Jėzumi Kristumi, siekia dar daugiau. Duodama pilnesnių nurodymų, ji nori abu sluogsnius glaudžiau ir draugiškiau vieną su kitu susieti.

Mes negalime teisingai suprasti ir tinkamai įvertinti šio pasaulio, neatsižvelgę į kitą, amžinąjį gyvenimą. Jį paneigus, tuojau išnyktų tikroji gėrio sąvoka bei matas ir net visas pasaulis pasidarytų žmogaus protui nebeįmanoma mįslė. Taigi, ką pati prigimtis mums nurodo, tai drauge yra ir krikščioniškoji dogma, sudaranti patį mūsų religijos pagrindą, būtent, kad išėję iš šio pasaulio tikrai gyvensime. Dievas juk sukūrė žmogų ne šiems nykstamiems ir einamiems dalykams, bet dangui ir amžinybei. Žemę gi davė kaip ištrėmimo vietą, o ne kaip pastovią būstinę. Turi ar neturi turtų ar kitų šio pasaulio gėrybių, tai visai nesvarbu amžinajai laimei, bet be galo svarbu, kaip jais naudojaisi. Jėzus Kristus gausiu savo atpirkimu anaiptol neatpalaidavo mūsų nuo įvairių sielvartų, kurių pilnas beveik visas mūsų gyvenimas, bet juos pavertė dorybių akstinu ir nuopelnų priemone. Iš tikrųjų joks žmogus negaus amžinybei nuopelnų, jei neis kruvinomis Jėzaus Kristaus pėdomis. „Jei drauge kentėsime, drauge ir viešpatausime" [6]). Laisvai prisiimdamas darbus ir kentėjimus, Jėzus nuostabiai sumažino jų sunkumą. Tačiau ne tik savo pavyzdžiu, bet ir malone bei amžinojo atlyginimo pažadu palengvino jis mums kentėti skausmus. „Nes mūsų dabartinis vargas, kurs yra trumpas ir lengvas, gamina mumyse kilniausią, amžiną, visa viršijančią garbę" [7]). Todėl įspėjami turtingieji, kad nemanytų, jog skausmai neturi prasmės ir jog turtai gali būti kiek naudingi amžinajai laimei. Jie jai veikiau ža-

lingi [8]). Juk gąsdinti turi turtuolius neįprastas Jėzaus Kristaus grūmojimas [9]), kad jiems reiks duoti savo metu griežta apyskaita iš to, kaip vartojo turtus.

13. Bažnyčios mokslas apie turtų naudojimą, pagalbos kitiems teikimą, neturto ir darbo vertę.

Kilnus ir labai reikšmingas yra mokslas, nurodąs, kaip vartoti turtus, kuriam pradžią davė filosofija. Bažnyčia gi tobulai jį išvystė ir padarė, kad jis būtų ne vien žinomas, bet ir gyvenime vykdomas. Jo pagrindas yra tas, kad reikia skirti teisėtą turtų turėjimą nuo teisėto jų sunaudojimo. Iš to, kas kiek pirmiau pasakyta, yra aišku, jog pats prigimties įstatymas duoda žmogui teisę turėti privačia nuosavybę. Naudotis tąja teise, ypač kadangi žmogus gyvena ne vienas, jam ne tik galima, bet tiesiog reikia. Leista žmogui turėti nuosavybę. Tai net būtina jo gyvenimui [10]).

Į klausimą, kaip turtais naudotis, Bažnyčia nesvyruodama atsako: žmogus neturi žiūrėti į šio pasaulio gėrybes, kaip į visiškai nuosavas, bet kaip į bendras ir prireikus noromis jomis su kitais dalytis. Todėl pareiškia Apaštalas: Šio pasaulio turtingiesiems įsakyk: noromis dalinti, suteikti [11]). Niekam, be abejo, nėra įsakyta teikti pagalbos kitiems iš to, kas pačiam ar artimiesiems būtinai reikalinga. Netgi neliepiama atiduoti kitiems tai, kas reikalinga pačiam deramai pagal savo luomą pragyventi: nes niekas neturi pareigos gyventi ne pagal savo luomą [12]). Tačiaus patenkinus tai, kas sau pačiam būtina ir derama, likusiais turtais yra pareiga gelbėti stokuojančius. „Tačiau duokite išmaldą iš to, kas lieka" [13]).

Šioji teikti pagalbos pareiga neina iš teisingumo, nebent artimas būtų paskučiausiame varge, bet iš artimo meilės, ir neturima teisės reikalauti jos įstatymo ar teismo keliu. Bet už žmonių įstatymus bei teismus yra svarbesnis įstatymas ir sprendimas Viešpaties Kristaus, kuris įvairiais būdais ragina mus būti duosnius: „Laimingesnis dalykas duoti, kaip imti" [14]). Suteiktą ar atsakytą pašalpą stokuojantiesiems laiko jis tolygia jam pačiam suteiktą

ar atsakyta. „Kiek kartų jūs tai padarėte vienam šitų mano mažiausiųjų brolių, man padarėte" [15]). Iš visa, kas pasakyta, peršasi ši išvada: kas yra gavęs iš Dievo daugiau gėrybių, ar tai kūno jėgų, ar turtų, ar sielos gabumų, tas jų yra gavęs tam, kad jas panaudotų sau pačiam ištobulinti ir, kaip Dievo Apvaizdos tarnas, kitiems pagelbėti. Kas turi būklų protą, težiūri, kad jis nebūtų be darbo; kas yra turtingas, tesistengia neapleisti gailestingumo darbų; kas geba gerai verstis, teneužmiršta savo sugebėjimo vaisiais dalytis su artimu [16]).

Šio pasaulio gėrybių stokojančius Bažnyčia moko, kad neturtas nėra Dievo akyse pažeminimas ir kad nereikia to gėdintis, jog tenka darbu pelnytis duona. Tai yra patvirtinęs savo pavyzdžiu ir veiksmais pats Kristus, kuris nors būdamas turtingas, žmonių išganymui pasidarė beturtis [17]); nors būdamas Dievo sūnus ir Dievas, reiškėsi ir norėjo būti laikomas dailydės sūnumi; netgi didesniąją savo gyvenimo dalį praleido bedirbdamas dailydės darbą. „Argi jis ne dailydė, ne Marijos sūnus" [18]). Turint prieš akis šį dieviškąjį pavyzdį, lengviau suprantama štai kas: tikrą žmogaus vertę ir garbę sudaro doras gyvenimas, atseit, dorybės. Dorybės gi yra bendras visiems turtas. Jų lygiai gali įsigyti aukštieji ir žemieji, turtingieji ir beturčiai. Amžinąja laime bus atlyginta ne už ką kita, kaip tik už dorybes ir nuopelnus, nežiūrint to, kieno jie būtų. Dievui yra vargstantieji mielesni, nes Jėzus Kristus beturčius vadina palaimintaisiais [19]), maloniai kviečia ateiti pas save ir atsigaivinti visus, kurie vargsta ir yra apsunkinti [20]), o ypatingu būdu myli žemuosius bei skriaudžiamuosius. Tai gerai žinant, darosi aišku, jog turtingiesiems nėra ko būti pasipūtusiems, o beturčiams nusiminusiems, ir vienų prislėgta dvasia pakyla, o kitų pasidaro kukli. Tuo būdu puikybės iškastasis tarp abiedviejų sluogsnių griovis tampa nebe toks platus, ir nebe taip sunku yra įvykdyti, kad juodu draugiškai paduotų viens kitam dešinę.

Šiuodu sluogsnius, jeigu tik būtų laikomasi Kristaus įsakymų, jungtų ne tik draugiškumo, bet ir brolybės ryšiai. Tada žinotų juodu ir suprastų, kad visi žmonės kilę iš to paties Tėvo, Dievo, kad visų svarbiausiasis tikslas yra tas pats Dievas, kuris tik vienas tegali suteikti tiek žmonėms, tiek angelams tobulą ir aukščiausią laimę, kad visi yra lygiai Jėzaus Kristaus atpirkti ir į Dievo vaikų garbę pašaukti, idant tvirti broliškumo saitai jungtų juos vienus su kitais ir su Kristumi, kurs yra pirmgimis tarpe daugelio brolių [21]). Taip pat suprastų, kad šio pasaulio gėrybės ir Dievo malonės dovanos priklauso bendrai visiems žmonėms ir tik nevertieji negali paveldėti dangaus gėrybių. „O jei mes esame vaikai, tai ir tėvoniai: tėvoniai Dievo ir bendratėvoniai Kristaus". [22]). Tokias tad pareigas ir teises rodo krikščionių tikėjimo apšviestas protas. Argi greitu laiku nepasiliautų bet kokios kovos, jei jų būtų laikomasi gyvenime?

Tačiau Bažnyčia nesitenkina vien nurodydama pagyti būdą, bet įduoda į rankas ir vaistus. Juk ji kiek begalėdama rūpinasi įdiegti žmonėms savo mokslą ir jo dėsniais juos auklėti. Per vyskupus ir kunigus stengiasi ji ko plačiausiai skleisti tojo mokslo sroves. Ji siekia paveikti žmonių sielas ir palenkti valias, kad jos duotų Dievo įsakymų valdomos ir vadovaujamos. Ir šitame tokiame svarbiame ir reikšmingame dalyke, nuo kurio viskas pareina ir kuris viską nulemia, tik viena Bažnyčia yra pakankamai pajėgi. Priemonės, kurias ji vartoja sieloms paveikti, yra jai Jėzaus Kristaus tam tikslui duotos ir turi savyje dieviškąją galią. Tik šios priemonės gali pilnai pasiekti žmogaus sielos gelmes ir paveikti jį klusniai atlikti pareigą ypatingu būdu mylėti Dievą ir artimą ir narsiai nugalėti visa, kas kliudo dorai gyventi.

14. Bažnyčia ne tik nurodo nuostatus, bet savo veikla stengiasi juos įdiegti į žmonių širdis ir jais pagrįsti jų gyvenimą.

Pakaks čia priminti vieną kitą praeities pavyzdį. Paminėsime tik dalykus ir įvykius, dėl kurių nekyla jokio abejojimo. Taip krikščionybės dėsniai iš pagrindų atnaujino pilietinį gyvenimą. Dėl to

atnaujinimo pagerėjo žmonija; dar daugiau — iš žūties pašaukta į gyvenimą ir pakelta į tokį tobulumo laipsnį, kokio pirmiau nėra buvę ir nebus paskiau. Galop Jėzus Kristus yra to viso pradžia ir pabaiga, todėl kaip viskas iš jo išeina, taip viskas turi būti ir jam skiriama. Juk kai Evangelijos šviesai suspindėjus, visas pasaulis pažino žodžio įsikūnijimo ir žmonių atpirkimo paslaptį, Jėzaus Kristaus — Dievažmogio gyvenimas pasidarė žinomas tautoms, ir jo tikėjimas, įsakymai bei įstatymai jas sunkte persunkė. Todėl, jei norima žmonijai padėti, reikia grąžinti jai krikščioniškąjį gyvenimą bei jo nuostatus. Ne veltui žlugimo pavojuje atsidūrusioms bendruomenėms liepiama grįžti į savo pirmykštę būklę, jei jos nori atsigauti. Juk tai sudaro kiekvienos bendruomenės tobulumą, kad stengiasi ji siekti to, kam yra sukurta, kad jos veiksmus nustatytų ta pati priežastis, kuri davė jai pradžią. Todėl nukrypti nuo pirmykščio tikslo reiškia pagesti, grįžti į jį — pasitaisyti. Ką esame pasakę apie visą valstybę, pilniausiai tinka ir tam luomui, kuris darbu pelno sau duoną ir sudaro šalyje žymią daugumą.

15. Bažnyčia šalia dvasinės gerovės rūpinasi ir darbininkų medžiagine būkle, ragindama ne tik dorai gyventi, bet kurdama bei plėsdama labdaringas įstaigas.

Anaiptol nereikia manyti, kad Bažnyčia yra tiek susirūpinusi sielomis, jog nepaisytų to, kas reikalinga šio pasaulio gyvenimui. Ji nori ir stengiasi, kad kaip tik darbininkai išsivaduotų iš savo vargingosios būklės ir pasiektų didesnę gerovę. Tajam tikslui labai daug padeda tai, kad atsidėjus moko ir ragina žmones dorai gyventi. Krikščioniškosios dorovės nuostatai, jei jų pilnai laikomasi, savaime prisideda prie medžiaginės gerovės pakėlimo, nes tuo gaunamas visų gėrybių priežasties bei šaltinio-Dievo palankumas. Jie suvaržo dvi gyvenimo blogybes, būtent beribį godumą ir smaguriauti troškimą, kuriodvi dažnai net pertekliuje esantį žmogų daro nelaimingą. Krikščioniškų dėsnių laikymasis pagaliau teikia žmogui pasitenkinimo ir kuklesnėse gyvenimo sąlygose, skatindamas nepriteklius papildyti santaupomis, ir apsaugoja jį nuo tų ydų,

kurios ne tik mažas, bet ir didžiausias pinigų sumas ištraukia bei išeikvodina gausius palikimus.

Be to, vargingųjų būviui pagerinti, Bažnyčia rūpinasi kurti ir plėsti įstaigas, kurias žino galėsiant jiems padėti. Šioje srityje ji tiek pasižymėjusi, jog net patys priešai tai pripažįsta. Pirmųjų krikščionių artimo meilė buvo tokia galinga, jog turtingieji dažnai patys išsižadėdavo turtų, kad padėtų kitiems, todėl... „jų tarpe nebuvo nė vieno stokojančio" [24]). Diakonams, kurių šventimo laipsnis tam tikslui ir įvestas, Apaštalai buvo paskyrę pareigą atlikinėti kasdien labdaros darbus. Šv. Povilas, nors didžiai susirūpinęs visomis bažnyčiomis, tačiau neatsisakydavo nuo vargingų kelionių, kad tik stokojantiems krikščionims pats nuneštų pagalbą. Tertulijonas tokios rūšies pinigines sumas, kurias krikščionys kiekvienų pamaldų metu laisvu noru suaukodavo, vadina geros širdies auka, nes ji būdavo skiriama vargingiesiems šelpti bei laidoti ar abiejų lyčių našlaičiams, seneliams bei patyrusiems laivo sudužimą aprūpinti. Taip pamažėl susidarė bažnytinis turtas, kuri Bažnyčia su šventu uolumu saugojo, kaip stokojančių nuosavybę. Bažnyčia nesidrovėjo net išmaldos būdu parūpinti pagalbos vargingiesiems. Ji yra juk bendra tiek turtingųjų, tiek vargingųjų motina. Įžiebdama visur didingas artimo meilės ugnį, ji įkūrė religinių sambūrių ir daugybę kitų naudingų įstaigų, kurioms veikiant, beveik nėra tokios rūšies vargo, kuris nebūtų galima sušvelninti. Šiandien daugelis bando pulti Bažnyčią kaip tik dėl to jos kilnaus artimo meilės pasireiškimo, panašiai, kaip tai yra darę anais laikais pagonys. Bažnyčios vietoje, atrodo, norima pastatyti valstybės įstatymu nustatytoji labdarybė. Tačiau jokios žmonių priemonės negali pakeisti krikščioniškosios meilės, kuri yra visiškai atsidėjusi artimui. Viena tik Bažnyčia turi tą galią, kuri ištrykšta iš švenčiausiosios Jėzaus širdies. Toli gi nuo Kristaus yra tas, kas atsiskiria nuo Bažnyčios.

16. Šalia Bažnyčios prie darbininkų klausimo išsprendimo turi prisidėti visi, kuriuos tai tiesiogiai liečia, pirmoje eilėje valstybė; jos pareiga rūpintis visais, bet ypač darbininkija.

Negali būti tačiau abejonės, kad socialinėms sunkenybėms nugalėti panaudotinos yra ir žmogaus galioje esančios priemonės. Visi apskritai, kuriuos tai liečia ir kurie to siekia, privalo atitinkamai bendradarbiauti. Tai yra panašu į pasaulį tvarkančią Dievo Apvaizdą. Mes matome, kad visų pasaulyje reiškinių priežastys veikia sutartinai. Pirmiausia patyrinėtina, kokių uždavinių tenka čia valstybei. Valstybę čia suprantame ne kaip ji reiškiasi vienoje ar kitoje tautoje, bet kaip reikalauja prigimties apšviestas protas ir rodo Dievo apreikštoji išmintis. Tai Mes esame įsakmiai nušvietę savo Enciklikoje apie krikščioniškąją valstybių santvarką.

Todėl valstybės vadovai pirmiausia turi ypatingai stengtis savo įstatymų ir nuostatų dvasia pasiekti tai, kad pati valstybės santvarka ir jos vadovavimas savaime skatintų tiek visuomenės, tiek atskirų jos narių gerovę. Tai yra valstybinės išminties uždavinys ir tikroji valdančiųjų pareiga. Labiausiai gi laimės teikia valstybei — dori papročiai, tvarkingos ir padorios šeimos, religinio gyvenimo ir teisės apsauga, atitinkamas bei teisingas mokesčių išdėstymas bei paskirstymas, verslo ir prekybos pažanga, žemės ūkio klestėjimas ir kiti tolygūs dalykai. Juo labiau bus rūpinamasi šiais dalykais, juo labiau klestės piliečių gerovė bei jų laimė. Todėl yra valstybės vadovų galioje kaip rūpintis kitais sluogsniais, taip ko labiausiai lengvinti vargingųjų būvį. Valstybės juk pareiga rūpintis bendra gerove, ir ji tai gali daryti pilna savo teise, be jokio priekaišto, kad kišasi ne į savo reikalus. Juo sėkmingiau ji atliks šią savo pagrindinę pareigą, juo mažiau jai bus reikalinga ieškoti kitų kelių darbininkams padėti.

Be to, šiame dalyke nereikia užmiršti ir šios reikšmingos aplinkybės, kad valstybė lygiai turi rūpintis tiek aukštai, tiek žemai stovinčiais. Pačia prigimties teise einant, nepasiturintieji yra tokie pat piliečiai, kaip ir turtingieji, t. y. tikros ir gyvos dalys iš šeimų susidedančio valstybinio kūno, nekal-

bant jau apie tai, kad jie sudaro didžiulę kiekvienos bendruomenės daugumą. Nesąmonė būtų rūpintis tik viena piliečių dalimi apleidžiant kitus. Iš to eina, kad viešoji galia turi pareigą daryti visa, kas reikalinga nepasiturinčiųjų gerovei palaikyti bei jų būklei apsaugoti, idant nebūtų pažeistas teisingumas, kuris įsako atiduoti kiekvienam tai, kas jam priklauso. Išmintingai tad šiuo reikalu pareiškia šv. Tomas: „kaip dalis ir visuma tam tikra prasme sudaro tą pat, taip ir tai, kas yra visumos, panašiai priklauso ir daliai" [26]). Todėl tarp daugelio nelengvų vadovų pareigų, sąžiningai besirūpinančiųjų savo piliečiais, pirmoje vietoje reikia žiūrėti, kad visi sluogsniai vienodai būtų apsaugoti ir kad iš tikro būtų išlaikytas vadinamasis paskirstymo teisingumas.

Nors visi be išimties piliečiai turi kuo nors prisidėti prie bendros gerovės, kurios dalis savaime grįžta atskiriems asmenims vėl atgal, tačiau ne visi lygiai gali tai padaryti. Kokia bebūtų valdymo forma, skirtumas tarp piliečių bus visados, — be to nėra imanoma jokia bendruomenė. Visados reikalingi asmenys, kurie tiesiogiai dirbtų valstybinį darbą, leistų įstatymus, nustatytų teises ir pagaliau kurių nurodymais bei pavedimu būtų tvarkomi asmeniniai ir kariniai reikalai. Kiekvienam suprantama, kad tokie asmenys užima aukštesnes vietas, ir piliečiai turi juos gerbti už jų kilnius ir tiesioginius bendrai gerovei darbus. Tie gi, kurie verčiasi kokiu nors verslu, ne tuo būdu ir ne tokia atsakomybe bei pareigomis, kaip anie, tarnauja valstybei; tačiau, nors ir netiesiogiai, bet ir šitie, be abejo, daug prisideda prie bendrosios gerovės. Kadangi visuomeninės gerovės uždavinys padaryti žmones geresnius, tad jos pagrindo reikia ieškoti žmonių dorovingume. Tačiau gerai sutvarkytoje valstybėje turi būti pakaktinai žemiškų gėrybių, kurios reikalingos dorybėms ugdyti [27]). Toms gi gėrybėms pagaminti kaip tik našus ir būtinas darbininkų darbas ar tai žemės ūkyje, ar dirbtuvėse.

Šituo atžvilgiu jų galia ir gaminimo našumas toks didelis, kad be jokios abejonės galima tvirtinti, jog valstybės turtingumas pareina ne nuo ko kito, kaip nuo darbininkų darbo. Todėl teisingumas reikalauja, kad valstybė iš savo pusės rūpintųsi darbininkais ir teiktų jiems dalį tų gėrybių, kurias jie yra davę valstybei, būtent, aprūpintų juos butu, apranga ir maistu, ir tuo būdu palengvintų jų gyvenimo naštą. Taigi darytina visa, kas naudinga darbininkų būklei pagerinti. Šis rūpinimasis darbininkais toli gražu nesudaro kam nors žalos, priešingai, išeina visiems į gerą. Pačiai valstybei juk svarbu, kad negyventų skurde tie, kurie gamina jai tiek būtinų gėrybių. Nėra teisinga, kaip jau esame sakę, kad tiek pilietis, tiek šeima nustotų savo teisių valstybėje. Kiekvienam dera turėti veikimo laisvė, kiek tai nepažeidžia bendros gerovės ar kieno nors teisių. Ne mažiau privalo valdantieji saugoti bendruomenę ir jos dalis. Pati prigimtis yra pavedus aukščiausiai jų galiai globoti bendruomenę, nes visuomenės gerovė sudaro vyriausybės ne tik aukščiausiąjį įstatymą, bet ir jos esmę; jie turi saugoti atskirus narius, nes valstybė savo esme sukurta yra ne valdančiųjų, bet valdomųjų gerovei, kaip sako protas ir krikščioniškoji religija. Kadangi kiekviena valdžia eina iš Dievo ir sudaro kaip ir kokį Dievo valdžioje dalyvavimą, taigi ta valdžia naudotina Dievo pavyzdžiu, kuris tėviškai rūpinasi tiek visais bendrai, tiek ir atskirais asmenimis. Jeigu tad visuomenės bei atskirų asmenų gerovei daroma žala ar gresia jai pavojus, tai valdžia privalo įsikišti, jei to kitu būdu nėra galima pasiekti.

17. Saugodama tiek atskiro žmogaus, tiek šeimos teises bei deramą laisvę, valstybė turi apimti visus, bet ypač varginguosius savo tėviška globa, panaudodama prireikus net savo galią.

Visuomenės ir atskirų asmenų gerovei valstybėje svarbu taika ir tvarka. Taigi reikia šeimyninį gyvenimą tvarkyti pagal Dievo ir gamtos reikalavimus, palaikyti ir ugdyti religinis gyvenimas, saugoti viešas ir privatus padorumas, išlaikyti griežtas teisingumas, skiriant bausmių už kitų teisių pažeidimą, auklėti sveiką jaunuomenę, kuri prireikus remtų ir gintų valstybę. Todėl jei kartais kiltų

vidaus neramumų dėl to, kad darbininkai nutraukia darbą ar maištauja, jei pradėtų irti darbininkų šeimyniniai ryšiai, jei pažeistas būtų darbininkų religinis gyvenimas, neduodant jiems pakaktinai tam reikalui laiko, jei dėl bendro abiejų lyčių darbo ar į pagundą vedančių darbovietėse aplinkybių grėstų dorovei pavojus, jei darbdaviai apkrautų darbininkus per sunkiu darbu arba teiktų jiems žmogų bei jo vertę žeminančias sąlygas, jei dėl neatitinkamo lytį bei amžių darbo būtų kenkiama sveikatai, tokiais tad atvejais pilnai panaudotina, atitinkamose ribose — įstatymų galia bei jėga. Tas ribas nustato ta pati priežastis, kuri privertė panaudoti įstatymus, vadinasi, įstatymai turi paliesti tik tiek, kiek tai reikalinga atitaisyti žalai ar pašalinti pavojui.

Kiekvieno, kad ir kas jis būtų, teisės turi būti pilnai išlaikytos. Viešosios valdžios pareiga rūpintis, kad kiekvienam būtų užtikrinta tai, kas jam priklauso, šalinant nukrypimus ir už juos baudžiant. Saugojant atskirų asmenų teises, ypatingai atsižvelgtina į žemesniųjų ir vargingųjų reikalus. Turtingieji mažiau reikalingi valstybinės globos, nes jie turi savų apsisaugojimų priemonių, vargingųjų gi minios, kurios savų priemonių neturi, labiausiai remiasi valstybės globa. Todėl valstybė privalo ypatingai globoti bei rūpintis darbininkija, kuri daugiausia kenčia skurdą.

Atskirai turime dar paliesti kai kuriuos ypatingos reikšmės dalykus. Pagrindinis valdžios ir įstatymų dalykas — saugoti privačią nuosavybę. Vienas svarbiausių dalykų išlaikyti liaudyje pareigingumo jausmas, besireiškiant nūnai joje tokiam dideliam godumo įkarščiui. Nors leistina teisingumo ribose siekti didesnės gerovės, bet tas pats teisingumas draudžia atimti tai, kas kitam priklauso, ar, prisidengiant kažkokia nesąmoninga lygybe, kėsintis į svetimą turtą. To neleidžia ir pati visuomenės gerovės sąvoka. Tiesa, didžiulė darbininkų dauguma nori savo būvį pagerinti padoriu darbu, ne-

18. Valstybės pareigos: užtikrinti privačios nuosavybės neliečiamumą; įstatymų keliu šalinti darbdavių su darbininkais kivirčų priežastys; saugoti darbininkų sielos reikalus ir jų šiuo atžvilgiu įgimtą teisę, ypač šventadienių poilsį; žiūrėti, kad darbininkai nebūtų apkrauti per il-

gu, o paaugliai ir moterys jų amžiui bei lyčiai netinkamu darbu ir kad sutartimis būtų užtikrintos jųjų pareigos sau ir Dievui.

pažeidžiant kieno nors teisių, tačiau yra nemaža tokių, kurie, klaidingų nuomonių paveikti ir ištroškę naujienybių, visokiais būdais kursto minias ir skatina kitus pavartoti smurtą. Čia turi įsikišti valstybės galia ir užkirsti kelią kurstytojų užmačioms, žalojančioms darbininkų moralę, bei apsaugoti teisėtus savininkus nuo apiplėšimo pavojaus.

Neretai atsitinka, kad darbininkai, ar tai dėl per ilgo ir per sunkaus darbo, ar dėl per mažo, jų manymu, atlyginimo, bendrai susitarę meta dirbę ir nieko neveikia. Šitą dažnai pasitaikančią ir nemažą negerovę turi stengtis pašalinti šalies valdžia. Juk toks darbo nutraukimas daro žalos ne tik darbdaviams ir patiems darbininkams, bet kenkia taip pat krašto ūkiui bei visai valstybei, nes dažniausiai ardo jis tvarką ir griauna ramybę, kadangi paprastai drauge su juo eina riaušės ir smurtas. Šios rūšies įvykiams geriausia ir naudingiausia užbėgti už akių atitinkamais įstatymais ir sukliudyti pikto pasireiškimą, pašalinanti laiku priežastis dėl kurių gali kilti kivirčų tarp darbdavių ir darbininkų.

Panašiu būdu privalo valstybė teikti darbininkams globos dar ir daugelyje kitų dalykų, pirmoje eilėje saugoti jų sielos reikalus. Nors šios žemės gyvenimas yra geras ir pageidautinas, tačiau ne jam galutinai esame mes gimę. Jisai yra tik kelias ir priemonė tiesos pažinimu ir gėrio meile sielai ištobulinti. Siela yra Dievo paveikslo bei panašumo atspindys, ir tai teikia žmogui tąjį aukštą didingumą, dėl kurio duota jam valdyti žemesniuosius kūrinius ir panaudoti savo reikalams visus žemės ir jūros turtus. „Pripildykite žemę ir užvaldykite ją ir viešpataukite jūros žuvims ir dangaus paukščiams ir visiems (kiekvienam) gyviams, kurie yra ant žemės [28]). Visi žmonės yra čia lygūs, ir nėra nieko, kas skirtų turtuolį nuo vargšo, šeimininką nuo tarno, valdovą nuo valdinio, nes tas pats yra visų Viešpats [29]). Niekas negali be kaltės įžeisti žmogaus vertę, kurią pats Dievas labai gerbia, ir taip pat niekam neleista kliudyti žmogui siekti to

tobulumo, kuris reikalingas laimėti amžinąjam gyvenimui danguje. Netgi pats žmogus neturi teisės elgtis nesuderinamai su savo prigimtimi ir atsisakyti tarnauti savo sielos reikalams. Juk nekalbama čia apie žmogaus teises, kurių atžvilgiu jis yra laisvas, bet apie jo pareigas Dievui, kurias privalu šventai vykdyti. Todėl savaime eina išvada, jog šventadienių poilsis yra būtinas. Tačiau nereikia į jį žiūrėti kaip į malonumą daugiau patinginiauti, juo labiau kaip į ne vieno pageidaujamąjį nieko neveikimą, tąjį ydų talkininką ir pinigų eikvojimo žadintoją, bet kaip į religijos pašvęstą nuo sunkių kūno darbų susilaikymą. Religijos apgaubtas poilsis atitraukia žmogų nuo kasdieninių darbų ir rūpesčių ir skatina jį galvoti apie dangų bei garbinti Dievą taip, kaip teisinga ir priderama. Šita yra tikroji šventadienio poilsio prasmė ir priežastis. Jį Dievas yra Senajame Įstatyme ypatingu įsakymu patvirtinęs. „Atmink, kad švęstum subatą" [30]). To pat yra pamokęs ir savo pavyzdžiu, kai, sukūręs žmogų, tuojau ėmė paslaptingai ilsėtis: „Septintąją dieną Dievas ilsėjosi nuo kiekvieno darbo, kurį buvo padaręs" [31]).

Dėl darbininkų kūno bei turtų globojimo tenka pasakyti, kad pirmiausia reikia apsaugoti vargšę darbininkiją nuo gobšųjų žiaurumo, kurie savo beribiam pelno troškimui patenkinti išnaudoja žmogų, lyg kokį daiktą. Nei teisingumas nei žmoniškumas neleidžia reikalauti tiek darbo, jog persidirbimas sužlugdytų žmogaus dvasią, o perilsimas palaužtų jo kūną. Kaip visa žmogaus prigimtis, taip ir jo jėgos turi savo ribas, kurių negalima peržengti. Tiesa, darbas ir mankšta tąsias jėgas didina, bet tik tada, kai žmogus kartkartėmis paliauja dirbęs ir pasilsi. Reikia tad žiūrėti, kad kasdieninio darbo laikas nebūtų ilgesnis, negu išneša jėgos. Pertraukų ilgis nustatytinas pagal darbo rūšį, laiką ir vietą bei dirbančiojo sveikatą. Asmenims, kurie iš žemės verčia akmenis arba dirba geležies, vario ar kitose panašios rūšies kasyklose, reikia skirti trumpesnį

darbo laiką, nes jų darbas yra žymiai sunkesnis ir žalingesnis sveikatai. Reikia taip pat atsižvelgti ir į metų laikotarpius, nes dažnai kai kurie tos pačios rūšies darbai vienu laikotarpiu nesunkiai atliekami, kitu gi arba visai negalimi, arba tik su didelėmis pastangomis teįmanomi.

Toliau ką gali įstengti subrendęs ir pajėgų pilnas vyras, nėra teisinga to reikalauti iš moters ar paauglio. Apskritai ypač reikia žiūrėti, kad paaugliai nebūtų priimami į dirbtuves pirmiau, negu pakaktinai subręsta jų kūnas, protas, siela. Per ankstyvas įtempimas pakanda jaunystėje besiskleidžiančias jėgas, kaip šalna daigus. Tuo būdu stabdomas visas jaunuolio vystymasis. Taip pat pažymėtina, jog kai kurie darbai mažiau tinka moterims, kurias pati prigimtis yra paskyrusi namų apyvokos darbams. Šieji darbai ir teikia moteriai ypatingą garbę ir savo esme tinka uždaviniui vaikus auklėti bei šeimos gerovę palaikyti. Apskritai reikia laikytis to, kad darbininkams būtų duota tiek poilsiui laiko, kiek tai reikalinga išeikvotoms jėgoms atstatyti, nes suvartotas jėgas turi sugrąžinti poilsis. Kiekvienoje tarp darbdavių ir darbininkų sudaromoje sutartyje visados yra rašyta ar nerašyta sąlyga, kuri užtikrina abiejų rūšių, būtent, kūno ir sielos poilsį. Kitaip tokia sutartis būtų nedora, kadangi negalima iš kito nei reikalauti, kad jis atsisakytų nuo pareigų sau pačiam ir Dievui, nei pačiam to daryti.

19. Atlyginimo už darbą teisingumas pareina ne nuo laisvo susitarimo, bet nuo jo atitinkamumo, ir todėl išnaudojamam darbininkui prireikus valstybė privalo teikti savo globą bei pagalbą.

Dabar paliesime labai svarbų dalyką, kuris reikia teisingai suprasti, kad galima būtų išvengti nukrypimo nuo vieno kraštutinumo į kitą, būtent — atlyginimo dydis nustatomas laisvu darbininko sutikimu. Todėl atrodo, kad darbdavys, atiduodamas sutartą užmokestį, savo pareigą yra atlikęs ir daugiau nieko neprivalo. Tik tada, atrodo, būtų nusikalstama teisingumui, jei arba darbdavys atsisakytų sumokėti visą atlyginimą, arba darbininkas neatliktų apsiimto darbo. Tik tokiu atveju, bet ne kitais, rodos, būtų pagrįstas viešosios galios įsikiši-

mas, kad užtikrintų kiekvienam savo teisės neliečiamybę. Bet žiūrint į dalyką objektyviai, negalima lengvai ir pilnai sutikti su šitokiu protavimu, kadangi jame nelygiai atsižvelgiama į abidvi puses, trūksta jame kažko itin svarbaus. Juk dirbti tai reiškia gaminti įvairių gyvenimui reikalingų dalykų, labiausiai gi sau pačiam išlaikyti būtinų. „Savo veido prakaite valgysi duoną" [32]). Todėl žmogaus darbo esmėje glūdi dvi, tarsi, žymės: viena, kad jis yra asmeninis, nes jį atliekančioji jėga, glaudžiai susijusi su asmeniu, yra dirbančiojo nuosavi ir jo paties naudai prigimties duota; antra, kad darbas yra būtinas, nes jo vaisiai reikalingi žmogui savo gyvybei išlaikyti. Gyvybę gi išlaikyti liepia pati prigimtis, kurios reikia ko labiausiai klausyti.

Jei žvelgsime į tąją darbo žymę, kad jis yra asmeninis, tai nėra abejonės, kad darbininkas gali laisvai susiderėti dirbti ir už mažesnį atlyginimą, nes kaip laisvu noru teikia darbą, taip laisvu noru gali tenkintis mažesniu atlyginimu ar net jokio neimti. Tačiau visai kas kita, jei su asmenine žyme jungiasi drauge būtinumo žymė, kurias tik protas, bet ne tikrovė vieną nuo kitos skiria. Gyvybę išlaikyti iš tikrųjų yra kiekvieno pareiga, o ja nusikratyti — nusikaltimas. Iš čia savaime kyla teisė rūpintis tuo, kas reikalinga gyvybei. Beturtis padaro tai tik gaudamas atlyginimą už darbą. Todėl nors darbininkas bei darbdavys ir laisvu susitarimu nustatytų atlyginimo dydį, tai vis tik liekasi dar šis tas, ko įgimtasis teisingumas reikalauja, kas yra aukštesnis ir pirmesnis už laisvą abiejų susitarimą. Darbininko atlyginimas, būtent, neturi būti mažesnis už tą, kokio jam reikia, kad galėtų padoriai išsilaikyti. Jeigu darbininkas, būtinybės verčiamas ar didesnio pikto vengdamas, noromis nenoromis sutinka su menkesnėmis sąlygomis, kurias nustato jam darbdavys ar darbų vedėjas, tai čia yra jėgai nusilenkimas, kuris prieštarauja teisingumui.

Bet į šį ir į panašius įvairių darbo rūšių dalykus, kaip antai: kaip ilgai turi tęstis dienos darbas, kokios priemonės labiausiai tinka apsaugoti sveikatai darbovietėse, valstybė neturėtų be atodairos kištis, ypač kad esti įvairių dalykų, laiko ir vietos aplinkybių. Geriau palikti tai organizacijų nuožiūrai, apie kurias žemiau kalbėsime, arba ieškoti kitų būdų tinkamai apsaugoti darbininkų teisėms, panaudojant prireikus valstybės globą bei pagalbą.

20. Valstybės įstatymai turi sudaryti darbininkui palankias sąlygas nejudomajam turtui įgyti.

Gaudamas atlyginimą, kurio pakanka tinkamai išlaikyti savo žmonai ir vaikams, darbininkas, jei bus protingas, stengsis pasidaryti santaupų. Jei jis rūpinsis, ką daryti jau pats sveikas protas liepia, kad jam šis tas atliktų nuo bendrų išlaidų, idant tuo būdu galėtų įsigyti bent mažą nekilnojamąjį turtą. Matome, jog kalbamasis klausimas negali būti sėkmingai kitaip išspręstas, kaip tik priimant dėsnį ir tvirtai jo laikantis, kad privatinė nuosavybė yra neliečiamas dalykas. Todėl valstybės įstatymai turi ją remti ir, kiek galima, rūpintis, kad dauguma piliečių trokštų ją turėti.

Taip darant bus pasiekta gražiausių vaisių, visų pirma lygesnio turtų pasiskirstymo. Ekonominiai pakitėjimai suskaldė miestų gyventojus į dvi klases, iškasdami tarp jųdviejų platų griovį. Vienoje pusėje stovi galingieji, nes jie yra turtingieji. Jie vieni turėdami savo rankose visą pramonę ir prekybą, kreipia visas gamybos priemones savo naudai bei reikalams ir daro didelės įtakos valstybės tvarkymui. Kitoje pusėje yra neturtingoji ir silpnoji dauguma su sužalota dvasia ir visada pasiruošusi riaušėms. Jeigu tačiau darbininkų uolumą žadintų viltis įsigyti kokį nors nekilnojamąjį turtą, tai nejučiomis suartėtų abu sluogsniai, nes išnyktų per ryškus skirtumas tarp pertekliaus ir skurdo. — Be to, ir žemės teikiamosios gėrybės padaugėtų. Juk kai žmonės žino patys sau dirbą, didėja jų noras ir atsidėjimas dirbti. Jie ima net mylėti savo rankomis purenamąją žemę, iš kurios tikisi sulaukti ne vien tik sau ir saviesiems maisto dalykų, bet

net ir apskritai tam tikros gerovės. Kiekvienam aišku, kad toks pakilęs dirbti atsidėjimas daug prisideda prie gausesnio turtų gaminimo bei valstybės gerovės padidinimo. Trečia, iš to eina toji nauda, kad žmonės bus tvirtai prisirišę prie tosios šalies, kurioje yra gimę ir augę. Niekas nepanorės keisti savo tėvynės į kitą kraštą, jei ji teiks pakenčiamas gyvenimo sąlygas. Tokia gerovė tegali būti pasiekta vien tada, kai privatus turtas nebus apkrautas per didelėmis duoklėmis bei mokesčiais. Privačios nuosavybės teisę yra suteikę ne žmonių įstatymai, bet pati prigimtis, todėl valstybė negali jos panaikinti. Jos dalykas — tik patį ja naudotis būdą tvarkyti ir su bendra gerove derinti. Jei tad valstybė, prisidengdama mokesčiais, ima nuo savininkų daugiau, negu priklauso, elgiasi ji neteisingai ir nežmoniškai.

21. Darbdavių ir darbininkų draugijų reikšmė darbininkų gerovei kelti.

Galop mūsų svarstomuoju dalyku gali daug padaryti darbdaviai ir patys darbininkai, tokiomis, būtent, įstaigomis, kurios stengtųsi tinkamai stokojantiesiems padėti ir abu sluogsniu labiau suartinti. Iš tos rūšies įstaigų pirmiausia paminėtinos savitarpinės pagalbos draugijos, įkurtos privačių asmenų ir apimančius įvairius dalykus, kaip antai, darbininkų apsaugą, našlių ir našlaičių globą, netikėtos nelaimės, ligos ir mirties atsitikimus. Svarbiausią tačiau vietą turi darbininkų sąjungos, kurios apima beveik visus dalykus. Mūsų prosenių laikais ilgai ir gražiai gyvavo amatininkų sąjungos. Iš tikrųjų, jos buvo labai naudingos ne tik amatininkams, bet ir pačius amatus kėlė bei skatino, — tai liudija gausūs paminklai. Pažengus dabar mokslui, įsigyvenus naujiems papročiams ir padidėjus kasdieninio gyvenimo reikalavimams, turi, be abejo, amatininkų sąjungos prisitaikyti prie dabarties sąlygų. Džiugu, kad žmonės buriasi į panašios rūšies draugijas, apimančias arba vien darbininkus, arba abu sluogsniu bendrai. Pageidautina, kad jos augtų tiek skaičiumi, tiek veikla. Nors apie jas dažnai esame kalbėję, tačiau pravartu čia dar kartą

pažymėti, kad jos labai tinka ir visai teisingai kuriasi. Norime taip pat šiek tiek tarti ir apie jų santvarką bei uždavinius.

22. Žmogus turi įgimtą būrimosi į draugijas palinkimą.

Savo jėgų menkumo patyrimas skatina ir ragina žmogų jungtis su kitais. Šv. Raštas sako: „Geriau būti dviem, negu vienam, nes abudu turi iš to bendravimo naudos. Jei vienas puls, sulaikys jį kitas. Vargas vienam, nes kada puls, nebus, kas jį sulaikytų" [33]). O taip pat: „Brolis brolio remiamas tarsi stiprus miestas" [34]). Kaip įgimtas palinkimas traukia žmones jungtis tarp savęs ir sudaryti valstybes, taip panašiai skatina jis juos burtis į kitas bendruomenes, kurios nėra didelės ir pilnai sau pakankančios, bet vis dėlto yra tikra prasme bendruomenės. Be abejo, didelis yra įvairiais atžvilgiais skirtumas tarp šių bendruomenių ir tosios didžiulės bendruomenės, kurias sudaro valstybė. Valstybė apima visus, nes jos tikslas — bendra visų gerovė, į kurią visi ir kiekvienas atskirai turi atitinkamą teisę. Todėl valstybė ir vadinama visos šalies sąjunga, nes joje yra susiburę visi krašto piliečiai. Priešingai gi, bendruomenės, kurios steigiasi pačioje valstybėje, laikomos privatinėmis ir tokios iš tikrųjų yra, nes jų artimiausiąjį tikslą sudaro privatinė, atsieit, vien tik jų narių gerovė. Privatinė draugija yra toji, kuri sudaryta privatiniam reikalui, sakysime, jei du ar trys jungiasi tarp savęs tam, kad bendrai prekiautų [35]).

23. Prigimtoji teisė leidžia žmogui burtis į draugijas.

Nors privatinės bendruomenės yra valstybės ribose ir sudaro tarsi jos dalis, tačiau valstybė negali apskritai be atodairos jų uždrausti. Prigimtoji teisė juk leidžia žmogui steigti privatines draugijas. Valstybė gi sukurta tajai teisei saugoti, o ne naikinti. Jei valstybė draustų piliečių susivienijimus, prieštarautų pati sau, nes ji, kaip ir privatinė draugija yra kilusi iš to paties žmonėms įgimto palinkimo tarp savęs burtis.

Kartais tačiau valstybė turi teisę priešintis šios rūšies bendruomenėms, būtent, jei jos siekia ko nors, kas prieštarauja dorovei, teisingumui arba

valstybės gerovei. Tokiais atvejais valstybė turi neleisti joms kurtis, o jau susikūrusias gali teisėtai panaikinti. Reikia tačiau labai žiūrėti, kad nebūtų pažeistos piliečių teisės ar, dengiantis visuomenės gerove, pavartotos neprotingos priemonės. Juk įstatymai tiek tesaisto, kiek jie neprieštarauja sveikam protui ir amžinajam Dievo įstatymui [37]).

24. Religinių draugijų atsiradimas pagrįstas taip pat prigimtąja teise; jų nauda ir būtinumas.

Čia tenka dar suminėti religines draugijas ir vienuolijas, kurios atsirado Bažnyčios pritarimu ir maldingų krikščionių pageidavimu. Apie jųjų palaimingą veikimą žmonijos gerovei kalba istorija iki šių laikų. Žiūrint į šias draugijas vien proto akimis, reikia pripažinti, kad jų atsiradimas yra prigimties įstatymu pagrįstas, kadangi jų tikslas kilnus. Žvelgiant į jas kaip į religinius susibūrimus, tenka pareikšti, jog teisėtai jos vienos Bažnyčios tepriklauso. Valstybė neturi į jas jokios teisės ir negali kištis į jų tvarkymąsi. Jos pareiga jas gerbti, remti ir, esant reikalui, ginti. Deja, visai ką kita pastebime ypač šiais laikais. Daugelyje vietų valstybė yra šiąsias draugijas ir tai įvairiais būdais neteisingai pažeidusi. Ji suvaržė jas tam tikslui sugalvotais įstatymais, atėmė juridinio asmens teisę ir pagrobė jų turtą. Teisę į tų draugijų turtą pirmoje eilėje turi Bažnyčia, toliau atskiri draugijų nariai, pagaliau jų steigėjai bei aukotojai ir tie, kuriems teikti pagalbos bei paramos jos buvo įkurtos. Todėl negalime susilaikyti nenusiskundę šiais tokiais neteisingais ir žalingais grobimais. Juo labiau turime tai daryti, kada matome, jog taikingoms ir visais atžvilgiais naudingoms katalikų vyrų draugijoms užkertamas kelias ir dar tais laikais, kada įstatymais skelbiama susibūrimų laisvė. Ta teisė tačiau plačiai suteikiama žmonėms, kurių užsimojimai yra žalingi tiek religijai, tiek valstybei.

Iš tikro, dabartiniais laikais ypač įvairių darbininkų susivienijimų yra nepalyginti daugiau, negu kada nors. Čia ne vieta tyrinėti, dėl ko jos daugiausia atsirado, kokių tikslų siekia ir kokiais

keliais eina. Tačiau iš daugelio turimų neabejotinų duomenų susidaro nuomonė, kad joms vadovauja daugiausia neaiškūs asmenys ir tokių pažiūrų, kurios nesuderinamos nei su krikščionio vardu, nei su valstybės gerove. Šios draugijos, įsigalėjusios visose gamybos srityse, daro tai, jog darbininkams, kurie atsisako prie jų prisidėti, tenka patirti medžiaginių nuostolių. — Taip dalykams susidėjus, krikščionims darbininkams belieka arba įsirašyti į pavojingas jų religijai draugijas, arba kurti savas, kad tuo būdu sujungtomis jėgomis bei ryžtumu galėtų apsiginti nuo šio neteisėto ir nepakenčiamo spaudimo. Aišku, pasirinktinos tik šios paskutiniosios. Kaip galėtų tuo abejoti tie, kurie nenori aukščiausią žmogaus gėrį išstatyti į tiesioginį pavojų?

25. Reikšminga katalikų dvasininkų ir pasaulininkų veikla darbininkų būviui pagerinti.

Labai girtini tie katalikai, kurie aiškiai, įvertindami laiko reikalavimus, tyrinėja ir bando surasti būdus, kaip tauriomis priemonėmis galima būtų pagerinti vargingųjų būvį. Imdamiesi globoti darbininkus, jie stengiasi: pakelti tiek šeimų, tiek atskirų asmenų gerovę, nustatyti pagal teisingumo bei lygybės dėsnius darbdavių ir darbininkų santykius, ugdyti ir stiprinti juose pareigingumo jausmą bei reikalą laikytis Evangelijos įsakymų. Šie gi įstatymai sulaiko žmogų nuo nesaikingumo bei draudžia peržengti leistinumo ribas ir užtikrina valstybėje darnų tokios įvairios padėties žmonių sugyvenimą. Todėl matome dažnai renkantis įžymius vyrus pasidalyti mintimis ir bendrai aptarti tai, kas labiausiai yra vykdytina. Kiti stengiasi įvairių sričių darbininkus suburti į atitinkamas draugijas. Jie padeda patarimais bei veiksmais ir rūpinasi surasti padorų ir pelningą darbą. Vyskupai skatina uolumą ir teikia savo globą. Jųjų vardu bei pavedimu daugelis kunigų ir vienuolių kruopščiai rūpinasi ugdyti draugijose atitinkamą dvasią. Pagaliau netrūksta turtingų katalikų, kurie, laisvu noru darydamiesi kaip ir darbininkų likimo bendrininkais, kuria darbininkų sąjungas ir

gausia medžiagine parama kelia jų klestėjimą. Jų pagalba įgalina darbininką pasiekti ne tik tuo tarpu gerovės, bet ir tvirtai užsitikrinti padorų poilsį senatvei. Labai gerai žinoma, kiek yra padariusi gera ši tokia įvairi ir uoli jų veikla. Todėl turime gražių vilčių ir ateičiai, jei šios rūšies draugijos nuolatos klestės bei plėsis ir bus protingai tvarkomos. Tesaugoja valstybė šias teisėtas piliečių draugijas, bet tenesikiša tačiau į jų vidaus gyvenimą bei tvarką. Gyvybinis pasireiškimas eina iš vidaus, išorinis gi spaudimas lengvai jį sunaikina.

26. Religinis sąmoninimas ir dorovės ugdymas — vienas svarbiausiųjų draugijų uždavinių.

Iš tikrųjų, vadovavimas ir protinga santvarka yra būtini vieningam bei sutartiniam veikimui pasiekti. Jeigu tad piliečiai turi teisę laisvai burtis į draugijas, — taip iš tikro ir yra, — tai jie turi pilną teisę laisvai pasirinkti sau tvarką ir tokius nuostatus, kurie jiems atrodo geriausiai tinką pasiskirtajam tikslui. Mūsų mintimi, negalima nustatyti tikrų ir aiškiai apibrėžtų normų, kokia turi būti ką tik minėtoji atskiruose draugijų padaliniuose vadovavimo forma bei santvarka. Tai galima tiksliai nusakyti vien atsižvelgus į kiekvienos tautos būdą, bandymus bei gyvenimo patyrimus, darbų rūšį bei svarbą, reikalų gausumą ir kitas dalykų bei laiko aplinkybes. Visa tai reikia gerai apsvarstyti. Svarbiausias dalykas, kurio reikia laikytis kaip bendros ir pastovios taisyklės, yra tas, kad darbininkų draugijos būtų taip tvarkomos ir vedamos, idant jos teiktų geriausių bei tinkamiausių priemonių užsibrėžtam tikslui pasiekti. Tikslas gi yra tas, kad atskiri nariai, draugijų padedami, įgytų daugiau medžiaginių ir dvasinių gėrybių ir, jei galima, net turto. Aišku, pirmų pirmiausia reikia atsižvelgti į pareigingumo jausmo ir dorovės ugdymą, — tai yra svarbiausia. Šiąja linkme ir kreiptina visa draugijų veikla. Kitaip jos įgytų kitą pobūdį ir iš tikro nedaug kuo tesiskirtų nuo tų draugijų, kuriose nė kiek nepaisoma religijos. Pagaliau kokia nauda būtų dar-

bininkui, jei jis draugijos padedamas, įsigytų gausių žemiškų gėrybių, tačiau dėl jų išstatytų į pavojų savo sielos išganymą? „Nes ką padėtų žmogui, jei jis laimėtų visą pasaulį, o savo sielai kęstų nuostolį"? [38]). Kristus tai nustato, kaip žymę, kuria krikščionis skiriasi nuo pagonio: „Nes visų tų dalykų labai ieško pagonys... ieškokite visų pirma Dievo karalystės ir jos teisybės, o visa tai bus jums pridėta" [39]). Laikydamosios Dievo nustatytųjų dėsnių, draugijos turėtų uoliai rūpintis savo narių religiniu įsisąmoninimu, kad kiekvienas jų pažintų savo pareigas Dievui, kad gerai žinotų, kas reikia tikėti, ko viltis ir ką daryti savo amžinajai laimei užtikrinti. Ypač reikia stengtis padaryti juos atsparius nuo klaidingų nuomonių ir įvairių žalingų viliojimų. Reikia skatinti darbininkus garbinti Dievą ir būti maldingais, o ypač šventai atlikinėti savo religines pareigas šventadieniais. Jie turi įprasti gerbti ir vertinti Bažnyčią kaip bendrą visų motiną, o taip pat paklusti jos įsakymams, priiminėti sakramentus, kuriuos Dievas davė, kaip priemones nuplauti sielos dėmėms ir įgyti šventumui.

27. Nurodymai dėl draugijų vidaus santvarkos, ginčų sprendimo ir pagalbos įvairiais nelaimingais atvejais teikimo.

Jei draugijų nuostatai bus pagrįsti religija, tai lengva yra nustatyti narių tarpusavio santykius ir išlaikyti draugijoje tvarką bei sulaukti jos klestėjimo. Narių pareigos turi būti taip paskirstytos, kad atitiktų bendrus uždavinius ir kad nelygybė nepakenktų narių santaikai. Pareigas reikia išdėstyti protingai, aiškiai apibrėžti, ypač svarbu, kad iš to nesusidarytų kam nors neteisingumo. Bendras turtas turi būti tvarkomas sąžiningai, o paramos dydis nustatomas atsižvelgiant į atskiro nario tikrąjį reikalą. Darbdavių teisės ir pareigos turi tinkamai derintis su darbininkų teisėmis ir pareigomis. Jei vienos ar kitos pusės būtų pažeistos teisės, tai geriausia turėti iš abiejų luomų protingų ir sąžiningų vyrų, kurių nuožiūrai patys socialiniai įstatymai pavestų ginčą išspręsti. Ypač reikia rūpintis, kad darbininkui niekad netrūktų dar-

bo, kad būtų taip pat pakaktinai pajamų, iš kurių galima būtų prireikus atskiriems nariams suteikti pagalbą ne tik nepramatytais bei atsitiktinais atvejais, bet ir ligoje, senatvėje ar ištikus nelaimingam atstikimui. Šių nuostatų laikantis būtų užtektinai padaryta vargstančiųjų gyvenimui palengvinti ir gerovei pakelti. Kaip tik katalikiškosios draugijos galėtų čia nemaža patarnauti valstybei. Iš praeities įvykių ne be pagrindo numatome būsimuosius. Kinta amžiai, bet pasilieka nuostabus įvykių panašumas. Pasaulio raidą tvarko Dievo Apvaizda, kuri jos tęsinį bei eigą lenkia ir taiko pagal jo nustatytąjį žmogų kuriant tikslą. Yra žinoma, kad pirmaisiais Bažnyčios amžiais buvo prikišama krikščionims, kad jų dauguma verčiasi išmalda ir darbu. Tačiau šie beturčiai ir paniekintieji ilgainiui įgijo tiek turtingųjų palankumą, tiek galingųjų globą. Jie teikė darbštumo, uolumo, taikumo, teisingumo ir didžiausios meilės pavyzdį. Toks gyvenimo ir dorovės vaizdas išsklaidė neteisingą įsitikinimą, nutildė nepalankiųjų šmeižtą, ir iš seno įsigalėję prietarai pamažėl užleido vietą krikščioniškajai tiesai.

Šiais laikais daug ginčų kelia darbininkų klausimas. Valstybei labai svarbu, ar šis abiejų sluogsnių ginčas bus išspręstas taikiu būdu, ar ne. Atsakymą čia lengvai duotų patys krikščionys darbininkai, jei jie, susibūrę į draugijas ir, protingų vyrų vadovaujami, eitų tėvų bei prosenių keliu, kurie žiūrėjo tiek savo, tiek ir visuomenės gerovės. Nors ir didelis būtų prieš juos nusistatymas ir jų neapykanta, tačiau jei pikta valia neaptemdys dorovės nuvokimo, tai piliečių palankumas savaime bus didesnis tiems, kurie pasirodys darbštūs ir nuosaikūs, kurie labiau vadovausis teisingumu, negu gobšumu, religija, negu kitais dalykais. Iš to eitų dar ir ta nauda, kad būtų suteikta vilties ir nemažos dvasia pasveikti galimybės tiems darbininkams, kurie arba visai yra paneigę krikščioniškąją religiją, arba gyvena ne pagal jos reika-

28. Krikščionys darbininkai, susibūrę į gerai vadovaujamas draugijas, savo gražiu pavyzdžiu gali daug padėti šiam ginčui išspręsti ir palengvinti klystantiems darbininkams rasti tikrąjį kelią.

lavimus. Šieji tiesa, dažniausiai supranta esą klaidingos vilties ir tuščių įsivaizdavimų apgauti. Jie jaučia, kaip nežmoniškai elgiasi su jais pelno godūs darbdaviai ir juos tiek tevertina, kiek jų darbas teikia naudos. Jie mato, kad draugijose, kurioms jie priklauso, vietoj meilės bei labdaringumo vyrauja vidinė nesantaika, toji nuolatinė nuo dorovės ir tikėjimo nukrypusio neturto palydovė. Kiek daug tokių palaužtos dvasios ir nuvarginto kūno norėtų išsivaduoti iš tokios žemos vergijos, tačiau nesiryžta ar tai dėl gėdos ar dėl neturto baimės. Iš tikrųjų, kiek daug šiuo atžvilgiu išganingos naudos galėtų suteikti katalikų draugijos, jei, atpalaidavusios svyruojančius nuo jų sunkenybių, priimtų juos į savo tarpą ir atsivertėlius apgaubtų savo broliška globa.

29. Raginami visi, kuriuos tai liečia, padaryti savo, o ypač vyskupai ir kunigai skiepyti be atvangos žmonių širdyse krikščioniškąją meilę, visų dorybių valdovę.

Taigi, Garbingieji Broliai, esame jums nurodę, kam ir kas šiuo tokiu sunkiu klausimu privalu daryti. — Kiekvienas, kurį tai liečia, teatlieka savo pareigą ir tai neatidėliodamas, kad tokia pikto daugybė dėl pavėlavimo nepasidarytų dar daugiau nebepagydoma. Valstybių vadovai tesirūpina panaudoti įstatymus bei kitus atitinkamus nuostatus, turtuoliai ir darbdaviai teprisimena savo pareigas, darbininkai, kurių reikalu čia kalbame, tesivadovauja teisingumu. Kadangi religija, kaip pradžioje esame pasakę, tik viena tegali išrauti pikta iš šaknų, todėl visi turi būti įsitikinę, kad pirmiausia reikia atnaujinti gyvenime krikščioniškąją dorovę. Be jos ir tinkamiausios žmogaus išminties priemonės maža valios ką gera padaryti.

Dėl Bažnyčios, tai ji niekados nesiliaus savo dariusi. Juo didesnę turės laisvę veikti, juo daugiau teiks paramos. Tai turi ypatingai suprasti tie, kurių pareiga rūpintis visuomenės gerove. Dvasininkams reikia čia pavesti visus savo gabumus ir jėgas. Vadovaudamiesi Jūsų, Garbingieji Broliai, nurodymais bei pavyzdžiu, tenesiliauna jie be atvangos skiepyti visų sluogsnių žmonėms Evangelijos pateiktus pagrindus. Visais galimais būdais tesi-

stengia patarnauti tautų gerovei, o ypač turi rūpintis ne tik patys, bet ir kituose, aukštuose ir žemuose, ugdyti meilę, visų dorybių valdovę ir karalienę. Siekiamoji gerovė pareina ypačiai nuo gausaus tos meilės pasireiškimo. Čia turime galvoje krikščioniškąją meilę, kuri yra visos Evangelijos įsakymų santrauka, kuri visada pasiruošusi aukotis kitiems, kuri žmogui yra tikriausia apsisaugoti priemonė nuo pasaulio išdidumo bei nesaikingos savimylos. Šios dorybės apraiškas bei dieviškuosius bruožus Apaštalas Povilas yra taip nusakęs: „Meilė yra kantri, maloninga, neieško savo naudos, visa nukenčia, visa ištveria" [40]). Kaip Dievo malonių laidą ir Mūsų palankumo ženklą mielai teikiame kiekvienam Jūsų, Garbingieji Broliai, Jūsų kunigams ir tautoms apaštališkąjį palaiminimą Viešpatyje.

Išleista Romoje, prie šv. Petro, 1891 m. gegužės mėn. 15 d., Mūsų pontifikato 14 metais.

Popiežius Leonas XIII

---

[1]) Dt. 5, 21.
[2]) Iš. 1, 28.
[3]) Šv. Tomas 2, 2 qu. 10, a. 12;
[4]) Klm. 3, 17;
[5]) Jok. 5, 4;
[6]) Tim. 2, 12;
[7]) 2 Kor. 4, 17;
[8]) Mt. 19, 23, 24;
[9]) Luk. 6, 24, 25;
[10]) 2, 2, qu. 66, a. 2;
[11]) 2, 2, qu. 66, a. 2;
[12]) 2, 2, qu. 32, a. 6;
[13]) Luk. 11, 41;
[14]) Apd. 20, 35;
[15]) Mt. 25, 40;
[16]) Grig. D., In Evang. hom. 9, n. 7;
[17]) 2 Kor. 8, 9;
[18]) Mark. 6, 3;
[19]) Mt. 5, 3: Palaiminti beturčiai dvasioje;
[20]) Mt. 11, 28: Ateikite pas mane visi, kurie vargstate ir esate apsunkinti, ir aš jus atgaivinsiu;
[21]) Rom. 8, 29;
[22]) Rom. 8, 17;
[23]) Nes visų piktumų šaknis yra godulystė. 1 Timot. 6, 10;
[24]) Apd. 4, 34;
[25]) Apol. c. 39;
[26]) 2, 2, qu. 61, al ad 2;
[27]) Šv. Tom. De reg. princip. 1, c. 15;
[28]) Klm. 1, 28;
[29]) Rom. 10, 12;
[30]) Iš. 20, 8;

[31]) Klm. 2, 2;
[32]) Klm. 3, 19;
[33]) Pamoksl. 4, 9 12;
[34]) Ptrl. 18, 14;
[35]) Šv. Tom., Contra impugnantes Dei cultum et religionem c. 2;
[36]) T. p.
[37]) Žmonių įstatymas yra tikras įstatymas, jei jis atitinka protą; tai rodo, jog jis eina iš amžinojo įstatymo. Jei jis nukrypsta nuo proto reikalavimų, tai vadinamas neteisingu įstatymu; tuomet jis nustoja įstatymo pagrindo ir virsta daugiau prievartavimu (Šv. Tomas, Summa Theol. 1, 2, qu. 93, a. 3 ad 2);
[38]) Mat. 16. 26;
[39]) Mat. 6, 32 33;
[40]) 1 Kor. 13, 4—7.

JO ŠVENTYBĖS P. LEONO XIII ENCIKLIKA APIE JĖZŲ KRISTŲ ATPIRKĖJĄ

(Tametsi)

Garbingieji Broliai,

Sveikinimas ir Apaštališkasis Palaiminimas

Nors, žvelgiant į ateitį, ir negalima būti be susirūpinimo, kadangi daug yra ko rimtai baimintis, nes tiek privačiai, tiek viešai tykoja tiek daug iš seno įsigalėjusių pikto priežasčių, tačiau šioji šimtmečio pabaiga vis dėlto, atrodo, yra suteikusi, Dievui padedant, šiek tiek vilties bei paguodos. Niekas juk nesakys, kad bendrajai gerovei neturi jokios reikšmės sielos dalykų priminimas ir tikėjimo bei krikščioniškojo pamaldumo pažadinimas. Pakaktinai aiškūs ženklai rodo, kad šios dorybės daugelyje dabar arba atgyja, arba stiprėja. Juk štai, nepaisydamos pasaulio viliojimų ir daugybės iš visur kylančių pamaldumui kliūčių, vieno Popiežiaus pakviestos vyksta Romon, prie Apaštalų karstų, gausios minios. Italijos ir kitų šalių maldininkai viešai išpažįsta savo tikėjimą ir, stengdamiesi gauti Bažnyčios paskirtuosius atlaidus, uoliai atlikinėja savo išganymui užtikrinti reikalingus darbus. Ką gi taip pat nejaudina toji visiems aiškiai matoma nepaprastai karšta meilė, kuri reiškiama žmonijos Išganytojui? Geriausiems krikščionybės laikams tinka tasai užsidegimas, su kuriuo tūkstančiai žmonių nuo ryto ligi vakaro sutartinai sveikina Jėzų Kristų ir garbina jo vardą. Kad gi iš šių, iš prosenių paveldėtosios religijos išsiveržiančių liepsnų išsivystytų didžiulis gaisras ir puikus dau-

gelio pavyzdys paveiktų visus kitus! Juk kas gi šiems laikams labiau reikalinga, kaip kad atgaivinti visose šalyse krikščionybės dvasią ir senąsias dorybes? Bet, deja, labai daug yra apkurtusių ir nenorinčių klausyti raginimų į pamaldumą. Tačiau jeigu jie pažintų „Dievo dovaną" [1]) ir suprastų, jog nėra nieko nelaimingesnio, kaip atsitraukti nuo pasaulio Išganytojo ir nutolti nuo krikščioniškojo gyvenimo bei papročių, tikriausiai ir jie pabustų bei, grįžę į teisingąjį kelią, skubėtų gelbėtis nuo neabejotinos žūties.

O stengtis gelbėti žmones, teikiant jiems Dievo malonių, ir ginti bei plėsti žemėje Dievo Sūnaus karalystę yra Bažnyčios uždavinys. Jis toks didelis ir toks jai savas, jog juo ko labiausiai reiškiasi jos valdžia bei galia. Mes, valdydami Bažnyčią šiais tokiais sunkiais ir rūpesčių pilnais laikais, rodos, kiek galėdami, stengėmės ligi šiai dienai tąjį uždavinį vykdyti. Jūs, Garbingieji Broliai, tikrai esate pratę nuolat, net kasdien dalyvauti Mūsų rūpesčiuose bei pastangose. Tačiau ir vieni, ir kiti turime pagal laiko reikalavimus siekti dar daugiau, būtent — stengtis šv. Metų proga plačiau skleisti Jėzaus Kristaus pažinimą ir meilę, mokydami, ragindami, įspėdami. Gal kartais paklausys žmonės mūsų balso. Kreipkimės ne tiek į tuos, kurie yra pratę atviromis ausimis priimti Kristaus mokslo žodžius, kiek į kitus, nepalyginti nelaimingesnius, kurie, tiesa, turi krikščionių vardą, bet gyvena be tikėjimo, be Jėzaus meilės. Jų ko labiausiai Mums gaila. Mes norėtume itin atkreipti jų dėmesį į tai, ką jie daro ir kur nueis, jei nesusipras. Niekuomet nė kiek nepažinti Jėzaus Kristaus yra be galo didelė nelaimė. Bet tai anaiptol dar ne paniekinimas ir ne nedėkingumas. Tačiau atmesti ar užmiršti jį jau pažintą — tai toks biaurus ir paikas nusikaltimas, jog atrodo, kad žmogus vargu begalėtų jį kada nors padaryti. Juk V. Jėzus — visokio gėrio pradžia ir priežastis. Kaip be jo malonės negalėjo savęs žmonės

1. Kristus — vienintelis žmonijos Gelbėtojas.

atpirkti, taip negali be jo pagalbos ir išsilaikyti. „Per nieką kitą nėra išganymo. Nes neduota žmonėms kito vardo po dangumi, per kurį mes turėtume būti išgelbėti“ [2]). Juk koks žmonių be Jėzaus, tosios Dievo galybės ir išminties, gyvenimas, koks elgesys, kokia pabaiga, tai aiškiai savo pavyzdžiu rodo krikščionių tikėjimo neturinčios tautos! Kas bent kiek prisimena Apaštalo šv. Povilo [3]) bendrais bruožais atvaizduotą jų proto aptemimą, prigimties iškrypimą, prietarų gausumą ir nepaprastą ištvirkimą, to tuojau širdį, be abejo, nusmelkia pasigailėjimo ir pasibaisėjimo jausmas.

2. Kristus suteikė žmonėms be galo daug neapsakomai didelių geradarybių.

Žinoti žmonės žino tai, ką čia sakome, tik neapsvarsto, neapgalvoja. Tikrai daug ko neapakintų išdidumas ar neištižintų apsileidimas, jei kaip reikiant prisimintų Dievo geradarybes ir dažniau pamąstytų, iš kur Kristus žmogų ištraukė ir kaip jį iškėlė. Tiek jau šimtmečių būdama netekusi Dievo įsūnystės ir ištremta žmonija kasdien smuko vis žemyn, pančiojama tojo baisaus pikto, kurs atsirado dėl pirmųjų tėvų nuodėmės ir kitų priežasčių, kai atėjo iš dangaus atsiųstasis Gelbėtojas, Jėzus Kristus. Jau pačioje žmonių gyvenimo pradžioje paskelbė Dievas jį būsiant žalčio nugalėtoju bei sutramdytoju. Todėl pilnu ilgesio žvilgsniu žiūrėjo į jį paskesnieji amžiai. Kad vien jame tėra visa viltis, nuo senovės uoliai skelbė pranašai. Taip pat išrinktosios tautos likimas, gyvenimas, įstaigos, įstatymai, apeigos, aukos aiškiai ir ryškiai rodė, kad pilnai ir tobulai išgelbės žmoniją tas, kurs buvo skelbiamas būsiąs drauge kunigas ir permaldaujamoji auka, žmonių laisvės grąžintojas, taikos kunigaikštis, visų tautų mokytojas, amžinosios karalystės įkūrėjas. Tieji įvairių rūšių, bet to paties turinio pavadinimai, paveikslai ir pranašavimai reiškė tąjį vieną asmenį, kurs iš begalinės mūsų meilės pasiaukos, kad mus išgelbėtų. Iš tikrųjų, kai atėjo Dievo nustatytasis laikas, vienginis Dievo Sūnus, tapęs žmogum, savo krauju ko gausiausiai atlygino įžeistajam Tėvui ir, sumokėjęs

tokią kainą, įsigijo žmoniją. „Esate atpirkti... ne gendančiais auksu ar sidabru, bet brangiu krauju Kristaus, kaip nesutepto ir be ydos avinėlio" [4]) Taip tikrąja prasme atpirkdamas žmones, kurie jam jau priklausė kaip Kūrėjui ir Palaikytojui, gavo jis į juos naujų teisių. „Jūs nebesate savo pačių: nes esate nupirkti didele kaina" [5]). Tuo būdu Dievas viską atnaujino Kristuje. „Dievas davė mums pažinti savo valios paslaptį taip, kaip jam patiko, kaip jis buvo savyje nutaręs, laiko pilnybei įvykus, atnaujinti Kristuje visa" [6]). Kai tik Kristus išdildė prieš mus buvusį mums priešingą įstatų raštą, prisegdamas jį ant kryžiaus, tuojau pasiliovė dangaus rūstybė, nusikamavusi paklydusioji žmonija buvo išlaisvinta iš senosios vergijos pančių ir sutaikyta su Dievu, jai grįžo malonė, buvo atidaryti amžinosios laimės vartai ir suteiktos teisė bei priemonės tajai laimei pasiekti. Tuomet, tarsi pažadintas iš ilgo ir mirtingo miego, išvydo žmogus per tiek amžių trokštą ir veltui ieškotą tiesos šviesą. Pažino jis esąs gimęs aukštesnėms ir nepalyginti didingesnėms gėrybėms negu tos, kurias patiria juslės, kurios yra nepastovios, nykstančios ir apie kurias pirma vien tesisuko visos jo mintys bei rūpesčiai. Pasidarė jam aišku, kad tas yra žmonių gyvenimo pagrindas, tas vyriausiasis įstatymas, į tai reikia kreipti viską, kaip į tikslą, būtent, jog iš Dievo išėję, į Dievą vėl sugrįšime. Dėl šios priežasties atgijo žmogaus vertės nuvokimas, širdis pripildė visų žmonių brolybės pajautimas. Taip pat, kas buvo nuoseklu, dalimi buvo patobulintos, dalimi iš naujo nustatytos teisės bei pareigos ir drauge visur pažadintos tokios dorybės, kokių nebūtų įstengusi net numatyti jokia senovės filosofija. Todėl įsitikinimai, gyvenimo būdas, papročiai gavo visai kitokią kryptį. Kai plačiai pasklido Atpirkėjo pažinimas ir žmonių sielos gelmes persunkė jo galia, pašalindama nežinojimą bei senąsias ydas, tuomet įvyko toji dalykų atmaina, kuri davė pradžią krikš-

čioniškajai kultūrai ir iš pagrindų pakeitė pasaulio pavidalą.

To viso prisiminimas, Garbingieji Broliai, teikia mums neapsakomą malonumą, bet kartu ir galingą įspėjimą, kad visa širdimi jaustume dieviškajam Išganytojui dėkingumo ir, kiek begalėdami, stengtumės jam jo reikšti. 3. Turime būti Kristui dėkingi už geradarybes.

Nors daug šimtmečių skiria mus nuo atpirkimo pradžios, tačiau tai nieko nereiškia, kadangi jo galia nenykstanti ir vaisiai amžini, nemirtingi. Kas sykį atitaisė nuodėmės pražudytąją prigimtį, tas ją palaiko ir visuomet palaikys: „Jis pats save davė atpirkimą už visus" [7]). Kristuje visi bus atgaivinti" [8]). „Jo karaliavimui nebus galo" [9]). Taigi pagal amžinąjį Dievo nustatymą Jėzuje Kristuje yra tiek atskirų asmenų, tiek visos žmonijos išganymas. Kurie gi nuo jo pasitraukia, tie tuo pačiu aklu savo paikumu ruošia sau pražūtį ir drauge daro tai, kas reikalinga, kad didelės audros mėtoma žmonija vėl atkristų į tąją pikto ir nelaimių daugybę, kurią Atpirkėjas savo gailestingumu buvo pašalinęs.

Klaidos juk veda vis tolyn nuo pageidaujamojo tikslo visus tuos, kurie nukrypsta nuo teisingojo kelio. Panašiai ir, paniekinus tyrą bei tikrą tiesos šviesą, protus būtinai turi apgaubti tamsa, o sielas užnuodyti nedoros pažiūros. Kokia begali būti viltis pasveikti tiesiems, kurie pasitraukia nuo gyvybės pradmens ir šaltinio? Juk vien tik Kristus yra kelias, tiesa ir gyvenimas. „Aš kelias, tiesa ir gyvenimas" [10]). Atmetus jį, savaime dingsta šieji trys išganymui būtinieji dalykai. 4. Didelė yra nelaimė pasitraukti nuo Kristaus.

Argi reikia plačiau apie tai kalbėti, ką patys dalykai nuolat rodo, ką ir didžiausiame šio pasaulio gėrybių pertekliuje kiekvienas aiškiai jaučia, būtent, jog, be Dievo, nieko nėra, kas galėtų visais atžvilgiais pilnai patenkinti ir nuraminti žmogaus valią? Žmogaus tikslas yra tiktai Dievas, gi visas jo gyvenimas šiame pasaulyje yra vien tam tikras kelionės paveikslas ir panašumas. O kelias mums yra Kristus, kadangi šioje tokioje sunkioje ir ypač 5. Kristus yra vienintelis kelias į Dievą. Jo reikia klausyti, nežiūrint jokių sunkumų.

taip pilnoje paklysti pavojų kelionėje mes galime didžiausiąją ir svarbiausiąją gėrybę Dievą pasiekti tik Kristaus padedami bei vadovaujami. „Nė vienas neateina pas Tėvą, kaip tik per mane" [11]). Kokiu gi būdu tik per jį? Visų pirma ir ypač per jo malonę, kuri tačiau būtų tuščia, jei žmogus nesilaikytų jo įsakymų bei įstatymų, nes, kaip ir turėjo būti, Jėzus Kristus, nupelnęs išganymą, paliko savo įstatymą žmonijai sergėti bei teikti jai pagalbos, kad, būtent, žmonės, jo valdomi, nusikreiptų nuo nedorybių ir saugiai vyktų pas Dievą. „Eidami mokykite visas tautas . . . , mokydami juos laikyti visa, ką tik esu jums įsakęs" [12]). „Laikykite mano įsakymus" [13]). Iš to aišku, jog krikščionių religijoje yra svarbiausias ir būtiniausias dalykas pasiduoti Jėzaus Kristaus įsakymams ir jo nuolankiai bei nuoširdžiai klausyti, kaip aukščiausiojo Valdovo ir Viešpaties. Tai didelis dalykas, kurs dažnai reikalauja nemažo jėgų įtempimo, galingų pastangų ir tvirtumo. Nors Atpirkėjas savo gerumu ir atitaisė mūsų prigimtį, tačiau kiekviename mūsų pasilieka lyg kokia liga, negalė ir ydingumas. Įvairūs įgeidžiai traukia žmogų šen ir ten, pasaulio viliojimai lengvai palenkia sielą daryti tai, kas jai patinka, o ne ką Kristus yra įsakęs. Bet reikia elgtis kaip tik priešingai. Reikia visomis jėgomis stengtis nepasiduoti įgeidžiams ir tarnauti Kristui. Jei geidulių nesuvaldo protas, jie žmogų atitraukia nuo Kristaus ir pavergia. „Siela sugedę žmonės, netekę tikėjimo, negali išvengti vergavimo..., nes jie vergauja trejopam pageidimui: arba gašlumui, arba išdidumui, arba norui pasirodyti" [14]). Šioje kovoje kiekvienas turi būti nusistatęs iškentėti dėl Kristaus nemalonumus ir skausmus. Nelengva juk atstumti tai, kas taip labai vilioja ir traukia. Sunku ir skaudu dėl Kristaus valios ir įsakymo paniekinti savo kūną ir turtus. Tačiau krikščionis būtinai turi kantriai tai visa iškesti, jei nori krikščioniškai gyventi jam duotąjį gyvenimą. Argi esame užmiršę, kokio kūno ir kokios galvos

esame nariai? Užuot patyręs džiaugsmų, kentėjo kryžių tasai, kurs paliepė mums savęs išsižadėti. Nuo šio ką tik minėto sielos nusistatymo pareina pats žmogaus prigimties vertingumas. Kaip jau ne kartą buvo pastebėję senovės išminčiai, pačiam sau įsakyti, žemesniąją sielos dalį palenkti aukštesniajai anaiptol nėra tai kažkoks valios palaužimas ar pažeminimas, bet verčiau kilni, nustabiai protą atitinkanti itin žmogaus verta dorybė. — Pagaliau daug visko patirti ir iškentėti yra tai žmogaus likimas čia, žemėje. Geisti, kad gyvenimas būtų be skausmų ir pripildytas visokių malonumų reikštų eiti prieš Dievo nustatymą, kurs panorėjo, kad pirmosios nuodėmės pasekmės visuomet pasiliktų šiame pasaulyje. Todėl reikia trokšti ne skausmų galo čia žemėje, bet stiprinti savo sielą jiems ištverti. Juk jie moko mus tvirtai tikėtis ko didžiausio gėrio kitame gyvenime, nes Kristus paskyrė amžinąją laimę ne už turtus ir lepų gyvenimą, ne už garbę ir valdžią, bet už kantrybę ir ašaras, už pastangas teisingai elgtis ir skaisčia širdimi gyventi.

6. Tik laikydamasis Kristaus įstatymo, žmogus gali viešpatauti.

Čia darosi aišku, ko reikia laukti iš klaidų tųjų, kurie, paniekinę Atpirkėjo valdžią, stato žmogų visų daiktų priešakyje ir skelbia, kad žmogus visur ir visais atžvilgiais turi viešpatauti, nors neįstengia ne tik tojo viešpatavimo pasiekti, bet net nė apibrėžti, koks jis yra. Jėzaus Kristaus viešpatavimas, turi savo galią bei išraišką iš dieviškosios meilės. Šventai ir tvarkingai mylėti yra jojo pagrindas ir viršūnė. Iš to savaime eina šios būtinos pareigos: nepažeisti kitų žmonių teisių, žemiškuosius dalykus laikyti žemesniais už dangiškuosius, Dievo meilę statyti aukščiau už visa ką kita. Bet viešpatavimas žmogaus, kurs arba atvirai paneigia Kristų, arba nesistengia jo pažinti, visas remiasi neturinčia meilės ir nemokančia aukotis savimyla. Viešpatauti žmogus gali per Jėzų Kristų, bet vien tik su ta sąlyga, jog pirmų pirmiausia tar-

naus jis Dievui ir iš jo įstatymo nuolankiai ims savo gyvenimui tvarką bei drausmę.

7. Kristaus įstatymas — tai Bažnyčios skelbiamasis mokslas.

Kristaus įstatymu vadiname ne tik prigimtinės dorovės ir Dievo senovėje apreikštuosius įsakymus, kuriuos Jėzus Kristus ištobulino ir ko aukščiausiai iškėlė, juos paaiškindamas, išryškindamas bei paskirdamas už juos atpildą, bet taip pat visą likusįjį jo mokslą bei visas jojo įstaigas. Tai visa pavesta Bažnyčiai, ir nėra jokių iš Kristaus einančių dalykų, kurių ji neapimtų ir nevaldytų. Per savo garbingai įsteigtąją Bažnyčią panoro jis įamžinti Tėvo jam paskirtąjį uždavinį. Atidavęs jai visas žmonių išganymo priemones, griežčiausiai įsakė jis, kad visi jos klausytų, kaip jo paties, ir visiškai pasiduotų jos vadovavimui savo gyvenime. „Kas jūsų klauso, tas manęs klauso; kas jus niekina, tas mane niekina" [15]). Todėl Kristaus įstatymo reikia ieškoti vien tik Bažnyčioje. Todėl žmogaus kelias yra Kristus ir taip pat Bažnyčia: Kristus savaime ir iš esmės, Bažnyčia gi jo pavesta bei įgaliota. Dėl tos priežasties kas nori siekti išganymo šalia Bažnyčios, nukrypsta nuo tikrojo kelio ir veltui stengiasi.

8. Bažnyčios skelbiamojo Kristaus mokslo turi klausyti tap pat valstybės.

Tai liečia ne tik atskirus asmenis, bet ir valstybės. Juk ir jos būtinai eina į pražūtį, jei nukrypsta nuo kelio. Žmonijos Kūrėjas bei Atpirkėjas, Dievas Sūnus, yra pasaulio Valdovas ir Viešpats ir turi aukščiausiąją galią visų žmonių atžvilgiu, tiek atskirų, tiek susibūrusių į bendruomenes. „Davė jam galią, ir garbę, ir valdžią; ir visos tautos, giminės ir kalbos jam tarnaus" [16]). „Aš gi esu jo paskirtas karalium... Duosiu tau tautas tavo tėvonystę, ir tavo nuosavybę žemės pakraščius" [17]). Taigi turi Kristaus įstatymas viešpatauti tiek atskiriems asmenims, tiek visuomenei taip, jog būtų jis ne tik privatinio, bet ir viešojo gyvenimo vadas bei mokytojas. Kadangi taip yra Dievo numatyta ir nustatyta, ir niekas negali be bausmės tam priešintis, tad daroma valstybei žalos tenai, kur krikščionių religija nelaikoma prideramojoje jai

vietoje. Atmetus Jėzų, sumenkėja žmogaus protas, netekęs didžiausios savo apsaugos bei šviesos. Taip pat greitai aptemsta nuvokimas priežasties, kuri Dievui veikiant sukūrė žmonių bendruomenę, kurios svarbiausiasis uždavinys yra tas, kad piliečiai, valstybės padedami, pasiektų ne tik prigimtinių, bet ypač antprigimtinių didžiausiųjų, tobuliausiųjų ir amžinųjų gėrybių. Protui aiškiai nepažįstant dalykų,tiek valdomieji, tiek valdantieji eina klaidingu keliu. Jūk nėra tuomet nei ko saugiai laikytis, nei kuo remtis.

9. Kristus yra pati tiesa.

Kaip liūdna ir pragaištinga nuklysti nuo kelio, taip ir nukrypti nuo tiesos. O pirmoji, visiška ir esminė tiesa yra Kristus. Jis Dievo Žodis, tos pačios esmės ir lygiai amžinas, kaip Tėvas, jis ir Tėvas yra viena. „Aš esu kelias ir tiesa." Tad jei žmogaus protas ieško tiesos, tepasiduoda visų pirma Jėzui Kristui ir nesvyruodamas tepriima jo mokslą, kadangi Kristaus lūpomis kalba pati tiesa.

10. Nors Kristaus moksle yra aukštesnių už mūsų protą dalykų, bet reikia jį nuolankiai priimti.

Nesuskaitomos yra sritys, kuriose, kaip derlingiausioje savo paties dirvoje, laisvai darbuojasi žmogaus protas, betyrinėdamas ir besvarstydamas. Tai jam ne tik leidžia, bet to ir aiškiai reikalauja jo prigimtis. Tačiau yra netinkama ir priešinga prigimčiai nenorėti sulaikyti protą jo ribose ir, pametus deramąjį kuklumą, paniekinti mokančiojo Kristaus autoritetą. Tasai mokslas, nuo kurio pareina mūsų išganymas, žymia dalimi liečia Dievą ir dieviškus dalykus. Jį ne žmonių išmintis išgalvojo, bet visą paėmė Dievo Sūnus iš savo Tėvo. „Žodžius, kuriuos tu man davei, aš daviau jiems"[18]). Todėl jame būtinai yra daug dalykų, kurie nėra priešingi protui, nes taip anaiptol negali būti, bet kurių gilumą mes nelabiau galime suprasti, kaip kad pažinti, kas yra pats savyje Dievas. Juk jeigu gamtoje yra tiek daug slaptų dalykų, kurių išaiškinti jokiu būdu nepajėgia žmogaus būklumas, kuriais tačiau nė vienas sveiko proto asmuo nedrįsta abejoti, tai būtų tiesiog laisvės piktnaudojimas nenorėti pripažinti to, kas yra aukščiau už

gamtą ir ko mes nevaliojame suprasti. Nenorėti dogmų yra tas pat, kaip nenorėti krikščionių religijos. Bet reikia sielą palenkti nuolankiai ir noriai tarnauti Kristui taip, jog jam ji būtų tarsi pavergta: „Pavergiame nelaisvėn kiekvieną protą, kad būtų klusnus Kristui" [19]). Šitokio tarnavimo Kristus nori. Ir visai teisingai, nes jis yra Dievas. Todėl kaip žmogaus valios, taip ir jo proto yra jis aukščiausiasis valdovas. Tarnaudamas Kristui savo protu, žmogus anaiptol nepasidaro lyg kokis vergas, bet elgiasi išmintingai ir savo prigimtį atitinkančiu būdu. Juk sutinka jis būti valdomas ne kokio žmogaus, bet savo ir viso pasaulio Kūrėjo, Dievo, kurio pačia savo esme yra jis valdinys, ir klauso ne klystančio žmogaus, bet amžinosios ir nesikeičiančios tiesos. Tuo būdu ir jo protas pasiekia savo prigimtinį gėrį, ir drauge išlaiko jis laisvę. Mat, iš Kristaus mokslo einančioji tiesa aiškiai parodo, kas ir ko savyje vertas yra kiekvienas daiktas. Turėdamas tokį pažinimą, žmogus, jei tik pasiduos pažintajai tiesai, ne pats vergaus daiktams, bet juos sau pavergs, ne protą palenks geiduliams, bet juos protui. Tuo būdu, pašalinęs gėdingą vergavimą nuodėmei ir klaidoms, pasieks kilniausią laisvę: „Pažinsite tiesą, ir tiesa padarys jus laisvus" [20]).

11. Kas nenori Kristui pasiduoti, eina prieš Dievą.

Todėl aišku, jog tie, kurie atsisako pasiduoti Kristaus valdžiai, savo įžūlia valia eina prieš Dievą. Tačiau atsisakę nuo Dievo valdžios, jie dėl to anaiptol nebus laisvesni, nes pateks į žmonių valdžią, kadangi pasirinks, kaip paprastai būva, vieną ar kitą asmenį, kurio klausys, kuriam pasiduos, kuriuo kaip mokytoju seks. To dar maža. Savo sielą, atitraukę nuo dieviškųjų dalykų, uždaro siaurame mokslų rate ir todėl prie to, kas protu pažįstama, eina juo mažiau pasiruošę daryti pažangą. Mat, gamtoje yra nemaža dalykų, kuriems ar pažinti, ar išaiškinti daug padeda dieviškojo mokslo šviesa. Ne kartą Dievas, bausdamas juos už puikybę, neleidžia jiems išvysti tiesos, kad, kuo nusi-

dėję, tuo būtų ir nubausti. Dėl šių priežasčių dažnai tenka matyti, kiek daug gabių ir gerai išsimokslinusių žmonių, betyrinėdami gamtos dalykus, prieina tokias nesąmones, jog jau nebegalima labiau nė paklysti.

Tad yra tikra, jog krikščionis turi visiškai palenkti savo protą Dievui. Jei dėl to, kad protas turi nusilenkti autoritetui, mūsų stipriai palinkusi į išdidumą siela jaučia tam tikrą pažeminimą, nemalonumą, tai juo labiau darosi aišku, jog krikščioniui reikia būti ne tik valia, bet ir protu pakantriam. Norime, kad tai atsimintų tieji, kurie svajoja ir pageidauja, kad krikščionių religijoje nebūtų tokie griežti minčių ir veiksmų drausmingumo varžtai ir kad ji iš mūsų nereikalautų jokio ar mažo tereikalautų pakantrumo. Jie nepakaktinai supranta krikščionių religijos ir institucijų galias, nes nemato, jog visur stovi prieš mus Kryžius, kurs yra šiame gyvenime pavyzdys ir amžinybėje bus vėliava tiems, kurie nori tikrai darbais, o ne vien tik vardu sekti Kristumi.

12. Kristus yra gyvenimas prigimtiniu ir antprigimtiniu atžvilgiu.

Vienas Dievas tėra pats gyvenimas. Kiti daiktai vien tedalyvauja gyvenime, bet pats gyvenimas anaiptol nėra. Nuo visų amžių ir pačia savo prigimtimi Kristus yra gyvenimas taip, kaip yra tiesa, kadangi jis Dievas iš Dievo. Iš jo, kaip iš galutinės ir aukščiausiosios priežasties, gyvenimas ėjo ir eis į pasaulį. Kas tik yra, per jį yra, kas tik gyvena, per jį gyvena, nes „visa per jį padaryta, kas padaryta, ir be jo nepadaryta nieko" [21]).

13. Dorovė be Kristaus tikėjimo neįmanoma.

Taip yra prigimtiniame gyvenime. Bet tiek pirmiau jau pakaktinai esame palietę kitą, daug geresnį ir reikšmingesnį, paties Kristaus nupelnytą gyvenimą, būtent, malonės gyvenimą, kurio palaimingas atbaigimas yra „garbės gyvenimas". Į jį turi krypti visos mūsų mintys ir veiksmai. Tai yra pagrindinis krikščioniškojo mokslo ir įstatymų reikalavimas, „kad mes, numirę nuodėmėms, būtume gyvi teisybei" [22]), atsieit, dorybėms ir šventumui, kas sudaro dorovinį sielų gyvenimą paremtą am-

žinosios laimės viltimi. Bet tikrąją ir išganymą nupelnančią teisybę tepalaiko krikščioniškasis tikėjimas. „Teisusis iš tikėjimo yra gyvas" [23]). „Be tikėjimo negalima patikti Dievui" [24]). Tuo būdu vien tikėjimo kūrėjas, davėjas ir palaikytojas Jėzus Kristus tesaugoja ir tepalaiko mumyse dorovinį gyvenimą. Tai daro jis ypač per Bažnyčią. Savo begaliniu gerumu ir rūpestingumu pavedė jis jai priemones, kurios reikalingos tajam gyvenimui suteikti, suteiktajam palaikyti ir prarastam sugrąžinti. Todėl jei dorovė atjungiama nuo tikėjimo, atimama iš jos toji galia, kuri būtina sukurti ir palaikyti išganymui reikalingosioms dorybėms. Norintieji, kad dorovę tetvarkytų vien protas, išplėšia iš žmogaus didžiausiąją jo vertę ir, panaikindami antprigimtinį jo gyvenimą, pragaištingai nukreipia jį vien į grynai prigimtinį. Be abejo, daug prigimties įstatymo įsakymų gali žmogus vien savo protu pažinti ir išlaikyti, tačiau visus pažinti ir per visą savo gyvenimą be priekaišto išlaikyti be Atpirkėjo malonės neįstengia. Bet jei ir taip būtų, jei neturės tikėjimo, veltui vilsis amžinojo išganymo. „Jei kas nepasiliktų manyje, bus laukan išmestas, kaip šakelė, ir sudžius, ją surinks, įmes į ugnį, ir ji sudegs" [25]). „Kas netikės, bus pasmerktas" [26]). Pagaliau ko verta pati savyje ir kokių duoda vaisių be tikėjimo dorovė, aiškiai rodo labai daug pavyzdžių. Kodėl gi taip rūpestingai stengdamosios sukurti ir pakelti viešąją gerovę, valstybės kasdien patiria vis tiek daug sunkumų bei vargų taip daugelyje svarbių dalykų? Nes sakoma, kad valstybė pati sau pakankanti, kad galinti gerai laikytis be krikščionybės pagalbos ir savo vienos pastangomis pasiekti ko norinti. Todėl šalis valdyti imama be religijos taip, jog valstybiniame ir viešajame tautų gyvenime kaskart vis mažiau matome krikščionybės pėdsakų. Bet nesižinoma, kas daroma. Juk nepripažįstant už gerą ir piktą atlyginančiojo Dievo, įstatymai savaime netenka autoriteto ir žlunga teisingumas. O juodu

sudaro juk stipriausius ir būtiniausius valstybės gyvenimo ryšius. Panašiai, kartą panaikinus amžinųjų gėrybių viltį ir troškimą, pradedama galingai geisti laikinųjų; ir kiekvienas, kiek begalėdamas, stengiasi jas traukti į save. Iš to kyla rungtynės, pavydas, neapykanta, o kaip jų pasekmė — nedoriausi sumanymai nuversti bet kokią valdžią, viską išardyti, išgriauti. Nėra ramybės viešajame gyvenime, dingsta saugumas namų židinyje: visur paplinta nusikaltimai.

14. Reikia grįžti prie Kristaus ir ypač stengtis jį pažinti.

Taip siaučiant aistroms, vyraujant tokiam sąmyšiui, reikia arba laukti galutinės žūties, arba ieškoti tinkamų tvarkai grąžinti priemonių. Tramdyti nedorėlius, švelninti žmonių papročius ir tam tyčia išleistais įstatymais atbaidyti nuo nusikaltimų yra protinga ir labai reikalinga. Tačiau tai anaiptol dar ne viskas. Reikia aukščiau ieškoti žmonėms pagydyti vaistų. Reikia šauktis didesnės nei žmonių galios, kuri pasiektų sielas, atgaivintų jose pareigos nuvokimą bei jas pagerintų. Tai toji pati galia, kuri kartą jau išgelbėjo nuo žūties į daug didesnes piktybes nugrimzdusį pasaulį. Tik, pašalinęs kliūtis, leisk atgyti ir įsigalėti krašte krikščioniškajai dvasiai, kraštas atsigaus. Nurims žemesniųjų sluogsnių kivirčai su aukštesniaisiais, ir abi pusės gerbs viena kitos teises. Jei Kristaus klausys, atlikinės savo pareigas tiek turtingieji, tiek beturčiai. Vieni žinos, kad turi būti kitiems teisingi ir juos mylėti, kiti gi, kad turi būti santūrūs ir nuosaikūs. Ko puikiausiai laikysis šeima, nes ją sergės išganinga įsakančio ir draudžiančio Dievo baimė. Dėl tos pat priežasties tautos reikiamai paisys to, ką liepia prigimties įsakymai, būtent, gerbti teisėtą valdžią ir klausyti jos įstatymų, nemaištauti ir vengti bet kokių sąmokslų. Taip, kur vyrauja krikščioniškasis įstatymas ir niekas nedaro jam kliūčių, ten savaime laikomasi Dievo Apvaizdos nustatytosios tvarkos, iš kurios kyla saugumas gyvenime ir gerovė. Todėl bendrasis labas reikalauja grįžti į tąjį, nuo kurio niekuo-

met nereikėjo nukrypti, kurs yra kelias, tiesa ir gyvenimas. Tai turi padaryti ne tik atskiri asmens, bet ir ištisa visuomenė. Ją reikia grąžinti Kristui ir padaryti, kad ji tikrai semtųsi iš jo gyvybės ir ja persunktų visus savo narius bei dalis, visus įstatymų įsakymus bei draudimus, įvairias įstaigas, mokslaines, šeimų kūrimąsi bei gyvenimą, turtingųjų namus ir darbininkų darbovietes. Kiekvienas težino, jog nuo to ko labiausiai pareina taip trokštamoji žmonijos kultūra. Juk ją palaiko ir kelia ne tiek medžiaginių gėrybių gausumas bei jų teikiamasis patogumas, kiek sielos dalykai, būtent, geri papročiai ir dorybių ugdymas.

Daug kas yra nukrypęs nuo Jėzaus Kristaus labiau dėl nežinojimo negu dėl piktos valios. Juk taip daug kas atsidėję stengiasi pažinti žmogų, pasaulį, o taip maža kas Dievo Sūnų. Todėl pirmiausia reikia pašalinti nežinojimą, kad Kristus nebūtų atmestas ir paniekintas dėl nepažinimo. Visų šalių krikščionis maldaujame stengtis, kiek kas tik gali, pažinti savo Atpirkėją. Kas tik į jį nuoširdžiai ir laisvas nuo prietarų žvelgia, aiškiai mato, jog negali būti nieko naudingesnio už jo įstatymą, nė dieviškesnio už jo mokslą. Čia neapsakomai daug gali padėti jūsų, Garbingieji Broliai, autoritetas ir pastangos, taip pat ir visos kunigijos atsidėjimas bei uolumas. Laikykite svarbiausia savo pareiga įdiegti į žmonių sielas tikrąją Jėzaus Kristaus sąvoką, net jo paveikslą, jo meilę ir geradarybes. Nušvieskite jo mokslą per laiškus, prakalbas, pamokas pradžios mokyklose ir gimnazijose, pamokslus ir visur kitur, kur tik atsiras proga. Apie žmogaus teises jau daug yra girdėjusios minios, teišgirsta kada nors ir apie Dievo teises. Kad tam dabar patogus laikas, rodo pats daugelio žmonių religinis atgijimas, apie kurį esame kalbėję, bei įvairiais būdais besireiškiąs pamaldumas į Atpirkėją, kuris, jei Dievas duos, pradės su kitu šimtmečiu geresnį žmonijos gyvenimo laikotarpį. Bet kadangi šį dalyką gali suteikti tik Dievo ma-

lonė, stenkimės, bendromis jėgomis karštai melsdami, palenkti visagalį Dievą, kad pasigailėtų ir neleistų žūti tiesiems, kuriuos atpirko savo krauju. Tepažvelgia meiliai į šįjį šimtmetį, kurs nors daug nusikalto, bet daug taip pat ir iškentėjo atlyginimui; maloningu žvilgsniu apimdamas visų tautų ir sluogsnių žmones, teatsimena Jėzus šiuos savo žodžius: „Aš, kai būsiu pakeltas aukštyn nuo žemės, visa patrauksiu prie savęs" [27]).

Kaip Dievo malonės ženklą ir Savo tėviško palankumo laidą, mielai teikiame Jums, Garbingieji Broliai, Jūsų kunigams ir žmonėms apaštališkąjį palaiminimą Viešpatyje.

Išleista Romoje, prie šv. Petro, 1900 m. lapkričio 1 dieną, dvidešimt trečiaisiais Mūsų pontifikato metais.

Popiežius Leonas XIII

---

[1]) Jon. 4, 10;
[2]) Ap. D. 4, 12;
[3]) Rom. 1;
[4]) 1 Petr. 1, 18—19;
[5]) 1. Kor. 6, 19—20;
[6]) Ef. 1, 9—10;
[7]) 1 Tim. 2, 6;
[8]) 1 Kor. 15, 22;
[9]) Luk. 1, 33;
[10]) Jon. 14, 6;
[11]) Jon. 14, 6;
[12]) Mat. 28, 19—20;
[13]) Jon. 14, 15;
[14]) S. Aug. De vera rel., 37;
[15]) Luk. 10, 16;
[16]) Daniel. 7, 14;
[17]) Ps. 2, 6; 8;
[18]) Jon. 17, 8;
[19]) 2 Kor. 10, 5;
[20]) Jon. 8, 32;
[21]) Jon. 1, 3;
[22]) 1 Petr. 2, 24;
[23]) Gal. 3, 11;
[24]) Žyd. 11, 6;
[25]) Jon. 15, 6;
[26]) Mork. 16, 16;
[27]) Jon. 12, 32.

JO ŠVENTYBĖS P. LEONO XIII ENCIKLIKA APIE KRIKŠČIONIŠKĄJĄ DEMOKRATIJĄ

(Graves de communi)

Garbingieji Broliai,

Sveikinimas ir Apaštališkasis Laiminimas

1. Proga: kilę įvairūs socialiniai bei politiniai ginčai ir gresią pavojai.

Bauginą ginčai dėl visuomenės ūkio reikalų, jau seniai ne vienoje tautoje išardę pažiūrų sutarimą ir kas dieną vis didėdami, tiek įkaitina visuomenę, jog be reikalo traukia į save rimtųjų piliečių dėmesį ir kelia juose susirūpinimą. Tuos ginčus pagimdė pirmiausia plačiai paskleistos klaidingos filosofinės ir etinės nuomonės. Naujų laikų išradimai pramonėje, susisiekimo greitumas ir visokios rūšies mašinos, lengvinančios darbą ir duodančios pelno, sustiprino tą ginčą. Pagaliau, piktų nenuoramų pastangomis turtingųjų ir skurstančiųjų tarpe sukeltas nesugyvenimas privedė dalykus jau prie to, kad valstybės, vis dažniau įvairių neramumų varginamos, susilauks, rodos, ir labai didelių nelaimių.

Mūsų pontifikato pradžioje Mes esame atkreipę visuomenės akį į tai, koks pavojus iš tos pusės jai gresia; laikėme savo pareiga įspėti viešai katalikus, kokios didžios yra socializmo klaidos ir koks pavojus gresia iš jo ne tik šio žemiškojo gyvenimo gerovei, bet lygiai ir viešajai dorovei ir tikėjimui. Tam tikslui 1878 m. gruodžio mėn. 28 d. išleidome Enciklką Quod Apostolici muneris.

Minėtam pavojui kas dieną bedidėjant visuomenės ir atskirų žmonių nenaudai, Mes vėl su dar didesniu atsidėjimu šį dalyką keliam aikštėn. 1891

m. gegužes mėn. 15 d. paskelbtame rašte R e r u m N ov a r u m Mes plačiai apibūdinom teises ir pareigas, kurios turėtų jungti dvi piliečių klases — darbdavius ir darbininkus. Kartu Evangelija pasirėmę nurodėme ir tas priemones, kurios, Mūsų manymu, visų labiausiai tiktų teisybei ir tikėjimui saugoti bei kovoms tarp luomų šalinti.

Dievo padedami ir juo pasitikėdami Mes neapsivylėme. Ir iš tikrųjų: net nekatalikai, teisybės verčiami, pripažino, kad Bažnyčia rūpinasi visais žmonių luomais, o ypač tais, kurie vargsta. Mūsų raštais gausingai pasinaudojo katalikai, nes iš jų jie pasiėmė ne tik drąsos ir jėgų pradėtus gerus darbus tęsti, bet rado juose ir tos pageidaujamos šviesos, su kurios pagalba katalikai galės tais klausimais toliau ramiau ir sėkmingiau vykdyti ir savo mokslinius tyrinėjimus. Nuomonių skirtumai dėl to iš dalies išnyko visai, iš dalies sušvelnėjo. Praktikoje gi, nenuilstamo pasiryžimo dėka padėti neturtingiesiems, ypač ten, kur jie visų labiausiai vargsta, įkurta nemaža naujų tam reikalui įstaigų arba naudingai padidintos jau esančios, pavyzdžiui, biurai bemoksliams teikti teisinę pagalbą, liaudies sekretorijatais vadinami, paskolų kasos kaimuose, draugijos savitarpei paramai teikti ar nuo nelaimingų atsitikimų drausti, darbininkų sąjungos ir kitos tos rūšies įstaigos.

Taip tad, Bažnyčios nurodomi, katalikai ima jungtis bendram darbui ir rūpintis įstaigomis tos liaudies naudai, kurios dorovingumui labai dažnai gresia įvairūs vyliai ir pavojai ne mažiau, kaip kad skurdas ir vargas. Šita liaudies veikimo naudai kryptis pradžioje neturėjo sau atskiro pavadinimo. K r i k š č i o n i š k o j o s o c i a l i z m o vardas ir kiti iš jo kilę vardai ne be pagrindo buvo pamiršti. Daugeliui ne be pamato patiko vadinti šią naują kryptį krikščioniškuoju liaudies veikimu; kai kur tos krypties veikėjai vadina save krikščioniškaisiais visuomenininkais; kitur šita kryptis vadinasi krikščoniškoji demokratija, o josios šalininkai —

2. Iš popiežių nurodymų kilęs naujas krikščioniškasis sąjūdis.

krikščionys demokratai; mat tuo norima atskirti ji nuo socialistų vedamojo veikimo, socialistiniu demokratizmu vadinamo.

3. Klaidinga baimė dėl krikščioniškos demokratijos vardo.

Iš šių dviejų paskiausiai paminėtų krypties pavadinimų, jei pirmasis — krikščioniškieji visuomeninkai — dar ir atrodo pakenčiamas, tai antrasis — krikščioniškoji demokratija — be abejo, nepatinka daugeliui padorių žmonių, nes jie mano jame esant kažin ką dviprasmiška ir pavojinga. Šito pavadinimo bijoma dėl daugelio priežasčių, būtent, kad nebūtų slaptai einama prie demokratinės valstybės formos ar statoma ji aukščiau už kitas valstybių politines formas; kad nesirodytų, jog krikščioniškojo tikėjimo palaima, lyg paneigiant visus kitus luomus valstybėje, tetaikoma liaudies gerovės naudai, kad, pagaliau, tuo vylingu vardu nebūtų pridengiamos pastangos neigti teisėtą pasaulinę ar bažnytinę valdžią.

4. Ginčo paaiškinimas

Kadangi dėl šito paprastai jau per daug, o kartais ir žiauriai ginčijamasi, tai laikome savo pareiga sutvarkyti ginčą, nurodydami, kaip katalikai turėtų žiūrėti į šį dalyką; be to, norime duoti nurodymų, kurie padėtų katalikams praplėsti jų veikimą ir padaryti jį žymiai išganingesnį visuomenei.

5. Skirtumas tarp socialistiškos ir krikščioniškos demokratijos.

Ko siekia socialistiškoji demokratija ir ko turėtų siekti krikščioniškoji demokratija, yra visai aišku. Pirmoji srovė, nežiūrint to, ar ji daugiau ar mažiau kraštutinėmis formomis pasireiškia, yra tiek iškrypus, jog laiko niekais visa, kas antgamtiška, teieško materialinės bei išorinės gerovės manydama, kad visa žmogaus laimė yra tos gerovės pasiekti ir jąja naudotis. Iš čia ir jų noras, kad visa valdžia valstybėje būtų liaudies rankose, kad, panaikinus luominius skirtumus ir sulyginus piliečius, būtų galima eiti ir prie jų sulyginimo turtų atžvilgiu; dėl to reikalaujama panaikinti nuosavybės teisę, o visą esančiąją privatinę nuosavybę, kartu ir pragyvenimo reikmenis, padaryti bendra nuosavybe. Tuo tarpu krikščioniškoji demokratija, jau vien tik dėl to, kad pasivadino krikščioniška, turi remtis

dieviškojo tikėjimo apreikštais dėsniais, kaip savo pamatu, ir siekti vargstančiųjų gerovės tuo būdu, kad iš to turėtų naudos ir amžinybei sukurtos žmonių sielos. Dėl to teisybė turi būti tai srovei švenčiausias daiktas; ji turi pripažinti piliečiams neliečiamą teisę įsigyti ir valdyti nuosavybę, globoti skirtingus luomus, tikrai reikalingus gerai sutvarkytoje visuomenėje, pagaliau ji turi pripažinti tą žmonijos sugyvenimo formą ir charakterį, kurį jai davė jos Kūrėjas — Dievas. Aišku tad, kad tarp socialistiškos demokratijos ir krikščioniškosios nėra nieko bendro: jos skiriasi viena nuo kitos tiek, kiek socializmo mokslas skiriasi nuo Kristaus mokslo.

6. Krikščioniškoji demokratija turi reikštis apreikšto tikėjimo dėsniais.

Nedera tad krikščioniškos demokratijos vardas politiškai aiškinti. Nors žodis „demokratija" savo tiesiogine ir filosofine prasme ir reiškia liaudies valdžią, tai vis dėlto kalbamuoju atveju, atmetus bet kokią politinę jo reikšmę, šis žodis reikia taip vartoti, kad jis tereikštų minėtąjį krikščionišką veikimą liaudies naudai. Prigimties ir Evangelijos nuostatai yra savo prigimtimi aukštesni už žmonių institucijas ir dėl to būtinai turi būti nepriklausomi nuo bet kurios valstybių susitvarkymo formos; jie gali susiderinti su kiekviena iš jųjų, jei tik jos neprieštarauja padorumui ir teisingumui. Vadinas, tie nuostatai yra ir lieka nuošaly nuo politinių srovių bei įvairių įvykių taip, kad bet kurioje valstybių santvarkoje piliečiai galėtų ir turėtų vykdyti tuos nuostatus, kurie įsako mylėti Dievą labiau už viską, o artimą, kaip patį save. Toks buvo Bažnyčios mokslas visados; juo Romos popiežiai vadovavosi visuomet santykiaudami su valstybėmis, nepaisydami, kokia buvo jų vyriausybės forma. Dėl to katalikų nusistatymas ir veikimas, kuris siekia pagerinti vargstančiųjų būvį, suprantama, neturi būti kreipiamas į tai, kad viena kuri valstybės forma būtų keliama ar remiama daugiau už kitą.

7. Demokratijos nereikia politiškai susiaurinti, sutapdant ją su kuria viena valstybės politine forma.

8. Ji turi apimti visas socialines klases.

Panašiai iš krikščioniškos demokratijos sąvokos reikia pašalinti ir kita aplinkybė, duodanti progą piktintis. Būtent, kad krikščioniškoji demokratija, tiek atsidedanti žemesnių jų luomų gerovei, atrodo, lyg pamirštanti kitus luomus, kurių reikšmė visuomenės išlaikyme ir jos tobulinime betgi yra ne menkesnė. Tam išvengti padeda krikščioniškos artimo meilės įstatymas, apie kurį esame aukščiau kalbėję. Toji meilė turi apimti visus žmones, nežiūrint, kurio luomo jie būtų, kaip vienos ir tos pačios šeimos narius, to paties geriausiojo Dievo leistus ir Išganytojo atpirktus bei į tą pačią amžinąją tėviškę skirtus. Toks yra Apaštalo mokslas ir įspėjimas: „Vienas kūnas ir viena dvasia, taip kaip jūs ir esate pašaukti į vieną jūsų pašaukimo vilti. Vienas Viešpats, vienas tikėjimas, vienas krikštas. Vienas Dievas ir visų Tėvas, kurs stovi aukščiau už visus, visuose veikia ir yra visuose mumyse [1]). Tad dėl natūralaus liaudies su kitais luomais susiėjimo, krikščioniškuoju broliškumu dar sustiprinto, visa, kas daroma liaudžiai padėti, atsiliepia naudingai ir kitiems luomams, ypač kad geram minėto darbo pasisekimui, aišku, tinka ir yra būtina, jog ir tie luomai būtų kviečiami į šį darbą, apie ka kalbėsime toliau.

9. Ją reikia skirti nuo politinės

Krikščioniškosios demokratijos vardu lygiai negali būti pridengiamos pastangos griauti paklusnumą bei priešinimąsi teisėtai valdžiai. Gerbti valdančias pagal jų paskyrimą valstybėje valdžias ir klausyti jų teisingų įsakymų liepia prigimties ir krikščionybės įstatymai. O kad tai būtų verta žmogaus ir krikščionio, reikia, kad tai būtų daroma nuoširdžiai ir iš pareigos, vadinas, pagal sažinę, kaip to reikalavo ir Apaštalas, kuris pasakė: „Kiekvienas tepasiduodie aukštesniosioms vyresnybėms. [2]) Tad nekrikščioniškai elgiasi tas, kuris nenori būti valdomas bei klausyti tų kurie turi galios Bažnyčioje valdyti; būtent, visų pirma vyskupų, kuriuos, nesiaurindama Romos popiežiaus visa apimančios valdžios, pastatė Šventoji Dvasia

ir dvasinės anarchijos.

Dievo Bažnyčiai valdyti, kurią jis yra įgijęs savo krauju [3]). Kas kitaip manytų bei darytų, tas iš tikrųjų būtų pamiršęs to paties Apaštalo labai svarbų įsakymą: „Klausykite savo vyresniųjų ir būkite jiems pasidavę, nes jie budi, kaip tie, kurie duos apyskaitą už jūsų sielas" [4]). Labai svarbu, kad šituos žodžius giliai į savo širdis įsirašytų visi tikintieji ir stengtųs juos vykdyti visose gyvenimo aplinkybėse; ypač dvasininkai, svarstydami juos, tenepamiršta įtikinėti ne tik ragindami juos žodžiu, bet labiausiai savo pavyzdžiu.

10. Taigi, šiuo klausimu tolesni ginčai yra nepageidaujami.

Taigi, priminę šiuos principus, kuriuos jau esame tam tikra proga tiksliai paaiškinę, tikimės, kad dabar baigsis ginčai dėl krikščioniškosios demokratijos vardo ir išnyks visokia baimė pavojų ir tuo vardu pavadinto veikimo. Ir ne be pamato laukiame to, nes, iš tikrųjų, atmetus kai kurias perdėtas ir klaidingas nuomones apie šitaip suprastos krikščioniškosios demokratijos esmę ir reikšmę, niekas, be abejo, nesmerks tų pastangų, kurios, prisiderindamos prie prigimties ir dieviškųjų įstatymų, siekia tik vieno, būtent, kad tie, kurie gyvena iš rankų darbo ir amatų, būtų pakenčiamesniame padėjime ir galėtų palaipsniui patys savo ateitį aprūpinti, kad galėtų laisvai ir viešame gyvenime pildyti dorovės ir religijos pareigas ir jaustis esą ne gyvuliai, bet žmonės, būti ne pagonimis, bet krikščionimis, kad tuo būdu lengviau ir su juo didesniu noru siektų to tik vieno būtino, tai yra aukščiausiojo Gėrio, kuriam esame gimę. Toks turi būti tikslas ir tokie siekimai tų, kurie nori tikrai pakelti liaudį krikščioniškąja dvasia ir ją apsaugoti nuo socializmo maro.

11. Socialinis klausimas yra ne tik ekonominis, bet religinis ir moralinis klausimas.

Sąmoningai esame čia palietę dorovės ir religijos pareigų vykdymą, nes kai kurie patys mano ir stengiasi kitus įtikinti, kad socialinis klausimas, kaip jie tą reikalą vadina, esąs tik ekonominis klausimas. Tuo tarpu yra aiškių aiškiausia, kad tariamasis klausimas yra pirmiausia dorovinio ir religinio pobūdžio klausimas ir kad dėl to jis

reikia spręsti daugiausia remiantis dorovės ir religijos principais. Jei, sakysim, atlyginimas už darbą būtų padvigubintas, darbo laikas sutrumpintas, maisto kainos žemos, tai vis dėlto jei darbininkas vaduosis, kaip tatai dažnai atsitinka, tais mokslais ir seks tais pavyzdžiais, kuriais jis raginamas negerbti Dievo ir nedorei gyventi, jo visas triūsas ir pelnas turės nueiti niekais. Visų dienų patyrimas rodo, kad daugumas darbininkų skursta, nors trumpiau tedirba ir didesnį atlyginimą gauna, kai gyvena nedorai ir be jokio tikėjimo. Panaikinkite tuos jausmus, kuriuos įdiegia ir auklėja žmonėse krikščionybė, pašalinkite rūpinimąsi savo ateitimi, kuklumą, taupumą, kantrybę ir kitas geras įgimtas dorybes — ir veltui sieksite gerovės, kad ir didžiausias pastangas dėdami. Šit priežastis, kodėl, ragindami katalikus kurti sąjungas bei panašias įstaigas liaudies gerovei kelti, Mes visada lygiai primindavome, kad visa tai būtų daroma su tikėjimo dvasia ir jam padedant bei vadovaujant.

12. Yra vertas pagyrimo krikščionių rūpinimasis vargstančiais.

Ypatingai šitas katalikų veikimas vargstančiųjų naudai didesnio pagyrimo yra vertas ir dėl to, kad jis pasireiškia kaip tik toje srityje, kurioje visuomet sėkmingai, Bažnyčios laiminama, reiškėsi veikli, prie laiko aplinkybių prisitaikanti krikščioniška artimo meilė. Šitas artimo meilės įstatymas, lyg teisingumo įstatymą tobulindamas, įsako ne tik atiduoti kiekvienam tai, kas jo yra, ir niekam nekliudyti naudotis savo teisėmis, bet, be to, ir padėti vienas kitam žodžiu, ne liežuviu, bet darbu ir tiesa [5]), pagal tuos Kristaus žodžius su tokia meile savo mokiniams sakytus: „Aš jums duodu naują įsakymą, mylėti kits kitą, kaip aš jus mylėjau... Iš to visi pažins, kad jūs mano mokiniai, jei turėsite meilę vienas kito." [6]).

Šitas savitarpio paramai teikti veikimas nors ir turi pirmiausia rūpintis sielos amžinuoju gėriu, tai vis dėlto neturėtų niekinti visa to, kas yra reikalinga gyvenimui ir kas jį lengvina. Šiuo atveju verta prisiminti Kristus, kuris, Jono Krikštytojo

mokinių klausiamas: „Tu esi, kursai turi ateiti, ar kito laukiame?" primena jiems Izaijaus žodžius, kuriais nurodo savo atėjimo į žmones priežastis: „Aklieji regi, raišieji vaikščioja, raupsuotieji pagydomi, kurtiniai girdi, mirusieji keliasi, beturčiams skelbiama Evangelija" [7]). Taip pat, kalbėdamas apie Paskutinį Teismą ir amžinąjį atlyginimą bei laimę, pareiškė, kad jis kreipsiąs dėmesį ypatingai į tai, kaip žmonės vienas kitą mylėjo. Šitoje Kristaus kalboje stebina tai, kad, neminėdamas sielai darytų gerų darbų, primena gailestingumo pareigą tik kūno atžvilgiu ir vertina to gailestingumo darbus taip, lyg jie būtų daromi jam pačiam. „Buvau išalkęs, ir jūs mane pavalgydinote, buvau ištroškęs, ir jūs mane pagirdėte, buvau svečias, ir jūs mane priėmėte; buvau nuogas, ir jūs mane apdengėte; ligonis, ir jūs mane aplankėte; buvau kalėjime, ir jūs atėjote pas mane" [8]).

Prie šitų žodžių apie kūno ir sielos meilę Kristus pridėjo save kaip pavyzdį, o visi žinome, koks kilnus jis yra. Tikrai, malonu yra šia proga prisiminti šis tėviškos širdies pasakymas „Gaila man minios" ir jojo pasiryžimas jai padėti net su stebuklų pagalba. Štai tos meilės paminklas: „Jis perėjo gera darydamas ir gydydamas visus velnio apsėstuosius [9]).

Šitą Kristaus paliktąjį artimo meilės mokslą Apaštalai iš pat pradžios šventai ir uoliai vykdė; kurie po jų priėmė krikščioniškąjį tikėjimą yra žinomi, kaip kūrėjai gausingų įstaigų įvairiems žmonių vargams lengvinti. Šitos įstaigos, nuolatos augdamos ir tobulėdamos, sudaro išimtinį ir nepaprastą krikščionybės bei iš jos gimusios kultūros papuošimą taip, jog bešaliai žmonės negali ganėtinai tuo atsistebėti, ypač kai pamano, kaip labai žmogus yra linkęs, pamiršdamas svetimąją, tesirūpinti savąja gerove.

13. Klysta tie, kurie smerkia karitatyvinę veiklą.

Iš gerų darbų eilės negalima išskirti ir teikimo piniginės paramos, išmaldos pavidalu; šiuo reikalu kalba šie Kristaus žodžiai: „Duokite išmaldos iš to,

kas lieka" [10]). Socialistai ją neigia ir nori, kad ji būtų iš gyvenimo pašalinta, laikydami ją įžeidžiančia įgimtąjį žmogaus garbingumą. Vis dėlto, jei išmalda yra duodama su evangeliška dvasia ir krikščionišku būdu [11]), tai ji anaiptol nekelia į puikybę nei duodančiųjų, nei daro gėdos ją imantiems. Neteisinga yra manyti, kad ji netinkanti žmogui: ji, atvirkščiai, greičiau jungia visuomenę krūvon, iškeldama savitarpio patarnavimo reikalą. Juk tikrai nėr tiek turtingo žmogaus, kuris būtų visai nereikalingas svetimos pagalbos, kaip lygiai nėr ir tokio varguolio, kuris kitam niekuo negalėtų būti naudingas. Todėl yra natūralu, kad žmonės, pasitikėdami vieni kitais, prašo pagalbos ir vieni kitiems ją mielai teikia.

Tuo būdu teisingumas ir artimo meilė, Kristaus teisingu ir meiliu įsakymu su vienas kitu sujungti, nuostabiai laiko draugėje visuomenę ir išmintingai veda atskirus jos narius į asmeninę ir visuomeninę gerovę.

14. Vienos karitatyvinės veiklos nepakanka.

Kad dirbančiajai liaudžiai padedama ne tik laikinėmis priemonėmis, bet ir su pastovių institucijų pagalba, šitai irgi reikia laikyti tos pat meilės nuopelnu, nes tuo būdu teikiamoj reikalaujantiems parama tampa ir tikresnė, ir pastovesnė. Juo didesnės pagarbos yra užtat vertos pastangos išauklėti amatininkuose ir darbininkuose rūpinimąsi savo ateitimi ir taupumą, kad galėtų ilgainiui bent iš dalies patys save aprūpinti. Toks veikimas ne tik lengvina turtingiesiems jųjų pareigas vargingiesiems, bet kartu dorina ir pačius darbininkus. Ir tikrai, ragindama rūpintis savo geresniu likimu, toji meilė tuo apsaugo nuo pavojų, verčia valdyti geidulius bei skatina lavintis dorybėse. Kadangi šitas veikimas yra toks naudingas ir taip pritaikytas mūsų laikams, tad būtų tikrai garbinga, kad gerų norų žmonės mielai ir išmintingai prie jo prisidėtų.

Taigi turi būti aišku, kad šitokios katalikų pastangos liaudžiai padėti bei jai pakelti yra visiškai

suderinamos su Bažnyčios dvasia ir geriausiai sutinka su jos pačios nuolatiniais pavyzdžiais. Ar visą šitą veiklą, kuri siekia minėtų tikslų, vadinti krikščionšku veikimu liaudies naudai, ar krikščioniška demokratija, tai labai maža reikšmės teturi; svarbu tik, kad Mūsų duotieji nurodymai visiškai ir su tinkančiu nuolankumu būtų išlaikomi. Bet užtat yra labai svarbu, kad dėl kokio svarbaus dalyko katalikų būtų vienoda nuomonė ir vienodi siekimai bei veikimas. Ne mažiau svarbu yra tai, kad, didėjant veikėjų skaičiui ir medžiaginiams ištekliams, didėtų ir plėstųsi kartu ir patsai veikimas.

15. Krikščionišką veiklą vadinti krikščioniškų vardu nėra klaida, bet žodis nėra esminis dalykas.

Ypač reikia įsigyti palankios pagalbos tųjų, kurie dėl savo kilmės bei turto ir savo gabumų bei mokslo turi daugiau reikšmės visuomenėje. Neturint šitos paramos, vargu yra galima padaryti kas nors, kas būtų tikrai naudinga liaudies būviui pagerinti. Suprantama, kad kelias į minėtą tikslą bus juo trumpesnis ir tikresnis, juo daugiau žymių piliečių prie to darbo prisidės ir juo energingiau jie dirbs išvien. Iš kitos pusės norime, kad tie piliečiai nemanytų, jog jie gali rūpintis arba nesirūpinti silpnųjų likimu, bet žinotų, kad tai yra jų pareiga, nes kiekvienas gyvena visuomenėje ne tik savo naudai, bet ir kitų gerovei, taip, kad vieniems negalint tam tikra dalimi prisidėti prie bendros gerovės, tai darytų dosniau kiti, kurie gali. Kiek toji pareiga yra svarbi, parodo pati reikšmė tų turtų, už kuriuos reikės reikiamai atsakyti jųjų davėjui — Aukščiausiam. To paties reikalauja ir gausingos nelaimės, kurios, nepavartojus laiku tinkamų priemonių, virs kurią dieną didžiu pavojumi visiems luomams; dėl to tad, kas vargstančiųjų žmonių reikalais nesirūpina, tas kenkia sau ir visuomenei.

16. Į veiklą vargstančiųjų naudai yra trauktini įtakingieji asmens.

Nėra jokio pagrindo manyti, kad tos institucijos, kurias jau seniai Mūsų maldingi ir rūpestingi

protėviai įkūrė ir kurios dar tebėra ir vis tarpsta, turės ar sumenkėti, ar naujų įstaigų lyg aprėptos visiškai išnykti, kai šita krikščioniškoji akcija plačiai išsiplėtos ir sustiprės. Ir vienos ir kitos, iš tos pat religinės dvasios bei artimo meilės kilusios ir savo siekimais viena kitai neprieštaraujančios, visai gali susiderinti ir taip gerai sutapti, jog dėl to būtų galima gerų žmonių sujungtomis bendromis pastangomis tik sėkmingiau padėti liaudžiai bei užbėgti už akių kas dieną didėjantiems pavojams.

17. Tikrovė šaukia ryžtis.

Tikrovė šaukte šaukia vis garsiau, kad pasiryžimas ir vienybė yra reikalingi; gausingos nelaimės lyg per dažnai pasikartoja ir baisus pražūtingų perversmų pavojus graso, svarbiausia, dėl didėjančios socialistų įtakos. Jie gudriai skverbiasi į visuomenę; slaptuose susirinkimuose ir viešai, žodžiu ir raštu jie kursto sukilti; atmetę religijos varžtus jie nutyli apie pareigas ir tekalba tik apie teises, tuo prisiviliodami vis didesnes varguolių minias, kurios dėl savo vargų apgaulingai yra labiau prieinamos ir lengviau suklaidinamos.

Visas reikalas čia eina apie visuomenės bei religijos išlaikymą. Vieną ir kitą tinkamai išlaikyti turi būti šventa pareiga visiems geriems žmonėms.

18. Reikia vengti visko, kas katalikus vienus su kitais erzina ir kelia nesantaiką.

Šitai pageidaujamai vienybei palaikyti reikia vengti, tarp kitko, visa, kas erzina ir skiria žmones. Dėlto neturėtų būti keliami dienraščiuose ir liaudies susirinkimuose kai kurie mažos vertės ir beveik jokios praktiškos naudos neturį klausimai, kurie, nelengvai tiriami, reikalauja tam tikrų proto sugebėjimų ir tam tikro jiems suprasti išsilavinimo. Žinoma, žmogui įprasta abejoti daugeliu dalykų ir skirtingai manyti; vis dėlto tinka, kad tie, kurie nuoširdžiai ieško tiesos, išlaikytų tokiuose ginčuose pusiausvyrą ir kuklumą bei abipusę pagarbą, kad nuomonių skirtumas neišardytų veikimo vieningumo. Kokios kuris bebūtų nuomonės klausimais, kurie prileidžia abejojimų, visada taip tebūna

19. Veikla bažnytinės vyresnybės vadovybėje.

nusiteikęs, kad Apaštalų Sostui savo žodį tarus, jis būtų nusiteikęs nuolankiausiai jo klausyti.

Šis katalikų veikimas, kad ir koks jis būtų, vyks su didesniu sėkmingumu, jeigu jų visi sambūriai, kiekvienas išlaikydamas savas teises, bus vadovaujami ir skatinami vienos ir tos pačios pirmaujančios galios. Pageidaujama, kad, pavyzdžiui, Italijoje katalikams vadovautų katalikų suvažiavimai ir kongresai, jau ne kartą Mūsų rekomenduoti; jiems ir Mūsų pirmatakas, ir Mes esame pavedę rūpintis bendru katalikų veikimu, vyskupų globojamu ir vedamu. Panašiai tebūna daroma ir kitose tautose, kur yra tos rūšies aukščiausia instancija, kuriai teisėta tvarka turėtų būti pavestas šitas reikalas.

20. Paraginimas dvasininkijai dalyvauti krikščioniškoje socialinėje veikloje.

Aišku, kiek šituo reikalu, kur taip glaudžiai Bažnyčios ir krikščioniškos liaudies interesai susijungia, gali padaryti dvasininkai savo mokslu, patyrimu ir artimo meile. Kreipdamies į dvasininkus, Mes laikėm reiklinga nurodyti jiems ne kartą, kad yra labai pageidaujama šiais laikais ir esančiomis aplinkybėmis eiti į liaudį ir, santykiaujant su ja, veikti jos naudai. Dar dažniau per Mūsų laiškus į vyskupus ir kitus dvasios vyrus net paskutiniausiais metais esame pagyrę, šitą meilės rūpinimąsi liaudimi ir pareiškėme jį esant tinkamą abiejų rūšių dvasininkams. Bet, vykdydami šias pareigas, dvasininkai turi tai daryti atsargiai ir išmintingai, sekdami šventųjų pavyzdžiais. Nusižeminęs ir beturtis Pranciškus, nelaimingųjų tėvas Vincentas a Paulio ir daug kitų per visus Bažnyčios amžius paprastai sugebėdavo taip valdyti savo atsidėjimą ir rūpinimąsi žmonių gerove, kad, neperžengdami teisingo saiko savęs atsižadėjime, jie pasiekė, vienodai atsidėję besidarbuodami, ir savo sielų vispusį tobulumą.

21. Ko mokyti liaudį.

Mums malonu čia kiek ryškiau paminėti vieną būdą, kuriuo ne tik dvasininkai, bet apskritai visi

liaudies reikalų draugai gali be didelių pastangų daug padėti šiuo reikalu, būtent: jei taip pat atsidėję stengsis kiekvienai progai pasitaikius broliškai diegti į liaudies širdį šiuos principus — vengti sukilimų ir prie jų kurstytojų, gerbti svetimas teises, savo darbdaviams reikšti tam tikrą pagarbą ir noromis eiti savo pareigas, nevengti daugeliu atžvilgiu naudingo šeimos gyvenimo, atsidėjus vykdyti religijos įsakymus, ieškant joje paguodos gyvenimo varguose. Aišku, kiek daug šitam tikslui pasiekti turės padėti Švenčiausios Šeimos iš Nazareto kilniausio pavyzdžio priminimas bei patarimas pasivesti josios globai arba priminimas tųjų, kurie, labai vargingai gyvendami, sugebėjo pasiekti tobulybės viršūnės ar pagaliau gaivintis vildamos atlyginimo geresniame gyvenime.

22. Yra būtina: a. klausyti Vyskupų vadovavimo,

Pagaliau dar kartą ir visai rimtai primename, kad ir atskiri, ir susibūrę į draugijas katalikai turi atsiminti, kad, ką tuo reikalu daryti manytų, jie turi visai pasiduoti vyskupų autoritetui. Tenesileidžia apgaunami kokiais nors artimo meilės karštesniais užsimojimais, nes uolumas, kuris verčia neigti reikiamą klusnumą, nėra tikras; jis neneša pastovios naudos ir nėra mielas Dievui. Dievas gėrisi tais, kurie, aukodami savo nuomones, klauso Bažnyčios valdytojų, kaip paties Dievo; tokiems Dievas mielai padeda net ir sunkiai įvykdomuose jų sumanymuose ir paprastai maloningai veda sumanytąjį reikalą prie pageidaujamų rezultatų.

b. siekti dorybių,

Prie to visa teprisideda ir tinkama dorybių praktika, ypačiai tokių dorybių, kurios parodo krikščionį esant apsileidimo ir blogų geismų priešininką, dosnų savo perteklių aukotoją, pastovų ir neįveikiamą gyvenimo varguose. Tokie pavyzdžiai turi didžią galią žmonėse geriems palinkimams

ugdyti, ir jų įtaka yra juo didesnė, juo aukščiau stovi visuomenėje tie, kurie jais pasižymi.

23. Budėti prieš ardančius vieningumą.

Rūpinkitės, Gerbiamieji Broliai, visa tuo pagal vietos ir žmonių reikalus, kaip tai tinka Jūsų rūpestingumui ir atsidėjimui; suėję, kaip paprastai, tarkitės tais reikalais savo tarpe. Bet daugiausia kreipkite savo dėmesį į tai ir, sulaikydami, sudrausdami, priešindamiesi, veikite savo autoritetu, kad kurio nors gero darbo priedanga nebūtų silpninamas drausmingumas bei ardoma santvarka, kurią savo Bažnyčiai davė pats Kristus.

Teisingi, taikingi ir tobulėją visų katalikų darbai, tegu dar aiškiau įrodo, kad visuomenės santvarka bei gerovė tautose ypatingai tarpsta Bažnyčios tvarkomajai ir globojamajai įtakai jose reiškiantis, nes yra jos švenčiausia pareiga priminti kiekvienam jojo pareigas, kaip jas krikščionystės mokslas nustato, jungti broliška meile didžturčius ir vargšus, kelti ir stiprinti žmonių dvasią šio gyvenimo varguose.

Mūsų sutvarkymus ir pageidavimus tesustiprina šis apaštališkos meilės pilnas šv. Povilo paraginimas romėnams: „Taigi aš maldauju jus... Patys save perdirbkite savo dvasios atnaujinimu... Kas dalija, tedalijie neklastingai; kas yra vyresnysis, tebūnie uolus; kas daro gailestingumo darbus, tedarai su džiaugsmu. Meilė tebūnie be veidmainystės. Nekęskite pikto, laikykitės to, kas gera. Mylėkite vienas kitą brolių meile. Pagerbimu vienas kitą pralenkite. Uolumu nebūkite tinginiai. Džiaukitės viltyje. Būkite kantrūs suspaudime, ištvermingi maldoje. Dalyvaukite šventųjų reikaluose, rūpinkitės svetingumu. Džiaukitės su linksmaisiais, verkite su verkiančiais. Turėkite kitas kitam vienokių jausmų. Niekam piktumu už pikta neatsimokėkite; rūpinkitės tuo, kas gera ne tik Dievo akivaizdoje, bet ir visų žmonių." [12])

Šitų gėrybių laidu tebūnie Apaštališkasis laiminimas, kurį Jums, Garbingieji Broliai, dvasininkams ir Jūsų žmonėms maloningiausiai Dievuje teikiame.

Išleista Romoje, prie šventojo Petro, 1901 metų sausio 18 dieną, Mūsų pontifikato dvidešimt trečiaisiais metais.

Popiežius Leonas XIII

---

[1]) Efez. 4, 4—6;
[2]) Rom. 13, 1, 5;
[3]) Apd. 20, 28;
[4]) žyd. 13, 17;
[5]) 1 Jo. 3, 18;
[6]) Jo. 13, 34—35;
[7]) Mat. 11, 6;
[8]) Mat. 25, 36;
[9]) Apd. 10, 38;
[10]) Luk. 11, 41;
[11]) Mat. 6, 2—4;
[12]) Rom. 12, 1—17.

JO ŠVENTYBĖS P. PIJAUS XI ENCIKLIKA

APIE KRISTAUS TAIKĄ KRISTAUS KARALYSTĖJE

(Ubi arcano Dei)

Kai paslaptingu Dievo sprendimu ir valia, nieku to nenusipelnę, Mes buvome išaukštinti ir pašaukti į šį tiesos ir meilės sostą, tai turėjome mintyje, Garbingieji Broliai, į Jus ir kartu į Mūsų mylimuosius sūnus, kurie arčiausiai yra pavesti Jūsų globai, tuojau prabilti nuoširdžiu laišku. Vos tik išrinkti, šio noro ženklą, atrodo, parodėme, kai iš Vatikano Bazilikos aukštumos, dalyvaujant daugybei džiūgaujančių žmonių, laimindami žvelgėme į Miestą ir pasaulį. Su Šventąja Kardinolų Kolegija priešakyje Jūs iš visų kraštų tą palaiminimą priėmėte su tokiu džiaugsmu ir linkėjimais, kad jie Mums buvo pravarti ir didžiausia paguoda kartu su pasitikėjimu dieviškąja pagalba, netikėtai prisiimant šių pareigų naštą. Gi dabar, artėjant mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus gimimo šventei ir naujiems metams, Mūsų burna prasiveria Jums [1]). Mūsų kalba tebūna jums iškilmingas ženklas, kuris reikštų geriausius tėvo linkėjimus vaikams.

Kad tai padarėme vėliau, negu buvo norėta, kliudė viena po kitos įvairios priežastys. Pirmiausia reikėjo patenkinti pačių katalikų pasireiškimą, iš kurių kasdien ateidavo daugybė laiškų sveikinančių naują šv. Petro įpėdinį ir išreiškiančių karščiausią atsidavimą. Greitai patys pradėjome pajusti Apaštalo minimą kasdieninį veržimąsi prie Mūsų, rūpestį visomis Bažnyčiomis [2]). Gi prie Mūsų kasdieninių rūpesčių prisideda dar ir tai, kad

1. Įžanga: Enciklika turėjusi būti parašyta tuoj pat išrinkus, bet dėl įvairių priežasčių buvo atidėta.

rastus pradėtus labai svarbius Šventosios Žemės ir ten esančių krikščionių bei kadaise garbingų Bažnyčių būklės reikalus toliau tęstumėm, kad priimdami Mūsų pareigą, gintumėm kartu meilės ir teisingumo bylą nugalėjusiųjų valstybių konferencijose, kuriose sprendžiamas tautų likimas, ragindami ypačiai įvertinti dvasinius dalykus, kurie yra ne mažiau reikšmingi, dargi net daugiau už kitus; kad daugeliui tolimų tautų, bado ir visokių sielvartų prislėgtų, stengtumėmės įvairiais būdais padėti, kaip ir padarėme, siųsdami, kiek tik Mūsų reikalai leido, pagalbos bei šaukdamies viso pasaulio dosnumo; kad nuramintume tuos ginčus, kurie dažnai net jėga pasireikšdavo toje tautoje, iš kurios Mes patys esame kilę ir kurios tarpe Dievas parinko vietą Petro Sostui, dėl kurių atrodė ir pats Mūsų brangusis Miestas galįs patekti į nelaimę.

Tačiau tuo pačiu metu netrūko ir tokių dalykų, kurie Mus pripildė džiaugsmo. Antai, tomis dienomis, kuriomis ar tai buvo švenčiamas tarptautinis 26-is Eucharistinis Kongresas, ar tai trijų šimtų metų sukaktis nuo Tikėjimui Platinti Tarybos įsteigimo, Mūsų siela buvo pripildyta tokios gausybės dangiškos paguodos, kurios Mūsų pontifikato pradžioje vargiai tikėjomės. Tokiu būdu buvo galima pasikalbėti ir su visais kartu, ir su kiekvienu atskirai Mūsų mylimais sūnumis Kardinolais ir su tokia daugybe Mūsų garbingųjų brolių vyskupų, jog didesnį skaičių bus nelengva pamatyti per daugelį metų. Mums buvo be galo malonu pamatyti ir tėvišku žodžiu pastiprinti dideles krikščionių minias, tarsi atskiras dalis tos begalinės šeimos, kurias Viešpats Mums patikėjo **iš visų giminių, ir kalbų, ir tautų, ir nacijų,** kaip sakoma Apreiškime. Tada teko Mums pamatyti kai kuriuos dieviškus reginius: kaip mūsų Išganytojas Jėzus Kristus, pasislėpęs Eucharistijos priedangoje, buvo nešamas per Romos miestą, triumfališkomis apeigomis lydimas iš visur suplaukusių pamaldžių žmo-

nių minių, kad rodėsi vėl grąžinta jam prideranti pagarba kaip žmonių ir valstybių Karaliui; kaip kunigai ir gerieji pasauliečiai, tarsi vėl būtų ant jų nusileidusi Šventoji Dvasia, viešai reiškė savo dvasios užsidegimą maldomis ir apaštalavimu; kaip Romos visuomenės gyvas tikėjimas su ypatinga nauda Dievo garbei ir žmonių išganymui vėl, kaip kadaise, buvo skelbiamas visame pasaulyje. Taip pat ir Dievo Gimdytoja Mergelė Marija, mūsų visų maloningiausioji Motina, kuri kadaise į Mus žvelgė savo šventovėse ar Čenstakavoj, ar tai Aušros Vartuose, ar anoje stebuklingoje Lurdo uoloje, o ypač Milane ir artimoje Rodos šventovėje, atrodė, maloniai priima tą Mūsų pamaldumą, kad Loretto šventovės paveikslą, kurį gaisras buvo apgadinęs, pas Mus meniškai pataisytą, Mūsų rankomis pašventintą ir naujai vainikuotą, pasirūpinome ten vėl sugrąžinti. Galima sakyti, kad Švenčiausioji Mergelė didingai ir spindinčiai triumfavo, nes nuo Vatikano iki Loretto, kur tik buvo vežtas šventasis paveikslas, ją nuolatos lydėjo iškilmių grandinės, iš apylinkių susirinkę visų luomų žmonės, kurie reiškė nuolankiausią atsidavimą Marijai ir Jėzaus Kristaus Vietininkui. Šių čia linksmų, čia liūdnų įvykių pamokytiems, kuriuos čia primindami norime palikti atminimą ateičiai, Mūsų protui pamažu darėsi vis aiškiau, ką Mes jums rašydami turėtumem paliesti pirmiau, o ką vėliau.

2. Dar nėra tikros taikos.

Niekam nėra paslaptis — nei atskiriems asmenims, nei bendruomenėms, nei tautoms, kad po tos karo nelaimės dar tenka pasigesti tikros taikos; kad dar lieka trokšti tos tikros ir vaisingos ramybės, kurios visi laukia. Tačiau pirmiausia reikia teisingai suprasti šios blogybės didumą ir rimtumą bei jos priežastis ir sėklą, jeigu kas nori, taip kaip Mes, jai pritaikyti tinkamus vaistus. Apaštalo pareigos supratimo skatinami, Mes norime tai paliesti šiame laiške, taip pat nesiliausime tai darę ir ateityje. Ir dabar dar tęsiasi toks pat laikas, kuris teikė rūpesčio visą pontifikato laiką Mūsų sek-

tiniausiam pirmatakui Benediktui XV. Yra todėl nuoseklu, kad ir Mes šioje srityje gyventumėm tomis pačiomis mintimis ir rūpesčiais, kuriais jis gyveno. Yra pageidautina, kad visi gerieji tą pat jaustų ir to paties trokštų, kaip ir Mes, kad Mums savo darbu ir pastangomis padėtų išmelsti is Dievo žmonėms tikrą ir pastovią taiką.

Šiems laikams nuostabiai tinka pranašo balsas: Laukėme taikos ir nebuvo gero: laikas pasitaisyti, o štai baimė [3]). Laikas pasveikimo, o štai nerimas [4]). Laukėme šviesos — ir štai tamsybė... teismo — ir jo nėra; laukėme išgelbėjimo — ir štai jis nuo mūsų atsitolino [5]). Nors Europoje ginklai ir padėti, tačiau žinote, kad iš Artimųjų Rytų gresia nauji karų pavojai. Tenai beribiuose plotuose, kaip sakėme, visur pilna baisybių ir skurdo, kadangi nesuskaitoma nelaimingųjų senų, moterų ir vaikų daugybė kasdien žūva nuo bado, maro ir plėšimų. Kur tik neseniai vyko karas, dar nenurimo senos varžybos, ir jos tęsiamos arba veidmainingai politikoje, arba pridengtu būdu finansuose, arba atvirai dienraštinėje spaudoje. Pasiekia net tokias sritis, kuriose nėra nieko, dėl ko būtų galima karštai varžytis, kaip menas ir literatūra. Iš čia valstybių abipusiai vieni kitų įžeidimai ir nedraugiškumas, kurie neleidžia tautoms atsikvėpti. Ir vieni su kitais elgiasi nedraugiškai — ne tik nugalėtojai su nugalėtaisiais, bet nugalėtojai ir savitarpy, kai skaudžiai skundžiamasi, kad mažesnieji esą didesniųjų prislėgti ir išnaudojami, kiti — kad mažesniųjų esą nekenčiami ir grasomi pavojais. O trūkumus jaučia visos karo nualintos valstybės. Labiausiai tai jaučia nugalėtosios valstybės, bet nemaža ir tos, kurios išliko nekariavusios. Dėl delsimo visa tai taisyti blogis darosi kasdien vis nepakenčiamesnis. Ypač kad valstybės vyrų iki šiol daug kartų turėti pasitarimai ir pastangos padėčiai taisyti ne tik nieko gero nedavė, bet manoma, kad padėtį dar pablogino. Todėl vis didėjant baimei, kad neiškiltų dar dides-

3. Tarpusavis tautų nepasitikėjimas.

nių karų, būtinumas verčia visas valstybes gyventi apsiginklavusias. O dėl to ir iždai ištuštėja, ir žmonių jėgos išeikvojamos; sukrečia net ir mokslo pažangą, ir religingumą ir dorovinę drausmę. Kas dar blogiau, kad prie išviršinės tautų nesantaikos prisideda taip pat vidaus neramumai, kurie pastato į pavojų ir valstybę ir iš visą žmonių visuomenę.

Pirmoje eilėje reikia vertinti tą luomų tarpusavio kovą, kuri tautose jau įsisenėjo kaip kokia votis, iš viso pažeisdama ir darbus, ir amatus, ir prekybą, ir visas privataus bei viešo gyvenimo sritis. Šią suirutę padaro dar pragaištingesnę nuolatos augąs medžiaginių gėrybių godumas ir iš kitos pusės užsispyrimas, o iš abiejų pusių — pastangos valdyti ir įsakinėti. Iš čia dažnai kyla priverstiniai ir laisvi streikai, iš čia taip pat visuomeniniai sąjūdžiai ir vieši neramumai, nešą visiems sunkumus ir nuostolius. 4. Klasių kova.

O galutinai valstybėje nesutaria partijos, visai ne bendrojo gero nuoširdžiai paisydamos, o težiūrėdamos savos naudos su nuostoliu kitiems. Todėl tenka matyti, kaip vis labiau įsigali sąmokslai, kaip vyksta pasikėsinimai, plėšimai tiek privačių piliečių, tiek valdininkų, grasinimai, teroras, vieši sukilimai ir kiti panašios rūšies dalykai; visa tai juo pavojingiau, kad iš tų reiškinių sukurtoje valstybės formoje vis daugiau galios įgauna liaudis. Nors Bažnyčios mokslas tų valstybės formų neatmeta, kaip ir viso kas teisingai ir protingai sukuriama, tačiau iš viso aišku, kad jos bus lengvai prieinamos grupių nedorai sauvalei. 5. Partijų nesutarimo peiktina priežastis.

Labai reikia apgailestauti, kad šios rūšies maras pasiekė giliai žmonių visuomenės šaknis, t. y. namų bendruomenę, kurios griovimą jau anksčiau pradėtą, daug pastūmėjo į priekį begalinė karo nelaimė, toli išblaškydama tėvus ir vaikus ir daugeliu būdu padidindama dorovinį segedimą. Negerbiama nė gimdytojų valdžia, nebranginama giminystė, šeimininkai ir tarnai vieni kitus laiko 6. Pažeistas šeimos židinys.

priešais, per dažnai sulaužoma ir moterystės ištikimybė, nepaisoma vedusiųjų šventų pareigų Dievui ir valstybei.

7. Individų ydos.

Kai kūnas ar jo dalis kuo nors negaluoja, būtinai blogai jaučiasi ir mažiausieji jo sąnariai. Taip lygiai atsiliepia į atskirus asmenis visa tai, kuo šiandien serga visuomenė ir šeimyninė bendruomenė. Niekam gi nėra nežinoma, kaip visokio amžiaus ir visokių klasių žmonės pasidarė neramūs, tingūs, nesugyvenami; kaip visuomenėje įsigalėjo nuobodis klusnumui, koks nepakantrumas darbui. Kaip išėjo iš padorumo ribų, ypač rūbuose ir pasilinksminimuose, moterų ir mergaičių nerimtumas, kurių vaikymasis prabangos kelia beturčių pyktį; galutinai kaip didėja skurstančiųjų skaičius, iš kurio nuolat ir labai auga neramiųjų minios. Užtat vietoje pasitikėjimo ir saugumo viešpatauja susirūpinimas ir baimė, vietoje uolumo ir darbo — tingumas ir apsileidimas, vietoje ramybę nešančios ramios tvarkos — visokis neramumas ir sąmyšiai. Todėl, kaip matome, stovi vietoje piliečių iniciatyva, merdi tautų tarpusavio prekybiniai santykiai, blunka meno ir literatūros pastangos, o kas už visa yra rimčiau — daugeliu atvejų pasigendama krikščionių vardo verto gyvenimo net iki to laipsnio, kad atrodo, jog žmonija nedaro pažangos kilnume, kaip kad mėgsta žmonės girtis, bet smunka atgal į barbarų žiaurumą.

8. Kitos blogybės.

Prie šių visų išvardintų blogybių dar reikia kartais pridėti visa tai, **ko gyvulinis žmogus nors ir nesupranta** [6]), tačiau mūsų laikams reikia laikyti svarbiausiu dalyku. Kalbame apie padarytus nuostolius dvasinių ir antgamtinių dalykų srityse, su kuriais siejasi sielų gyvenimas ir kurie, kaip visiems aišku, juo labiau yra apgailėtini už medžiaginius nuostolius, kiek dvasia yra pranašesnė už mirtingąjį kūną, nes be jau paminėtojo, plačiai paplitusio krikščioniškųjų pareigų apleidimo, koks Mums ir kartu Jums, Garbingieji Broliai, yra skausmas, kad karo metu profaniškiems reikalams paimtų

šventovių nemaža dar negrąžinta šventoms apeigoms; kad karo metu uždarytų daugelio klierikų seminarijų, kuriose auklėjami religiniai tautų vadai ir mokytojai, dar nėra galima atidaryti; kad visur trūksta kunigų, kurių dalis žuvo per karą eidami savo šventas pareigas, kiti žuvo nuo šventą padorumą užmiršusių piktų persekiojimų. Dėl šių priežasčių labai daug kur nėra, kas skelbia Dievo žodį, nors tai yra būtina Kristaus Kūnui statyti.

Kas iš to, kad iš tolimų kraštų ir iš giliausių barbariškų šalių daugelis mūsų misionierių pašaukti grįžo namo padėti karo reikaluose? Jie paliko plačius laukus, kur jie sėkmingiausiai darbavosi religijos ir žmoniškumo labui. Tik nedaug iš jų grįžo sveiki į savo darbo stovyklas. Šiuos nuostolius matome iš dalies atlygintus. Iš to visiems pasidarė aišku, kad šių dvasios darbuotojų sielose, kuriuos priešų minios nuolat šmeiždavo, tėvynės meilė ir visų pareigų supratimas yra labai aukšto laipsnio. Kasdieniniame jų elgesyje matydami didžiadvasiškumo ir uolumo nuolatinius pavyzdžius, daugelis karių, būdami mirties akivaizdoje, panoro priimti sakramentus ir susitaikyti su Bažnyčia. Tačiau tai verčia stebėtis Dievo išmintimi ir gerumu, kuris vienas iš blogo gali padaryti gera.

9. Blogybių priežastis žmogaus viduje.

Tiek apie šių laikų blogybes. Dabar panagrinėsime to blogio priežastis, nors apie jas kai kur jau užsiminėme.

Pradžioje, Garbingieji Broliai, paklausykime žmogiškųjų silpnybių dieviškojo guodėjo, pakartotinai tvirtinančio: Visos šitos piktybės išeina iš vidaus [8]). Taip, tarp kariavusiųjų iškilminga sutartimi nustatyta taika. Tačiau ji įrašyta į viešus aktus, bet ne į žmonių širdis. Ten ir dabar tebegyvena karinga dvasia, iš ten kasdien vis pragaištingiau atsiliepdama į pilietinį gyvenimą. Ilgai visur triumfavo jėgos teisė, žmonėse pamažu nustelbdama švelnumo bei gailestingumo jausmus, kuriuos žmogui įdiegė pati prigimtis, o krikščioniškosios meilės įstatymas tik patobulino. Ši tariamoji, o ne tik-

roji taika tų jausmų neatnaujino. Didesnės daugumos senas pavydo įprotis jau įgauna prigimties jėgą. Viešpatauja tas aklasis įstatymas, kuriuo skundėsi jau Povilas Apaštalas, kad jo sąnariuose jis prieštarauja protui. Vis dažniau atsitinka, kad žmogus žmogui nėra brolis pagal Kristaus įsakymą, bet atrodo esąs svetimas ir priešas; beveik nepaisoma žmogaus garbės ir žmogiškojo asmens vertės, o žmonės vertinami tik skaitmenimis; vieni kitus stengiasi pavergti, kad galėtų daugiau naudotis žemiškomis gėrybėmis. Žmonėse nėra nieko, kas būtų labiau paplitę, kaip amžinųjų gėrybių nevertinimas, kurių siekti per Bažnyčią nuolat ragina pats Kristus, o nepasotinamai trokštama įsigyti praeinančių ir napastovių dalykų.

Žemiškosios gėrybės turi tą ypatybę, kad netvarkingai trokštamos jos sukelia visokių blogybių, pirmoje eilėje — dorinį sugedimą ir nesantaiką. Kadangi jos savyje yra niekingos ir bevertės, tai negali patenkinti žmogaus sielos, kuri Dievo sutverta ir skirta tam, kad džiaugtųsi Dievo garbe, būtinai bus nerami ir susirūpinusi tol, kol atsilsės Dievuje.

Be to, kadangi žemiškosios gėrybės yra labai ribotos, tai juo daugiau bus tų, kurie jomis naudojasi, juo mažiau kiekvienas jų gaus. Priešingai, dvasinės gėrybės, nors būtų padalytos tarp daugelio, tačiau visus patenkindamos pačios betgi nemažėja. Todėl taip atsitinka, kad žemiškosios gėrybės, kurių negali visiems pagal norą nei pakakti, nei jos gali žmogų patenkinti, virsta ir nesantaikų ir susikrimtimo priežastimi ir yra tikrai tuštybių tuštybė... ir dvasos prislėgimas [9]), kaip jas pavadino išmintingasis Saliamonas, pats jas ištyręs. Kas atsitinka su pavieniais žmonėmis, tas pat įvyksta ir su žmonių visuomene. **Iš kur jūsų tarpe karai ir vaidai?** — klausia Apaštalas Jokūbas, — ar ne iš jūsų pageidimų? [10]). Negalima išgalvoti didesnio maro išgriauti ne tik šeimoms, bet ir pačioms valstybėms, kaip kūno pageidimas, kitaip tarus,

malonumų ieškojimas. Iš akių pageidimo, t. y. iš geidimo turėti, kyla tos žiaurios nesantaikos tarp civilinių luomų, ieškančių kiekvienas sau perdėtų patogumų. Gyvenimo puikybė, t. y. pastangos viešpatauti kitiems, politines partijas priveda prie tokių tarpusavio grumtynių, kad jų nesulaiko nei autoritetui nusikaltimo didumas, nei tarpusavės kovos, netgi tėvynės išdavimas.

10. Klaidingo patriotizmo žala.

Prie šio aistrų nevaldymo, pridengto viešo gero ir tėvynės meilės siekimu, reikia priskirti tarp tautų įsigalėjusią nesantaiką ir nedraugiškumą. Ši savos tėvynės ir savos tautos meilė nemaža prisideda paskatinti į įvairias dorybes ir darbus, jeigu yra tvarkoma krikščioniškųjų įstatymų. Tačiau ji virsta daugelio nedorybių ir skriaudų sėkla, kai, išėjusi iš teisingų ir teisėtų ribų, išauga į netvarkingą nacijos meilę. Ką tokia meilė užvaldo, tie pamiršta, kad ne tik visos tautos, kaip vienos žmonijos šeimos nariai, turi savo tarpe broliškai sugyventi, kad ir kitos tautos turi teisę gyventi ir siekti gerovės, bet kad nei negalima, nei nedera daryti skirtumo tarp to, kas yra naudinga ir kas padoru, **nes teisingumas išaukština tautas, o nuo nuodėmės jos suskursta** [11]). Jeigu taikyti šeimai, tautai ir valstybei, tai nauda su kitų skriauda, nors žmonėms atrodytų spindinti ir didinga, kaip šv. Augustinas išmintingai įspėja, nėra nei pastovi, nei be baimės sugriūti: „Stiklinis džiaugsmas, dūžtamai spindintis, kurio baisiau bijomasi, kad staigiai nesudūžtų" [12]).

11. Dievo užmiršimas.

O kad šiandien nėra taikos, kad tiek yra taisytinų blogybių, tai reikia kartoti dar garsiau, negu kad iki šiol darėme. Jau daug anksčiau, negu Europą nuplakė karas, dėl žmonių ir valstybių kaltės, įsigalėjo pagrindinė tiekos nelaimių priežastis, kurią milžiniškos kovos turėjo pašalinti ir panaikinti, jeigu visi būtų supratę, kokia yra viso to įvykio svarbiausioji reikšmė. Kas nežino ano šventojo Rašto posakio: „Kurie prarado Viešpatį, bus sunaikinti" [13]). Ne mažiau vertas dėmesio ir tas

Jėzaus, žmonių Išganytojo ir Mokytojo, be galo rimtas pasakymas: be manęs jūs nieko negalite padaryti [14]) — ir kitoje vietoje: kas nerenka su manimi, tas barsto [15]).

Šie Dievo sprendimai visais laikais išsipildė, o dabar ypatingai vyksta visų akyse. Kadangi žmonės negarbingai nusigrįžo nuo Dievo ir Jėzaus Kristaus, o tuo pačiu ir aukštesnės gerovės, paskendo šiame blogybių tvane ir dėl šios pačios priežasties griūna viskas, ką tik jie stato, kad atitaisytų padarytus nuostolius ir apsaugotų tai, kas dar išliko tarp tokios griuvėsių daugybės. Tokiu būdu atstūmus Dievą ir Jėzų Kristų nuo įstatymų ir nuo valstybės, išvedant valdžios autoritetą jau ne iš Dievo, o iš žmonių, įvyko tai, kad buvo prarastos tvirtos ir tikros įstatymų sankcijos, buvo netekta aukščiausių teisingumo pagrindų, kuriuos net stabmeldžiai filosofai, kaip Cicero, suprato esant tik amžinajame Dievo įstatyme. Tokiu būdu — pašalinus pagrindinę priežastį, kodėl vieni turėtų teisę įsakinėti, o kiti klausyti — išgriaunami patys autoriteto pagrindai. Dėl to turėjo būti sukrėsta visa žmonių bendruomenė, neturėdama jokios tvirtos atramos ir pagalbos, atskiroms grupėms bekariaujant dėl valdžios, kad aprūpintų savo grupės, o ne tėvynės reikalus.

12. Iš to eina autoriteto sunykimas.

Taip pat matome, kad kiekvienoje šeimoje pirmąją vietą užima ne Dievas, ne Kristus Viešpats, moterystė pažeminta į civilinį susitarimą, ta moterystė, kurią Kristus pakėlė į didelę paslaptį [16]) ir norėjo, kad ji būtų šventas ženklas, pašvenčiąs tą nesuardomą ryšį, kokiu jis pats jungiasi su savo Bažnyčia. Todėl matome, kaip žmonėse pamažu nyksta religijos mokėjimas, kaip miršta jausmas, kurį Bažnyčia suteikia pirmajai bendruomenės sėklai — šeimai, sugriauna šeimyninę santvarką ir šeimyninę ramybę; šeimos vieningumas ir tvirtumas kasdien vis labiau silpnėja, ir jos šventumas taip dažnai išniekinamas nešvarių užgaidų įkarščio bei nuodingos savanaudiškos meilės, jog tuo

13. Sugriauti šeimos pagrindai.

užsiteršė ir patys tautų bei šeimų gyvybės šaltiniai.

14. Jaunimas atitraukiamas nuo Dievo.

Pagaliau matome, kaip Dievas ir Kristus atskiriami nuo jaunuomenės auklėjimo. Iš to būtinai išeina, kad religija iš mokyklų ne tiek išskiriama, kiek tyliai ar net atvirai puolama. Tokiu būdu vaikai sau įsikalba, kad padoriam gyvenimui tai arba neturi vertės, arba turi labai maža, ir apie tai arba visai nekalbama, arba jei ir kalbama, tai su panieka. Taip ištrėmus Dievą ir jo įstatymus iš mokyklos dalykų, lieka nesuprantama, kokiomis priemonėmis galima jaunimo protus išauklėti, kad vengtų blogo ir gyventų garbingai bei šventai. Darosi taip pat nesuprantama, kokiu būdu duoti pakankamai žmonių tiek civilinei bendruomenei, tiek šeimai, kurie būtų visiškai padorūs, mylį tvarką ir taiką, tinką bei naudingi bendrajai gerovei.

Nėra ko stebėtis, kad, paniekinus krikščioniškosios išminties įsakymus visur, tinkamoje dirvoje pasėta nesantaikos sėkla išaugo į baisųji karą, kuris jėga ir krauju dar daugiau sustiprino tarp tautų ir atskirų luomų tą neapykantą, kurios nesumažino net nuovargis.

15. Priemonės prieš blogybes.

Trumpai apžvelgus priežastis, Garbingieji Broliai, tų blogybių, kurios slegia žmonių bendruomenę, pažvelkime, kokios priemonės savo prigimtimi būtų tinkamos pagydyti žmonių visuomenei.

Pirmiausia yra būtina nuraminti žmonių protus. Nedaug padės ta išviršinė taikos išvaizda, kuria, tarsi kokiu švelnumu, tvarkomi žmonių tarpusavio santykiai. Reikia tokios taikos, kuri perimtų ir nuramintų žmonių sielas ir jas palenktų bei nuteiktų vienų kitiems broliška meile. O tokia yra tik Kristaus ramybė. **Kristaus ramybė teviešpatauja jūsų širdyse** [17]). Nėra kitos ir kitokios ramybės be tos, kurią Kristus duoda saviesiems [18]), kadangi jis, būdamas Dievas, žvelgia į žmonių širdžių gelmes [19]) ir viešpatauja jų sielose. Viešpats Jėzus teisingai galėjo pavadinti tą ramybę savo ra-

16. Reikia Kristaus taikos.

mybe, nes jis pirmasis žmonėms paskelbė: visi jūs esate broliai [20]). Jis paskelbė savo krauju tarsi užantspauduotą visiems žmonėms meilės ir pakantrumo įstatymą: **Tai mano įsakymas, kad mylėtumėte vienas kitą, kaip aš jus mylėjau** [21]). **Nešiokite vienas kito naštas ir taip įvykdysite Kristaus įstatymą** [22]).

Iš to aišku, kad tikroji Kristaus ramybė negali nukrypti nuo teisingumo reikalavimų ir todėl, kad pats Dievas reikalauja teisingumo [23]), ir dėl to, kad teisingumo vaisius yra ramybė [24]). Tačiau negali visur viešpatauti tik kietas ir tarsi geležinis teisingumas, bet jis turi būti tvarkomas nemažesnės meilės, kuri yra tinkama sutaikyti vieniems žmonėms su kitais. Tai tokią Kristus žmonėms atnešė ramybę, kaip gyvai išsireiškia Povilas, jis pats yra mūsų ramybė, nes, savo kūnu ant kryžiaus atlygindamas dieviškajam teisingumui, sugriovė neprietelystę... kurdamas ramybę [25]) — ir visus bei visa savyje sutaikė su Dievu. Ir pačiame išganymo darbe Povilas svarsto ir pripažįsta ne tiek teisingumo, kuris ten taip pat yra, kiek sutaikymo ir meilės dieviškąjį darbą: **Dievas Kristuje suderino su savimi pasaulį** [26]); **Dievas taip mylėjo pasaulį, jog davė savo viengimį sūnų** [27]). Ir šiuo klausimu, kaip paprastai, gerai rašo Angeliškasis Daktaras, kad tikra ir teisinga ramybė yra daugiau meilės negu teisingumo dalykas, nes meilė pašalina viską, kas ramybei kliudo, kaip įžeidimai, skriaudos; ramybė yra pirmoje eilėje ir ypatingai meilės veiksmas [28]).

Kristaus ramybei, kuri kyla iš meilės ir gyvena žmogaus sieloje, yra teisingai taikomi Apaštalo žodžiai apie Dievo karalystę, kuris valdo sielas meile: **Dievo karalystė ne valgis ir ne gėrimas** [29]), Kristaus ramybė yra maitinama ir palaikoma ne nykstančiomis gėrybėmis, bet dvasinėmis ir amžinosiomis, kurių kilnumą ir aukštumą pats Kristus atskleidė, nesiliaudamas jas siūlęs žmonėms. Jis todėl pasakė: **Ką padėtų žmogui, jei jis lai-**

mėtų visą pasaulį, o savo sielai kęstų nuostolį? [30]) Toliau mokė, kaip krikščionis turi būti patvarus ir tvirtos dvasios: **Nebijokite tų, kurie užmuša kūną, o sielos užmušti negali; verčiau bijokite to, kuris gali ir sielą, ir kūną nugramzdinti į pragarą**[31]).

Norint patirti šią ramybę, nėra būtina išsižadėti šio gyvenimo gėrybių. Pagal Kristaus pažadą, jų taip pat netruks: **Ieškokite visų pirma Dievo karalystės ir jos teisybės, o visa tai bus jums pridėta** [32]). Tačiau **Dievo ramybė perviršija visokį išmanymą** [33]), ji kaip tik dėl šios priežasties valdo aklas aistras ir pašalina nesutarimus bei nesantaikas, kurias būtinai gimdo godumo aistra.

Dorybe suvaldžius aistras ir atidavus deramą pagarbą dvasiniams dalykams, savaime eitų tas gėris, kad krikščioniškoji ramybė, atnešdama dorinį tvarkingumą, nušviestų žmogiškojo asmens garbingumą. Kristaus krauju atpirktą žmogų pašventčia dangiškojo Tėvo padarytas įsūnijimas ir broliški santykiai su pačiu Kristumi, maldos ir sakramentai jį padaro iki to laipsnio dieviškosios malonės naudotoją ir dieviškosios prigimties dalininką, kad jis amžinai džiaugiasi paveldėjęs dieviškąją garbę, kaip atpildą už gerai praleistą mirtingąjį gyvenimą. Kadangi jau aukščiau įrodėme, kad ypatingoji priežastis neramumų, kuriuose gyvename, yra ta, kad labai sumažėjo tiek teisės autoritetas, tiek nuolankumas valdžiai, — ir dėl to buvo paneigtos teisės ir valdžios kilmė iš Dievo, pasaulio kūrėjo ir valdytojo, — tai ir šią negalią pagydys krikščioniškoji ramybė, kadangi tai yra dieviškoji ramybė, ir tuo pačiu ji išgelbsti tvarką, įstatymus ir valdžią. Šventajame Rašte pasakyta: **Saugokite drausmę ramybėje** [34]). **Daug ramybės mylintiems tavo įstatymus, Viešpatie** [35]). **Kas bijo įstatymo, tas gyvens ramybėje** [36]). Viešpats Jėzus yra ne tiktai pasakąs: **atiduokite ciesoriui, kas yra ciesoriaus** [37]), bet netgi išpažino pripažįstąs Pilotui suteiktą galią iš aukščiau [38]); ir savo mokytiniams įsakė gerbti tuos, **kurie sėdi Mozės kėdėje — Rašto**

žinovus ir Pariziejus [39]). Reikia stebėtis, kiek reikšmės suteikė gimdytojų galiai šeimyniniame gyvenime kitų pavyzdžiui pats pasidavęs Marijos ir Juozapo valdžiai. Jo yra ir šis per Apaštalus paskelbtas įstatymas: **Kiekvienas tepasiduoda aukštesniosioms vyresnybėms, nes nėra valdžios kaip tik iš Dievo** [40]).

17. Bažnyčios dalis kuriant taiką.

O jeigu kas atkreips dėmesį, kokie yra Kristaus patarimai ir patvarkymai apie žmogaus asmens kilnumą, apie elgesio nekaltumą, apie pareigą būti klusniems, apie žmonių bendruomenės dieviškąjį priklausomumą, apie moterystės sakramentą ir apie krikščioniškosios šeimos šventumą, kad visas šias dogmas, atneštas į žemę iš dangaus, perdavė savo Bažnyčiai kartu su iškilmingu pažadėjimu pats visada būti su ja ir jai padėti, jai įsakydamas iki amžių galo nekliudomai tai skelbti visoms tautoms, tas tikrai supras, kiek gali ir privalo Bažnyčia prisidėti prie pasaulio nuraminimo.

Kadangi tik ji viena yra dieviškai įsteigta tiems įsakymams ir tiesoms saugoti ir aiškinti, tai tik joje yra tikra ir neišsemiama galia tiek bendrai iš gyvenimo, tiek iš šeimyninės bendruomenės pašalinti **materializmo** dėmę, kuri tenai jau pridarė tiek žalos, kad jas išmokytų krikščioniškų tiesų apie dvasią arba apie nemirtingas žmonių sielas; taip pat kad visus piliečių luomus ir visą visuomenę sujungtų kilnesniu palankumo jausmu ir tam tikru broliškumu [41]), kad kiekvieno žmogaus kilnumą teisingai atkurtą pakeltų iki paties Dievo. Kad pagaliau pasirūpintų pataisyti ir privataus, ir viešo gyvenimo dorovę ir ją švenčiau sutvarkytų, visa pavesdama Dievui, kuris permato širdis [42]), kad viskas būtų tvarkoma pagal jo mokslą ir įstatymus ir tokiu būdu visų žmonių protai, ar tai privačių, ar vadovaujančių ir pačių civilinės bendruomenės tvarkytojų, būtų persiėmę šventos pareigos sąmoningumu, jog **visa ir visuose būtų Kristus** [43]).

Kadangi tik viena Bažnyčia gali taikingai nuteikti žmonių protus savo turima iš Kristaus tiesa ir galia, tai tik ji viena ir tegali sukurti Kristaus ramybę ne tik dabar, bet ją sutvirtinti ir ateičiai, užbėgdama už akių naujiems karų pavojams, apie kurių grėsmę kalbėjome. Dievo pavedimu ir įsąkymu Bažnyčia viena moko, kad žmonės visur paisytų Dievo įstatymų, ką tik jie veikia viešai ar privačiai, tiek pavieniai, tiek susibūrę bendruomenėn. O tai, kas liečia žmonių išganymą, pasirodo esą daug didesnės svarbos.

Kai bendruomenės ir valstybės iškilmingai ir šventai stengsis tiek savo vidaus reikaluose, tiek santykiuose su kitais paklusti Jėzaus Kristaus mokslui ir įsakymams, tada ir savo viduje džiaugsis ramybės gėriu, ir vieni kitais pasitikės, o pasitaikančius ginčus išspręs taikiai. Kas šiuose dalykuose buvo bandyta ligi šiai dienai, tai arba visai nepavyko, arba pasisekimas buvo mažas, ypač tuose dalykuose, dėl kurių tautos savitarpy kovoja. Yra faktas, kad nėra jokios žmonių institucijos, kuri galėtų įpareigoti visas tautas laikytis kokių nors šiuos laikus atitinkančių įstatymų. Viduriniais amžiais buvo šios rūšies ana tikroji tautų sąjunga, kurią sudarė visos ano meto krikščioniškosios tautos. Joje nors teisė buvo ir dažnai pažeidžiama, tai vis tik buvo pripažįstamas teisės šventumas, kaip saugi norma, pagal kurią buvo vertinamos pačios tautos.

Tautų teisės šventumą gali išsaugoti tik dieviška institucija, tokia institucija, kuri kartu būtų visose tautose ir būtų už visas tautas aukštesnė, kuri būtų visų gerbiama, kaip aukščiausias autoritetas ir visuotinė mokytoja. Ji yra Kristaus Bažnyčia. Ji tik viena atrodo tinkanti tokiam uždaviniui tiek dėl savo dieviškosios pasiuntinybės, tiek savo prigimtimi bei santvarka, tiek pagaliau dėl savo didingo amžiaus, karų audrų ne tik nesunaikinta, bet dargi nuostabiai išaugusi.

Taigi, tikrosios taikos, tos visų trokštamos Kristaus taikos, negali visai būti, jeigu nebus visų ištikimai saugojami Kristaus mokslo įsakymai ir pavyzdžiai tiek viešojo, tiek privataus gyvenimo reikaluose. Taip sutvarkius žmonių bendruomenę, pagaliau Bažnyčia, vykdydama savo pareigas, tegina Dievo teises tiek į pavienius žmones, tiek į žmonių visuomenę.

Tai yra tai, ką trumpai vadiname **Kristaus Karalyste.** Taigi teviešpatauja Jėzus Kristus **pavienių žmonių** protuose savo mokslu, teviešpatauja sielose meile, teviešpatauja visame žmonių gyvenime jo įstatymų saugojimu ir jo pavyzdžių sekimu. Teviešpatauja taip pat **šeimyninėje bendruomenėje,** kuri krikščioniškos moterystės sakramentu sukurta, išliktų nesuteršta kaip šventas dalykas, kurioje gimdytojų valdžia išreikštų dieviškąją tėvystę, iš kurios ji kyla ir turi savo vardą [44]); kur vaikai stengtųsi pasekti vaikelio Jėzaus klusnumu ir kad visas gyvenimo turinys dvelktų Nazareto Šeimos šventumu. Galutinai teviešpatauja Viešpats Jėzus **civilinėje žmonių bendruomenėje,** joje atiduodant Dievui aukščiausią pagarbą, iš jo tebūna išvedama autoriteto ir teisių kilmė, kad netrūktų nei įsakymams normos, nei klusnumui pagarbos ir garbingumo. Taip pat ir Bažnyčiai tebūna pripažįstamas tas garbingumo laipsnis, kuriame ji buvo pastatyta savo Įkūrėjo, — tobulos bendruomenės ir kitų bendruomenių mokytojos bei vadovės. Visa tai ne kitų bendruomenių galiai sumažinti, — nes savo srityje jos visos yra teisėtos, — bet tai galiai patobulinti, kaip malonė patobulina prigimtį. Tos bendruomenės žmonėms buvo tvirta pagalba siekti aukščiausio tikslo, kuris yra amžinoji laimė; ir tai padarys saugesnę piliečių ir šio mirtingojo gyvenimo laimę.

Iš to viso aišku, kad nėra jokios Kristaus ramybės be Kristaus Karalystės. Nėra kito sėkmingesnio kelio pasiekti pastoviai taikai, kaip kuriant Kristaus Karalystę.

Taigi, kai P. Pijus X siekė **visa atnaujinti Kristuje,** tarsi dieviškojo įkvėpimo pažadintas, ruošė sukurti tą taiką, kurios paskiau siekė P. Benediktas XV. Mes, siekdami to paties, ko buvo pasiryžę siekti abu Mūsų pirmatakai, labiausiai sieksime Kristaus Taikos Kristaus Karalystėje, visiškai pasitikėdami Dievo malone, kuris, suteikdamas šią aukščiausią galią, Mums pažada visada padėti.

18. Kristaus ramybė tik Kristaus karalystėje.

Šiame darbe laukdami visų gerų žmonių pagalbos, pirmiausia, Garbingieii Broliai, kreipiamės į Jus, kuriuos pats mūsų Vadas ir Galva Kristus, kuris Mums pavedė rūpintis visa jo kaimene, pašaukė būti dalininkais Mūsų rūpesčių garbingiausios dalies, į Jus, kuriuos **Šventoji Dvasia pastatė valdyti Dievo Bažnyčios** [45]), Jus, kurie ypatingai esate skirti **suderinimo tarnystei, einate pasiuntinių pareigas Kristaus vietoje** [46]) ir esate jo mokomosios galios dalininkai ir **Dievo paslapčių teikėjai** [47]) ir todėl vadinami **žemės druska ir pasaulio šviesa** [48]), krikščioniškų tautų mokytojai ir tėvai, **pasidarę pavyzdžiu kaimenei širdimi** [49]) ir vadinami dideliais dangaus karalystėje [50]). Pagaliau į jus visus, kuriais kaip ypatingomis jungtimis ir auksiniais ryšiais **sujungtas ir iš kurių sudėtas visas Kristaus Kūnas** [51]), kuris yra Bažnyčia, iškyla pastatytas ant tvirtos Uolos.

19. Į šį darbą raginami Vyskupai.

Paskutiniu laiku Jūsų ypatingą stropumą naujai įrodė, kai Romos Eucharistinio Kongreso proga, kurį paminėjome šio laiško pradžioje, ir šimtmetinių iškilmių Tikėjimui platinti Šv. Kongregacijos, Jūs taip gausiai susirinkote iš visų žemės kraštų į šį miestą prie Apaštalų karstų.

Tada šis nepaprasto garbingumo ir autoriteto Ganytojų susirinkimas Mūsų prote pažadino šią mintį savo laiku šiam Miestui, katalikų pasaulio centrui, išgauti iškilmingą šios srities pripažinimą, kuris suirusiems pasaulio reikalams, po tokio žmonių giminės sukrėtimo, suteiktų atitinkančius vais-

tus. Šios rūšies gerą viltį didina laukiama beartėjanti Šventųjų Metų proga.

20. Visuotinio susirinkimo mintis.

Tačiau dabar dar nesiryžtame galvoti apie atnaujinimą to Visuotinio Susirinkimo, kurį Mūsų jaunystės laikų Popiežius Pijus IX pradėjo, tačiau jo atliko tik dalį, nors ir labai didelės vertės. Ir Mes, kaip tas kilniausias Izraelitų vadas, to reikalo intencija melsdamiesi lauksime, kad gerasis ir gailestingasis Dievas parodytų savo valios norą [52]).

Nors puikiausiai žinome, kad nėra reikalo skatinti Jūsų stropumo ir uolumo, o verta pareikšti nupelnytą pagyrimą, tačiau Mūsų sąmoningumas, Mūsų apaštališkosios pareigos visais tėviškai rūpintis Mus ragina ir beveik verčia, kad Jūsų pastangas pažadintumėm naujais motyvais. Todėl, nors kiekvienas ganote atskirą Viešpaties kaimenės dalį, jomis rūpinkitės kasdien vis su didėjančiu uolumu.

21. Primenami anksčiau pradėti ir dabar tęstini darbai.

Tikrai, kiek daug, kokių garbingų ir naudingų dalykų Mūsų pirmatakų ir Jūsų tiek klero, tiek tikinčiųjų tarpe ir išmintingai sugalvota, ir laimingai pradėta, ir pagal žmogiškąsias išgales pagirtinai įvykdyta. Tai žinome iš viešosios nuomonės, paskleistos gausingais raštais ir patvirtintos kitokiais paminklais, ir iš privačių Jūsų ir daugelio kitų padarytų pranešimų, ir už tai kiek galėdami dėkojame nemirtingajam Dievui. Tarp tų dalykų ypatingai matome daug darbų, tarsi Apvaizdos pradėtų žmonių protams apšviesti sveiku mokslu ir vesti jiems į dorybes bei paremti įvairiems darbams tarp netikinčiųjų, paskleisti nekultūringose tautose Kristaus Dievo Karalystę, nešti joms ir laikinąjį ir amžinąjį gyvenimą. Matome jaunimo sodalicijas padidėjusias ir skaičiumi ir pamaldumu į Palaimintąją Mergelę, o ypač į šventąją Eucharistiją, kartu su pažanga tikėjime, skaistybėje ir juos savitarpy jungiančioje meilėje. Primename ir tas vyrų bei moterų pirmoje eilėje eucharistines sąjungas, kurios rūpinasi teikti dieviškajam Sakramentui dažnesnę ir iškilmingesnę pagarbą. Tam

tikslui įvairiuose miestuose iš eilės ruošiamos puošniausios iškilmės, šaukiami susivažiavimai ar tai artimesnių ar ir platesnių apylinkių, ar net visų pasaulio tautų atstovų, tačiau nuostabiai sujungtų tuo pačiu tikėjimu, garbinimu, malda, dalyvavimu dangaus dovanose.

Reikia priminti tą apaštalavimo dvasią, daug plačiau paplitusią negu anksčiau, t. y. tas karštas pastangas karštomis maldomis bei gyvenimo pavyzdžiais, žodžiu bei gerais naudingais raštais ir labdaros darbais tiek pavienių asmenų sielose, tiek šeimyninėje ir civilinėje bendruomenėje atnaujinti ir derančią meilę, ir pagarbą, ir Kristaus Karaliaus dieviškosios Širdies viešpatavimą. Čia įeina ir ta gera kova, tarsi už aukurus ir šventoves, ir tos įvairiose srityse grumtynės už teises religinės bei šeimyninės bendruomenės — Bažnyčios ir šeimos, — kurios savo pradžią turi iš Dievo ir prigimties, — už patį vaikų auklėjimą. Čia galutinai įeina ir visuma tų įstaigų, sambūrių bei darbų, kuriems skiriamas Katalikiškojo Veikimo vardas, toks brangus Mūsų širdžiai.

Visa tai ir daug kitų darbų, kuriuos visus išvardinti būtų per ilga, reikia ne tik tvirtai išlaikyti, bet stropiai kasdien dar labiau stiprinti, didinti juos naujais darbais pagal tai, kiek reikalauja aplinkybės ir žmonių reikalai. Nors tai atrodytų sunku ir reikalauja pastangų iš Ganytojų bei ganomųjų tikinčiųjų, tačiau tai yra būtina ir priklauso skaičiui ypatingų šventų ganytojų pareigų ir krikščioniškojo gyvenimo reikalavimų. Dėl tų priežasčių yra aišku — ir tai daug aiškiau, negu būtų galima pavaizduoti, — kaip visi tie dalykai tarpusavy siejasi ir kaip yra sujungti su tuo Kristaus Karalystės kūrimu, kurio visi trokšta, ir su ta krikščioniška ramybe, kuri yra galima tiktai šioje karalystėje: **Kristaus ramybė Kristaus Karalystėje.**

Norime, kad praneštumėte savo kunigams, Garbingieji Broliai, kurie uoliai imasi darbo Kristaus kaimenėje, kurio kadaise buvome ir liudininkai, ir

bendradarbiai, jog visados labai branginome ir branginsime ar tai su darbais susietą didžiadvasiškumą, ar pastangas surasti ką nors nauja, kad būtų patenkinti nauji būtinumai, kuriuos atneša pasikeitę laikai. Jie juo arčiau bus sujungti su Mumis, o Mus su jais juo labiau jungs tėviškas gerumas, juo noriau ir arčiau jie jungsis su savo Ganytojais — savo vadais ir mokytojais — kaip su pačiu Kristumi, ir gyvenimo šventumu, ir pilnu klusnumu.

Nėra reikalo ilga kalba aiškinti, kiek Mes, Garbingieji Broliai, dedame vilčių į kunigus vienuolius įgyvendinti Mūsų mintims bei pasiryžimams. Jums visiems yra aišku, kiek jie prisideda Kristaus Karalystei ir savo krašte stiprinti, ir svetur jai paskleisti. Vienuolinių bendruomenių nariai tesistengia saugoti ir vykdyti ne tik Kristaus įsakymus bet ir patarimus. Jie, ar tai savų šventų židinių priedangoje atsidėdami šventiems dalykams, ar viešumon išeidami ir visiškai pasišvęsdami bendram gerui, teparodo gyvu pavyzdžiu tobulo krikščioniško gyvenimo būdą. Teišsižada visokių žemiškų dalykų ir savo patogumų, kad tokiu būdu tikinčiuosius nuolat ragintų į aukštesnius dalykus, eidami prieš jų akis gyvu pavyzdžiu. To laimingai pasieks pridėdami čia dar krikščioniškosios labdaros pareigas, kuria yra pagydomos visokios ir sielos, ir kūno negalės. Kaip Bažnyčios istorijos paminklai liudija, degdami dieviškąja meile, jie dažnai taip toli nueidavo, kad sielų išganymui, skelbdami Evangeliją, paaukodavo savo gyvenimą ir savo pačių mirtimi praplėtė Kristaus Karalystės ribas, skleisdami tikėjimo vienybę ir krikščioniškąjį brolišku mą.

Kristų tikinčiųjų protams priminkite tai, kad jie privačiai, ar viešai pasivesdami paskleisti Kristaus pažinimą ir jo meilę, jūsų klero vadovaujami yra verti būti sveikinami kaip **išrinktoji giminė, karališkoji kunigystė, šventoji tauta, įsigytieji žmonės** [53]). Jie, ankštai susijungę su Mumis ir su Kristumi savo pastangomis ir uolumu plėsti Kristaus

Karalystę, puikiausiai pasitarnauja žmonių tarpusavio ramybei. Kristaus Karalystėje auga ir žydi toji teisių lygybė, kad visi būdami garbingi su tuo pat kilnumu būtų papuošti tuo pačiu brangiausiu Kristaus krauju. Kurie gi atrodo kitiems vadovaują, sekdami paties Kristaus Viešpaties pavyzdžiu, teisingai yra vadinami ir tokie yra — bendrų gėrybių valdytojai ir todėl visų tarnų tarnai, ypač silpnųjų ir neturinčiųjų jokios galios.

22. Klaidingi naujumai gali kai ką suklaidinti.

Tačiau ką padarė tiems, kurie yra reikalingi pagalbos, tęsiant toliau dieviškąjį darbą, socialinio gyvenimo pasikeitimas, įvesdamas juos į vargą ir tą vargą padidindamas, tai gimdo nemaža naujų pavojų nepatyrusiems. Iš tikrųjų, vos nurimus pragaištingiausiam karui, nesant valstybėse ramybės dėl grupių nesantaikos, žmonių sielas ir protus užvaldė tokie nepažaboti rūpesčiai ir toks nuomonių sugedimas, kad jau tenka bijoti, ar kuris net iš geriausių krikščionių ir dargi net kunigų neužsikrės liūdna klaidų liga, suviliotas klaidos, prisidengusios tiesa ir gėriu.

23. Per daug yra nepažįstančių Bažnyčios mokslo.

Kiek yra tokių, kurie išpažintų Bažnyčios doktriną tuose dalykuose, kurie liečia pasaulinės valdžios autoritetą ir priderantį jai klusnumą, nuosavybės teisę, darbdavių ir darbininkų teises ir pareigas, būtinus santykius tarp valstybių ar tarp įmonių savininkų ir darbininkų, tarpusavio santykius tarp Bažnyčios ir pasaulinės valdžios ar Šventojo Sosto teises, Romos Popiežiaus ir kitų Vyskupų privilegijas ar pagaliau paties Kristaus Viešpaties, Atpirkėjo ir Valdytojo, teises į atskirus žmones ir visas tautas? Jie kalbomis, raštais ir visu gyvenimo būdu ne kitaip elgiasi, kaip tarsi mokslas ir įsakymai tiek kartų Popiežių Leono XIII, ypač Pijaus X, Benedikto XV paskelbti, ar tai būtų netekę savo galios, ar visai būtų pasenę.

Visur čia reikia įžiūrėti tam tikrą moralinio, teisinio ir socialinio modernizmo rūšį, kurį kartu su anuo dogmatiniu modernizmu griežtai atmetame.

Taigi reikia iš naujo priminti tą mokslą ir tuos įsakymus. Visuose reikia taip pat žadinti tą dieviškojo tikėjimo ir meilės karštį, kuris tik vienas tegali atskleisti to mokslo turinį ir paraginti saugoti įsakymus. Norime, kad tai būtų ypač vykdoma auklėjant krikščioniškąjį jaunimą, ypač tą, kuris yra ruošiamas dvasiniam pašaukimui. Kad tas jaunimas, besiblaškydamas tokiame tvarkos nepastovume ir nuomonių sumišime, kaip sako Apaštalas, nebūtų **siūbuojamas ir kiekvieno mokslo vėjo nešiojamas kūdikis žmonių nedorybe, suvedžiojamas paklydimo vyliaus** [54]).

Iš šios Apaštalų Sosto tarsi aukštumos ir laivo Mums aplink bežvelgiant, Garbingieji Broliai, dar labai daug pasitaiko tokių, kurie, Kristaus arba visai nepažindami, arba nesilaikydami jo pilno ir tikro mokslo bei įsakyto vieningumo, dar nėra šios avijos, kuriai tačiau Dievo yra skirti. Todėl tas, kuris eina amžinojo Ganytojo pareigas, negali neužsidegti tuo pačiu uolumu ir nepakartoti tų kad ir trumpiausių, bet pilnų meilės ir atlaidingiausio uolumo žodžių: **Man reikia ir anas (avis) atvesti** [55]). Taip pat prisimindamas su didžiausiu džiaugsmu priima to paties Kristaus pranašavimą: **jos klausys mano balso ir bus viena avija ir vienas ganytojas** [56]). Ir taip tepadaro Dievas, kad tai, ko Mes su Jumis, Garbingieji Broliai, ir su Jūsų Kristaus tikinčiųjų būriais maldaujame vienu troškimu ir sutartine malda, kogreičiausiai pamatytumėm išsipildant šį maloniausią ir tikriausią dieviškosios Širdies pranašavimą su gražiausiu sėkmingumu.

24. Tautų santykiai su Apaštalų Sostu.

To tikybinio vieningumo tarsi koks pranašas atrodo besireiškiąs, kas jums yra ne paslaptis, kad šiuo pastaruoju laiku visiems nelauktai, o kai kam gal ir nemaloniai, Mūsų, o tikriausiai ir jūsų didžiausiam malonumui: daugelio pirmaeilių vyrų ir beveik visų tautų vadai, visi tarsi pažadinti vieno taikos troškimo, su šiuo Apaštalų Sostu ar tai atnaujina seną draugystę, ar tai pirmą kartą užmezga santykius beveik lenktyniaudami. Dėl to Mes tei-

singai džiaugiamės, ir tai ne tik dėl Bažnyčios autoriteto pakilimo, bet ir dėl padidėjusios jos geros įtakos spindėjimo ir visiems jaučiamai patiriamos nuostabios galios, kuria ši Dievo Bažnyčia gali prisidėti prie žmonių bendruomenės visokios gerovės, net pasaulinės ir žemiškosios, pakėlimo.

25. Bažnyčia padeda ir žemiškai laimei.

Nors ji, vaduodamosi dieviškuoju paliepimu, siekia dvasinių, nenykstančių gėrybių, tačiau, kad visa tarpe savęs derintųsi, tiek yra palanki pavienių žmonių ir pačios žmonijos gerovei, kad negalėtų būti daugiau palanki, jeigu ji būtų įsteigta rūpintis tiktai žemiškąja gerove.

Nors Bažnyčia mano, kad jai nedera be reikalo rūpintis grynai žemiškų ir politinių reikalų tvarkymu, vistiek laiko savo pareiga rūpintis, kad todėl pasaulinė valdžia jokiu būdu arba nekliudytų anų aukštesnių gėrybių, į kurias įeina žmonių amžinasis išganymas, arba nesiektų blogo ir nuostolingo dalyko nedorais įstatymais, arba nesistengtų susilpninti pačios Bažnyčios santvarką, ar galutinai nesiektų paniekinti šventas Dievo teises civilinėje žmonių bendruomenėje.

26. Santykiuose su valstybe Bažnyčios laisvė ir garbė turi likti nepažeista.

Taigi ta pačia mintimi ir tais pačiais žodžiais, kuriais dažnai Mūsų minimas ir sektiniausias Mūsų pirmatakas Benediktas XV anoje paskutinėje savo kalboje, pasakytoje praėjusiųjų metų lapkričio mėn. 21 dieną, dėl tarpusavio santykių tarp Bažnyčios ir civilinės bendruomenės šventai išpažino, ir Mes tai išpažįstame ir naujai pakartojame: Tos rūšies sutartyse Mes nepakęsime, kad kas nors įsibrautų, kas nesiderintų su Bažnyčios garbe ir laisve; ypač šiais laikais yra svarbu pačios civilinės bendruomenės gerui, kad ta garbė ir laisvė būtų nepaliesta ir nesutepta.

27. Apgailestaujami santykiai su Italija.

Kadangi taip yra, tai nereikia nė kalbėti, su kokiu sielos skausmu nerandame Italijos tų tautų skaičiuje, kurios su Apaštalų Sostu palaiko draugiškus ryšius [57]). Nerandame Italijos, Mūsų brangiausios Tėvynės, išrinktos to Dievo, kuris savo Apvaizda nustato visų dalykų ir visų laikų tvarką. Joje jis

paliko savo Vietininko žemėje sostą, kad šis Miestas, būstinė kad ir didelės, tai vis tik ribotos valstybės, taptų sostine viso pasaulio: kadangi jame yra dieviškosios valdžios sostas, savo prigimtimi pranešančios visų tautų ir giminių ribas, apimančios visas tautas ir gimines. Gi šios valdžios ir kilmė, ir dieviška prigimtis, ir Kristaus tikinčiųjų, visame pasaulyje gyvenančių, visuotinumo šventa teisė reikalauja, kad ta šventoji valdžia neatrodytų priklausanti kokios nors žmogiškos valdžios ir kokių nors žmogiškų įstatymų (nors tie įstatymai siūlytųsi Romos Popiežiaus laisvę paremti kokia nors pagalba ir garantijomis), o kad būtų ir aiškiai atrodytų esanti laisva tiek savo teisių, tiek savo galios atžvilgiu.

Pati dieviškoji Apvaizda, žmogiškų reikalų tvarkytoja ir teisėja, ne tik be skriaudos Italijai, bet didelei jos naudai tos laisvės garantijomis buvo sustiprinusi Romos Popiežiaus autoritetą. Tos garantijos dieviškuoju sprendimu tiek amžių buvo tinkamos apginti laisvę, kurias pavaduoti nieko kito nei dieviškoji Apvaizda nenurodė, nei žmonių protai nesurado. Tos garantijos, sulaužytos nedraugiška jėga ir tebelaužomos dar ir dabar, sudarė tas nepakenčiamas Romos Popiežiaus gyvenimo sąlygas, kurios viso pasaulio ir visų Kristaus tikinčiųjų sielas pripildo didelio ir nuolatinio liūdesio. Taigi Mes, Mūsų pirmatakų ir nuomonių ir pareigų paveldėtojai ir apdovanoti tuo pačiu autoritetu, kuris tik vienas gali šiuo klausimu daryti sprendimą, ne tuščios žemiškos valdžios troškimo vadovaujami, kurio bent kiek jausti Mums būtų tiesiog gėda, bet galvodami apie Mūsų žmogiškojo gyvenimo pabaigą, prisimindami tą griežčiausią apyskaitą, kurią turėsime atiduoti dieviškajam Teisėjui, iš Mūsų pareigos šventumo Mes šioje vietoje atnaujiname tuos reikalavimus, kuriuos statė Apaštalų Sosto teises ir garbę gindami Mūsų pirmatakai.

Iš šio Apaštalų Sosto Italijai nėra ko bijoti kokios nors skriaudos. Kad ir koks Romos Popiežius

būtų, tai jis visada bus toks, kuris visa širdimi pasisavins šį Pranašo posakį: **Aš mąstau taikos mintis, o ne priespaudos** [58]), tikros taikos, taigi sujungtos su teisingumu, kad būtų galima teisingai pasakyti: **Teisingumas ir taika tarpe savęs pasibučiavo** [59]). Visagaliui ir gailestingam Dievui priklauso padaryti, kad galutinai ši džiaugsminga diena išauštų gausi visokiu gėriu tiek Kristaus Karalystei kurti, tiek sutvarkyti Italijos ir viso pasaulio reikalams: kad tai nebūtų veltui, visi teisingai galvoją stropiai tepasistengia.

Kad tos taikos dovanos žmonijai būtų ko veikiausiai suteiktos, visus Kristaus tikinčiuosius atsidėję raginame, kad kartu su Mumis atsidėję melstųsi, ypač šiomis Kristaus Viešpaties, taikingojo Karaliaus, Gimino dienomis, kuriam ateinant į pasaulį angelų būriai giedojo: **Garbė Dievui aukštybėse, o žemėje ramybė geros valios žmonėms** [60]).

28. Palaiminimas.

Norime, Garbingieji Broliai, kad šios taikos tarsi laidas būtų Mūsų Apaštališkasis palaiminimas, kuris, kiekvienam iš klero ir tikinčiųjų ir pačioms valstybėms bei krikščionių namams nešdamas visokią palaimą, atneštų gyviesiems palaimą, mirusiems amžinąjį atilsį ir laimę. Ir tą palaiminimą, Mūsų atsidavimo liudininką, Jums, klerui bei Jūsų tikintiesiems su malonumu teikiame.

Išleista Romoje, prie šventojo Petro, 1922 m. gruodžio 23 dieną, Mūsų pontifikato pirmaisiais metais.

Popiežius P i j u s XI

---

[1]) II Kor. 6, 11;
[2]) II Kor. 11, 28;
[3]) Jer. 8, 15;
[4]) Jer. 14, 19;
[5]) Iz. 59, 9—11;
[6]) I Kor. 2, 14;
[7]) Efez. 4, 12;
[8]) Mork. 7, 23;
[9]) Pam. 1, 2, 14;
[10]) Jok. 4, 1;
[11]) Pat. 14, 24;
[12]) S. August. de Civ. Dei;
[13]) Iz. 1, 28;
[14]) Jo. 15, 5;
[15]) Luk. 11, 23;
[16]) Efez. 5, 22;
[17]) Kol. 3, 15;

18) Jo. 14, 27;
19) I Kor. 16, 7;
20) Mat. 23, 8;
21) Jo. 15, 12;
22) Gal. 6, 2;
23) Ps. 9, 5;
24) Iz. 32, 17;
25) Efez. 2, 14;
26) II Kor. 5, 19;
27) Jo. 3, 16;
28) 2 a 2 ae, qu. 3, ad 3;
29) Rom. 14, 17;
30) Mat. 16, 26;
31) Mat. 10, 28;
32) Mat. 6, 33; Luk. 12, 31;
33) Pil. 4, 7;
34) Pam. 14, 17;
35) Ps. 118, 165;
36) Pat. 13, 131;
37) Mat. 22, 21;
38) Jo. 19, 11;
39) Mat. 23, 2;
40) Rom. 13, 1;
41) S. August. De moribus Eccl. Cath.;
42) I Kor. 16, 7;
43) Kol. 3, 11;
44) Efez. 3, 15;
45) Apd. 20, 26;
46) II Kor. 5, 18;
47) I Kor. 4, 1;
48) Mat. 5, 13;
49) I Petr. 5, 3;
50) Mat. 5, 19;
51) Efez. 4, 1, 16;
52) Teis. 6, 17;
53) I Petr. 2, 9;
54) Efez. 4, 14;
55) Jo. 10, 16;
56) Jo. 10, 16;
57) 1929 metais Italija su Apaštalų Sostu pasirašė Laterano Sutartį ir konkordatą, tokiu būdu užbaigdama nesantaiką, kuri tęsėsi nuo Garibaldi karų;
58) Jer. 29, 11;
59) Ps. 84, 11;
60) Luk. 2, 14.

JO ŠVENTYBĖS P. PIJAUS XI

ENCIKLIKA

APIE VISUOMENĖS TVARKOS ATNAUJINIMĄ IR APIE JOS PAGAL EVANGELIJOS MOKSLĄ PATOBULINIMĄ, 40 METŲ P. LEONO XIII ENCIKLIKOS „RERUM NOVARUM" PROGA

(Quadragesimo anno)

Garbingieji Broliai, Mielieji Sūnūs,

Pasveikinimas ir Apaštališkas Palaiminimas

Keturios dešimtys metų praėjo nuo to laiko, kai palaiminto atminimo Mūsų pirmatakas Leonas XIII išleido nepaprastai puikią Encikliką Rerum Novarum. Visas katalikų pasaulis pilnas dėkingumo džiaugsmo mini tai vertai ir iškilmingai. 1. Jubilejinė sukaktis.

Teisybė, tam nuostabiam ganytojinio rūpesčio dokumentui jau buvo paruošusios kelią Mūsų Pirmatako Enciklikos: apie žmonių draugijų, šeimos ir Moterystės Sakramento pagrindus [1]); apie valstybinės galybės kilmę [2]) ir jos sutvarkytus santykius su Bažnyčia [3]); apie pagrindines krikščionio piliečio pareigas [4]); apie socializmo klaidas [5]) ir klaidingas žmogiškos laisvės teorijas [6]), taip pat daug kitų, kurios pilnai išreiškia Leono XIII mintį. Tačiau Enciklika „Rerum Novarum", palyginti su kitomis, turi ypatinga tai, kad pateikė kaip tik svarbiu ir reikalingu momentu direktyvų tinkamai spręsti sunkioms visuomeninio gyvenimo problemoms, kurios vadinamos „socialiniais klausimais".

Proga

2. Enciklikos "Rerum Novarum" kilmė.

Baigiantis devynioliktajam amžiui, ekonominė evoliucija ir pramonės kilimas daugely tautų vis labiau skėlė visuomenę į dvi klases: jų vieną, skaičium negausi, naudojosi visais patogumais, kurių gausiai teikė naujų laikų išradimai, o antroji klasė, nesuskaitoma daugybė darbininkų, slegiama baisaus skurdo, negali išsivaduoti iš to padėjimo, nors ir kažin kaip stengtųsi.

3. Kapitalistų ir darbinikų laikymasis.

Tas padėjimas nekelia jokių sunkumų tiems, kurie, plačiausiai naudodamies pasaulio gėrybėmis, jose mato būtiną ekonominių įstatymų padarinį ir norėtų pavesti vien artimo meilei visus rūpesčius švelninti vargus, tarytum, artimo meilė turėtų pridengti savo skraiste tas teisingumo žaizdas, kurias įstatymų leidėjai toleruoja, o kartais net sankcionuoja. Bet darbininkai pernelyg sunkų savo likimą kentė tik prieštaraujančia valia ir atsisakė toliau nešti tokį nepakeliamą jungą. Kai kurie iš jų, piktų patarimų kiršinami, ėmė siekti visiškai sugriauti žmonių visuomenę; gi kita dalis, kurią krikščioniškas auklėjimas atitraukė nuo tų piktų sambrūzdžių, įsitikino, kad ko skubiausiai reikia gilios reformos.

4. Katalikų pastangos.

Ne kitaip manė nemaža katalikų vyrų, tiek kunigų, tiek pasauliečių dalis, kurie, nuostabios artimo meilės raginami, jau seniai bandė šalinti nenupelnytą proletariato skurdą. Ir jie negalėjo sutikti su nuomone, kad tokia milžiniška ir neteisinga nelygybė laikinių gėrybių padalijime atitiktų be galo teisingus Kūrėjo tikslus.

5. Katalikų apsivylimas.

Jie ieškojo tiesiogiai ir greitai veikiančių gydomųjų vaistų prieš apgailėtiną viešos tvarkos ardymą, taip pat apsaugojančių priemonių, kad galėtų sulaikyti bent nuo didesnio gedimo. Tačiau vieni juos sutiko kaip pavojingus naujumų ieškotojus — ir tai parodo, kokie silpni yra net geriausi žmonės, o kiti, silpninami nuomonių įvairumo, kurios pasireiškė net jų pačių eilėse, neapsisprendė, kuriuo keliu eiti.

Tame konflikte, kuris taip giliai suskaldė žmonės ne be skriaudos taikai, daugiau kaip visuomet nukrypo akys švento Petro Sosto link, visokios teisybės saugotojo, iš kurio išganingi žodžiai eina į visą pasaulį. Taip prie Kristaus Įpėdinio kojų plaukė iš viso pasaulio lig šiol negirdėtas skaičius vadovaujančių socialiniams mokslams vyrų, darbdavių ir, pagaliau, net pačių darbininkų: visi vienu balsu maldavo tikrų direktyvų, kurios padėtų rasti saugų kelią. 6. Kreipimasis į Apaštalų Sostą.

Išmintingiausias Popiežius ilgai svarstė dalyką Dievo akivaizdoje; sukvietė labai daug prityrusių patarėjų; iš visų pusių buvo rimtai persvarstyta problema ir pagaliau pagal apaštališkos pareigos liepimą [7]), kad ilgesnis tylėjimas šiuo atveju neatrodytų tų pareigų apleidimas [8]), pasiryžo kalbėti Kristaus Bažnyčiai ir visai žmonijai, naudodamasis Dievo jam pavesta mokymo tarnyba. 7. Apaštalų Sosto nuomonė tais klausimais išreikšta Enc. "Rerum Novarum".

Tuo būdu 1891 metų gegužės mėn. 15 d. pakėlė ilgai lauktą balsą; uždavinio sunkumo neišgąsdintas, amžiaus nepalenktas, su didžiu griežtumu nurodė žmonių giminei naujus kelius socialiniams klausimams spręsti. 8. Jos data.

Svarbesnieji turinio punktai

Jūs, Garbingieji Broliai ir Mieli Sūnūs, esate labai gerai susipažinę su tuo nuostabiu mokslu, kurį teikia Enciklika Rerum Novarum, tas neužmirštamas dokumentas. Geriausias Ganytojas nusiskundžia, kad tokia didelė žemesnioji žmonijos klasė vargsta be kaltės didžiausiame skurde; jis pats imasi drąsos ginti darbininkams, kuriuos palengva gyvenimas paliko pačius vienus be globos nežmoniškų darbdavių ir jų nesuvaldomų konkurentų gobšumui [9]). Jis nesitiki nieko nei iš liberalizmo, nei juo labiau iš socializmo. Pirmasis buvo parodęs visišką nesugebėjimą socialiniams klausimams spręsti, o paskutinysis teikė tokią prastą gydymo priemonę, kuri būtų nuvedusi žmonių visuomenę į dar didesnę prarają. 9. Užuojauta vargstantiems.

Bet suprasdamas savo teisę ir ypatingą misiją, kad jam priklauso rūpintis religija ir vadovauti visam tam, kas su ja yra glaudžiai susiję, popiežius ėmėsi klausimo, kuriame be Tikybos ir Bažnyčios pagalbos negalimas joks priimtinas sprendimas [10]). Nekintamais proto ir apreiškimo pagrindais nušvietė „kintamas teises ir pareigas pasiturinčiųjų ir beturčių, darbdavių ir darbininkų" [11]). Su pilna pasitikėjimo drąsa ir kalbėdamas, kaip „tas, kuris turi galios" [12]), išaiškino ir nustatė griežtai, ką Bažnyčia, ką valstybė, ką patys suinteresuotieji gali įnešti to klausimo išsprendimui.

10. Kaip Encikliką buvo sutikta.

Neveltui popiežius pakėlė savo apaštališkąjį balsą. Didžiai nustebę klausės jo su džiaugsmu ne tiktai ištikimi Bažnyčios sūnūs, bet daugelis kitų nuo tikro tikėjimo toli klajojančių, su mažomis išimtimis visi, kurie paskui svarstė visuomeninius ir ekonominius klausimus moksliškais tyrinėjimais arba praktišku įstatymų leidimo darbu.

Su ypatingu džiaugsmu sutiko popiežiaus Encikliką krikščionys darbininkai, kurie pasijuto esą suprasti ir ginami aukščiausio žemėje autoriteto, lygiai kaip ir tie kilnūs žmonės, kurie, nenuilstamai stengdamies pagerinti darbininkų būklę, ne kitaip buvo pasitinkami, kaip su bendru abejingumu, neretai su nekenčiamu įtarimu, jeigu ne su aiškiu nedraugiškumu. Įvairūs kraštai teisingai įvertino apaštalinę Encikliką, kiekvienas savu būdu su dėkingumu ją paminėdami.

Iš tos visos užgiriančios sutartinės buvo keletas sielų, kurioms Enciklika sukėle tam tikro neramumo. Iš tikrųjų, Leono XIII raštas toks kilnus, toks aukštas, vispusiškai naujas pasauliui, net kai kuriems katalikams sukėlė nepasitikėjimą ir triukšmo baimę. Ji iš tikrųjų taip drąsiai triuškino liberalizmo stabus, jog nebesulaikė jokie įsisenėję prietarai ir rodė daug kam neįtikimas perspektyvas taip, kad žmonės labiau prisirišę prie praeities, niekino tą naują socialinę filosofiją; bailios dvasios bijojo kilti į tokias aukštybes, o kiti,

stebėdamies tuo šviesiu idealu, laikė jį chimerišku, kurio įgyvendinimo esą galima trokšti, bet ne tikėtis.

Dabartinės Enciklikos turinys ir tikslas

Rerum Novarum Enciklikos keturių dešimčių metų sukakties šventė, kuri su didžiu džiaugsmu pradedama minėti visų ir visur, bet labiausiai iš viso pasaulio plaukiančių į šventąjį miestą katalikų darbininkų, teikia mums norimą progą prabilti. Mes norime apžvelgti palaimos gausius Leono XIII Enciklikos vaisius tiek Katalikų Bažnyčiai, tiek visai žmonių visuomenei; Mes ginsime nuo tam tikrų svyravimų jos svarbiausias ekonomines doktrinas ir Mes išvystysime kai kurias jos vietas. Pagaliau, spręsdami šių dienų ekonominį režimą ir pasmerkdami socializmą, nurodysime tikras dabartinio visuomeninės tvarkos sąmyšio priežastis ir parodysime vienintelį galimą kelią išganingos restauracijos linkui, būtent — atnaujinimo dorovinių krikščioniškųjų papročių. To laikydamies, Mes skirsime tris svarbiausias Mūsų Enciklikos dalis.

I

11. Enciklikos "Rerum Novarum" vaisiai.

Kad galėtume pradėti nuo to, ką pirmoje dalyje esame užsibrėžę, negalime susilaikyti nepaminėję šio šv. Ambrozijaus patarimo: „Dėkingumo pareiga yra pirmoji mūsų pareiga" [13]; tad turime siųsti padėką visagalinčiam ir visų geriausiam Dievui už gausią palaimą, kuri teko Bažnyčiai ir pasauliui per Leono Encikliką. Norėdami padaryti tos palaimos paviršutinę apžvalgą, turėtume duoti ne mažiau kaip bendrą visuomeninio ir ekonominio išsirutuliojimo vaizdą per paskutinius 40 metų. Trijuose skyreliuose galima trumpai sutraukti trimis rūšimis atsakančią įtaką, kurios tikėjosi Mūsų Pirmatakas iš savo didelio restauracijos darbo.

12. 1. Bažnyčios vaidmuo:

Leonas XIII pirmoj vietoj padėjo Bažnyčią liečiantį veikimą: Bažnyčia, semdama mokslą iš Evan-

gelijos, gali tuo mokslu tą kovą arba visai sustabdyti, arba, pašalinus žiaurumus, ją bent sušvelninti; toji pat Bažnyčia stengiasi savo dėsniais ne tik šviesti kiekvieno žmogaus protą, bet ir tvarkyti visą gyvenimą bei papročius; toji pati Bažnyčia gerina ir pačių darbo žmonių būvį, steigdama jiems daugelį labai naudingų įstaigų [14]).

13. a. Mokslo atžvilgiu,

Bažnyčia nepaliko nenaudojusi šių brangių šaltinių, bet yra juos plačiai pavartojusi visuomenės rimties labui; tiek savo žodžiais, tiek savo raštais ir Leonas XIII, ir jo įpėdiniai tebeskelbia atsidėję Enciklikos Rerum Novarum visuomeninį ir ekonominį mokslą; jie nesustojo bandę jį pritaikyti ir pritapdinti laikui ir aplinkybėms, visuomet pasirodydami ypatingai ir visai tėviškai atsidėję neturtėliams ir silpnuoliams, kurių, būdami tvirti ganytojai, pasidarė gynėjais. 1. Su tokiu pat mokytumu ir rūpestingumu daugelis vyskupų aiškino tą patį mokslą, nušviesdami jį savo paaiškinimais ir pritaikydami įvairių kraštų reikalams pagal Šv. Sosto sprendimus ir mintį. 2. Todėl nereikia stebėtis, kad vadovaujami Bažnyčios nurodymų, daugelis mokslininkų, tiek kunigų, tiek pasauliečių, ėmėsi karštai plėsti pagal laiko reikalavimus ekonomijos ir visuomenės mokslus, pirmiausia rūpindamiesi pritaikyti naujiems reikalams nekintamus Bažnyčios mokslo principus.

Tuo būdu yra susidaręs Leono XIII Enciklikos globojamas ir šviečiamas katalikų visuomenės mokslas, kuris auga ir turtėja diena iš dienos nepaliaujamo darbo rinktinių žmonių dėka, kuriuos esame pavadinę Bažnyčios padėjėjais. Ir šitas mokslas neapsiriboja griežtai mokykliniais darbais: jis iškeliamas į dienos šviesą ir stoja į kovą, kaip tai aiškiai parodo toks naudingas ir taip branginamas katalikų universitetų, akademijų seminarijų mokslas, kongresai arba visuomeninės savaitės, tiek kartų laikytos su tokiu gražiu pasisekimu; tyrinėjimų rateliai; pagaliau, puikūs visokios rūšies leidiniai, taip sėkmingai paplitę.

Šituo nesibaigia pasitarnavimai, patiriami iš Leono XIII rašto, nes šie pamokymai pamažu ir neįučiomis paveikė net tuos žmones, kurie, neturėdami katalikų vienybės palaimos, nepripažįsta Bažnyčios autoriteto.

Tuo būdu katalikybės visuomeniniai principai ilgainiui virto bendru žmonijos lobiu. Ir Mes džiaugiamės dažnai matydami amžinas mūsų garsaus atminimo Pirmatako tiesas, kartojamas ir ginamas ne tiktai nekatalikų spaudoje ir knygose, bet taip pat parlamentuose ir tribunoluose.

Dar daugiau: po baisingo karo didžiųjų valstybių vadai stengėsi sutvirtinti taiką, iš pagrindų keisdami visuomenės gyvenimo sąlygas; tarp taisyklių, duotų darbininkų darbui tvarkyti pagal teisybę ir teisingumą, jie priėmė didelį skaičių nuostatų, taip sutinkančių su Leono XIII principais ir nurodymais, jog atrodo, kad juos tyčia iš ten pasiėmė. Be jokio abejojimo, Enciklika Rerum Novarum buvo atmintinas dalykas ir iš tikrųjų jai galima taikyti Izaijo žodžiai: „Ir iškels ženklą tarp tautų" [15]).

14. b. Pritaikymo atžvilgiu.

Teorinių darbų dėka Leono XIII principams plintant sielose, buvo pradėti tie principai taip pat ir praktikuoti. Pirmiausia aktyvi gera valia, uoliai atsidėjusi, ėmė kelti žmonių klasę, kuri be galo išaugo dėl pramonės pažangos, tačiau nebuvo gavusi visuomenės organizme teisingos vietos, todėl buvo apleista ir beveik niekinama. Mes čia kalbame apie darbininkus, apie tuos darbininkus, kurių sielos naudai ėmėsi darbo tiek kunigai, tiek vienuoliai, vyskupų vedami, kurie turėjo pakankamai ir kitų rūpesčių, sekančių iš jų pareigų. Šios nuolatinės pastangos, kuriomis buvo norima įkvėpti darbininkams krikščionybės dvasią, be kita ko, jiems padėjo suprasti savo tikrąją vertybę, išsiaiškinti savo luomo teises ir pareigas, padėjo jiems žengti teisingos pažangos keliu, net pasidaryti savo draugų vadais.

Iš to darbininkams atsirado gausingesnių ir tikresnių gyvenimo priemonių, nes buvo ne tik pradėta, kaip tai kvietė daryti popiežius, dauginti labdarybės ir artimo meilės įstaigas, bet diena iš dienos visur buvo matyti vis gausingesnių, pagal Bažnyčios norą, dažnai vedamų kunigų naujos kooperacijos ir savišalpos draugijų, į kurias įėjo darbininkai, amatininkai, žemdirbiai ir visokios rūšies kiti darbininkai.

15. 2. Valstybės veikla.

Valstybės atžvilgiu Leonas XIII drąsiai peržengė ribas, kuriose liberalizmas ligi šiol buvo laikęsis; jis nesibijo mokyti, kad valstybė yra ne tiktai tvarkos ir teisės sargas, bet jog ji turi energingai dirbti, kad visais įstatymais ir įstaigomis taip valdytų, „kad valstybės bei atskirų žmonių gerovė savaime plėtotųsi iš paties valstybės sutvarkymo ir valdymo" [16]). Be abejojimo, (valstybė) turi palikti atskiriems žmonėms ir šeimoms teisingą veiksmų laisvę, tačiau su sąlyga, kad bendroji gerovė būtų saugojama ir kad niekas nebūtų nuskriaustas. Vyriausybės turi ginti visuomenę ir jos narius, tačiau jos, saugodamos atskirų žmonių teises, turi ypač rūpintis silpnaisiais ir apleistaisiais. „Turtingieji yra savo turtais apsišarvavę ir ne tiek reikalauja valstybės globos, o neturtingųjų minios yra be turtų ir patys neapsigina nuo skriaudų, todėl daugiausia pasikliauja valstybės globa. Todėl valstybė ir privalo ypatingai rūpintis darbininkais, nes jie priklauso beturčių klasei" [17]).

Mums tolima mintis nepripažinti, jog jau ir prieš Leoną XIII ne viena vyriausybė yra aprūpinusi būtiniausius reikalus ir nubaudusi kaltuosius už aiškiausias skriaudas. Tačiau tik po to, kai nuo Petro Sosto aukščiausio kunigo balsas praskambėjo po visą pasaulį, valstybių tvarkytojai, aiškiau suprasdami savo pašaukimą, ėmė plačiau vykdyti visuomenės politiką.

Tačiau kai ėmė svyruoti klaidingos liberalizmo dogmos, kurios iš seno paralyžavo bet kurį naudingą įstaigų įsikišimą, Enciklika sužadino pačiose

plačiose masėse galingą sąjūdį, palankų aiškesnei visuomeniškumo politikai. Enciklika užtikrino valdytojams brangią paramą geriausių katalikų, kurie, įstatymus leidžiant, buvo kilnūs naujųjų įstatymų pradininkai; dar daugiau: kunigai, giliai paliesti Leono XIII pamokymų, yra pasiūlę daug naujų visuomenės įstatymų balsuoti parlamentuose; jų nepaliaujamais rūpesčiais jie buvo visiškai įvykdyti.

Per šias nuolatines pastangas gimė nauja teisė, kurios visiškai nepažino prieš jį buvusi karta; ta teisė užtikrino darbininkams pagarbą šventų teisių, kylančių iš jų žmogaus ir krikščionio vertingumo. Darbininkai, jų sveikata, jų gabumai, jų šeima, jų butas, dirbtuvė, algos draudimas nuo darbo nelaimių, žodžiu sakant, visa, kas surišta su darbininkų luomu, ypač moterys ir vaikai, yra šių apsaugojančių įstatymų objektas.

Jei šie pertvarkymai ne visada ir ne visur tobulai sutinka su Leono XIII nustatytomis taisyklėmis, tai negalima neigti, kad juose dažnai girdėti aidas Rerum Novarum Enciklikos, kuriai galima priskirti daugumą pagerinimų, įvykdytų darbininkų gyvenime.

16. Pačių suinteresuotųjų veikla.

Galiausiai išmintingasis popiežius parodė, kad patys darbdaviai ir darbininkai gali daug padėti išspręsti visuomenės reikalus „per įstaigas, tinkančias teikti pagalbos reikalingiesiems ir suartintų šiuodu luomų" [18]). Tarp šitų visų įstaigų, jo išmanymu, pirmutinė vieta tenka draugijoms, sudaromoms tiek vienų darbininkų, tiek draugijoms, kuriose yra drauge darbininkai ir darbdaviai. Popiežius ilgai jas giria ir rekomenduoja ir maestriškuose puslapiuose aiškina jų prigimtį, jų reikalingumą, jų naudingumą, jų teises ir pareigas.

Šitie nurodymai atėjo iš tikrųjų naudingiausiu laiku, nes ne viename krašte šiuo tarpu valstybių vadovybė, persiėmusi liberalizmu, maža terodė palankumo šiems darbininkų susibūrimams ir net atvirai kovojo prieš juos. Valstybė mielai pripažino

ir rėmė tolygias draugijas, steigiamas kitų luomų; tačiau per nežmonišką neteisybę ji neigė prigimtą teisę burtis tiems, kuriems juo labiausiai reikėjo gintis nuo stipresniųjų išnaudojimo. Net tam tikroj katalikų aplinkoj buvo šnairuojama į darbininkų šios rūšies organizavimosi pastangas, kaip socialistų ar perversmininkų įkvėptas.

17. a. Darbininkų draugijos.

Tokie autoritetingi Leono XIII nurodymai be galo padėjo sulaužyti šį pasipriešinimą ir nugalėti šį nepasitikėjimą; nurodymai dar labiau brangintini tuo, kad jie paragino krikščionis darbininkus žengti profesinių organizacijų keliu, nurodė jiems būdus ir sulaikė pareigos kelyje ne vieną darbininką, kuris buvo stipriai gundomas duoti savo vardą toms socialistų organizacijoms, kurios akiplėšiškai dėjosi vienintelėmis nužemintųjų ir nuskriaustųjų gynėjomis ir vienintele pagalba.

Dėl šių draugijų kūrimo Enciklika Rerum Novarum visai vietoj pastebėjo „darbininkų draugijas reikia taip organizuoti ir tvarkyti, kad jos virstų geriausiomis ir tinkamiausiomis priemonėmis tikslui pasiekti, būtent, kad kiekvienos draugijos narys turėtų, kiek tiktai galima, iš to medžiaginės ir dvasinės naudos sau ir savo šeimai; aišku, kad į narių religingumą ir doros kėlimą reikia žiūrėti kaip į svarbiausią dalyką, tai pirmiausias dalykas, kuriuo turi būti tvarkoma visa draugijos ekonomija" [19]). Iš tikrųjų, „padėjus religiją draugijų įstatymų pamatan, lengva nustatyti abipusius narių santykius taip, kad būtų pasiekta taika ir visuomenės gerovė" [20]).

Šitas draugijas atsidėjo visur steigti kunigai ir pasauliečiai, su girtinu uolumu trokšdami įkūnyti Leono XIII minties visumą. Šios draugijos auklėjo darbininkus gilius krikščionis, kurie moka suderinti rūpestingą savo amato darbštumą su tvirtais religijos pamokymais, kurie gali iš tikrųjų ginti savo teises ir savo laikinius reikalus su tvirtumu, dėl kurio nenuneigiami nei teisybės gerbimas, nei nuoširdus noras bendradarbiauti su kitais luo-

mais, atnaujinant visuomenę krikščionybės dvasia. — Leono XIII mintys ir nurodymai buvo įvairiai vykdomi, pagal vietos ir aplinkybių įvairumą. Kai kuriose srityse viena ir ta pati draugija apsiėmė pasiekti visus popiežiaus užbrėžtus tikslus. Kitur buvo imtasi pagal sąlygų reikalą darbas lyg ir pasidalyti, paliekant specialioms grupėms ginti darbo rinkoje darbininkų teises ir jų teisingus reikalavimus, kitoms grupėms paliekant organizuoti ekonominių dalykų savišalpą, o dar kitos galiausiai visai atsidėjo vien tiktai savo narių religijos ir dorovės reikalams arba kitiems tos pačios rūšies uždaviniams.

Šis paskutinysis būdas ypač įsigalėjo ten, kur arba įstatymų leidėjai, arba tam tikri ekonominio gyvenimo reiškiniai, arba apverktinas sielų ir širdžių toks gilus išsiskyrimas naujoj visuomenėj, arba galiausiai verčiąs būtinumas sudaryti vieningą frontą prieš tvarkos priešų puolimą — kliudė sudaryti grynai katalikiškus sindikatus. Tokiose aplinkybėse katalikai darbininkai iš tikrųjų yra verčiami įstoti į neutralius sindikatus, kuriuose tačiau gerbiama teisybė ir teisingumas ir kuriuose nariams katalikams duodama visa laisvė klausyti savo sąžinės ir Bažnyčios balso. Jeigu vyskupai laiko šias organizacijos būtinomis dėl aplinkybių ir tikėjimui pavojaus nesudarančiomis, tai čia vyskupų dalykas pritarti ar ne, kad jose dalyvautų katalikai darbininkai, laikydamies tačiau šiuo atveju taisyklių ir atsargumo, siūlomų Mūsų šv. atminimo pirmatako Pijaus X [21]). Pirmutinis svarbiausias atsargumas bus tas, kad šalia tų sindikatų gyvuos kitos organizacijos, kurios rūpinsis duoti savo nariams rimtą tikybos ir dorovės išlavinimą, kad jie iš savo pusės įkvėptų sindikatų organizacijoms gerą dvasią, kuria turi gaivinti visą jų veikimą. Tada įvyks, kad šios grupės darys įtakos, prašokančios jų narių ratelių ribas.

Vadinasi, tik Leono XIII Enciklikos dėka visur taip išplito šie darbininkų susibūrimai, jog skaičiaus

atžvilgiu, nors juos, deja, tebepraneša socialistų ir komunistų sąjungos — juose susirenka tiek atskirų kraštų ribose, tiek tarptautiniuose susirinkimuose žymios narių minios, galinčios stipriai palaikyti krikščionių darbininkų teises ir teisingus reikalavimus ar net priversti pritaikyti krikščionybės mokslą visuomenės gyvenime.

18. b. Kitų luomų draugijos.

Be to, tokie išmintingi Leono XIII pamokymai ir tokie aiškūs nurodymai apie prigimtinę organizavimosi teisę pradėti taikyti ir kitoms, ne tiktai darbininkų, grupėms.

Jo raštas nemaža prisidėjo, kad atsirado ir diena iš dienos plito vis labiau naudingos draugijos tarp žemdirbių ir vidurinio luomo ir kitos tokios rūšies įstaigos, kuriose ekonominiai reikalai lamingai jungiami su sielos uždaviniais.

19. c. Darbdavių draugijos.

Bet to negalima pasakyti apie sąjungas, kurias Mūsų pirmatakas taip karštai norėjo matyti steigiantis tarp darbdavių ir pramonės vadovų; Mes labai gailimės, kad jos tebėra tokios retos, be abejojimo, taip yra ne tiktai dėl žmonių klaidų, nes tam kliudo labai dideli sunkumai; Mes juos žinome ir juos teisingai įvertiname. Tačiau Mes tvirtai tikime, kad šios kliūtys greitai bus nugalėtos; ir su dideliu džiaugsmu sveikiname laimingus šioj srity bandymus, iš kurių jau pastebimų išdavų galima tikėtis ateityje dar didesnių vaisių.

20. Išvada: Rerum Novarum yra darbininkų Magna charta.

Šlovingieji Broliai ir Mielieji Sūnūs, šie visi geri dalykai seka iš Leono XIII Enciklikos ir Mūsų tėra tiktai paminėti, o ne išnagrinėti; šie geri vaisiai savo skaičium ir savo svarba aiškiai parodo, kad nemirtingasis dokumentas nebuvo tik didingo visuomenės idealo išreiškimas, bet buvo realybė; visai priešingai, Mūsų Pirmatakas yra sėmęs Evangelijoje, gyvajame gyvenimo šaltinyje, mokslą, kuris gali, jei ne tuojau panaikinti, tai bent labai sušvelninti baisingą kovą, draskančią žmoniją. Kad geroji sėkla, plačiai pasėta prieš 40 metų, iš dalies yra kritusi į gerą dirvą, Mums to laidas yra raminamieji vaisiai, kurių Dievo padedami yra gavę Dievo

Bažnyčia ir visa žmonių giminė. Dėl to drąsiai galime sakyti, kad Leono XIII Enciklika yra pasirodžiusi su laiku kaip didžioji Charta, kuri turi būti pagrindas viso krikščioniško darbo visuomeniškumo srityje. Kas niekintų šitą Encikliką ir jos iškilmingą minėjimą, parodytų, kad jis nieku verčia tai, ko nežino, arba nesupranta to, ką jisai žino pusiau, arba jei supranta, tai yra vertas, kad jam būtų į akis pasakyta jo neteisybė ir jo nedėkingumas.

Bet ilgainiui taip pat kilo abejonių dėl teisingo daugelio šios Enciklikos dalykų aškinimo, arba dėl darytinų iš jų išvadų, ir tatai buvo priežastis, kad tarp pačių katalikų dažnai iškildavo visai karštų ginčų. Kadangi šalia to dėl mūsų laikotarpio reikalų ir dėl bendrosios padėties atmainų reikia tiksliau taikyti Leono XIII pamokymus, arba juos reikia net aiškinti, tai Mes esame laimingi, turėdami šią progą pagal Mūsų apaštalinę pareigą, pagal kurią Mes esame visiems skolingi, kiek galima į šiuos abejojimus ir dabar iškylančius klausimus atsakyti [22]).

II

21. Bažnyčios mokslas ekonominiu ir socialiniu klausimu.

Bet prieš kalbant šiuo reikalu, reikia priminti, kad jau Leonas XIII aiškiausiai įrodė, kad Mes turime teisę ir pareigą apie šiuos reikalus, būtent ekonominus bei socialinius, tarti savo sprendimą su aukščiausiu autoritetingumu [23]). Be abejo, Bažnyčios misija vesti žmones nė į laikinę, praeinamąją laimę, bet į amžinąją, ir dėl to „Bažnyčia laiko neturinti teisės kištis be reikalo į šiuos žemiškus dalykus" [24]). Vis dėlto Bažnyčia niekaip negali atsisakyti nuo jai pavestos pareigos naudoti savo autoritetą, tiesa, ne techniškiems uždaviniams, kuriems atlikti ji neturi nei tinkamų priemonių, nei uždėtos pareigos, bet visam tam, kas liečia dorovę. Ir tikrai, kiek tatai ją liečia, ir Dievo Mums patikėtosios tiesos ir svarbiausioji pareiga, kuri Mums tenka skelbti, aiškinti dorovės įstatymus, palenkia ir socialinius, ir ekonominius klausimus Mūsų aukščiausiajam autoritetui.

Nors ekonomijos mokslas ir dorovės mokslas kiekvienas savo srityje naudojasi savo dėsniais, tačiau klaidinga manyti, kad ekonomijos ir dorovės sritys tokios tolimos, tokios svetimos viena kitai, jog pirmoji nė kiek nepareinanti nuo antrosios. Be abejo, ekonomijos dėsniai, einą iš daiktų prigimties ir žmogaus sielos bei kūno sugebėjimų, nurodo, kuriuos tikslus šioje srityje žmogaus aktyvumas gali pasiekti, kurių negali, bei kokiomis priemonėmis jis gali ją siekti; iš kitos pusės protas iš daiktų ir žmogaus individualinės bei socialinės prigimties aiškiai mato tą tikslą, kurį Dievas Kūrėjas skyrė visai ekonomijos sričiai.

Dorovės įstatymas reikalauja, kad kiekvienu savo veiksmu siektume savo aukščiausio ir galutinio tikslo. Dėl to kiekvienoje srityje turime siekti tikslų, kurie prigimties, teisingiau — paties Dievo, prigimties autoriaus, yra, Mūsų supratimu, skirti tiems dalykams ir, tvarkingai derindami juos, palenkti aukščiausiajam tikslui. Jei šitą įstatymą ištikimai vykdysime, tai specialūs tikslai, atskirų žmonių ar visos visuomenės siekiamieji, pilnai susiderins su visuotiniais tikslais, o mes per juos, lyg laipsniais, pasieksime visų dalykų galutinį tikslą, būtent, Dievą, kuris yra sau ir mums Aukščiausias bei neišsemiamas gėris.

22. Apie nuosavybės teisę.

Pradėdami detališkai nagrinėti pasiimtus klausimus, pradėsime nuo nuosavybės teisės. Žinote, Gerbiamieji Broliai ir Mylimieji Sūnūs, kaip energingai gynė nuosavybės teisę prieš jo laikų socialistų nuomonę laimingo atminimo Mūsų Pirmatakas nurodydamas, kad josios panaikinimas išeitų ne darbininkų naudai, bet jųjų didžiausiam pavojui. Yra žmonių, kurie, suprantama, be jokio mažiausio pagrindo prasimano, kad Aukščiausias Ganytojas ir pati Bažnyčia gynė ir tebegina vien turtingųjų reikalus; iš kitos pusės, patys katalikai nesutaria dėl tikrosios Leono XIII nuomonės prasmės. Mums rodos, būsią vietoje čia tos Enciklikos, tuo pačiu Baž-

nyčios, mokslą šiuo klausimu apginti nuo neteisingų priekaištų bei kreivų aiškinimų.

23. a. Nuosavybės individualiniai ir socialiniai savumai.

Pirmučiausia yra aiškiausias faktas, kad nei Leonas XIII, nei teologai, Bažnyčios vedami bei mokomi, niekad neneigė ir neabejojo dėl dvejopų individualinės ir socialinės nuosavybės savumų, žiūrint, kam ji tarnauja, atskirų žmonių ir bendrajai gerovei; priešingai, visi vieningai teigė, kad nuosavybės teisę žmogus gavo iš prigimties, taigi iš Dievo, kad kiekvienas galėtų tenkinti savo ir saviškių reikalus, kad šios teisės dėka ir gėrybės, kurias Dievas skyrė visai žmonių giminei, galėtų tarnauti savo paskyrimui: visa tai galima pasiekti tik laikantis tam tikros ir gerai nustatytos tvarkos.

Todėl yra dvejopas pavojus, kurio reikia atsidėjus vengti. Kaip iš paneigimo ar paniekinimo socialinių bei viešųjų nuosavybės savumų būtinai patenkama į vadinamąjį individualizmą arba bent prie jo priartėjama, taip lygiai, jos privatinį bei individualinį pobūdį atmetus arba susilpninus, neišvengiamai pakliūvama „kolektyvizman" arba bent į jo skelbiamas klaidas. Nekreipiant į tai akių neišvengiamai atsiduriama moralinio, teisinio ir socialinio modernizmo seklumose, apie ką esame kalbėję Mūsų paskelbtu raštu Pontifikato pradžiojo [25]). Tai privalo žinoti ypač tie, kurie, naujoviškumų besiekdami, neteisingais prasimanymais kaltina Bažnyčią, kad ji leidusi įsiskverbti į teologų mokslus pagoniškai apie nuosavybę nuomonei, kurią, esą, reiktų pakeisti visiškai kitokia ir kurią jie nuostabiu nesąmoningumu vadina krikščioniška nuomone.

24. b. Nuosavybės pareigos.

Norint įstatyti ginčus, kurie vedami dėl nuosavybės bei josios pareigų, į tam tikras ribas, reikia pirmučiausia, kaip pagrindinį principą, kurį nustatė Leonas XIII, laikyti tai, kad nuosavybės teisė ir josios naudojimas yra du skirtingi dalykai [26]). Teisingumas, komutatyviniu vadinamas, reikalauja gerbti ir neįžeisti svetimos teisės ir neperžengti savo teisių ribų; o kad savininkai privalo naudoti savo turtus tik padoriai, tai to reikalauja iš jų ne

šis teisingumas, bet kitos dorybės, kurių dedamų pareigų „pildymo negalima reikalauti teisingumo keliu" [27]). Dėl to neteisingai kai kurie mano, kad nuosavybės teisės ir josios naudojimo ribos sutampančios; dar neteisingesnė yra nuomonė, kad blogas naudojimas ir nesinaudojimas naikina nuosavybės teisę arba kad dėl to nustojama tos teisės. Tad naudingą ir girtiną darbą daro tie, kurie, saugodami protų ramybę ir Bažnyčios visada teikiamo mokslo pilnumą, stengiasi išaiškinti tų pareigų prigimtį ir ribas, kurias viešojo gyvenimo reikalai deda ar tai pačiai nuosavybės teisei, ar tai josios naudojimui. Ir, priešingai, labai klysta tie, kurie stengiasi nuosavybės teisės individualinį pobūdį taip sumažinti, jog faktiškai jį visai panaikina.

25. c. Valstybės pareigos.

Ir tikrai, kad šiame reikale žmonės turi žiūrėti ne tik savo atskirų interesų, bet ir bendros gerovės, aiškiai seka iš nuosavybės individualinių ir socialinių savumų. Šias gi pareigas atskirais atvejais tiksliai apibrėžti, kaip tatai yra reikalinga ir kai pati natūralioji teisė to nepadaro, turi tie, kurie veda valstybės reikalus. Dėl to viešoji valdžia, pasiremdama natūraliąja ir dieviškąja teise, gali tiksliau nustatyti, kas, turint galvoje tikrus viešosios gerovės reikalus, yra leistina arba neleistina savininkams naudojantis savo nuosavybe. Ir Leonas XIII išmintingai moko, kad „Dievas leido žmonių pastangoms ir jų institucijoms nustatinėti privatinių nuosavybių ribas" [28]). Kaip kitos visuomeninės institucijos, taip ir nuosavybės tvarkymas nelieka visiškai nekeičiamas, kaip tatai rodo istorija. Apie tai Mes esame kita proga pareiškę. „Kaip įvairiomis formomis reiškėsi nuosavybės teisė, pradedant laukinių tautų primityvia forma, kurią dar ir mūsų laikais galima kai kur pastebėti ir kuri per patriarkatų formas, vėliau per įvairias tironiškų režimų (tą vardą kartojame jo klasiška prasme) formas, toliau feodalines ir monarchines, pagaliau pasiekė moderniųjų laikų įvairiausias formas" [29]). Aišku betgi, kad valstybė neturi teisės šiame rei-

kale savo nuožiūra elgtis, nes visada turi likti nepaliesta natūralinė teisė turėti privačią nuosavybę ir ją paveldėjimo keliu perdavinėti; tai yra dalykai, kurių valstybė neprivalo naikinti, „nes žmogus yra pirmesnis kaip valstybė [30]), lygiai ir „šeima yra, logiškai ir realiai imant, pirmesnė kaip visuomenė" [31]). Dėl to jau Aukščiausias Ganytojas Leonas XIII pasakė, kad valstybei nevalia naikinti privačią turtą nepakeliamomis naštomis bei mokesčiais. „Kadangi teisė turėti nuosavybę yra duota ne žmonių, bet prigimties įstatymu, tai valstybė tegali ne naikinti ją, bet tik jos naudojimą tvarkyti ir su bendrąja gerove derinti" [32]). Kai valstybė derina privatinių turtų valdymą su visuomenės reikalais, tai ji nekenkia, bet gera daro privatinei nuosavybei, nes tuo būdu ji iš esmės sukliudo, kad privatinė nuosavybė, kurią Kūrėjas skyrė žmonių gyvenimui būti parama, slegiama nepakeliamų sunkumų, pati pagaliau neišnyktų. Tuo valstybė nuosavybės neapsunkina, bet ją apsaugo; ji nesilpnina jos, bet, priešingai, sustiprina.

26. d. Pareigos, kylančios iš atliekamo pelno.

Lygiai ir žmogus neturi teisės visiškai laisvai savo nuožiūra šeimininkauti pelnu, būtent, tuo pelnu, kuris jam nėra būtinas tinkamam jo padėjimui deramam gyvenimui palaikyti. Priešingai, svarbi pareiga liepia turtuoliams teikti išmaldas, geradarystės darbus daryti bei duosniems būti, kaip to aiškiausiai moko Šventasis Raštas ir Šventieji Bažnyčios tėvai. Iš Angeliškojo Daktaro dėsnių išeinant, mums aišku, kad žymų ir šių laikų reikalams itin naudingą kilnumo darbą atlieka tie, kurie gausingesnes lėšas pavartoja pelningam darbui suteikti, jei šis darbas naudojamas tikrai naudingoms gėrybėms gaminti [33]).

27. e. Nuosavybei įsigyti pagrindai.

Kad nuosavybės teisė pirmučiausia įgyjama užvaldymu niekam nepriklausančio daikto ir darbu arba vadinamąja specifikacija, aiškiausiai liudija visų laikų tradicija bei Leono XIII, Mūsų Pirmatako, mokslas. Tikrai, niekam nedaroma neteisybės, nors kai kas ir kitaip mano, jei niekam nepriklausąs

daiktas paimamas; o darbas, kurį savo vardu pats žmogus atlieka ir kurio dėka daiktas įgauna arba naują formą, arba jo vertė padidėja, yra tas pagrindas, kuris teikia žmogui teisę į tuos vaisius.

28. 2. Kapitalas ir darbas.

Visai kitokis yra atvejis, kai darbas yra kitam išnuomojamas ir kito daiktams apdirbti naudojamas. Kaip tik ypatingai šios rūšies darbui tinka Leono XIII žodžiai, kad „tiesą pasakius, valstybės turtai kyla ne iš kitur, kaip tik iš darbininkų darbo" [34]). Argi nematome, kad gausingos gėrybės, kurios sudaro žmonių turtus, išeina iš darbininkų darbo, ar tai patys vieni darbininkai jas pagamina, ar tai jiems dirbant įrankiais bei mašinomis, kurios žymiai didina darbo našumą? Visi žino, kad jokia tauta niekad neišsivadavo iš vargo ir skurdo, nepasiekė geresnės būties be didelio ir suderinto darbo visų žmonių, tiek tų, kurie veda darbus, tiek tų, kurie įsakymus vykdo. Bet ne mažiau aišku, kad šitos pastangos būtų likusios bergždžios, kad jos nebūtų buvusios nė pradėtos, jeigu visų daiktų Kūrėjas nebūtų pirma suteikęs iš savo gerumo gamtos išteklių, josios turtų bei jėgų. Ką gi kita reiškia dirbti, jei ne vartoti sielos ir kūno jėgas gamtos dalykams apvaldyti, arba juos naudoti kaip priemones toms jėgoms lavinti? Prigimtasis įstatymas, kitaip kalbant, jame pasireiškianti Dievo valia, reikalauja, būtent, kad šiais gamtos ištekliais būtų laikomasi tikros tvarkos, o šitoji tvarka yra tai, kad kiekvienas daiktas turėtų savo šeimininką. Iš čia seka, išskyrus tik atvejį, kai kas dirba sau, kad vieno darbas ir kito kapitalas turi bendradarbiauti: vienas be kito nieko negali padaryti. Taip manė ir Leonas XIII, kai rašė: „Nėra kapitalo be darbo nei darbo be kapitalo" [35]). Tad visiškai klaidinga manyti, kad iš vieno kapitalo ar vieno darbo yra kilę tai, kas kyla iš abiejų sujungtų pastangų; lygiai visiškai neteisinga, kai viena kuri pusė, paneigdama antrąją, bet kurią vaisių dalį savintųsi tik sau.

29. a. Neteisingi kapitalo reikalavimai.

Tiesa, kad kapitalas ilgą laiką per daug galėjo savintis. Kapitalas reikalavo sau visa, kas būdavo pa-

gaminta, visus vaisius, vos palikdamas darbininkui tik tai, kas būtina yra jėgoms palaikyti bei atnaujinti. Neišvengiamas ekonomijos įstatymas, buvo sakoma, reikalauja, kad visi kapitalai koncentruotųs turtuolių rankose, iš kitos pusės, tas pats įstatymas, verčiąs darbininkus amžinai vargti ir skursti. Tiesa, kad gyvenimas ne visada ir ne visur patvirtino šitą mančesterinio liberalizmo doktriną; vis dėlto negalima neigti, kad ekonominis ir socialinis režimas pastoviomis pastangomis lenkė gyvenimą ta kryptimi. Dėl to nenuostabu, kad šitos klaidingos nuomonės ir klaidinantieji postulatai susilaukė smarkaus pasipriešinimo ne tik iš tųjų pusės, kurie dėl visa to turėjo netekti natūralios teisės į geresnį gyvenimą.

30. b. Neteisingi darbo reikalavimai.

Panašiai nuvargintiems darbininkams pasišovė padėti vadinamieji inteligentai, klaidingam įstatymui priešpastatydami lygiai klaidingą moralinį principą: būtent, kad viskas, kas priauga ar kas lieka, atskaičius tik tai, kas reikalinga kapitalui amortizuoti bei atnaujinti, teisėtai priklauso darbininkams. Šitoji klaida, kad ir mažiau aiški, negu kai kurių socialistų, reikalaujančių gamybos įrankių suvalstybinimo arba, kaip jie sako, „socializavimo", tuo yra pavojingesnė ir lengviau klaidina neįspėtuosius. Tai suvedžioją nuodai, kuriuos godžiai gėrė daugelis tų, kurių atviras socializmas negalėjo suklaidinti.

31. c. Teisingo paskirstymo principas.

Kad šitos klaidingos nuomonės nepastotų kelio į tiesą ir taiką, ir vieniems ir kitiems reikalingi buvo šie Mūsų Pirmatako išmintingieji įspėjimai: „Kad ir tarp atskirų žmonių paskirstyta žemė, nenustoja tarnavusi bendrai visų naudai" [36]). Lygiai ir Mes ką tik esame tai priminę sakydami, kad sutvertieji daiktai galėtų saugiu ir tvarkingu būdu tarnauti žmonėms, pati prigimtis paskirstė gėrybes, įsivesdama privačios nuosavybės įstatymą. Šito nevalia niekad iš akių išleisti nenorint klaidžioti.

Žinoma, ne kiekvienas išteklių bei turtų paskirstymas tinka Dievo nustatytam tikslui pilnai pa-

siekti arba bent tam tobulumui, kuris žmogiškose sąlygose yra visai įmanomas. Dėl to turtai, kurie ekonominės bei socialinės pažangos dėka nuolatos auga, turi būti taip skirstomi atskiriems žmonėms bei luomams, kad būtų išlaikytas, kaip Leonas XIII sako, jų naudingumas bendruomenei, arba, kitaip kalbant, kad būtų apsaugota bendroji visuomenės gerovė. Šitas socialinio teisingumo dėsnis draudžia, kad vienas luomas neleistų kitam luomui naudotis šituo gėrybių paskirstymu. Abu luomai nusideda šitam teisingumui — turtingieji, nusikratę rūpesčiais, mano esant teisingą tvarką, kai visi pelnai tenka jiems, o darbininkams nieko; darbininkai, kai nuosavybę dėl mindžiojamo teisingumo, kurį įsisąmoninę norėtų perdaug ekskliuzyviškai ginti, reikalauja sau visa, kaip iš jų rankų darbo išėjusio, kai jie be jokių kitų motyvų smerkia ir nori panaikinti visą nuosavybę ir kiekvieną pelną, kurs nėra darbo vaisius, nepaisant net to, koks tas pelnas yra ir kuriems tikslams jis tarnauja visuomenėje. Negalima nenurodyti, kaip ne vietoje ir neteisingai šiame reikale yra minimi Apaštalo žodžiai: „Kas nedirba, tas ir nevalgo" [37]). Šitais žodžiais Apaštalas smerkia tuos, kurie vengia darbo, nors gali ir privalo dirbti; ragina stropiai naudoti laiką ir mūsų kūno ir sielos jėgas ir nesidaryti našta kitiems, kai patys galime save aprūpinti. Apaštalas nieko nemokė, kad darbas yra vienintelis pagrindas žmogui gauti sau pragyvenimą [38]).

Tad kiekvienam turi būti duota, kas jam priklauso, ir reikia taip daryti, kad žmogiškųjų gėrybių paskirstymas būtų vykdomas pagal viešosios gerovės reikalavimus arba socialinės teisybės normas, nes šiandieną dėl žymaus kontrasto tarp saujelės turtingųjų ir milžiniškų minių beturčių kyla pavojinga disharmonija, ką mato kiekvienas nuoširdus žmogus.

32. 3. Proletariato pakėlimas.

Proletariato pakėlimas yra kaip tik tas tikslas, kurį Mūsų Pirmatakas laikė būtinai siektinu. Ir ta-

tai reikia juo aiškiau pabrėžti ir įsakmiai kartoti, kad šie išganingi ganytojo nurodymai buvo dažnai užmirštami, ar tai sąmoningai nutylint apie juos, ar tai dėl to, kad jie laikyti neįvykdomais, kai tuo tarpu jie įvykdomi ir turi būti vykdomi. Dėl to, kad „pauperizmas", kuris Leono XIII laikais buvo toks baisus, yra kiek sumažėjęs, šie nurodymai mūsų laikais nenustojo savo reikšmės ir svarumo. Be abejo, darbininkų padėtis pagerėjo ir pasidarė teisingesnė, ypatingai didesnėse ir kultūringesnėse valstybėse, kuriose negalima visus darbininkus laikyti vargstančiais ir skurstančiais. Bet kartu iš kitos pusės, moderniajai industrijai ir technikai skubotai įsiveržiant į naujas sritis, į vadinamas naujas žemes ir seniausios kultūros Rytų Kraštus, be galo išaugo anų kraštų proletarų skaičius, kurių vargai šaukiasi į dangų. Prie jų prisidėjo gausingos žemės darbininkų minios, gyvenančios sunkiausiomis sąlygomis „ir netekusios vilties turėti savo žemės nuosavybę". Todėl jei suderintomis ir vaisingomis pastangomis nebus joms padėta, jos liks visada proletariato eilėse.

Nors teisinga yra skirti proletariatą nuo pauperizmo, tai betgi tiesa, kad didelis proletariato skaičius iš vienos pusės ir mažas skaičius turtuolių su galingais ištekliais iš kitos pusės aiškiausiai įrodo, kad mūsų „industrializmu" vadinamais laikais pagamintieji tokioje gausybėje turtai yra blogai paskirstyti ir nėra pritaikyti, kaip tatai pritiktų, įvairių luomų reikalams.

33. Proletariato pakėlimas nuosavybės įgijimu.

Reikia tad dėti visas pastangas, kad bent ateityje pagamintosios gėrybės tik teisinga proporcija atitektų kapitalistams ir kad ganėtinai gausingai jos patektų darbininkų tarpan, žinoma, ne tam, kad galėtų nedirbti, — žmogus leistas dirbti, kaip paukštis skrajoti, — bet tam, kad taupydami galėtų padidinti savo nuosavybę, kad taip didindami ir išmintingai tvarkydami galėtų tikriau savo šeimynų reikalus aprūpinti. Tuo, nusikratę nuo proletariato gyvenimo netikrumų, jie ne tik pajėgs kovoti

su gyvenimo sunkumais, bet ir bus įsitikinę, kad, jiems numirus, jie bent dalimi yra aprūpinę tuos, kuriuos palieka gyventi.

Visa tatai Mūsų Pirmatakas ne tik nurodė, bet aiškiais žodžiais paskelbė, ir Mes šiuo raštu pakartotinai primename. Ir būkite tikri, kad jeigu visa šita nebus kiekvieno pagal savo išgales ir be jokio atidėliojimo vykdoma, tai nebus galima sėkmingai apginti viešosios tvarkos, taikos ir visuomenės ramybės nuo revoliucinių kurstytojų pastangų.

34. 4. Teisingas atlyginimas.

Šito gi nepasieksime, jei proletarams nebus duota galimumo savo darbštumu ir taupumu įsigyti kokią nors, kad ir kuklią, nuosavybę, kaip tatai Mūsų Pirmatako pėdomis eidami jau esame sakę. Iš ko gi, jei ne iš atlyginimo už darbą, taupiai gyvendamas, galės kiek nors atidėti tas, kurs neturi nieko kita, tik darbo jėgą, kuria uždirba pragyvenimui reikalingus dalykus? Imsimės tad atlyginimo klausimo, kurį Leonas XIII laikė labai svarbiu [39]), išplėtodami ir išaiškindami, kur bus reikalo, jo turinį bei dėsnius.

Pirmučiausia labai klysta tie, kurie mano darbo samdymo sutartį esant iš esmės neteisingą ir dėl to pakeistiną socialine sutartimi; taip sakydami, jie daro neteisybę Mūsų Pirmatakui, nes jo Enciklika Rerum Novarum ne tik priima tokį susitarimą, bet ir plačiai svarsto jo sutvarkymą pagal teisingumo normas. Vis dėlto manome, kad šių dienų socialinio gyvenimo sąlygose bus geriau, jei, kiek tatai bus galima, darbo kontraktas bus kiek suvaržomas socialiniu kontraktu (kolektyvine sutartimi, Vertėjas), kas jau pradėta įvairiais būdais daryti ne be žymios naudos darbininkams ir kapitalistams. Taip tatai darbininkai ir tarnautojai tampa tam tikra prasme nuosavybės bendrininkais, arba dalyvauja įmonių vedime ir pelno padalijime.

Jau Leonas XIII išmintingai pareiškė, kad teisingam atlyginimui nustatyti reikia imti dėmesin ne vieną, bet daugelį aplinkybių: „norint nustatyti

teisingo atlyginimo būdą, reikia daug įvairių priežasčių įvertinti" [40]). Šituo pasakymu jis aiškiai pasmerkė lengvapėdiškumą tų, kurie mano be jokio vargo galį išspręsti šią keblią problemą, laikydamies vienos kurios taisyklės ar masto, ir tai dar visiškai klaidingo ir neteisingo.

Labai klysta tie, kurie neabejodami skelbia, kad darbas yra tiek vertas ir tiek apmokėtinas, kiek vertas yra to darbo vaisius, ir kad dėl to darbininkas turįs teisę reikalauti sau visa, kas jo darbu buvo pagaminta. Kiek šitokia nuomonė neteisinga, yra jau aišku iš to, ką pasakėm, kalbėdami apie darbą ir kapitalą.

35. Individualinis ir socialinis darbo charakteris.

Tiek nuosavybė, tiek darbas, ypatingai tasai, kuris nuomojamas kitam, turi šalia asmeninio ar individualinio pobūdžio ir visuomeninį, ko nereikia išleisti iš akių. Yra aišku, kad jei visuomenė nebus gerai suorganizuota, jei socialinė ir teisinė tvarka neapsaugos darbo, jei įvairios profesijos, nuo viena kitos pareinančios, nesiderins ir viena kitos nerems, jei, kas dar svarbiau, protas, kapitalas ir darbas nesusijungs ir nesudarys lyg vieno veiksnio, tai žmonių veiklumas neduos norimų vaisių. Iš čia darosi negalima teisingai įvertinti ir teisingai atlyginti darbą, jei neimama dėmesin jo socialinė ir individualinė prigimtis.

36. Trys svarstytini dalykai: a. Darbininko ir jo šeimos pragyvenimas,

Iš šito dvilypio pobūdžio, kurį žmogaus darbui suteikė prigimtis, eina labai svarbios išvados, kurios turi tvarkyti ir normuoti atlyginimą.

Pirmučiausia, darbininkui reikia tiek atlyginti, kad jis galėtų save ir savo šeimą išlaikyti [41]). Žinoma, ir kiti šeimos nariai, kiekvienas pagal savo išgales, turi prisidėti prie bendro visų išlaikymo, kaip tatai matome ne tik ūkininkų šeimose, bet ir daugely amatininkų ar mažų pirklių šeimose. Bet neleistina išnaudoti vaiko jaunystė ir moters silpnybė. Šeimos motinos darbas yra pirmučiausia namie arba namų ūkyje bei šeimos rūpesčiuose. Didžiausia blogybė, kurią reikia visomis pastangomis pašalinti, tai toji, kad motinos dėl menko tėvo už-

darbio yra verčiamos už namų sienų ieškoti apmokamo darbo, apleisdamos motiniškus darbus ir pareigas, ypatingai vaikų auklėjimą. Reikia tad dėti visas pastangas, kad tėvai gautų ganėtiną atlyginimą, kurio pakaktų visiems šeimos reikalams patenkinti. Jei šių dienų pramonės sąlygos ne visados leidžia taip daryti, tai socialinis teisingumas reikalauja, kad būtų pirmučiausia padarytos tokios reformos, kurios užtikrintų suaugusiam darbininkui tokį atlyginimą. Čia bus vietoje atiduoti garbę tiems, kurie, turėdami išmintingą ir naudingą tikslą, yra sumanę ir išbandę įvairius būdus atlyginimui už darbą nustatinėti proporcingai darbininko šeimyninėms pareigoms taip, kad šioms pastarosioms padidėjus, didėtų ir atlyginimas ir net, jei taip atsitinka, kad jo pakaktų ir nepaprastiems reikalams.

37. b. Įmonės sąlygos,

Nustatant atlyginimo dydį, taip pat reikia turėti galvoje ir įmonės bei josios savininko reikalus; būtų neteisinga reikalauti per didelio atlyginimo, kurio įmonė be savo sunykimo ir be plaukiančios iš to darbininkų nelaimės negali pakelti. Žinoma, kad negalima laikyti teisingu pagrindu mažinti darbininkams atlyginimą, jei dėl nesugebėjimo ar nemokėjimo, arba dėl nepanaudojimo ekonominės bei technikinės pažangos įmonė per maža duoda pelno. Bet jei įmonė stokoja kapitalų, kurie būtini teisingam darbininkų atlyginimui, ar tai dėl to, kad yra neteisingomis pareigomis apkraunama, ar tai dėl to, kad turi pagamintas prekes pigiau pardavinėti, kaip teisingumas reikalauja, tai tie, kurie ją taip vargina, sunkiai nusideda, nes atima teisingą atlyginimą iš darbininkų, kurie vargo spaudžiami yra verčiami priimti atlyginimą mažesnį, negu būtų teisinga.

Dėl to visi darbininkai ir savininkai tegul stengiasi sujungtomis jėgomis ir išmanymu nugalėti visus sunkumus bei kliūtis, o valdžios organai tenesigaili padėti šitam naudingam darbui savo išmintinga politika. Jei padėtis betgi pasidarys kritiška, tada reikia apsvarstyti, ar įmonė gali ir toliau egzistuoti,

ar reikia darbininkams kuriuo kitu būdu padėti. Šituo atveju, suprantama, labai sunku, yra būtina, kad tarp savininkų ir darbininkų viešpatautų tam tikra vienybė ir krikščioniškas sutarimas, pasireiškiąs vaisingomis pastangomis.

38. c. Bendrosios gerovės reikalavimai.

Nustatant atlyginimo dydį, reikia pagaliau vadovautis bendrosios ekonominės gerovės sumetimais. Jau anksčiau išdėstėm, kiek svarbos turi bendrajai gerovei, kad darbininkai bei tarnautojai, padengę savo būtinas išlaidas, galėtų dalį savo uždarbio atidėti ir tuo palengva sudaryti kuklią nuosavybę, bet nemažesnės svarbos yra ir kitas dalykas, iš akių nepaleistinas ir mūsų laikais ypač svarbus, tai būtent tas, kad visi tie, kurie gali ir nori dirbti, gautų darbo. O tatai nemaža pareina nuo atlyginimo normų, kurios, protingose ribose būdamos, daugina darbo progas ir, priešingai, jas mažina, kai tų ribų nesilaiko. Kas gi nežino, kad per mažas ar nenormaliai padidintas atlyginimas yra buvęs nedarbo priežastis? Šita blogybė, kuri ypatingai Mūsų Pontifikato laikais siaučia ir didelį darbininkų skaičių vargina ir kankina, kankindama juos bei gundydama, taip pat griauna valstybių gerovę bei visame pasaulyje viešąją tvarką bei ramybę. Priešinga tad socialiniam teisingumui netinkamai mažinti ar didinti darbininkų atlyginimą, siekiant vien asmeninės naudos ir nepaisant bendros gerovės. Socialinis teisingumas reikalauja, kad, derinant pastangas ir nuomones, atlyginimas, kiek tatai yra galima, būtų taip nustatomas, kad ko didžiausias skaičius žmonių galėtų rasti darbo ir gauti už tai pragyvenimui reikalingų dalykų.

Tam tikslui padeda ir tinkamas tarp įvairių atlyginimo kategorijų santykis ir su juo glaudžiai susijęs protingas santykis prekių kainų, kuriomis jos parduodamos, pagaminus įvairiose gamybos šakose, kaip, pvz., žemės ūkis, pramonė ir kitos. Kur visa šita bus tinkamai išlaikoma, ten įvairios produkcijos sritys, lyg vieną organizmą sudarę, kaip organizmo sąnariai, teiks sau naudingą pa-

galbą. Socialinė ekonominė santvarka bus sveikai sudaryta bei jai skirtus tikslus pasieks tuomet, jei kiekvienam ir visiems ji teiks gėrybių, kurių gali duoti gamtos ištekliai, technikos pažanga ir visuomeniškas ekonomijos reikalų tvarkymas. Tų gėrybių turi būti tiek, kiek jų būtinai reikia neišvengiamiesiems reikalams bei padoriems gyvenimo patogumams ir kad žmonės galėtų pasiekti tą laimingesnio kultūringo gyvenimo laipsnį, kuris, jei tik protingai juo naudojamasi, ne tik nekliudo dorybei klestėti, bet, priešingai, jai žymiai padeda [42]).

39. 5. Socialinės tvarkos atstatymas.

Visa, ką ligi šiol pasakėme apie teisingą gėrybių paskirstymą ir apie teisingą atlyginimą, svarbiausiai liečia atskirus asmenis ir tik netiesiog socialinį sutvarkymą, kurį Leonas XIII, Mūsų Pirmatakas, stengiasi atstatyti pagal sveikos filosofijos principus ir patobulinti pagal aukščiausius Evangelijos dėsnius.

Bet, norint sutvirtinti tai, ką jis taip laimingai pradėjo, įvykdyti tai, kas yra darytina, kad iš to dar gausingesnių bei laimingesnių vaisiai tektų žmonių giminei, ypatingai du dalykai yra būtini: institucijų reforma ir papročių pataisymas.

Kalbant apie institucijų reformą, pirmučiausia prisimena valstybė. Žinoma, ne dėl to, kad iš jos intervencijos reikia laukti bendrosios gerovės, bet dėl to, kad, pavykus vadinamam individualizmui sunaikinti ir beveik visiškai nuslopinti intensyvų visuomeninį gyvenimą, kadaise gausingomis ir įvairiomis susibūrimų formomis besireiškiantį, beveik beliko tik atskiri asmenys ir valstybė. Tatai gi nemaža kenkia pačiai valstybei, kuri, netekdama visuomeninio susitvarkymo formos ir priimdama sau visus tuos darbus, kuriuos pirma atlikdavo panaikintos organizacijos, yra slegiama ir apkrauta bemaž begalinėmis pareigomis bei darbais.

Nors ir teisybė, ir istorija tatai aiškiai rodo, kad dėl socialinio gyvenimo pasikeitimų daug dalykų, kurių kadaise tikėtasi iš mažesnio masto organizacijų, šiandieną galima laukti tik iš didelių orga-

nizacijų, tai betgi socialinėje filosofijoje lieka nepakeistas ir tvirtas tas principas, kuris negali būti nei susilpnintas, nei pakeistas: būtent, kaip nevalia iš atskirų žmonių atimti ir tai pavesti visuomenei, ką atskiri žmonės gali savo iniciatyva bei savo pastangomis padaryti, taip lygiai neteisinga visa tai, ką mažesnės draugijos pačios pajėgia atlikti, pavesti didesnėms bei aukštesnėms draugijoms; tai reikštų daryti nuostolius bei griauti socialinę tvarką. Bet kuri intervencija socialinėje srityje iš savo prigimties privalo ne naikinti juos ar paglemžti, bet teikti pagalbos socialinio organizmo nariams.

Vyriausybė turi tad palikti mažesnės reikšmės darbus bei rūpesčius, kurie ją per daug blaškytų, žemesnėms organizacijoms; tuo būdu ji galės sėkmingiau ir laisviau atlikti tai, kas jai vienai priklauso daryti, ką ji viena tegali įvykdyti: vesti, budėti, raginti, drausti — žiūrint, ko reikalauja aplinkybės ar būtinumas. Valdytojai težino: juo tobulesnis bus hierarchiškas tarp įvairių susigrupavimų santykiavimas, vyriausybei laikantis šio „paramos" teikimo principo, juo didesnis bus valdžios autoritetas bei sėkmingumas, juo geresnė visuomeninių reikalų būklė.

40. Įvairių profesinių bendruomenių bendradarbiavimas.

Ir valstybė, ir kiekvienas rinktinis pilietis pirmučiausia privalo stengtis, kad, panaikinus konfliktus tarp „klasių", įsigalėtų sutartinis profesijų bendradarbiavimas.

Būtina tad, kad socialinė politika dėtų pastangas profesinėms organizacijoms atstatyti. Ligi šiol visuomenė lieka nenormalioje padėtyje, užtat nepastovi ir svyruojanti, nes ji remiasi „klasėmis", siekiančiomis skirtingų ir priešingų tikslų, dėl to palinkusiomis į neapykantą bei kovas.

Nors darbas, kaip tatai aiškiai išdėstė savo Enciklikoje Rerum Novarum Mūsų Pirmatakas ir nėra paprasta prekė, bet jame turi būti pripažinta žmogiškoji darbininko vertė, ir dėl to negalima jo pirkti, pardavinėti kaip bet kurį daiktą, tai vis dėlto šiandieną vadinamoje darbo rinkoje darbo pasiūla

ir pareikalavimas skirsto žmones į dvi dalis ar dvi stovyklas; šitoji gi dviejų grupių kova paverčia darbo rinką kovos lauku, kur abi stovyklos žiauriai viena su kita rungiasi. Visiems aišku, kad šitą blogybę, kuri gresia pavojumi pačiai visuomenės egzistencijai, reikia ko skubiausiai pašalinti. Bet visiškas pasveikimas tik tuomet bus galimas, jei, pašalinus minėtąjį priešingumą, bus sudaryti gerai sutvarkyti socialiniai organai: būtent, „grupės" ar profesijos, kuriose bus buriami žmonės ne pagal jų reikšmę darbo rinkoje, bet pagal įvairias šakas socialinio veikimo, kurį atlieka kiekvienas. Pati prigimtis taip veda, kad kaip vietos kaimynyste surišti žmonės buriasi į bendruomenes, taip lygiai vienu amatu ar profesija užsiimą žmonės — ar tai būtų ekonomijoje, ar kitoje kurioje srityje — sudaro tam tikras draugijas ar korporacijas taip, jog daugelis laiko šias organizacijas kad ir ne tokiomis esminėmis, kaip yra pati visuomenė, tai bent natūraliomis.

Kadangi tvarka, kaip tatai itin gerai aiškina šv. Tomas [43]), kyla iš harmoningai suderintų skirtingų dalykų, tai ir socialinė organizacija — visuomenė reikalauja, kad įvairūs visuomenės nariai būtų stipriai kuriuo nors būdu sujungti į vieną kūną. O šitokį sujungimo pagrindą atskiros profesijos randa gamindamos gėrybes ar atlikdamos darbus sujungtomis tos pačios profesijos darbininkų bei vedėjų pastangomis, arba visuomenės gerovėje, kurios sutartinai turi siekti visos profesijos, kiekviena pagal savo išgales. Šitoji vienybė bus juo stipresnė bei sėkmingesnė, juo sąžiningiau atskiri žmonės ir pačios organizacijos stengsis vykdyti savo profesijos darbus bei savo profesijose tobulėti.

Iš to lengva suprasti, kad šitose organizacijose bendrieji visos organizacijos reikalai turi pirmenybę, bet, svarbiausia, reikia stengtis, kad kiekvienos profesijos darbai tarnautų bendrajai visuomenės gerovei. Kai kyla klausimų kokiais nors specialiais reikalais, ar tai darbininkų, ar savininkų,

kad viena pusė turi į kitos pusės sauvalę, kiekviena pusė gali svarstyti klausimus skyrium arba tais klausimais daryti net nutarimus.

Vargu reikalinga priminti, kad tai, ką Leonas XIII mokė apie valstybių politines formas, galima, užlaikant proporciją, pritaikyti ir profesinėms draugijoms ar korporacijoms: būtent, žmonės turi visišką teisę pasirinkti jiems patinkančią formą su sąlyga, kad ji neprieštarautų teisingumui ir būtų suderinta su bendrosios gerovės reikalavimais [44]).

Kaip kad vienos bendruomenės gyventojai paprastai įvairiems tikslams steigia draugijas, kuriose dalyvauti ar nedalyvauti kiekvienas sprendžia savo nuožiūra, taip lygiai vienos profesijos žmonės sudaro vieni su kitais laisvas organizacijas su profesija tam tikru būdu susijusių tikslų siekti. Kadangi šios rūšies laisvos draugijos yra aiškiai ir tiksliai išnagrinėtos Mūsų garbingo Pirmatako raštuose, tai Mums belieka tik viena pabrėžti: žmogus yra laisvas ne tik tokioms privatinio pobūdžio organizacijoms, bet ir „duoti joms įstatus bei taisykles, kurios atrodo geriausios pasirinktam tikslui siekti" [45]). Tokia pat teisė yra steigti organizacijas, kurių tikslas išeina iš vienos profesijos ribų. Tos laisvos draugijos, kurios jau gyvuoja ir sėkmingai veikia, terengia sau kelią pagal krikščioniškos socialinės filosofijos principus ir kiekviena pagal savo išgales į aną geresnįjį susitvarkymą į korporatyvinius sambūrius, apie kuriuos pirmiau esame kalbėję.

41. Vadovaujantis ekonominio gyvenimo principas.

Lieka dar pasirūpinti dalyku, kurs labai glaudžiai yra susijęs su anksčiau minėtais. Kaip negalima žmonių visuomenės vienybės pagrįsti „klasių" kova, taip lygiai ir geras ekonominis režimas neįvykdomas nevaržoma konkurencija. Iš šitos klaidingos pažiūros, kaip iš užnuodyto šaltinio, ir kilo visos individualistinės ekonomijos mokslo klaidos. Šitas mokslas, ar tai iš užmiršimo, ar tai iš nežinojimo, paneigė ekonomikos socialinį bei moralinį charakterį ir manė, kad valstybės valdžia ekono-

minio gyvenimo klausimais visai neturi domėtis, kad laisva nuo bet kokių varžtų, palikta pati savo sugebėjimams ekonominė sritis laisvoje rinkoje bei nevaržomoje konkurencijoje rasianti daug saugesnį savo vadovaujantį principą, negu kad vaduodamosi bet kurio žmogaus proto nurodymais. Be abejo, konkurencija — tam tikrose ribose — yra teisėta ir tikrai naudinga, tačiau ji niekada nebus tinkama normuoti ekonominiam gyvenimui. Tai pakankamai įrodė faktai, kai nelemtojo individualizmo dėsniai buvo vykdomi. Tad būtina, kad ekonomika būtų tvarkoma teisingai bei sėkmingu vadovaujančiu principu. Ekonominė diktatūra, kuri šiandien pakeitė laisvą konkurenciją, juo labiau negalės to padaryti, nes savo prigimtimi būdama nesaikinga ir prievartinga, yra reikalinga griežto suvaldymo ir protingo vadovavimo, jeigu norime, kad ji būtų naudinga žmonėms; ko negali rasti jinai pati savyje. Reikalingi tad yra aukštesni ir kilnesni principai, kurie griežtai ir pilnai tvarkytų šias ekonomines jėgas, būtent: socialinis teisingumas ir socialinė meilė. Yra būtina, kad šis teisingumas apimtų pačias institucijas bei visą tautų gyvenimą, kad susikurtų sėkminga teisinė bei socialinė tvarka, kuri tvarkytų ir visą ekonomiką. Socialinė meilė turi tapti lyg siela tos tvarkos, kurią vyriausybės privalo energingai saugoti ir ginti; jos galės tatai lengviau įvykdyti, jei atsisakys nuo tų darbų, kurie, kaip anksčiau sakėme, joms vykdyti priklauso.

Pageidautina, kad įvairios tautos, ekonomikoje taip viena nuo kitos pareinančios ir abipusės paramos reikalingos, stengtųsi bendrais žygiais bei pastangomis pasiekti tam tikrą laimingą bei naudingą tautų bendradarbiavimą ekonomikoje, sudarant išmintingas sutartis ir įkuriant reikalingas institucijas.

Jei įvairios socialinio organizmo dalys, kaip buvo sakyta, bus atstatytos, jei vedamasis ekonomikos bei socialinis principas bus atstatytas, tai ir apie šį socialinį kūną bus galima tam tikra prasme pasa-

kyti tai, ką Apaštalas sako apie mistinį Kristaus kūną: „Jo yra visas kūnas sudėtas ir sujungtas, ir taip jis visais susišelpimo nariais, kaip atitinka kiekvienam sąnariui skirtą veikimą, vykdo savo augimą sau statyti meilėje" [46]).

Dabar, kaip tatai visi žino, pradėta įgyvendinti speciali sindikatinė bei korporatyvinė organizacija. Mūsų Enciklikos turinys Mums uždeda pareigą čia trumpai paminėti, pareiškiant kelias tinkamas pastabas.

Pati valstybė sindikatą pripažįsta legaliu ir lyg suteikia jam monopolinę privilegiją, kad tik jis vienas, kaip pripažintas, gali atstovauti darbininkų ar savininkų sudarytomis sutartimis arba kolektyviniais darbo kontraktais. Dėtis sindikatan ar ne, paliekama kiekvieno nuožiūrai, ir tik tose ribose galima toks sindikatas vadinti laisva organizacija, nes sindikatinis mokestis bei kiti mokėjimai yra reikalaujami iš visų tam tikro amato ar profesijos narių, tiek iš darbininkų, tiek iš savininkų, kaip lygiai visiems yra privalomos teisėto sindikato sudarytos darbų sutartys. Tiesa, buvo oficialiai pareikšta, jog tokių legalizuotų sindikatų buvimas nekliudo, kad šalia jų de facto būtų ir kitų tos pat profesijos žmonių organizacijų.

Iš abiejų rūšių vienos profesijos ar amato sindikatų (darbininkų ir darbdavių) siunčiamieji delegatai sudaro korporacijas, kurios kaip tikri valstybės organai veda pačius sindikatus ir koordinuoja jų veikimą bendruose reikaluose.

Streikai ir lokautai draudžiami; jei šalys ginčo neišsprendžia, įsikiša vyriausybė.

Kiekvienas lengvai pastebės šios institucijos, kurią trumpai aprašėm, tam tikras geras ypatybes: taikingą klasių bendradarbiavimą, socialistų veikimo ir jų organizacijų suvaržymą, taikomąją specialių valdinių organų įtaką.

Bet kad nieko nepraleistume tokiame svarbiame reikale ir, imdami galvon visus aukščiau išdėstytus bendruosius principus bei tuos, kuriuos tuojau dar

paminėsime, turime pasakyti, kad Mums yra žinoma, jog netrūksta žmonių, kurie bijo, kad valstybė, kurios uždavinys yra teikti būtinais atvejais pakankamos pagalbos, nenuslopintų laisvosios iniciatyvos. Bijoma, kad naujoji sindikatinė ir korporatyvinė organizacija nevirstų perdaug biurokratiška bei politiška ir pripažįstant jai aukščiau minėtas gerąsias puses, nevirstų įrankiu kurios nors grupės politiniams tikslams siekti, užuot tarnavusi geresnei socialinei tvarkai kurti ir remti.

Kad būtų pasiektas šis pastarasis bei kilnusis tikslas ir būtų paremta tikrai bei pastoviai bendroji gerovė, laikome svarbiausiu bei būtiniausiu dalyku, kad gailestingasis Dievas padėtų ir kad visi geros valios žmonės sujungtomis pastangomis tam tikslui dirbtų. Be to, tikimės, pasiremdami tuo, kas pirmiau pasakyta, kad šitas tikslas liks juo tikriau pasiektas, juo didesnis bus skaičius tų, kurie yra pasiryžę savo techninką, profesinį bei socialinį patyrimą tam tikslui panaudoti, ir, kas dar svarbiau, juo daugiau prisidės katalikiškieji principai bei jų praktikavimus, žinoma, ne iš Katalikų Akcijos (kuri nesiekia plėtoti tikro sindikatinio bei politinio veikimo) pusės, bet iš pusės tų Mūsų sūnų, kuriuos pati Katalikų Akcija tais principais auklėja ir kuriuos Bažnyčios priežiūroje ji rengia apaštalavimo darbams. Sakome — Bažnyčios priežiūroje, nes ir šituo čia paliestu klausimu, kaip ir visur, kur kalbama apie doros dalykus, ji niekad negali pamiršti arba abejingai apleisti Dievo jai uždėtos pareigos budėti ir mokyti.

Ką pasakėme apie socialinės tvarkos atstatymą bei tobulinimą, tai, suprantama, nieku būdu negalima pasiekti be papročių reformavimo; istorija tai aiškiai įrodo. Buvo, iš tikrųjų, socialinė tvarka, kuri, kad ir ne visais atžvilgiais tobula, vis dėlto atitiko sveiko proto reikalavimus, kiek leido tų laikų sąlygos bei reikalai. Jei šitoji tvarka jau seniai išnyko, tai, aišku, ne dėl to, kad, pasikeitus aplinkybėms, ji negalėjo evoliucijos vedama bei pasikeis-

dama prisitaikyti, bet daugiau dėl to, kad arba žmonės, besivadovaudami vien savo egoizmu, nenorėjo tų organizacijų duris atidaryti beaugančioms minioms, ką reikėjo daryti, arba kad, klaidingai suprastos laisvės bei kitų klaidų apakinti, pasidarė nekantrūs bet kokiai naštai ir panoro atsipalaiduoti nuo bet kokio autoriteto.

Belieka apsvarstyti dabartinę ekonominę santvarką ir socializmą, tos santvarkos pikčiausią kaltintoją, kad padarytume teisingą bei viešą sprendimą apie juos, paieškotume visų blogybių teisingosios priežasties ir nurodytume svarbiausią bei būtiniausią viso to vaistą — papročių reformą.

III

42. Dalykai, kurie nuo Leono XIII labai pasikeitė.
a) Ekonominės santvarkos pasikeitimas.

Perdėm svarbūs pasikeitimai nuo Leono XIII laikų yra pasidarę tiek ekonomijoje, tiek ir socializme.

Ir pirmiausia visiems į akis krinta staigus ekonomijos veido pasikeitimas. Jums yra žinoma, Garbingieji Broliai ir Mylimi Sūnūs, kad Mūsų palaiminto atminimo Pirmatakas savo Enciklikoje labiausiai pabrėžia ekonominę santvarką, būtent, pirm visa ko iškelia kapitalo ir darbo bendradarbiavimą, kaip būtiną ekonominės pažangos faktorių, — tai labai vykusiai apibrėžė šiais žodžiais: „Nei kapitalas be darbo, nei darbas be kapitalo apsieiti negali“ [47]).

43. b) Kapitalistinė sistema ne savyje yra bloga, bet iškreipta.

Šią sistemą Leonas XIII visomis jėgomis bando sutvarkyti pagal teisingumo dėsnius. Iš to aiškėja, kad ji, kaip tokia, nėra smerktina. Ši sistema savo prigimtimi nėra žalinga, bet tada ji tik iškrypsta iš normalių vėžių, kai kapitalas darbininkus, arba proletarinę klasę, tokiu keliu veda ir į tokią būklę pastato, kad darbas ir visa darbo santvarka eina vien darbdavio naudai ir kapitalui didinti, neatsižiūrint nei į darbininkų žmogišką vertę, nei į socialinį ekonomijos charakterį, nei socialinį teisingumą ir bendrą gerovę.

Bet vis dėlto kapitalistinė ekonominė santvarka nėra šiandien visur viešpataujanti; yra dar ir kita, kuriai lig šiol priklauso skaičiumi ir persvara reikšminga didelė žmonių dauguma, tai, pvz., žemdirbių luomas, kurioje didžioji žmonių giminės dalis garbingai ir vertai prasimaitina. Tačiau ir ši sritis, kuri nėra kapitalo pavergta, turi savų vargų ir sunkenybių, kurias jau Mūsų Pirmatakas nurodo daugelyje savo Enciklikų vietų, iš kurių mes čia vieną kitą mintį paduodame.

Drauge su milžinišku industrializmo kilimu smarkiais šuoliais ėjo priekin ir kapitalistinė ekonomijos santvarka, kuri nuo Leono XIII Encikliklos pasirodymo taip išsiplėtė po visą pasaulį, kad faktiškai smarkiai palietė ir tas ekonominio ir socialinio gyvenimo sritis, kurios nebuvo atsirėmusios kapitalu, ir ten padarydama žymios įtakos tiek savo pažanga, tiek nemažiau ir savo liūdnomis pasekmėmis ir žalingais vaisiais.

Todėl ne tik tų, kurie gyvena kapitalo ir pramonės kraštuose, bet ir visų žmonių gerovei panagrinėsime staigų kapitalistinės ekonomijos santvarkos pasikeitimą, kuris yra įvykęs po Leono XIII laikų.

44. c) Ekonominė diktatūra pakeitė laisvą konkurenciją.

Visų pirma krinta šiandien į akis visiems, kad ne tik kapitalą, bet ir galią bei viso ekonominio gyvenimo vairą yra paėmę į savo rankas atskiri žmonės, kurie dažnai patys nėra turtų savininkai, bet pastatyti užvaizdos arba valdytojai jiems patikėto kapitalo, kurį jie administruoja savo nuožiūra.

Ta galia ypatingai yra didelė tuose, kurie, kaip absoliutūs pinigo laikytojai ir valdytojai, turi savo galioj kreditus ir juos skirsto pagal savo sauvališką norą. Kreditu jie valdo visą ekonominio gyvenimo kraujo apytaką; ekonominio gyvenimo gyvybės pajėgos yra jų rankose, kad, rodos, niekas be leidimo nė atsikvėpti negali.

Šis galybės ir turtų suplakimas, kuris yra būdingas mūsų laiko ekonomijos bruožas, yra natūralus ribų nežinančios laisvos konkurencijos vaisius; ten tik tas išsilaiko, kuris yra stipriausias, kas dažnai

reiškia — kuris kovoje panaudoja didžiausią smurtą ir kuris mažiausia varžosi sąžinės skrupulais.

Toks jėgos ir pastangų sutelkimas į vienas rankas vėl veda į kovą valdžiai į savo rankas paimti, ir tai trejopu būdu: pirmiausia kovojama ekonominei sričiai užvaldyti, kovojama dėl politinės įtakos, kurios priemonės ir galia bus panaudotos ekonominėje kovoje, pagaliau kova pereina į tarptautinę areną, kada valstybės savo politines jėgas ir galią panaudoja ekonominių interesų tarnybai, kad savo ekonomine jėga ir galia tarptautiniame politikos gyvenime galėtų duoti lemiančią kryptį.

45. d) Liūdnos pasekmės.

Be abejojimo, individualizmo dvasios ekonominėje srityje vaisiai yra tokie, kuriuos Jūs, Šlovingieji Broliai ir Mylimieji Sūnūs, matote ir dėl kurių liūdite: laisva jėgų kova pati save sunaikino: vietoj laisvos prekybos, atsirado ekonomiškoji diktatūra. Pelno geismą pakeitė nežabota valdymo ambicija. Visas ekonominis gyvenimas pasidarė baisiai kietas, nepalenkiamas ir žiaurus. Prie to prisideda didžiausios nelaimės, kilusios iš nedoro suplakimo viešosios valdžios pareigų su ekonominiais dalykais. Iš tų nelaimių didžiausioji — valstybės autoriteto smukimas, kuris užuot buvęs laisvas nuo šalių įtakos ir rėmęs bendrą gerovę ir teisybę, kuris, kaip suverenas ir aukščiausias teisėjas, užuot autoritetingai valdęs, tampa vergas, įpareigotas tarnauti žmonių geiduliams ir žemiems palinkimams. Tarptautinių santykių srityje iš vieno šaltinio išplaukė dvi priešingos srovės: iš vienos pusės plaukia nacionalizmas ar net ekonomiškasis imperializmas, o iš kitos pusės — nemažiau pragaištingas ir smerktinas finansinis internacionalizmas arba pinigo internacionalis imperializmas, kurio tėvynė ten yra, kur jis randa naudos.

46. Gydomosios priemonės.

Kokiomis priemonėmis visoms toms blogybėms būtų galima užbėgti už akių, išdėstėme antroje šio laiško dalyje, tad čia užteks trumpai tai prisiminti. Kadangi šių dienų ekonomija ypač remiama kapitalu ir darbu, todėl reikalinga, kad sveiko proto

arba krikščioniškojo socialinio mokslo principai apie kapitalą ir darbą bei jų sujungimą būtų ir proto pažįstami ir darbų vykdomi. Kad būtų galima išvengti tiek individualizmo, tiek socializmo pavojaus, reikia paisyti ypatingai dvejopo charakterio — individualinio ir socialinio, kuris yra ir kapitale, arba nuosavybėje, ir darbe. Abipusiai vieno ir kito santykiai, padedant krikščioniškajai meilei, turi būti tvarkomi pagal labai tikslias teisingumo, kurį vadina komutatyviu, normas. Reikalinga, kad laisvoji konkurencija būtų tinkamai apribota, o ypač kad ekonomiškoji galybė būtų tikrai pasidavusi viešajam autoritetui tuose dalykuose, kurie įeina į jo pareigas. Įvairių tautų viešos institucijos žmonijos santykių visumą turi derinti prie bendro labo reikalų, t. y. socialinio teisingumo normų; be to, negalimas daiktas, kad svarbiausioji socialinio gyvenimo dalis, ekonominis klausimas, sugrįžtų į tiesias ir sveikas vėžes.

47. Pasikeitęs socializmas.

Ne mažiau, kaip pati ekonominė santvarka, nuo Leono amžiaus pasikeitė ir pats socializmas, pirmasis priešas, kuriam Mūsų Pirmatakas taikė. Socializmas tada, galima sakyti, buvo vienas ir gynė mokslą, suvestą į vieną organinį vienetą, bet nuo to laiko skilo į dvi viena prieš kitą stojusias partijas, bet tokiu būdu, kad nei viena, nei kita neatsitraukė nuo krikščionybei priešingo pagrindo, kuris buvo charakteringas socializmui.

48. a) Jėgos partija arba komunizmas.

Viena socializmo dalis pasikeitė panašiai, kaip dalis kapitalistinės sistemos, apie kurią kalbėjome, ir išsivystė į komunizmą, kuris ne tik slaptai, bet viešai ir atvirai visomis, net didžiausio smurto priemonėmis siekia ir moko dviejų dalykų: žiauriausios klasių kovos ir pilnos privatinės nuosavybės panaikinimo. Tų tikslų siekiančiam komunizmui nieko nėra, ko jis neišdrįstų, ko gėdytųsi, o įgavęs valdžios, pasirodo nepaprastai žiaurus ir nežmoniškas. Tai liudija anos pragaištingos skerdynės ir griuvėsiai, kuriais nuklojo plačiausius Rytų Europos ir Azijos plotus; kiek jis yra priešingas šven-

tai Bažnyčiai ir pačiam Dievui, gausiais faktais įrodyta ir visiems žinoma. Todėl nors ir manome, kad nėra nė reikalo įspėti ištikimus ir dorus Bažnyčios sūnus apie nedorą ir pragaištingą komunizmo prigimtį, tačiau negalime be gilaus skausmo žiūrėti į nerūpestingumą tų, kurie, atrodo, tą gresiantį pavojų niekina ir, nieko neveikdami, apsileidę leidžia sklisti doktrinoms, kurios prievarta ir žudynėmis sunaikins visą visuomenę. Dar labiau smerktinas neišmanymas tų, kurie nenori pašalinti ar pakeisti tų aplinkybių, kuriomis tautų dvasia stumiama į nusivylimą ir taip ruošiamas kelias visuomenės pražūčiai ir išgriovimui.

49. b) Saikingesnioji partija, kuri pasilaikė socializmo vardą.

Be abejonės, kita dalis, kuri pasilaikė socializmo vardą, yra saikingesnė. Ji sakosi ne tik susilaikanti nuo prievartos pavartojimo, bet ir pačių klasių kovą ir privatinės nuosavybės panaikinimą, nors jos ir neišsižada, bet tam tikru būdu sušvelnina ir moderuoja. Socializmas, nugąsdintas iš jo principų komunizmo išvestų pasekmių, sakytumei, tam tikru būdu linksta ir artėja prie tiesų, kurių visados laikėsi krikščioniškoji tradicija. Negalima neigti, kad kai kada jų reikalavimai nuostabiai panašūs į tai, kurių teisėtai reikalauja krikščioniškieji reformatoriai.

50. Šiek tiek tolsta nuo klasių kovos ir privatinės nuosavybės panaikinimo.

Klasių kova, jei laisva nuo nedraugiškų žygių ir abišalės neapykantos, pamažu virsta tam tikromis padoriomis rungtynėmis, paremtomis teisingumu; jos nors ir nėra ana palaimintoji socialinė taika, kurios visi geidžiame, tačiau gali ir privalo būti pradžia, iš kurios bus prieitas abipusis šalių bendradarbiavimas. Karas, paskelbtas privatinei nuosavybei, pamažu taip pat nurimsta ir taip susiaurėja, kad pagaliau puolama ne pati nuosavybė tų dalykų, kurie yra būtini gėrybėms gaminti, bet tam tikras socialinis viešpatavimas, kurį prieš visokią teisėtą nuosavybę pagrobia ir uzurpuoja. Tikrai, tokia galia priklauso ne savininkams, bet viešajai valdžiai. Iš to seka, kad nejučiomis gali prieiti iki to, kad švelnesniojo socializmo dėsniai jau

nesiskirs nuo reikalavimų ir postulatų tų, kurie rūpinasi reformuoti žmonijos visuomenę pasirėmę krikščioniškais principais. Yra gi kai kurių gėrybių rūšių, kurių valdymą visai pagrįstai siūloma palikti valstybei, su kurių valdymu jungiasi ekonominė galia, kurios negalima palikti privačių asmenų rankose be pavojaus viešajai gerovei.

Šios rūšies teisinguose reikalavimuose ir noruose jau nėra nieko, kas būtų priešinga krikščioniškajam mokslui; ir dar mažiau galima tvirtinti, kad tokia nuomonė ypatingu būdu priklausanti socializmui. Todėl tie, kurie tik šių dalykų siekia, neturi jokios racijos dėtis socialistais.

Tažiau negalima linkėti, kad tos socialistų grupės ir partijos, kurios nėra komunistinės, jau visos būtų atėjusios iki šios ribos ar tai praktikoje, ar tai savo programose. Apskritai, socialistai nebeatmeta nei klasių kovos, nei nuosavybės panaikinimo. Jie pasitenkina tuos klausimus kiek sušvelnindami.

51. Ar galima rasti kompromisą su socializmu?

Tačiau gi jei šie klaidingi principai yra taip sušvelninti ir tam tikra prasme nuolaidūs, tai iškyla, arba iš visų pusių yra keliamas, vienas klausimas: ar nebūtų galima taip pat ir krikščioniškųjų tiesų principus kiek sušvelninti, padaryti juos kiek saikingesnius, kad būtų galima sueiti į santykius su socializmu ir surasti su juo vidurio kelią? Yra tokių, kurie puoselėja klaidingą viltį, kad tokiu būdu būsią galima socialistus patraukti į mūsų pusę. Tačiau tai tuščias laukimas. Tie, kurie nori tapti apaštalais socialistų tarpe, teišpažįsta pilnai, neliečiamai ir nuoširdžiai krikščioniškąją doktriną ir nieku būdu klaidoms tenepataikauja. Jei tikrai nori būti Evangelijos skelbėju, pirmiausia tesiekia, kad parodytų socialistams, jog jų reikalavimai, kiek jie yra teisingi, daug stipriau yra ginami krikščioniškojo tikėjimo principų ir krikščioniškos meilės jėgomis daug sėkmingiau įgyvendinami.

Tačiau, kiek tat liečia klasių kovą ir privatinę nuosavybę, socializmą taip sušvelninus ir pataisius,

ar šalia šių dviejų dalykų jame jau nėra nieko peiktino? Ar staiga atsisakė savo krikščionių tikėjimui priešingos prigimties? Tai klausimas, kurs daugelį palieka abejonėje. Yra ir daugybė katalikų, kurie, aiškiai matydami, kad krikščioniškieji principai niekados negali būti nustumti į šalį, atrodo bekreipią savo žvilgsnį į šį Šventąjį Sostą ir primygtinai prašo išspręsti, ar šis socializmas jau tiek išsilaisvino iš klaidingų doktrinų, kad be įžeidimo krikščioniškųjų principų gali būti prileidžiamas ir tartum krikštijamas. Tėvišku Mūsų rūpestingumu norėdami atsakyti į šiuos norus, Mes nusprendžiame: socializmas, ar jį imsime kaip doktriną, ar kaip istorinį faktą, ar kaip „akciją", jei jis tikrai pasilieka socializmu, dargi ir po to, kai teisybei ir teisingumui šiuose dalykuose, kaip sakėme, nusileido, negali būti suderintas su katalikiškos Bažnyčios dogmomis, kadangi socialistinis visuomenės supratimas yra esmingai priešingas krikščioniškojo mokslo tiesoms.

52. Socialistų visuomenės ir žmogaus socialinio charakterio supratimas yra visai priešingas krikščioniškajai tiesai.

Pagal krikščioniškąjį mokslą žmogus, apdovanotas socialine prigimtimi, šioje žemėje yra pastatytas, kad gyvendamas visuomenėje ir turima galia iš Dievo [48]) pilnai auklėtų ir išvystytų visas savo galias savo Kūrėjo garbei ir šlovei bei, ištikimai eidamas savo pašaukimo ar amato pareigas, pasiektų laikinę ir amžiną laimę. Socializmas, priešingai, visai nesirūpina ir nekreipia dėmesio į tą aukštą tiek žmogaus, tiek ir visuomenės tikslą ir mano, kad žmonių visuomenė yra įkurta tik žemiškai gerovei.

Iš to, kad tinkamu darbo pasiskirstymu daug sėkmingiau, kaip atskirų asmenų pastangomis, gaminamos gėrybės, socialistai išveda ekonomiškąją veiklą, kurios jie svarsto vien tiek medžiaginius tikslus, turinti būti tvarkoma būtinai visuomeninkų. Iš to būtinumo, anot jų, sekė, kad atskiri žmonės, kiek tat liečia gėrybių gamybą, turį visiškai atsiduoti ir pasiduoti visuomenei. Kiek galima gausingesniam gėrybių pagaminimui skiriama tiek

svarbos, kad aukštesniosios žmogaus gėrybės, neišskiriant net jo laisvės, pavedamos valdžiai, net paaukojamos kiek galima daugiau racionalizuotai gėrybių gamybai. Šitas gi pasikesinimas į žmogaus garbingumą, kuris įvyksta „socializuotame" gaminimo procese, būsiąs, kaip jie mano, lengvai kompensuojamas gausumu gėrybių, kurios bendromis jėgomis pagaminamos ir kurios dalijamos kiekvienam, kad pagal savo norą laisvai ir patogiai galėtų naudotis. Visuomenė, kurią vaizduojasi socializmas iš vienos pusės, negali būti suprasta nei egzistuoti be aiškios prievartos, o iš kitos pusės jai teikiama per daug klaidingos laisvės, nes joje išnyksta visokis visuomeninis autoritetas: socialinis autoritetas negali būti pagrįstas laikiniais ir medžiaginiais reikalais, o kyla vien tik iš Dievo, visų dalykų Kūrėjo ir galutinio tikslo [49]).

53. Katalikas ir socialistas yra nesuderinamos sąvokos.

Nors socializmas, kaip ir visos klaidos, turi šiek tiek tiesos (to popiežius niekad neneigė), tačiau remiasi mokslu apie žmonių visuomenę, priešingu tikrajai krikščionybei. Religinis socializmas, krikščioniškas socializmas yra prieštaraujančios sąvokos: niekas negali būti kartu geras katalikas ir tikra prasme socialistas.

54. Socializmas turi įtakos papročiams ir kultūrai.

Tie visi dalykai Mūsų primenami ir iškilmingai patvirtinti, taikytini ir tam naujam socialistinio veikimo būdui, iki šiol dar maža žinomam, bet dabar jau tarp daugelio socialistų sambūrių pasklidusiam. Jis stengiasi pirmiausia perimti žmonių protą ir elgesį; ypač dar mažus vaikus masina ir į save traukia draugiškumo skraiste, bet lygiai jis stengiasi pasiekti ir visą žmonių masę, kad pagaliau išauklėtų žmogų „socialistą", kuris visuomenę formuotų pagal socializmo mokslą.

Kadangi Mūsų Enciklikoje Divini illius Magistri plačiai mokėme, kokiais principais remiasi ir kurių tikslų siekia krikščioniškoji pedagogika [50]), čia Mes galime nesustoti aiškinti tai, kas yra aišku, kiek „Auklėjamojo socializmo" veikla ir pažiūros yra priešingi krikščioniškojo auklėjimo principams ir

tikslams. Atrodo, kad be baisaus pavojaus, kurį su savim socializmas atsineša, nemato ar tinkamai jo neįvertina tie, kurie nesirūpina pagal pavojaus didumą drąsiai ir uoliai jam pasipriešinti. Šiems priminti, kad graso didžiausias pavojus, yra Mūsų ganytojiška pareiga: tegu visi atsimena, kad šio papročių ir kultūros auklėjimą perimančio socializmo tėvas buvo liberalizmas, o vaikaitis bus bolševizmas.

55. Katalikai bėgliai socialistų stovyklo-je.

Taip dalykams esant, Šlovingieji Broliai, galite suprasti, su kokiu skausmu ypač kai kuriose šalyse matome nemaža Mūsų sūnų, kuriuos stebėdami negalime prileisti, kad jie būtų nustoję tikrojo tikėjimo ir geros valios, bet kuris tačiau iš Bažnyčios stovyklos perbėgo į socialistų eiles. Jų vieni atvirai giriasi esą socialistai ir socialistų mokslą išpažįsta, kiti apsileidę arba tartum nenoromis priklauso draugijoms, kurios savo programa ar darbais yra socialistinės.

Savo tėviška baime ir susirūpinimu Mes save klausiame ir stengiamės suprasti, kokios buvo priežastys, kad jie šitaip suklydo, ir tariamės girdį, ką daugelis iš jų kalba ir sako: Bažnyčia ir tie, kurie sakosi einą su Bažnyčia, pataikauja turtingiems, nesirūpina darbininkais, todėl jie, kad savim pasirūpintų, privalėjo įsirašyti į socialistų eiles.

Tikrai liūdna yra, Šlovingieji Broliai, kad buvo arba ir dabar yra tokių, kurie sakosi esą katalikai, bet visiškai užmiršta aną aukštą teisingumo ir meilės įstatymą, pagal kurį ne tik privalome kiekvienam atiduoti tai, kas jo yra, bet stokojantiems broliams turime padėti kaip pačiam Kristui [51]), o ypač, kas svarbiausia, kad dėl noro pelnyti nesidrovi slėgti darbininkų. Netrūksta ir tokių, kurie piktnaudoja patį tikėjimą ir jo vardu stengiasi pridengti šiuos neteisingus reikalavimus, kad apsigintų nuo teisingų darbininkų reikalavimų. Šių veikimo būdų niekad nenustosime peikę. Jie yra priežastis, dėl ko Bažnyčia, nors neteisingai, buvo įtariama einanti su turtingais, o nesijaudinanti dėl nelaimių ir rei-

kalų tų, kurie yra tartum netekę natūralios teisės į šio gyvenimo gerovę. Kad šitas tvirtinimas neteisingas ir nepamatuotas, aiškiai rodo visos Bažnyčios istorija; pati Enciklika, kurios sukaktuves minime, yra aiškiausias Bažnyčios mokslo liudijimas ir įrodymas, kad anie šmeižtai ir užgauliojimai daromi neteisingiausiai.

56. Kvietimas sugrįžti.

Tačiau esame toli nuo to, kad neteisybės užgauti arba patyrę tėviško skausmo, atstumtume arba atmestume pasigailėtinai apgautus ir toli nuo tiesos ir išganymo atsitraukusius sūnus; priešingai, visu savo rūpestingumu kviečiame, kad grįžtų į motinišką Bažnyčios globą. O kad Mūsų balsui turėtų atviras ausis. O kad iš kur išėjo, ten sugrįžtų, į tėviškuosius namus, ten sustotų, kur yra tikroji jų vieta, būtent — eilėse tų, kurie, Leono paskelbtais ir Mūsų iškilmingai pakartotais dėsniais uoliai sekdami, pagal Bažnyčios mintį stengiasi grįsti pagrindus — atnaujinti socialinį teisingumą ir socialinę meilę visuomenėje. Norime, kad patys įsitikintų, jog niekur žemėje negalima rasti pilnesnės laimės, kaip tame, kurs dėl mūsų pasidarė beturtis, nors buvo turtingas, kad jo neturtu mes būtume turtingi [52]), kuris buvo beturtis ir darbuose nuo savo jaunystės, kurs visus vargstančius ir apsunkintus kviečia į save, kad juos savo širdies meile pilnai atgaivintų [53]), kurs pagaliau nedarydamas jokio asmenų skirstymo, daugiau reikalauja iš anų, kuriems daugiau duota [54]), ir „kiekvienam atlygins, žiūrėdamas jo darbų" [55]).

57. 3. Papročių atnaujinimas.

Jei į dalyką uoliau ir giliau įžvelgsime, aiškiai suprasime, kad šitas trokštamasis krikščioniškos socialinės dvasios atnaujinimas, nuo kurio pamažu atsitraukė tiek žmonių, atsidėjusių ekonominiams reikalams, reikalingas pirmiau papročių atnaujinimo, kad tiek pastangų nenueitų veltui, o visas rūmas būtų statomas ne ant smėlio, bet ant uolos [56]).

Ir taip, Šlovingieji Broliai ir Mylimieji Sūnūs, apžvelgėme šių dienų ekonomiją ir pripažinome, kad

ji serga sunkiomis ligomis. Komunizmą ir socializmą iš naujo pašaukėme į teismą ir nurodėme, kad jų visos rūšys, net sušvelnintos, toli nuklydo nuo Evangelijos tiesų.

„Todėl, tariant Mūsų Pirmatako žodžiais, jei reikalinga gydyti žmonių giminės visuomenę, tai pagelbės vien tik grįžimas prie krikščioniškojo gyvenimo ir jo dėsnių" [57]), nes tik jis vienas gali atnešti tinkamą priemonę prieš per didelį žemiškais dalykais rūpinimąsi, kuris yra visų ydų pradžia; jis vienas tegali tartum užburtas ir į nykstančius daiktus nukreiptas žmonių akis iš ten atitraukti ir į dangų nukreipti. Kas ginčys, kad ypač ta priemonė žmonių visuomenei yra nereikalinga?

Iš tiesų, daugelis žmonių jaudinasi vien dėl laikinių sambrūzdžių, nelaimių, griuvimų.

58. Ypatingoji šių dienų tvarkos yda, tai dvasinis pakrikimas.

Bet kas tai yra, jei krikščioniškomis akimis, kaip ir dera, visa apsvarstysime ir palyginsime su padaryta žala sieloms. Tikrai, visai neapsilenkiant su tiesa, galima pasakyti, kad dabar yra tokios ekonominio ir socialinio gyvenimo sąlygos, jog nemažam žmonių skaičiui jos sudaro didelių kliūčių siekti to vienintelio reikalingiausio dalyko, būtent, amžinojo išganymo.

Aukščiausiojo Ganytojo, kuris jas atpirko savo krauju, pastatyti būti šitų nesuskaitomų avių Ganytoju ir Globėju, į šitą jų didžiausią pavojų Mes negalime žiūrėti be susijaudinimo. Atmindami savo ganytojavimo pareigą, su tėviška rūpestingumu ir pasitelkę pagalbon kitus, kuriuos į tai ragina teisingumo ar meilės pareiga, nuolatos rūpinamės kuo galima joms padėti. Ką padės žmonėms protingumas turtus sunaudoti arba pasidaryti gabesniais, pelnyti visą pasaulį, jei dėl to nukentės jų sielos? [58]). Ką padės mokyti juos išmintingų apie ekonominius dalykus principų, jei nepažabotam geismui ir nešvariam savo reikalais rūpesčiui leidžia taip save supančioti, „kad, pažindami Viešpaties įstatymus, elgiasi priešingai?" [59]).

59. Šių blogybių priežastys.

Šių gi nuo krikščioniškų dėsnių socialiniuose ir ekonominiuose dalykuose nutolimų ir iš čia plaukiančios daugelio darbininkų apostazijos šaknys ir šaltinis yra netvarkingi sielos geismai, liūdna pirmapradės nuodėmės išdava, kuri aną nuostabia žmogaus galių darnumą taip sudarkė, kad žmogus, nedorų geismų lengvai patraukiamas prie nykstančiųjų šio pasaulio gėrybių, stipriai yra viliojamas statyti jas aukščiau už dangiškąsias ir nenykstamąsias gėrybes. Iš čia anas nepasotinamas turtų ir laikinųjų gėrybių troškimas, kurs visais laikais stūmė žmones laužyti Dievo nuostatus ir mindžioti artimųjų teises, kuris šiais laikais dėl ypatingų ekonominių sąlygų žmonių silpnumui padeda dar dažniau suklupti. Ekonominės padėties ir organizacijos nepastovumas reikalauja didžiausio jėgų įtempimo iš visų, kurie tam yra įpareigoti. Kai kurių sąžinės taip sukietėjo, kad priėjo tą nuomonę, jog jiems yra geros visos priemonės, kurios padeda didinti pelną ir sunkiai surinktus turtus apsaugoti nuo netikėtų likimo smūgių per fas et nefas ginti. Lengvas pelnas, kurį atnešė prekybinė anarchija, per daug žmonių patraukia prie prekių mainymo, kurie visi tik vieno tetrokšdami — už mažiausią įdėtą darbą gauti kuo didžiausią pelną — nežabota spekuliacija prekių kainas savo nuožiūra ir gobšumu taip dažnai didina ar mažina, kad išmintingus gamintojo apskaičiavimus paverčia į nieką. Teisiniai nuostatai kapitalų bendradarbiavimui, apriboją ir padaliją visokią riziką, per dažnai buvo panaudoti baisiam sauvaliavimui. Matome, kaip sumažėjo atsakingumo jausmas iki to, kad jis vos paviršutiniškai paliečia sielas. Prisidengus bendruomeniniu tikslu, vykdomos pikčiausios neteisybės ir skriaudos; pagaliau ekonominių sąjungų vedėjai, užmiršę savo pareigas, įžeidžia tų teises, kurių santaupas buvo pasiėmę administruoti. Galiausiai negali būti užmiršti ir anie, perdaug gudrūs vyrai, kurie nesirūpindami savo veiklos padoriu ir naudingu rezul-

tatu, nesidrovi žadinti žemus klientūros instinktus, kad juos paskum išnaudotų savo interesams.

Šiuos iškrypimus galėtų pašalinti arba jiems užbėgti už akių aiški dorovinė drausmė tvirtai paremiama valstybės vairininkų. Tačiau, deja, jos labai dažnai yra per maža. Naujos ekonominės santvarkos daigai pasirodė kaip tik tada, kai daugybėje galvų įsišaknijo racionalizmas, neturįs ryšio su moralės įstatymu, ir tokiu būdu buvo paliktas laisvas kelias žmogiškoms aistroms.

Dabar toli gražu per didelis žmonių skaičius rūpinasi vien tik tuo, kad visokiomis priemonėmis padidintų turtus; savo naudą jie pastatė aukščiau už viską ir net iš didžiausių nusikaltimų artimui nedaro sau jokių skrupulų. O tie, kurie pirmieji stojo į tą kelią, kurs veda į sugedimą [60]), lengvai ar tai dėl tariamo savo pasisekimo pavyzdžio, arba nepaprasta savo turtų prabanga, arba išjuokdami kitų jautresnes sąžines, arba nustelbdami baimingesnius konkurentus, atrado labai daug savo nedorybės sekėjų.

Ekonominio gyvenimo vairininkams išėjus į klystkeles, buvo paruošta dirva, kad darbininkų masė pamažu stačia galva įkristų į bedugnę; juo labiau, kad dauguma įmonių vedėjų naudojasi darbininkais, kaip grynais įrankiais, visiškai nesirūpindami jų sielomis, dar labiau, net negalvodami apie aukštesnius dalykus. Ir tikrai, nusigąsti, kai pagalvoji apie pavojus, į kuriuos moderniose dirbtuvėse išstatoma darbininkų (ypač jaunesniųjų) dora, mergaičių ir kitų moterų padorumas; jei apsvarstysime, kaip dažnai šių dienų ekonominė būklė, o ypač netikęs gyvenimo būdas, stato kliūčių šeimos gyvenimui ir ryšiams; jei atsiminsime, kiek ir kaip kliudoma tinkamai švęsti šventas dienas, jei apgalvosime tą visuotinį susilpnėjimą anos tikrai krikščioniškos dvasios, kuria net nemokyti ir prasčiokai buvo pratę suprasti aukštus dalykus ir kurios vietą užėmė vienintelis rūpestis — kokiu nors būdu surasti kasdieninės duonos. Tokiu būdu dar-

bas, kurį net po pirmapradės nuodėmės Dievo Apvaizda uždėjo žmogaus kūno ir dvasios naudai, pamažu verčiamas iškrypimo įrankiu, būtent, medžiaga iš dirbtuvės išeina patobulinta, o žmonės ten sugadinami ir nevertinami.

Gydomosios priemonės

60. a) Ekonominis gyvenimas sutvarkytinas krikščioniškais pagrindais.

Tam apgailėtinam sielų nuostoliui, kuriam esant kiekviena pastanga atnaujinti visuomenę bus bergždžia, nėra jokio kito tinkamo vaisto, kaip tik kad žmonės atvirai ir nuoširdžiai turi sugrįžti prie Evangelijos tiesos, būtent, prie to nurodymų, kurs vienas turi amžinojo gyvenimo žodžius [61]), tokius būtent žodžius, kurie, nors dangus ir žemė praeitų, betgi niekad nepraeis [62]). Tiesa, tie, kurie socialiniuose reikaluose tikrai yra prityrę, uoliai dirba, kad pagal racionalius principus grąžintų ekonominį gyvenimą į tikrą ir sveiką padėtį. Bet šitoji santvarka, kurios Mes karštai trokštame ir kurią visomis jėgomis remiame, bus visiškai nepilna ir netobula, jei visos žmogiškos galios darniai nesusijungs siekti nuostabios dieviškojo plano vienybės ir, kiek žmonių jėgos leidžia, jas realizuoti; Mes čia kalbame apie tą santvarką, kurią Bažnyčia nenuilstamai skelbia, kurios reikalauja pats sveikas žmogaus protas: kurį Dievas laiko svarbiausiuoju ir galutiniu tikslu visų sukurtų pastangų ir kad visos šio pasaulio gėrybės būtų laikomos grynais įrankiais, kuriais tiek reik naudotis, kiek jos veda į galutinį tikslą. Nereikia manyti, kad tuo pelningi verslai žeminami arba laikomi ne visai tinkamais žmogaus vertybei; priešingai, krikščioniškoji filosofija mus moko juose įžvelgti Dievo valią, kuri leido žmogų žemėje, kad ją dirbtų ir ja įvairiais būdais savo reikalams naudotųsi. Taigi gaunantiems gėrybes nedraudžiama padoriais būdais gausinti savo turtus; priešingai, teisinga yra, kad kas bendruomenei tarnauja ir ją daro turtingesnę, iš padidintų bendruomenės turtų pats pagal savo padėtį taptų turtinges-

nis, kad tik visa to būtų siekiama su tinkamu Dievo įstatymų paisymu ir neįžeidžiant artimo teisių bei kad patys turtai būtų suvartojami pagal tikėjimo ir sveiko proto reikalavimus. Jei šie dėsniai visų, visados ir visur būtų saugojami, ne tik gėrybių gaminimas ir įgijimas, bet taip pat turtais naudojimasis, kur dabar regima tokia netvarka, greitu laiku grįžtų į žmoniškumo ir teisingo pasidalijimo ribas ir negražiam savo reikalų rūpesčiui, kurs yra mūsų amžiaus gėda ir didelė nuodėmė, bus priešpastatytas maloniausias, o kartu ir tvirčiausias krikščioniško susivaldymo įstatymas, kuriuo žmogui liepiama pirma ieškoti Dievo karalystės ir jo teisingumo, esant tikriems, kad pagal dievišką dosnumą ir tikrą pažadėjimą ir laikinų gėrybių bus duota, kiek bus reikalinga [63]).

61. b) Artimo meilės vaidmuo.

Tačiau reikia, kad visose tose pastangose didesnę dalį turėtų artimo meilė, „kuri yra tobulumo ryšys" [64]). Kaip klysta tie neatsargūs reformatoriai, kurie rūpindamiesi, kad būtų saugojamas abipusis teisingumas, išdidžiai atmeta meilės pagalbą. Be abejonės, meilė negali būti tarsi atlyginimas ar atpildas vietoje nesaugojamo teisingumo. Bet jei prileisime, kad kiekvienas žmogus gaus pagaliau visa, ką jis privalo gauti, meilei visados atsidarys plačiausioji veikimo dirva: vienas teisingumas, kad ir ištikimiausiai vykdomas, nepašalins socialinių kovų priežasčių ir niekad negalės sujungti nei širdžių, nei dvasių, nes visa, kas yra įkurta stiprinti tarp žmonių taikai bei ugdyti savitarpinei jų pagalbai, nors atrodo tobula, ypatingu savo tvirtumo pagrindu turi savitarpinį sielų ryšį, kuriuo atskiri nariai tarp savęs jungiasi, kuriam išnykus, kaip dažnai iš patyrimo pasimokėme, net geriausieji nuostatai nueina niekais. Tokiu būdu tik tada galės būti tikras visų bendrai gerovei bendradarbiavimas, kada visuomenės dalys pasijus esančios nariai vienos didelės šeimos, vieno ir to paties dangiškojo Tėvo vaikai, dar labiau, vienas Kristuje kūnas, „kits kito nariai" [65]), taip, kad „jei kenčia ką vienas narys,

kenčia visi draug nariai" [66]). Tada turtingieji ir kiti kilmingieji seną savo neturtingesniųjų brolių atžvilgiu nerūpestingumą pakeis į uolų ir gyvą rūpestį, jų teisingus reikalavimus priims atvira širdimi, pasitaikiusias jų kaltes ir klaidas mielai atleis. O darbininkai, nuoširdžiai užgesinę kiekvieną neapykantos ir pavydo jausmą, kurį socialinių kovų palaikytojai taip gudriai išnaudoja, ne tik neniekins Apvaizdos jiems žmonių visuomenėje skirtos vietos, bet ją brangins, kaip gerai žinantieji, kad naudingai ir garbingai kiekvienas pagal savo pareigas ir verslą visuomenės labui dirba ir kad arčiau eina pėdomis to, kurs, būdamas Dievas, panoro būti žmonių tarpe amatininkas ir amatininko Sūnus.

62. Laukia gana sunkus uždavinys.

Iš to naujo Evangelijos dvasios paskleidimo po pasaulį, kuri yra visuotinės meilės ir krikščioniškojo tvarkymo dvasia, tikimės ateisiant aną pageidaujamą ir pilną žmonių draugijos Kristuje atnaujinimą, aną „Kristaus Taiką Kristaus karalystėje", kurios siekimui nuo pat Mūsų Pontifikato pradžios visą Mūsų darbą ir visą ganytojinį rūpestį tvirtai nutarėme ir pasiryžome skirti [67]); Jūs, Šlovingieji Broliai, kurie Dievo Bažnyčią, liepiant Šventai Dvasiai, su Mumis valdote [68]), pagirtinu uolumu dirbate tam pačiam ypatingam ir Mūsų laikais reikalingam tikslui visose pasaulio šalyse, net šventų Misijų kraštuose. Jums tebūna ištarti užtarnauti pagyrimo žodžiai, draug ir visiems kitiems ar tai dvasininkams, ar pasauliečiams, kuriuos džiaugdamiesi matome esančius Mūsų kasdieninius ir tvirtus pagalbininkus, mylimus Mūsų Sūnus, susispietusius į Katalikų Akciją, kurie draug su Mumis ypatingu uolumu imasi rūpintis, kurs Bažnyčiai iš pačios jos dieviškos pradžios dera ir tinka — socialiniais reikalais. Šiuos tad visus pakartotinai Viešpatyje raginame, kad nesigailėtų jokio darbo, kad nesiduotų nugalimi jokių sunkenybių, bet vis labiau ir labiau tvirtėtų ir būtų stiprūs [69]). Be abejo, raginame juos į sunkų darbą; gerai žinome, kad iš abiejų pusių, ar tai aukštesniuose, ar tai žemesniuose visuomenės

sluogsniuose yra nemaža kliūčių ir priešingumų, kuriuos reikalinga nugalėti. Tačiau tegu nenusimena: eiti į sunkias kovas yra krikščionių pareiga; sunkius nuveikti darbus yra pareiga tų, kurie, kaip geri Kristaus kareiviai [70]), Jį arčiau seka.

Pasitikėdami tad To visagale pagalba, kurs „nori, kad visi žmonės būtų išganyti" [71]), anas nelaimingas nuo Dievo nusigręžusias sielas stenkimės visomis jėgomis gelbėti ir jas atitraukdami nuo laikinųjų rūpesčių, į kuriuos per daug yra įsipainiojęs, mokykime su viltimi ieškoti amžinųjų. Tas neretai lengviau bus pasiekta, ne kaip pirmu pamatymu atrodė, nes jei nedoriausiuose žmonėse yra nuostabių dvasios jėgų, tarsi žarijų pelenuose, neabejotinų liudytojų anos natūraliai krikščioniškos sielos, tai juo labiau daugelio kitų širdyse, kurie labiau nežinojimo ar išviršinių aplinkybių yra suklaidinti.

Tarp kitų džiuginančių tam tikro socialinio atnaujinimo ženklų — tai tie patys darbininkų būriai, kurių tarpe su dideliu džiaugsmu matome suglaustus jaunesniųjų darbininkų būrelius, kurie ne tik palankiomis ausimis klauso dieviškos malonės patarimų, bet ir uoliai stengiasi savo draugus laimėti Kristui. Ne mažesnio pagyrimo verti ir darbininkų sambūrio vadai, kurie, padėję į šalį savo naudą, tik savo draugais rūpindamiesi, jų teisingus reikalavimus protingai stengiasi palaikyti ir derinti su visos įmonės nauda ir nesiduoda nuo savo kilnios pareigos nubaidomi nei įvairiomis kliūtimis, nei įtarimais. Matyti taip pat nemaža jaunuolių, kurie ar dėl savo gabumų, ar turtų netrukus atsistos visuomenės viršūnėse, kurie tiria socialinį reikalą ir duoda vilties, kad tam reikalui tikrai atsidės.

63. Kuriuo keliu reikia eiti?

Dabarties dalykų padėjimas, Šlovingieji Broliai, aiškiai nurodo, kokiu keliu reikia eiti. Prieš mus dabar, kaip kitados ne kartą Bažnyčios istorijoje, stovi supagonėjęs pasaulis. Kad tos rūšies ištisos žmonių klasės būtų vėl grąžintos Kristui, kurio išsigynė, iš jų pačių reikia išrinkti ir padaryti pagalbinius Bažnyčios kareivius, kurie gerai žinotų sa-

vųjų mintis ir norus ir kurie tam tikra malonia broliška meile galėtų pasiekti jų širdis. Pirmieji ir artimiausieji darbininkų apaštalai privalo būti darbininkai, o apaštalai tarp pramonininkų ir komersantų taip pat turi būti iš jų pačių tarpo.

Šitų pasauliečių, tiek darbininkų, tiek darbdavių, apaštalų uoliai ieškoti, išmintingai išrinkti, tinkamai išlavinti ir yra ypatingoji Jūsų, Šlovingieji Broliai, ir Jūsų klero pareiga. Be abejo, sunki pareiga dedama kunigams; dėl to tai pareigai eiti sunkiomis studijomis apie socialinius dalykus yra ruoštini tie, kurie sudaro Bažnyčios viltį; bet ypač reikalinga yra, kad tie, kuriuos tam darbui ypatingu būdu paskirsite, pasireikštų švelniu teisybės pajautimu, kad, kam nors ko neteisingai reikalaujant ar neteisingai veikiant, su vyrišku ištvermingumu pasipriešintų; kad jie pasižymėtų išmintimi bei laisvu nuo įvairių kraštutinumų sprendimu; kad jie ypatingai giliai būtų perimti Kristaus meilės, kuri viena tepajėgia maloniai stipriai palenkti žmonių širdį ir valią teisybės ir žmoniškumo įstatymams. Šito kelio sėkmingumą jau ne kartą parodė laimingas patyrimas; dėl to nėra jokios priežasties, kad abejotume juo ištvermingai eiti.

Šiuos gi mylimus Mūsų Sūnus, tam darbui išrinktus, karštai Viešpatyje raginame, kad parengimui sau pavestų vyrų visai atsidėtų ir tą pirmaeilę kunigišką ir apaštališką pareigą vykdydami, kiek reikiant naudotųsi krikščioniškojo mokymo jėga, mokydami jaunuolius, kurdami krikščioniškas sąjungas, steigdami krikščioniškųjų studijų ratelius. Ypač tegu aukštai stato ir savo auklėtinių labui uoliai tevartoja brangiausią tiek privatinio, tiek ir socialinio atnaujinimo priemonę, kurią Mūsų Enciklikoje „Mens Nostra" [72]) nurodėme dvasines rekolekcijas; toje Enciklikoje ne tik suminėjome rekolekcijas įvairiems pasauliečiams, bet ir aiškiai nurodėme bei stipriai patarėme, kaip naudingiausias darbininkams uždaras įstaigas rekolekcijoms atlikti: tose dvasios mokyklose išdirbami ne tik

geri krikščionys, bet ir paruošiami tikri apaštalai kiekvienam gyvenimo reikalui bei uždegami Kristaus širdies ugnimi. Iš šios mokyklos, kaip Apaštalai iš paskutinės vakarienės kambario Jeruzalėj, išeis tikėjime tvirčiausiai apsišarvavę nenugalimu ištvermingumu persekiojimų laiku, degą uolumu ir rūpesčiu plėsti Kristaus karalystę.

Dabar ypač yra reikalingi tokie tvirti Kristaus kareiviai, kurie dirbtų žmonių šeimai nuo gresiančio pražuvimo išgelbėti, į kurį patektų, jei, atmetus Evangelijos mokslą, būtų leista įsigalėti tai tvarkai, kuri mindžioja ne tik prigimties, bet ir Dievo įstatymus. Kristaus Bažnyčia, pastatyta ant nepajudinamos uolos, neturi ko bijotis, nes tikrai žino, kad pragaro vartai jos nenugalės: [73]) priešingai, iš tiek amžių patyrimo Ji žino, kad iš didžiausių audrų išeina tik dar tvirtesnė, naujais triumfais pasipuošusi. Bet motiniškoji jos širdis negali nedrebėti dėl daugybės blogybių, kurių tarp šios rūšies audrų kankinama tiek žmonių tūkstančių, o ypač dėl didžiausių iš čia einančių dvasinių nuostolių, kurie tiek sielų, Kristaus krauju atpirktų, pastūmėtų į amžinąją pražūtį.

Todėl nieko negalima palikti neišbandžius tokioms blogybėms nuo žmonių visuomenės nukreipti: čia turi koncentruotis visas mūsų darbas, visas sumanumas, į tai turi būti nukreiptos nepaliaujamos ir karštos Dievui maldos. Juk Dievo malonei padedant, žmonių šeimos likimas yra mūsų rankose.

Neleiskime, Šlovingieji Broliai ir Mylimi Sūnūs, kad šio pasaulio vaikai savo rūšimi pasirodytų už mus išmintingesni, kurie dievišku gerumu esame šviesos vaikai [74]). Juk matome, juos su didžiausiu gudrumu pasirenkant ir parengiant sau uolius pagalbininkus, kurie jų klaidas tarp įvairių žmonių klasių viso pasaulio kraštuose diena iš dienos plačiau skleistų. Kai tik Kristaus Bažnyčia smarkiau pradedama pulti, matome juos metant į šalį tarpusavio vidaus ginčus, tvarkingai susiburiant į vieną eilę ir sujungtomis jėgomis siekiant bendro tikslo.

64. Reikalingas glaudus susibūrimas ir susiklausymas.

Tur būt, nėra tokio, kurs nežinotų, ką ir kiek daro nepailstąs katalikų uolumas tiek socialinėje ir ekonominėje, tiek ir švietimo srity. Bet šitas nuostabus ir nelengvas veikimas neretai pasirodo mažiau sėkmingas dėl į įvairias šalis išblaškomų jėgų. Tesusijungia tad visi geros valios vyrai, kurie po Bažnyčios Ganytojų akimis nori kovoti šitą gerą ir taikingą Kristaus kovą; ir visi Bažnyčiai vadovaujami bei mokomi tesistengia kiekvienas pagal savo išmanymą, jėgas ir padėtį šį tą įnešti į tą krikščioniškąjį žmonių visuomenės atnaujinimą, kurį Leonas XIII savo nemirštamąja Enciklika Rerum Novarum pranašavo; neieškodami savęs nei to, kas jų yra, bet kas yra Jėzaus Kristaus [75]); nesistengdami savo sumanymus žūt būt pravesti, bet pasirengę net geriausių išsižadėti, jei daug didesnė visumos nauda to reikalauja: kad visur ir pirmiausia Kristus karaliautų, Kristus viešpatautų, kuriam „šlovė, garbė ir valdžia per amžių amžius [76]).

Kad viskas laimingai įvyktų, Jums visiems, Šlovingieji Broliai ir Mylimieji Sūnūs, Jums visiems, kurie tik esate Kristaus Mums patikėtos didžios Katalikiškos šeimos nariai, o ypač su širdinga meile darbininkams ir kitiems savo rankomis pragyvenimą užsidirbantiems, dieviškos Apvaizdos Mums pavestiems, taip pat ir krikščioniškiems darbdaviams bei darbų tvarkytojams tėviška širdimi teikiame Apaštališkąjį palaiminimą.

Išleista Romoje, prie Švento Petro, 1931 metų gegužės mėnesio 15 dieną, Mūsų Pontifikato dešimtaisiais metais.

Popiežius P i j u s XI

---

[1]) Enc. Arcanum, 1880 m. vasario 10 d.;
[2]) Enc. Diuturnum, 1881 m. birželio 29 d.; 1885 m. lapkričio 1 d.;
[3]) Enc. Immortale Dei,
[4]) Enc. Sapientiae christianae, 1890 m. sausio 10 d.;
[5]) Enc. Quod apostolici muneris, 1878 m. gruodžio 28 d.;

[6]) Enc. Libertas, 1888 m. birželio 20 d.;
[7]) Enc. Rerum Novarum, N. 1;
[8]) Enc. R. N., N. 13;
[9]) Enc. R. N., N. 2;
[10]) Enc. R. N., N. 13;
[11]) Enc. R. N., N. 1;
[12]) Mat. VII, 29;
[13]) S. Ambr. De excessu fratris sui Satyri, 1, I. 44;
[14]) Enc. R. N., N. 13;
[15]) Iz. XI, 12;
[16]) Enc. R. N., N. 26;
[17]) Enc. R. N., N. 29;
[18]) Enc. R. N., N. 36;
[19]) Enc. R. N., N. 42;
[20]) Enc. R. N., N. 43;
[21]) Pius X, Enc. Singulari quodam;
[22]) Rom. I, 14;
[23]) Enc. R. N., N. 13;
[24]) Enc. Ubi arcano 1922. XII. 23;
[25]) Enc. Ubi arcano, 1922. XII. 23;
[26]) Enc. R. N., N. 19;
[27]) Enc. R. N., N. 19;
[28]) Enc. R. N., N. 7;
[29]) Prakalba Kat. Akc. kongrese Italijoje 1946 m. gegužės 16 d.
[30]) Enc. R. N., N. 6;
[31]) Enc. R. N., N. 10;
[32]) Enc. R. N., N. 35;
[33]) S. Thom. Summ. Theol. II ir II q. 134;
[34]) Enc. R. N., N. 27;
[35]) Enc. R. N., N. 15;
[36]) Enc. R. N., N. 7;
[37]) II Thess. III, 10;
[38]) II Thess. III, 8-10;
[39]) Enc. R. N., N. 34;
[40]) Enc. R. N., N. 17;
[41]) Enc. Casti connubii, 1930 m. gruodžio 31 d.;
[42]) S. Thom. De regime principum. I, 15. — Enc. R. N., N. 27;
[43]) S. Thom. Contra Gent. III. 71; Summ. Theol. I. q. 65 a 2, l. c.;
[44]) Enc. Immortale Dei, 1885. XI. 1.;
[45]) Enc. R. N., N. 42;
[46]) Efez. IV, 16;
[47]) Enc. R. N., N. 15;
[48]) Rom. XIII, 1;
[49]) Enc. Diuturnum, 1881 birželio 29 d.;
[50]) Enc. Divini illius Magistri, 1929 gruodžio 31 d.;
[51]) Epist. S. Jacobi c. 2;
[52]) II Kor. VIII, 9;
[53]) Mat. XI, 28;
[54]) Luk. XII, 48;
[55]) Mat. XVI, 27;
[56]) Mat. VII, 24 seq.;
[57]) Enc. R. N., N. 22;
[58]) Mat. XVI, 26;
[59]) Žyd. II, 17;
[60]) Mat. VII, 13;
[61]) Jon. VI, 70;
[62]) Mat. XXIV, 35;
[63]) Mat. VI, 33;
[64]) Kolos. III, 114;
[65]) Rom. XII, 5;
[66]) I Kor. XII, 5;
[67]) Enc. Ubi arcano, 1922 gruodžio 23 d.
[68]) Acta, XX, 28;
[69]) Deuter., 31, 7;
[70]) II Tim. II, 3;
[71]) I Tim. II, 4;
[72]) Enc. Mens nostra, 1929 gruodžio 20 d.;
[73]) Mat. XVI, 18;
[74]) Luk. XVI, 8;
[75]) Pilip. II, 21;
[76]) Apokal. V, 13;

JO ŠVENTYBĖS P. PIJAUS XI ENCIKLIKA APIE KRIKŠČIONIŠKĄ JAUNUOMENĖS AUKLĖJIMĄ

(Divini illius Magistri)

Garbingieji Broliai ir Mylimieji Sūnūs, pasveikinimas ir Apaštališkas palaiminimas.

Atstovaudami pasaulyje Dieviškajam Mokytojui, kuris savo meilės begalybe apimdamas visus žmones, net nusidėjėlius ir nevertuosius, ypač jautrios meilės parodė vaikeliams, išreikšdamas ją šiais įspūdingais žodžiais: „Leiskite mažutėliams ateiti pas mane" [1]), — Mes taip pat stengėmės kiekviena proga parodyti pilnai tėvišką jiems meilingumą, kurį jiems pareiškėme, ypač nuolat rūpindamiesi ir tinkamai pamokydami dalykų, liečiančių krikščionišką jaunomenės auklėjimą.

1. Reikalas kalbėti apie krikščionišką auklėjimą.

Taip tapdami Dieviškojo Mokytojo aidu, esame tarę kartais įspėjimo, kartais paskatinimo, kartais nurodymo išganingą žodį — čia jaunuomenei, čia auklėtojams, čia šeimų tėvams bei motinoms — įvairiais krikščioniškojo auklėjimo dalykais ir su tuo rūpesčiu, kuris pritinka visų tikinčiųjų bendrajam tėvui ir su tuo, vienam maloniu, kitam nemaloniu griežtumu, kurio reikalauja iš Mūsų ganytojo pareiga ir kuris Apaštalo pabrėžtas: „Nesiliauk laiku ir ne laiku; įrodinėki, ragink, bark visu kantrumu ir mokymu" [2]). Tuo labiau tai reikalinga mūsų laikais, nes juose per daug stinga aiškių ir sveikų taisyklių net pačiais pagrindiniais klausimais.

Bet pati minėtoji bendroji laikų padėtis, aktualus ir nevienodas įvairiose šalyse mokyklų bei auklėjimo klausimo svarstymas, Garbingieji Broliai, ir daugelio Jūsų ir Jūsų valdomųjų tikinčiųjų su sūnišku pasitikėjimu Mums parodytas noras, taip ir Mūsų, kaip sakėme, gili jaunuomenės meilė žadina Mus labiau atsidėjus, jei ne išsamiai spręsti šį klausimą visu neapimamu teoriniu ir praktiniu platumu, tai nors pabrėžti pačius pagrindinius dėsnius, pilnai nušviesti stambiausias išvadas ir prijungti prie jų praktiškus pritaikymus.

Tai tebūna Mūsų kunigystės jubiliejaus atminimas, kurį su ypatinga mintimi ir jausmu skiriame brangiajai jaunuomenei ir pavedame visiems turintiems pasiuntinybę ir pareigą rūpintis jos auklėjimu.

Iš tiesų niekuomet nebūdavo tiek galvojama apie auklėjimą kaip šiais laikais; didėja,antai, naujų pedagoginių teorijų gamintojų skaičius, išrandama, pateikiama ir diskutuojama metodai bei priemonės ne vien tam, kad palengvintų, bet kad atrastų naują be klaidos ir sėkmingą auklėjimo būdą, kuris galėtų naująsias kartas priruošti šiame pasaulyje trokštamajai laimei.

Dėl to žmonės, pagal Dievo paveikslą ir panašumą sutverti ir jam — begalinei tobulybei, skirti, pastebėdami šiandien labiau negu kuomet nors kitados, kad tarp dabartinės medžiaginės pažangos gausybių žemės turtų neužtenka atskirų žmonių ir tautų laimei, dar labiau jaučia savyje aukštesnės tobulybės troškimą, į pačią jų prigimtį Sutvėrėjo įdiegtą, ir nori ją pasiekti labiausiai auklėjimo priemonėmis.

Tiktai daugelis jųjų, beveik per daug įknibę į etimologinę vardo reikšmę, bando tobulybę išvesti iš tos pačios žmogaus prigimties ir ją įvykdyti vienomis tik prigimties jėgomis.

Taigi tame dalyke jie lengvai suklysta, nes, užuot kreipę savo žvilgsnį į Dievą, pirmąją viso

ko pradžią ir galutinį viso pasaulio tikslą, jie remiasi ir pasikliauja savimi, tebrangindami vien tiktai laikinuosius žemiškus dalykus; taip, kad tęsis ir nesibaigs jų rūpesčiai tol, kol atkreips akis ir pastangas į vienintelį tobulybės tikslą Dievą, pagal gilų šv. Augustino pasakymą: „Sutvėrei mus, Viešpatie, sau, ir nerami mūsų širdis, kol ims ilsėtis Tavyje" [3]).

2. Krikščioniškojo auklėjimo esmė, svarba ir kilnumas.

Todėl labai svarbu yra nesuklysti auklėjimo dalykuose, kaip svarbu yra nesuklysti siekiant galutinio tikslo, su kuriuo auklėjimo darbas labai glaudžiai ir būtinai yra susijęs. Ir iš tiesų, kadangi auklėjimo esmė yra ugdyti žmogų tokį, kokis jis turi būti ir kaip turi elgtis šios žemės gyvenime, kad pasiektų aukštąjį tikslą, kuriam yra sutvertas, tai aišku, jog auklėjimas negali būti geras, jeigu nebus palenktas galutinajam tikslui; dabartinėje Apvaizdos santvarkoje, būtent, po to, kai Dievas apsireiškė savo Vienatiniame Sūnuje, kuris vienas tėra „kelias, tiesa ir gyvenimas", kaip tik vienas krikščioniškasis auklėjimas.

Iš čia aiškėja aukščiausioji krikščioniškojo auklėjimo svarba ne vien atskiriems asmenims, bet taip pat ir šeimoms ir visai visuomenei, nes šitos tobulybė negali nesusidaryti iš tobulybės visų ją sudarančių dalių. Panašiai iš minėtųjų principų darosi aiški ir matoma, galima sakyti, nesulyginama krikščioniškoji auklėjimo kilnybė, kadangi ji pagaliau siekia patikrinti Didžiausiąją Gėrybę, Dievą, auklėjamųjų sieloms ir aukščiausią, kokia šiame pasaulyje galima, gerovę žmonių visuomenei; ir tai pačiu sekmingiausiu, kokis tik galimas iš žmogaus pusės, būdu, būtent: dirbant iš vieno su Dievu atskirų asmenų ir visuomenės tobulėjimui tąja prasme, kad auklėjimas įdiegia pirmąją galingiausiąją ir pastoviausiąją gyvenimo pakraipą — pagal žinomą išminčiaus pasakymą: „Jaunikaitis iš savo kelio net ir pasenęs nenukryps nuo jo" [4]). Todėl teisingai šv. Jonas Auksaburnis pasakė:

„Kas gali būti svarbiau, kaip sielas valdyti, kaip jaunuolių papročius nustatyti?" [5]).

Bet nėra žodžio, geriau išreiškiančio krikščioniškojo auklėjimo antgamtinę didybę, grožybę ir kilnybę, kaip kilnusis žodis, kurį mūsų Viešpats Jėzus Kristus, lygindamasis su mažutėliais, yra pasakęs: „Kas tik priima vieną tokį vaiką mano vardu, tas mane priima" [6]).

3. Seka dėstymo padalinimas.

Todėl kad neklystumėte šiame didžiausios svarbos dalyke ir kad įvykdytumėte jį geriausiu, koks tik yra galimas, būdu, su Dievo malonės pagalba, reikia turėti aiškią ir tikslią krikščioniškojo auklėjimo sąvoką iš esmės, būtent: kam tenka uždavinys auklėti, koks yra auklėjimo subjektas, kokių reikia aplinkos sąlygų, koks yra auklėjimo tikslas ir tikroji jo forma pagal Dievo ir jo Apvaizdos nustatytą tvarką.

Kieno yra pareiga auklėti?

A. B e n d r a i. Auklėjimas yra ne vieno, bet būtinai bendruomenės darbas. Yra gi trys būtinos, atskiros, bet Dievo suderintos ir sujungtos bendruomenės: jų tarpe gema žmogus. Dvi bendruomenės yra gamtinės, būtent: šeima ir valstybė; trečioji gi antgamtinė — Bažnyčia. Pirmiausia šeima, tiesiogiai paties Dievo įsteigta su savo tikslu, kuris yra vaikus gimdyti ir auklėti. Taigi šeima turi prigimtinę pirmenybę prieš valstybę, ir iš to susidaro teisių pirmenybė. Tačiau šeima yra netobula bendruomenė, nes pati savyje neturi visų priemonių savajai tobulybei pasiekti. Tuo tarpu valstybė, turėdama savyje visas savo tikslui, kuris yra visuomenės laikinoji gerovė, reikalingas priemones, yra tobula draugija. Taigi šiuo atžvilgiu valstybė stovi aukščiau už šeimą, kuri tiktai valstybėje pasiekia sau tinkamą žemiškąją tobulybę.

Trečioji bendruomenė, kurioje žmogus per Kristų gema dieviškam Malonės gyvenimui, yra Bažnyčia: antgamtinė, visuotinė bei tobula bendruo-

menė, nes ji turi savyje visas priemones savo tikslui, kuris yra amžinasis žmonių išganymas; taigi yra aukščiausia savo srityje.

Nuosekliai imant, auklėjimas, liečiąs visą žmogų skyrium ir bendruomenėje, gamtos ir malonės srityse, priklauso toms trims būtinosioms bendruomenėms, kiekvienai atitinkančiu laipsniu, kuris atitinka, pagal esančią Dievo nustatytą tvarką, jų tarpusavį tikslų atžvilgiu santykiavimą.

Bažnyčios dalis auklėjime

B. Specialiai. Taigi pirmiausia auklėjimas priklauso Bažnyčiai ir tai ypatingu būdu, dviem antgamtinės tvarkos dėsniais, kuriuodu Dievas pats jai vienai išimtinai suteikė, ir todėl tuodu dėsniai yra aukštesni už visus kitus dėsnius, kylančius iš gamtinės tvarkos.

4. Aukščiausias autoritetas.

Pirmutinis dėsnis yra tiesioginė pasiuntinybė ir aukščiausiasis autoritetas mokyti, kurį jai davė jos Dieviškasis Įkūrėjas: „Man duota visa valdžia danguje ir žemėje. Eikite tad ir mokykite visas tautas, krikštydami juos vardan Tėvo ir Sūnaus ir šventosios Dvasios ir mokydami juos laikyti visa, ką tik esu jums įsakęs. Ir štai aš esu su jumis visas dienas, iki pasaulio pabaigai" [7]).

Prie to mokymo Kristus pridėjo neklaidingumą drauge su įsakymu skelbti jo mokslą; todėl Bažnyčia „savo Dieviškojo Įkūrėjo buvo pastatyta tiesos pagrindu ir šulu, kad mokytų žmones Dievo tikybos ir saugotų jai pavestąjį palikimą, visą ir nepaliestą, kad rikiuotų ir ugdytų žmones ir jųjų susivienijimus ir darbus įpročių padorumui, gyvenimo grynumui, pagal apreikštojo mokslo taisykles" [8]).

5. Antgamtinė motinybė.

Antrasis dėsnis yra antgamtinė motinybė, pagal kurią skaisčioji Kristaus sužieduotinė — Bažnyčia savo sakramentais ir mokslu gimdo, maitina ir auklėja sielas dieviškame malonės gyvenime. Taigi šv. Augustinas teisingai sako: „Nebus Dievas tam tėvu, kas nenorės Bažnyčios turėti motina" [9]). Todėl savo

auklėjamosios pasiuntinybės tiesioginiame objekte, būtent: „tikyboje ir elgesio nustatyme pats Dievas Bažnyčią padarė dieviškojo mokymo dalininke ir iš Dievo malonės neklaidinga; todėl ji yra aukščiausioji ir saugiausioji žmonių mokytoja, ir ji turi neliečiamąją laisvo mokymo teisę“ [10]).

Neišvengiamu tad nuoseklumu Bažnyčia nėra priklausoma kurios nors žemiškos valdžios tiek savo kilmės, tiek savo auklėjamosios pasiuntinybės vykdymo atžvilgiais ne vien tiktai savo tiesioginio objekto srityje, bet ir visur ten, kur susidaro reikalingų arba naudingų priemonių tam uždaviniui atlikti.

Taigi kiekvienas kitas žmonių mokslas ar mokymas, iš esmės priklausąs visiems pavieniams asmenims ir bendruomenėms, priklauso taip pat ir Bažnyčiai, kuri turi teisę nepriklausomai juo naudotis ir pirmų pirmiausia spręsti, kiek jis gali būti krikščioniškam auklėjimui pageidaujamas arba priešingas. Ir tai tiek dėl to, kad Bažnyčia, būdama tobula draugija, turi niekieno nepriklausomą teisę parinkti priemones savo tikslui, tiek dėl to, kad kiekvienas mokymas, kaip ir visi kiti žmonių veiksmai, yra būtinai susiję priklausomybės ryšiu su galutiniu žmogaus tikslu ir dėl to negali nutolti nuo Dievo įstatymo, taisyklių, kurių sergėtoja ir mokytoja yra neklaidingoji Bažnyčia.

Šventos atminties P. Pijus X tai išreiškė aiškiais žodžiais: „Visur, kur krikščionis veikia, net ir žemiškuose dalykuose, jam nevalia nepaisyti antgamtinių gėrybių; taigi jis turi pagal krikščioniškosios išminties nurodymus visus dalykus kreipti į aukščiausiąjį gėrį, kaip galutinį tikslą: betgi visi jo veiksmai, kiek jie yra dorovės žvilgsniu geri ar blogi, t. y. ar jie sutinka su Dievo ir prigimties įstatymais, ar ne, yra Bažnyčios valdžioje, ir ji sprendžia apie juos“ [11]).

Verta pažymėti, kad tą pagrindinę katalikų tiesą sugebėjo gerai suprasti ir išreikšti pasaulietis nuostabus rašytojas, gilus ir sąžiningas mintytojas:

„Bažnyčia nesako, kad dorovė priklauso jai vienai (ekskliuzyvistine prasme), bet sako, kad jai priklauso visiškai. Niekuomet nesakė, kad šalia jos ir be jos pamokymo žmogus negali pažinti nė vienos dorinės tiesos: ji tą pažiūrą, kuri buvo beiškylanti keleriopais pavidalais, net keletą kartų atmetė. Tačiau sako, kaip yra sakiusi ir visuomet sakys, kad dėl to, jog yra Viešpaties Jėzaus Kristaus įsteigta, jog Šventąją Dvasią jai pasiuntė Dievas Tėvas, ji tiktai viena iš pat pradžių turi ir niekuomet negali prarasti dorovinės tiesos pilnybę, kurioje sueina visos atskirosios dorovinės tiesos, kaip tos, kurias žmogus gali patirti paprastomis proto priemonėmis, taip ir tos, kurios sudaro apreiškimo dalį, arba gali būti iš jo išvestos" [12]).

6. Bažnyčios teisių apimtis.

Taigi Bažnyčia pilna teise palaiko literatūrą, mokslus ir meną, kiek to būtinai reikia arba nors naudinga krikščioniškajam auklėjimui ir visam josios uždaviniui — gelbėti sielas, be kita ko, kurdama savo mokyklas ir įstaigas kiekvienoje mokslo srityje ir visokiame kultūros laipsnyje [13]). Dargi nereikia manyti, kad ir vadinamasis fizinis auklėjimas būtų svetimas motiniškam jos auklėjimui, nes ir jis yra priemonė, galinti krikščioniškam auklėjimui padėti ar pakenkti. Ir tas Bažnyčios darbas visose kultūros srityse yra didžiai naudingas šeimoms ir tautoms, kurios be Kristaus prapuola, kaip teisingai yra pastebėjęs šv. Hilarijus: „Kas pasauliui pavojingiau, kaip Kristaus nepriimti" [14]). Tai visai nesudaro nė mažiausio nepatogumo valstybės potvarkiams, nes Bažnyčia savo motinišku išmintingumu nesipriešina, kad jos mokyklos bei auklėjimo įstaigos, skiriamos pasauliečiams, kiekvienoje tautoje susiderintų su teisėtais pasaulinės valdžios įsakymais ir visais būdais yra pasirengusi susitarti ir surasti bendrą išeitį ten, kur kyla sunkenybių. Vistiek yra nenusavinama Bažnyčios teisė ir drauge nepakeičiama jos pareiga žiūrėti viso jos vaikų ir tikinčiųjų auklėjimo visose įstaigose, viešose ar privatinėse, ne tiktai vien dėstomų tikybos dalykų

atžvilgiu, bet ir visų kitų mokslų ir visų patvarkymų, turinčių santykio su tikyba ir dorove [15]).

Nedera manyti, kad šios teisės vykdymas būtų netinkamas kišimasis, bet, priešingai, tai yra brangus motiniškas Bažnyčios rūpinimasis saugoti savo vaikus nuo rimtų pavojų ir nuo visokių protinių bei dorovinių nuodų. Taip pat šis Bažnyčios budėjimas, kaip negali sudaryti nė mažiausio nepatogumo, taip negali netekti sėkmingos naudos tvarkai ir šeimos bei valstybės gerovei, laikant toli nuo jaunuomenės tuos nuodus, kurie šitame neprityrusiame ir judriame amžiuje tikrumoje paprastai greičiau kimba ir greičiau plinta. Taigi be tinkamo tikybinio ir dorovinio auklėjimo, kaip išmintingai yra įspėjęs Leonas XIII, „nesveika bus kiekviena sielų kultūra: jaunieji, neįpratę gerbti Dievo, negalės vykinti jokios padoraus gyvenimo drausmės ir, pripratę niekuomet nevaldyti savo aistrų, lengvai bus prikalbinami ardyti valstybės tvarką" [16]). Auklėjamoji Bažnyčios misija yra tokia plati, jog apima visas tautas, neišskyrus nė vienos, pagal Kristaus įsakymą: „Mokykite visas tautas" [17]), ir nėra pasaulyje valdžios, galinčios teisėtai jai priešintis arba trukdyti. Tas įgaliojimas pirmiausia apima visus tikinčiuosius, kuriais ji rūpinasi kaip meilingiausioji Motina. Todėl jiems visais amžiais ji yra įkūrusi ir šelpus didžiausią daugybę mokyklų ir įstaigų visose mokslo šakose, kaip neseniai pasitaikius progai esame sakę, net ir tuose tolimuose viduriniuose amžiuose, kuriuose buvo tiek daug (kai kurie bandė sakyti perdaug) vienuolynų, konviktų, bažnyčių, kolegijatų, katedrinių ir nekatedrinių kapitulų. Prie kiekvienos šių įstaigų buvo mokslo židinys, židinys krikščioniško mokymo ir auklėjimo. Prie viso to dar reikia pridėti visus universitetus, pasklidusius po visas šalis ir visuomet Šventojo Sosto ir Bažnyčios iniciatyva įkurtus ar globojamus. Tas didingas reginys, kurį šiandien geriau matome, nes mums artimesnis ir geresnėse sąlygose, negu anais laikais, buvo ir visais

laikais; ir tie, kurie tyrinėja įvykius, juos lygina, stebisi tuo, ką Bažnyčia sugebėjo padaryti šitoje srityje, stebisi būdu, kuriuo Bažnyčia sugebėjo atlikti Dievo jai pavestą uždavinį — išauklėti žmonių kartas krikščioniškam gyvenimui ir pasiekti tokių didelių bei gražių vaisių, gauti tokių puikių išdavų. Bet jei žadina nusistebėjimą tas, kad Bažnyčia visais laikais mokėjo sutelkti aplink save šimtus, tūkstančius ir net milijonus savo mokytojiško uždavinio auklėtinių, dar didesnė nuostaba apima pamąsčius, ką ji sugebėjo padaryti ne vien auklėjimo, bet ir tikrojo tiesioginio mokymo srityje, nes jei tiek kultūros, civilizacijos, literatūros brangenybių galėjo išlikti, tai tas priklauso nuo Bažnyčios sugebėjimo net anais tolimiausiais, barbariškiausiais laikais uždegti skaisčią šviesą literatūros, filosofijos, meno, o ypač statybos srityje [18]).

Čia pirštu prikišamai įrodyta, kad auklėjimo uždavinys priklauso Bažnyčiai tiek teisės, tiek ir faktų atžvilgiu ir kad kiekvienam nuo prietarų laisvam protui stačiai nesuprantama, kokiais motyvais galima priešintis Bažnyčiai ar trukdyti jai dirbti tą darbą, kurio naudingiausiais vaisiais šiandien džiaugiasi pasaulis.

7. Bažnyčios, šeimos ir valstybės teisių suderinimas.

Dar daugiau, Bažnyčios vyresnybė ne tik nesipriešina, bet pilniausiai sutaria su šeimos, valstybės ir net atskirų žmonių teisėmis dėl pažiūrų į tinkamą mokslo, mokslinių metodų ir apskritai į visokios pasaulinės kultūros laisvę. Neatidėliojant pažymėtina pagrindinė to sutarimo priežastis, būtent, kad antgamtinė sritis, kurioje yra Bažnyčios teisės, anaiptol neardo gamtinės srities, kurioje yra kitų minėtųjų teisės, bet dar ją pakelia aukštyn, patobulina ir abidvi sritys viena kitai padeda, tarsi viena kitą papildo pagal kiekvienos prigimtį ir vertybę, nes abi sritys eina iš Dievo, kuris negali pats sau prieštarauti: „Dievo darbai yra tobuli ir visi jo takai teisingi" [19]). Tat dar aiškiau bus matyti svarstant skyrium ir vis iš arčiau šeimos ir valstybės auklėjamuosius uždavinius.

Šeimos

Pirmiausia auklėjamasis šeimos uždavinys nuostabiai gerai sutinka su auklėjamuoju Bažnyčios uždaviniu, nes abu priklauso nuo Dievo ir tai gana panašiu būdu. Ir iš tiesų, Dievas gamtinėje srityje šeimai tiesiogiai teikia vaisingumą, kuris yra gyvybės ir auklėjimo gyvenimui pradžia, ir autoritetą, t. y. tvarkos principą.

8. Pirmesnė už valstybės teisę.

Angeliškasis Mokytojas praprastu savo minties aiškumu ir posakių tikslumu sako: „Kūniškas tėvas ypatingu būdu yra priežastis pradžios, kuri bendrai yra Dievuje... Tėvas yra pradžia ir gimdymo, ir auklėjimo ir drausmės, ir viso to, kas reikalinga žmogaus gyvenimo tobulybei" [20]). Taigi šeima tiesiog iš Sutvėrėjo turi pareigą, o tuo pačiu ir teisę auklėti vaikus, teisę neperleidžiamą kitam, nes ji yra neperskiriamai sujungtą su tiesiogine pareiga; teisę pirmesnę už visokias visuomenės ir valstybės teises, todėl jokia žemiška valdžia neturi teisės jos liesti.

9. Neliečiama, bet ne despotinė teisė.

Šv. Tomas nurodo ir pagrindą, dėl kurio ta teisė yra neliečiama: „Iš prigimties vaikas yra šis tas tėvo... todėl pagal prigimtąją teisę yra, kad vaikas, prieš ateidamas į protą, būtų tėvo priežiūroje. Todėl būtų priešinga prigimtam teisingumui, jei kūdikis prieš ateidamas į protą būtų atimtas iš tėvų globos arba būtų prieš tėvų norą auklėjamas" [21]). Ir kadangi globos pareiga priklauso tėvams tol, kol vaikai tampa pakankamai subrendę patys apsirūpinti, taigi tokio ilgumo yra ir ta pati neliečiamoji tėvų auklėjamoji teisė. „Nes prigimtis siekia ne tik vaikų gimdymo, be taip pat jų ugdymo ir jų pažangos iki pilnutiniam žmogui, t. y. iki pilno dvasiško subrendimo", sako tas pat Angeliškasis Mokytojas [22]). Todėl juridinė Bažnyčios išmintis šituo dalyku išsitaria aiškiai, tvirtai ir tiksliai. Gimdytojai turi labai svarbią pareigą pagal išgales rūpintis religiniu, doroviniu, kūniniu ir pi-

lietiniu vaikų auklėjimu bei tuo, ko reikia jų kūnams gyventi [23]).

Šituo dalyku taip sutaria žmonių visos giminės bendroji išmintis, jog į aiškų prieštaravimą įgimtajam protingumui įsipainiotų tie, kurie drįstų sakyti, kad vaikai pirmiau priklauso valstybei negu šeimai ir kad valstybės teisė auklėti esanti neribota. Nepastovus taip pat yra jų skelbiamas pagrindas, kad žmogus jau gemąs piliečiu ir dėlto pirmiausia priklausąs valstybei, nes neimama dėmesin, kad prieš tampant piliečiu žmogus turi jau būti, o buvimą žmogus gauna ne iš valstybės, tik iš gimdytojų, kaip išmintingai pareiškia Leonas XIII: „Vaikai yra šis tas tėvo ir tarsi tėvo asmens tąsa ir, jei norime teisingai kalbėti, jie ne patys savaime, bet per savo namų bendruomenę kurioje yra gimę, įeina į valstybę ir ima joje dalyvauti" [24]). Dėl to tėvų valdžia yra tokia, jog negali nei išsibaigti, nei valstybėje paskęsti, nes vieną ir bendrą su žmogaus gyvybe turi pradžią" [25]), sako Leonas XIII toje pačioje Enciklikoje. Tačiau iš to neišeina, kad auklėjamoji gimdytojų teisė būtų neribota arba despotiška, nes ji vis dėlto yra nedalijamai pajungta galutiniam tikslui, prigimties ir Dievo įstatymams, kaip tat pareiškia tas pat Leonas XIII kitoje savo Enciklikoje: „Apie svarbesniąsias krikščionių piliečių pareigas", kur trumpai suima tėvų teises ir pareigas šiais žodžiais: „Prigimtis uždeda tėvams savo teisę mokyti tuos, kuriuos yra pagimdę, pridėdama tą pareigą, kad drauge su tikslu, dėl kurio iš Dievo malonės susilaukė vaikų, susiderintų ir jų auklėjimas ir mokymas. Todėl tėvams būtinai reikia stengtis ir rūpintis, kad šitoje srityje apsigintų nuo visokios žalos ir visiškai patikrintų sau galimybę išauklėti vaikus, kaip tinka, krikščioniškai, ir labiausiai apsisaugotų nuo tų mokyklų, iš kurių eina pavojus apsigerti piktais nedorybės nuodais" [26]).

Toliau reikia išmanyti, kad šeimos auklėjamoji pareiga apima ne vien tikybos ir dorovės mokslą, bet taip pat ir kūninį ir pilietinį [27]), o visų labiausiai, kiek šiuodu rišasi su tikyba ir dorove. Toji nenuginčijamoji šeimos teisė įvairiais atvejais buvo įstatymais pripažinta tose tautose, kur tebesirūpinama pilietinėje santvarkoje gerbti prigimties teises. Taip, teminint iš tarpo paskučiausių tik vieną pavyzdį, Aukščiausias Šiaurinės Amerikos Jungtinių Valstybių Teismas, išspręsdamas labai svarbų ginčą, pareiškė: „Nepripažįsta valstybei nei kokios visuotinės valdžios vienodinti jos vaikus, verčiant juos mokytis tik viešosiose mokyklose" ir pridėjo įgimtosios teisės pagrindą: „Vaikas nėra vien valstybės padaras: kas jį maitina ir duoda kryptį jo ateičiai, tas turi teisę, drauge su aukšta pareiga, jį auklėti ir jį prirengti pridedamosioms pareigoms eiti" [28]).

10. Bažnyčios globa.

Istorija liudija, ypač mūsų laikais, kaip būdavo ir kaip tebėra, kada valstybė ima laužyti teises, kurias Tvėrėjas yra suteikęs šeimai; iš to aiškiai pasirodo, kad Bažnyčia visuomet jas globojo ir gynė. Geriausias to fakto įrodymas yra ypatingasis šeimų pasitikėjimas Bažnyčios mokyklomis, kaip tai neseniai rašėme laiške Kardinolui Valstybės Sekretoriui: „Šeima greitai pajuto, kad taip yra, ir iš pirmųjų krikščionijos dienų iki mūsų dienų tėvai ir motinos, net mažai tetikintieji, siunčia savo vaikus — ir jų skaičius išauga į milijonus, — pavesdami juos auklėti įstaigoms, Bažnyčios įkurtoms arba jos vedamoms [29]). Tai seka iš to, kad tėvų instinktas, kuris taip pat eina iš Dievo, su pasitikėjimu kreipiasi į Bažnyčią, tikrai žinodamas rasiąs šeimos teisių apsaugą ir, apskritai, tą harmoniją, kurią Dievas skyrė dalykų tvarkai. Ir iš tikrųjų, Bažnyčia, nors žinodama tiek savo visuotinius Dievo duotus įgaliojimus, tiek visų žmonių gautąją pareigą sekti tikrąją religiją, nesiliauja žymėjusi jų teises ir priminusi gimdytojams jų pareigas krikštyti ir krikščioniškai auklėti katalikų

tėvų vaikus, tačiau taip uoliai saugoja šeimų įgimtąją auklėjimo teisės neliečiamybę, jog neleidžia, išskyrus griežtai nustatytas sąlygas su apsaugomis, krikštyti netikinčiųjų vaikus arba kitais būdais tvarkyti jų auklėjimą prieš gimdytojų valią, kol vaikai patys dar nesugeba savarankiškai apsispręsti, laisvai priimdami tikėjimą [30]).

Taigi, iš to, ką žymėjome minėtoje prakalboje, turime du didžiai svarbiu faktu: „Bažnyčia primena šeimoms naudotis savąja mokytojos ir auklėtojos pareiga; šeimos skuba tuo naudotis ir paveda Bažnyčiai savo vaikus šimtais ir tūkstančiais. Ir tuodu faktu primena ir skelbia didžią tiesą, svarbiausią dorovės ir visuomenės srityje. Juodu sako, kad auklėjimo pasiuntinybė tarp visa ko ir labiausiai už visa ką, visų pirma priklauso Bažnyčiai ir šeimai, kad ji jiedviem priklauso iš prigimties bei Dievo teisės ir dėl to yra neliečiama, neišvengiama ir nepakeičiama" [31]).

Valstybės

Iš Bažnyčios ir šeimos šitokios pirmenybės auklėjimo pasiuntinybėje, kaip esame matę, iš vienos pusės yra didžiausia nauda visuomenei, iš kitos gi pusės — negali išeiti nė mažiausio nuostolio tikroms ir teisingoms valstybės teisėms piliečių auklėjimo atžvilgiu pagal Dievo nustatytąją tvarką.

11. Bendrosios gerovės atžvilgiu.

Tas teises civilinei bendruomenei suteikė pats gamtos Kūrėjas ne tėvystės pagrindu, kaip Bažnyčiai ir šeimai, bet vyresnybės pagrindu, kadangi valstybei priklauso bendros žemiškos gerovės ugdymas, kuris iš tiesų yra tikrasis valstybės tikslas.

D u u ž d a v i n i u. Tasai tikslas — bendruomenės žemiškoji gerovė — yra taika ir saugumas, kuris duoda šeimoms ir atskiriems piliečiams džiaugtis jų teisių vykdymu, ir drauge didesnė dvasinė ir materialinė gerovė, kokia tik galima šiame gyvenime, pasinaudojant visų vienybe ir darbo sutarimu. Todėl civilinės valdžios, esančios valstybėje,

funkcija yra dvejopa: apsaugoti ir sustiprinti, bet ne absorbuoti šeimą ar asmenį nei atstoti jų vietą.

Auklėjimo tad srityje yra valstybės teisė, geriau sakant, pareiga, savo įstatymais apsaugoti pirmesniąsias — kurias esame aukščiau aprašę — šeimos teises krikščioniškai auklėti vaikus ir nuosekliai gerbti antgamtinę Bažnyčios teisę į tą krikščionišką auklėjimą.

Panašiu būdu valstybei tenka apsaugoti tą pačią vaikų teisę tais atvejais, kada tėvai savo uždavinį neatliktų fiziškai ar morališkai dėl apsileidimo, nesugebėjimo ar nevertumo, kadangi jų auklėjamoji teisė nėra absoliuti nei despotiška, bet, kaip aukščiau sakėme, priklauso prigimties ir Dievo įstatymų ir dėl to pajungta Bažnyčios valdžiai bei sprendimui; o iš kitos pusės, bendrosios gerovės atžvilgiu priklausoma nuo valstybės priežiūros ir juridinės globos. Pagaliau šeima nėra tobula draugija ir dėl to ne visas turi savyje priemones, reikalingas sau tobulėti. Tuo, tiesą pasakius, išimtiniu atveju valstybė neatstoja šeimos vietos, tik papildo trūkumą ir tinkamomis priemonėmis aprūpina visuomet prisitaikydama prie prigimtų vaiko ir prie antgamtinių Bažnyčios teisių.

Paskui, apskritai, valstybės teisė ir pareiga yra apginti jaunuomenės dorovinį ir tikybinį auklėjimą pagal sveiko proto ir tikybos taisykles, pašalinti jai priešingas viešąsias kliūtis.

Pirmiausia valstybei priklauso, bendrosios gerovės žiūrint, įvairiais būdais šelpti tą patį jaunuomenės auklėjimą ir mokymą; pirmiau ir savaime palengvinti ir paremti Bažnyčios ir šeimų darbų iniciatyvą, kurios sėkmingumą parodė patyrimas ir istorija, o paskui papildyti tą darbą ten, kur jis nesiekia arba neišsigali, net ir savomis mokyklomis bei įstaigomis, nes valstybė turi daugiau už ką kitą priemonių, jai suteiktų bendriesiems reikalams, ir yra teisinga, kad jas vartotų naudai tų, iš kurių tas priemones yra gavusi [32]).

Be to, valstybė gali reikalauti ir todėl pasirūpinti, kad visi piliečiai pakankamai žinotų savo pilietines bei tautines pareigas, kad turėtų tam tikrą protinio, dorovinio ir kūninio išsilavinimo laipsnį, kokio, žiūrint mūsų laikų sąlygų, iš tikrųjų reikia visuomenės labui.

Bet gi yra aišku, kad visais tais būdais gerinant viešąjį ir privatųjį auklėjimą bei mokymą, valstybė turi gerbti prigimtas Bažnyčios ir šeimos teises į krikščioniškąjį auklėjimą ir, be to, vykdyti distributyvinį teisingumą. Todėl visokis mokyklų ir auklėjimo monopolis, kuris materialiniu būdu priverčia šeimas naudotis valstybės mokyklomis prieš krikščioniškos sąžinės reikalavimus arba kad ir prieš tai, kas joms teisėtai geriau patinka, — yra neteisingas ir nedoras.

12. Ką valstybė gali rezervuotis.

Tačiau vis dėl to neginčijama, kad valstybė teisingai viešiesiems dalykams tvarkyti ir vidinei bei išorinei taikai išlaikyti, tai bendrajai gerovei yra labai reikalinga, ir tiems tikslams, kurie reikalauja specialaus įgudimo bei pasiruošimo, — gali sau pasilaikyti steigimą ir vadovavimą mokyklų, kurios ruošia žmones kai kurioms jos valdininkų kategorijoms, ypač kariuomenei, kad tik neįžeistų Bažnyčios ir šeimos teisių ten, kur jos joms priklauso. Nereikalinga yra čia pakartoti tą įspėjimą, kad, mūsų laikais (kuriais plinta žymiai perdėtas ir klaidingas nacionalizmas, tikrosios taikos ir gerovės priešas) kariškai betvarkant vadinamąjį fizinį berniukų auklėjimą (dažnai net ir mergaičių, prieš pačią žmogiškųjų dalykų prigimtį), paprastai išeinama iš teisingų ribų, dažnai dargi be saiko naudojamas Viešpaties dieną laikas, kuris turėtų būti pavestas tikybos pareigoms ir šeimos gyvenimo šventovei. Nenorime tačiau neigti to, kas tuose metoduose gali būti gera drausmės ir teisėto drąsumo dvasiai, bet peikiame kiekvieną perdėjimą, — aną žiaurios prievartos dvasią, — kuris visai nesutampa su stiprybės dvasia nei kilniu karingos drąsos jausmu ginti tėvynę ir viešąją tvarką; taip

pat ir atletizmo egzaltacija, kuri net klasinės pagonybės laikais reiškė ir išsigimimą ir smukimą.

Paskui civilinei bendruomenei ir valstybei apskritai priklauso teisėtas auklėjimas, kuris gali vadintis pilietiniu, ne vien jaunuomenės, bet ir visokio amžiaus bei padėties žmonių. To auklėjimo esmė yra bendruomenės asmenims viešai duoti tokių protingos žinijos dalykų, taip veikti vaizduotę ir jausmus, kad valia norėtų daryti, kas padoru, ir prie to palinktų bemaž ko su moraliniu būtinumu arba teigiamu būdu, rodant atitinkamus pavyzdžius, arba neigiamu, sutrukdant priešingus [33]). Tasai pilietinis auklėjimas tokis platus ir sudėtingas, jog gali apimti beveik visą valstybės darbą, daromą visuomenės gerovei. Jis turi būti visai susiderinęs su teisingumo taisyklėmis ir neturi priešintis Bažnyčios mokslui, nes ji yra Dievo pastatytoji tų taisyklių Mokytoja.

13. Bažnyčios ir valstybės santykis.

Visa, ką iki išol sakėme apie valstybės darbą auklėjimo srityje, pagrįsta stipriausiais ir nepajudinamais krikščioniškojo mokslo apie krikščionišką valstybių santvarką pagrindus, taip nepaprastai gerai Mūsų Pranokėjo Leono XIII išdėstytais Enciklikose „Immortale Dei" ir „Sapientiae Christianae", būtent, „žmonių giminės aprūpinimą Dievas padalino dviem valdžioms: bažnytinei ir pasaulinei, vienai pavesdamas dvasinius, kitai žmogiškus dalykus. Kiekviena savo rūšimi yra aukščiausia; kiekviena turi aiškias, ją apimančias ribas ir jas kiekvienai nustatė jos prigimtis bei kilmė; taigi susidaro lyg ratas, į kurį kiekvienas veikimas turi savąja teise įeiti. Bet kadangi kiekvienos valdžioje yra tie patys valdiniai, kadangi gali pasitaikyti, kad tas pats dalykas nors ne tuo pačiu atžvilgiu, bet vis dėlto vienas tektų abiem spręsti ir tvarkyti, tai turėjo išmintingiausias Dievas, kuris jiedvi abi leido, abiejų ir kelius tinkama tvarka suderinti. **Kurios gi yra, yra Dievo įstatytos"** [34]).

Taigi jaunuomenės auklėjimas yra tikrai vienas iš tokių dalykų, kuris priklauso Bažnyčiai ir vals-

tybei, „nors ir įvairiais atžvilgiais" kaip esame pirmiau išdėstę. „Todėl tarp abiejų valdžių", — toliau sako Leonas XIII, — „turi būti suderinta harmonija, kuri visai ne be reikalo lyginama su tuo sąryšiu, kuris yra tarp žmogaus sielos ir kūno. Kokia ji ir kaip glaudi būtų, kitaip negalima išmanyti, kaip tik atsižvelgiant, kaip sakėme, į abiejų prigimtį ir tikslų kilnumą bei aukštumą. Vienai pirmiausia ir labiausiai pavesta žiūrėti mirštamųjų dalykų patogumo, antrajai gi — rūpintis dangiškosiomis ir amžinosiomis gėrybėmis. Taigi kas tik kokiu nors būdu šventa yra žmogaus gyvenime, kas priklauso sielų išganymui ir Dievo garbinimui, ar tai eitų iš prigimties arba prie tokių būtų priskiriama dėl tikslo, kuriam skiriama, — tai visa yra Bažnyčios valdžioje ir nuožiūroje, nes Jėzus Kristus liepė kas ciesoriaus atiduoti ciesoriui, o kas Dievo — Dievui" [35]).

Kiekvienas, kas atsisakytų šituos principus pripažinti ir jais tvarkyti auklėjimą, tas būtinai prieitų prie neigimo, kad Kristus savo Bažnyčią yra įkūręs amžinajam žmonių išganymui, ir prie teigimo, kad visuomenė ir valstybė nėra Dievo valdžioje ir nėra pajungta nei Dievo, nei gamtos įstatymams. Tai būtų aiškiai bedieviška, sveikam protui priešinga, ir, tai taikant auklėjimui, visiškai būtų pražūtinga pačiai visuomenei ir tikrajai žmonių gyvenimo gerovei. Priešingai gi, tuos principus vykdant, būtų didžiausia pagalba tinkamam piliečių lavinimui. Tą gausiai įrodė visų amžių faktai; taigi, kaip Tertulijonas savo Apologetikoj pirmaisiais krikščionybės laikais, taip šv. Augustinas savaisiais galėjo reikalauti iš visų Katalikų Bažnyčios priešų, tatai ir mes galime su juo pakartoti: „Gerai, tie, kurie sako, kad Kristaus mokslas esąs priešingas valstybei, teduoda tokią kariuomenę, kurios kareiviai būtų tokie, kokiems Kristaus mokslas liepė būti, teduoda tokius provincijų valdovus, tokius vyrus (žmonoms), tokias žmonas (vyrams), tokius tėvus, tokius vaikus, tokius ponus,

tokius tarnus, tokius karalius, tokius teisėjus, tokius pagaliau mokesčių mokėtojus bei rinkikus, kokius liepė būti krikščionybės mokslas, ir paskui tedrįsta sakyti ją esant žalingą valstybei; jei tai padarytų, neabejodami turėtų pripažinti, kad Bažnyčia yra valstybei išganinga" [36]).

14. Reikalas ir nauda susitarti su Bažnyčia.

Kalbant apie auklėjimą čia tenka paminėti, kaip gerai šitą faktais patvirtintą katalikiškąją tiesą išreiškė naujesniems laikams, būtent, Atgimimo (Renesanso) laikotarpiu gyvenęs vienas Bažnyčios rašytojas, daug gero padaręs krikščioniškajam auklėjimui, labai maldingas ir mokytas Kardinolas Silvius Antonianus, nuostabaus auklėtojo šv. Pilypo Nerio mokinys ir šv. Karolio Baromiejaus mokytojas bei lotyniškųjų laiškų sekretorius. Jis, šv. Karolio prašomas ir jo įkvėpiamas, parašė auksinį veikalą „Apie krikščionišką vaiko auklėjimą", kuriame šitaip samprotauja: „Juo daugiau pasaulinė valdžia sutaria su dvasine ir juo labiau šią remia ir stiprina, juo daugiau prisideda prie valstybės palaikymo. Todėl dvasinis valdytojas, besirūpindamas išauklėti gerą krikščionį, panaudodamas dvasinį autoritetą ir priemones, pagal savo tikslą, tuo pačiu ir su būtinu nuoseklumu drauge padaro gerą pilietį, kuris turi paklusti pasaulinei valdžiai. Tai dėl to taip įvyksta, kad šventoje Romos Katalikų Bažnyčioje, Dievo mieste, visiškai tas pats dalykas yra geras pilietis ir geras žmogus. Todėl didžiai klysta tie, kurie atskiria taip glaudžiai sujungtus dalykus ir kurie tikisi turėti gerų piliečių, taikydami kitokias taisykles ir eidami kitokiais keliais, ne tais, kurie padeda užauginti gerą krikščionį. Tesako, jei nori, tepasakoja žmonių išmintis, kiek tik patinka, bet nėra galima sukurti tikrosios taikos nei tikrosios žemiškos ramybės visu tuo, kas priešinasi ir kas šalinasi nuo taikos ir nuo amžinosios laimės" [37]).

Kaip valstybė, taip ir mokslas su moksliniais metodais, mokslinis tyrinėjimas visai neturi bijoti pilno ir tobulo Bažnyčios auklėjamojo uždavinio.

Katalikiškosios įstaigos, visvien kuriam dėstymo ar mokslo laipsniui priklausytų, nėra reikalingos teisinimosi. Palankumas, kuriuo jos džiaugiasi, pagyrimai, kurie joms tenka, mokslingoji gamyba, kurią jie didina ir daugina, ir labiau už viską žmonės, pilnai ir puikiai prirengti, kurie iš jų išeina į valdininkus, į laisvąsias profesijas, į mokytojus ir į visas gyvenimo šakas, daugiau negu reikia liudija jų naudai [38]).

Bet tie faktai yra ne kas kita, tiktai puikus patvirtinimas katalikų mokslo, tiksliai paskelbto Vatikano Susirinkime: „Tikėjimas ir protas ne tiktai negali nesutikti tarp savęs, bet vienas kitam dar padeda, nes sveikas protas įrodo tikėjimo pagrindus ir, jos šviesos apšviestas, ugdo dieviškų dalykų mokslą, tikėjimas saugoja bei sergsti protą nuo klaidų ir daugeliu dalykų jo žinojimą praplečia. Todėl Bažnyčia anaiptol netrukdo žmonėms kurti meno ir mokslų, bet net visa tam įvairiais būdais padeda ir tai remia, nes ne niekina, o pripažįsta naudą, iš jų einančią žmonių gyvenimui, net pripažįsta dargi, kad jie (menas ir mokslas) kilę iš Dievo — mokslų Viešpaties, jei tiktai tinkamai jais naudojamasi, veda prie Dievo jo malonės padedami. Negi ji draudžia tiems mokslams, kiekvienam savo srityje, naudotis savaisiais principais ir savais metodais; bet pripažindama tą teisėtąją laisvę, rūpestingai žiūri, kad jie, dieviškajam mokslui besipriešindami, neprisiimtų klaidos arba, išeidami iš savo ribų, kad neimtų griebti ir drumsti tai, kas priklauso tikėjimui" [39]).

Toji tinkamos laisvės norma yra drauge ir neliestina tinkamos didaktinės laisvės norma arba teisingai suprasta mokymo laisvė; jos reikia laikytis kiekvieną mokslą perteikiant kitiems, ir dar su labiau svarbia teisingumo pareiga jaunomenės mokyme vien dėl to, kad kiekvieno mokytojo, viešojo ar privatinio, turimoji auklėjimo teisė nėra absoliuti, o tik bendra su kitais; antra, dėl to, kad kiekvienas vaikas ar jaunuolis krikščionis turi

gyvą teisę gauti mokslą, suderintą su Bažnyčios mokslu, kuris yra tiesos pagrindas ir atrama. Sunkios žalos jaunuoliams padarytų tas, kas, blogai naudodamas jų pasitikėjimą mokytojais ir suprantamą jų prityrimo menkumą bei netvarkingą palinkimą į neribotą apgaulingą ir klaidingą laisvę, sudrumstų jų tikėjimą.

Auklėjimo subjektas

15. Visas žmogus yra nupuolęs, bet atpirktas.

Iš tikrųjų niekuomet negalima užmiršti, kad krikščioniškojo auklėjimo subjektas yra visas žmogus, dvasia sujungtas su kūnu prigimties vienumu, su visomis jo įgimtomis ir antgamtinėmis galiomis, kaip tai yra žinoma iš sveiko proto ir Apreiškimo; tat žmogus, netekęs savo pirmykštės padėties, bet Kristaus atpirktas ir atstatytas į antgamtinę Dievo įsūnyto vaiko padėtį, nori be pridėtų žmogaus prigimčiai kūno nemirtinumo, palinkimų pusiausvyros ir jų pilno sveikumo. Taigi žmogaus prigimtyje yra likę pirmosios nuodėmės pasekmių, ypač valios susilpnėjimas ir polinkių netvarka. „Puikybė yra įsišaknijusi vaiko širdyje: ir tik drausmės rykštė ją pašalins" [40]). Taigi netvarkingi palinkimai reikia taisyti, o gerieji stiprinti ir tvarkyti iš pat jaunų dienų, o labiausiai reikia šviesti protas ir stiprinti valia antgamtinėmis tiesomis ir malonės priemonėmis, be kurių negalima suvaldyti blogųjų polinkių nei pakelti į tinkamą Bažnyčios auklėjimo aukštybę, tobulai ir pilnai Kristaus aprūpintą dieviškuoju mokslu, Sakramentais ir sėkmingomis malonės priemonėmis.

16. Pedagoginis natūralizmas yra klaida.

Taigi klaidingas yra visokis pedagoginis natūralizmas, kuris kokiu nors būdu jaunuomenės auklėjime šalina arba siaurina antgamtinį krikščioniškąjį ugdymą; ir klaidingas yra kiekvienas auklėjimo metodas, visiškai ar dalimi neigiąs ar užmirštąs gimtąją nuodėmę ir malonę ir tepasitikįs vienomis žmogaus prigimties jėgomis. Paprastai tokiomis esti įvairios visaip vadinamos šių dienų

sistemos, kurios šaukiasi nebūtos autonomjos ir nevykusios jaunuolio laisvės, kurios ir auklėtojo darbą bei autoritetą mažina arba net panaikina, palikdamos jaunuoliams išimtinę iniciatyvos ir veiklumo jo auklėjimo darbe pirmenybę, nepriklausomą nuo jokių aukštesniųjų Dievo ir prigimties teisių.

Jei kuriais iš tų vardų būtų norima pavadinti, nors ir netiesioginiu būdu, veiklųjį auklėtinio bendradarbiavimą su jo auklėjimu, palaipsniui vis besiplečiantį ir kaskart besidarantį vis sąmoningesnį, jei būtų siekiama iš to auklėjimo pašalinti despotizmas ir žiaurumas (kuriuodu, tiesą pasakius, dar nėra teisingoji drausmė), tai būtų pasakyta tiesa, bet iš tikrųjų visai ne nauja, nes Bažnyčios jau skelbta ir vykdyta senajame krikščioniškame auklėjime, pasekus būdais, kuriuos pats Dievas vartojo sutvėrimų atžvilgiu, nes jis kviečia veikliai darbuotis su juo kiekvieną pagal savo prigimtį, nes jojo išmintis „siekia nuo galo iki galo stipriai ir viską sutvarko maloniai" [41]).

Bet deja, tiesiogine tų žodžių prasme ir pačiu faktu ne vienas stengiasi išimti auklėjimą iš bet kokios dieviškųjų įstatymų priklausomybės. Todėl mūsų dienomis esti atsitikimų, tikrai keistų, kad kai kurie filosofai ir auklėtojai rūpinasi surasti auklėjimui vieną visuotinį dorovės kodeksą, lyg nebūtų nei Dekalogo, nei Evangelijos įstatymo ir net nė prigimties įstatymo, kurį Dievas iškalė žmonių širdyse, o pats sveikas protas paskelbė ir pats Dievas kodifikavo Dekaloge drauge su pozityviu apreiškimu. Panašiai tie patys naujintojai paprastai, tarsi su panieka, krikščioniškąjį auklėjimą vadina „heteronomišku", „pasyviu" ir „atgyvenusiu" dėl to, kad jis remiasi Dievo autoritetu ir šventu jo įstatymu.

Jie nelaimingai apsigauna besvajodami, kaip kad jie sako, išlaisvinti jaunuolį, nors iš tiesų veikiau jį daro jo aklo išdidumo ir netvarkingų jo aistrų vergu, nes tos, su loginiu tų klaidingų sistemų

nuoseklumu, darosi čia jau pateisinamos, tarsi teisėti vadinamosios nepriklausomos prigimties reikalavimai.

Bet esti ir dar blogiau su tais klaidingais, be pagarbos ir pavojingais užsimojimais, kuriais veltui mėginama gamtiniams ir pasauliniams bandymams, sprendimams ir ieškinėjimams duoti antgamtinių faktų, liečiančių auklėjimą, kaip kunigystės ar vienuolinį pašaukimą ir, apskritai, nepasiekiamuosius veiksnius Dievo malonės, kuri nors ir keldama aukštyn įgimtąsias jėgas, betgi yra už jas be galo aukštesnė ir jokiu būdu negali būti gamtos įstatymams pajungta, nes „Dvasia pučia, kur nori" [42]).

17. Seksualinis auklėjimas.

Pavojingiausias yra tas natūralizmas, kuris mūsų laikais užplūsta auklėjimo sritį ir kuris liečia jautriausią dalyką, būtent — elgesio padorumą. Gana plačiai yra pasklidusi klaida tų, kurie su pavojinga drąsa ir begėdiškais posakiais skelbia vadinamąjį seksualinį auklėjimą, klaidingai manydami galėsią apsaugoti jaunuomenę nuo aistrų pavojaus vienomis tiktai gamtinėmis priemonėmis, būtent — vėjavaikišku preventyviniu išaiškinimu ir išmokymu vienokių visiems ir viešai teikiamų ir, dar blogiau, statydami jaunuolius kurį laiką į blogas progas, kad jie su jomis, kaip tai sakoma, apsiprastų ir užsigrūdintų tuo būdu savo sielą nuo tų pavojų.

Tie didžiai klysta, nenorėdami pripažinti įgimtos žmogui silpnybės nei to įstatymo, apie kurį kalba Apaštalas, kovojančio prieš išminties įstatymą [43]), taip pat nepaisydami patiės patyrimo faktų, iš kurių yra žinoma, kad ypač jaunaisiais metais nusikaltimai prieš padorumą esti ne tiek dėl protinio dalykų nežinojimo, kiek visų pirma dėl silpnos valios, išstatytos blogosioms progoms ir nesustiprintos Dievo malonės priemonėmis.

Šituo opiausiu dalyku, jei kartais, žiūrint visų aplinkybių, iškyla individualinio pamokymo reikalas tinkamu laiku iš pusės tų, kuriems Dievo yra pavesta auklėti ir suteikta pareigoms pritaikyta malonė, reikia išlaikyti visą atsargumą, gerai žino-

mas tradiciniame krikščioniškame auklėjime ir pakankamai aprašytą jau cituotojo Antoniano, kuris tenai sako: „Ta ir tokia yra mūsų nelaimė ir palinkimas į nuodėmę, jog dažnai tie patys dalykai, kurie sako esą vaistai nuo nuodėmės, virsta į tą pačią nuodėmę progomis ir paskatinimais. Todėl ypačiai svarbu, kad geras tėvas, kalbėdamas su sūnum apie tokį opų dalyką, būtų labai atsargus ir nesileistų į smulkmenas ir į įvairius būdus, kuriais toji pragaro kirmėlė nuodija tokią didelę pasaulio dalį, kad, bebandydamas užgesinti ugnį, jos neįpūstų ir neprotingai neįkurtų švelnioje ir neatsargioje jaunuolio širdyje. Apskritai kalbant, vaikystės amžiuje tenka vartoti tas priemones, kurių tiesioginė pasekmė yra įvesti skaistybės dorybę ir užtrenkti duris blogam įpročiui" [44]).

18. Koedukacija.

Taip pat klaidingas ir pavojingas krikščioniškam auklėjimui yra vadinamas „koedukacijos" metodas, nes jis daugelyje atvejų remiasi natūralizmu, neigiančiu gimtąją nuodėmę; o taip pat visi to metodo rėmėjai apverktinai painioja sąvokas, maišydami teisėtą žmonių sugyvenimą su užmirštančiu skirtumus žmonių lygumu ir neteisėtu skirtingų lyčių asmenų sąmyšiu. Dievas leido ir sutvarkė pilną dviejų lyčių sugyvenimą tiktai moterystės vienybėje ir laipsniškai jį suskirstė šeimoje bei visuomenėje. Toliau nei pačioje prigimtyje, kuri padarė skirtumą, nei polinkiuose, nei nusistatymuose nėra nė vieno įrodymo, leidžiančio ar skatinančio jiedviem telktis neleistinon draugėn, o dar mažiau įrodančio, kad abi lytis reikia drauge auklėti. Jiedvi, pagal nuostabius Tvėrėjo planus skirtos viena kitai papildyti šeimoje ir visuomenėje, ir kaip tik tuo jųdviejų skirtingumu, kuris turi būti išlaikytas ir atitinkamai išauklėtas ugdant su būtinu įvairumu ir tinkamu atskyrimu, pritaikytu įvairiam amžiui ir aplinkybėms. Tie principai reikia pritaikyti laiko ir vietos reikalavimams pagal krikščioniškosios išminties taisykles, visoms mokykloms, ypač pačiu trapiausiu periodu ir pa-

čiu svarbiausiu brendimo laiku, kokį kad sudaro jaunuolio amžius; ir gimnastikos lavinimuose, ir sporte, o ypač paisant krikščioniškojo moteriškosios jaunuomenės kuklumo, kuriam labai priešingas yra kiekvienas kaip ir parodon išsistatymas ir viešumas.

Primindami baugiuosius Dieviškojo Mokytojo žodžius: „Nelaimė pasauliui dėl papiktinimų" [45]), gyvai kreipiame Jūsų, Garbingieji Broliai, rūpestį ir dėmesį į šias žalingiausias klaidas, kurios perdaug plačiai pasklisdamos plinta po žmones krikščionis ir daro neapsakomai daug blogo jaunimui.

Auklėjimo aplinka

19. Krikščioniškoji šeima.

Tobulam krikščioniškam auklėjimui svarbių svarbiausia yra žiūrėti, kad sąlygos, kurios apsupa auklėjamąjį visu jo ugdymo laiku, taigi visų sąlygų visuma, kurią paprastai vadiname aplinka, atitiktų siekiamąjį tikslą.

Pirmoji natūrali ir būtinoji auklėjimo aplinka yra šeima, tam tyčia Tvėrėjo skirta. Taigi paprastai pats sėkmingiausias ir pats patvariausias auklėjimas yra tas, kuris gaunamas gerai sutvarkytoje ir drausmingoje krikščioniškoje šeimoje; jis juo sėkmingesnis, juo aiškiau ir dažniau ten žiba gerasis pirmiausia gimdytojų, o paskui kitų namiškių pavyzdys.

Neketiname čia atsidėję gvildenti nė pačių stambiausiųjų namų auklėjimo punktų, nes dalykas labai platus, ir apie jį, tiesą sakant, netrūksta specialių veikalų, senų ir naujų, sveiko krikščioniško mokslo autorių, tarp kurių ypač minėtinas jau sakytasis Antoniano traktatas „Apie krikščioniškąjį vaikų auklėjimą", kurį šv. Karolis Baromiejus liepdavo viešai skaityti bažnyčiose susirinkusiems gimdytojams.

Taigi, Garbingieji Broliai ir Mylimieji Sūnūs, ypatingu būdu norime kreipti Jūsų dėmesį į dabartinę šeimos auklėjimo apverktiną būklę. Prieš imant

viešąsias pareigas ar pradedant laisvąsias profesijas laikiname žemės gyvenime, kurios daug mažiau tėra svarbios, pirma einama ilgi mokslai ir atsidėjus pasiruošiama, o tuo tarpu pagrindinei vaikų auklėjimo pareigai ir uždaviniui šiandien daugumas gimdytojų yra maža arba ir visai nieko neprisirengę, nes jie per daug paskendę žemės rūpesčiuose. Šeimos aplinkos įtakai sumažinti dar prisideda šiandien ir tas faktas, kad beveik visur linkstama kaskart labiau atitolinti vaikelius nuo šeimos įvairiausiomis sutartimis: čia ekonominėmis, čia pramonės, čia prekybos, čia politikos, ir tatai nuo pačių mažiausių metų. Yra šalis, kur vaikai atitraukiami nuo šeimų ugdyti (bet daug teisingiau sakant, gadinti ir tvirkinti) draugijose ir mokyklose be Dievo, kad išmoktų bedievystės ir neapykantos pagal kraštutines socialistines teorijas; taip atnaujinamas ir šimtus kartų baisesnis už Erodo nekaltųjų vaikelių žudymas.

Taigi Jėzaus Kristaus meile saikdiname sielų Ganytojus griebtis visų priemonių per pamokslus ir katekizaciją, gyvu žodžiu ir plačiai skleidžiamais raštais priminti gimdytojams krikščionims jųjų svarbiausias pareigas ir ne vien tik teoriškai ir bendrai, bet labiausiai praktiškai ir įsakmiai apie atskiras jų pareigas krikščioniškojo vaikų dorovinio ir pilietinio auklėjimo atžvilgiu ir apie labiausiai tinkamus metodus, o kad tai sėkmingai vyktų, pridėti prie to savo gyvenimo pavyzdį. Tautų Apaštalas nesidrovėdavo nusileisti iki praktiškų pamokymų savo laiškuose, ypač laiške efeziečiams, kur jis be kitų dalykų, primena: „Tėvai, neerzinkite savo vaikų“ [46]). Tatai ne tiek buvo per didelis aštrumas, kiek visų pirma nekantrumas, kilęs matant, kad tėvai gerai nežino tinkamų vaisingos drausmės būdų ir kad per daug pakrikęs drausmės pakrikimas šeimose, dėl ko jaunikaičiuose auga nesuvaldomos aistros. Taigi, gimdytojai ir visi auklėtojai su jais tesirūpina tinkamai vartoti jiems Dievo duotąjį autoritetą; jie yra jo pavaduotojai

tikrąja to žodžio prasme ne savo patogumui, bet tam, kad tinkamai išaugintų vaikus šventoje ir šeimyniškoje „Dievo baimėje, visokios išminties pradžioje", nes tiktai ja remiasi autoriteto pagarba, be ko ne gali išsilaikyti nei tvarka, nei ramybė, nei šeimos, nei visuomenės gerovė.

20. Bažnyčia ir jos darbai auklėjimo srityje.

Nupuolusios žmonių prigimties jėgų silpnybę Dievo gerumas aprūpino gausiomis savo malonės pagalbomis ir daugeliu priemonių; taigi jų turi Bažnyčia, toji didžioji Kristaus šeima, ir dėl to ji, kaip auklėjamoji aplinka, arčiau ir geriau suderinta su krikščioniškąja šeima. Toji auklėjamoji Bažnyčios aplinka apima ne vien jos Sakramentus, dieviškai sėkmingąsias malonės priemones, ne tik apeigas, kurios tinka auklėjimo reikalams, ne vien tik tai, kas esti tarp medžiaginių krikščioniškojo maldos namo sienų, nors ir tas labai auklėja savo liturgija ir menu, — bet ir nesuskaitomą daugybę bei įvairybę mokyklų, draugijų ir įvairiausių įstaigų, skirtų jaunuomenei auklėti pamaldumo drauge su literatūros ir mokslo studijomis, su pramogomis ir su ta pačia kūno kultūra. Šita neišsemiama auklėjamųjų darbų gausybė ne tik yra nuostabi ir drauge nepralenkiama Bažnyčios motiniškoji apvaizda, bet lygiai gerbtinas aukščiau minėtasis suderinimas, kurį ji turi su krikščioniškąja šeima, jog teisingai galima sakyti, kad Bažnyčia ir šeima yra viena krikščioniškojo auklėjimo šventovė.

21. Mokykla:

Kadangi reikia jaunąją kartą išmokyti meno ir mokslo, nes iš to turi naudos ir gerovės pasaulinis sugyvenimas, ir to tikslo šeima vienomis grynai savomis priemonėmis pasiekti neįstengia, tai atsirado visuomeninė mokyklos įstaiga, pirmiausia, ir tą reikia gerai pasilaikyti galvoje, iš šeimos ir Bažnyčios iniciatyvos, daug metų pirmiau, negu prie to darbo priėjo valstybė. Taigi net istorinės pradžios žiūrint ir savąja prigimtimi mokykla yra pagalbinė įstaiga šeimai ir Bažnyčiai; todėl ji dorovinės logikos nuoseklumu turi ne tik neprieštarauti, bet teigiamai derintis su šitomis dviem ap-

linkomis, kad atsirastų kiek galint tobulesnė moralinė vienybė, ypač tam, kad drauge su šeima ir Bažnyčia galėtų sudaryti vieną šventovę, krikščioniškam aukėjimui skirtą, nes šiaip nepasiektų savo tikslo ir, priešingai, virstų ardomuoju veiksniu.

Tai aiškai pripažino net pasaulietis, labai pagirtas už savo pedagoginius raštus (ne visiškai girtinus, nes liberalizmo primirkusius) kuris pareiškė: „Mokykla, jei nebūva šventovė, tai būva urvas", o kitoje vietoje: „Kai literatūrinis, visuomeninis, šeimyninis, religinis auklėjimas nesusiderina, žmogus yra nelaimingas ir bejėgis" [47]).

a) neutrali, mišri, vienintelė.

Iš to aiškiai matyti, kad vadinamoji neutrali, arba civilinė, mokykla, iš kurios pašalinta tikyba, yra priešinga pagrindiniams auklėjimo principams. Praktiškai imant, tokia mokykla yra neįgyvendinama, nes faktiškai ji pasidaro antireliginė. Nėra reikalo kartoti, ką apie tą dalyką yra pareiškę Mūsų Pranokėjai, ypač Pijus IX ir Leonas XIII [48]), tais laikais, kada laicizmas ypatingai pradėjo skverbtis į viešąsias mokyklas. Mes iš naujo pakartojame ir patvirtiname jųdviejų pareiškimus ir drauge Šventųjų Kanonų tikslius nuostatus, kuriais katalikams vaikams draudžiama vaikščioti į nekatalikiškas, neutraliąsias ar mišrąsias mokyklas, būtent — tas, kurios yra įsteigtos katalikams ir nekatalikams be skirtumo. Jos gali būti toleruojamos vien tiktai Ordinarams tai nusprendus pagal tam tikras vietos ir laiko aplinkybes ir su ypatingu atsargumu [49]). Negalima leisti katalikams nė ta maišytoji mokykla (dar blogiau, jei ji vienintelė ir visiems privaloma), kurioje, nors gaudami tikybos dėstymą skyrium, tačiau likusius dalykus turi mokytis iš nekatalikų mokytojų drauge su nekatalikais auklėtiniais.

b) katalikiška.

Dėl to vieno fakto, kad dėstoma tikyba (dažnai per daug šykščiai), mokykla dar netampa suderinta su Bažnyčios ir krikščioniškosios mokyklos teisėmis nei netampa verta katalikų auklėtiniams lan-

kyti. Tam tikslui būtinai reikia, kad visas dėstymas ir visa mokyklos santvarka, mokytojai, programos ir knygos kiekvienoje mokslo šakoje būtų tvarkomi pagal krikščionišką dvasią, Bažnyčios, kaip motinos, saugojami ir prižiūrimi tokiu būdu, kad tikyba iš tiesų sudarytų viso dėstymo, visuose laipsniuose, tiek pradžios, tiek aukštesniajame, tiek aukštajame moksle, pagrindą ir vainiką. Leono XIII žodžiais tariant: „Būtinai reikia, kad ne vien tik tam tikromis valandomis tikyba būtų dėstoma jaunuoliams, bet kad visas kitas ugdymas būtų perimtas krikščionybės religingumu. Jeigu to trūksta, jei tas šventasis dvelkimas neina per ją, nešildo mokytojų nei mokinių sielų, tai maža naudos gali būti iš bet kurio mokslo; dažniausiai iš jo būna tik žalos, ir tai nemažos" [50]).

Tenesako, kad valstybė tautoje, padalintoje į įvairias tikybas, negali kitaip aprūpinti visuomenės mokymo, kaip tik neutraliąja arba mišriąja mokykla, nes valstybė turi daug protingiau ir gali daug pigiau tą reikalą aprūpinti, leisdama ir teisingomis subsidijomis sušelpdama laisvąją Bažnyčios bei šeimų iniciatyvą ir darbą. Kad tatai tikrai įvykdoma su šeimų patenkinimu, su mokymo nauda, su viešąja taika ir ramybe, tai parodo į įvairias konfesijas padalytų tautų faktas, kur mokyklų sutvarkymas atitinka auklėjamąją šeimų teisę ne vien visame mokyme, — ypač su visiškai katalikiška mokykla katalikams, — bet taip pat ir distributyvinio teisingumo atžvilgiu, valstybei finansais šelpiant kiekvieną šeimų norimą mokylą.

Kitose mišrios tikybos šalyse esti kitaip, su nelengva našta katalikams, kurie, Episkopato globojami ir vedami, pasaulinei dvasininkijai ir vienuoliams be poilsio dirbant, vienomis savo lėšomis išlaiko katalikiškas mokyklas savo vaikams, kurių iš jų reikalauja jų sąžinė ir su girtinu dosnumu bei ištverme laikosi nusistatymo patikrinti pilnai, kaip šūkio forma skelbia, „katalikišką auklėjimą visam katalikiškam jaunimui katalikiškose mokyklose".

Tos katalikų mokyklos jei negauna pagalbos iš viešojo iždo, kaip to reikalauja distributyvinis teisingumas, tai bent negali būti pasaulinės valdžios trukdomos, jei ji (pasaulinė valdžia) turi šeimos teisių ir reikalingų teisėtai laisvei sąlygų supratimą.

Bet ir tenai, kur ta elementarinė laisvė trukdoma arba įvairiais būdais kliudoma, katalikai niekada negali darbe apsileisti, nors reikėtų ir didžiausių aukų, kad išlaikytų ir apgintų savo mokyklas ir pasiektų tai, kad būtų išleisti teisingi mokyklas liečią įstatymai.

c) Katalikų Veikimas ir mokykla.

Visa, ką katalikai daro katalikiškai mokyklai savo vaikams stiprinti ir ginti, yra tikriausiai religinis darbas ir todėl pirmučiausias „Katalikų Veikimo" uždavinys; todėl Mūsų tėviškai širdžiai ypatingai malonios ir didžiausio pagyrimo vertos tos visos specialinės draugijos, kurios įvairiose tautose taip uoliai dirba šį reikalingą darbą.

Tebūnie tat skelbiama garsiai ir tebūnie gerai suprasta ir visų pripažinta, kad katalikai, visvien kurios pasaulio tautos, rūpindamiesi katalikiška mokykla savo vaikams, dirba ne politinį partijos darbą, bet tikybos darbą, kurio jų sąžinė būtinai reikalauja, neketina atskirti savo vaikų nuo savo tautos kūno nei nuo jos dvasios, bet kaip tik išauklėti juos pačiu tobuliausiu būdu ir geriausiai vedančiu į tautos gerovę, nes geras katalikas pačiu katalikybės mokslu tuo pačiu yra geriausias pilietis, mylįs savo tėvynę, klausąs esamosios civilinės valdžios kiekviena teisėta vyriausybės forma.

Šioje mokykloje, suderintoje su Bažnyčia ir su krikščioniška šeima, nepasitaikys per įvairias pamokas taip aiškiai žalingų auklėjimui prieštaravimų tam, ką mokiniai patiria iš tikybos mokymo; ir jei dėl skrupulingo mokytojų sąžiningumo reikės juos supažindinti su atmestinais klaidingais veikalais, tai bus padaryta taip prisirengus ir taip apsišarvavus sveikojo mokslo žiniomis, kad krikš-

čioniškam jaunuomenės ugdymui bus iš to padaryta ne žalos, bet naudos.

Taip pat ir gimtosios kalbos mokslas ir klasinės literatūros mokslas toje mokykloje niekuomet nepakenks papročių šventumui jau vien dėl to, kad krikščionis mokytojas seks bičių pavyzdžiu, kurios iš žiedų ima pačią grynąją dalį, palikdamos visa kita, kaip moko šventasis Bazilijus savo prakalboje jaunuoliams apie klasikų skaitymą [51]). Tas būtinasis atsargumas, net ir stabmeldžio Quintiliano peršamas [52]), anaiptol netrukdo krikščioniui mokytojui surinkti ir pateikti tai, kas yra tikrai gera moksluose ir metoduose, pritaikius juos mūsų laikams pagal Apaštalo žodžius: „Visa ištirkite; kas yra gera, laikykite" [53]). Ir taip, rinkdamas tai, kas nauja, jis saugosis atmesti, kas iš seno nusistovėję, gera, sėkminga, per daugelį amžių išbandyta, ypač lotynų kalbos mokyme, kurį matome kaskart labiau smunkant mūsų dienomis kaip tik dėl nepagrįsto paneigimo metodų, ypač taip vaisingai panaudotų žydėjusio Bažnyčios mokyklose sveiko humanizmo. Tos kilniosios tradicijos reikalauja, kad jaunuomenė, pavesta katalikiškosioms mokykloms, būtų gerai išlavinta lieteratūroje ir moksluose visiškai pagal mūsų laikų reikalavimus, bet drauge stipriai ir giliai sveikoje filosofijoje, būtų toli nuo margo paviršutiniškumo tų, kurie „rasi būtų radę, kas reikia, jei nebūtų ieškoję ir to, kas yra per daug" [54]). Taigi kiekvienas krikščionis mokytojas turi atsiminti šią suglaustą Leono XIII mintį: „... rūpestingiau reikia stengtis ne tiktai metodus vartoti tinkamus ir pastovius, bet dar labiau, kad pats literatūros ir mokslų dėstymas katalikų tikėjimą atitiktų, visų labiausiai filosofijoje, iš kurios daugiausia pareina kitų mokslų teisingumas".

d) Geri mokytojai.

Gerų mokyklos vaisių esti ne tiek dėl gerų įstatymų, kiek pirmiausia dėl gerų mokytojų, kurie puikiai prisirengę ir išmokę kiekvienas tą šaką, kurią turi dėstyti, pasiruošę jų svarbiausiai pa-

reigai reikalingomis geromis proto ir dorovės ypatybėmis, dega gryna ir dieviška jiems pavestos jaunuomenės meile, kaip tik dėl to, kad myli Jėzų Kristų ir jojo Bažnyčią, kuriems tie vaikai yra mylimiausi, ir dėl to patys savo širdyje labai atsižvelgia į šeimų ir savo tėvynės naudą.

Iš tiesų Mūsų siela pilna paguodos ir dėkingumo Dievo gerumui, matant, kad drauge su mokytojais — vienuoliais ir vienuolėmis yra tiek daug tokių gerų vyrų ir moterų mokytojų, net susibūrusių į tam tikras specialines draugijas ir brolijas, su tikslu geriau lavinti savo dvasią. Taigi jie reikia girti ir šelpti kaip kilniausi ir galingi „Katalikų Veikimo" pagalbininkai, dirbą nepaisydami savęs, uoliai ištvermingai ten, ką šv. Grigalius Nazianzietis vadina „menų menu ir mokslų mokslu" [56]), būtent — jaunuomenės auklėjime. Ne mažiau ir jiems tinka Dieviškojo Mokytojo posakis: „Piūtis, tiesa, didelė, bet darbininkų maža" [57]). Taigi melskime piūties Viešpatį, kad pasiųstų dar daugiau tokių krikščioniškojo auklėjimo dirbininkų, kurių prirengimas turi visų labiausiai rūpėti sielų Ganytojų ir aukščiausių vienuolijų viršininkų širdims. Taip pat lygiai būtinai reikia tvarkyti ir saugoti jaunuolių auklėjimą, nes jų sielos „minkštos kaip vaškas ir linkstančios į nedorybę" [58]). Visvien, kokioje aplinkoje jie atsirastų, reikia šalinti nuo jų blogosios progos ir duoti gerų progų, ir pramogose ir draugijoje, nes „Piktos šnekos gadina gerus įpročius" [59]).

22. Pasaulis ir jo pavojai.

Mūsų laikais ypač reikia platesnės ir tikslesnės priežiūros, nes padidėjo dorovinio ir tikybinio puolimo progos neturinčiai prityrimo jaunuomenei, ypačiai per bedieviškas ir nedoras knygas, kurių daug velnišku būdu pigia kaina išplatinta, ir kinematografo paveikslus, o dabar net ir radijo programa, kurios taip daugina ir palengvina, taip sakant, visokią skaitymo rūšį, kaip kinematografas — visokios rūšies reginius. Tos galingosios platinimo priemonės, kurios, jei būtų sveikais dėsniais valdomos, galėtų padaryti daug naudos mokymui

ir auklėjimui, labai dažnai tarnauja blogoms aistroms ir šykščiam pasipelnymui. Šv. Augustinas vaitodavo dėl anų laikų troškulio, kuriam net ir krikščionys pasiduodavo, gėrėdamiesi cirko reginiais, ir dramatiškai gyvai apsako savo draugo ir mokinio Alipijaus širdies gedimą, laimė, kad tik trumpam laikui [60]). Kiek jaunųjų, sugedusių dėl dabartinių reginių, ir kiek kitų, žuvusių dėl blogo skaitymo, gauna apverkti gimdytojai ir auklėtojai.

Taigi girtinos ir remtinos visos tos auklėjimo reikalais besirūpinančios įstaigos, kurios nuoširdžiai su krikščioniška uolumo dvasia, trokšdamos jaunosioms sieloms gero, stengiasi tinkamomis knygomis ir periodiniais leidiniais paakinti ypač gimdytojus ir auklėtojus, atskleisti jiems dorovės ir tikybos pavojus, dažnai klastingai įbrukamus per knygas ir paveikslus, bei rūpinasi paskleisti gerų skaitymų ir surengti tikrai auklėjančių reginių, steigdami, net didelių aukų nepaisydami, gerus teatrus ir kinematografus, kuriuose dorybė ne tik nieko nenustoja, bet, priešingai, dar daug laimi.

Iš šitos būtinai reikalingos priežiūros betgi anaiptol negalima daryti išvados, kad jaunuomenė reiktų atskirti nuo visuomenės, kurioje ji juk turi gyventi ir išganyti savo sielą, bet kad šiandien, labiau negu kuomet kitados, ji turi būti geriau sustiprinta ir iš anksto užgrūdinta prieš apgaulę ir klaidas to pasaulio, kuris įspėjančiais Dievo žodžiais visas yra „kūno pageidimas, akių pageidimas ir gyvenimo puikybė [61]); ir tai taip, kaip apie pirmuosius krikščionis kalbėjo Tertulionas, kad būtų jaunuoliai tokie, kokie turi būti visų laikų krikščionys: „drauge su kitais pasaulio, ne klaidų, savininkai" [62]).

Su tuo Tertuliono sakiniu jau palietėme tai, ką buvome ketinę dėstyti paskiausiai, nors tat yra svarbiausia, būtent — tikrąją krikščioniškojo auklėjimo esmę, kuri galima pažinti iš tikrojo jo tikslo ir kurią svarstant kuo labiausiai aiškėja, kaip vidudienio šviesa, visa pranešančioji auklėjamoji Bažnyčios pasiuntinybė.

Krikščioniškojo auklėjimo tikslas ir forma

Tikrasis ir tiesioginis krikščioniškojo auklėjimo tikslas yra veikti išvien su Dievo malone, ugdant tikrą ir tobulą krikščionį, t. y. patį Kristų atgimusiuose per krikštą pagal Apaštalo ryškų pasakymą: „Mano vaikeliai, kuriuos aš vėl gimdau su skausmu, iki jumyse susidarys Kristus" [63]). Juk tikras krikščionis turi gyventi antgamtinį gyvenimą Kristuje: „Kristus jūsų gyvybė" [64]) ir pareikšti tai (gyvybę) visais savo darbais, „kad ir Jėzaus gyvybė apsireikštų mūsų mirtingame kūne" [65]).

23. Ugdyti krikščionį.

Todėl iš tiesų krikščioniškasis auklėjimas apima visą žmogaus gyvenimo plotą, fizinį ir dvasinį, protinį ir dorinį, individualinį, namų ir visuomeninį ne tam, kad jį kokiu nors būdu sumažintų, bet kad aukštyn jį iškeltų, sutvarkytų ir ištobulintų pagal Kristaus pavyzdį ir mokslą.

Dėl to tikrasis krikščionis, kaip krikščioniškojo auklėjimo vaisius, yra antgamtinis žmogus, mąstąs, sprendžiąs ir veikiąs nuolatos ir nuosekliai, pagal sveiką protą, kurį apšviečia antgamtinė Kristaus pavyzdžio ir mokslo šviesa arba kuris dabar vartojamais žodžiais kalbant, yra tikras ir pilnutinio būdo žmogus. Ne kiekvienas elgesio nuoseklumas ir patvarumas, einąs subjektyviais principais, sudaro tikrąjį būdą, bet tiktai pastovus amžinųjų teisybės principų sekimas, kaip tai pripažįsta net pagonių poetas, gyvai girdamas, „žmogų teisingą ir nusistatymu pastovų" [66]); ir iš kitos pusės teisybė negali vadintis pilna, jei neduoda Dievui kas Dievo, kaip tai daro tikras krikščionis. Taip imamas krikščioniškojo auklėjimo tikslas ir uždavinys nežinantiems rodosi lyg kokio abstrakcija arba veikiau kaip neįvykdomas be įgimtųjų žmogaus gabumų panaikinimo arba be jų sumažinimo ir be žemės gyvenimo darbų atsižadėjimo, — ir tokiu būdu nutolęs nuo visuomenės gyvenimo ir nuo laikinosios gerovės, priešingas visokiai literatūros, mokslo, meno ir kitokio civilizacijos darbo pažangai. Tokiam pa-

gonių ignoracijos ir prietarų keliamam iš senų laikų paimtam net ir perdaug dažnai ir primygtiniau naujaisiais laikais kartojamam priekaištui atsakė Tertulionas: „Ne svetimi esame gyvenimui. Gerai atsimename turį būti dėkingi Dievui Viešpačiui Sutvėrėjui; neatmetame nė vieno jo darbų vaisiaus, tiktai pakeičiame tiek, kad nebenaudojame netinkamai ir blogai. Taigi šiame pasaulyje gyvename su jumis ne be rinkos, ne be mėsininkų, ne be pirčių, ne be valgyklų, ne be raštinių, ne be arklidžių, ne be jūsų turgų ir kitokių bendravimų. Jūromis keliaujame su jumis ir kariuomenėje tarnaujame, ir žemę dirbame, ir pirkliaujame; taigi tuos pačius darbus dirbame, ir tai, ką mes padarome, duodame jums naudotis. Nežinau tad, kaip gali rodytis, kad esame nenaudingi jūsų reikalams, su kuriais gyvename" [67]).

24. Taip pat kilnesnį ir naudingesnį pilietį.

Juogi labiau tikrasis krikščionis ne tiktai neišsižada šio žemiško gyvenimo darbų nei nemažina savo įgimtųjų gabumų, bet juos net išplėtoja ir tobulina, suderindamas su antgamtiniu gyvenimu, kad tokiu būdu kilnesnis pasirodytų pats gamtinis gyvenimas ir kad susidarytų jam malonios naudos daugiau, ne tiktai dvasinėje ir amžinoje srityje, bet taip pat materialinėje ir laikinėje.

Visa tai įrodo visa krikščionijos ir jos įstaigų istorija, kuri sutampa su tikrosios civilizacijos ir grynosios pažangos istorija iki pačių mūsų dienų; o ypačiai šventųjų istorija, kurių ji išdavė gausiausiai ir tik ji viena. Šventieji aukščiausios tobulybės laipsniu yra įvykdę tą krikščioniškojo auklėjimo tikslą ir suteikę daug naudos bei kilnumo žmonių visuomenei visais atžvilgiais. Iš tikrųjų šventieji buvo, yra ir bus visuomet didžiausieji žmonių visuomenės geradariai ir drauge patys tobulieji pavyzdžiai kiekvienai profesijai, kiekvienam luomui ir visoms gyvenimo sritims nuo prastų kaimo sodiečių iki mokslininkų ir literatų, nuo menko amatininko iki aukšto kariuomenių vado, nuo privataus šeimos tėvo iki monarcho, valdančio tautas ir vals-

tybes, nuo paprastos mergaitės ir siauro ūkio moteriškės iki karalienių ir imperatorienių. O ką bekalbėti apie milžiniškuosius darbus, net laikinai gerovei atliktus misionierių, Evangelijos skelbėjų, kurie drauge su tikėjimo šviesa nešdavo ir tebeneša barbarų tautoms civilizacijos gėrybes; apie labdarybės ir socialinės pagalbos steigėjų ir apie begalinę šventų vyrų ir moterų auklėtojų eilę, kurie tęsė ir daugino savo darbus savo vaisingose krikščioniškojo auklėjimo įstaigose, padėdami šeimoms ir neapsakomai pasitarnaudami tautoms?

25. Jėzus Kristus — auklėjimo Mokytojas ir Pavyzdys.

Šitie yra visokiais būdais naudingi krikščioniškojo auklėjimo vaisiai, kaip tik pritaikyti antgamtiniam gyvenimui Kristuje ir dorybei, kuri plėtojasi ir auga žmoguje, nes Kristus mūsų Viešpats, Dieviškasis Mokytojas, yra taip pat to gyvenimo ir dorovės šaltinis bei davėjas ir drauge visuotinis pavyzdys, prieinamas visoms žmonių giminės būtims, su savo, ypač jaunuomenei, pavyzdžiu, tuo laiku, kada gyveno niekieno nežinomas, darbštus, paklusnus, pilnas visų individualinių, šeimyninių, visuomeninių dorybių Dievo ir žmonių akyse.

Pabaiga

Visa auklėjamųjų begalinės vertybės brangenybių gausybė, kurią iki šiol, nors tik dalimi paliesdami, minėjome, taip yra sava Bažnyčiai, jog sudaro su ja lyg vieną jos substanciją, nes ji yra tikrai mistinis Kristaus Kūnas, skaisčioji Kristaus sužieduotinė ir dėl to vaisingiausioji Motina bei tobula ir aukščiausioji Auklėtoja. Taigi didysis ir genialusis šv. Augustinas, kurio mirties penkiolikos šimtų metų sukaktuves veikiai švęsime, pilnas šventos tokiai Motinai meilės, neiškentė taip neišsireiškęs: „Katalikų Bažnyčia, tikriausioji krikščionių Motina, tu ne tiktai Dievą, kurio siekimas yra laimingiausias gyvenimas, skelbi gryniausiai ir skaisčiausiai garbintiną, bet ir artimo meilę su gerumu taip apimi, jog visokeriopų ligų, kuriomis dėl savo

nuodėmių sielos serga, visi vaistai tavyje gausiai sudėti. Tu lavini ir mokai vaikiškai vaikus, stipriai jaunuolius, ramiai senuosius, kaip tat kiekvieno ne tiktai kūnui, bet ir sielos amžiui tinka. Tu padarai, kad vaikai kažin kokia laisva tarnyba tėvų klauso, o gimdytojai meilės viešpatavimu vaikus valdo. Tu brolius su broliais stipresniu už kraujo ryšiu tikybos ertumu suriši... Tu piliečius su piliečiais, tautas su tautomis ir, pagaliau, primindama pirmuosius gimdytojus, visus žmones suvedi ne tik į bendruomenę, bet net ir į tam tikrą brolybę. Mokai karalius rūpintis liaudimi, primeni liaudžiai klausyti karalių. Kuriems dera pagarba, kam meilė, kam nuolankumas, kam baimė, kam pabarimas, kam skaudžioji bausmė — visus rūpestingai mokai, parodydama, kokiu būdu ir kaip ne visiems viskas, bet visiems meilė dera ir niekam netinka neteisybė" [68]).

Garbingieji Broliai, pakelkime aukštyn į dangų maldingas širdis ir rankas prie **mūsų** „sielų Ganytojo ir Vyskupo" [69]), prie Dangaus Karaliaus, „kuris leidžia įstatymus valdantiesiems", idant jisai savo visagalinčia jėga padarytų, kad tie puikūs krikščioniškojo auklėjimo vaisiai būtų surinkti ir padaugėtų „visame pasaulyje" kaskart didesnei atskirų žmonių ir tautų gerovei.

Tų visų dangiškų malonių laidą su tėvišku jausmu, Jums Garbingieji Broliai, Jūsų dvasininkijai ir Jūsų valdomiems žmonėms teikiame Apaštališkąjį palaiminimą.

Išleista Romoje, prie šv. Petro, 1929 m. gruodžio mėnesio 31 dieną, Mūsų Pontifikato aštuntaisiais metais.

Popiežius Pijus XI

---

[1]) Mork. 10, 14;
[2]) II Tim. 4. 2;
[3]) Cofess. I;
[4]) Patr. 22, 6;
[5]) Homil. 60 in c. 18 Math;
[6]) Mork. 9, 36;
[7]) Mat. 28, 18-20;

[8]) Pius IX, Epist. Cum non sine, 14 Jul. 1864;
[9]) De Symbol. ad Cath. 13;
[10]) Enc. Libertas 20 Jun. 1888;
[11]) Enc. Singulari quadam, 24 Sept. 1912;
[12]) A. Manzoni, Osservazioni sulla Morale Cattolica, c. III;
[13]) Codex Juris Can.,1375;
[14]) Commentar, in Math. c. 18;
[15]) Codex Juris Can., can. 1381. 1382;
[16]) Enc. Nobillissima Gallorum Gens, 8 Febr. 1884;
[17]) Mat. 28, 19;
[18]) Prakalba Mondragone kolegijos auklėtiniams 1929 m. gegužės 14 d.;
[19]) Deut. 32, 4;
[20]) S. Thomas, Sum. Theol. 2a 2ae. Q. CII, a. 1;
[21]) Ten pat Q. X, a. 12;
[22]) Supl. P. 3, Q. 41, a. 1;
[23]) Cod. Jur. Can. c. 1113;
[24]) Enc. Rerum novarum, 1891 m. gegužės 15 d.;
[25]) Ten pat.
[26]) Enc. Sapientiae Christianae, 1890 m. sausio mėn. 10 d.;
[27]) Cod. J. C. c. 1113;
[28]) U. S. Supreme Court, Decision in the Oregon School Case, June 1, 1925;
[29]) Laiškas Valstybės Sekretoriui 1929 m gegužės 30 d.;
[30]) Cod. J. C. c. 750; S. Th. 2a 2ae Q. X, a. 12;
[31]) Prakalba Mondragone Koleg. aukl.;
[32]) Ten pat;
[33]) P. L. Taparelli: Saggio teor. di Diritto Naturale, n. 922;
[34]) Enc. Immortale Dei. 1885 m. lapkr. 1 d.;
[35]) Ten pat;
[36]) Epist. 138;
[37]) Della Educazione cristiana dei figlioli. Lib. I, c. 43;
[38]) Laiškas Kard. Valstybės Sekretoriui 1929 m. gegužės 30 d.;
[39]) Con. Vatic., Sess. 3, c. 4;
[40]) Patr. 22, 15;
[41]) Išmint. 8, 1;
[42]) Jon. 3, 8;
[43]) Rom. 8, 23;
[44]) Della Educ. crist. dei figl. L. II c. 88;
[45]) Mat. 18, 7;
[46]) Efez. 6, 4;
[47]) N. Tomaso, Pensieri sull'educazione, P. I, 3-6;
[48]) Pius IX, Epist. Quamnon sine 1864 m. liepos 14 d.; Syllab. prop. 48; Leonas XIII, Aloc. 1880 rugp. 20 d. Summi Pontificatus; Enc. Nobilissima., 1884 vasario 8 d.; Enc. Quod multum 1886 rugp. 22 d.; Raštas: Officio Sanctissimo 1887 XII. 22 d.; Enc. Caritatis 1894 kovo 19 (Plg. Cod. J. C. cun font. adn. can. 13747);
[49]) Cod. J. C. c. 1374;
[50]) Enc. Militantis Ecclesiae 1897 m. rugp. 1 d.;
[51]) P. C. t. 31, 570;
[52]) Inst. Orat. I, 8;

53) I Tes. 5, 21;
54) Seneka. Epist. 45;
55) Enc. Inscrutabili 1878 m. bal. 21 d.;
56) Oratio II, t. 35, 426;
57) Mat. 9, 37;
58) Horatius, Ars poet. V. 163;
59) I Kor. 15, 33;
60) Cofes, VI, 8;
61) I Jon. 2, 16;
62) De idololatr., 14;
63) Gal. 4, 19;
64) Kolos, 3, 4;
65) II Kor. 4, 11;
66) Hartius, Od. III, 3;
67) Apolog. 42;
68) De moribus Ecclesiae Cath., 1, I cap. 30;
69) II Petr. 2, 25.

JO ŠVENTYBĖS P. PIJAUS XI ENCIKLIKA

APIE KRIKŠČIONIŠKĄJĄ MOTERYSTĘ, TURINT PRIEŠ AKIS ŠIŲ DIENŲ ŠEIMOS IR VISOS ŽMONIŲ BENDRUOMENĖS SĄLYGAS, SUNKUMUS, KLAIDAS BEI YDAS

(Casti connubii)

Garbingieji Broliai,

Sveikinimas ir Apaštališkas Palaiminimas

A. Įvadas

1. Bendrosios mintys.

Skaisčiosios moterystės kilnumą, Garbingieji Broliai, geriausiai galima pažinti iš to, kad Viešpats Jėzus, amžinojo Tėvo Sūnus, priėmęs nupuolusio žmogaus kūną, šį namų židinio ir visos žmonių bendruomenės pradą bei pagrindą, ne tik panorėjo ypatingu būdu įterpti į savo maloningąjį planą, kuriuo atnaujino visą mūsų giminę, bet taip pat, grąžinęs jį į jo pirmykštę būklę, pakėlė į tikro ir didžio [1]) Naujojo Įstatymo Sakramento garbę ir jį tvarkyti bei prižiūrėti pavedė savo sužadėtinei Bažnyčiai.

Bet kad iš šiojo moterystės atnaujinimo visos žemės ir visų laikų tautos galėtų sulaukti pageidaujamų vaisių, reikia, kad pirmoj eilėj žmonių protą apšviestų tikrasis Kristaus mokslas apie moterystę. Antra, reikia, kad krikščioniškieji sutuoktiniai, padedant Dievo malonei, savo silpną valią, visą savo galvoseną ir elgseną suderintų su tuo garbinguoju Kristaus įstatymu, kuris jiems patiems ir jų šeimai laiduotų tikrą palaimą ir ramybę.

Tuo tarpu, deja, ne tik Mes iš šio Apaštališkojo Sosto, tarsi iš kokio stebėjimo punkto, matome, bet ir Jūs, Garbingieji Broliai, pastebite ir kartu su Mumis, be abejonės, giliai apgailestaujate, kad labai daug žmonių, pamiršę šį dieviškąjį atnaujinimo darbą, arba visai nepaiso krikščioniškosios moterystės šventumo, arba labai neprotingai jį neigia, arba, remdamiesi klaidingais ir biauriai iškreiptais kažkokio naujo dorovės mokslo dėsniais, net jį trempia. Kadangi šios pragaištingosios klaidos bei iškreipta dorovė pradėjo plisti taip pat tarp tikinčiųjų ir palengva siekia vis labiau visur įsigalėti, Mes palaikėme savo, kaip Kristaus Vietininko žemėje ir vyriausiojo Ganytojo bei Mokytojo, pareiga pakelti Apaštališkąjį balsą, kad Mums pavestąsias aveles atgrasintume nuo užnuodytų ganyklų ir kad, kiek tai nuo Mūsų pareina, išsaugotume jas nesužalotas.

2. Enciklikos turinys.

Tad Mes ryžomės prabilti į Jus, Garbingieji Broliai, o per Jus į visą Kristaus Bažnyčią ir net į visą žmoniją tais klausimais, kurie liečia moterystės esmę, kilnumą, naudą bei gėrybes, tenkančias šeimai ir visai žmonių bendruomenei; klaidas, nesuderinamas su šiuo svarbiausiuoju Evangelijos mokslo skyriumi; ydas, priešingas vedusiųjų gyvenimui, galiausiai — bent svarbiausias vartotinas priemones. Tai Mes darome, sekdami pėdomis Mūsų pranokėjo, palaiminto atminimo Leono XIII, kurio prieš penkiasdešimt metų išleistą apie krikščioniškąją moterystę Encikliką [2]) čia savinamės, tvirtiname ir iškilmingai pareiškiame, kad ji ne tik nėra pasenusi, bet pilnai galioja, nors kai ką joje, prisitaikydami prie šių dienų sąlygų bei reikalavimų, išdėstome plačiau.

B. Dėstymas

3. Pagrindiniai dėsniai.

Pradedant šią Encikliką, kuri beveik visa skiriama ginti dieviškajai moterystės kilmei, jos, kaip Sakramento, kilnumui ir tvirtumui, pirmoj eilėj

tebūnie pabrėžtas šisai nepajudinamas ir nesulaužomas jos pagrindinis dėsnis: moterystė ne žmonių įkurta ir atnaujinta, bet Dievo; ne žmonių, bet pačios prigimties Kūrėjo-Dievo ir tos pat prigimties atnaujintojo Kristaus Viešpaties įstatymais apdrausta, patvirtinta ir išaukštinta; tad šieji įstatymai nepriklauso nuo žmonių norų ar nuo šiaip kieno nors, net pačių sutuoktinių kitokio susitarimo. Taip rodo Šv. Raštas [3]), taip sako nuolatinis ir visuotinis Bažnyčios padavimas, taip moko Tridento susirinkimo nutarimas, kurs paties Šv. Rašto žodžiais skelbia ir tvirtina, kad amžinasis moterystės ryšys, jos vieningumas bei tvirtumas yra iš paties Kūrėjo-Dievo [20]).

Tačiau, nors moterystė savo esme yra Dievo padaras, žmogaus valia turi joje taip pat labai garbingą vaidmenį. Kiekviena juk moterystė, kaip atskiro vyro ir askiros moters santuoka, eina tik iš laisvo abiejų šalių susitarimo. Šis laisvos valios aktas, kuriuo kiekviena šalis teikia ir gauna tikrąsias moterystės teises, yra toks būtinas moterystei, kad jokia žmonių valdžia negali jo papildyti [4]). Ši laisvė yra tam reikalinga, kad būtų aišku, ar besituokią asmenys tikrai nori moterystėn sueiti, ar jie nori moterystę sudaryti su šiuo asmeniu, ar ne. Pati gi moterystės esmė visai nepriklauso nuo žmogaus valios. Jei kartą kas sudaro moterystę, tuo pačiu jį jau saisto ir jos dieviškieji įstatymai bei jos esminės savybės. Šv. Tomas Akv., kalbėdamas apie ištikimybę ir vaikus, pastebi: „Šie dalykai eina iš pačios moterystės sutarties. Tad jei sutartyje, kuria sudaroma moterystė, būtų įterpta kas nors šiems dalykams priešinga, tikros moterystės visai nebūtų [5]).

Taigi per santuoką pirmiau ir glaudžiau susilieja ir sutampa sutuoktinių sielos, negu kūnai. Jie susijungia ir sutampa, vedami ne kokio nepastovaus jausmų ar širdžių patraukimo, bet apgalvoto ir tvirto valios pasiryžimo. Iš šiojo sielų susiliejimo,

Dievui padedant, kyla šventas ir neišardomas moterystės ryšys.

Visiškai skirtinga moterystės sutarties prigimtis padaro, kad ji visu dangumi skiriasi nuo gyvulių jungimosi, vykstančio tik aklo jų prigimties instinkto poveikyje; juose nėra jokio proto ar valios apsisprendimo. Ji skiriasi taip pat nuo žmonių palaidų susimetimų, kuriuose irgi nėra jokio valios ryšio ir kurie neduoda jokių teisių į šeimos židinį.

Iš čia aiškėja, kad tikra vyriausybė turi teisę ir net pareigą sudrausti, sukliudyti ir net bausti begėdiškus, protui ir prigimčiai priešingus susimetimus. Kadangi tačiau čia liečiamas dalykas, kuris išeina iš pačios žmogaus prigimties, tai nemažiau aiškus yra daiktas, kurį Mūsų pranokėjas palaiminto atminimo Leonas XIII viešai pabrėžė [6]): „Nėra jokios abejonės, kad atskiri asmenys, pasiskirdami sau luomą, turi teisę pasirinkti laisvai vieną iš dviejų: arba sekti Jėzaus Kristaus visiškos skaistybės patarimu, arba susirišti moterystės ryšiu. Jokie žmonių įstatymai negali atimti natūralinės ir jiems įgimtos teisės į moterystę arba bet kuriuo būdu susiaurinti Dievo pat pradžioje numatytą moterystei tikslą: „Aukite ir dauginkitės" [7]).

Todėl šventąjį tikros santuokos židinį sudaro Dievo ir žmonių valia. Iš Dievo yra pati moterystės institucija, jos tikslai, jos įstatymai ir gėrybės. Iš žmonių yra kiekviena atskira moterystė su Dievo jai numatytomis pareigomis bei palaima; ji sudaroma, Dievui leidžiant ir laiminant, didžiadvasiškai pavedant savo asmenį visam gyvenimui kitam.

I Dalis

4. Moterystės gėrybės.

Kai Mes, Garbingieji Broliai, imamės dėstyti, kurios ir kokios yra tikrajai moterystei Dievo skirtosios gėrybės, Mums prisimena žodžiai šviesiausiojo Bažnyčios Daktaro, kurį Mes neseniai pa-

gerbėme savo Enciklika **Ad salutem**, išleista XV šimtmečio nuo jo mirties sukaktuvių proga [8]): „Tik šios yra gėrybės, — sako šv. Augustinas, — dėl kurių santuoka yra gera: vaikai, ištikimybė, sakramentas" [9]). Kad šiuose trijuose dalykuose, kaip pamatuotai pabrėžiama, glūdi plati viso mokslo apie krikščioniškąją santuoką santrauka, aiškiai nurodo tasai pat šv. Daktaras sakydamas: „Ištikimybė nusako, kad šalia santuokinio ryšio nebūtų santykiaujama su kitu ar kita; vaikai — kad jie su meile būtų priimami, rūpestingai auginami ir religingai auklėjami; sakramentas gi — kad santuoka nebūtų išardoma ir kad paleistasis arba paleistoji nesituoktų su kitu asmeniu net vaikų dėliai. Tai yra tarsi koks santuokos statutas, kuris vainikuoja prigimties vaisingumą ir pažaboja palaidumo nedorumą" [10]).

a) Vaikai.

Pirmą vietą tarp moterystės gėrybių užima vaikai. Ir tikrai, pats žmonijos Kūrėjas, kuris savo gerumu panorėjo panaudoti gyvybei plėsti žmones kaip pagalbininkus, paskelbė tai rojuje, kai įsteigdamas moterystę pasakė pirmiesiems gimdytojams, o per juos ir visiems būsimiems sutuoktiniams: „Aukite ir dauginkitės ir pripildykite žemę" [11]). Šv. Augustinas tai labai gražiai išveda iš šv. Povilo Apaštalo žodžių Timotiejui [12]) sakydamas: „Kad tuokiamasi gimdymui, Apaštalas taip įrodinėja: Aš noriu, — sako jis, — kad jaunesniosios tekėtų. Ir tarsi, jo būtų buvę klausiama: Kam gi? Tuoj priduria: Kad turėtų vaikų, kad būtų šeimų motinos" [13]).

5. Tėvystės kilnumas.

Kokia didelė šioji Dievo dovana ir šioji moterystės gėrybė, aiškėja iš žmogaus kilnumo ir jo aukščiausiojo tikslo. Žmogus juk savo protingąja prigimtimi yra pranašesnis už visus kitus matomus kūrinius. Be to, Dievas nori, kad žmogus gimtų ne tik tam, idant gyventų ir pripildytų žemę, bet pirmoj eilėj idant garbintų Dievą, jį pažintų, jį mylėtų ir juo džiaugtųsi amžinai danguje. Šisai tikslas jau vien dėl to, kad žmogus nuostabiu būdu

yra Dievo pakeltas į antprigimtinę sritį, praneša visa kita, ką tik akis matė, ausis girdėjo ar į žmogaus širdį įėjo [41]). Iš čia lengva suprasti, kokia didelė Dievo gerumo dovana ir koks kilnus moterystės vaisius yra kūdikis, gimęs iš Dievo visagalybės, bendradarbiaujant sutuoktiniams.

Be to, krikščioniškieji tėvai težino, kad jie skiriami ne tik plėsti ir palaikyti žmonių giminei žemėje, ne tik auklėti bet kokius tikrojo Dievo garbintojus, bet gimdyti Kristaus Bažnyčios vaikus, šventųjų piliečius ir Dievo įnamius [15]), idant Dievo ir mūsų Išganytojo tarnybai pavestoji bendrija daugėtų diena dienon. Aišku, krikščionys tėvai, nors patys yra pašvęsti, negali perleisti pašvenčiamosios malonės vaikams; dar daugiau, prigimtinės gyvybės davimas yra virtęs mirties vartais, pro kuriuos gimtoji nuodėmė pereina vaikams. Jie tačiau tam tikra prasme yra pirmykštės rojaus santuokos dalyviai, nes jų pareiga savo kūdikį paaukoti Bažnyčiai, kad jis, kaip vaisingiausios Dievo vaikų motinos, būtų iš naujo pagimdytas antprigimtam teisingumui per Krikšto vandenį ir pasidarytų gyvasis Kristaus sąnarys, nemirtingojo gyvenimo dalyvis, ir paveldėtų amžinąją laimę, kurios visiems nuoširdžiai trokštame.

Iš tikrųjų, jei krikščionė motina rimtai apsvarstys visa tai, ji supras, kad jai taikomi šie kilnūs ir paguodos pilni žodžiai: „Moteriškė... pagimdžiusi kūdikį, jau nebeatsimena suspaudimo dėl džiaugsmo, kad gimė pasauliui žmogus" [16]). Ji, pakilusi virš visų motinystės skausmų, rūpesčių ir sunkumų, labiau džiaugsis Viešpatyje gausiu savo vaikų būriu, negu anoji romėnų moteris, Grakchų motina. Tėvai žiūrės į savo vaikus, kuriuos jie su meile ir dėkingumu priėmė iš Dievo rankų, kaip į Dievo jiems duotąjį turtą, kurį jie turi panaudoti ne savo asmens ar tik savo žemiškosios tėvynės gerovei, bet kurį teismo dieną jie turės su pelnu grąžinti Viešpačiui.

6. Tėvų uždaviniai.

Vaikų gėrybė vienu gimdymu nesibaigia. Ja seka visa tai, kas sudaro gerą vaikų auklėjimą. Tikrai, išmintingiausiasis Dievas toli gražu nebūtų pakankamai aprūpinęs gimusio kūdikio, tuo pačiu ir visos žmonių giminės, jei jis tiems, kuriems suteikė galią ir teisę gimdyti, nebūtų davęs teisės ir paskyręs pareigos auklėti. Ne paslaptis juk, kad kūdikis net grynai prigimtinio gyvenimo dalykuose, juo labiau tuose, kurie priklauso antprigimtiniam, nepajėgia pats savimi pasirūpinti. Atvirkščiai, jis reikalingas ilgalaikės kitų pagalbos, nurodymų ir auklėjimo. Prigimtis ir Dievas reikalauja, kad vaikų auklėjimo teisė pirmoj eilėj tektų tiems, kurie prigimties darbą pradėjo, duodami gyvybę, ir kuriems griežtai draudžiama apleisti ir palikti tikram žuvimui tai, kas yra pradėta, bet nepabaigta. Šis gi vaikų auklėjimas geriausiai aprūpinamas moterystėje. Joje tėvai, būdami sujungti neišardomu ryšiu, kiekvienas savo darbu ir tarpusavio pagalba vienas kitą nesunkiai paremia.

Kadangi apie krikščioniškąjį jaunuomenės auklėjimą plačiau kalbėjome kur kitur [17]), tai čia tik trumpai pakartojame šv. Augustino žodžius: „Vaikai (pastebima), kad būtų su meile priimami... religingai auklėjami [18]). Šiąją pat mintį pabrėžia ir Bažnytinių Teisių Kodeksas: „Pirmaeilis moterystės tikslas yra vaikų gimdymas ir auklėjimas" [19]).

7. Tik palaimintam moterystės židinyje.

Kadangi šioji dvilypė tokia kilni ir tokia svarbi pareiga pačių vaikų labui yra patikėta tėvams, negalima nepastebėti, kad bet koks padorus Dievo duotosios naujai gyvybei pažadinti galios panaudojimas, kaip reikalauja prigimties įstatymas ir pats Kūrėjas, yra tiktai moterystės teisė ir privilegija ir jis būtinai turi apsiriboti tik šventa santuoka.

8. b) Ištikimybė.

Antra moterystės gėrybė, kurią, kaip pastebėjome, mini šv. Augustinas, yra ištikimybė. Ją sudaro tvirtas abiejų šalių moterystės sutarties laikymas. Iš to viso, kas dieviškųjų įstatymų patvir-

tintąja sutartimi priklauso antrai šaliai, negalima nieko nei atsakyti jai pačiai, nei kam nors trečiam perleisti. Net pačiam vyrui ar žmonai nėra leistini tie dalykai, kurie, kaip priešingi Dievo teisėms ir įstatymams, o ypač kaip nesideriną su santuokine ištikimybe, negali būti leidžiami.

9. Vieningumas.

Tad ištikimybė pirmoj vietoj reikalauja tobulo moterystės vieningumo, kurį nustatė pats Kūrėjas pirmųjų tėvų moterystei. Ji turėjo būti tik tarp vieno vyro ir vienos moters. Nors paskiau vyriausiasis Įstatymleidys-Dievas šį pirmykštį įstatymą kuriam laikui buvo sušvelninęs, tai vis dėlto nėra jokios abejonės, kad Evangelijos Įstatymas pilnai atstatė tą ankstyvesnįjį moterystės vieningumą ir atšaukė bet kokią šiuo reikalu dispensą. Tai aiškiai įrodo Kristaus žodžiai, nuolatinis Bažnyčios mokslas bei praktika. Visai teisingai šv. Tridento susirinkimas iškilmingai pareiškė: „Kad šiuo ryšiu susijungia ir susiriša tik du, Kristus aiškiai mokė, kai... kalbėjo: Taigi jie jau nebėra du, bet vienas kūnas" [20]).

Kristus ne tik pasmerkė bet kokią vieną po kitos einančią ar tuo pačiu laiku esančią vadinamąją simultanišką poligamijos ar poliandrijos formą ir bet kokį nepadorų veiksmą, bet, norėdamas išsaugoti nepaliestą moterystės šventovę, uždraudė net bet kokias laisvas apie tai mintis bei norus. „Aš gi sakau jums: Kiekvienas, kuris žiūri į moteriškę jos geisti, jau svetimoteriavo su ja savo širdyj" [21]). Šieji Kristaus žodžiai negali pasidaryti niekini net antrajai šaliai sutinkant, nes jie skelbia Dievo ir prigimties įstatymą, kurio jokia žmogaus valia negali panaikinti ar pakeisti [22]).

10. Skaistybė.

Kad moterystės ištikimybė spindėtų visu savo grožiu, nevedusiųjų santykiai tarp savęs turi būti žymimi skaistybės ženklu. Jie visuomet turi taikytis prie Dievo ir prigimties įstatymo dėsnių ir stengtis vykdyti išmintingiausiąją ir švenčiausiąją Kūrėjo valią su giliu Dievo veikalui pagarbos jausmu.

11. Meilė.

Kita be galo svarbi priežastis, kuri tąjį dalyką, kur šv. Augustinas taip vykusiai vadina skaistybės ištikimybe, padaro lengvesnį ir net patrauklesnį bei garbingesnį, yra susituokusiųjų meilė. Reikia, kad ji persunktų visas santuokinio gyvenimo pareigas ir turėtų moterystėje lyg kokį garbės pirmavimą. „Moterystės ištikimybė reikalauja, kad vyrą ir žmoną rištų ypatinga, šventa ir skaisti meilė, kad juodu mylėtų vienas kitą ne kaip svetimoteriai, bet kaip Kristus mylėjo savo Bažnyčią. Šį dėsnį Apaštalas skelbė, kai pasakė: Vyrai, mylėkit savo žmonas, kaip Kristus mylėjo savo Bažnyčią" [23]). Tikrai, Kristus apgaubė savo Bažnyčią neišmatuojama meile, žiūrėdamas ne savo naudos, bet vien savo sužadėtinės gerovės [24]). Taigi čia turima galvoje meilė, kuri yra paremta ne vienu kūnišku, greit nykstančiu patrauklumu, ne vienais maloniais žodžiais, bet kuri remiasi giliu sielos palinkimu ir yra patvirtinta darbais, nes meilės išmėginimas — darbai [25]). Šie gi šeimos židinyje atliekami darbai apima ne tik tarpusavio pagalbą. Jie turi eiti taip toli, jog sutuoktiniai padėtų vienas kitam, ir tai pirmoj eilėj, vis labiau išvystyti ir atbaigti vidinį žmogų. Tokiu būdu savo bendravimu vienas su kitu jie turi vis toliau žengti dorybėse, ypač gi jie turi ugdyti savyje tikrąją Dievo ir artimo meilę, kuria galiausiai remiasi visas įstatymas ir pranašai [26]). Visi juk žmonės, nežiūrint, kokio luomo jie bebūtų ir kokį pašaukimą būtų pasirinkę, gali ir privalo pasekti tuo tobuliausiuoju visokio šventumo pavyzdžiu, kurį Dievas davė žmonėms ir kuris yra Kristus Viešpats. Dievo padedami, jie gali pasiekti net pačias krikščioniškojo tobulumo viršūnes. Tai patvirtina daugelio šventųjų pavyzdžiai.

Šis vedusiųjų vienas kito vidinis formavimas, šios nuolatinio savęs tobulinimo pastangos tam tikra prasme, kaip moko Romos Katekizmas, gali būti pavadintos pirmaeiliu moterystės tikslu ir jos įprasminimu; suprantama, jei moterystė imama

ne siauresne prasme, kaip institucija vaikams gimdyti ir auklėti, bet platesne, būtent, kaip viso santuokinio gyvenimo židinys.

Prie šios vedusiųjų meilės turi derintis visos kitos moterystės teisės ir pareigos. Ne vien kaip teisingumo, bet ir kaip meilės dėsnis turi būti šie Apaštalo žodžiai: „Vyras teatiduoda žmonai, ką jis kaltas, taip pat ir žmona vyrui" [27]).

Šeimos galva ir širdis.

Galop reikia, kad meilės ryšiu sustiprintam šeimos židinyje viešpatautų tai, ką šv. Augustinas vadina meilės sąranga. Šioji sąranga apima tiek vyro pirmavimą žmonos ir vaikų atžvilgiu, tiek žmonos noromis pasidavimą ir jos nepriverstą paklusimą, kurį Apaštalas nusako šiais žodžiais: „Moterys tebūnie pasidavusios savo vyrams kaip Viešpačiui, nes vyras yra moters galva, kaip Kristus Bažnyčios galva" [28]).

Tačiau šisai paklusimas nepaneigia ir neatima laisvės, kuri priklauso moteriai tiek dėl jos, kaip žmogaus asmenybės kilnumo, tiek dėl jos garbingų, kaip žmonos, motinos ir viso gyvenimo draugės, pareigų. Jis neįpareigoja moters pasiduoti visoms vyro užgaidoms, ypač toms, kurios sunkiai suderinamos su sveiku protu ar žmonos garbe. Pagaliau šio paklusimo nereikia suprasti taip, kad žmona būtų prilyginta tiems asmenims, kurie juridiškai vadinami mažamečiais ir kuriems dėl jų nesubrendimo arba neprityrimo gyvenimo reikaluose paprastai neleidžiama laisvai naudotis savo teisėmis. Jis tačiau draudžia neribotą žmonos laisvę, kurioje nepaisoma šeimos gerovės. Jis draudžia šeimos kūne atskirti širdį nuo galvos, aišku, su didžiausia viso kūno žala ir net tiesiogiu jo žuvimo pavojumi. Jei vyras galva, tai moteris — širdis. Kaip vyras turi vadovavimo pirmavimą, taip moteris gali ir privalo reikalauti meilės pirmavimo, kaip savo daikto.

Toks žmonos vyrui paklusimas savo laipsniu ir reiškimosi būdu gali būti įvairus, atsižvelgiant į nevienodas vietos ir laiko sąlygas. Jei vyras savo

uždavinių neatlieka, žmonos pareiga yra pavaduotii jį šeimos vadovavime. Niekuomet tačiau ir niekur nevalia iškreipti ar pakeisti pačią šeimos sąrangą ar jos pagrindinius dėsnius, kuriuos nustatė ir patvirtino Dievas.

Apie palaikytiną tarp vyro ir žmonos santykių tvarką labai gražiai kalba Mūsų pranokėjas palaiminto atminimo Leonas XIII jau minėtoje apie krikščioniškąją moterystę Enciklikoje: „Vyras yra šeimos viršininkas ir moters galva. Bet moteris, kadangi ji yra kūnas iš jo kūno ir kaulas iš jo kaulų, turi pasiduoti ir paklusti vyrui, tačiau ne kaip tarnaitė, o kaip draugė, atseit, kad jos rodomam klusnumui nestigtų nei padorumo, nei garbės. Ir tame, kurs vadovauja, ir šioje, kuri klauso, Dievo meilė turi būti nuolatinė pareigų rikiuotoja, kadangi vienas nešioja Kristaus, o kitas Bažnyčios paveikslą [29]).

Tad šie dalykai sudaro moterystės ištikimybę: vieningumas, skaistybė, meilė, padorumas ir garbingas klusnumas. Kiek žodžių, tiek pačių vedusiųjų ir moterystės palaimos šaltinių, kurie laiduoja ir palaiko ramybę, moterystės orumą ir pasisekimą. Todėl visai nenuostabu, kad šioji ištikimybė visuomet buvo laikoma viena iš didžiausių ir esminių moterystės gėrybių.

12. c) Sakramentas.

Visų gėrybių atbaigimas ir lyg koks jų vainikas yra toji krikščioniškosios moterystės gėrybė, kurią šv. Augustinas pavadino Sakramentu. Ji apima ir moterystės neišardomumą, ir santuokinės sutarties išaukštinimą bei pašventimą, kurį padarė Kristus, paversdamas ją malonę teikiančiuoju ženklu.

13. Neišardomumas.

Santuokinės sutarties neišardomumo visų pirma reikalauja pats Kristus sakydamas: „Ką Dievas sujungė, žmogus teneišskiria" [30]). Ir vėl: „Kiekvienas, kurs paleidžia savo žmoną ir veda kitą, svetimoteriauja, ir kas paleistąją veda, svetimoteriauja" [31]).

Į moterystės neišardomumą šv. Augustinas įterpia tai, ką jis vadina Sakramento gėrybe, šiais

žodžiais: „Sakramentas nusako, kad santuoka nebūtų nutraukiama ir kad paleistasis ar paleistoji nesituoktų su kitu asmeniu net vaikų dėliai" [32]).

Šisai neišardomas tvirtumas taikomas kiekvienai tikrai moterystei, nors ne kiekvienai tokiu pat tobulumo laipsniu, nes Viešpaties žodžiai: „Ką Dievas sujungė, žmogus teneišskiria", kadangi jie buvo pasakyti apie pirmųjų tėvų santuoką, tą bet kurios būsimosios santuokos paveikslą ir pavyzdį, reikia taikyti be išimties kiekvienai tikrai moterystei. Tad nors prieš Kristų tasai pirmykščio įstatymo griežtumas buvo tiek sušvelnintas, jog Mozė leido net pačios Dievo išrinktosios tautos vaikams duoti tam tikrais atvejais dėl jų širdies kietumo atsiskyrimo raštą, bet Kristus savo, kaip vyriausiojo Įstatymleidžio, galia tą platesnės laisvės leidimą atšaukė ir grąžino pirmykštį įstatymą šiais niekuomet nebeužmirštinais žodžiais: „Ką Dievas sujungė, žmogus teneišskiria". Todėl visai teisingai Mūsų pranokėjas palaiminto atminimo Pijus VI pabrėžė, rašydamas Agrio vyskupui: „Iš čia aiškiai matyti, kad moterystė jau savo prigimtinėj būtyj, vadinasi, daug anksčiau, negu ji buvo pakelta į tikrojo Sakramento garbę, buvo taip Dievo sutvarkyta, kad ją žymėjo visą gyvenimą trunkąs neišardomas ryšys, kurio jokie žmonių įstatymai negali išardyti. Taigi, nors sakramentinis moterystės pobūdis kartais galima nuo jos atskirti, kaip tai yra pvz. nekrikštytuosiuose, bet tokia moterystė, jei tik ji tikrai yra, turi būti ir yra žymima tokiu pat viso gyvenimo ryšiu, kurs pagal Dievo įstatymus iš pat pradžios taip yra susijęs su moteryste, jog jis visai nepriklauso nuo bet kurios pasaulinės valdžios. Šis dalykas yra toks aiškus, jog jei kalbama apie moterystės sudarymą, tai turima galvoje arba tikra moterystė, siejama su tuo visą gyvenimą tveriančiu ryšiu, kurs pagal Dievo įstatymus priklauso kiekvienai moterystei, arba reikia prileisti, kad ji sudaroma be tojo amžinojo ryšio. Bet tuomet ji nėra moterystė, o

tik neleistinas susimetimas, kurs savo esme griežtai priešinasi Dievo įstatymams. Toksai susimetimas neleidžiama nei sudaryti, nei palaikyti" [33]).

Moterystės ryšio tvirtumas turi išimčių, nors jos labai negausios, kaip, pvz., kai kuriose grynai prigimtinėse santuokose, sudarytose tarp nekrikštytųjų arba ir tarp krikščionių tais atvejais, kai jų moterystė sudaryta, bet dar nepanaudota. Šios išimtys nėra žmonių valios ar bet kurios grynai žemiškos valdžios padaras. Jos remiasi Dievo įstatymu, kurio vienintelė saugotoja ir aiškintoja yra Kristaus Bažnyčia. Bet jokia šios rūšies galia ir jokiais atvejais negali liesti krikščionių moterystės, kai ji jau panaudota, nes kaip panaudotoj moterystėj pilnai atbaigiami santuokiniai santykiai, taip lygiai joje atsispindi ir Dievo pageidautas didžiausias tvirtumas bei neišardomumas, nuo kurio atpalaiduoti negali joks žmonių autoritetas.

14. Moterystė didelė paslaptis.

Jei mes, Garbingieji Broliai, mėginsime su pagarba tyrinėti moterystėje glūdinčios Dievo valios vidinę priežastį, tai nesunkiai apčiuopsime ją mistinėje krikščioniškosios santuokos reikšmėje, kurią tobulai atvaizduoja panaudota tikinčiųjų moterystė, nes pagal Apaštalo liudijimą, kurį nurodėme pradžioje paminėtame laiške efeziečiams, krikščioniškoji moterystė yra tobuliausias paveikslas tos vienybės, kuri yra tarp Kristaus ir Bažnyčios: „Šioji paslaptis didelė, aš sakau, Kristuje ir Bažnyčioje" [34]). Šios vienybės, kol gyvena Kristus, o per jį ir Bažnyčia, jokios skyrybos negali kada nors išardyti.

Tai patvirtina taip pat aiškiai šv. Augustinas sakydamas: „Tai pasitvirtina Kristuje ir Bažnyčioje, kuri pasilikdama tuo, kurs gyvena amžinai, jokiu būdu negali būti atskirta nuo jo. Šioji paslaptis Dievo Karalystėje — Kristaus Bažnyčioje — saugojama su tokia pagarba, jog net tais atvejais, kai moterys teka arba kai jos vedamos vien vaikų dėliai, neleidžiama paleisti nevaisingosios šalies ir vesti kitą vaisingą. Ir jei kuris vyras tai pada-

rytų, jis nusikalstų svetimavimu, tačiau ne pagal šio pasaulio įstatymus (kurie leidžia esant ištuokoms sudaryti be bausmės kitą santuoką; ir pats Kristus patvirtina, kad Mozė buvo leidęs tai daryti izraelitams dėl jų širdžių kietumo), bet pagal Evangelijos mokslą; tokiu pat būdu nusikalstų ir moteris, jei ji tekėtų už kito" [35]).

15. Moterystės neišardomumo vaisiai.

Kiek ir kokių vertingų gėrybių duoda moterystės neišardomumas, negali nematyti tas, kuris bent paviršutiniškai apgalvoja tiek šalims ir vaikams, tiek visai žmonių bendruomenei iš to einančią gerovę. Visų pirma, vedusieji randa tvirtoje moterystėje tikrą pastovumo laidą, kurio taip labai reikalingas besąlyginis savo asmens pavedimas ir glaudus širdžių suliejimas; meilė juk nežino ribų [36]). Be to, juo apsaugojama skaistybės ištikimybė nuo vidinių ir išorinių neištikimybės pagundų, jei tokių pasitaiko; juo uždaromos durys bet kokiam baimingam susirūpinimui, kad antroji šalis nelaimėje ar senatvėje gali pasitraukti, o jo vietoje susidaro palaimingasis tikrumas. Toliau, juo geriausiai patarnaujama abiejų šalių reikiamam orumui ir tarpusavio pagalbos reikalams, nes neišardomasis viso gyvenimo ryšys nuolat primena vedusiems, jog jie yra sudarę santuoką, kurią gali išardyti tik mirtis ir jog jie yra susituokę ne dėl kokių nykstančių gėrybių ir ne tam, kad pataikautų kūnui, bet kad padėtų vienas kitam įsigyti kilnesnių ir patvaresnių vertybių. Juo taip pat gražiai pasitarnaujama vaikų globai ir auklėjimui, kuris trunka ilgus metus, nes šiosios sunkios ir ilgai besitęsiančios pareigos lengviau atlikti bendromis abiejų tėvų jėgomis. Nemažesnė taip pat visai žmonijai nauda. Žinoma juk iš patyrimo, kad neginčytinas moterystės tvirtumas yra labai veiksmingas tauraus ir dorovingo gyvenimo šaltinis. Ten, kur šie dalykai yra tvarkoj, viešoji gerovė ir palaima yra patikrinta, nes paprastai tokia yra valstybė, kokios šeimos ir atskiri asmenys, kurie ją sudaro, tarsi sąnariai kūną. Taigi

labai gražiai pasitarnauja tiek privatiniams pačių susituokusiųjų ir vaikų, tiek viešiems žmonių bendruomenės reikalams tie visi, kurie uoliai gina moterystės neišardomumą.

16. Sakramento palaima.

Sakramento gėrybė, be moterystės ryšio neišardomumo, apima dar visą eilę kitų ir kilnesnių vertybių, kurias labai gražiai išreiškia pats Sakramento vardas. Šisai vardas nėra tuščias ir beprasmis. Kristus, Sakramentų Steigėjas bei Atbaigėjas [37]), paversdamas tikinčiųjų moterystę tikruoju Naujojo Įstatymo Sakramentu, padarė ją taip pat tikru Dievo malonės ženklu ir šaltiniu, siekdamas atbaigti prigimtąją meilę, patvirtinti neišardomą vieningumą ir pašvęsti pačius sutuoktinius [38]).

Kadangi Kristus Dievo malonės ženklu padarė pačią tikinčiųjų santuokinę sutartį, tai Sakramento esmė rišasi taip glaudžiai su krikščionių moteryste, jog tarp pakrikštytųjų negali būti moterystės, kad tuo pačiu jį nebūtų Sakramentas [39]).

Taigi, kai tikintieji, vedami geros intencijos, sudaro šią sutartį, jie atveria sau sakramentinės malonės lobyną, iš kurio gausiai pasisemia antprigimtinių jėgų, taip reikalingų ištikimai, šventai ir ištvermingai savo pareigoms ir uždaviniams atlikti.

Šis Sakramentas tiems, kurie nestato vadinamųjų kliūčių, ne tik padaugina pastovųjį antprigimtinio gyvenimo pradą, atseit — pašvenčiamąją malonę, bet suteikia taip pat ypatingų malonių, pažadina sielos palinkimus, malonių daigus, sustiprina ir atbaigia jų prigimtines jėgas, idant jie ne tik protu suprastų, bet savo širdyje pamėgtų, tvirtai laikytųsi ir darbais paremtų visa tai, kas priklauso prie garbingojo moterystės luomo, jo tikslų ir pareigų. Galop, šisai Sakramentas duoda jiems teisę gauti reikiamų malonių tiek kartų, kiek tik reikalinga savo luomo uždaviniams atlikti.

17. Susituokusiųjų bendradarbiavimas.

Kadangi antprigimtinėj sąrangoj galioja dieviškosios Apvaizdos dėsnis, kad žmonės gauna iš

Sakramentų, kuriuos jie atėję į protą priima, vaisių pilnumą tik tuomet, kai jie bendradarbiauja su Dievo malone, tai moterystės Sakramentas didele savo dalimi bus tik neišnaudotas, dirvoje užkastas turtas, jei susituokusieji nepanaudos antprigimtinės pagalbos ir gautųjų malonių sėklos nesaugos ir neugdys. Tačiau jei jie, darydami tai, kas yra jų galioje, Dievo malonės balsui pasirodys klusnūs, jie pajėgs savo luomo naštą pakelti, pareigas atlikti, ir Sakramentas juos sustiprins, pašvęs ir pakonsekruos, nes kaip žmogus, anot šv. Augustino, Krikšto ar Kunigystės šventimų yra įgalinamas ir remiamas krikščioniškai gyventi ar kunigo pareigas eiti ir niekuomet nėra paliekamas be šios sakramentinės pagalbos, tokiu pat bemaž būdu (žinoma, be sakramentinio charakterio) tikintieji, kurie kartą yra susijungę moterystės ryšiu, niekuomet negali stokoti sakramentinės pagalbos ir būti laisvi nuo jo įpareigojimų. Net, kaip pastbebi tasai pat Daktaras, svetimoteriaudami jie nešiojasi su savim tą šventąjį ryšį, suprantama, jau ne kaip kokį garbės ženklą, bet tik kaip sunkaus nusikaltimo dėmę; „lygiai, kaip ir siela, kuri nutraukusi ryšius su Kristumi, pametusi net tikėjimą, nepraranda charakterio, kurį ji gavo per Krikšto vandenį" [40]).

Tad sutuoktiniai, būdami brangiojo Sakramento ryšio ne supančioti, bet papuošti, ne sutrukdyti, bet sustiprinti, tesistengia visomis savo jėgomis, kad jų moterystė ne tik dėl savo, kaip Sakramento, galios ir reikšmės, bet ir dėl pačių sutuoktinių minčių bei darbų pasidarytų ir visuomet pasiliktų gyvas paveikslas tos vaisingosios vienybės, kuri yra tarp Kristaus ir Bažnyčios ir kuri yra tikrai garbinga kilnios meilės paslaptis.

18. Dievo išminties gilumas.

Jei visa tai, Garbingieji Broliai, svarstome rimtai ir su gyvu tikėjimu, jei vertingosios moterystės gėrybės, atseit, vaikai, ištikimybė ir Sakramentas, deramai nušviečiamos, negalima nesistebėti Dievo išmintimi, jo šventumu bei malonin-

gumu, kuris taip gražiai aprūpino susituokusiųjų garbę ir gerovę, žmonių giminės palaikymą ir plėtimą, vykdytiną tik skaisčioje ir šventoje moterystėje.

II Dalis

19. Kova prieš moterystę apskritai.

Juo mes, Garbingieji Broliai, su didesne meile svarstome skaisčiosios moterystės kilnumą, juo, atrodo, didesnio esama pagrindo Mums liūdėti matant, kad ši dieviškoji institucija dažnai ir daug kur, ypač mūsų laikais, niekinama ir žeminama.

Jau ne tik slaptai ir patamsėmis, bet visai viešai ir be jokio drovumo jausmo moterystės šventumas teršiamas ir pajuokiamas žodžiais, raštais, įvairiais vaidinimais, romanais, nešvariais pasakojimais, kino paveikslais, radiofono kalbomis, galiausiai — įvairiais kitais naujojo mokslo išradimais. Ištuokos, svetimavimai, net begėdiškiausios ydos arba giriama, arba piešiama tokiomis spalvomis, tarsi visa tai būtų visai nekalti dalykai, laisvi nuo bet kokios dėmės.

Netrūksta taip pat knygų, kurias nevengiama vadinti moksliškomis, bet kurios mokslo vardu žymimos, atrodo, tik tam, kad būtų patrauklesnės. Į jose skelbiamus dėsnius žiūrima kaip į kažkokius naujus proto laimėjimus, to proto, kurs, dėdamasis ieškąs tiesos, laiko save atpalaiduotu nuo visokių tariamai pasenusių pažiūrų. Prie tokių pažiūrų, deja, norima priskirti ir tradicinis krikščioniškosios moterystės mokslas.

Šios pažiūros peršamos visų sluogsnių žmonėms, atseit, turtuoliams ir vargšams, darbininkams ir darbdaviams, mokytiems ir bemoksliams, laisviems ir susituokusiems, tiems, kurie Dievą gerbia, ir tiems, kurie jo neapkenčia, suaugusiems ir jaunuoliams. Ypač pavojingi spąstai statomi šiems pastariesiems, kaip lengviau pagaunamoms aukoms.

Tiesa, ne visi šių naujųjų mokslų sekėjai duodasi nuvedami į nepažaboto gašlumo darbus. Esa-

ma tokių, kurie, mėgindami išsilaikyti kaip ir kokiam vidurkelyj, mano, kad tiktai tam tikrose dieviškojo ir prigimties įstatymų dalyse reikią šiais laikais daryti nuolaidų. Ir šieji vis dėlto yra daugiau ar mažiau sąmoningi atstovai to mūsų priešo, kuris visuomet stengiasi pasėti naujų raugių kviečiuose [41]). Todėl Mes, kuriuos Dangaus Šeimininkas padarė savo dirvos sargais ir ant kurių pečių guli šventa pareiga žiūrėti, kad geroji sėkla nebūtų nustelbta piktžolių, manome, kad Mums yra taikyti tie begalinės svarbos Šv. Dvasios žodžiai, kuriais Povilas Apaštalas graudeno savo brangųjį Timotiejų: „Tu gi budėk... Eik savo tarnystę... Skelbk žodį, nesiliauk laiku ir ne laiku, įrodinėk, ragink, bark su visu kantrumu ir mokymu" [42]).

Norint apsisaugoti nuo priešo apgaulės, visų pirma reikia ją pažinti. Ir labai daug patarnaujama, kai priešo spąstai nurodoma neatsargiesiems. Nors Mes esame labiau linkę šių dalykų visai neminėti, „kaip pritinka šventiesiems" [43]), bet dėl sielų gerovės ir išganymo negalime jų nutylėti.

20. Kova prieš pagrindinius moterystės dėsnius.

Pradėkime nuo pačio šių blogybių šaltinio. Tikrai, svarbiausia jų šaknis yra tai, kad norima įrodyti, jog moterystė nesanti prigimties Kūrėjo įsteigta nei Kristaus pakelta į tikrojo Sakramento garbę, bet esanti tik žmonių išradimas. Kiti tvirtina, kad jie nieko nerandą apie moterystę prigimtyje ar jos įsakymuose, bet randą ten tik galią pažadinti gyvybę ir stiprų patraukimą tą galią bet kokiu būdu panaudoti. Dar kiti vėl teigia, kad moterystės užuomazga, tarsi jos koks gemalas, esanti pačioje žmogaus prigimtyje, kadangi pačių susituokusiųjų garbė ir prigimtinis vaikų gimdymo bei auklėjimo reikalas nebūtų pakaktinai apsaugotas, jei žmonės vienu ar kitu būdu nebūtų pastoviai susijungę. Šieji irgi tvirtina, kad pati moterystė, kadangi ji siekia toliau, negu prigimtinis gemalas, esanti vien žmonių išgalvota

ir jų įvesta, veikiant, žinoma, įvairioms priežastims.

Kaip labai šieji visi klysta ir kiek jie nutolsta nuo padorumo, aišku jau iš to, ką Mes šioje Enciklikoje pasakėme apie moterystės kilmę, prigimtį, tikslus bei gėrybes. Kiek pragaištingi yra šieji kėslai, aiškėja taip pat iš tų išvadų, kurias daro šių klaidų šalininkai. Kadangi visi įstatymai, institucijos ir visi papročiai, kurie tvarko santuokinį gyvenimą, esą tik žmonių valios padaras, tai tik žmonėms tai visa ir turį paklusti, jų nuožiūra tvarkoma, keičiama arba visai panaikinama, atsižvelgiant į žmonių gyvenimo sąlygas. Bet gimdymo galia, kaip paremta pačia prigimtimi, esanti kažkas neliečiama, kažkoks daiktas, kurs siekia toliau, negu pati moterystė. Tad ji galinti būti panaudojama tiek santuokoje, tiek ir už jos, net visai nepaisant moterystės tikslų, tarsi ištvirkusios moters palaidumas naudotųsi tokiomis pat teisėmis, kaip ir teisėtos žmonos motinystė.

Kai kurie vėl, pasiremdami šiais dėsniais, nuėjo taip toli, jog išsigalvojo naujus susimetimų būdus, pritaikytus, anot jų, šių dienų gyvenimo ir laiko sąlygoms. Šiuose susimetimuose jie nori įžiūrėti naujos moterystės formas, atseit — vadinamąją „laikinę, bandomąją ir draugišką moterystę". Jie linkę yra pripažinti šiems susimetimams pilną moterystės laisvę ir visas jos teises, atmetus neišardomumą ir išskyrus vaikus, nebent pačios šalys savo gyvenimą paskiau pakeistų į tikrąją santuoką.

Netrūksta net tokių, kurie nori ir siekia visomis jėgomis, kad šie jų kėslai būtų legalizuoti arba bent pripažinti viešų papročių bei institucijų. Tuo tarpu, atrodo, jiems neateina nė į galvą, kad visa tai neturi nieko bendra su tikrąja kultūra, kuria jie taip didžiuojasi, bet yra vien ženklai biauraus supuvimo, kurs neabejotinai gali nuvesti net kultūringas tautas į kai kurių laukinių tautų lygį.

Pamėginkime, Garbingieji Broliai, panagrinėti atskirai, kas prieštarauja pavienėms moterystės gėrybėms. Visų pirma pakalbėkime apie vaikus. Daugelis drįsta vadinti vaikus įkyria moterystės našta ir reikalauja sąmoningai jų vengti, bet ne garbingo susilaikymo keliu (kurs moterystėje, sutinkant abiem šalims, leidžiamas), o gamtos akto iškreipimu. Vieni šįjį nusikalstamąjį darbą nori pateisinti tuo, kad jie, saugodamiesi vaikų, vengią tik naštos ir norį patenkinti vien kūno aistras; kiti sakosi negalį nei susilaikyti, nei turėti vaikų, nes jų asmeninė, motinos ar jų medžiaginė būklė neleidžianti jų turėti.

21. Kova prieš moterystės gėrybes.
a) Kova prieš vaikus.

Jokia priežastis, kad ir kokia ji svarbi būtų, negali padaryti daikto padoriu ir suderinamu su prigimtimi, kai jis pats savyje yra priešingas prigimčiai. Kadangi moterystės aktas savo prigimtimi skiriamas vaikams gimdyti, tai visi, kurie juo naudodamiesi sąmoningai pasirūpina atimti jam prigimtinę galią, elgiasi prieš prigimtį ir daro tai, kas pats savyje yra biauru ir neleistina.

22. Moterystės piktnaudojimas.

Tad nenuostabu, kad Šv. Raštas pabrėžia, jog V. Dievas be galo neapkenčia šio biauraus nusikaltimo ir už jį, kaip mini šv. Augustinas, yra baudęs mirtimi: „Neleistinai ir nepadoriai santykiaujama net su savo teisėta žmona, kai vengiama apvaisinimo. Taip elgėsi Onanas, Judo sūnus, ir Dievas nubaudė jį už tai mirtimi" [43]).

Taigi, kada kai kurie pradėjo, aiškiai nutoldami nuo tradicinio ir niekuomet nepakeisto krikščioniškojo mokslo, iškilmingai skelbti kitokias šiuo reikalu pažiūras, Katalikų Bažnyčia, kuriai pats Dievas yra pavedęs skelbti dorovės mokslą ir prižiūrėti jo pilnumą, kad išsaugotų moterystės židinio skaistumą, nepaliestą šios biaurios dėmės, pasiremdama savo dieviškąja misija, Mūsų lūpomis drąsiai kelia savo balsą iš šio dorovinio pakrikimo aplinkos ir pareiškia iškilmingai: bet koks moterystės panaudojimas, per kurį žmonės sąmoningai atima aktui jo prigimtinę gyvybei pa-

žadinti galią, yra priešingas Dievo ir prigimties įstatymams, ir tie visi, kurie taip elgiasi, susitepa sunkaus nusikaltimo dėme.

23. Sielų ganytojų uždaviniai.

Mes todėl, pasirėmę savo aukščiausiuoju autoritetu ir siekdami visų žmonių išganymo, įspėjame kunigus, kurie klauso išpažinčių, ir visus kitus, kuriems pavesta globoti sielas, kad jie neleistų tikintiesiems klysti tuose dalykuose, kurie liečia šį svarbiausiąjį Dievo įstatymą, o dar labiau, kad jie patys būtų laisvi nuo klaidingų šiuo reikalu pažiūrų ir kad vienu ar kitu būdu nepasiduotų jų įtakon. Jei kuris nuodėmklausis ar šiaip sielų ganytojas, saugok Dieve, sau pavestuosius tikinčiuosius arba pats įvestų į šias klaidas, arba bent savo patarimais ar neleistinu tylėjimu padrąsintų juos šiose klaidose pasilikti, težino, kad jis turės išduoti aštrią apyskaitą Aukščiausiam Teisėjui iš savo blogai atliktų pareigų ir kad jam taikomi Kristaus žodžiai: „Jie yra akli ir aklų vedami, o jei aklas veda aklą, tai abudu įkrinta į duobę" [44]).

24. Pasiteisinimų vertė.

Priežastys, dėl kurių ginamas moterystės piktnaudojimas, jei nutylėsime tas, kurios nedoros pačios savyje, yra arba prasimanytos, arba išpūstos. Šv. Motina Bažnyčia geriausiai žino ir jaučia, kas reikia sakyti apie gyvybės pavojuj esančios motinos sveikatą. Kas gi galėtų nesistebėti, kai mato motiną, didvyriškai išstatančią save į bemaž tikrą mirties pavojų, kad apsaugotų pradėtojo kūdikio gyvybę? Tai, ką ji iškenčia, norėdama atlikti savo prigimtąsias moterystės pareigas, galės atlyginti tik vienas turtingasis ir gailestingasis Dievas. Jis tikrai duos jai saiką ne tik pilną, bet ir su kaupu [45]).

Šv. Bažnyčia taip pat labai gerai žino, kad neretai vienas susituokusiųjų nuodėmę labiau tik toleruoja, negu ją daro. Taip būva, kai jis dėl vienos ar kitos labai svarbios priežasties leidžia iškreipti tikrąją tvarką, pats visai to nenorėdamas. Tokiais atvejais jis nenusikalsta, jei tik, vykdydamas meilės įstatymą, nepraleidžia progos pamėginti an-

trąją šalį sulaikyti ir atitraukti nuo nuodėmės. Taip pat nenusikalsta prigimtinei tvarkai tie sutuoktiniai, kurie naudojasi savo teisėmis visai padoriai ir natūraliai, nors nauja gyvybė negali užsimegzti dėl kai kurių laikinių ar natūralinių trūkumų, nes kaip pačioje moterystėje, taip ir santuokinių teisių panaudojime turima antraeilių tikslų, atseit, tarpusavio pagalba, meilė ar aistrų malšinimas. Šių tikslų siekti susituokusiems nedraudžiama, jei tik išsaugojama vidinė akto prigimtis ir tuo pačiu reikiamas jo palenkimas pirmaeiliui moterystės tikslui.

Taip pat skaudžiai paliečia Mus dejavimai tų sutuoktinių, kurie kieto neturto slegiami patiria didžiausių sunkumų, auklėdami savo vaikus.

Nežiūrint į tai, vis dėlto tenka budėti, kad sunki medžiaginė būtis nevirstų dar labiau apgailėtinų paklydimų priežastimi. Negali būti tokių sunkumų, kurie atpalaiduotų nuo Dievo įsakymų laikymo, draudžiančių blogus pačius savyje veiksmus. Nors kažin kaip sunkiose sąlygose šalys bebūtų, jos, remiamos Dievo malonės, gali visuomet ištikimai atlikti savo uždavinius ir išsaugoti santuokinę skaistybę, nepaliestą šios biaurios dėmės. Žinoma juk yra krikščionių mokslo tiesa, kurią Tridento susirinkimas šitaip išreiškė: „Niekas negali remtis šiuoju neapgalvotu ir susirinkimo Tėvų ekskomunikos bausme uždraustu posakiu: Dievo įsakymus neįmanoma išlaikyti žmogui nuteisintam, nes Dievas negalimų daiktų neįsako, o įsakydamas ragina ir daryti, ką gali, ir prašyti, ko negali, ir teikia pagalbos, kad gėlėtum“[46]). Taip pat šį mokslą pakartotinai ir iškilmingai pareiškė ir patvirtino Bažnyčia, pasmerkdama jansenistų ereziją, kuri išdrįso skelbti apie Dievo gerumą šiuos piktžodžiavimus: „Kai kurių Dievo įsakymų teisingi žmonės, kad ir norėdami bei stengdamiesi, dabartinėmis jėgomis negali įvykdyti. Jiems trūksta taip pat malonių, kurios padarytų šiuos įsakymus galimus“ [47]).

25. Negimusios gyvybės žudymas.

Reikia taip pat, Garbingieji Broliai, paminėti ir kitą be galo sunkų nusikaltimą, kuriuo kėsinamasi prieš kūdikio, esančio motinos įščioje, gyvybę. Vieni mano tai esą leista daryti ir palikta motinos bei tėvo nuožiūrai. Kiti laiko tai neleistinu daiktu, nebent prisidėtų labai svarbios priežastys, vadinamos mediciniškų, socialinių ar eugeniškų nurodymų (indicatio) vardu. Šieji visi atsižvelgiant į baudžiamuosius valstybės įstatymus, kuriais draudžiama žudyti dar negimusį kūdikį, reikalauja, kad jų kiekvieno vis kitaip reiškiamą nurodymą taip pat valstybės įstatymai pripažintų ir paskelbtų ją esant laisvą nuo bet kokios bausmės. Netrūksta net tokių, kurie siekia, kad viešosios įstaigos šioms pragaištingoms operacijoms ištiestų savo pagalbos ranką, kas, deja, dažnai ir daug kur, kaip žinoma, ir daroma.

26. Eugenika.

Kai dėl vadinamosios „medicinos bei thereupetikos nurodymo", jau minėjome, Garbingieji Broliai, kaip Mes užjaučiame motiną, kurios sveikatai, net pačiai gyvybei gresia dideli pavojai dėl jos natūralinių motinystės pareigų. Tačiau kuri priežastis galėtų kada nors pateisinti tiesiogį nekalto kūdikio žudymą? Apie tai šioj vietoj ir kalbama. Ar kėsinamasi prieš motiną, ar prieš kūdikį, vis viena einama prieš Dievo įsakymą ir prieš pačios prigimties balsą: „Nežudyk!" [48]). Abiejų juk gyvybė yra šventas daiktas, ir net pati valstybės vyriausybė neturi jokios teisės kada nors ją sunaikinti. Visai nevykusiai norimą išvesti teisė žudyti nekaltus asmenis iš bausti mirtimi teisės, kuri taikoma nusikaltėliams. Taip pat čia netinka kruvino apsigynimo teisė (ius cruentae defensionis), kuri panaudojama prieš neteisingą užpuoliką (kas gali pavadinti nekaltą kūdikį neteisingu užpuoliku?). Nėra jokios vadinamosios būtinos apsigynimo teisės (ius extremae necessitatis), kuri apimtų tiesioginį nekalto asmens nužudymą. Tad pagirti vertos yra dorų ir prityrusių gydytojų pastangos apsaugoti ir išlaikyti

tiek motinos, tiek kūdikio gyvybę. Tuo tarpu pasirodytų neverti garbingo gydytojo vardo ir bet kurios pagarbos tie, kurie tykotų mirties bet kurio iš jųdviejų, nežiūrint ar jie darytų tai gydymo sumetimais, ar klaidingo gailestingumo paveikti.

Šie išvedžiojimai pilnai sutinka su tais žodžiais, kuriais Hiponos Vyskupas (šv. Augustinas) puola pakrikusius sutuoktinius, kurie visų pirma stengiasi sukliudyti apvaisinimą, o jei tai nepavyksta, tai nesidrovi vaisių niekšiškai sunaikinti. „Kai kada, — sako jis, — šis gašlusis žiaurumas arba žiaurusis gašlumas eina taip toli, jog sąmoningai pasidaroma nevaisingais, o jei tai nieko nepadeda, tai vaisius šiokiu ar kitokiu būdu motinos įščioje sunaikinamas ir pašalinamas. Šiuoju būdu siekiama, kad kūdikis žūtų pirmiau, negu jis pradeda gyventi, o jei jis jau gyveno motinos įščioje, tai kad žūtų pirmiau, negu gema. Jei abudu sutuoktiniai yra tokie, jie nėra tikri sutuoktiniai. Ir jei jie tokie buvo iš pat pradžios, tai juodu susijungė ne moterystei, bet veikiau ištvirkavimui. Jei tačiau juodu tokie nėra, tai drįstu sakyti: arba ji yra vyro meilužė, arba jis svetimoteris" [49]).

Į visą tai, kas teikiama socialiniam ir eugeniškam nurodymui pateisinti, galima ir reikia atsižvelgti, panaudojant, be abejonės, doras ir leistinas priemones bei išlaikant reikiamas ribas. Tačiau mėginti pasigelbėti sunkumuose nekaltų kūdikių žudymu, kuriuo nurodymas ir norima remti, yra tikra nesąmonė ir daiktas, kurs nesiderina su Dievo įsakymu, paskelbtu Apaštalo žodžiais: „Neturime daryti bloga, kad išeitų gera" [50]).

27. Valdžios pareigos.

Galiausiai, visi tie, kurie vadovauja tautoms ir leidžia įstatymus, neturi pamiršti, kad valdžios pareiga yra ginti nekaltųjų kūdikių gyvybę atitinkamais įstatymais ir net bausmėmis. Juo labiau jie privalo tuo susirūpinti, juo mažiau tie, kurių gyvybė pavojuj ir kurie yra puolami, patys gali apsiginti. Tarp šiųjų pirmą vietą, be abejonės, užima kūdikiai, esą motinų įščioje. Jei viešosios

įstaigos šių mažutėlių ne tik negina, bet savo įstatymais ir potvarkiais leidžia išduoti juos į gydytojų ar kitų rankas, kad šie juos nužudytų, tai jos teneužmiršta, kad Dievas yra teisėjas. Jis keršys už nekaltą kraują, kurs šaukiasi iš žemės į dangų [51]).

28. Draudimas tuoktis ir dirbtinis nevaisingumas.

Galop, smerktinos yra taip pat tos žalingos tendencijos, kurios nors pirmoj eilėj liečia tik žmogui įgimtą moterystės teisę, bet kurios tam tikra prasme kėsinasi ir prieš vaikus. Esama juk tokių, kurie, būdami per daug susirūpinę „eugeniškais" tikslais, nurodo ne tik veiksmingas priemones patikrinti būsimam kūdikiui sveikatą ir stiprumą, — aišku, tai neprieštarauja sveikam protui, — bet eugeniškuosius reikalus jie stato aukščiau už visus kitus, nors žymiai ir vertingesnius. Jie norėtų, kad valdžia uždraustų moterystę visiems tiems, kurie, jų samprotavimais ir paveldėjimo dėsniais numatoma, galėsią gimdyti tik mažiau vertingus ir ydingus vaikus, nors kitais atžvilgiais jie moterystei ir tiktų. Jie eina net taip toli, jog siekia įstatymo keliu ir su gydytojų pagalba atimti šiems visiems gimdymo galią net prieš jų norą ir valią. Jie siekia to ne tam, kad galima būtų nubausti padarytąjį nusikaltimą arba apsisaugoti nuo galimų ateityje nusikaltimų, bet tam, kad prieš visokius teisingumo dėsnius pripažintų pasaulinei valdžiai tokią galią, kokios ji niekuomet neturėjo ir negali turėti.

Visi, kurie šitaip elgiasi, nedovanotinai pamiršta, kad šeima yra šventesnis daiktas, negu valstybė, ir kad žmonės gimsta pirmoj eilėj ne žemei ir šiam gyvenimui, bet dangui ir amžinybei. Iš tikro, visai neteisinga būtų primesti sunkų nusikaltimą tiems, kurie kitais atžvilgiais moterystei tinka, bet kuriuos, nežiūrint į visas panaudotinas priemonies, numatoma galėsiant gimdyti tik mažiau vertingus vaikus vien dėl to, kad jie tuokiasi, nors dažnai ir gera yra juos nuo moterystės atkalbėti.

Valdžia neturi jokios teisės į savo valdinių kūną. Ji todėl, kai nėra nusikalstamo darbo ir bet kokio pagrindo fizinei bausmei, neturi teisės nei eugeniškais, nei kuriais kitais sumetimais tiesiogiai žaloti arba kitokiu būdu liesti žmogaus kūną. Šį pat dėsnį skelbia ir šv. Tomas Akvinietis, kai jis, nagrinėdamas klausimą, ar civiliniai teisėjai, kad apsisaugotų nuo blogio ateityje, gali pavartoti fizinę bausmę, leidžia panaudoti kai kurias kitas bausmes, bet griežtai pasisako prieš bet kokį kūno žalojimą. „Žmonių teismas, — sako jis, — niekuomet negali bausti nekaltų fizine bausme, kaip kad mirtis, sužalojimas ar plakimas" [52]).

Galop, ir patys individai neturi į savo kūno sąnarius kitokių teisių, kaip tik panaudoti jiems natūraliniams jų tikslams. Jie negali savo kūno sąnarių naikinti, žaloti arba kuriuo kitu būdu padaryti juos netinkamus jų prigimtinėms funkcijoms, nebent tais atvejais, kai viso kūno gerovė to reikalauja. Taip sako krikščionių dorovės mokslas, taip aiškiai rodo žmogaus protas.

29. b) Kova prieš santuokinę ištikimybę.

Pereikime prie antrosios rūšies klaidų, kurios liečia santuokinę ištikimybę. Be abejonės, kiekvienas nusikaltimas vaikams yra jau tam tikra prasme nusikaltimas ir santuokinei ištikimybei, nes pirmoji moterystės gėrybė glaudžiai rišasi su antrąja. Tačiau šalia to tenka išvardinti tiek ypatingų klaidų ir nusikaltimų santuokinei ištikimybei, kiek šioji apima santuokinio židinio dorybių. Jos yra: ištikimai išlaikyta skaistybė, garbingas žmonos savo vyrui paklusimas ir galiausiai tvirta bei nuoširdi susituokusiųjų meilė.

30. Nesvetimoteriauk.

Santuokinę ištikimybę visų pirma pažeidžia tie, kurie tvirtina, jog reikią nusileisti šių laikų pažiūroms dėl kai kurių smerktinų draugavimų su trečiais asmenimis. Jie skelbia, kad susituokusiems reikią duoti daugiau laisvės galvoti ir elgtis. Tai esą juo labiau reikalinga, kadangi daug kas turįs tokį stiprų įgimtą lytinį palinkimą, jog siauruose monogaminės moterystės rėmuose negalįs jo pa-

tenkinti. Todėl griežtą kai kurių garbingų sutuoktinių nusistatymą smerkti bet kokį geidulingą jausmą ar veiksmą su trečiuoju asmeniu laiko jie atsilikimo ir siauro proto bei širdies požymiu arba įžiūri tame kažkokį perdėtą uolumą. Jie nori valstybės baudžiamuosius įstatymus, išleistus santuokinei ištikimybei palaikyti, atšaukti ir paskelbti niekiniais.

Aišku, garbingi santuokiniai jau vien dėl įgimto jausmo pasmerks ir atmes šią nepagrįstą ir nedorą pažiūrą. Šį prigimties balsą patvirtina ir sustiprina tiek Dievo įsakymas „Nesvetimoteriauk" [53]), tiek Kristaus žodžiai: „Kiekvienas, kuris žiūri į moterį, kad jos geistų, jau svetimoteriavo su ja savo širdyje" [54]). Ir jokie žmonių papročiai ar pavyzdžiai, joks tariamai pažangus humanizmas negalės kada nors susilpninti šio dieviškojo įsakymo galios, nes kaip tas pats yra Jėzus Kristus vakar, šiandien ir per amžius [55]), taip tas pats pasilieka Kristaus mokslas, iš kurio neišnyks nė vienas bruoželis, kol visa išsipildys [56]).

31. Moters laisvė.

Tieji, kurie raštu ar žodžiu nori aptemdyti santuokinės ištikimybės bei skaistybės spindėjimą, lengvapėdiškai, kaip neteisingi mokytojai, stengiasi sugriauti ištikimą ir garbingą moters paklusimą savo vyrui. Kai kurie iš jų, eidami dar toliau, laiko šį paklusimą žemu susituokusiųjų vienas kitam vergavimu. Abudu sutuoktiniai, sako jie, turi lygias teises. Kadangi šias teises vieno kitam vergavimas pažeidžiąs, jie didžiuojasi esą įvykdę arba bent turį įvykdyti kažkokį moters išlaisvinimą (emancipaciją). Atsižvelgiant į tai, ar šiame išlaisvinime turima prieš akis namų židinio tvarka, ar turtinių reikalų administravimas, ar vaikų gyvybės apsauga arba jų žudymas, jie skiria trejopą moters išlaisvinimą, atseit, socialinį, ekonominį ir fiziologinį. Fiziologinį išlaisvinimą jie nori įžiūrėti tame, kad moteriai nori pripažinti laisvę atsipalaiduoti nuo jos, kaip žmonos, santuokinių bei motiniškų pareigų. (Kad tai yra ne išsilaisvinimas,

bet tik biaurus nusikaltimas, jau pakankamai įrodėme). Ekonominis išsilaisvinimas turįs suteikti moteriai teisę, vyrui visai nežinant ir net jam prieštaraujant, laisvai pasirinkti sau amatą ir juo rūpintis, nepaisant vaikų, vyro ir visos šeimos reikalų. Galiausiai, socialinis išlaisvinimas siekia nuimti nuo žmonos naminius tiek vaikų, tiek šeimos rūpesčius, kad ji, atsipalaidavusi nuo jų, galėtų duoti pasireikšti įgimtiems gabumams ir verstis kitomis profesijomis, užimti net viešas pareigas.

Tačiau tai nėra tikras moters išlaisvinimas. Tai nėra taip pat garbinga ir su sveiku protu suderinta laisvė, kuri priklauso garbingam krikščionės moters ir žmonos pašaukimui. Tai yra veikiau tik moters dvasios ir jos, kaip motinos, kilnumo sužalojimas ir visos šeimyninės tvarkos iškreipimas, dėl kurio vyras netenka žmonos, vaikai motinos, namai ir visa šeima visuomet budraus sargo. Šioji klaidingai suprasta laisvė ir nesveikas žmonos sulyginimas su vyru neša pražūtį pačiai moteriai, nes ji nukeldinama nuo to karališkojo sosto, į kurį pasodino ją šeimos židinyj Evangelija. Ji greit bus nustumta į senovės vergiją (jei ne išoriniu būdu, tai bent faktiškai), nes ji pasidaro tik vyro įrankis, kaip buvo pagonyse.

Šioji teisių lygybė, kurią čia taip išpučiama, daug gražiau pasireiškia, pripažįstant moteriai, kaip asmeniui, lygias teises ir jos kilnumą tuose dalykuose, kurie eina iš pačios santuokinės sutarties ir su ja yra suaugę. Šiuose dalykuose abudu sutuoktiniai turi visiškai tas pačias teises ir juodu saisto tos pačios pareigos. Kituose gi reikaluose neišvengiama tam tikra nelygybė ir suvaržymas, nes to reikalauja šeimos gerovė, namų židinio tvarkos vieningumas bei pastovumas.

Jei kai kur socialinės ar ekonominės ištekėjusios moters sąlygos, pasikeitus žmonių santykių ir papročių formoms, reikalauja tam tikrų atmainų, valdžios dalykas yra priderinti pilietines žmonos teises prie naujųjų laiko reikala-

vimų, atsižvelgiant į skirtingą moteriškosios lyties prigimtį, papročių padorumą ir bendrąjį šeimos labą. Bet esminė šeimos židinio sąranga turi pasilikti neliesta. Ir nei valstybės įstatymai, nei privatinių asmenų norai negali jos pakeisti.

32. Santuokinė meilė.

Šių dienų moterystės griovėjai eina dar toliau. Vietoje tikros ir pastovios meilės, kuri yra santuokinės laimės ir gražaus sugyvenimo pagrindas, jie pastato kažkokį aklą būdų sutapimą ir sielų palinkimą, kurį jie vadina simpatingumu. Jam išnykstant, sako jie, ryšys, jungiąs susituokusiuosius, darosi laisvesnis ir pagaliau visiškai nutrūksta. Ką gi kita tai reiškia, jei ne namo statymą ant smėlio? Aišku, toks namas, pasak Kristaus, pajudės ir grius, kai tik ištiks jį nelaimių sūkuriai. „Pūtė vėjai ir ištiko tuos namus, ir jie sugriuvo, o jų griuvimas buvo didelis" [57]). Ir atvirkščiai, namo, kurs pastatytas ant uolos, atseit, paremtas susituokusiųjų vienas kitam meile, sustiprinta gerai apgalvotu ir patvariu sielų susijungimu, jokios nelaimės neišjudins ir nesugriaus.

33. c) Kova prieš Sakramentą.

Iki šiol, Garbingieji Broliai, gynėme dvi pirmąsias krikščioniškosios moterystės gėrybes, prieš kurias kėsinasi šių dienų žmonių bendruomenės griovėjai. Kadangi trečioji, atseit, Sakramento gėrybė, savo vertingumu žymiai prašoka pirmąsias, tai visai nesistebime, matydami labiausiai ją puolant. Visų pirma, jie skelbia, kad moterystė esanti visai nešventas, grynai pasaulinis dalykas, ir todėl jokiu būdu negalima esą pavesti tvarkyti jį religinei bendruomenei, atseit, Kristaus Bažnyčiai, o tik valstybei. Antra, jie nori santuokinį židinį atpalaiduoti nuo bet kurio ryšio neišardomumo. Skyrybas, arba ištuokas, reikią ne tik toleruoti, bet ir legalizuoti įstatymais. Pačiai moterystei reikią nuimti bet kokį šventumo apdarą ir sulyginti ją su grynai žemiškais ir civiliniais reikalais.

Pirmąjį dėsnį jie remia tuo, kad patį civilinės santuokos aktą jie nori laikyti tikra moterystės

sutartimi (jie tai vadina civiline santuoka). Tuo tarpu į religinį aktą jie linkę yra žiūrėti tik kaip į kokį priedą arba geriausiu atveju leisti jį tik prietaringai liaudžiai. Toliau, jie nori, kad katalikai galėtų tuoktis be jokių kliūčių su nekatalikais, visai nepaisydami religinių reikalų ir neprašydami bet kokio dvasinės vyriausybės leidimo. Antrasis dėsnis, kurs eina iš pirmojo, liečia pilnas ištuokas (divortia). Jas, jų manymu, reikią pateisinti, ir civiliniai įstatymai, kurie remia moterystės ryšio išardomumą, esą girtini ir palaikytini.

34. Moterystės Šventumas.

Kadangi kiekvienos moterystės, ypač krikščioniškosios, kaip Sakramento, religinis pobūdis, kiek tai reikalinga pabrėžti, buvo plačiai nušviestas ir rimtais duomenimis pagrįstas Leono XIII Enciklikoje, kurią Mes dažnai minėjome ir pasisisavinome, tai čia ją tik primename ir manėme būsiant naudinga pakartoti iš jos tik kai kuriuos dalykus.

Jau vien protas, ypač jei tyrinėjame istorinius senovės paminklus, jei sekame tvirtą visos žmonijos įsitikinimą, jei panaudojame visų tautų institucijas ir papročius, aiškiai nustato, kad jau pačioje prigimtinėj santuokoj yra kažkas švento ir religinio, „kas nėra atsiradę paskiau, bet yra įgimta, kas nėra iš žmonių gauta, bet pačios prigimties įdiegta", kadangi jos Kūrėjas yra Dievas ir ji pati buvo iš pat pradžios tam tikras Dievo Žodžio Įsikūnijimo paveikslas" [57]). Šventasis moterystės charakteris, kuris glaudžiai jungiasi su religija ir kitais šventais dalykais, aiškėja taip pat iš jos dieviškosios kilmės, apie kurią kalbėjome anksčiau, iš jos tikslo gimdyti vaikus bei juos auklėti Dievui, o taip pat vesti susituokusiuosius Dievop per krikščioniškosios meilės darbus bei tarpusavio pagalbą. Galop, jis aiškėja iš tos pat moterystės natūralinių uždavinių, numatytų Dievo-Kūrėjo išminties, kuri panorėjo padaryti moterystę lyg kokiu gyvybei perteikti įrankiu, idant gimdytojai tarnautų Dievo visagalybei kaip pagal-

bininkai. Prie šių visų dalykų prisideda dar viena moterystės savybė, kurią jai teikia Sakramentas. Šioji savybė pakėlė krikščionių moterystę į patį aukščiausią garbės laipsnį ir padarė, kad Apaštalas įžiūrėjo joje „didelę ir visų gerbiamą paslaptį [58]).

Religinis moterystės pobūdis ir jos kilni prasmė, kaip vienybės tarp Kristaus ir Bažnyčios simbolis, reikalauja, kad sužadėtiniai ją šventai gerbtų ir pasistengtų savo būsimąją santuoką ko labiausiai priartinti prie savo pirmavaizdžio, atseit, prie to pavyzdžio ir paveikslo, kurs yra tarp Kristaus ir Bažnyčios.

35. Mišrios santuokos.

Smarkiai ir dažnai net su amžinojo išganymo pavojumi klysta visi tie, kurie lengvapėdiškai sudarinėja mišrias santuokas. Motiniška Bažnyčios meilė ir apdairumas visai pamatuotai stengiasi tikinčiuosius nuo jų sulaikyti. Tai įrodo Bažnyčios Teisyno kanonuose randami išsireiškimai, kurie štai ką nustato: „Bažnyčia ko griežčiausiai draudžia moterystę tarp dviejų nekrikštytų asmenų, kurių vienas katalikas, o kitas priklauso eretikų ar atskalūnų sektai. Jei katalikiškajai šaliai ir vaikams gresia pavojus paklysti, tai moterystę draudžia net pačio Dievo įstatymai" [59]). Jei Bažnyčia kartais, atsižvelgdama į laiko sąlygas ir asmenis, neatsisako dispensuoti nuo šių griežtų nuostatų, žinoma, nepažeisdama Dievo įstatymų ir pareikalaudama atitinkamo laido, kad, kiek tai galima, būtų pašalintas pavojus išsižadėti tikėjimo, vis dėlto sunkiai pasiekiama, kad katalikiškoji šalis neturėtų iš tokios santuokos žalos.

Iš čia juk dažnai eina apgailėtini atkritimai nuo tikėjimo tarp vaikų arba bent greiti nukrypimai į religinį apsileidimą, kurs vadinamas indiferentizmu, ir kuris toks artimas netikėjimui ir bedievybei. Be to, mišriose moterystėse sunkiai įmanomas tasai gyvas sielų susiliejimas, kuris, kaip jau minėjome, vaizduoja tą didžiąją paslaptį, atseit, nuostabiąją Bažnyčios ir Kristaus vienybę.

Mat, mišrios moterystės šalims greitai pritrūksta glaudesnio širdžių bendravimo, kuris kaip yra Kristaus Bažnyčios ženklas ir pažymys, taip turi būti ir krikščioniškosios moterystės pažymys, tiesiog jos pažiba bei papuošalas, nes širdžių ryšys paprastai nutrūksta arba bent atsileidžia, kai svarbiausiuose ir vertingiausiuose dalykuose, kuriuos žmogus brangina, atseit, religinėse tiesose ir pažiūrose, esama nevienodų pažiūrų ir skirtingų siekimų. Iš čia kyla pavojus atvėsti susituokusiųjų meilei ir pakrikti šeimos židinio darnumui bei laimei, kurios dažniausiai eina iš širdžių vienybės, kaip prieš daug amžių pabrėžė romėnų teisės: „Moterystė yra vyro ir moters susijungimas, viso gyvenimo subendrinimas, dieviškųjų ir žmogiškųjų teisių perteikimas" [60]).

Jau esame minėję, Garbingieji Broliai, kad Kristaus, Mūsų Išganytojo, norui turėti atnaujintą ir atbaigtą moterystę labai daug kenkia vis labiau didėjąs ištuokų lengvinimas. Naujosios pagonystės šalininkai, nieko nepasimokę iš skaudaus patyrimo, diena dienon vis smarkiau puola šventąjį moterystės neišardomumą ir jį remiančius įstatymus. Jie siekia, kad ištuokos būtų leistos ir kad tariamai pasenę įstatymai būtų pakeisti naujesniais, aišku, „žmoniškesniais".

Jie gausiai nurodo įvairių ištuokos priežasčių. Vienos eina iš pačių susituokusiųjų ydų ir kaltės, kitos glūdi pačiuose dalykuose (pirmąsias jie vadina subjektyvinėmis, antrąsias - objektyvinėmis). Galiausiai eina tie visi dalykai, kurie bendrą šalių sugyvenimą daro sunkų ir nemalonų. Jie stengiasi šias priežastis ir savo pageidaujamuosius įstatymus įvairiais būdais pagrįsti. Visų pirma, abiejų šalių gerove. Arba viena šalis, sako jie, esanti nekalta ir todėl turinti teisę pasitraukti nuo nusikaltusios, arba ji esanti sunkiai nusikaltusi ir todėl turinti būti ir išskirta iš bendro sugyvenimo, nes antrai šaliai tas sugyvenimas sudaręs nemalonumų ir esąs lyg primestas. Antra, vaikų gerovė. Vaikai neturį

tinkamo auklėjimo ir negalį pasinaudoti jo vaisiais, nes tėvų nesutarimai ir jų blogi darbai juos piktiną, ir todėl jie greit nukrypstą nuo dorovės kelio. Galop visuomenės gerovė. Šioji reikalaujanti visai panaikinti tas santuokas, kurios nieku negali prisidėti prie to, ko siekia prigimtis. Todėl reikią vedusiems pripažinti teisę išsiskirti arba kad galima būtų išvengti nusikaltimų, kurių visuomet reikią laukti, kai tokios šalys gyvena kartu, arba kad teismų ir įstatymų orumas nepasidarytų vis didesnių pašiepimų objektu, nes šalys, norėdamos žūtbūt laimėti norimą ištuokos sprendimą, arba sąmoningai darančios nusikaltimus, dėl kurių teisėjas galėtų teisėtai nutraukti moterystės ryšį, arba teisėjo akyse jos begėdiškai meluojančios ir kreivai prisiekinėjančios esančios nusikaltimą padariusios, nors teisėjas aiškiai mato tikrąją dalykų būklę. Esant tokioms aplinkybėms, turį būti įstatymai pritaikyti šiems reikalavimams, ypač pasikeitusioms laiko sąlygoms, pažiūroms, viešosioms institucijoms bei papročiams. Visos šios priežastys, suėmus jas kartu, aiškiausiai parodančios, kad ištuokų teisė bent tam tikrais atvejais reikią pripažinti.

Kiti, eidami su savo įžūlumu dar toliau, mano, kad santuoką, kaip grynai prigimtinę sutartį, reikią palikti kiekvieno vedusiųjų valiai bei nuožiūrai, kaip tai yra su kitomis privatinėmis sutartimis. Todėl moterystę galima esą išardyti dėl bet kurios priežasties.

36. d) Ryšio neišardomumas.

Prieš šias visas nesąmones, Garbingieji Broliai, stovi ko aiškiausias Dievo įstatymas, kurį Kristus visu pilnumu patvirtino ir kurio jokie žmonių dekretai ar nutarimai, jokie įstatymų leidėjų potvarkiai negali susilpninti: „Ką Dievas sujungė, žmogus teneišskiria" [61]). Ir jei kartais žmonės neteisėtai išskirtų, tai tasai išskyrimas neturėtų jokios galios. Tad visai teisingai, kaip daug kartų matėme, pats Kristus pabrėžė: „Kiekvienas, kurs paleidžia savo žmoną ir veda kitą, svetimoteriauja, ir kuris

vyras veda paleistąją, svetimoteriauja" [62]). Šie Kristaus žodžiai tinka bet kokiai, net grynai prigimtinei ir tiktai teisėtai (nekrikščionių) moterystei, nes kiekviena moterystė turi šią neišardomumo savybę, kuri padaro, kad santuokinio ryšio nutraukimas visai nepareina nuo šalių nuožiūros ir kad jis visiškai išimtas iš bet kokios pasaulinės valdžios galios.

Čia pravartu yra prisiminti taip pat iškilmingą nutarimą, kuriuo Tridento susirinkimas ekskomunikos bausme pasmerkė šį posakį: „Jei kas tvirtintų, kad moterystės ryšį galima nutraukti dėl erezijos, sunkaus sugyvenimo ar sauvališko vienos pusės pasišalinimo, tebūnie ekskomunikuotas [63]). Ir vėl: „Jei kas tvirtintų, kad Bažnyčia klysta, kai ji mokė ar moko, jog pagal Evangelijos ir Apaštalų mokslą moterystės ryšio negalima nutraukti dėl vienos šalies svetimavimo ir kad nė viena šalis, net nekaltoji, nedavusi svetimavimui jokios priežasties, negali, kitai šaliai esant gyvai, iš naujo tuoktis ir kad tiek vyras, kuris, paleidęs svetimavusią moterį, vestų kitą, tiek žmona, kuri, palikusi svetimavusį vyrą, tekėtų už kito, svetimauja, tebūnie ekskomunikuotas" [64]). Jei tačiau Bažnyčia, taip mokydama, neklysta ir jei yra tikra, kad moterystės ryšio negalima išardyti net dėl svetimavimo, tai aišku, kad visos kitos ištuokos priežastys, kurios paprastai nurodoma, yra daug mažesnės vertės ir į jas netenka net kreipti dėmesio.

Pagaliau, anksčiau minėtieji moterystės ryšio tvirtumui priekaištai savaime atpuola. Visų juk sunkumų išvengiama ir bet kokie pavojai išnyksta, kai vadinamaisiais kraštutiniais atvejais leidžiama nepilnas šalių išskyrimas, atseit, išskyrimas, kurį patys Bažnyčios įstatymai, palikdami galioje ir neliestą moterystės ryšį, patvirtina aiškiais kanonų žodžiais, kurie numato vedusiųjų išskyrimą nuo guolio, stalo ir bendro sugyvenimo [65]). Aišku, pirmoj eilėj Bažnyčios reikalas yra spręsti apie šios rūšies išskyrimų priežastis, sąlygas ir būdą, apie

pavartotinas atsargumo priemones, kurios laiduotų vaikų auklėjimą bei viso šeimos židinio gerovę ir kurios apsaugotų šalį, vaikus ir visą bendruomenę nuo galimų nuostolių. Valstybės įstatymai gali liesti tik civilinius reikalus bei padarinius.

37. Neišardomumo nauda ir ištuokų pragaištingumas.

Tas pačias priežastis, kurias mėgstama nurodyti moterystės ryšiui apginti, aišku, tokia pat teise galima panaudoti įrodyti, jog nėra jokio ištuokoms pagrindo, arba paneigti bet kokiai jų galimybei ir bet kokiai valdinių įstaigų teisei jas pripažinti. Ir kiek iš vienos pusės teikia naudos moterystės ryšio neišardomumas, tiek iš kitos pusės daro nuostolių jo išardymas, nuostolių, kurie yra be galo dideli tiek atskiriems asmenims, tiek visuomenei.

Tačiau jei dar kartą pasinaudosime Mūsų pranokėjo žodžiais, „vargiai reikia ir minėti, kad kokia gausi yra tvirtos ir neišardomos moterystės palaima, tokie baisūs ištuokos padariniai. Čia, kur santuokos ryšys nepažeistas, mes matome moterystę esant saugią ir tvirtą, o ten, kur vedusiems pasiūlyta skyrybos arba kur esama pavojų gauti ištuoką, šeimyniniai židiniai pasidaro trapūs ir duodama pagrindo biauriems įtarinėjimams. Čia vedusiųjų susiklausymas ir nuostabus visų dalykų suderinimas, ten, kur yra išskyrimų laisvė, tasai bendrumas yra apgailėtinoj būklėj. Čia skaistybė ir ko gražiausiai išsaugota šalių ištikimybė, ten siaučia pragaištingosios ištikimybės akstinai. Čia gražiai sutvarkyti vaikų gimdymo reikalai, jų apsauga ir auklėjimas, ten visa tai didžiausiam pavojuj. Čia uždarytos durys bet kokiems šeimos narių ar giminių vaidams, ten gausu įvairiems nesusipratimams priežasčių. Čia lengvai nuslopinama bet kokios nesantaikos sėkla, ten ji gausiai ir plačiai beriama. Čia moters garbė ir pareigos namų židinyj ir visuomenėj puikiausiai apsaugotos ir išlaikomos, ten ji negarbingai pažeminta ir yra pavojuj būti pirmiau panaudota vyro gašlumui, o paskiau paleista“ [60]).

„Ir kadangi šeimoms sunaikinti, — jei baigsime Leono XIII gražiais žodžiais, — bei valstybės galybei palaužti pati tinkamiausia priemonė yra dorovinis pakrikimas, tai aišku, kad ištuokos labiausiai kenkia šeimų ir valstybės gerovei. Kaip iš patyrimo žinome, jos atidaro duris ir vartus palaidesniems tiek privatinio, tiek viešojo gyvenimo papročiams. Šios blogybės dar labiau išaugs, jei turėsime prieš akis, kad ateityje nebus galima surasti tokių stiprių varžtų, kurie leistų kartą įteisėtą ištuokų laisvę suimti į tam tikrus iš anksto numatytus rėmus. Didelė pavyzdžių, bet stipresnė aistrų jėga. Jų įtakoje bus prieita prie to, kad ištuokų noras, diena dienon vis labiau sklisdamas, pavergs daugelio širdis, tarsi kokia paplitusi užkrečiamoji liga arba stipri vandens srovė, kuri, nugalėjusi užtvankas, užtvindo plačiai žemę" [67]).

Todėl, kaip pastebima toje pačioje Enciklikoje, „jei pažiūros nebus pakeistos, šeimos ir visuomenė bus nuolatinėj baimėj, kad jos savo didžiausiai nelaimei nepatektų į visišką suirutę ir pražūtį" [68]). Kaip tiksliai tai pramatyta prieš penkiasdešimt metų, pakankamai patvirtina vis labiau besiplečiąs dorovinis pakrikimas ir neįsivaizduojamas šeimų suirimas tuose kraštuose, kur visiškai viešpatauja komunizmas.

III Dalis

38. Gelbėjimosi priemonės.

Iki šiol, Garbingieji Broliai, mes su pagarba svarstėme, ką išmintingiausiasis žmonijos Kūrėjas ir Išganytojas padarė dėl moterystės. Kartu apgailestavome, kad žmonių aistros bei ydos šiuos gražiuosius Dievo gerumo planus paverčia kartais niekais, juos tiesiog sutrempia. Todėl tinka, kad Mes savo tėviško susirūpinimo pilną žvilgsnį nukreiptume į priemones, kurios gali padėti pašalinti Mūsų paminėtuosius piktnaudojimus ir grąžinti moterystei visur prideramą pagarbą.

Šiam tikslui pravartu yra pirmoj eilėj prisiminti tą tikriausią dėsnį, kuris gerai žinomas sveikai filo-

sofijai, ypač teologijai. Visa, kas kartą nukrypo nuo savo tvarkos, negali kitaip sugrįžti į savo pirmykštę būtį, kaip tik laikantis Dievo plano, kuris, anot šv. Augustino, yra visokios tvarkos mastas. Labai teisingai todėl Mūsų pranokėjas palaiminto atminimo Leonas XIII pabrėžė šiais svariais žodžiais: „Nuo pradžios pramatytas yra dėsnis, kad visi daiktai, kurie yra iš Dievo ir prigimties, juo yra naudingesni, juo jie pilniau ir pastoviau išsilaiko savo pirmykštėj būklėj, nes visų daiktų Kūrėjas Dievas gerai žinojo, kas labiausiai tinka atskiriems daiktams palaikyti, ir savo valia bei išmintimi taip visa sutvarkė, jog kiekvienas daiktas jam deramu būdu gali siekti savo tikslo. Bet jei žmonės dėl savo lengvapėdiškumo ar dorovinio pakrikimo išdrįsta šią taip išmintingai Dievo nustatytą tvarką pažeisti ar suardyti, tai prieinama prie to, kad tai, kas taip gražiai buvo suplanuota, pasidaro žalinga arba bent paliauja būti naudinga, nes, keičiant tvarką, daiktai arba netenka galios tarnauti tam, kas yra gera, arba Dievas šituo būdu baudžia žmonių puikybę ir drąsą" [68]).

Tad, norint atstatyti moterystės reikaluose tikrąją tvarką, reikia, kad visi žmonės suprastų joje glūdintį Dievo planą ir kad visi prie jo prisiderintų.

39. Reikia palaikyti religinį gyvenimą.

Bet kadangi šiems siekimams labiausiai priešinasi nepažabotas kūniškumas, kuris yra svarbiausia priežastis įvairių nusikaltimų šventiems moterystės įstatymams, ir kadangi žmogus, aišku, yra bejėgis savo aistroms suvaldyti, jei jis pats nėra pirmiau paklusęs Dievui, tai tenka pirmoj eilėj, prisitaikant prie Dievo tvarkos, susirūpinti šiuo dalyku, nes yra žinoma, kad kiekvienas, kurs klauso Dievo, su džiaugsmu patirs, jog Dievo malonei padedant paklus taip pat jo aistros bei palinkimai. Tasai gi, kurs maištauja prieš Dievą, turi su skausmu patirti, kad aistros anksčiau ar paskiau sukelia jame žiaurią vidaus kovą. Kaip protingai tai sutvarkyta, šv. Augustinas taip dėsto: „Reikia, kad tas, kurs yra žemesnis, paklustų vyresniojo; kad tas, kurs nori

idant jam paklustų žemesnysis už jį, paklustų vyresniajam už save. Pripažink šią tvarką ir siek ramybės! Tu Dievui, kūnas tau! Kas gali būti tikslesnio ir gražesnio? Tu vyresniam, žemesnysis tau. Tu tarnauk tam, kuris tave sutvėrė, kad tau tarnautų tie, kas sutverta dėl tavęs. Mes nepripažįstame šios tvarkos ir jos nesiūlome: Tau kūnas, tu gi Dievui, bet: Tu Dievui, kūnas gi tau! Jei tu nepaisai: Tu Dievui, niekuomet nepasieksi: Kūnas tau! Jei tu nepaklusi Viešpačiui, tavo tarnas kankins tave" [69]).

Šią dieviškosios Išminties tvarką patvirtina taip pat Šv. Dvasios įkvėptas Tautų Apaštalas. Prisiminęs senovės išminčius, kurie buvo atsisakę gerbti ir garbinti jų pažintąjį ir išmėgintąjį visų daiktų Kūrėją, jis pastebi: „Dievas todėl atidavė juos jų begėdiškiems geiduliams" [70]). „Nes Dievas priešinasi išdidiems, o nuolankiems duoda malonę" [71]), be kurios, kaip įspėja tasai pat Tautų Mokytojas, žmogus bejėgis yra pažaboti savo maištingąjį kūną [72]).

Kadangi nepažabotos kūno aistros nesiduoda kaip reikiant suvaldomos, jei pirmiau pati siela neatiduoda savo Kūrėjui nuolankaus maldingumo ir gilios pagarbos duoklės, tai yra būtina, kad tuos visus, kuriuos saisto šventasis moterystės ryšys, pirmoj eilėj persunktų gilus ir nuoširdus maldingumas Dievui, kad šisai maldingumas gaivintų visą gyvenimą, o protą ir valią perimtų gili pagarba Dievo didybei.

Tad labai protingai ir pagal krikščioniškosios išminties dėsnius elgiasi tie sielų ganytojai, kurie, norėdami turėti vedusiuosius nenutolusius nuo Dievo įsakymų, visų pirma skatina juos maldingumo ir religingumo darbams, moko nuolankiai pasivesti visame kame Dievui, maldauti jo pagalbos, dažnai imti šv. Sakramentus, bendrai tarnauti Dievui.

Antra vertus, smarkiai klysta tie, kurie tiki, kad žmonės gali suvaldyti savo kūno aistras grynai

prigimtinėmis mokslo priemonėmis (atseit, biologijos, paveldėjimo ir kitų panašių mokslų), paneigę arba užmetę antprigimtines. Mes anaiptol nenorime būti čia taip suprasti, esą, padorių prigimtinių priemonių reiktų nevertinti, nes vienas yra prigimties ir malonės davėjas — Dievas. Jis abejas gėrybes atidavė naudotis žmonėms. Tad tikintieji gali bei privalo naudotis ir prigimtinėmis priemonėmis. Tačiau klystų tie, kurie tvirtintų, kad prigimtinių priemonių pakanka išsaugoti moterystės židinio skaistybei arba kad jose glūdinti didesnė galybė, negu antprigimtinės malonės jėga.

40. Reikia pažinti Dievo įstatymus.

Santuokos ir jos dorovės priderinimas prie dieviškųjų moterystės įstatymų, be ko jos atnaujinimas neįmanomas, reikalauja šiuos įstatymus gerai pažinti ir atskirti juos nuo bet kokių klaidų priemaišos. Tačiau lengva suprasti, kiek įvairių painių klaidų įsibrautų ir prisiplaktų prie tiesos, jei ji būtų pavesta tirti ir aiškinti tik privatiems asmenims arba jei jos būtų ieškoma privatinio apreikštųjų tiesų aiškinimo keliu. Jei tai tinka daugeliui kitų dorovinių tiesų, juo labiau tiems dalykams, kurie liečia moterystę. Kūno aistra juk taip lengvai pavergia silpną žmogaus prigimtį, ją suvilioja ir sužaloja. Juo labiau, kad Dievo įsakymų laikymas kartais reikalauja ir vedusiųjų sunkaus ir ilgo pasiaukojimo, kurį silpnas žmogus, kaip rodo patyrimas, dažnai palaiko pakankama priežastimi nuo jų išsivaduoti.

41. Reikia paklusti Bažnyčiai.

Taigi, norint, kad ne koks dirbtinis ar iškreiptas, bet tikras Dievo įstatymų žinojimas šviestų žmonių protui ir vadovautų jų valiai, reikia, kad prie nuoširdaus maldingumo ir tvirto noro tarnauti Dievui prisidėtų dar sūniškas ir nuolankus paklusimas Bažnyčiai, nes pats Kristus padarė Bažnyčią tiesos mokytoja ir jai pavedė tvarkyti dorovės reikalus, nors daug kas čia prieinama ir žmogaus protui. Tas pat Dievas, kurs prigimtinėse religijos ir dorovės tiesose protą parėmė apreiškimu taip, kad „net dabartinėse žmonių gyvenimo sąlygose visi gali

tobulai, tvirtai ir be jokių klaidų priemaišos pažinti [73]) tai, kas yra gera ir bloga, Bažnyčią padarė visų dorovinių ir religinių tiesų saugotoja bei mokytoja. Tad tikintieji, norėdami išlikti nepaliesti proto klaidų ir dorovinio pakrikimo, privalo jos klausyti ir jai visu savo protu bei širdimi pasivesti. Ir kad žmonės patys sau neatimtų taip gausiai Dievo gerumo jiems suteiktos pagalbos, šį savo klusnumą jie turi rodyti ne tik iškilmingiems Bažnyčios nutarimams, bet ir kitiems patvarkymams bei dekretams, kurie draudžia ir smerkia tam tikras pažiūras, kaip pavojingas ir nedoras.

Todėl tikintieji turi saugotis, kad ir šių dienų moterystės klausimuose per daug nepasitikėtų savimi ir kad nesiduotų suviliojami klaidingai suprastos žmogaus proto laisvės arba vadinamosios autonomijos. „Tikras krikščionis neprivalo taip išdidžiai pasitikėti savo protu, kad linktų pritarti tik tam, ką pats įsigilinęs į reikalą supranta, o Bažnyčią, kuriai Dievas pavedė mokyti visas tautas ir joms vadovauti, laikytų maža nusimanančia šių dienų reikaluose ir gyvenimo sąlygose. Arba kad jis linktų paklusti Bažnyčiai tik tuose dalykuose, kuriuos ji įsako vadinamaisiais iškilmingais nutarimais, tarsi būtų leista kitus Bažnyčios patvarkymus laikyti klaidingais arba bent nepakankamai pagrįstais tiesos ir dorovės atžvilgiu. Atvirkščiai, kiekvieno tikinčio, nežiūrint į tai, ar jis būtų mokytas, ar nemokytas, pareiga visuose tikėjimo ir dorovės dalykuose leisti vadovauti ir tvarkyti Bažnyčiai, jos vyriausiajam Ganytojui, Romos Vyskupui, kuriam vadovauja pats Jėzus Kristus, mūsų Viešpats.

42. Reikia tikinčiuosius pamokyti.

Kadangi, norint turėti pilnai ir pastoviai atnaujintą moterystę, visa reikia nukreipti į Dievo įstatymus ir visa priderinti prie jo plano, labai svarbu yra pamokyti tikinčiuosius apie moterystę. Tai reikia daryti žodžiu bei raštu ir ne tik vieną ar kitą kartą arba tik paviršutiniškai, bet dažnai ir išsamiai, remiantis pagrįstais ir įtikinančiais įrody-

mais, kad moterystės tiesos persunktų protus ir išjudintų širdis. Tikintieji privalo žinoti ir dažnai permąstyti, kiek išminties, šventumo ir gerumo yra parodęs Dievas, moterystę įsteigdamas, paremdamas ją savo šventaisiais įstatymais, labiausiai gi pakeldamas ją į Sakramento garbę. Toks gausus malonių šaltinis atidarytas krikščionių moterystėj, jog susituokusieji yra įgalinti skaisčiai ir ištikimai siekti jos garbingųjų tikslų savo pačių, vaikų, savo tautos ir visos žmonijos gerovei.

Tikrai, kai šių dienų moterystės griovėjai įtempia visas jėgas, idant savo prakalbomis, raštais, knygomis, brošiūromis ir įvairiais kitais būdais iškreiptų mintis, sugadintų širdis, pašieptų moterystės skaistybę, kai jie drąsiai garbina begėdiškiausias ydas, juo labiau Jūs, Garbingieji Broliai, „kuriuos Šv. Dvasia pastatė vyskupais valdyti Dievo Bažnyčią, kurią jis įsigijo savo krauju" [74]), turite visu atsidėjimu stengtis, kad jūs patys, jums pavestieji kunigai ir vykusiai jūsų parinkti pasaulininkai, Mūsų taip branginamos ir rekomenduojamos Katalikų Akcijos nariai, įjungti į pagalbinį hierarchinio apaštalavimo darbą, visais galimais būdais pastatytumėte tiesą prieš melą, spindinčią skaistybę prieš biaurią ydą, Dievo vaikų laisvę prieš vergavimą kūno aistroms [75]), tikrą ir pastovią susituokusiųjų meilę ir iki mirties nepažeistiną moterystės ištikimybės priesaiką prieš pragaištingų ištuokų lengvinimą.

Šiuo būdu bus pasiekta, kad Kristaus tikintieji iš visos širdies dėkos Dievui, jog juos saisto jo įsakymai ir verčia, tarsi kokia švelnutė jėga, laikytis ko toliausiai nuo bet kokio kūno dievinimo ir negarbingo vergavimo aistroms. Šiuo būdu jie bus taip pat paskatinti rūpestingai saugotis tų bedieviškų pažiūrų, kurios tikrai žmogaus negarbei plinta tariamai atbaigtos moterystės vardu ir kurios šią „atbaigtąją moterystę" padaro pakrikusia moteryste, kaip ji dažnai visai teisingai vadinama.

Šie išganingieji pamokymai apie krikščioniškąją moterystę ir šioji religinė drausmė griežtai skiriasi nuo tų išpūstų fiziologinių dėsnių, kuriais pasirėmę tam tikri asmenys, dėdamiesi santuokinio gyvenimo tvarkytojais, drįsta teigti, esą, jie daug pasitarnauja vedusiems, kai jie apie šiuos fiziologinius reikalus nuolat kalba. Iš tikrųjų gi tuo visu jie veikiau pamoko tik maskuotai nusidėti, o ne dorai ir gražiai gyventi.

Tad Mes, Garbingieji Broliai, drįstame pilnai pasisavinti žodžius, kuriais Mūsų pranokėjas palaiminto atminimo Leonas XIII savo Enciklikoje apie krikščioniškąją moterystę prabilo į viso pasaulio Vyskupus: „Rūpinkitės, kiek tik savo pastangomis ir savo autoritetu galite padaryti, kad jūsų globai pavestos tautos išlaikytų pilną ir nesugadintą mokslą, kurį Kristus Viešpats ir jo dieviškosios valios reiškėjai Apaštalai paliko ir kurį Katalikų Bažnyčia sąžiningai pati saugojo ir įsakė saugoti visų laikų tikintiesiems“ [76]).

43. Reikia gerbti Bažnyčios įsakymus.

Nors ir kažin kaip tobuli tebūtų Bažnyčios pamokymai, jų nepakanka moterystei priderinti prie Dievo įsakymų. Nors susituokusieji ir geriausiai žinotų krikščioniškosios moterystės mokslą, būtina yra, kad ir jie patys tvirtai pasiryžtų laikytis moterystės reikaluose šventųjų Dievo ir prigimties įsakymų. Nežiūrėdami į tai, kas žodžiu ar raštu būtų betvirtinama ir bekalbama, susituokusieji turi kietai ir šventai nusistatyti laikytis be jokio svyravimo šių Dievo dėsnių: vienas antram padėti, išlaikyti skaistybės priesaiką, niekuomet nepažeisti tvirtojo moterystės ryšio, tik krikščioniškai ir santūriai naudotis per santuoką gautomis teisėmis, ypač santuokinio gyvenimo pradžioje, kad jei paskiau gyvenimo sąlygos pareikalautų susitūrėjimo, būdami jau įpratę, galėtų lengvai tai padaryti.

44. Vedusieji neturi pamiršti santuokos.

Tvirtai pasiryžti, ištverti ir pasiryžimus įvykdyti susituokusiems daug padeda dažnas savo būties persvarstymas ir nuolatinis priimtojo Sakramento prisiminimas. Jie neturi niekuomet užmiršti, kad dėl

jų luomo ir jo uždavinių kilnumo juos pašventė ir sustiprino ypatingas Sakramentas, kurio palaimingoji jėga visuomet veikia, nors kartais Sakramento charakterio ir nebūtų. Tad jie teapsvarsto šv. Kardinolo Roberto Bellarminio šiuos gilios paguodos pilnus žodžius, kurs kartu su kitais žymiausiais teologais taip rašė: „Į moterystės Sakramentą galima žiūrėti dvejopai: kai jis sudaromas ir kai jis, būdamas kartą sudarytas, pasilieka. Šis Sakramentas visai panašus į Eucharistiją. Moterystė yra Sakramentas ne tik, kai ji sudaroma, bet ir kai ji pasilieka, nes kol šalys gyvos, Kristaus ir Bažnyčios Sakramentas visuomet yra jų šeimos židinyj" [77]).

Kad šioji Sakramento malonė pasireikštų visa savo jėga, turi, kaip jau minėjome, prisidėti savo darbais pačios šalys. Jos prisideda, kai stengiasi pagal išgales sąžiningai atlikti savo pareigas. Kaip prigimtinėj sąrangoj, norint Dievo duotąsias galias sėkmingai sunaudoti, reikia jas nuolat lavinti ir jei to nedaroma, jos neneša naudos, tokiu pat būdu ir Dievo malonės galią, kuri per Sakramentą įsilieja į sielą ir joje pasilieka, žmogus turi vystyti savo darbais bei pastangomis. Vedusieji tenepamiršta Sakramento malonės, kuri yra juose [78]). Sąžiningai atlikdami savo pareigas, nors jos būtų ir sunkios, vedusieji vis labiau jaus Dievo malonės veikimą. Ir jei kartais sunkios gyvenimo sąlygos ir vargų našta negailestingai slėgtų, jie neturi nusiminti, bet teatsimena, kad jiems tam tikra prasme taikyta tai, ką šv. Povilas Apaštalas rašė savo brangiajam mokytiniui Timotiejui, kai tas įvairių darbų bei nemalonumų buvo jau bemaž priblokštas: „Įspėju tave, kad tu atgaivintum Dievo malonę, kuri yra tavyje per mano rankų uždėjimą, nes Dievas davė mums ne baimės dvasią, bet jėgos, meilės ir blaivumo" [79]).

45. Reikia moterystei pasirengti:
a) Tolimesnis pasirengimas.

Daug kas moterystėje, Garbingieji Broliai, pareina nuo tinkamo tiek tolimesnio, tiek artimesnio pasirengimo. Tikra yra, kad nelaimingos moterystės pagrindas padedamas ir griuvimo sėkla pa-

beriama į berniuko ar mergaitės sielą jau jų vaikystėje ir jaunatvėje. Pamatuotai reikia bijoti, kad tie, kurie prieš santuoką ieškojo visame tik savęs ir žiūrėjo tik savo naudos, kurie pataikavo savo aistroms, moterystėje nebūtų tokie, kokie jie buvo prieš tai, ir kad jie nebūtų priversti piauti tai, ką patys pasėjo [80]), atseit, turėti šeimos židinyj liūdesį, ašaras, nesutarimus, barnius, širdžių šaltumą, bodėjimąsi bendru gyvenimu ir net, kas blogiausia, rasti ten save pačius ir savo nepažabotus geidulius.

Tad sužadėtiniai tęeina į moterystės luomą tik kilniai nusiteikę, gerai pasirengę ir tvirtai nusistatę vienas antram padėti gyvenimo sunkumuose, juo labiau vienas antram pagelbėti pasiekti amžinąjį gyvenimą ir išvystyti vidinį žmogų į pilną Kristaus amžiaus subrendimą [81]). Šis pasirengimas padarys, kad susituokusieji savo mylimiems vaikams bus tokie tėvai, kokių laukia Dievas, atseit, kad tėvas bus tikras tėvas, o motina tikra motina. Jų vieno kitam meilė ir bendras rūpestis padarys, kad namų židinys net šiame ašarų klonyje, kur taip trūksta tikrų gėrybių, primins tą maloniausiąjį rojų, kuriame žmonijos Kūrėjas įkurdino pirmuosius tėvus. Tai padės sutuoktiniams savo vaikus padaryti tobulais žmonėmis ir krikščionimis, persunkti juos tikra Katalikų Bažnyčios dvasia ir įdiegti jiems tą taurią tėvynės meilę, kurios reikalauja dievobaiminga ir dėkinga žmogaus širdis.

Todėl kaip tie, kurie galvoja apie moterystę, taip ir tie, kurių pareiga yra rūpintis krikščioniškų jaunuomenės auklėjimu, teneišleidžia iš akių ateities. Jie jau dabar turi parengti tai, kas gera, ir saugotis to, kas bloga. Jie neturi užmiršti to, ką Mes savo Enciklikoje apie krikščioniškąjį auklėjimą pasakėme: „Nuo pat vaikystės dienų reikia tramdyti bloguosius valios palinkimus, o geruosius ugdyti. Ypač vaikų protą reikia persunkti Dievo tiesomis, valią gi sustiprinti Dievo malonės pagalba. Jei jos stinga, nėra galima suvaldyti nei geidulius, nei

pasiekti, kad Bažnyčia savo drausmės ir auklėjimo darbą atbaigtų. Toji Bažnyčia, kurią Kristus todėl aprūpino dangišku mokslu ir dieviškais Sakramentais, kad ji galėtų būti veiksminga visų žmonių mokytoja" [82]).

b) Artimesnis pasirengimas.

Prie artimesnio pasirengimo moterystei pirmoj eilėj priklauso rūpestingas gyvenimo draugo ir draugės pasirinkimas. Nuo jo labiausiai priklauso, ar būsimoji moterystė bus laiminga, ar ne. Vedusieji juk arba vienas kitam padeda savo santuokiniam gyvenime, arba yra daugelio pavojų ir sunkumų kaltininkai. Taigi, kad nereiktų visą gyvenimą nešti neapgalvoto pasirinkimo bausmės, sužadėtiniai turi gerai apsisvarstyti, pasirinkdami asmenį, su kuriuo paskiau reikės kartu gyventi iki mirties. Rinkdamiesi draugą ar draugę, jie visų pirma turi žiūrėti Dievo ir tikrosios Kristaus religijos reikalų. Toliau, jie privalo turėti prieš akis pačių savo, savo būsimųjų vaikų, tautos ir visos žmonių bendruomenės gerovę, kurios tikriausias šaltinis yra moterystė. Jie turi nuoširdžiai melstis Dievui, kad jų pasirinkimas atitiktų krikščioniškosios išminties dėsnius, ypač kad lemiamą vaidmenį vaidintų čia ne aklos ir nepažabotos aistros, ne kokia medžiaginė gerovė ar kuris kitas mažiau vertingas akstinas, bet kilni bei tikra meilė ir gilus prie būsimojo gyvenimo draugo ar draugės patraukimas. Be to, jie turi rengtis siekti moterystėje tik tų tikslų, kuriems ją Dievas įsteigė. Galop jie turi atsižvelgti ir į protingus savo tėvų patarimus. Šiuos patarimus jie privalo itin vertinti, nes tėvų gilesnis reikalų pažinimas ir prityrimas daugel kartų apsaugos juos nuo skaudžių šiame reikale klaidų, o eidami moterystėn, jie gaus gausesnį ketvirtojo Dievo įsakymo palaiminimą: „Gerbk savo tėvą ir savo motiną (tai pirmasis įsakymas su pažadu), kad tau būtų gera ir kad ilgai gyventum žemėje" [83]).

46. Medžiaginės būklės lengvinimas.

Kadangi dažnai, norint laikytis Dievo įsakymų ir išsaugoti moterystės padorumą, tenka susidurti su dideliais sunkumais dėl to, kad susituokusiuosius

slegia šeimos vargai ir medžiaginiai nepritekliai, aišku, šiuose sunkumuose reikia jiems, kuo tik įmanoma, padėti.

Pirmoj eilėj reikia stengtis įvykdyti tai, ko Mūsų pranokėjas Leonas XIII primygtinai reikalauja [84]), atseit, valstybės ekonominius ir socialinius reikalus reikia taip tvarkyti, jog šeimų galvos galėtų užsidirbti ir įsigyti tai, kas yra reikalinga jiems patiems, žmonai ir jų vaikams išlaikyti, atsižvelgiant į jų padėtį bei vietos sąlygas: „Darbininkas vertas savo užmokesčio" [85]). Šį dalyką paneigti arba jo nevertinti būtų didelė neteisybė, kurią Šv. Raštas priskaito prie didžiausių nuodėmių [86]). Neleistina taip pat nustatyti tokių mažų atlyginimų, jog jų tam tikrose sąlygose neužtektų šeimai išlaikyti.

Reikia pasirūpinti, kad ir patys sutuoktiniai jau prieš savo vedybas pasistengtų užbėgti už akių savo būsimojo gyvenimo vargams ir sunkumams, arba pamėgintų juos bent švelninti, o prityrę asmenys pamokytų juos, kaip tai sėkmingai ir padoriai padaryti. Taip pat reikia žiūrėti, kad tais atvejais, kai pačių sutuoktinių jėgų nepakanka, jie stengtųsi pasigelbėti, susidėdami su kitais panašaus likimo asmenimis arba kurtų privatines bei viešas šiam reikalui sąjungas. [87]).

Kai šios priemonės negali išlyginti šeimos, ypač jei ji yra gausesnė ir mažiau sugebanti, artimo meilė reikalauja, kad krikščioniškosios meilės darbai paremtų susituokusiuosius tuose dalykuose, kurių jiems tikrai stinga. Ypač turtingesnieji turi ateiti į pagalbą mažiau pasiturintiems. Turimų perteklių turtingieji neprivalo panaudoti nereikalingoms išlaidoms arba šiaip juos eikvoti, bet turi sunaudoti sveikatos reikalams ir gyvenimui palaikyti tiems, kuriems trūksta net būtiniausių dalykų. Kas duoda iš savo išteklių Kristui vargšo asmenyje, tas gaus iš Viešpaties labai gausų atlygį, kai jis ateis teisti pasaulio. Kas gi elgiasi atvirkščiai, tas neišvengs jo bausmės [88]), nes ne veltui įspėja Apaštalas: „Jei kas turės šio pasaulio gėrybių ir, maty-

damas, kad jo brolis yra varge, uždarys jam savo širdį, kaipgi pasiliks jame Dievo meilė?" [89]).

47. Valstybės pareigos.

Jei privatinių priemonių nebeužtenka, valdžios pareiga yra paremti privatines pastangas, ypač svarbiam visuomenės gerovės reikale, kaip kad šeimą ir pačių susituokusiųjų garbinga būtis, nes jei šeimoms, ypač toms, kurios gausiau turi vaikų, trūksta tinkamų gyvenamų patalpų, jei vyras negali surasti darbo ir apsirūpinti pragyvenimu, jei kasdienės apyvokos daiktus galima įsigyti tik išpūstomis kainomis, jei motiną gyvenimo skurdas verčia užsidirbti pinigų savo rankų darbu, aišku, su didele namų židinio žala, jei toji pati motina savo kasdienio gyvenimo, ypač ypatinguosiuose motinystės reikaluose neturi reikiamo maisto, medikamentų, tinkamos gydytojo pagalbos ir kitų panašių daiktų, — kiekvienas pigiai supranta, kaip susituokusieji nupuola dvasia, kaip sunkus pasidaro jiems šeimyninis gyvenimas ir kaip sunku tuomet išlaikyti Dievo įsakymus. Tuomet lengvai taip pat pastebima, koks pavojus gresia viešajam saugumui ir pačios valstybės gerovei bei gyvybei, jei tokie asmenys savo nusiminime eina taip toli, jog, patys nebijodami ko nors nustoti, nes nieko neturi, drįsta tikėtis laimėti šį tą iš valstybės ir visų kitų reikalų suirutės.

Todėl visi, ant kurių pečių guli valtsybės ir visuomenės reikalai, negali išleisti iš savo akių vargstančių sutuoktinių ir jų šeimų sunkumų, jei nenori turėti nuostolių valstybei ir visuomenei. Leisdami įstatymus ir nustatinėdami valstybės išlaidas, į šių vargstančiųjų šeimų reikalus jie turi žiūrėti, kaip į vieną iš svarbiausių savo uždavinių .

Deja, šiuose dalykuose Mes su skausmu pastebime, kad tikroji tvarka neretai iškreipiama. Neteisėtai motinai ar neteisėtam kūdikiui (jais, aišku, reikia irgi rūpintis, kad būtų išvengta didesnių blogybių) teikiama labai lengvai ir kartais gana gausi parama, kai tuo tarpu teisėtą motiną

arba visai atsisakoma paremti, arba jai teikiama tokia šykšti pagalba, jog atrodo, kad tai daroma be jokio noro, lyg priverstinai.

Tuo tarpu, Garbingieji Broliai, valstybei labai svarbu turėti moterystę ir šeimą gerai pastatytą ne tik medžiaginiuose dalykuose, bet ir tuose, kuriuos reikia priskaityti prie sielos gėrybių, ypač kad įstatymai, kurie liečia skaistybės priesaiką ar vedusiųjų vieno kitam pagalbą, būtų teisingi ir kad jie būtų sąžiningai laikomi, nes, kaip rodo istorija, tikros valstybės gerovės ir tikros žemiškos piliečių laimės negali būti ten, kur svarbiausias jos pagrindas — dorovinė tvarka — yra sukrėsta ir palaimintasis šaltinis, iš kurio eina pati valstybė — moterystė ir šeima — yra užnuodytas žmonių nusižengimais ir nusikaltimais.

48. Bažnyčios ir valstybės bendradarbiavimas.

Dorovinei tvarkai išsaugoti nebepakanka nei tų išorinių jėgos priemonių ar bausmių, kurias vartoja valstybė, nei nors gražiausiomis spalvomis atvaizduoto dorybės grožio ir jos reikalingumo, bet būtina, kad ateitų čia į pagalbą religinis autoritetas, kurs žmogaus protą apšviestų, vadovautų jo valiai ir jo silpnas jėgas paremtų Dievo malonės pagalba. Toks autoritetas yra Kristaus įkurtoji Bažnyčia. Mes todėl karštai raginame Viešpatyje visus, kurie savo rankose turi aukščiausiąją valstybės valdžią, sueiti į vienybę ir į draugiškus santykius su Kristaus Bažnyčia, šiuos draugiškuosius ryšius nuolat stiprinti, kad bendromis abiejų galybių jėgomis ir pastangomis būtų galima apsisaugoti nuo tų baisių nuostolių, kurie gresia tiek Bažnyčiai, tiek valstybei iš pusės nepažabotos į moterystę ir šeimą besibraujančios laisvės.

Šį sunkųjį Bažnyčios uždavinį atlikti daug padeda valstybės įstatymai, kai jie savo nuostatuose atsižvelgia į tai, ko reikalauja Dievas ir Bažnyčia, arba kai šiems nuostatams nusikalstančius jie baudžia. Nemaža juk yra tokių, kurie visa tai, ką

tik valstybės įstatymai leidžia arba bent už ką jie nebaudžia, laiko leistinais ir su dorovės nuostatais sutinkančiais dalykais arba dažnai net prieš savo sąžinę jie tai daro, kadangi nebijo nei Dievo, nei nenumato, kad jiems reiktų ko nors bijoti iš valstybės įstatymų pusės. Šiuo būdu jie patys sau ir daugeliui kitų rengia tikrą pražūtį.

Iš šio susijungimo su Bažnyčia valstybei netenka bijoti bet kokio savo teisių susiaurinimo ar pavojaus nepriklausomybei. Ir bet kurie šios rūšies įtarinėjimai ar būgštavimai yra visai tušti ir nepamatuoti. Tai aiškiai įrodęs yra Leonas XIII sakydamas: „Niekas neabejoja, kad Bažnyčios Steigėjas Jėzus Kristus norėjo turėti bažnytinę valdžią atskirtą nuo civilinės ir kiekvieną jų laisvą bei nekliudomą savo reikalams tvarkyti." Viena tačiau pridėtina pastaba, būtent, tuose dalykuose, kurie vienai ir kitai pusei tinka ir neša naudos, turi būti tarp abiejų vienybė ir sutarimas... Kai valstybė sutaria su šventąja Bažnyčios valdžia, tai abidvi turi iš to visai neabejotinos naudos. Tuomet juk didėja valstybės orumas, ir jos valdymas, remiant religijai, niekuomet nėra neteisingas. Bažnyčia gi tuomet gauna apsaugos ir apsigynimo pagalbą, aišku, visų tikinčiųjų labui.

Taip tikrai įvyko, — jei nurodysime ryškų paskučiausių laikų pavyzdį, — kai Kristaus dvasioje ir pagal visus teisingumo dėsnius buvo laimingai pasiekta susitaikymo ir draugiško susitarimo iškilmingoje tarp Šv. Sosto ir Italijos Karalystės sutartyje net moterystę liečiančiuose dalykuose, kaip tai pritiko garbingai italų tautos istorijai ir jos senoms bei šventoms tradicijoms. Tikrai, Laterano Sutartyje randame šiuos nuostatus: „Italijos valstybė, norėdama moterystės institucijai, tam šeimos pagrindui, grąžinti šios tautos tradicijas atitinkantį orumą, pripažįsta Moterystės Sakramentui, tvarkomam kanonų nuostatų, civilinius padari-

nius" [90]). Prie šio pagrindinio nuostato yra prijungti kiti draugiškojo susitarimo skyriai.

Šis įvykis gali būti pavyzdys ir įrodymas, kad net šiais laikais (kai, deja, skelbiama visiškas valstybės atskyrimas nuo Bažnyčios ir net nuo bet kurios religijos) abidvi vyriausybės be jokio savo teisių ar suvereninės valdžios pažeidimo gali susidėti ir sueiti į visai draugišką sąjungą bendrajam abiejų institucijų labui ir kad šiedvi vyrausybės gali bendrai rūpintis moterystės reikalais, idant atitolintų nuo krikščioniškosios santuokos baisiuosius pavojus ir gal net jai gresiančią tikrą pražūtį.

C. Pabaiga

49. Reikia Encikliką išgarsinti.

Visa, ką Mes, Garbingieji Broliai, paskatinti apaštališkojo uolumo, kartu su Jumis nuodugniai apsvarstėme, reikia, prisilaikant krikščioniškosios išminties dėsnių, ko plačiausiai paskelbti ir paaiškinti visiems Jūsų tiesiogiai globai pavestiesiems vaikams, visiems didžiosios Kristaus šeimos nariams, kad jie giliai suprastų sveikąjį moterystės mokslą ir kad rūpestingai vengtų tų pavojų, kuriuos parengė klaidų skelbėjai. Labiausiai gi, „kad jie, atsižadėję bedievybės ir žemiškų užgaidų, blaiviai, teisingai ir dievobaimingai gyventų šiame pasaulyje, laukdami palaimintosios vilties ir didžiojo Dievo bei mūsų Išganytojo Jėzaus Kristaus garbės atėjimo" [91]).

50. Palaiminimas.

Taigi tepadaro visagalis Tėvas, „iš kurio kiekviena tėvystė danguje ir žemėje gauna vardą" [92]), kurs stiprina silpnuosius, o ligonius ir baimingu osius padrąsina; tepadaro Kristus Viešpats ir Atpirkėjas, „garbingųjų Sakramentų Steigėjas bei Atbaigėjas" [93]), kurs panorėjo ir įvykdė, kad moterystė pasidarytų mistinis atspindys jo nuostabiosios vienybės su Bažnyčia; tepadaro Šv. Dvasia, Meilės Dievas, širdžių Šviesa ir dvasios Stiprintoja, kad visa, ką tik Mes šioje Enci-

klikoje pasakėme apie šventąjį Moterystės Sakramentą, apie Dievo nuostabiuosius šiame reikale įstatymus ir planus, apie gresiančias klaidas ir pavojus, apie priemones, kurios gali padėti šių pavojų išvengti, — visi suprastų savo protu, su meile priimtų ir, Dievo malonei padedant, įgyvendintų, idant krikščioniškosiose tautose vėl atsigautų ir sužydėtų Dievo palaimintasis vaisingumas, nepaliestoji ištikimybė, nepajudomasis ryšio stiprumas, Sakramento šventumas bei malonių pilnumas.

Kad Dievas, visokių malonių šaltinis, iš kurio yra kiekvienas „norėti ir daryti" [94]), savo gerumu ir visagalybe malonėtų tai padaryti ir duoti, Mes, siųsdami savo nuolankias ir karštas maldas prie jo malonių Sosto, Jums, Garbingieji Broliai, dvasininkijai ir Jūsų nuolatinei globai pavestiesiems žmonėms, kaip tojo pat galingojo Dievo gausaus palaiminimo laidą, mielai teikiame savo Apaštališkąjį palaiminimą.

Išleista Romoje, prie šv. Petro, 1930 m. gruodžio 31 dieną, Mūsų Pontifikato devintaisiais metais.

Popiežius Pijus XI

---

[1]) Efez. 5, 32;
[2]) Enc. Arcanum divinae sapientiae, 1880 m. vasario 10 d.
[3]) Gen. 1, 27-28; 2, 22-23; Mat. 19. 3 sqq; Efez. 5, 23 sqq.
[4]) Cod. iur. can. c. 1081, § 1-2;
[5]) S. Thom. Aquin., Summa theolog. p. 111. Suppl. Qu. 49, art. 3;
[6]) Enc. Rerum Novarum, 1891 m. gegužės 15 d.;
[7]) Gen. 1, 28;
[8]) Enc. Ad salutem, 1930 m. balandžio 20 d.;
[9]) S. August., De bono coniug., cap. 24, n. 32;
[10]) S. August., De Gen. ad ltt. lib. IX, cap. 7, n. 12;
[11]) Gen. 1, 28;
[12]) I Tim. 5, 14;
[13]) S. Augustinus, De bono coniug., cap. 24, n. 32;
[14]) I Kor. 2, 9;
[15]) Efez. 2, 19;
[16]) Jo. 16, 2;

17) Enc. Divini illius Magistri, 1929 m. gruožio 31 d.;
18) S. Augustinus, De Gen. ad litt., lib. IX, cap. 7, n. 12;
19) Codex iur. can. 1013, § 1;
20) Conc. Trident., sess. 24;
21) Mat., 5, 28;
22) Decr. S. Offic., 1679 m. kovo 2 d., prop. 50;
23) Efez. 5, 25; Kolos. 3, 19;
24) Catech. Roman. 11, cap. 8, q. 24;
25) S. Gregorius, M. Homil. 30 in Evang. Jon. 14, 23-31, n. 1;
26) Mt. 22, 40;
27) I Kor. 7, 3;
28) Efez. 5, 22-23;
29) Enc. Arcanum, 1880 m. vasario 10 d.;
30) Mat. 19, 6;
31) Luk. 16, 18;
32) S. Augustinus, De Gen. ad litt. lib. 9, cap. 7, n. 12;
33) Pius VI, Rescript. ad Episc. Agriens., 1789 m. liepos 11 d.;
34) Efez. 5, 32;
35) S.Augustinus, De nupt. et concup., lib. 1, cap. 10;
36) I Kor. 13, 8;
37) Conc. Trident., sess. 24;
38) Conc. Trident., sess. 24;
39) Codex iur. can., can. 1012;
40) S.Augustinus, De nupt. et concup., lib. 1, cap. 10;
41) Mat. 13, 25;
42) 2 Tim. 4, 2-5;
43) Efez. 5, 3; ir taip pat S. Augustinus, De coniug. adult., lib. II, n. 12; Gen. 38, 8-10; S. Poenit., 1916 m. balandžio 3 d. ir birželio 3 d.;
44) Mat. 15, 14; S. Offic. 1922 m. lapkričio 22 d.;
45) Luk. 6, 38;
46) Conc. Trident., sess. 6, cap. 11;
47) Const. Apostol., Cum occasione, 1653 m. gegužės 31 d. prop. 1;
48) Exod. 20, 13; Decr. S. Offic., 1898 m. gegužės 4 d., 1895 m. liepos 24 d. ir 1884 m. gegužės 31 d.;
49) S.Augustinus, De nupt. et concup. cap. XV;
50) Rom. 3, 8;
51) Gen. 4, 10;
52) Summ. theol. 2a 2ae, q. 108 a. 4 ad 2 m.;
53) Exod. 20, 14;
54) Mat. 5, 28;
55) Žyd. 13, 8;
56) Mat. 5, 18;
57) Mat. 7, 27; ir taip pat Leonas XIII, Enc. Arcanum, 1880 m. vasario 10 d.;
58) Efez. 5, 32; Žyd. 13, 4;
59) Codex iur. can., can. 1000;
60) Modestinus, in Dig. lib. 23, 11; De ritu nupt. lib. 1 Regularum;
61) Mat. 19, 6;
62) Luk. 16, 18;
63) Conc. Trident., sess. 24, cap. 5;
64) Conc. Trident., sess. 24, cap. 7;
65) Codex iur. can., cc. 1128 sqq.;

[66]) Leonas XIII, Enc. Arcanum, 1880 m. vasario 10 d.;
[67]) Ibidem.
[68]) Ibidem.
[69]) S. Augustinus, in Ps. 143;
[70]) Rom. 1, 24-26;
[71]) Jok. 4, 6;
[72]) Rom. 7, 8;
[73]) Conc. Trident., sess. 3, cap. 2;
[74]) Apd. 20, 28;
[75]) Jo. 8, 32 sqq.; Gal. 5, 13;
[76]) Leonas XIII, Enc. Arcanum, 1880 m. vasario 10 d.;
[77]) S. Robert, Bellarmini, De controv., tom. III De Matr., controv. 11;
[78]) I Tim. 4, 14;
[79]) II Tim. 1, 6-7;
[80]) Gal. 6, 9;
[81]) Efez. 4, 13;
[82]) Enc. Divini illius Magistri, 1920 m. gruodžio 31 d.;
[83]) Efez. 6, 2-3; Exod. 20, 12;
[84]) Enc. Rerum Novarum, 1891 m. gegužės 15 d.;
[85]) Luk. 10, 7;
[86]) Deut. 26, 14-15;
[87]) Enc. Rerum Novarum, 1891 m. gegužės 15 d.;
[88]) Mat. 25, 24;
[89]) Jo. 3, 17;
[90]) Concord. art. 31. Act. Ap. Sedis XXI (1929), pag. 290;
[91]) Tit. 2, 12;
[92]) Efez. 3, 15;
[93]) Conc. Trident., sess. 24;
[94]) Pilyp. 2, 13

JO ŠVENTYBĖS P. PIJAUS XI
ENCIKLIKA
APIE KATALIKIŠKĄJĮ VEIKIMĄ
(Non abbiamo bisogno)

Garbingieji Broliai,

Sveikinimas ir Apaštališkas Palaiminimas

Nematome reikalo pranešti Jums, Garbingieji Broliai, tuos atsitikimus, kurie šiais paskutiniais laikais įvyko šioje Mūsų, Romos Vyskupo, sostinėje ir visoje Italijoje, kitaip sakant, pirmaeiliame Mūsų valdžios plote, atsitikimus, kurie taip plačiai ir giliai užgavo visą pasaulį ir labiausiai buvo jaučiami visose ir kiekvienoje atskirai Italijos ir viso katalikų pasaulio vyskupijose. Juos galima suimti į keletą liūdnų žodžių: pasikėsinta kirsti mirtinį smūgį visam tam, kas buvo ir bus Mūsų, kaip Tėvo ir sielų Ganytojo, širdžiai brangiausia... galime, net privalome, dar pridėti: „ir tai Mus įžeidžiančiu būdu."

Akivaizdoje šių įvykių ir jų slėgiami, Mes jaučiame reikalą ir pareigą kreiptis į Jus, Garbingieji Broliai, ir lyg ateiti dvasia į kiekvieną iš Jūsų pirmiausia atlikti svarbios ir net būtinos broliško dėkingumo pareigos; antroje vietoje atlikti nemažiau sunkios ir būtinos pareigos — apginti teisingumą ir tiesos toje srityje, kuri, atsižvelgiant į šventos Bažnyčios gyvuosius interesus ir teises, liečia taip pat Jus visus ir kiekvieną skyrium visur, kur tik Šv. Dvasia Jus pastatė drauge su Mumis ją valdyti; trečioje vietoje norime Jums išdėstyti tas išvadas ir pažiūras, kurias anie įvykiai verčia padaryti; ketvirtoje vietoje norime Jums patikėti Mūsų susi-

rūpinimą ateitimi; pagaliau pakviesime Jus pasidalyti su Mumis viltimi ir melstis su Mumis ir su katalikų pasauliu už jų išsipildymą.

1. Popiežius atlieka broliškos padėkos pareigą.
1. Visų šalių Vyskupai susitelkė apie Bendrąjį Tėvą.

Vidinė ramybė, toji ramybė, kuri kyla iš pilnos ir aiškios savijautos, kad esama tiesos ir teisybės pusėje, kada dėl jos kovojama ir kenčiama, toji ramybė, kurią tik vienas dieviškasis Karalius gali suteikti ir kurią pasaulis kaip negali duoti, negali ir atimti, — ši palaiminta ir palaiminga ramybė, dieviškojo Gerumo ir Gailestingumo dėka, niekuomet nėra Mūsų apleidusi. Mes pilnai tikime, kad ji niekuomet Mūsų neapleis, nežiūrint, kas atsitiktų. Bet ši ramybė, kaip kitąsyk kenčiančio Jėzaus Širdyje, taip lygiai jo ištikimų tarnų širdyse palieka vietos (tai Jūs, Garbingieji Broliai, labai gerai žinote) visiems karčiausiems kartumams; ir Mes esame patyrę šių paslaptingų žodžių reikšmę: „Ecce in pace amaritudo mea amarissima" [1]. — „štai ramybėje karčiausias mano kartumas". Jūsų greitas, gausus ir nuoširdus prisidėjimas, kuris dar vis nesibaigia, Garbingieji Broliai, Jūsų broliški ir sūniški jausmai, o aukščau už viską tas aukšto antgamtinio solidarumo jausmas ir tampri minčių, jausmų, supratimo bei valios vienybė, kylanti iš Jūsų meilingų pranešimų, pripildė Mūsų sielą nenykstančios paguodos. Dažnai Mūsų širdis prakalbėjo psalmės žodžiais: „Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuae laetificaverunt animam meam" [2]) — „pagal mano skausmų daugybę mano širdyje tavo paguodos pradžiugino mano sielą". Už visą šią paguodą, po Dievo, Jums visiems, Garbingieji Broliai, iš visos širdies dėkojame, Jums, kuriems taip pat ir Mes, kaip Jėzus Jūsų pirmatakams Apaštalams, galime pasakyti: „Vos qui permansistis mecum in tentationibus meis" [3]) — „jūs, kurie pasiliekate su manim mano sunkenybėse".

Taip pat jaučiame ir norime atlikti tėviškai širdžiai maloniausią pareigą drauge su Jumis, Garbingieji Broliai, padėkoti daugybei gerų ir vertų Jūsų sūnų, kurie atskirai ir bendrai, pavieniui ir

per įvairias organizacijas bei sąjungas, o ypač per gausias Katalikų Veikimo ir Katalikų Jaunimo Sąjungas yra atsiuntę tiek daug ir taip sūniškai nuoširdžių užuojautos, palankumo ir kilnaus bei veiklaus prie Mūsų nurodymų ir Mūsų troškimų prisitaikymo jausmų. Mums ypatingai buvo malonu ir džiugu matyti visų kraštų — artimų ir tolimų — — Katalikų Veikimą glaudžiantis prie bendrojo Tėvo, persiėmusių ir vedamų vieno tikėjimo dvasios, sūniško palankumo, kilnių pasiryžimų, išreiškiant visiems gilų nusistebėjimą, kada matome persekiojimą ir pakertamą Katalikų Veikimą ten, hierarchiško apaštalavimo Centre, kur jis turi daugiau prasmės gyvuoti, kur jis Italijoje, kaip ir visose pasaulio šalyse, pagal autentišką ir esminį savo apibrėžimą ir pagal nuolatinius bei budinčius Mūsų nurodymus, Jūsų, Garbingieji Broliai, taip kilniai sekamus, nenori ir negali būti kas kita, kaip tik pasauliečių dalyvavimas ir bendravimas Bažnyčios Vyresnybės apaštalavime.

Jūs, Garbingieji Broliai, perduokite Mūsų tėviško dėgingumo pareiškimą visiems Jūsų ir Mūsų sūnums Jėzuje Kristuje, kurie pasirodė taip puikiai išauklėti Jūsų mokykloje ir buvo tiek geri ir palankūs bendrajam Tėvui, kad galime pasakyti: „Superabundo gaudio in tribulatione nostra" [4]). — „Gausiai turiu džiaugsmo visuose mūsų sielvartuose".

2. Iš blogybės išeis Italijai naujas gėrio klestėjimas.

Jums, visų ir kiekvienos atskirai šios brangios Italijos diecezijų vyskupai, Jums Mes turime pareikšti ne vien tik Mūsų dėkingumą už paguodą, kurią kilnioje ir šventoje kovoje Mums gausiai parodėte savo laiškais visą praėjusį mėnesį ir ypač Šv. Apaštalų dieną savo nuoširdžiomis ir iškalbingomis telegramomis; Jums Mes turime atsilyginti taip pat užuojauta dėl to, ką kiekvienas Jūsų yra iškentėjęs, matant netikėtai kylančią audrą, naikinančią dvasinių sodų gražiausiai žydinčias ir daug žadančias lyseles, kurias Šv. Dvasia pavedė Jūsų globai ir kurias Jūs taip rūpestingai ir su tokia sielų nauda prižiūrėjote. Jūsų širdys, Garbingieji Broliai,

tuojau atsigręžė į Mus drauge padėti kęsti Mūsų skausmą, kuriame, lyg kokiame centre, kiekvienas radote savąjį; už visa tai, ką Jūs aiškiais ir nuoširdžiais liudijimais esate įrodę, Mes visa širdimi dėkojame. Ypatingai esame dėkingi už Jūsų bendramintį ir tikrai imponuojantį žodį, tartą Italijos Katalikų Veikimui ir ypač Jaunimo Sąjungoms, liepiantį būti klusniems ir ištikimiems Mūsų ir Jūsų nurodymams — išskirti visokį politinės partijos veikimą. Drauge su Jumis taip pat dėkojame visiems Jūsų kunigams ir tikintiesiems, vienuoliams ir vienuolėms už tai, kad su tokiu gyvu tikėjimu ir sūnišku palankumu jungėsi su Jumis. Ypatingu būdu dėkojame Jūsų Katalikų Veikimo sąjungoms, pirmučiausia Jaunimo visų laipsnių iki pačių mažiausių, kiek mažų, tiek brangių, kurių ypač maldomis pasitikime ir jose turime viltį.

Jūs, Garbingieji Broliai, jautėte, kad Mūsų širdis buvo ir yra su Jumis, su kiekvienu iš Jūsų, su Jumis kenčianti, už Jus ir su Jumis meldžianti Dievą, kad jis savo begaliniu gailestingumu Mums padėtų ir iš šios didelės blogybės, kurią senasis Gėrio priešas sukėlė, išaugintų naujų gero ir gausaus gėrio žiedų.

II. Popiežius gina tiesą ir teisingumą. 3. Jis jau protestavo prieš smurtą, padarytą Italijos Katalikų Akcijai.

Atlikę dėkingumo pareigą už gautus tiek dideliame skausme suraminimus, turime imtis kitos pareigos, kurią apaštalinis veikimas Mums uždeda tiesos ir teisingumo atžvilgiu.

Jau keletą kartų, Garbingieji Broliai, aiškiausiu būdu ir imdamiesi visą atsakingumą už tai, ką esame sakę, Mes pasisakėme ir protestavome prieš visą eilę melagingų ir neteisingų apkaltinimų, padarytų prieš uždarymą Kat. Veikimo Jaunimo ir Studentų organizacijų, uždarymą, kuris įvyko staiga ir tokiu būdu, jog susidarė įspūdis, kad čia turima reikalo su didele, pavojinga nusikaltėlių sąjunga: tuo tarpu taip pasielgta su jaunimu ir kūdikiais tikrai iš gerųjų geriausiais, apie kuriuos džiaugsmingai ir su tėvišku pasididžiavimu galime dar kartą duoti tokį liudijimą. Sakoma, kad net patys

vykdytojai (toli gražu, ne visi, bet daugelis iš jų) dėl tokio pasielgimo turėję tokį pat jausmą ir paiodė jį tikrai turį, prie savo vykdomojo darbo prijungdami išsireiškimų ir mandagumo formų, kuriomis lyg norėjo atsiprašyti ir gauti atleidimą dėl to, ką jie buvo priversti padaryti; Mes tai turėjome mintyje, skirdami jiems ypatingą palaiminimą.

Bet, lyg ir skaudžiam atsilyginimui, kiek žiaurumo ir smurto iki mušimų, iki kraujų, spaudoj, žodžiu ir veiksmais nepagarbos daiktams ir asmenims, neišskiriant ir Mūsų, pranoko, lydėjo ir sekė įvykdymą nepaprastu policiniu būdu, kuris labai dažnai dėl nežinojimo ir blogai suprasto uolumo siekė ir tas sąjungas, kurios aukštesniųjų įsakymų buvo nepaliestos, iki vaikų darželių ir Marijos Dukterų Kongregacijų.

Ir visas šitas liūdnas nepagarbos ir smurto vaizdas turėjo įvykti su tokiu partijos elementų ir padalinių įsikišimu, su tokiu nuo vieno Italijos krašto iki kitam vieningumu ir su tokiu valdžios ir viešos tvarkos saugotojų pasyvumu, kad verčia būtinai manyti apie įsakymą iš aukšto: Mums buvo nesunku tarti ir tiek pat lenvga pramatyti, kad tie įstatymai galėjo, net beveik būtinai turėjo būti įvykdyti, prašokant įstatymo ribas. Turėjome čia šiuos nemalonius, slegiančius dalykus priminti, nes netrūko bandymų įtikinti visuomenę ir pasaulį, kad Mums tiek brangių sąjungų apgailėtinas uždarymas įvykęs be incidentų, lyg tai būtų buvęs visai normalus dalykas.

Bet atsižvelgiant į tiesą ir teisingumą, susidaro visai kitokia ir kiek gilesnė padėtis. Jei ne visi, tikrai svarbiausieji ir tikrieji šmeižtai, paskleisti partinės spaudos, kuri viena šiandien tėra laisva ir kuriai beveik įsakoma viską drįsti pasakyti, buvo sutraukti į vieną pranešimą, nors ir neoficialų (atsargi ypatybė) ir pateikti visuomenei, pasinaudojant visomis galingiausiomis, kurias šie laikai žino, išplatinimo priemonėmis. Istorija tų dokumentų, kurie yra suredaguoti ne patarnauti, bet užgauti

4. Popiežius atremia melagingus apkaltinimus, metamus Kat. Akcijai.

tiesai ir teisingumui, yra ilga ir liūdna; bet su giliu kartumu turime pasakyti, kad per daugelį Mūsų bibliotekinio gyvenimo ir veikimo metų retai kada teko rasti tiek tendencingas ir tiek teisingumui bei tiesai prieštaraująs dokumentas iš atžvilgio į Šventąjį Sostą, į Italijos Katalikų Veikimą, o labiausiai į taip skaudžiai paliestas sąjungas. Jei būtume tylėję, jei būtume leidę taip dalykams vykti, vadinasi, jei būtume leidę tam patikėti, Mes būtume buvę daug daugiau neverti, negu kad esame, užimti šį aukštą Apaštalų Sostą, neverti tos sūniškos ir kilnios paguodos, kurios visuomet patyrėme ir dabar labiau, negu kada nors, patiriame iš Mūsų brangių Katalikų Veikimo sūnų, o labiausiai tų Mūsų sūnų ir dukterų, ačiū Dievui tiek gausingų, kurie dėl šventos ištikimybės Mūsų balsui ir nurodymams tiek yra iškentėję ir kenčia, kad tuo daugiau suteikia garbės tai mokyklai, kurioje yra išauklėti dieviškam Mokytojui ir jo nevertam Vietininkui ir aiškiai yra įrodę savo krikščioniškuoju elgesiu, net susidurdami su grasinimais ir smurtu, kur yra tikrasis charakterio kilnumas, tikroji dvasios tvirtybė, tikroji drąsa, net pati civilizacija.

Stengsimės kalbėti labai trumpai, atitaisydami minėto pranešimo lengvapėdiškus tvirtinimus. Sakome — lengvapėdiškus, kad nepasakytumėm drąsius, nes žinojo, kad galima pasikliauti negalėjimu iš visuomenės pusės jų patikrinti. Kalbėsime trumpai taip pat ir dėl to, kad jau daugelį kartų, labiausiai šiais paskutiniais laikais, esame šiuo klausimu, prie kurio vėl grįžtama, kalbėję, ir Mūsų žodis, Garbingieji Broliai, galėjo pasiekti Jus, o per Jus ir Jūsų bei Mūsų brangius sūnus Jėzuje Kristuje, ko ir šiam laiškui ir linkime.

Minėtasis pranešimas, tarp kita ko, sakė, esą, priešingos partijos spaudos reveliacijos beveik visu pilnumu ar bent savo esme buvę kaip tik patvirtintos paties „Osservatore Romano". Tiesa, kad „Osservatore Romano" kartas nuo karto įrodinėjo, kad vadinamosios reveliacijos buvo ištisai, ar bent

faktus aiškinant, išgalvotos. Bet užtenka, kad be blogos valios ir su kuklesniu sugebėjimu tai sugebėtume paskaityti ir suprasti.

Dar anas pranešimas sakė, kad buvęs juokingas bandymas atvaizduoti Šventąjį Sostą kaip auką šioje šalyje, kur tūkstančiai keliauninkų gali paliudyti pagarbą, parodytą kunigams, prelatams, Bažnyčiai ir religinėms apeigoms. Taip, Garbingieji Broliai, tikrai, būtų juokingas bandymas, kaip šis, jei kas mėgintų laužtis į atviras duris; nes kaip tik tūkstančiai svetimšalių keliauninkų, kurių niekuomet netrūksta Italijoje ir Romoje, galėjo konstatuoti, kad buvo nepagarbos, dažnai nedoro ir su piktžodžiavimais smurto, smūgių, vandalizmu su vietomis, daiktais ir asmenimis, įvykusių visame krašte ir šioje pačioje Mūsų vyskupinėje Sostinėje, ką Mes pakartotinai, po tikrų ir aiškių informacijų, apgailestavome.

Pranešimas skelbia „juodą nedėkingumą" kunigų, kuris nustato prieš partiją, kuri virto (taip sakoma) visai Italijai religinės laisvės garantija. Dvasininkija, Episkopatas ir šis pats Šventasis Sostas visuomet yra pripažinęs, kiek paskutiniais metais padaryta religijos naudai ir jos laimėjimui, net už tai daugelį kartų pareiškė gyvą ir nuoširdų dėkingumą. Bet ir Mes, ir Episkopatas, ir dvasininkija, ir visi geri tikintieji, net visi mylį tvarką ir ramybę piliečiai apgailestavo ir apgailestauja bei susirūpina per greit perdėtais ir sistemingai vedamais pasikėsinimais prieš sveiką ir brangią sąžinės bei religijos laisvę, įvykusiais pasikėsinimais prieš Katalikų Veikimą, jo įvairias sąjungas, labiausiai jaunimo, pasikėsinimus, kurie pasiekė aukščiausią laipsnį prieš juos pavartotomis policijos priemonėmis, jau minėtuoju būdu atliktomis; tie pasikėsinimai ir būdai verčia rimtai abejoti, ar pirmesnieji geradaringi ir palankūs reiškiniai tikrai išėjo iš nuoširdžios ir uolios religijos meilės, nes jei tenka kalbėti apie nedėkingumą, tai jis buvo ir

lieka tas pats Šventojo Sosto atžvilgiu, pavartotas tos partijos ir režimo, kuri, viso pasaulio nuomone, iš draugiškų santykių su Šventuoju Sostu pačiame krašte ir užsienyje patyrė prestižo ir naudos; tai kai kuriems Italijoje ir užsienyje atrodė perdėta, o iš Mūsų pusės parodyta per didelio palankumo ir per didelio pasitikėjimo.

Pavartojus policines priemones ir įvykdžius su tomis pasekmėmis ir su smurto bei nepagarbos būdais, be to, su valdžios ir viešosios apsaugos organų nesikišimu ir pataikavimu, Mes sulaikėme nesiuntę Mūsų Pasiuntinio Kardinolo į Paduvos iškilmes, taip pat sulaikėme procesijas ir Romoje ir Italijoje, nes šis patvarkymas buvo Mūsų aiškus kompetencijos dalykas, ir Mes turėjome tam didelių ir svarbių motyvų, nors žinojome, kad tuo pareikalaujame iš gerų tikinčiųjų didelės aukos, kas Mums labiau, negu kam kitam, buvo nemalonu. Iš tikrųjų, kaip galėjo būti daromos linksmos ir iškilmingos procesijos, kada visų tikinčiųjų bendrojo Tėvo ir Šventos Motinos Bažnyčios širdį prislėgė tokia širdgėla, ne tik Romoje ir Italijoje, bet ir visame katalikų pasaulyje, kas visuotiniu ir tikrai pasauliniu prisidėjimu, Jums, Garbingieji Broliai, vadovaujant, buvo tuojau įrodyta. Kaipgi galėjome nebijoti tiek nepagarbos ir smurto aktų akivaizdoje, kad iš valdžios ir ginkluotų jėgų pusės nebus vėl parodyta asmenims ir šventiems daiktams nepagarbos ir nesuteikta reikiamos apsaugos?

Visur, kur tik Mūsų patvarkymai galėjo pasiekti, geri kunigai ir tikintieji susidarė tokį pat įspūdį ir turėjo tuos pačius jausmus, o kur nebuvo gąsdinami, grasinami ir dar blogiau, yra parodę kilnių, o Mums maloniausių įrodymų, pakeisdami viešas iškilmes maldos, adoracijų ir atsiteisimo valandomis, vienydamiesi su Šventojo Tėvo skausmu ir intencijomis, į kurias susieidavo dar niekuomet nematytos žmonių minios.

Žinome, kaip dalykai vyko, kur Mūsų patvarkymai savo laiku negalėjo pasiekti, su valdžios įsi-

kišimu, kaip pranešimas sako: tos pačios valdžios ir partijos vyresnybės, kuri jau buvo ar dar turėjo būti nebylė ir neveikli vykdant aiškiai antikatalikiškus ir antireligiškus veiksmus; bet to pranešimas nesako. Sako tik, kad radosi vietinės Bažnyčios vyresnybių, kurios maniusios, kad būsią geriau „nekreipti dėmesio" į Mūsų uždraudimą. Mes nežinome nė vieno iš vietinės bažnytinės vyresnybės, kuris būtų vertas taip užsipulti ir įžeisti bei būtų išsireiškęs tokiais žodžiais. Bet žinome ir gyvai apgailestaujame tą prievartą, dažnai su grasinimais ir smurtu, pavartotą bei leistą pavartoti prieš vietos dvasinę vyresnybę; žinome bedieviškas šventų giesmių ir šventų procesijų parodijas, ir visa tai leista įvykti su visų gerų tikinčiųjų gilia širdgėla ir su tikru visų mylinčių tvarką bei ramybę piliečių pasibaisėjimu, matant, kaip vieno ir kito neapgynė kaip tik tie, kurie tai ginti turi didžiausią pareigą ir drauge gyvą reikalą.

Pranešimas primena tiek kartų pakartotą palyginimą tarp Italijos ir kitų šalių, kuriose Bažnyčia tikrai yra persekiojama ir prieš kurias nesigirdėjo tokių žodžių, kokie buvo pasakyti prieš Italiją, kur (sako) religija yra atstatyta. Esame jau sakę, kad turėjome ir turime tą patį atminimą ir amžiną dėkingumą už tai, kas buvo padaryta Italijoje religijos naudai, taip pat tuo pačiu laiku nemažesniu, jei nedidesniu, partijos ir režimo laimėjimu. Esame taip pat sakę ir pakartoję, jog nėra reikalinga (dažnai būtų net užsibrėžtiems tikslams gana žalinga), kad būtų visiems žinoma ir jaučiama visa tai, ką Mes ir Šventasis Sostas per Mūsų atstovus, per Mūsų Brolius Vyskupus yra sakęs ir veikęs, kur tik religijos reikalai to reikalavo, ir tuo būdu, kuris manėme esąs reikalingas, labiausiai tenai, kur Bažnyčia iš tikrųjų yra persekiojama.

Jaučiame neapsakomą skausmą, kada matome tikrą ir realų persekiojimą, plintantį šioje Mūsų Italijoje ir šioje pačioje Mūsų Romoje prieš tai, ką Bažnyčia ir Jos Galva turi brangiausio ir mieliausio

laisvės ir teisių srityje, laisvės ir teisių, kurios yra taip pat ir sielų, o labiausiai jaunimo sielų, kurioms dieviškojo Sutvėrėjo ir Atpirkėjo ypatingu būdu yra pavestos.

Kaip yra žinoma, Mes iškilmingai ir pakartotinai esame tvirtinę ir pareiškę, kad Katalikų Veikimas savo prigimtimi ir esme (pasauliečių dalyvavimas ir bendradarbiavimas hierarchijos apaštalavime) yra, pagal Mūsų aiškius ir kategoriškus nurodymus bei patvarkymus, šalia ir aukščiau už visokią partinę politiką. Drauge esame tvirtinę ir pareiškę, kad Mūsų nurodymų ir patvarkymų Italijoje buvo ištikimai klausoma ir jais sekama. Pranešimas samprotauja, kad tvirtinimas, esą, Katalikų Veikimas neturįs politinio pobūdžio, yra visiškai klaidingas. Nenorime atidengti visa tai, kas tokioje nuomonėje yra neatsargaus, nes net pats argumentavimas, kurį tas pranešimas pateikia, įrodo visą klaidingumą ir lengvamaniškumą, kuris, sakytume, yra iš tikrųjų juokingas, jei pats dalykas nebūtų tiek apverktinas.

Sako, Kat. Veikimo organizacijos turėjusios vėliavas, ženklelius, bilietėlius ir visas kitas politinės partijos išviršines žymes, lyg vėliavos, ženkleliai, bilietėliai ir panašios išorinės formos nebūtų visuomet bendrai vartojamos visuose pasaulio kraštuose įvairiausių sąjungų ir organizuoto veikimo, kurie nieko bendro neturi ir nenori turėti su politika: pvz,. sporto ir profesinės, civilinės ir karinės, prekybos ir pramonės sąjungos, pradžios mokyklų, religinės, net kūdikiško pamaldumo organizacijos, kaip pavyzdžiui, Švenčiausiojo Sakramento Karžygiai.

Pranešimas jautė silpnumą ir tuštumą nurodytojo motyvo ir todėl, lyg ieškodamas paramos, pridėjo dar kitus tris motyvus.

Pirmasis tvirtina, kad Kat. Veikimo vadai buvę perdėm nariai ar net vadai Liaudies Partijos (Partito Popolare), kuri (sako) buvo stipriausias fašizmo priešininkas. Šis apkaltinimas buvo ne kartą mestas

Italijos Kat.Veikimui, bet visuomet bendrai ir be vardų. Mes kiekvieną kartą prašėme patikslinti kaltinimą ir nurodyti vardus, bet veltui. Tik prieš pat Kat. Veikimui kirstus smūgius ir tada, kai buvo aiškiai rengiamasi jų imtis, priešinga spauda, remdamosi nemažiau aiškiais policiniais pranešimais, paskelbė tam tikrą faktų ir vardų eilę; ir tai pateikė kaip reikalautas žinias, apie kurias pranešimo pradžioje yra kalbama ir kurias „Osservatore Romano" tinkamai atitaisė ir parodė jų neteisingumą, o ne patvirtino, kaip apgaudinėdamas visuomenę tvirtina komunikatas.

Kas liečia Mus, Garbingieji Broliai, prie savo laiku duotų paaiškinimų ir pirmiau padarytų asmeninių tyrinėjimų manome, kad Mūsų pareiga yra duoti naujų paaiškinimų ir padaryti naujų tyrinėjimų, ir štai, Garbingieji Broliai, apčiuopiami duomenys. Pirmiausia galima konstatuoti, kad dar gyvuojant Liaudies partijai ir dar nesusikūrus naujai Partijai, pagal 1919 metais išleistus nurodymus, tie, kurie vadovavo Liaudies Partijai, negalėjo tuo pačiu laiku imtis Kat. Veikime vadovaujamosios pareigos.

Be to, esame konstatavę, Garbingieji Broliai, kad iš buvusiųjų Liaudies Partijos vietos vadų, pasauliečių, vėliau tapusių Kat. Veikimo vietos vadais, tokių, kaip aukščiau esame sakę, priešingos spaudos nurodytų, atsirado tik keturi, pabrėžiame — tik keturi — toks mažas skaičius 250 vyskupijų centruose, 4000 Katalikų Vyrų sekcijose ir daugiau kaip 5000 Katalikų Jaunimo Vyrų skyriuose. Ir turime pridėti, kad tais keturiais atsitikimais kalbama apie atskirus asmenis, kurie niekuomet nesudarė jokių sunkenybių, o kai kurie tiesiog buvo laikomi partijai ir režimui palankūs bei režimo simpatiškai traktuojami.

Nenorime nepaminėti kitos Kat. Veikimo nepolitinio religiškumo garantijos, kurią Jūs, Garbingieji Broliai, Italijos Vyskupai, gerai žinote, kad Kat. Veikimas yra, buvo ir bus visiškoje nuo episkopato priklausomybėje, nuo Jūsų, kurie visuomet skyrėte

kunigus — dvasios vadus ir vyskupijų centrų pirmininkus; todėl yra aišku, kad, perduodami ir pavesdami Jums, Garbingieji Broliai, smūgio paliestas sąjungas, nesame padarę jokio naujo ir esminio pakeitimo bei patvarkymo. Uždarius Liaudies Partiją ir jai nustojus veikti, tie, kurie jau priklausė prie Katalikų Veikimo ir toliau prie jo pasiliko, pasiduodami visiškai pagrindinio Kat. Veikimo įstatymo drausmei, tai yra susilaikydami nuo bet kokio politinio darbo; taip padarė ir tie, kurie prašėsi įrašomi.

Kuria tad teise ir meile visi tie turėjo būti išmesti ar nepriimti, kada, turėdami reikalaujamas ypatybes, pasiduodavo tam įstatymui? Režimas ir partija, kuri priklausantiems prie Liaudies Partijos atrodė priduodanti tiek didelės jėgos politinėje srityje, turėjo būti Kat. Veikimui dėkinga, kad tie žmonės buvo išimti iš politinės aplinkos ir tiesioginiu būdu įpareigoti išvystyti tik religinį, bet ne politinį veikimą.

Priešingai, Mes, Bažnyčia, religija, ištikimi katalikai (ir ne tik Mes) negalime būti dėkingi tiems, kurie, išstūmę socializmą ir masoneriją, aiškius Mūsų (ir ne Mūsų) priešus, juos vėl taip plačiai įsileido — tai visi mato ir apgailestauja; ir šie pasidarė tiek stiprūs, pavojingi ir kenksmingi, kiek yra slapti ir drauge naujų sąlygų palaikomi.

Mums daug kartų kalbėjo apie sulaužytus padarytus pasižadėjimus; visuomet prašėme nurodyti vardus ir duoti aiškių faktų, norėdami tuojau įsikišti ir tinkamai sutvarkyti, bet į Mūsų prašymą niekuomet nebuvo atsakyta.

Pranešimas skelbia, kad svarbi organizacinio pobūdžio veiksmų dalis buvo kaip tik politinės prigimties ir kad nieko bendro neturėjo su „religiniu auklėjimu ir tikėjimo platinimu". Dėl tokio nekompetentingumo ir tokio supainioto būdo, kuriuo Kat. Veikimui primeta tokius uždavinius, visi tie, kurie pažįsta šių dienų gyvenimą ir juo gyvena, žino, kad nėra iniciatyvos ir veikimo pradedant dvasiniu ir

moksliniu, baigiant materialiniu ir mechaniniu, kurie nereikalautų organizacijos ir organizacinių veiksmų, ir kad vieni ir kiti nesutampa vieni su kitais dėl įvairių iniciatyvų ir veikimo tikslų, bet kad tie organizaciniai ženklai yra vien priemonė geriau pasiekti tiems uždaviniams, kuriuos kiekvienas sau pasistato.

Taigi (tęsia pranešimas) stipriausias argumentas, kuriuo galima pateisinti kat. jaunimo skyrių uždarymą, yra Valstybės saugumas, o tai yra paprasčiausia kiekvienos valdžios pareiga. Nėra jokios abejonės dėl tokios teisės ir tokios pareigos kilnumo ir gyvo svarbumo, tai Mes pabrėžiame, nes manome ir norime, kaip ir visi garbingi ir protingi, būtinai to laikytis, kad pirmutinė teisė yra atlikti savo pareigą. Bet visi tie, kurie gavo ir skaitė pranešimą, būtų su nepasitikėjimu nusišypsoję ir labai nustebę, jei pranešimas būtų pridėjęs, kad iš uždarytų kat. jaunimo skyrių buvo ir yra 10.000 mergaičių skyrių, kurie turėjo beveik 500.000 narių — jaunų moterų ir mergaičių, iš kurių pusės kas gi gali matyti rimtą pavojų ir tikrą grasinimą valstybės saugumui? Reikia žinoti ir tai, kad tik 220.000 buvo aktyvių narių; daugiau kaip 100.000 mažų kandidačių ir apie 150.000 dar visai mažutėlių.

Lieka dar katalikų vyrų jaunimo skyriai, tas pats katalikų jaunimas, kuris partijos jaunimo laikraščiuose, kalbose ir vadinamuosiuose vyresnybės aplinkraščiuose buvo vaizduojamas ir nurodomas vien paniekai ir pajuokai (su kokiu pedagoginės atsakomybės jausmu, paminėjus vien tik šitą dalyką, kiekvienas mato), kaip bailių minia, tinkanti vien nešti žvakes ir kalbėti šventose procesijose rožančių ir kuris, gal būt kaip tik dėl to šiais paskutiniais laikais tiek kartų ir su labai nekilnia drąsa buvo užpultas ir blogai su juo pasielgta, net iki kraujo sumušant, neapgintas tų, kurie galėjo ir turėjo jį apsaugoti, jei ne dėl ko

kito, tai vien dėl to, kad ramūs ir beginkliai buvo žiauriai ir dažnai ginkluotų užpuldinėjami.

5. Čia kova nėra politinė, bet moralinė ir religinė.

Jei šis yra tvirčiausias argumentas norėto Mūsų brangių ir karžygiškų Katalikų Veikimo jaunimo sąjungų „sunaikinimo" (pats žodis neleidžia abejoti intencija), Jūs, Garbingieji Broliai, matote, kad Mes turime ir galime džiaugtis, nes tai aiškiai aikštėn išeina argumentas, kuris pats savaime būtų neįtikėtinas ir nepamatuotas. Bet kaip tik turime pakartoti, kad „mentita est iniquitas sibi" (Ps. 26, 12) — „nedorybė pati save išdavė" ir kad „tvirčiausio argumeno" norėtam „sunaikinimui" pasiekti tenka ieškoti visai kitoje srityje: dabar kovojama kova nėra politinė, bet moralinė ir religinė — aiškiausiai moralinė ir religinė.

Reikia užmerkti prieš šią tiesą akis ir matyti, net atrasti politiką ten, kur yra tik religija ir dorovė, kad padarytum išvadą kaip pranešimas padarė, kad, girdi, buvusi susidariusi kvaila padėtis, kada „svetimos — Vatikano" valdžios nurodymais, susikūrė stipri organizacija, ko nė viena šio pasaulio valdžia nebūtų leidusi.

Yra sekvestruoti visų Italijos Kat. Veikimo centrų visi dokumentai ir toliau sulaikoma bei sekvestruojama (taip pat ir tai daroma) visoks susirašinėjimas, kuris tik galima įtarti turįs bet kokių ryšių su uždarytomis, taip pat net ir su neuždarytomis, pvz., oratorijos, sąjungomis. Tat tepasako pagaliau Mums, visam kraštui, pasauliui, kiek ir kokių politikos dokumentų surado, tos politikos, kurią sukėlė ir vedė Kat. Veikimas su pavojumi Valstybei? Drįstame sakyti, kad jų neras, nebent skaitytų ir aiškintų pagal neteisingas ir iš anksto turimas sąvokas, visiškai priešingai faktams ir gausingiems įrodymams bei liudijimams. Jeigu atsirastų tikrų ir vertų pasvarstyti, Mes pirmieji juos pripažinsime ir su jais skaitysimės. Bet kas gali, pavyzdžiui, kaltinti politika, ir tai Valstybei pavojinga, kai kuriuos nurodymus ir nusiskundimus dėl pikto elgesio, nusiskundimus, įvykusius prieš paskutinius

faktus, padarytus Kat. Veikimui daug kartų ir daugely vietų? Arba kas gali remtis priverstais ir jėga išreikalautais pasisakymais, kas, kaip Mums yra žinoma, kai kuriose vietose įvyko?

Priešingai, tarp sekvestruotų dokumentų rasis be galo daug įrodymų ir paliudijimų gilaus ir nuolatinio religingumo bei religinio veiklumo tiek viso Kat. Veikimo, tiek ypatingai jaunimo ir studentų sąjungų. Pakaktų paskaityti ir įvertinti, kaip Mes patys daugelį kartų esame padarę, programas, apyskaitas, kongresų paskaitas, religinių studijų ir maldos savaičių, rekolekcijų, praktikuoto ir platinto šventų Sakramentų priėmimo, apologetinių konferencijų, katechetinių studijų ir veikimo darbus, bendradarbiavimą ir tikros bei krikščioniškos meilės iniciatyvą šv. Vincento skyriuose ir kitur, bendradarbiavimą ir veikimą misijoms.

Tokių faktų ir dokumentų akivaizdoje, pažvelgus į realybę, yra aišku, kodėl Mes visuomet sakėme ir sakome, jog kaltinti Italijos Kat. Veikimą politika buvo ir yra grynas šmeižtas. Faktai įrodė, ko tuo buvo siekiama ir kas rengiama: retai kada taip didelėje plotmėje pasikartojo vilko ir ėriuko pasakėčia, ir istorija negalės to nepaminėti.

Mes aiškių aiškiausiai įsitikinę, kad esame ir laikomės religinėje plotmėje, niekuomet netikėjome, kad labiausiai katalikų ir dar italų katalikų būsime laikomi „svetima valdžia".

Apaštalų valdžios, Mums neverčiausiems Dievo suteiktos, dėka viso pasaulio geri katalikai (Jūs, Gerbiamieji Broliai, tai labai gerai žinote) Romą laiko visų ir kiekvieno jų antrąja tėvyne. Nelabai seniai vienas valstybės vyras, kuris tikrai liks vienas iš geriausiųjų ir kuris nėra katalikas, nei katalikybės draugas, viešame politiniame susirinkime pasakė, kad negalima laikyti svetima valdžia tos, kurios klauso dvidešimt milijonų vokiečių.

Sakyti, kad nė viena pasaulio valdžia nebūtų leidusi tos padėties, kurią Italijoje sudarė Kat. Veikimas, reikia visiškai nežinoti arba užmiršti, kad

visose pasaulio valstybėse, iki Kinijos, yra, gyvuoja ir veikia Kat. Veikimas, labai dažnai pasekąs savo visuma ir net smulkmenomis Italijos Kat. Veikimu, labai dažnai su formomis ir organizacinėmis smulkmenomis lygiai tokiomis pat, kaip Italijoje. Nė vienoje pasaulio Valstybėje niekuomet Kat. Veikimas nebuvo laikomas Valstybei pavojingu; nė vienoje pasaulio Valstybėje Kat. Veikimas nebuvo taip biauriai persekiojamas (nematome, kuriais žodžiais geriau galėtume išreikšti realybę ir faktų tikrumą), kaip šioje Mūsų Italijoje ir šioje pačioje Mūsų, kaip Romos Vyskupo, sostinėje; šitokia padėtis tikrai yra kvaila ne Mūsų, bet prieš Mus padaryta.

Esame pasiėmę, Garbingieji Broliai, sunkų ir nemalonų darbą; Mums rodėsi, kad turime meilės ir tėviško teisingumo pareigos ir ją tokia dvasia esame atlikę, tikra šviesa nušviesdami faktus ir tikrovę, kuriuos kai kurie Mūsų sūnūs, gal ne visai sąmoningai, kitų Mūsų sūnų nenaudai nušvietė klaidingai.

III. Popiežius daro išvadas, kurias jam uždeda apaštališkos pareigos. 6. Norima išplėšti iš Bažnyčios jaunimą.

Štai pirmoji pastaba ir išvada: iš viso to, ką esame išdėstę, dar daugiau iš pačių įvykių, tokių, kokie jie yra įvykę, aišku, kad Kat. Veikimui primetamas politinis aktyvumas, viešas ar slaptas kai kurių jo grupių režimui ir partijai priešingumas, kaip lygiai ta atsitiktinė prieglauda ir globa, suteikta ir palaikyta partijai priešingiems po Kat. Veikimo vėliava (žiūr. Direktorijos komunikatas 1931 m. birželio 4 d.), visa tai yra tik pretekstas ar net pretekstų rinkinys: drįstame sakyti, kad net pats Kat. Veikimas yra irgi tik pretekstas; kas buvo bandyta padaryti, tai noras išplėšti iš Kat. Veikimo, o per jį iš Bažnyčios, jaunimą ir tai visą jaunimą. Tai yra taip tikra, kad po tiek apie Kat. Veikimą kalbų užpulta Jaunimo Sąjungos, ir tai nepasitenkinta vien Kat. Veikimo Jaunimo Sąjungomis, bet triukšmingai ištiesta ranka į sąjungas ir veikimą, kuris rūpinasi tik malda ir pirmųjų religijos žinių suteikimu, būtent, į Marijos Dukterų Kongregaciją

ir Oratoriją; jos pultos su tokiu triukšmu, jog dažnai patiems teko pripažinti stambią klaidą.

Šis esminis punktas yra plačiai patvirtintas kitur. Pirmiausia jis patvirtintas ankstybesniu daugiau ar mažiau atsakingų elementų teigimu; taip pat teigimu labiausiai įtakingų partijos ir režimo asmenų, — tai paskutiniai įvykiai pilnai išaiškino ir galutinai patvirtino.

Toks patvirtinimas buvo padarytas dar aiškiau ir kategoriškiau, pasakytume iškilmingiau ir smarkiau, to, kuris ne tik viskam atstovauja, bet ir viską gali oficialinėje spaudoje, skiriamoje jaunimui, ir pasikalbėjimuose, skiriamuose paskelbti užsieniuose, ir tai pirmiau užsieniuose, kaip viduje o paskutiniu laiku pranešimuose ir komunikatuose spaudos atstovams.

7. Paliestos sielų ir Bažnyčios šventosios teisės.

Tuojau ir neišvengiamai kyla antroji pastaba ir išvada. Visai neatsižvelgta į Mūsų pakartotinus pareiškimus ir protestus, neatsižvelgta į Jūsų, Garbingieji Broliai, Italijos Vyskupai, protestus ir pareiškimus dėl Kat. Veikimo prigimties bei tikro ir realaus veikimo ir dėl švenčiausių bei neliečiamų sielų ir Bažnyčios teisių, kurios joje yra atstovaujamos ir įasmenintos.

Sakome, Garbingieji Broliai, „švenčiausios ir neliečiamos sielų ir Bažnyčios teisės", ir tai yra visų rimčiausia pastaba ir išvada, labiau negu kitos įsidėmėtina. Jau daug kartų, kaip tai yra žinoma, Mes esame pareiškę Mūsų, tikriau Bažnyčios, mintis apie tiek svarbius ir esminius dalykus, ir todėl Jums, Garbingieji Broliai, ištikimi Izraeliuje mokytojai, nenorėtume daugiau pasakyti, bet negalime nepridurti Jus apsupantiems brangiems žmonėms, kuriuos Dievo pavedami ganote ir valdote ir kurie dabar niekaip kitaip, kaip tik per Jus, gali sužinoti jų sielų bendrojo Tėvo mintį.

Sakėme: „švenčiausios ir neliečiamos sielų ir Bažnyčios teisės". Čia kalbama apie sielų teisę siekti didesnių dvasios turtų ugdančioje vadovy-

bėje ir veikime Bažnyčios, kuri viena šiai vadovybei ir šiam veikimui turi įgaliojimą ir kuri yra dieviškai įsteigta šia antgamtine prasme bei pagrįsta Dievo Atpirkėjo Krauju, reikalingu ir būtinų visiems, kas galėtų dalyvauti dieviškame atpirkime. Čia kalbama apie taip išugdytų sielų teisę teikti atpirkimo turtus kitoms sieloms, bendradarbiaujant hierarchinio apaštalavimo veikime.

Turint galvoje šias dvejopas sielų teises, apie kurias ką tik kalbėjome, esame linksmi ir didžiuojamės galėdami kovoti gerą kovą už sąžinės laisvę, ne už tokią sąžinės laisvę (kaip kai kurie gal per neapsižiūrėjimą Mums yra sakę), kuri yra dviprasmiška ir dažnai panaudojama tam, kad pabrėžtų visišką sąžinės priklausomybę, kuri Dievo sutvertai ir atpirktai sielai yra tikra nesąmonė.

Be to, čia kalbama apie nemažiau neliečiamą Bažnyčios teisę vykdyti įsakytą dieviškąjį pavedimą, kurį jai yra skyręs dieviškasis Steigėjas, — teikti sieloms, visoms sieloms visus tiesos ir gėrio turtus tiek doktrininius, tiek ir praktinius, kuriuos jis pats pasauliui yra davęs. „Euntes docete omnes gentes... docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis" [5]). „Eikite ir mokykite visas tautas... mokydami juos laikyti visa, ką tik esu jums įsakęs". O kurią vietą turėjo užimti šiame visuotiniame ir pilnutiniame įgaliojime vaikai ir jaunimas, dieviškasis sielų Mokytojas, Sutvėrėjas ir Atpirkėjas pats yra nurodęs savo pavyzdžiu ir ypač šiais atmintinais ir nuostabiais žodžiais: „Leiskite mažutėlius pas mane ateiti ir nekliudykite jiems..." „Šie mažutėliai, kurie (tarytum dieviškuoju nujautimu) pasitiki manimi, jiems yra užtikrinta dangaus karalystė, kurių angelai sargai ir gynėjai visuomet mato dangiškojo Tėvo veidą; vargas tam žmogui, kuris papiktins vieną šių mažutėlių". „Sinite parvulos venire ad me et nolite prohibere eos... qui in me credunt... istorum est enim regnum coelorum; quorum Angeli semper vident faciem Patris qui in coelis est; Vae homini

illi per quem unus ex pusillis istis scandalizatus fuerit" [6]).

8. Bažnyčia pripažįsta valstybės teises, bet smerkia valstybės dievinimą.

Ir štai esame akivaizdoje visos visumos autentiškų tvirtinimų ir nemažiau autentiškų faktų, kurie neabejotinai iškelia aikštėn mėginimus, — didele dalimi jau įvykdytus — ištisai monopolizuoti jaunomenę nuo pirmosios kūkikystės iki subrendusio amžiaus metų, pilnutinei ir išimtinai partijos ir režimo naudai, paremtai tokia ideologija, kuri aiškiausiai virsta tikra ir grynai stabmeldiška statolatrija (valstybės dievinimas. Vert.), kuri yra priešinga tiek prigimtoms šeimos, tiek ir antgamtinėms Bažnyčios teisėms. Iškelti ir įvykdyti tokį monopolį ir, turint tokią intenciją persekioti Kat. Veikimą, kas nuo tam tikro laiko pradedama daugiau ar mažiau atvirai daryti, kad užgniaužti tuo tikslu, kaip tai neseniai padaryta, Jaunimo Sąjungas, — visa tai yra lygu kliudymui, kad jaunimas neitų prie Jėzaus Kristaus, nes tai yra kliudymas eiti Bažnyčion, o kur yra Bažnyčia, ten yra ir Jėzus Kristus. Ir prieita prie to, kad jis smurto būdu išplėšiamas iš Kristaus ir Bažnyčios globos.

Jėzaus Kristaus Bažnyčia niekuomet nėra ginčijusi Valstybės teisių ir pareigų auklėti piliečius, ir Mes patys esame jas priminę ir paskelbę Mūsų neseniai išleistoje Enciklikoje apie krikščionišką jaunuomenės auklėjimą; tos teisės ir pareigos yra neginčijamos tol, kol jos pasilieka grynai Valstybės kompetencijos ribose, kompetencijos, kuri savo ruožtu yra Valstybės uždavinių aiškiai apibrėžta, uždavinių, kurie tikrai yra ne tik kūniniai ir medžiaginiai, bet patys savyje būtinai laikosi žemės ir laiko ribų prigimties.

Dieviškas ir visuotinis pavedimas, kurį Jėzus Kristus savo Bažnyčiai išimtinai bei nepakeičiamai tik jai vienai suteikė, siekia amžinojo, gamtinio ir antgamtinio prado; ta dalykų santvarka iš vienos pusės yra griežtai privaloma kiekvienam galvojančiam tvariniui, kuriam, iš kitos pusės, dėl jo

prigimties visa kita turi būti priklausoma ir palenkta.

Jėzaus Kristaus Bažnyčia tikrai neišeina iš savo paskirties ribų ne tik tada, kai ji teikia sieloms pirmuosius ir būtinuosius antprigimtinio gyvenimo principus bei elementus, bet ir tada, kai ji šį gyvenimą pažadina ir savo laiku bei pagal išgales išvysto, ir tai tokiais būdais ir priemonėmis, kokius ji mano esant tinkamiausius, net siekdama paruošti šviesų ir veiklų bendradarbiavimą hierarchijos apaštalavimui. Jėzus Kristus suteikė iškilmingą pareiškimą, jog jis atėjo kaip tik tuo tikslu, kad sielos ne tik turėtų šiokią tokią antprigimtinio gyvenimo pradžią ir pagrindą, bet kad jos gausiau jų turėtų. „Ego veni ut vitam habeant et abundantius habeant" [7]). — „Aš atėjau, kad turėtų gyvenimo, ir apsčiau turėtų". Pats Jėzus Kristus padėjo Kat. Veikimo pirmuosius pagrindus, pats parinkdamas ir auklėdamas apaštaluose ir mokiniuose savo dieviškos pasiuntinybės bendradarbius; šis pavyzdys buvo tuojau pirmųjų apaštalų pasektas, kaip tatai mums liudija Šventasis Raštas.

Tad išvadoje yra nepateisinama ir nesuderinama su kataliko vardu ir su praktika, jei paprasti tikintieji pradėtų mokyti Bažnyčią ir jos Galvą to, ko turi užtekti sieloms auklėti ir ugdyti, joms išganyti, kokius skleisti visuomenėje, ypatingai jaunimo tarpe, tikėjimo principus ir kaip pilnai jos gyvenimui pritaikyti.

Prie šio nepateisinamo noro prisideda dar aiškiausias visiško nekompetentingumo ir visiško kalbamojo dalyko nežinojimo pasireiškimas. Paskutiniai įvykiai turėjo visiems atidaryti akis, kada aiškiausiai yra parodę tai, kas per keletą metų pasiekta ne palaikant, bet naikinant ir ardant tikrąjį religingumą krikščioniško ir pilietinio auklėjimo srityse. Jūs žinote, Garbingieji Broliai, Italijos Vyskupai, iš Jūsų ganytojinio patyrimo, kaip rimta ir esminė yra klaida manyti ir kitus tikinti, jog Bažnyčios darbas, išvystytas Kat. Veikime, yra suroga-

tas ir nereikalingas, kada į mokyklas buvo įvesta religijos dėstymas ir partijos bei režimo jaunimo sąjungoms buvo paskirti dvasios vadai. Vienas ir antras dalykas yra tikriausiai reikalingi; be jų mokyklos ir minėtos sąjungos neišvengiamai ir labai greitai fatališku, logišku ir psichologišku būtinumu taptų stabmeldiškos. Šie dalykai yra tad reikalingi, bet nepakankami: per religinį mokymą ir per šį kunigų dalyvavimą Jėzaus Kristaus Bažnyčia negali savo dvasinio ir antgamtinio veikimo realizuoti tik minimumu, ir tai tokiose vietose ir tokioje aplinkoje, kurios Bažnyčiai nepriklauso, kur rūpinamasi išmokyti dar daugelio kitų dalykų ir visai kitokių lavinimų, kur dažnai įsakymus duoda visai kitus, mažai ar net visai Bažnyčiai nepalanki vyresnybė ir kuri neretai žodžiu ar gyvenimo pavyzdžiu daro priešingos įtakos.

Mes sakėme, kad paskutiniai įvykiai neabejotinai ir galutinai įrodė tai, kad per pastaruosius metus nebuvo galima ne tik išgelbėti, bet tiek pražudyta ir sunaikinta tikrojo religingumo ir auklėjimo, jau nesakome, krikščioniškoje, bet net dorovinėje ir pilietinėje srityje.

Iš tikrųjų, matėme jų veikime religingumą, kuris priešinasi vyresniosios Religijos Vadovybės patvarkymams, kuris liepia ir padrąsina jos neklausyti, religingumą, kuris virsta persekiojimu ir mėgina sunaikinti visa tai, ką vyrausiasis religijos Vadas labiausiai brangina ir turi širdyje; religingumą, kuris leidžia kilti ir kelia įžeidimus žodžiais ir veiksmais prieš visų tikinčiųjų Tėvo asmenį, net ligi to, kad šaukiama šalin jį ir mirtis jam; tikri tėvažudystės mokytojai. Panašus religingumas jokiu būdu negali būti suderintas su katalikų mokslu ir praktika, bet jis yra greičiau tas, ką galime išgalvoti labiausiai priešingo tiek vienam, tiek kitam.

Prieštaravimas yra daug rimtesnis pats savaime ir esmingesnis savo pasekmėmis, kai jis pasireiškia ne tik išorėje įvykdytais ir atbaigtais faktais,

bet taip pat, kada jis glūdi principuose ir pagrinduose, kurie skelbiami programiniais ir pagrindiniais.

9. Fašistų ideologija nėra suderinama su katalikų mokslu ir prigimtąja teise.

Tokia Valstybės sąvoka, kuri jaunas kartas visus ir be išimties nuo pirmųjų metų iki suaugusio amžiaus daro Valstybei priklausomas, katalikui nėra suderinama su katalikų mokslu nei su šeimos prigimtąja teise. Katalikui yra nesuderinamas dalykas su katalikų mokslu, kad Bažnyčia ir Popiežius pasitenkintų išviršine religijos praktika (Mišios ir Sakramentai), o visas kitas auklėjimas visiškai priklausytų Valstybei.

Klaidingas ir iškreiptas mokslas bei pagrindai, kuriuos esame tik ką pažymėję ir apgailestavę, paskutinių metų bėgyje yra pasireiškę jau ne pirmą kartą, ir, kaip yra žinoma, su Dievo pagalba nesame prasilenkę su Mūsų apaštališka pareiga iškelti juos aikštėn ir pastatyti prieš tikrus katalikų mokslo dėsnius ir neliečiamas Jėzaus Kristaus Bažnyčios ir jo dieviškuoju Krauju atpirktų sielų teises.

Bet nepaisant labai vertų dėmesio samprotavimų, pageidavimų ir sugestijų, kuriuos Mes iš įvairių, kartais net labai reikšmingų vietų esame gavę, visuomet susilaikydavome nuo formalinių ir aiškių pasmerkimų, net vis norėjome tikėti, kad bendradarbiavimas yra galimas ir suderinamas, kas kitiems atrodė neleistina. Taip elgėmės dėl to, jog manėme, tikriau troškome, kad pasiliktų galimybė bent abejoti, jog turime reikalo su perdėtais, atsitiktinais ne visai atsakingų elementų tvirtinimais ir veiksmais, vienu žodžiu, su tvirtinimais ir veiksmais, prikištinais didžiausia dalimi labiau asmenims ir aplinkybėms, negu tikrai ir tiesioginiu būdu progamoms.

Paskutiniai įvykiai ir tvirtinimai tų, kurie juos paruošė, lydėjo ir aiškino, atima mums pageidaujamą galimybę, ir Mes turime pasakyti ir tai sakome, kad lieka katalikai tik iš vardo ir krikšto — prieštaraujant kataliko vardo reikalavimams ir paties krikšto įžadams, — kas priima ir vykdo pro-

gramą, kurioje yra mokslas ir dėsniai tiek priešingi Jėzaus Kristaus Bažnyčiai ir sielų teisėms, kai nepripažįsta, užgauna ir persekioja Kat. Veikimą, tai yra visa, kas Bažnyčiai ir jos Galvai aiškiausiai yra visų brangiausia ir visų mieliausia. Šiame dalyke yūs klausiate Mūsų, Garbingieji Broliai, ką reikia manyti ir galvoti šviesoje to, kas įvyko, apie priesaikos formulę, kuri įpareigoja net vaikus ir mergaites nediskutuojant vykdyti įsakymus, kurie, kaip esame matę, prieš bet kokią teisybę ir teisingumą gali įsakyti pasikėsinti prieš Bažnyčios ir Dievo teises, kurios savo esme yra šventos ir neliečiamos, ir tarnauti visomis savo jėgomis, prireikus net ir liejant krauja revoliucijos reikalams, kurie išplėšia iš Bažnyčios ir atitraukia nuo Kristaus jaunimą, kurie augina jaunas jėgas neapykantai, smurtui, nepagarbai, neišskiriant net paties Popiežiaus asmens, kaip paskutiniai įvykiai yra pilnai įrodę.

Kai klausimas pastatomas tokia prasme, tai atsakymas, katalikybės ir net grynai žmoniškumo atžvilgiu, gali būti tik vienas, ir Mes, Garbingieji Broliai, tai patvirtiname tą atsakymą, kurį Jūs jau esate davę; panaši priesaika, tokia, kokia ji yra, yra neleistina.

IV. 10. Kaip elgtis katalikams partijos nariams.

Ir štai prie mūsų susirūpinimų, didžiausių susirūpinimų, tai gerai jaučiame, prisideda ir Jūsų, Garbingieji Broliai, rūpesčiai, ypatingai Jūsų, Italijos Vyskupai. Mums labiau už viską rūpi toks didelis skaičius Mūsų sūnų, jaunuolių ir mergaičių, įrašytų ir priimtų su tokia priesaika. Giliai atjaučiame abejonių kankinamas sąžines (skausmai ir abejonės, kurie Mus pasiekia, yra tikriausi to įrodymai) kaip tik dėl tos priesaikos, ypač po įvykusių atsitikimų.

Suprasdami gyvenamos valandos daugybę sunkumų ir žinodami, kad įsirašymas partijon ir priesaika daugybei žmonių yra sąlyga jų tarnybai, jų duonai ir jų pragyvenimui, ieškojome priemonių, kurios sugrąžintų sąžinėms ramybę, sumažindamos

iki galimo minimumo išorės sunkenybes. Ir mums atrodo, kad ši priemonė tiems, kurie jau yra įsirašę, galėtų būti ta, jog prieš Dievą ir prieš savo sąžinę kiekvienas pridėtų sąlygą: „išskyrus Dievo ir Bažnyčios įstatymus", arba: „išskyrus gero krikščionio pareigą", su tvirtu pasiryžimu pareikšti tai net viešai, jei atsirastų reikalo.

Ten, iš kur kyla visi nurodymai ir įsakymai, norėtume nukreipti prašymą, prašymą Tėvo, kuris nori padėti sąžinėms daugybei savo sūnų Jėzuje Kristuje, tai yra, kad ta sąlyga būtų įvesta į priesaikos formulę, jei jau nenorima padaryti geriau, daug geriau, tai yra apleisti priesaiką, kuri savyje yra religinis aktas ir kuriai tikriausiai netinka toji vieta — partijos bilietėlis.

Rūpinomės kalbėti ramiai, bet tuo pat laiku visai aiškiai, tačiau negalime nesirūpinti, ar būsime gerai suprasti, nesakome Jūsų, Garbingieji Broliai, kurie visada ir ypač šiandien esate vienybėje su Mūsų mintimis ir jausmais, bet visų kitų. Ir dėl to priduriame, kad visu tuo, ką iki čia esame pasakę, nenorėjome pasmerkti partijos ir režimo, kaip tokio.

Nenorėjome pabrėžti ir pasmerkti visa tai, ką jų programoje ir veikime esame matę ir konstatavę priešinga katalikų mokslui ir praktikai ir dėl to nesuderinama su katalikų vardu ir tikėjimu. Tai darydami esame atlikę Apaštališkos Pasiuntinybės tikrą pareigą prieš visus Mūsų sūnus, kurie priklauso partijai, kad jie galėtų pasirūpinti savo, kaip katalikų, sąžine.

Be to, tikime, kad tuo pat laiku esame padarę pačiai partijai ir režimui gerą darbą. Iš tiesų, kokį interesą ir kokią naudą gali jie turėti tokiame katalikų krašte, kaip Italija, laikydami savo programoje idėjas, dėsnius ir praktiką, nesuderinamus su kataliko sąžine? Tautų, kaip ir atskirų asmenų, sąžinė visuomet grįžta į save ir ieško anksčiau ar vėliau iš akių dingusių ir apleistų kelių.

Tenesako, kad Italija yra katalikiška, tik antiklerikališka, tai suprantant tam tikrose ypatingo dėmesio vertose ribose. Jūs, Garbingieji Broliai, kurie gyvenate didelėse ir mažose Italijos vyskupijose nuolatiniame kontakte su viso krašto žmonėmis, Jūs kasdien žinote ir matote, kaip jie, jei tik yra neklaidinami ir nekiršinami, yra toli nuo bet kokio antiklerikalizmo. Visiems, kurie arčiau pažįsta istoriją, yra žinoma, kad antiklerikalizmas Italijoje turėjo reikšmės ir jėgos, kurią jai buvo įpiršusi masonerija ir liberalizmas, kurie valdė kraštą. Mūsų laikais tas visuotinis entuziazmas sujungė ir privedė, kaip dar niekuomet, visą kraštą prie Laterano sutarčių pasirašymo dienos ir nebūtų leidęs vėl antiklerikalizmui įsigalėti, jei šis rytojaus dieną po tų sutarčių pasirašymo nebūtų iššauktas ir nepadrąsintas. Paskui, paskutinių įvykių įsakymai ir patvarkymai antiklerikalizmą pažadino veikti ir jį, kaip visi galėjo matyti ir konstatuoti, vėl sustabdė. Ir be jokios abejonės, išlaikyti jį reikiamose ribose būtų užtekę šimtosios ar tūkstantinės dalies tų priemonių, kurios plačiai buvo panaudotos prieš Kat. Veikimą ir kuriomis ką tik palietė tai, ką jau visas pasaulis žino.

Kito, ir tai daug rimtesnio rūpesčio Mums sudaro netolima ateitis. Viename oficialiniame ir iškilmingesniame negu paprastai posėdyje, ir tai tuojau po paskutinių Mums, visos Italijos ir viso pasaulio katalikams tokių skaudžių įvykių su Kat. Veikimo žala, buvo pareikšta „nepakeista pagarba Katalikų religijai, jos Vyriausiam Vadui ir t. t. „Nepakeista" pagarba: taigi ta pati, be jokių pakeitimų, kurią esame patyrę; taigi ta pati pagarba, kuri pasireiškė tiek gausiomis, kiek ir biauriomis policinėmis priemonėmis, paruoštomis slapta, kadangi tai buvo nedraugiškas netikėtinumas, ir taip triukšmingai panaudotomis kaip tik Mūsų gimimo dienos sukaktuvių išvakarėse, kai iš viso katalikų ir net nekatalikų pasaulio buvo pareikšta tiek malonumo ir gerumo; taigi ta pati pagarba, kuri pasireiškė

smurtu ir nepagarba ir įvyko visai nevaržoma. Tad ko pagaliau galime tikėtis ar, tikriau, ko neturime laukti? Buvo ir tokių, kurie klausė, ar šitas keistas kalbėjimo ir rašymo būdas tokiomis aplinkybėmis ir taip arti panašių faktų buvo visiškai be ironijos, ar labai liūdnos ironijos, kuria Mes, kiek tas Mus liečia, nenorime tikėti.

Tame pačiame kontekste ir su „nepakeista pagarba" glaudžiame sąryšy (tad tuo pačiu adresu) buvo primetama „prieglauda ir globa", suteikta išsilikusiems partijos priešininkams, ir buvo „įsakoma devynių tūkstančių Italijos fašistų būrių vadams" savo veikime vaduotis tais nurodymais. Ne vienas Jūsų, Garbingieji Broliai, Italijos Vyskupai, jau esate patyrę, suteikdami net liūdnų žinių, tokių primetimų ir tokių įsakymų išdavas, pasireiškusias biauriais sekimais, grasinimais, įškundimais ir nedavimais ramybės. Ką tad žada Mums ateitis? Ko negalime ir turime tikėtis (nesakome bijotis, nes Dievo baimė naikina žmonių baimę), kada yra pasiryžę, o tai tikėti turime pagrindo, neleisti Mūsų Jauniems Katalikams susirinkti net slapta, grasindami didelėmis bausmėmis jų vadams?

Ko tad naujo Mes reikalaujame, ką Mums rengia ar kuo grasina ateitis?

V. 11. Popiežius kviečia katalikus pasitikėti Dievu.

Kaip tik šiame abejojimų ir susirūpinimų sūkuryje, į kurį žmonės Mus įtraukė, visoks susirūpinimas, Garbingieji Broliai, dingsta, išnyksta ir Mūsų dvasia persiima tikriausia ir pilna paguodos viltimi, nes ateitis yra Dievo rankose, ir Dievas yra su Mumis, o „si Deus nobiscum, quis contra nos? — „Jeigu Dievas su mumis, kas prieš mus? [8]).

Dieviškojo palankumo ir pagalbos tikriausią ženklą ir įrodymą Mes jau matome ir jaučiame Jūsų, Garbingieji Broliai, pritarime ir bendradarbiavime. Jei esame gerai informuoti, neseniai buvo pasakyta, kad dabar Kat. Veikimas yra Vyskupų rankose, todėl nieko daugiau nereikia bijoti. Visa tai yra gera, labai gera, išskiriant tą „daugiau nieko", lyg pirmiau reikėjo ko nors bijoti, ir išsky-

rus tą „dabar", lyg pirmiau, ir tai nuo pačios pradžios, Kat. Veikimas visuomet nebūtų buvęs esminiu būdu diecezinis ir Vyskupų priklausomas (kaip aukščiau esame pabrėžę) ir dėl to, ypač dėl to, visuomet turėjome tikriausios vilties, kad Mūsų nurodymai buvo sekami ir vykdomi. Dėl to, kad buvo pažadėta neabejotina Dievo pagalba, Mes buvome ir būsime pilnoje vilties ramybėje net ir tada, jei Mūsų varginimai — pavadinsime juos atitinkamu žodžiu: persekiojimai — vis dar tęsis ir didės. Mes žinome, kad Jūs esate ir tokie jaučiatės, Mūsų Broliai Episkopate ir Apaštalavime; Mes ir Jūs, Garbingieji Broliai, žinome, kad esate įpėdiniai tų Apaštalų, kuriuos šv. Povilas pavadino aukščiausio kilnumo vardu, būtent, „Kristaus garbe" [9]; Jūs žinote, kad ne mirtingas žmogus, nors jis būtų Valstybės ar Vyriausybės Galva, bet Šventoji Dvasia Jus pastatė Petro skiriamose srityse valdyti Dievo Bažnyčios. Šiuos ir daugelį kitų šventų ir aukštų dalykų, kurie Jūs, Garbingieji Broliai, liečia, aiškiausiai nežino ar užmiršta tie, kurie Jus, Italijos Vyskupus, mano esant ir vadina „Valstybės valdininkais", nuo kurių taip aiškiai atsiskiria net pati priesaikos formulė, kurią reikia duoti Monarchui ir kurioje yra išreikšta bei pasakyta: „kaip pritinka Katalikų Vyskupui".

Paskui didelis ir tikrai neįkainojamas Mūsų vilties pagrindas yra taip pat didelė daugybė maldų, kurias Jėzaus Kristaus Bažnyčia iš visų pasaulio dalių siunčia Dieviškam Steigėjui ir jo Švenčiausiajai Motinai už matomąją Bažnyčios Galvą, šv. Petro Įpėdinį, lygiai taip, kaip prieš dvidešimt amžių, kada persekiojimas palietė paties Petro asmenį: maldos šventų ganytojų ir žmonių dvasininkijos ir tikinčiųjų, vienuolių vyrų ir moterų, suaugusių ir jaunuolių, vaikų ir mergaičių; maldos kilniausiomis ir sėkmingiausiomis formomis, būtent: šventos Mišios ir Komunijos, suplikacijos, adoracijos ir atsiteisimo valandos, laisvas marinimasis ir krikščioniškai iškentėti vargai; maldos, apie kurias šiomis

dienomis ir tuojau po liūdnų įvykių iš visų pusių Mus pasiekė pilni paguodos balsai, gal niekuomet tiek gausūs ir pilni paguodos, kaip šio Apaštalų Kunigaikščių minėjimo šventės metu ir iškilmingą dieną, kurią, dieviškojo gerumo leidimu, galėjome baigti šią Mūsų Enciklką.

Prašantiems yra Dievo visa pažadėta: jei jau nebus suardytoje padėtyje pragiedrėjimo ir ramybės, tai bent visi įsigys krikščioniškojo kantrumo, šventos drąsos, neapsakomo džiaugsmo kęsti su Jėzumi ir dėl Jėzaus, su jaunimu ir dėl jaunimo, kurį jis taip pamilo, ir tai iki vien dieviškai Širdžiai žinomai valandai, kuri neklaidingai tiesos ir gėrio reikalams yra naudingiausia.

Kadangi iš tokios daugybės maldų visko galime tikėtis ir kadangi Dievui, kuris maldai viską pažadėjo, visa yra galima, turime tvirtos vilties, kad jis apšvies protus tiesai ir palenks žmonių valią į gėrį tiek, kad Dievo Bažnyčiai, kuri nesistengia paveržti iš Valstybės to, kas Valstybei priklauso, nebus ginčijama tai, kas jai priklauso, būtent: krikščioniškas jaunuomenės auklėjimas ir ugdymas ir tai priklauso jai ne iš žmonių malonės, bet iš Dieviškojo pavedimo, kurio ji visuomet nenusileisdama ir su visu tvirtumu, kuris negali baigtis ir būti palaužtas, reikalavo ir reikalaus, kadangi jis turi pagrindą ne žmonių pritarime ir išskaičiavimuose arba įvairiais laikais ir įvairiose vietose dažnai besikeičiančiose žmonių ideologijose, bet dieviškame ir neliečiamame sutvarkyme. Mumyse taip pat sužadina pasitikėjimo ir vilties tas gėris, kuris neabejotinai gaunamas, pažinus tokią tiesą ir tokias teises. Visų atpirktųjų Tėvas ir Vietininkas to Atpirkėjo, kuris, išmokęs ir įsakęs visiems mylėti savo priešus, mirė atleisdamas savo kankintojams, nėra ir niekuomet nebus bet kieno priešas, ir to laikysis visi geri ir tikri jo sūnūs katalikai, kurie nori būti to vardo verti; bet jie niekuomet negalės dalyvauti, prisitaikyti ir pritarti toms minties ir veikimo normoms bei dėsniams, kurie yra priešingi

Bažnyčios ir sielų teisėms ir todėl prieštarauja paties Dievo teisėms.

Kaip labai pageidaujama šiame nepataisomame protų ir valios pasidalijime taikinga ir rami minčių bei jausmų vienybė, kuri su laimingu būtinumu atsilieptų vaisingame visų bendradarbiavime bendrajam visų labui, ir tai džiaugsmingai pritariant viso pasaulio katalikams, o ne visiems papeikiant ir pasipiktinant, kaip kad dabar yra. Maldaujame visokio gailestingumo Dievą, užtariant jo Švenčiausiajai Motinai, kurios garbės jubilejų ką tik minėjome, ir šventiesiems Apaštalams Petrui ir Povilui, kad jis suteiktų matyti tai, kas tinka daryti, ir duotų jėgos tai įvykdyti.

Mūsų Apaštališkas palaiminimas, kaip visokios dieviškos palaimos linkėjimas ir laidas, tenužengia Jums, Garbingieji Broliai, Jūsų dvasininkijai, Jūsų tikintiesiems ir tepasilieka visuomet.

Romoje, Vatikane, šventųjų Apaštalų Petro ir Povilo šventėje, 1931 metų birželio 29 d.

Popiežius P i j u s XI

[1]) Iz. 38, 17;
[2]) Ps. 93, 19;
[3]) Luk. 22, 28;
[4]) II Kor. 7, 4;
[5]) Ps. 26, 12;
[6]) Žiūr. Direktorijos komunikatas 1931 m. birželio 4 d.;
[7]) Mat. 28, 19-20;
[8]) Mat. 19, 13 seq. 18, 1 seq.;
[9]) Jon. 10, 10;
[10]) Rom. 8, 31;
[11]) II Kor. 8, 23;

JO ŠVENTYBĖS P. PIJAUS XI ENCIKLIKA

APIE BEDIEVIŠKĄJĮ KOMUNIZMĄ

(Divini Redemptoris)

Garbingieji Broliai,

Sveikinimas ir Apaštališkas Palaiminimas

Dieviškojo Atpirkėjo pažadėjimas apšviečia pačią žmonijos gyvenimo pradžią. Viltis susilaukti geresnių laikų švelnino žmonėms skausmą dėl nustotojo rojaus. Ji lydėjo juos visu rūpesčių ir vargų kupinu keliu, kol, „atėjus laiko pilnybei" [1]), pasirodė Išganytojas. Jis įvykdė tai, ko visi taip ilgai troško ir laukė. Jis pradėjo naują laikotarpį, visuotinės krikščioniškosios kultūros laikotarpį. Toji kultūra be galo praneša visa, ką kai kurios pranašesnės tautos ligi tol dideliu jėgų įtempimu ir sunkiu darbu buvo pasiekusios.

Bet kova tarp gero ir pikto pasiliko pasaulyje, kaip liūdnas Adomo kaltės ir gimtosios nuodėmės padarinys. Senasis gundytojas niekuomet nepaliovė apgaudinėjęs žmonių savo melagingais pažadais. Todėl, slenkant laikams, ėjo vis žmonių gyvenime vieni po kitų sutrikimai ligi pat mūsų dienų. Jomis kilo naujas perversmas, kurs, galima sakyti, arba visur jau siaučia, arba rimtai grūmoja. Savo didumu ir žiaurumu pralenkia jis visa, ką tik Bažnyčia yra iškentėjusi per visus ligi šiol buvusius persekiojimus. Ištisos tautos yra atsidūrusios pavojuje patekti į baisesnę barbarybę negu toji, kurioje buvo didesnioji žmonijos dalis, ligi Atpirkėjui ateisiant.

Jūs, Garbingieji Broliai, be abejo, ju numanote, apie kokį pavojų Mes čia kalbame. Jį sudaro bolševikiškas ir bedieviškas komunizmas. Jis siekia visiškai išgriauti socialinę santvarką ir išardyti pačius krikščioniškosios kultūros pamatus.

I

Kaip Bažnyčia žiūri į komunizmą?

Esant tokiam pavojui, Bažnyčia negali tylėti ir netylėjo. Netylėjo šis Apaštalų Sostas, gerai žinodamas savo ypatingą uždavinį ginti tiesą, teisingumą ir visas amžinąsias gėrybes, kurias niekina ir puola komunizmas Nuo pat tų laikų, kai apsišvietusieji sluogsniai pradėjo atpalaiduoti žmoniją nuo religijos ir dorovės saitų, Mūsų Pranokėjai ėmė atvirai ir aiškiai nurodinėti, kokios bus to nukrikščioninimo pasekmės. Dėl komunizmo tenka pasakyti, kad jau Garbingasis Mūsų Pranokėjas, Pijus IX, 1846 metais iškilmingai jį pasmerkė ir tąjį pasmerkimą paskiau „Syllabe" patvirtino. Savo Enciklikoje „Qui pluribus" jis šiais žodžiais apie jį išsireiškia: „Čia (priklauso taip pat) nedoras ir prigimties teisei ko labiausiai priešingas vadinamojo komunizmo mokslas. Jį priėmus, iš pat pamatų būtų išgriautos visų teisės, dalykai, nuosavybė ir pati visuomenė" [2]). Kiek vėliau kitas Mūsų Pranokėjas, Leonas XIII, Enciklikoje „Quod Apostolici muneris" [3]) taip pavadino komunizmą: „Pragaištingas maras, kuris eina per pačias visuomenės smegenis ir veda ją į pražūtį". Giliu savo protu jis įžvelgė ir įrodė, jog bedieviškieji minių kurstymai drauge su tokiu dideliu technikos garbinimu kyla iš tos filosofijos, kuri jau seniai stengiasi atitraukti mokslą nuo tikėjimo, o gyvenimą nuo Bažnyčios.

1. Jau popiežiai Pijus IX ir Leonas XIII yra pasmerkę komunizmą.

Mes taip pat, giliai susirūpinę, ne kartą esame kreipę žvilgsnį į vis bedidėjančias ir labiau begrūmojančias šiojo pavojaus bangas. Kai 1924 metais grįžo iš Tarybų Rusijos Mūsų ten pasiųstieji pagalbos teikti žmonės, Mes, prabildami į visą

2. Popiežiaus Pijaus XI kalbos ir raštai prieš komunizmą.

katalikų pasaulį [4]), pasmerkėme komunistų klaidas ir elgseną. Taip pat Enciklikose „Miserentissimus Deus" [5]), Quadragesimo anno" [6]), „Caritate Christi" [7]), „Acerba animi" [8]), „Dilectissima Nobis" [9]) pareiškėme viešą protestą prieš krikščionių persekiojimus tiek Rusijoje, tiek Meksikoje, tiek Ispanijoje. Tebeaidi dar ir dabar Mūsų žodžiai, kuriuos pasakėme praėjusiais metais ar atidarydami viso pasaulio katalikų spaudos parodą, ar priimdami Ispanijos pabėgėlius, ar prabildami per radiją Viešpaties Užgimimo šventės išvakarėse. Net patys piktieji Bažnyčios priešai, kurie iš Maskvos vadovauja kovai prieš krikščioniškąją kultūrą, savo nuolatiniais puolimais, ne tiek žodžiais, kiek darbais, parodo, kad Šv. Sostas ir mūsų laikais nepaliauja ištikimai saugojęs ir gynęs krikščionių religijas ir dažniau bei įtikinamiau, negu kuri kita viešoji galia, kreipia dėmesį į didelį komunizmo pavojų.

3. Reikalas išleisti naują prieš komunizmą nukreiptą raštą.

Tačiau nepaisant šių tokių gausių Mūsų tėviškų įspėjimų, kuriuos Jūs, Garbingieji Broliai, savo ganytojiniuose, net bendrai parašytuose laiškuose taip uoliai skelbėte ir aiškinote tikintiesiems, kad tasai pavojus, veikiant apsukriems agitatoriams, kasdien vis didėja. Todėl jaučiamės turį pareigą vėl pakelti Savo balsą ir šiojo tiesos Mokytojo, Šv. Sosto, paprociu išleisti naują, iškilmingesnį, viešąjį raštą. Juo labiau, kad žinome jo pageidaujant viso pasaulio katalikus. Turime vilties, kad Mūsų balsą mielai išgirs visi, kurie yra laisvi nuo prietarų ir nuoširdžiai trokšta žmonijai gero. Šią Mūsų viltį stiprina tai, kad regime, jog Mūsų įspėjimus patvirtina tie pragaištingi vaisiai, kuriuos buvome numatę kilsiant iš žalingųjų idėjų ir kurie arba jau iš tikro siaubingai reiškiasi komunizmo apimtosiose šalyse, arba grūmoja kitiems pasaulio kraštams.

Norime tad dar kartą trumpai ir suglaustai išdėstyti bedieviškojo komunizmo mokslą, ypač kaip jį skelbia ir vykdo bolševikai. Prieš šiąsias klaidas pastatysime šviesų Bažnyčios mokslą ir vėl at-

sidėję raginsime imtis priemonių, kurios reikalingos, kad krikščioniškoji kultūra, kuri viena tėra tikrai žmoniškoji kultūra, galėtų būti ne tik išgelbėta nuo šios baisios rykštės, bet ir sparčiau išvystyta tikrai bei didesnei žmonijos gerovei.

II

Komunizmo mokslas ir vaisiai

4. Klaidingas komunizmo idealas.

Šiųjų laikų komunizmas, labiau negu kada nors prieš tai buvusieji panašios rūšies sąjūdžiai, skelbiasi nešąs vargstantiesiems išgelbėjimą. Klaidingas teisingumo, lygybės ir darbe brolybės idealas taip persunkia visą jo mokslą ir veiklą kažkokiu misticizmu, jog užkrečia, apsvaigina ir uždega apgaulingais pažadais suviliotas minias. Juo lengviau tai vyksta mūsų laikais, kadangi dėl netinkamo medžiaginių gėrybių pasiskirstymo daug kas kenčia nepaprastą skurdą. Garsinama ir pabrėžiama, kad iš to klaidingojo idealo esanti kilusi ekonominė pažanga. Tačiau jeigu ji kur iš tikro yra, tai eina neabejotinai iš visai kitų priežasčių negu iš komunizmo, kaip, sakysime, iš didesnio pramonės išaugimo ten, kur jos prieš tai nebuvo; arba iš begalinių gamtos turtų, kuriuos išnaudojant neatsižvelgiama į jokį žmoniškumą; arba, galop, iš to, kad darbininkai žiauriai priverčiami atlikinėti sunkiausius darbus už menką atlyginimą.

5. Komunistų mokslo esmę sudaro Markso dialektinis ir istorinis materializmas.

Mokslas, kurį, pridengdami viliojančia skraiste, skelbia šių dienų komunistai, savo esme eina iš Markso dialektinio ir istorinio materializmo. Bolševizmo teoretikai dedasi esą vieninteliai teisingi jo aiškintojai. Tasai mokslas sako, jog esanti visatoje tik vienų viena realybė, būtent: medžiaga su savo aklomis ir slaptingomis jėgomis. Ji, savaime besivystydama, pavirstanti augalais, gyvuliais, žmonėmis. Žmonių bendruomenė esanti irgi ne kas kita, kaip tik tam tikra tosios medžiagos rūšis ar apraiška. Ji per nuolatinę vienų kitoms priešingų jėgų kovą tarp savęs su neišvengiamu būtinumu

einanti į galutinį išsilyginimą: bendruomenę, kurioje nebebus jokių klasių (sluogsnių). Kaip matome, čia visiškai paneigiama Dievas, nepripažįstama jokio skirtumo tarp dvasios ir medžiagos ir atmetama sielos nemirtingumas bei kito gyvenimo viltis. Komunistai tiki, kad kova, kuri pagal dialektinio materializmo mokslą vykstanti ir kuri vedanti į galutinį išsilyginimą, galinti būti žmonių pagreitinta. Todėl jie stengiasi padidinti priešingumus, kurių yra tarp įvairių visuomenės sluogsnių. Į klasių kovą su visa jos neapykanta ir sunaikinimais žiūri jie kaip į kažką šventa ir žmonijos pažangai būtina. Gi, atvirkščiai, visa tai, kas tajai tyčiomis keliamai kovai priešinasi, laiko jie žmonijai žalinga ir todėl sunaikintina.

6. Komunizmo pažiūros į žmogaus asmenį ir į privatinę nuosavybę.

Komunizmas, toliau, išplėšia iš žmogaus jo dorovinio elgesio pagrindą — laisvę; panaikina taip pat jo asmens vertę ir bet kokį dorovinį stabdį prieš aklų prigimties jėgų prasiveržimus. Atskiras asmuo, pagal komunistų mokslą, yra tik menkas ratukas milžiniškoje mašinoje. Todėl prigimtųjų teisių jam nepripažįstama: jos priskiriamos vien bendruomenei. Žmonių santykiuose tarp savęs skelbiama visiška lygybė ir neigiama bet kokia Dievo nustatytoji hierarchija bei autoritetas, neišskiriant nė tėvų autoriteto. Mat, visoks autoritetas ir reikalas paklusti eina tik iš vienintelio šaltinio — bendruomenės. Atskiriems asmenims nepripažįstama jokios teisės į gamtos turtų ir gamybos priemonių nuosavybę, kadangi visa tai yra kitų gėrybių versmės, tai jų turėjimas vestų į vienų žmonių pavergimą kitiems. Todėl turinti būti visiškai panaikinta bet kokia šios rūšies privatinė nuosavybė, kaip pirmutinis ekonominio pavergimo šaltinis.

7. Komunizmo pažiūros į moterystę, šeimą ir tėvų teisę auklėti savo vaikus.

Paneigdamas žmonių gyvenimui bet kokią šventumo bei dvasiškumo žymę, komunizmas laiko moterystę ir šeimą grynai dirbtiniu ir pasaulietiniu dalyku, atsieit, tam tikros ekonominės sistemos padariniu. Todėl nesą savaime jokio juridiškai moralinio moterystės ryšio. Jis pareinąs vien nuo susituo-

kusiųjų asmenų ar bendruomenės užgaidų. Aišku — moterystė nėra neišardoma. Ypač neigia komunistai moters ryšį su šeima ir namų židiniu. Skelbdami moters išlaisvinimą iš vyro globos, jie atitraukia ją nuo namų gyvenimo ir vaikų auklėjimo, kad įstumtų ją, kaip vyrą, į viešąjį gyvenimą ir į bendrąją gamybą. Rūpintis namų židiniu ir vaikais esanti bendruomenės pareiga [10]). Galop, tėvams paneigia jie teisę auklėti savo vaikus. Tai esanti išimtinai bendruomenės teisė. Tik bendruomenės vardu ir jos pavedami tėvai tegalį auklėti savo vaikus.

8. Komunizmo pažiūra į bendruomenę ir jos teises.

Kuo tad pavirstų bendruomenė, pastatyta ant tokio meterialistinio pamato? Tai būtų bendrija (kolektyvas), suorganizuota tik pagal ekonominio gyvenimo reikalavimus. Jos vienintelis uždavinys būtų bendromis jėgomis gaminti gėrybių. Jos vienatinis tikslas tebūtų naudotis žemės gėrybėmis rojuje, kuriame „kiekvienas duotų pagal savo pajėgas, o imtų pagal savo reikalus". Bendruomenei pripažįsta komunizmas teisę arba, geriau sakant, beveik neribotą sauvalę palenkti atskirus asmenis bendriesiems darbams, neatsižvelgiant į jų pačių gerovę, gi nenorinčius priversti jėga. Tiek dorovinė, tiek teisinė bendruomenės santvarka, pasak komunistų, esanti vien savo meto ekonominės būklės padarinys, todėl grynai žemiškos kilmės nepastovi, kintama. Žodžiu, komunistai siekia įvesti naują santvarką, naują aukštesnę kultūrą, kuri eina tik iš aklo gamtos jėgų išsivystymo, būtent: „žmonių bendruomenę, kuri pašalina iš žemės Dievą".

9. Komunizmo pažiūra į valstybę.

Kada pagaliau visi žmonės įsigys reikiamų tokioje bendruomenėje gyventi ypatybių, tada bus pasiekta komunistų įsivaizduotoji galutinė riba — bendruomenė be klasių. Valstybė, kuri dabar tik tam esanti kuriama, kad beturčius pavergtų turtuoliams, tada nustosianti savo prasmės ir savaime „išnyksianti". Tačiau kol ta palaimintoji valanda dar neatėjo, komunistai panaudoja valstybės jėgą,

kaip visuotinę ir labai galingą priemonę savo tikslams siekti.

Štai, Garbingieji Broliai, tasai mokslas, kurį bolševikiškieji ir bedieviškieji komunistai skelbia žmonijai, kaip naują evangeliją ir kaip atpirkimą bei išganymą. Tai pilna klaidų ir klastos sistema, priešinga tiek protui, tiek apreiškimui. Ji griauna visuomenės santvarką, nes ardo jos pamatus. Ji nesupranta nei valstybės kilmės, nei esmės, nei tikrojo uždavinio. Ji niekina ir neigia žmogaus asmens teises, vertę ir laisvę.

10. Komunizmo paplitimo priežastys: a) apgaulingi pažadai.

Bet kaip tat gali būti, kad tokia sistema, kurią tikrasis mokslas seniai yra jau atmetęs ir kasdieninis gyvenimas parodo visiškai esant klaidingą, kaipgi, sakome, gali būti, kad tokia sistema taip smarkiai plinta pasaulyje? Atsakymą čia turėsime, jei atsiminsime, jog labai maža kas tepasistengia įžvelgti į tikruosius komunistų norus bei tikslus. Dauguma, deja, lengvai pasiduoda jų akinančiais pažadais, gudriai pridengiamiems viliojimams. Komunistai, būtent, dedasi vien norį pagerinti dirbančiųjų būvį, pašalinti iš liberalinės ekonominės santvarkos vykstančius neteisingumus ir pasiekti teisingesnio turtų paskirstymo. (Tai vis, be abejo, geri ir teisėti tikslai). Be to, naudodamiesi pasaulio ekonomine krize, jie nesunkiai įtraukia į savo eiles taip pat tuos asmenis, kurie paprastai yra priešingi bet kokiam materializmui ir smurtui. O kadangi kiekvienoje klaidoje yra šiek tiek tiesos (netrūksta jos nė komunizme, kaip ką tik esame minėję), tai tąjį tiesos krislelį komunistai sugeba gudriai iškelti aikštėn, kad juo uždengtų savo dėsnių ir metodų nežmoniškumą. Tuo būdu pavyksta jiems apgauti net prasilavinusius ir dorus asmenis, kurie ne kartą taip susižavi naujuoju mokslu, jog patys pasidaro tarsi jo apaštalai ir sėja klaidas ypač tarp maža dar išsilavinusio ir klastų nenuvokiančio jaunimo. Nemaža padeda komunizmo skleidėjams tautų nesantaikos ir įvairių politinių sistemų prišingumai bei kivirčai. Pasinaudodami nuo Die-

vo nukrypusiojo mokslo nesugebėjimu orientuotis dalykuose, jie įsibrauna į universitetus, kad savo klaidingosios sistemos dėsnius paremtų tariamais mokslo argumentais.

b) kelią komunizmui paruošė liberalizmas,

Kad lengviau suprastume, kaip tai galėjo atsitikti, jog tiek daug darbininkų neištyrę priėmė komunizmą, turime neužmiršti, kad juos paruošė į tai liberalistinė ekonominė sistema, nepaisydama religijos ir dorovės dėsnių. Reikalas dirbti taip pat šventadieniais neleido darbininkams atlikti svarbiausiųjų savo religinių pareigų. Nebuvo rūpinamasi netoli dirbtuvių pastatydinti bažnyčių ir kunigams palengvinti darbas. Vadinamasis laicizmas ne tik nebuvo stabdomas, bet, atvirkščiai, remiamas ir skatinamas. Štai dabar pragaištingi tųjų klaidų vaisiai, kurias ir Mūsų Pranokėjai, ir Mes patys ne kartą buvome nurodę. Tad argi yra ko stebėtis, jei baisiosios komunizmo bangos užlieja ir kone visiškai paskandina tiek daug nuo krikščionybės nutolusių žmonių?

c) gudri ir smarki propaganda,

Toliau, greitas komunizmo idėjų paplitimas visose didelėse ir mažose, kultūringose ir mažiau kultūroje pažengusiose šalyse taip, jog nėra nuo jų laisvo nė vieno žemės kampelio, galima išaiškinti ir be galo įtempta propaganda, kokios pasaulis, gal būt, dar niekuomet nėra matęs. Ji eina iš vieno centro ir yra gudriai pritaikyta įvairių tautų gyvenimo sąlygoms. Jai panaudojamos milžiniškos lėšos, gausios organizacijos, tarptautiniai kongresai, dideli gerai išlavintų ir griežtai išdrausmintų agitatorių būriai. Ji varoma per laikraščius, brošiūras, kinematografus, teatrus, radiją, mokyklas ir net universitetus. Nejučiomis įsiskverbia ji į visus, net ir geresniųjų piliečių sluogsnius, jiems beveik nepastebint nuodų, kurie užkrečia jų protus ir širdis.

d) sąmoningas spaudos nusistatymas tylėti.

Taip pat galinga komunizmui plisti pagalba yra, be abejo, toji, kad žymi pasaulinės nekatalikiškosios spaudos dalis yra tyčiomis nusistačiusi čia tylėti. Sakome tyčiomis, nes šiaip sunku išaiškinti, kodėl spauda, kuri taip uoliai išvelka aikštėn net

smulkiausius kasdieninio gyvenimo dalykėlius, gali taip ilgai tylėti apie baisiausius žiaurumus Rusijoje, Meksikoje ir didelėje Ispanijos dalyje ir kodėl tiek maža terašo apie tokią milžinišką pasaulinę organizaciją, kokią sudaro iš Maskvos platinamasis ir jos valdomasis komunizmas. Tasai tylėjimas dalimi eina iš to, kad tai tariamai reikalaujanti politika, — iš tikrųjų labai negudri ir trumparegė politika. Jį palaiko įvairios slaptos jėgos, kurios jau seniai stengiasi sunaikinti krikščioniškąją visuomenės santvarką.

11. Baisūs komunizmo vaisiai:
a) Rusijoje ir Meksikoje,

Tuo tarpu baisius tosios propagandos vaisius jau aiškiai matome. Juk kur tik komunistai pajėgė įsigalėti ir įsiviešpatauti, — čia Mes su ypatinga tėviška užuojauta prisimename Rusijos ir Meksikos tautas, — ten jie pasistengė, pavartodami visas priemones, išgriauti iš pat pamatų krikščioniškąją kultūrą bei išnaikinti religiją ir iš žmonių, ypač jaunimo, širdžių išrauti bet kokį jų prisiminimą. (Tai atvirai skelbia patys komunistai). Tų šalių vyskupai ir kunigai ištremiami, sunkiesiems darbams pasmerkiami, sušaudomi ar kaip kitaip žiauriausiai nužudomi. Pasauliečiai, kurie buvo bent kiek gynę religiją, įtarinėjami, visaip spaudžiami, persekiojami, į kalėjimus grūdami, teisiami.

b) Ispanijoje.

Net ir ten, — kaip Mūsų mylimoje Ispanijoje, — kur komunizmo maras dar neturėjo laiko duoti pajusti visų pragaištingų savo vaisių, deja, ir ten reiškiasi jis nepaprastu įnirtimu ir baisiausiais žiaurumais. Sugriauta ten ne tik viena ar kita bažnyčia, sunaikintas ne tik vienas ar kitas vienuolynas, bet, kur tik buvo galima, iš pamatų išverstos visos bažnyčios, visi vienuolynai ir bet kokie krikščioniškosios kultūros pėdsakai, nepasigailint nė žymiausių meno ir mokslo paminklų! Savo įniršime nepasitenkino komunistai nužudę vien daugelį vyskupų, kunigų, vienuolių, — vyrų bei moterų, — puldami ypač tuos, kurie su didžiausiu atsidėjimu rūpinosi darbininkais ir vargdieniais, bet atėmė gyvybę ir iš dar didesnio skaičiaus visų sluogsnių pa-

sauliečių. Jie ir ligi šiol būriais tebežudomi dėl to, kad yra krikščionys ar bent priešingi bedieviškajam komunizmui. Ir tas siaubingasis žudymas atliekamas su tokia neapykanta, su tokia didele barbarybe, jog atrodo visai neįtikėtina mūsų laikais. Negali būti sveikai galvojančio žmogaus, nė savo atsakingumą jaučiančio valstybininko, kurio nenukrėstų šiurpas pamanius, jog, kas šiandien vyksta Ispanijoje, rytoj gali pasikartoti kitose kultūringose šalyse.

Tai vis natūralūs komunizmo vaisiai.

Ir negalima sakyti, kad tieji žiaurumai būtų tik atsitiktinis reiškinys, paprastai lydįs kiekvieną perversmą, ar atskiri išsišokimai, įvykę dėl pasikaršinimo, kaip tai būva kiekvienoje kovoje. Ne! Tai natūralūs vaisiai sistemos, kuriai trūksta bet kokių vidinių varžtų. Juk tokie varžtai yra būtini tiek atskiriems asmenims, tiek bendruomenei. Juos pripažįsta net laukinės tautos, kaip Dievo įdiegtą jų širdyse prigimties įstatymą. Ir kur tojo įstatymo buvo stipriau laikomasi, ten mes matome senovės tautas pakilus ligi tokio aukšto lygmens, jog tuo net per daug stebisi paviršutiniškai tesusipažinusieji su žmonijos praeities gyvenimu asmens. Bet kai net pati Dievo sąvoka išraujama iš žmonių širdžių, juos būtinai nugramzdina į žemiausią barbarybę nežabotos jų aistros.

12. Kova prieš visa, kas dieviška.

Deja, tai vyksta ir dabar mūsų akyse. Juk pirmą kartą žmonijos gyvenime matome vedamą šaltai apgalvotą ir stropiai paruoštą kovą prieš visa, „kas Dievu vadinama" [11]). Komunizmas, mat, savo esme yra priešingas bet kokiai religijai ir laiko religijas „liaudžiai svaiginti opijum". Tai dėl to, kad jos savo tiesomis apie amžinąjį gyvenimą atitraukiančios žmones nuo laimės, kurią jie turį pasiekti čia, žemėje.

Terorizmas.

Tačiau negalima neigti prigimties įstatymo ir jo Leidėjo, Dievo, nepatiriant už tai bausmės. Todėl komunistų pastangos pasiekti savo tikslą kaip buvo nesėkmingos net ir ekonominėje srityje, taip ir

toliau bus. Tiesa, reikia pripažinti, kad komunistai nemaža prisidėjo prie žmonių ir dalykų išjudinimo iš šimtmečius trukusio sustingimo Rusijoje ir galėjo dažniausiai be jokios atodairos vartojamomis priemonėmis pasiekti šiokios tokios medžiaginės pažangos. Bet Mes žinome iš neįtartinų, net paskiausių laikų, liudijimų, jog iš tikro jie nedavė čia to, ką buvo žadėję. O ką jau besakyti apie baisų žiaurios vergijos jungą, kurį uždėjo milijonams žmonių? Negalima juk užmiršti, kad ir grynai ekonominiuose dalykuose yra reikalingas tam tikras sąžiningumas bei už pasiimtąsias pareigas atsakingumas. O jų kaip tik neduoda materializmu paremtasis komunizmo mokslas. Todėl nieko kito čia nebelieka, kaip tik imtis teroro. Jį ir matome dabar siaučiant Rusijoje, kur senieji sąmokslų ir kovų draugai vieni kitus naikina. Tačiau tasai teroras nepajėgia sulaikyti nei visuomenės gyvenimo irimo, nei dorovės smukimo.

13. Tėviškas Žodis Rusijoje prislėgtosioms tautoms.

Bet Mes anaiptol nenorime smerkti bendrai Tarybų Sąjungos tautų. Joms jaučiame Mes karštą tėvišką meilę. Mes žinome, kad dauguma jų dejuoja po kietu jungu, kurį joms uždėjo tikriesiems šalies reikalams svetimi asmens; kitos gi buvo apgautos klastingais pažadais. Mes smerkiame pačią sistemą ir jos kūrėjus bei vykdytojus, kurie pasirinko. Rusiją, kaip tinkamiausią kraštą išmėginti praktikoje jau seniai sugalvotai teorijai ir kurie iš ten skleidžia ją visame pasaulyje.

III

Komunizmui priešingas šviesusis K. Bažnyčios mokslas

Išdėsčius bedievių bolševikų klaidas ir nurodžius pilnus klastos bei smurto jų metodus, reikia dabar, Garbingieji Broliai, pastatyti prieš juos bent trumpai tikrąją žmonių visuomenės sąvoką. Kaip gerai žinote, ji yra tokia, kokią skelbia protas ir apreiškimas per tautų Mokytoją, Bažnyčią.

Iš pat pradžios reikia pažymėti, jog aukščiau už visus daiktus yra viena vyriausioji Būtybė, visagalis pasaulio Kūrėjas ir išmintingiausiasis bei teisingiausiasis žmonių Teisėjas, Dievas. Savo buvimu Dievas visiškai paneigia įžūlius ir melagingus komunistų prasimanymus. Juk ne dėl to Dievas yra, kad žmonės į jį tiki, bet dėl to, kad jis yra, į jį tiki ir jį garbina visi, kurie tyčiomis neužmerkia savo akių prieš tiesą.

14. Aukščiausioji būtybė — Dievas.

Ką sako tikėjimas ir protas apie žmogų, tas pagrindines tiesas esame išdėstę Enciklikoje apie krikščioniškąjį jaunuomenės auklėjimą [12]). Būtent, žmogus turi dvasinę ir nemirtingą sielą. Jis yra asmuo. Kūrėjo nuostabiai apdovanotas kūno ir sielos galiomis. Jis, kaip buvo sakoma senovėje, yra tikras „mikrokosmos" — mažasis pasaulis, kurs daug daugiau vertas už milžinišką negyvąjį pasaulį. Ne tik šiame mirtingame, bet ir kitame gyvenime jo galutinis tikslas yra vien tik Dievas. Pašventčiamoji malonė pakelia ji į Dievo vaikų eilę ir, įjungdama į mistinį Kristaus Kūną, padaro jį Dievo karalystės pilietį. Dievas yra suteikęs jam daug teisių: teisę į kūno gyvybę ir jo narių neliečiamybę; teisę į reikalingąsias priemones, kad išsilaikytų žemėje ir Dievo nustatytu būdu siektų savo galutinio tikslo; teisę jungtis į organizacijas; teisę turėti privatinę nuosavybę ir jąja naudotis.

15. Ką sako protas ir tikėjimas apie žmogų ir šeimą.

Kaip moterystė ir teisė ja pagal prigimtį naudotis yra dieviškos kilmės, taip lygiai ir pagrindiniai šeimos uždaviniai bei teisės yra ne žmonių prasimanytos ir kyla ne iš ekonominės santvarkos, bet iš paties Kūrėjo. Enciklikose apie krikščioniškąją moterystę [13]) ir ką tik minėtoje apie jaunuomenės auklėjimą tai esame plačiai išdėstę.

Dievas yra paskyręs žmogui gyventi taip pat bendruomenėje, ko reikalauja ir jo prigimtis. Bendruomenė, Kūrėjo mintimis, yra natūrali priemonė, kuria gali ir turi naudotis žmogus siekti savo galutinio tikslo, nes bendruomenė yra žmogui, o ne atvirkščiai. Tačiau to anaiptol nereikia suprasti

16. Abipusės atskirų asmenų ir bendruomenės teisės bei pareigos.

taip, kaip supranta individualistinis liberalizmas, kurs bendruomenę verčia tarnauti nežabotiems atskirų asmenų įgeidžiams; o vien taip, kad tik suėję į bendruomenę ir sujungtomis jėgomis įstengia atskiri asmenys pasiekti tikrą šiame pasaulyje gerovę; taip pat, kad tik bendruomenėje tegauna progą pasireikšti ir išsivystyti visi individualiniai ir socialiniai žmogaus prigimtyje glūdintieji sugebėjimai, kurie praneša tiesioginę ir asmeninę naudą ir atspindi bendruomenėje Dievo privalumus. To viso niekaip negalėtų įvykti, jei žmonės gyventų vieniši. Tačiau ir šis ką tik minėtasis bendruomenės tikslas yra pagaliau atskirų asmenų naudai, būtent, kad jie išvystų tuosius atsispindinčius Dievo privalumus, jam juos pripažintų ir jį už juos girtų bei garbintų. Juk tik atskiri asmens, o ne bet kokie jų sambūriai turi protą ir laisvą valią.

Bet kaip žmogus negali atsipalaiduoti nuo pareigų, kurių paskyrė jam Dievas bendruomenės atžvilgiu, ir, jei jis jas nepamatuotai apleidžia, valdžios atstovai turi teisę priversti jį jas atlikti, taip bendruomenė neturi teisės atimti iš jo Kūrėjo jam duotųjų jo asmeninių teisių, kurių svarbesniąsias neseniai esame suminėję, ar sauvališkai padaryti jam negalima jomis naudotis. Todėl protas rodo ir reikalauja, kad visi šios žemės daiktai tarnautų žmogui ir per jį eitų Kūrėjo garbei. Čia pilnai tinka tai, ką Tautų Apaštalas yra parašęs korintiečiams apie sielos išganymo dalykus: „Visa yra jūsų, jūs gi Kristaus, o Kristus Dievo" [14]). Taigi, kaip komunizmas pažemina žmogaus asmenį ir visiškai iškreipia jo santykius su bendruomene, taip, atvirkščiai, protas ir apreiškimas nepaprastai jį išaukština.

17. Ekonominė ir socialinė santvarka.

Ekonominės ir socialinės santvarkos dėsnius yra išvystęs Mūsų Pranokėjas Leonas XIII savo darbininkų klausimu išleistojoje Enciklikoje [15]). Juos Mes pritaikėme dabartinėms sąlygoms ir reikalavimams Enciklikoje apie socialinės tvarkos atnau-

jinimą [16]). Joje stipriai pabrėždami amžinąjį Bažnyčios mokslą apie individualinį ir socialinį privatinės nuosavybės pobūdį, Mes aiškiai nustatėme darbo teisę bei vertę, darbdavių ir darbininkų santykius tarp savęs ir, galop, atlyginimą, kurs pagal griežtą teisingumą priklauso darbininkui ir jo šeimai.

Be to, nurodėme, kad priemonė išgelbėti žmonijai iš tos suirutės, į kurią įtraukė ją nesilaikąs dorovės reikalavimų liberalizmas, yra ekonominę ir socialinę santvarką persunkti teisingumu bei krikščioniškąja meile, ko, be abejo, negali padaryti nei klasių kova, nei teroras, nei be saiko ir be atodairos valstybinės galios panaudojimas. Pažymėjome taip pat, kad tikrą žmonių gerovę tegalima sukurti vien laikantis teisingų dėsnių sveiko korporatyvizmo, kuriame pripažįstama ir gerbiama socialinė hierarchija; kad visos korporacijos turi darniai jungtis tarp savęs, vadovaudamosios bendra šalies gerove. Gi valstybės pagrindinis uždavinys yra, kiek galima, skatinti ir palaikyti šį visų socialinių jėgų susiderinimą.

18. Socialinė hierarchija ir valstybės teisės.

Kad būtų galima bendromis jėgomis pasiekti ši socialinė santvarka, K. Bažnyčios mokslas pripažįsta valstybės vairuotojams tokią valdžią ir galią, kokių reikia, kad Dievo ir žmonių teisės, kurias taip iškelia Šv. Raštas ir Bažnyčios Tėvai, būtų budriai ir rūpestingai apsaugotos. Labai klysta tie, kurie sako, kad valstybėje visų teisės lygios ir kad nėra jokios hierarchijos. Užtenka čia priminti Mūsų Pranokėjo Leono XIII Enciklikas, ypač tąsias, kuriose kalbama apie valstybės autoritetą [17]) ir apie krikščioniškąją valstybių santvarką [18]). Jose katalikai randa puikiai išdėstytus proto ir tikėjimo dėsnius, kurie juos įgalina apsišarvuoti prieš komunistinio valstybės supratimo klaidas ir pavojus. Teisių iš žmogaus atėmimas ir jo pavergimas; valstybės ir jos galios kilmės iškreipimas; nedoras valstybės galios piliečiams terorizuoti panaudojimas — visa tai griežčiausiai priešinga tam,

ko reikalauja prigimtinės dorovės mokslas ir Kūrėjo valia. Kaip atskiras asmuo, taip bendruomenė yra kilę iš Dievo ir yra jo paskirti vienas kitam. Todėl nė vienas jųdviejų negali atsipalaiduoti nuo vienas kitam pareigų nei paneigti ar sumažinti vienas kito teisių. Pats Dievas yra nustatęs esminiais bruožais atskirų asmenų ir bendruomenės tarpusavio santykius. Todėl yra įžūlus ir nedoras sau teisių pagrobimas, kai komunistai vietoje tiesa ir meile paremto Dievo įstatymo stato žmonių prasimanytą ir neapykantos kupiną politinės partijos programą.

19. Bažnyčios mokslo grožis.

Skelbdama tą šviesųjį savo mokslą, Bažnyčia turi ne kokį kitą tikslą, kaip vien įgyvendinti džiaugsmingą naujieną, kurią paskelbė angelai, Betliejuje užgimus Atpirkėjui, būtent: „Garbė Dievui... ramybė žmonėms" [19]). Tikra ramybė ir laimė net čia, žemėje, kokia tik galima pasiekti besiruošiant į amžinąją laimę. Tačiau tik geros valios žmonėms. Šiajam mokslui yra lygiai tolimi tiek klaidų kraštutinumai, tiek išpūsti politinių partijų perdėjimai. Kaip Bažnyčia visuomet laikosi tiesos ir teisingumo pusiausvyros, taip paremia ji savo mokslą rimtais įrodymais ir stengiasi jį praktikoje įgyvendinti. Tai daro ji derindama tarp savęs vienų ir kitų teises bei pareigas, būtent: valdžią su laisve, atskirų asmenų vertę su valstybės vertingumu, valdomųjų asmenybę su iš Dievo einančiu valdančiųjų autoritetu ir reikalu jam paklusti; taip pat tvarkingą savo paties, savo šeimos ir savo tėvynės meilę su kitų šeimų ir kitų tautų meile, kuri remiasi visų Dievo Tėvo meile, iš kurio viskas yra ir į kurį, kaip į galutinį tikslą, viskas turi krypti. Bažnyčia anaiptol nedraudžia rūpintis šios žemės gėrybėmis dėl reikalo rūpintis amžinaisiais dalykais. Jei laikinąsias gėrybes pajungia ji amžinosioms, vadovaudamosi savo Mokytojo žodžiais: „Ieškokite visų pirma Dievo karalystės ir jos teisybės, o visa tai bus jums pridėta" [20]), tai vis tik negalima jai prikišti, kad ji

nekreipia dėmesio į žmonių gyvenimo reikalus, trukdo pažangą ir kliudo kilti žemiškajai gerovei. Priešingai. Tai visa ji remia ir skatina ko protingiausiu ir sėkmingiausiu būdu. Nors ekonominėje bei socialinėje srityje Bažnyčia niekuomet nėra pateikusi smulkiai išdirbtos savo programos, nes tai juk ne jos dalykas, bet ji yra aiškiai nubrėžusi pagrindinius dėsnius, kurie, atitinkamai pritaikyti įvairioms laiko, vietos ir tautų aplinkybėms, parodo visuomenei saugų kelią į garbingesnę ir laimingesnę ateitį.

Kaip šis mokslas labai išmintingas ir neapsakomai naudingas, mato visi, kurie tik jį pažįsta. Iš viso teisingai galėjo tvirtinti žymūs valstybių vyrai, jog, išstudijavę įvairias socialines sistemas, nerado nė vienos tinkamesnės už Enciklikoje „Rerum novarum" ir „Quadragesimo anno" paduotuosius dėsnius. Taip pat ir šalyse, kur nekatalikai ir net nekrikščionys gyvena, daug kas pripažįsta, kaip žmonijai naudingą Bažnyčios socialinį mokslą. Taip vos prieš mėnesį laiko vienas garsus Tolimųjų Rytų politikas nekrikščionis yra pareiškęs, jog Bažnyčia savo taikos ir brolybės mokslu be galo daug prisideda prie sunkaus tarp tautų taikos įgyvendinimo bei palaikymo. Net tie patys komunistai, jei tik nėra visiškai sugedę, kai jiems išdėstomas socialinis Bažnyčios mokslas, pripažįsta, jog jis pralenkia jų mokytojų bei vadų skelbiamąjį. Vien tik tie, kurie yra neapykantos ir aistrų apakinti, užmerkia akis prieš tiesos šviesą ir ją atkakliai puola.

20. Ar Bažnyčia iš tikro nesielgė pagal šį savo mokslą?

Bet Bažnyčios priešai, priversti pripažinti jos mokslo išmintingumą, prikiša Bažnyčiai, kad ji pagal jį nesielgusi. Todėl, esą, reikia ieškoti kitų kelių. Tačiau koks šis kaltinimas klaidingas ir neteisingas, rodo visa krikščionybės praeitis. Čia tesuminėsime tik kelis būdingus dalykus. Juk kas daugiau, jei ne krikščionybė paskelbė ligi tol pasauliui tokioje plotmėje ir tobulybėje nežinomą visų žmonių lygybę, nežiūrint luomo ir tautybės

skirtumų? Taip pat krikščionybė galingai prisidėjo prie vergijos panaikinimo, tai padarydama ne kokiais kruvinais perversmais, bet vidine savo mokslo galia, kurs liepė išdidžiai Romos patricijai matyti savo vergėje seserį. Ne kas kitas kaip tik krikščionių tikėjimas moko mus garbinti Dievo Sūnų, kurs iš žmonių meilės tapo amatininko dailydės sūnumi [21]) ir net pačiu dailyde. Tuo suteikė jis žmonių darbui jo tikrąją vertę. Tasai darbas buvo ligi tol taip niekinamas, jog šiaipjau protingas ir pakaktinai teisingas vyras, M. T. Ciceronas, išreikšdamas visuotinę savo laikų pažiūrą, nesidrovėjo parašyti šių žodžių, kurių dabar gėdytųsi kiekvienas sociologas: „Visų amatininkų verslas yra nešvarus, nes dirbtuvėje negali būti nieko kilnaus" [22]).

Ištikimai laikydamasi šiųjų dėsnių, Bažnyčia atnaujino žmoniją. Juk jos įtakoje atsirado nuostabių artimo meilės institucijų, ypač galingų visokios rūšies amatininkų ir darbininkų korporacijų. Jas, tiesa, praėjusiojo šimtmečio liberalizmo sekėjai niekino, kaip vidurinių amžių išradimus, bet dabar jau jomis stebimasi bei domimasi, ir ne vienoje šalyje stengiamasi jas atgaivinti. O kai kitokios srovės ėmė trukdyti Bažnyčios veikimui ir kliudyti išganingai jos įtakai, ji niekuomet nesiliovė įspėdinėjusi klystančiuosius. Pakanka tik prisiminti, su kokiu tvirtumu ir atsidėjimu Mūsų Pranokėjas Leonas XIII gynė darbininkų teisę burtis į sąjungas, kurią stengėsi jiems paneigti galingesnėse šalyse įsiviešpatavę liberalizmo sekėjai. Toji Bažnyčios įtaka ir dabartiniais laikais yra didesnė negu ne vienam atrodo. Ji reiškiasi idėjų srityje, kurios valdo įvykius, ką ne visi gali lengvai pastebėti ir įvertinti bei išmatuoti.

Visai teisingai galima pasakyti, jog Bažnyčia, kaip ir dieviškasis jos Steigėjas, eina per pasaulį, visiems darydama gera. Nei socializmo, nei komunizmo klaidos niekur netarptų, jei tautų valdytojai nebūtų paniekinę Bažnyčios įsakymų bei

motiniškų įspėjimų. Tačiau jie panorėjo statyti socialinį rūmą ant liberalizmo ir laicizmo pamatų, kurie pirmu pažvelgimu atrodė labai galingi. Tačiau greitai pasireiškė jųjų silpnumas, ir rūmas ėmė griūti. Jūk kas tik nesiremia vienatiniu tikruoju kertiniu akmeniu, Jėzumi Kristumi, tas turi apgailėtinai griūti.

IV

Vaistai ir priemonės

21. Reikia imtis priemonių.

Toks yra, Garbingieji Broliai, Bažnyčios mokslas, kurs vienas tegali atnešti tikrąją šviesą kaip į kiekvieną kitą, taip ir į socialinę sritį ir apsaugoti mus nuo komunistų idėjų. Bet reikia, kad tasai mokslas būtų gyvenime vykdomas pagal Apaštalo šv. Jokūbo žodžius: „Būkite žodžio vykdytojai ir ne tik klausytojai, klaidinantys patys save" [23]). Todėl reikia dabar visomis jėgomis imtis priemonių, kuriomis galima būtų ko sėkmingiausiai pasipriešinti bebrėstančiam ir begrūmojančiam perversmui. Turime rimtą viltį, kad įkarštis, su kuriuo tamsybių sūnūs dieną naktį darbuojasi savo materialistinėms ir bedieviškoms klaidoms platinti, paskatins ir šviesos sūnus imtis panašaus ir dar didesnio uolumo Dievo garbei skleisti.

Tad kas reikia daryti, kokių priemonių imtis, kad apgintume Kristų ir krikščioniškąją kultūrą nuo to baisiojo priešo? Kaip tėvas savo šeimos tarpe, taip Mes norime su didžiausiu pasitikėjimu pasikalbėti su jumis apie pareigas, kurias didžioji mūsų dienų kova paskiria visiems Bažnyčios vaikams. Šiuos savo tėviškuosius pamokymus Mes kreipsime ir į tuosius vaikus, kurie tėvo namus yra apleidę.

22. Pagrindinė priemonė yra atnaujinti krikščioniškąjį gyvenimą.

Kaip visais audringaisiais Bažnyčios laikais, taip ir dabar pagrindinė priemonė yra atnaujinti pagal Evangelijos dėsnius privatųjį ir viešąjį gyvenimą. Tai turi padaryti itin tieji, kurie priklauso Kristaus avijai, kad jie iš tikro būtų žemės druska visai žmonijai apsaugoti nuo sugedimo.

Karštai dėkojame šviesos Tėvui, iš kurio eina „kiekvienas geras davinys ir kiekviena tobula dovana" [24]), kad didelei Savo paguodai visur matome džiuginančių šio dvasinio atsinaujinimo reiškinių. Tai rodo ne tik toks didelis skaičius ypatingai išrinktų sielų, kurios pastaraisiais metais pakilo ligi aukščiausios šventumo viršūnės, bet taip pat ir kaskart vis labiau gausėjąs būrys tųjų, kurie tauriai žengia į tąjį pat tikslą. Be to, kaip esame pažymėję apaštaliniame laiške „In multis solaciis" [25]), išleistame praėjusių metų spalių mėnesio 28 dieną Popiežiaus Mokslų Akademijos pertvarkymo proga, nuoširdus pamaldumas ima žydėti ir labiausiai išsilavinusiųjų asmenų gyvenime bei visą jį persunkti.

Tačiau turime pasakyti, jog dar daug kas lieka mums padaryti šioje dvasinio atsinaujinimo srityje. Juk net katalikiškuose kraštuose gana daug yra tokių, kurie tik vardu katalikai. Netrūksta taip pat ir tokių, kurie, didžiuodamiesi priklausą Bažnyčiai, daugiau ar mažiau ištikimai atlikinėja būtinąsias savo religijos pareigas, tačiau nesistengia geriau jas pažinti, labiau pagilinti savo įsitikinimų, o dar mažiau rūpinasi gyventi taip, kad viršinį religijos pasireiškimą atitiktų vidinis geros bei tyros sąžinės grožis; sąžinės, kuri visas savo pareigas jaustų ir vykdytų, vadovaudamosi vien Dievo meile. Žinome juk, kaip dieviškasis Išganytojas, kurs liepė garbinti Tėvą „dvasia ir tiesa" [26]), biaurėjosi tokiu tuščiu ir apgaulingu paviršutiniškumu. Kas savo gyvenimo netvarko pagal išpažįstamąjį tikėjimą, tas negalės ilgai išsilaikyti, siaučiant dabar taip smarkiai audrai, bet bus pagrobtas šių pragaištingų pikto bangų. Tuo būdu ir jis pats pateks į pražūtį ir krikščionio vardą išstatys pajuokai.

23. Atitraukti širdį nuo šio pasaulio gėrybių.

Čia Mes norime, Garbingieji Broliai, įvardžiai paminėti du Viešpaties įsakymu, kuriuodu ypač tinka šiųjų laikų žmonijos būklei, būtent: įsakymą atitraukti širdį nuo šio pasaulio gėrybių ir įsakymą mylėti artimą. „Palaiminti beturčiai dvasioje" [27]),

buvo pirmutiniai žodžiai, kuriuos dieviškasis Mokytojas ištarė savo pamoksle nuo kalno. Šiojo svaraus bei svarbaus pamokymo itin reikia mūsų laikams, kai materializmas yra labiausiai ištroškęs šio pasaulio gėrybių ir džiugesių. Kiekvienas krikščionis, turtingas ar beturtis, privalo visuomet kreipti savo žvilgsnį į dangų atsimindamas, jog „čia mes neturime pasiliekančio miesto, bet ieškome būsimojo" [28]). Turtingieji teneieško turtuose savo laimės ir tenesuvartoja visas geriausiąsias savo jėgas jiems įsigyti. Težiūri jie į save kaip į užvaizdus, kurie žino, jog reiks išduoti aukščiausiajam Valdovui apyskaitą. Tad tesinaudoja jie turtais kaip vertingomis priemonėmis, kurias davė jiems Dievas, kad darytų gera, ir teneužmiršta išdalyti stokojantiesiems tai, kas nuo jų atlieka, kaip tai primenama Evangelijoje [29]). Kitaip — jų ir jų turtų atžvilgiu įvyks tai, ką sako Apaštalas šv. Jokūbas: „Nugi dabar, turtingieji, verkite dejuodami dėl nelaimių, kurios jums ateis. Jūsų turtai supuvo, ir jūsų drabužiai kandžių suėsti. Jūsų auksas ir sidabras surūdijo, ir jų rūdis bus liudijimas prieš jus ir suės jūsų kūnus kaip ugnis. Jūs krovėte sau rūstybės turtus paskutinėmis dienomis" [30]).

Tačiau ir neturtingieji, stengdamiesi pagal meilės ir teisingumo reikalavimus apsirūpinti būtinaisiais sau dalykais ir net pagerinti savo būvį, turi visuomet pasilikti „beturčiai dvasioje" [31]), labiau vertindami dvasios gėrybes negu žemiškuosius malonumus. Be to, teneužmiršta jie, jog niekuomet nepavyks žmonėms pašalinti iš šio pasaulio vargų, skausmų ir sielvartų, nuo kurių nėra laisvi nė tieji, kurie pažiūrėti atrodo esą laimingi. Todėl visiems reikalinga kantrybė, ta, sakome, krikščioniškoji kantrybė, kuri neleidžia palūžti dvasiai, stiprindama ją dieviškuoju amžinosios laimės pažadėjimu: „Taigi būkite kantrūs, broliai, ligi Viešpaties atėjimui". Pareiškiame dar kartą su Apaštalu šv. Jokūbu: „Štai artojas laukia brangaus žemės vaisiaus,

kantriai kęsdamas, ligi gaus ankstyvojo ir vėlyvojo lietaus. Taip būkite kantrūs ir jūs ir sutvirtinkite savo širdis, nes Viešpaties atėjimas yra arti" [32]). Tik tokiu būdu teįvyks pilnas paguodos Kristaus pažadas: „Palaiminti beturčiai". O tasai pažadas anaiptol nėra tuščias, kaip komunistų prasimanytieji. Ne! Tai amžinojo gyvenimo žodžiai. Juose glūdi giliausia tiesa, kuri pasireiškia šiame pasaulyje, bet ypač aiškiai pasirodys amžinybėje. Juk kiek beturčių randa laimę šituose žodžiuose ir laukime dangaus karalystės, kuri Evangelijose paskelbta kaip jų nuosavybė: — „Palaiminti beturčiai, nes jūsų yra Dievo karalystė" [33]). Tosios laimės veltui ieško turtingieji savo turtuose, visada neramūs ir be paliovos kamuojami troškulio dar daugiau turėti.

24. Krikščioniškai mylėti artimą.

Dar svarbesnė priemonė kovoje su piktu, apie kurį čia kalbame, yra meilė. Ji labiau negu kas kita padeda tąjį piktą tiesiogiai pašalinti. Mes turime čia galvoje tą krikščioniškąją meilę, kuri yra „kantri, maloninga" [34]), kuri vengia bet kokio didžiavimosi ir artimą pažeminančio iš aukšto į jį žiūrėjimo; tąją meilę, kuri krikščionybės pradžioje laimėjo Kristui neturtingų neturtingiausiuosius žmones — vergus. Todėl Mes ko labiausiai dėkojame tiems visiems, kurie atlikinėja kūno ir sielos gailestingumo darbus ar tai per šv. Vincento Pauliečio konferencijas, ar per kitas paskesniaisiais laikais atsiradusias tajam tikslui organizacijas. Juo daugiau darbininkai ir vargdieniai patys patirs, ką jiems daro Kristaus meilės gaivinama dvasia, juo labiau atsipalaiduos nuo prietaro, kad Bažnyčia yra netekusi savo reikšmės ir eina su taisiais, kurie išnaudoja jų darbus.

Tačiau kada Mes matome iš vienos pusės minias stokojančiųjų, kurie dėl įvairių nuo jų nepareinančių priežasčių yra didelio skurdo prispausti, iš kitos gi pusės tiek daug tokių, kurie be saiko ieško malonumų ir visai nenaudingiems dalykams leidžia dideles pinigų sumas, Mes turime su skaudama

širdimi pasakyti, jog ir nukrypstama nuo teisingumo, ir iš viso nesuprantama, ko reikia, kad artimo meilės įsakymas reikštųsi kasdieniniame gyvenime. Todėl Mes norime, Garbingieji Broliai, kad šis Dievo įsakymas būtų vis labiau aiškinamas bei nušviečiamas tiek žodžiais, tiek raštais. Juk jis yra skiriamasis ženklas, kurį davė Jėzus Kristus, kad būtų galima žinoti, kas yra tikrasis jo mokinys, o kas ne. Mokydama kenčiančiuose matyti patį dieviškąjį Atpirkėją, meilė įpareigoja mus mylėti visus žmones, kaip savo brolius, taip, kaip Išganytojas mus mylėjo, atsieit, nesigailint jiems savo turtų ir, jei reiktų, net gyvybės. Tegul kiekvienas dažnai prisimena tuos paguodžiančius, bet drauge ir baisingus žodžius, kuriuos tars aukščiausiasis Teisėjas Paskutiniojo Teismo dieną: „Eikite, mano Tėvo palaimintieji ..., nes aš buvau išalkęs, ir jūs mane pavalgydinote; buvau ištroškęs, ir jūs mane pagirdėte... Iš tikrųjų, sakau jums, kiek kartų jūs tai padarėte vienam šitų mano mažiausiųjų brolių, man padarėte" [35]). O iš kitos pusės: „Eikite šalin nuo manęs, prakeiktieji, į amžinąją ugnį..., nes aš buvau išalkęs, ir jūs manęs nepavalgydinote; buvau ištroškęs, ir jūs manęs nepagirdėte... Iš tikrųjų, sakau jums, kiek kartų tai nepadarėte vienam iš šitų mažiausiųjų, nė man nepadarėte" [36]).

Todėl, kad būtų galima užsitikrinti amžinąją laimę ir sėkmingai padėti beturčiams, reikia būtinai grįžti į kuklesnį gyvenimą, išsižadant malonumų, kurių dabar taip gausiai teikia pasaulis ir kurie dažnai būva nuodėmingi; reikia, galop, pačius save užmiršti iš artimo meilės. „Naujasis įsakymas" [37], — krikščioniškoji meilė turi dieviškos atnaujinamosios galios. Uoliai vykdomas; jis suteiks tiek sielai ramybę, kurios nepažįsta pasaulis, tiek sėkmingai pašalins pikta, kuris kamuoja žmoniją.

25. Reikia laikytis griežto teisingumo.

Bet meilė nėra tikra, jei nesiremia teisingumu. Apaštalas sako: „Kas artimą myli, tas įvykdo įstatymą". Tai jis šitaip paaiškina ir pagrindžia: „Nes

įsakymai: nesvetimoteriauk, neužmušk, nevok... ir kiekvienas kitas įsakymas yra apimtas šiuo pasakymu: Mylėk savo artimą, kaip pats save" [38]). Kadangi, pagal Apaštalą, visos pareigos eina iš vieno meilės įsakymo, tai ši dorybė apima ir griežtojo teisingumo pareigas, kaip neužmušti, nevogti. Todėl meilė, kuri nutraukia nuo darbininko atlyginimą, į kurį jis turi griežtą teisę, nėra tikra meilė, bet tik tariama, tik tuščias žodis. Darbininkas neturi gauti išmaldos pavidalu tai, kas jam teisingai priklauso. Jokiu būdu negalima atsipirkti nuo griežto teisingumo pareigų mažomis dovanomis, teikiamomis gailestingumo vardu. Meilė ir teisingumas dažnai deda pareigų, kurios liečia tą patį dalyką, bet kiekviena kitu atžvilgiu. Darbininkų jautrumas dėl savo teisių, kurios jiems iš kitų priklauso, yra visiškai suprantamas ir pateisinamas, nes juk ir jie nusimano apie savo vertę.

Todėl ypatingu būdu Mes kreipiamės į jus, krikščionys darbdaviai ir įmonininkai, kurių uždavinys dažnai labai sunkus, kadangi jūs esate paveldėtojai klaidų nedoros ekonominės santvarkos, kuri darė žalingos įtakos daugeliui kartų. Atsiminkite savo atsakingumą! Tai liūdna, tiesa, bet, deja, tikra, jog ir kai kurių katalikų elgsena nemaža kalta, kad darbininkijos pasitikėjimas Jėzaus Kristaus religija yra pranykęs. Mat, nenorėta suprasti, jog krikščioniškoji meilė reikalauja pripažinti tam tikras teises, kurias Bažnyčia yra aiškiai ir viešai jiems pripažinusi. Ką gi bemanyti apie tuos katalikus, kurie pasistengė sukliudyti Mūsų Enciklikos „Quadragesimo anno" skaitymą savo globojamosiose bažnyčiose? Arba apie tuos darbdavius katalikus, kurie ligi šiol priešinasi darbininkų susiorganizavimui, kurį Mes esame patarę? O argi ne skaudus dalykas, kad Bažnyčios pripažintoji nuosavybės teisė ne kartą būva piktai panaudojama, stengiantis nutraukti darbininkui teisingą atlyginimą ir paniekinti jam priklausančias socialines teises?

26. Socialinis teisingumas.

Tačiau, be teisingumo, kurs turi būti tarp atskirų asmenų, yra dar vadinamasis socialinis teisingumas. Jis taip pat uždeda pareigų, nuo kurių negali atsipalaiduoti nei darbdaviai, nei darbininkai. Socialinis teisingumas reikalauja iš atskirų asmenų to, kas būtina bendrajai gerovei. Bet kaip kiekviename kūne visuma aprūpinama tuo būdu, jog atskiroms jos dalims duodama tai, kas reikalinga jų uždaviniams atlikti, taip ir bendruomenės negalima kitaip aprūpinti, kaip tik teikiant atskiriems jos nariams, atsieit, žmonėms, tai, kas reikalinga jų socialiniams uždaviniams atlikti. Jeigu tad bus patenkinti socialinio teisingumo reikalavimai, ramiai ir tvarkingai išsivystys visas ekonominis gyvenimas, ir bus aišku, kad socialinis organizmas yra sveikas, kaip kad žmogaus kūno sveikata pažįstama iš pilno, darnaus ir vaisingo jo sąnarių veikimo.

Bet socialinis teisingumas negali būti patenkintas, jei darbininkai negauna pakankamo sau patiems ir savo šeimai išlaikyti atlyginimo; jei neįgalinami jie įsigyti bent kuklios nuosavybės, kad apsisaugotų nuo nuskurdimo, kuris taip labai paplitęs; jei nesiimama per privatines ar valstybines apdraudimo įstaigas teikti jiems pagalbos senatvėje, ligoje ar netekus darbo. Čia tinka pakartoti tai, ką esame pasakę Enciklikoje „Quadragesimo anno": — „Tik tuomet ekonominis ir socialinis organizmas bus tvirtas ir pasieks savo tikslą, kai visus ir kiekvieną savo narį aprūpins visomis gėrybėmis, kurių gali suteikti gamta, darbas, technika ir socialinė ekonominio gyvenimo organizacija. Tųjų gerybių turi būti tiek, kiek reikalinga žmonėms padoriai gyventi ir pakilti į aukštesnį kultūros laipsnį, kas, protingai elgiantis, ne tik nekliudo dorovei, bet, atvirkščiai, jai labai padeda" [39]).

Gi jeigu, kaip tai dabar vis dažniau atsitinka, teisingumą atlyginimo atžvilgiu tegalima patenkinti

vien su sąlyga, kad visi darbdaviai laikysis to, ką yra nustačiusios jų sąjungos, įkurtos išvengti tarp jų konkurencijai, tokiai žalingai darbininkų teisėms, tai darbdaviai bei įmonininkai privalo tąsias sąjungas palaikyti ir remti, kaip įprastinę priemonę atlikti teisingumo pareigai. Bet ir darbininkai teneužmiršta savo meilės ir teisingumo pareigų darbdavių atžvilgiu ir tebūna tikri, jog tai neabejotinai išeis didesnei jų pačių naudai.

Žvelgiant dabar į ekonominio gyvenimo visumą, darosi aišku, kaip tai Mes esame pažymėję Enciklikoje „Quadragesimo anno", jog meilė ir teisingumas tuomet tegali daryti įtakos ekonominiam ir socialiniam gyvenimui, kai profesinės ir tarpprofesinės sąjungos, pasiremdamos tvirtu krikščioniškojo mokslo pamatu, susivienys tarp savęs į laiko bei vietos aplinkybėms pritaikytas korporacijas.

27. Reikia gilintis į socialinį Bažnyčios mokslą ir skleisti jo pažinimą.

Kad šioji socialinė veikla būtų sėkmingesnė, būtinai reikia atsidėjus gilintis į socialinį Bažnyčios mokslą ir ko plačiausiai skleisti jo reikalavimus bei nurodymus, vadovaujant Dievo pastatytajam Bažnyčios autoritetui. Juk jeigu kai kurių katalikų elgsena ekonominėje ir socialinėje srityje buvo nepatenkinama, taip atsitiko dažniausiai dėl to, kad jie per maža buvo pažinę, ką popiežiai yra čia pasakę. Todėl būtinai reikia visų sluogsnių žmones, prisitaikant prie jų išsilavinimo, kaskart vis labiau supažindinti su ekonominiu, socialiniu Bažnyčios mokslu ir jį itin atsidėjus skelbti tarp darbininkų. Teapšviečia žmonių protus Bažnyčios įsakymai saugia savo šviesa ir jų valias taip tepalenkia, kad jie imtų teisingai gyventi ir savo socialines pareigas sąžiningai ir uoliai atlikinėti. Tik tuo būdu tegalės išnykti iš krikščionių gyvenimo tasai nedarnumas ir nenuoseklumas, kurį Mes tiek kartų esame apgailestavę. Juk kai kurie katalikai, kad ir pažiūrėti ištikimai atlikinėja savo religines pareigas, bet darbo, pramonės, prekybos, verslo ir tarnybos srityse, tarsi turėdami dvilypę sąžinę, elgiasi taip, jog visiškai nutolsta nuo aiškių krikš-

čioniškojo teisingumo ir artimo meilės dėsnių. Taip darydami, jie, be abejo, ir labai papiktina silpnuosius, ir nedoriesiems duoda progos niekinti pačią Bažnyčią.

Šiajam atnaujinimo darbui daug padėti gali katalikų spauda. Ji gali ir turi visų pirma įvairiais patraukliais būdais stengtis supažindinti žmones su Bažnyčios socialiniu mokslu; paskui — tiksliai ir pakankamai plačiai pranešinėti apie priešų veikimą bei nurodinėti laiko ir vietos aplinkybėms pritaikytas kovoti priemones; galop įspėdinėti nuo komunistų klastų ir apgaulės, kuria jie stengiasi prisivilioti geros valios žmones, ir tat jiems, deja, neblogai vyksta.

28. Saugotis komunizmo vylių.

Nors šįjį dalyką esame Mes jau itin pabrėžę savo kalboje, pasakytoje praėjusių metų gegužės mėnesio 12 dieną, tačiau manome esant reikalinga, Garbingieji Broliai, vėl atkreipti į jį Jūsų dėmesį. Pradžioje komunizmas pasireiškė toks, koks jis yra, atsieit, visu savo nedorumu. Bet gana greitai pastebėjo, kad tuo atstumia nuo savęs žmones. Todėl nelaukdamas pakeitė savo taktiką ir dabar stengiasi privilioti minias įvairiomis klastomis, slėpdamas savo tikslus po savyje gerų ir patrauklių idėjų priedanga. Pvz., komunizmo vadai, matydami, kad visi trokšta taikos, dedasi esą taikos skleidėjai pasaulyje. Tačiau tuo pat metu kursto jie klasių kovą, kurioje liejasi upeliai kraujo. Kita gi vertus, žinodami savo viduje neturį to, kas galėtų laiduoti taiką, ko smarkiausiai ginkluojasi. Taip pat dengdamiesi vardais, kurie nė minti neprimena komunizmo, jie steigia draugijų ir leidžia laikraščių, kurių vienintelis tikslas yra paskleisti klaidas tarp toms draugijoms priklausančiųjų asmenų, prie kurių, kitaip elgdamiesi, jie neprieitų. To dar maža. Jie stengiasi apgaulingais būdais įsibrauti net ir į aiškiai katalikiškas bei religines organizacijas. Be to, kai kur, nė kiek neišsižadėdami savo pragaištingųjų dėsnių, jie kviečia katalikus į bendrą darbą žmoniškumo ir artimo meilės srityse. Tajam tikslui

kartais daro net visiškai krikščioniškąją dvasią ir Bažnyčios mokslą atitinkančių pasiūlymų. Kitur gi tuo dengia savo apgaulę, jog įtikinėja, kad gilesnio tikėjimo ir aukštesnės kultūros šalyse komunizmas turėsiąs neabejotinai švelnesnį pavidalą, palikdamas visiems laisvę garbinti Dievą ir elgtis pagal savo sąžinę. Netrūksta net tokių, kurie, matydami šiokių tokių paskutiniais laikais bolševikų įstatymuose padarytų pakeitimų, daro išvadą, jog komunizmas esąs pasiryžęs atsisakyti nuo savo pagrindinio dėsnio — kovoti prieš Dievą.

Žiūrėkite tad, Garbingieji Broliai, ir visomis jėgomis stenkitės, kad tikintieji nepasiduotų apgaunami. Kadangi komunizmas yra iš esmės nedoras, su juo neturi bendradarbiauti nė vienas, kas nori apsaugoti krikščioniškąją kultūrą. O jei kai kurie suklaidintieji padės įsigalėti savo šalyse komunizmui, tai jie pirmutiniai kris kaip savo paklydimo aukos. Juo kraštai, kuriuose įsiviešpatauja komunizmas, yra senesnės ir didesnės krikščioniškosios kultūros, tuo smarkiau pasireiškia juose bedievių rūstybė.

29. Malda bei atgaila.

Bet „jei Viešpats nesaugoja namų, veltui budi jų sargas“ [40]). Todėl Jus, Garbingieji Broliai, Mes primygtinai raginame ko labiausiai stengtis, kad Jūsų vyskupijose atgytų ir vis stipriau įsigalėtų maldos bei atgailos dvasia. Juk kai sykį Apaštalai klausė Kristų, kodėl jie negalėję išvaryti piktosios dvasios iš vieno pristotojo, jis jiems atsakė: „Šita veislė kitaip neišvaroma, kaip tik malda ir pasninku“ [41]). Taip pat dabar žmoniją kamuojąs piktas negali būti kitaip nugalėtas, kaip vien bendromis maldos ir atgailos pastangomis. Ypač raginame kontempliatyvinių abiejų lyčių ordinų narius padauginti savo maldas bei atgailos darbus ir, tarpininkaujant Nekaltai Pradėtajai Dievo Motinai, prašyti iš Dievo pagalbos Bažnyčiai šiais tokiais sunkiais laikais. Kaip Švč. Mergelė kadaise sutrynė senojo žalčio galvą, taip visuomet ji yra stipri gynėja ir nenugalima „krikščionių Pagalba.“

V

Socialinio Bažnyčios veikimo vykdytojai ir padėjėjai

30. a) Kunigai.

Kaip dirbti visame pasaulyje šiajam išganingam darbui, kurį esame paminėję, taip ir imtis priemonių prieš pikta, kurį esame nurodę, pirmutinius tarnus bei darbininkus Kristus išsirinko ir paskyrė kunigus. Jiems ypač Dievas yra pavedęs uždavinį, vadovaujant vyskupams ir nuolankiai bei uoliai klausant Kristaus vietininko žemėje, visuomet nešti žmonėms tikėjimo šviesą ir be paliovos žadinti katalikuose antprigimtinę viltį, kurios palaikoma Bažnyčia tiek kartų nugalėjo, kiek kartų kovojo už Kristų. „Tai yra nugalėjimas, kurs nugali pasaulį: mūsų tikėjimas" [42]).

Ypač primename Mes kunigams taip dažnai Mūsų Pranokėjo Leono XIII kartotąjį raginimą eiti į darbininkus. Tąjį raginimą Mes pasisaviname ir papildome: „Eikite į darbininkus! Ypač į neturtinguosius darbininkus. Ir apskritai eikite į beturčius!" Taip liepia Kristaus ir Bažnyčios mokslas. Beturčius labiau negu kitus stengiasi visokie neramumų kurstytojai įtraukti į savo spąstus. Jie panaudoja jų vargingą būvį tam, kad uždegtų jų širdyse pavydą turtingiesiems ir paskatintų juos jėga paimti tai, ko, kaip jiems atrodo, neteisingai nedavė jiems likimas. Jei kunigas neis į darbininkus ir beturčius, kad juos apsaugotų ir apgintų nuo prietarų bei klaidingų teorijų, jie niekaip neatsilaikys prieš komunizmo skelbėjus.

Mes pripažįstame, kad šiame dalyke daug yra jau padaryta, ypač po to, kai pasirodė Enciklikos „Rerum novarum" ir Quadragesimo anno". Su tėviška pasigėrėjimu žiūrime į uolias pastangas daugelio Vyskupų ir Kunigų, kurie su deramu atsargumu išranda ir vartoja naujų, mūsų laikams labiau pritaikytų apaštalauti būdų. Bet to viso dar per maža mūsų dienų uždaviniams. Kai tėvynė pavojuje, tada visa, kas nėra būtinai reikalinga ar tiesiogiai skirta

skubiam apsiginti reikalui, laikoma antraeiliu dalyku. Panašiai ir mūsų atveju, kiekvienas darbas, vis tiek, koks geras ar gražus jis bebūtų, turi užleisti pirmenybę gyvybiniam reikalui gelbėti pačius tikėjimo ir krikščioniškosios kultūros pamatus. Todėl tegul kunigai savo parapijose, žinoma, neapleisdami to, ko reikalauja kasdieninis sielų aprūpinimas, didesniąją ir geresniąją savo jėgų bei veiklos dalį skiria sugrąžinti Kristui ir Bažnyčiai darbo žmonių minioms ir persunkti krikščionybės dvasia tiesiems sluogsniams, kuriems ji yra labiausiai svetima. Jei tai padarys, neabejotinai gaus paskiau iš savo pastangų netikėtų vaisių, kurie jiems atlygins už didelius sunkumus pradžioje. Tai Mes matome, pvz., Romoje ir daugelyje kitų didmiesčių, kur vos tik miesto pakraščiuose atsiranda naujų bažnyčių, tuojau susidaro uolumo pilnos parapijinės bendruomenės ir vyksta tikrų atsivertimo stebuklų tuose gyventojų sluogsniuose, kurie pirmiau buvo priešingi religijai tik dėl to, kad jos nepažino.

Bet sėkmingiausia tarp beturčių ir vargdienių apaštalauti priemonė yra kunigo pavyzdys. Pavyzdys, šviečiąs tomis dorybėmis, kurias nurodėme Savo Enciklikoje „Ad catholici sacerdotii" [43]), bet ypač spindįs kuklumu, santūrumu, savęs išsižadėjimu taip, jog kunigas galėtų pilniausiai atvaizduoti žmonėms dieviškąjį Mokytoją, kurs apie save yra pasakęs: „Lapės turi urvų ir dangaus paukščiai lizdų, o žmogaus Sūnus neturi kur galvos priglausti" [44]). Žinome juk iš kasdieninio patyrimo, jog neturtingesnieji kunigai, kurie iš Evangelijos skelbimo neieško sau naudos, nuostabiai daug gero daro žmonėms, kaip, pvz., šv. Vincentas Paulietis, šv. Jonas Vianney, šv. Juozapas Cottolengo, šv. Jonas Bosco ir daugelis kitų. Gi, atvirkščiai, gobšūs ir šykštūs kunigai, kaip tai esame parodę Savo minėtoje Enciklikoje, nors ir nenupuola taip žemai, kaip išdavikas Judas, tačiau būva tuščias „žvangantis varis" ir nenaudingas „skambantis cimbo-

las" [45]). Dažnų dažniausiai jie neskleidžia Dievo malonės žmonėse, bet kliudo jai juos pasiekti. Jeigu pasauliniams ar vienuoliams kunigams tenka pareiga valdyti turtus, teatsimena jie, jog turi ko uoliausiai vykdyti ne tik meilės ir teisingumo reikalavimus, bet dar ypatingu būdu stengtis būti ir tikri beturčių tėvai.

b) Katalikų Akcija.

Po kunigų Mes kreipiame dabar savo tėviškąjį balsą į mylimuosius Mūsų sūnus pasauliečius, dalyvaujančius Mums taip brangioje Katalikų Akcijoje, kurią kita proga esame pavadinę „Apvaizdos duotąja Bažnyčiai ypatinga pagalba" šiais sunkiais laikais. Kadangi K. Akcija siekia to, kad Kristus viešpatautų atskirų asmenų širdyse, šeimose ir valstybėse, tai reikia pasakyti, kad ji atlieka socialinį apaštalavimą. Todėl turi ji pirmiausia stengtis ko geriausiai išlavinti ir Dievo kovoms paruošti savo narius. Tasai paruošimo darbas, kurs šiuo metu yra daug svarbesnis ir reikalingesnis negu kada nors seniau, turi visada eiti pirma tiesioginio praktiškojo veikimo. Šitam reikalui gali tarnauti studijų rateliai, socialinės savaitės, metodiški paskaitų ciklai ir visi kiti būdai socialiniam klausimui pažinti bei krikščioniškai spręsti.

Taip tinkamai paruošti Katalikų Akcijos kovotojai bus pirmieji apaštalai savo darbo draugų tarpe. Jie teiks kunigams vertingos pagalbos, uoliai stengdamiesi arba tiesos šviesą plačiau skleisti, arba tokius didelius kūno ir sielos vargus mažinti tuose visuomenės sluogsniuose, kurie Dievo tarnams neprieinami ar tai dėl įsisenėjusių prietarų prieš kunigus, ar dėl apgailėtino abejingumo religijai. Tuo būdu, vadovaujant ypač patyrusiems kunigams, bus reikiamai atliekamas religinio patarnavimo darbas darbininkų miniose. Tai itin Mums rūpi, nes čia tinkamiausia priemonė, kurią Mes turime apsaugoti ir apginti šitiems Mūsų mylimiesiems vaikams nuo komunizmo žabangų.

Be šio individualinio, dažnai nematomo, bet visuomet labai naudingo ir sėkmingo apaštalavimo,

Katalikų Akcija privalo gyvu žodžiu ir per spaudą skleisti tąjį mokslą, kurs yra viešuosiuose Popiežių raštuose ir veda į krikščioniškos socialinės santvarkos sukūrimą.

c) Profesinės organizacijos.

Aplink Katalikų Akciją spiečiasi organizacijos, kurias Mes pavadinome pagalbinėmis. Jas Mes čia tėviškai raginame uoliai dalyvauti šiame mūsų laikais tokiame svarbiame, visus kitus dalykus pranešančiame darbe. — Be to, Mes čia kreipiame žvilgsnį į darbininkų, ūkininkų, inžinierių, gydytojų, įmonininkų, mokslininkų ir pan. organizacijas, į kurias sueina tos pačios profesijos vyrai ir moterys, kurie, gyvendami tose pačiose kultūrinėse sąlygose, yra tarsi savaime tarp savęs susiję. Mūsų įsitikinimu, šios organizacijos gali labai daug padėti, tiek įvesti tą socialinę santvarką, kurią esame nurodę Enciklikoje „Quadragesimo anno", tiek ir išplėsti Kristaus karalystę įvairiose darbo ir kultūros srityse.

Jei dėl pakitėjusių ekonominių ir socialinių gyvenimo sąlygų valstybė laiko reikalinga tiesiogiai įsikišti ir ypatingais įstatymais sutvarkyti organizacijas, žinoma, nevaržydama privatinės laisvės bei iniciatyvos, tai ir tuomet Katalikų Akcija neturi pasilikti svetima realybei. Ji privalo stengtis išmintingai prisidėti čia savo idėjomis, naujųjų klausimų bei uždavinių katalikų mokslo šviesoje sprendimu ir taip pat veikimu, jos nariams nuoširdžiai ir uoliai dalyvaujant tose naują pavidalą gavusiose organizacijose. Tuo būdu Katalikų Akcija įneš į jas krikščioniškąją dvasią, kuri visada yra tvarkos ir broliško bendradarbiavimo pagrindas.

31. Kreipimasis į katalikus darbininkus.

Mes norime čia tarti tėvišką žodį katalikams darbininkams, jauniems ir suaugusiems, kuriems, tarsi atlyginimas už ištikimai išlaikytą tikėjimą tokiais sunkiais laikais, tenka labai kilnus, bet nelengvas uždavinys. Jie, būtent, Vyskupų ir Kunigų vadovaujami, turi itin stengtis grąžinti Dievui ir Bažnyčiai didžiules savo darbo brolių minias, kurie, apkartę dėl to, kad nebuvo tinkamai suprasti, teisingai

įvertinti bei kaip reikiant pagerbti, deja, nutolo nuo Dievo. Tegul katalikai darbininkai tiek savo žodžiais, tiek pavyzdžiu parodo šiems nuo tikrojo kelio nukrypusiems savo broliams, jog Bažnyčia yra švelni visų dirbančiųjų ir kenčiančiųjų Motina. Kaip praeityje, taip ir ateityje ji niekuomet nepaliaus gynusi savo vaikų. Jei šis uždavinys, kurį jie turi atlikti kasyklose, fabrikuose, laivų dirbtuvėse ir visur, kur tik dirbama, reikalaus aukų, teatsimena katalikai darbininkai, jog Jėzus Kristus paliko mums ne tik darbo, bet ir pasiaukojimo pavyzdį.

32. Katalikai turi tarp savęs sutarti.

Visus Savo ir Bažnyčios vaikus, vistiek, kuriam luomui, tautai ir religinei ar pasaulinei organizacijai jie bepriklausytų, Mes čia vėl primygtinai raginame stengtis, kiek galima, tarp savęs sutarti. Juk ne kartą yra padarę Mums didelio skausmo vaidai tarp katalikų, kurie nors dažnai kyla dėl menkų priežasčių, bet visuomet turi žalingų pasekmių, nes sukiršina tarp savęs tos pačios Motinos Bažnyčios vaikus. Pasinaudodami ta proga įvairūs, nors ir negausūs, neramumų skleidėjai stengiasi paaštrinti tuosius kivirčus, kad pasiektų to, ko taip labai nori, būtent: kad katalikai imtų kovoti vieni prieš kitus. Todėl nors paskutinių dienų įvykiai patys savaime kalba ir Mūsų įspėjimai atrodo nesą reikalingi, tačiau Mes vis tik norime juos pakartoti tiems, kurie jų ar nesuprato, ar nepanorėjo suprasti. Kas stengiasi didinti tarp katalikų nesutarimus, turės sunkiai atsakyti Dievui ir Bažnyčiai.

33. Atsišaukimas į visus, kurie tiki į Dievą.

Mes tvirtai tikimės, kad kovoje prieš „tamsybių galybės" užmačias — pačią Dievo sąvoką išrauti iš žmonių sielų — prie krikščionių mielai prisidės taip pat tieji, kurie į Dievą tiki bei jį garbina ir kurie sudaro didesniąją žmonijos dalį. Tad, pakartodami tai, ką pasakėme prieš penkeris metus Enciklikoje „Caritate Christi", juos vėl raginame, kad, kiek begalėdami, nuoširdžiai stengtųsi nukreipti nuo žmonijos jai grūmojantį didžiausią pavojų. Sakome, kaip tuomet: „Kadangi tikėjimu į Dievą, kaip tvirtu bet kokios socialinės santvarkos pamatu, turi rem-

tis kiekvienas žmonių autoritetas, tad visi, kurie nenori anarchijos ir terorizmo, privalo visomis jėgomis stengtis, kad religijos priešai nepasiektų savo taip norimo ir atvirai skelbiamo tikslo" [46]).

34. Krikščioniškosios valstybės pareigos: a) Padėti Bažnyčiai,

Nurodėme Mes čia, Garbingieji Broliai, tikrą ir aiškų uždavinį, kurį pavedė Bažnyčiai jos Kūrėjas Kristus tiek mokslo, tiek praktikos atžvilgiu, kad persunktų ji žmoniją krikščioniškąja dvasia ir kad dabartiniais laikais atremtų komunistų pastangas. Dalyvauti šiame uždavinyje Mes pakvietėme visų sluogsnių žmones. Bet reikia, kad padėtų čia Bažnyčiai ir krikščioniška valstybė, remdama ją savomis priemonėmis, kurios nors yra viršinio pobūdžio, tačiau vis dėlto pirmoje eilėje eina sielų naudai.

Todėl valstybių vairuotojai turi rūpintis bei visomis jėgomis stengtis, kad bedievių propaganda, išgalvota žmonių tarpusavio sugyvenimui ardyti, neplistų jų šalyse. Juk, paneigus Dievo autoritetą, nėra, kuo galėtų remtis bet koks žmonių autoritetas, ir jei nesiekiama Dievo vardu, jokia priesaika nėra tvirta. Tad manome būsiant pravartu pakartoti čia tai, ką jau daug sykių esame sakę, ypač gi Enciklikoje „Caritate Christi": „Kaip gali laikytis žmonių santykiai vienų su kitais ar kokią galią gali turėti sutartys, jei trūksta sąžinės laidavimo, jei nėra tikėjimo į Dievą ir Dievo baimės? Juk, pašalinus šįjį pamatą, griūva visas dorovės įstatymas, ir nebėra priemonės, kuri įstengtų sustabdyti kad ir pamažėl, bet neišvengiamai vykstantį tautų, šeimų, valstybės ir pačios kultūros nykimą" [47]).

b) Rūpintis bendra gerove,

Be to, valstybės vairuotojai turi atsidėję stengtis sudaryti piliečiams gyvenimo sąlygas, be kurių pati valstybė negali gyvuoti, ypač gi privalo parūpinti darbo šeimų tėvams ir jaunimui. Tajam tikslui turi skatinti turtinguosius prisiimti visuomenės gerovei tuosius sunkumus, nuo kurių jei jie atsisakys, tai valstybei ir jiems patiems teks skaudžiai nukentėti. Bet priemonės, kurių valstybė čia imsis, turi tikrai paliesti vien tuosius, kurių rankose

yra didžiausi turtai ir kurie juos kasdien vis daugina su nemaža kitų nuoskauda.

c) Išmintingai ir saikingai valdyti,

Atsimindami savo atsakingumą Dievui ir šaliai, valstybės vairuotojai turi rodyti visiems pavyzdį, kaip reikia išmintingai ir saikingai valdyti turtus. Siaučianti šiandien pasaulyje sunki ekonominė krizė labiau negu kada nors reikalauja, kad tie, kurie valdo milžiniškus turtus, tąjį daugelio asmenų darbo bei prakaito vaisių, visuomet turėtų prieš akis tik bendrąją gerovę ir, kiek galėdami, stengtųsi ją įgyvendinti. Taip pat visi valstybės tarnautojai bei valdininkai teatlikinėja savo pareigas sąžiningai, ištikimai ir nesavanaudiškai, sekdami senovės ir dabarties šviesiais žymių asmenų pavyzdžiais, kurie visas savo jėgas ir pastangas paaukojo šalies gerovei. Galop, tautų santykiuose tarp savęs reikia stengtis pašalinti tuosius ekonominio gyvenimo varžtus, kurie eina iš nepasitikėjimo ir neapykantos, atsimenant, jog visos tautos sudaro vieną iš Dievo kilusią šeimą.

d) Leisti Bažnyčiai laisvai veikti.

Bet jei valstybės vairuotojai tikrai nori išgelbėti žmones nuo baisiosios šių laikų audros, turi taip pat duoti Bažnyčiai pilną laisvę atlikinėti jai Dievo pavestąsias sieloms išganyti pareigas. Girdime dabar daug ką išgąstingai šaukiantis į moralines ir dvasines pajėgas. Ir visai teisingai. Juk piktas, kurį reikia nugalėti, yra dvasinės kilmės ir esmės, kadangi visos komunizmo baisenybės eina su tam tikru būtinumu iš visiškai iškrypusių, sugedusių pažiūrų. O tarp moralinių bei religinių galybių Katalikų Bažnyčia, be abejo, turi žymiausią vietą. Todėl pati žmonių gerovė reikalauja, kad jai nebūtų daroma kliūčių veikti.

Elgtis kitaip ir norėti tikslą pasiekti grynai ekonominėmis bei politinėmis priemonėmis — reiškia pavojingai klysti. Juk šalinant religiją iš mokyklų, iš auklėjimo, iš viešojo gyvenimo, argi tuo pačiu neskatinama materializmo, iš kurio eina komunizmas? Jokia šio pasaulio galybė, nors ir geriausiai suorganizuota, jokie žemiškieji idealai, nors ir gra-

žiausi bei kilniausi, neįstengia nugalėti sąjūdžių, kurie kyla iš perdėto šio pasaulio gėrybių troškimo.

Bet turime vilties, kad tie, kurių rankose yra tautų likimas, jeigu tik atkreips dėmesį į žmonijai dabar grūmojantį baisiausią pavojų, ims vis labiau įsitikinti, jog negali kliudyti Bažnyčiai atlikinėti jos pareigas. Juo labiau, kad ji, vesdama žmones į amžinąją laimę, tuo pačiu kelia jų ir tikrąją žemiškąją gerovę.

35. Tėviškas žodis paklydusiesiems.

Prieš baigdami šiąją Encikliką, Mes norime tarti žodį ir tiems Mūsų vaikams, kurie, deja, ar jau serga komunizmo liga, ar yra ja dar tik užsikrėtę. Mes karštai prašome juos išklausyti tikrai juos mylinčio Tėvo įspėjimų. Taip pat atsidėję maldaujame Dievą apšviesti jų protus, kad jie pasitrauktų iš to slidaus kelio, kuriuo eina į baisiausią žūtį, ir pažintų vienintelį žmonijos Išganytoją Jėzų Kristų: „nes neduota žmonėms kito vardo po dangumi, per kurį mes turėtume būti išgelbėti" [48]).

Pabaiga

36. Šv. Juozapas — pavyzdys ir globėjas.

Galop, kad pagreitintume visų trokštamąją Kristaus taiką Kristaus karalystėje [49]), Mes pavedame uolias Bažnyčios pastangas kovoti prieš bedieviškąjį komunizmą galingo Katalikų Bažnyčios Globėjo šv. Juozapo globai. Jis priklauso darbininkų luomui ir yra patyręs pats drauge su jam patikėtąja šv. Šeima, kurios buvo budri ir rūpestinga galva, neturto vargų. Jam buvo pavesta išgelbėti dieviškąjį Kūdikėlį nuo Erodo pasiųstųjų žudikų. Kasdien ko sąžiningiausiai atlikinėdamas savo pareigas, jis paliko pavyzdį visiems, kuriems tenka rankų darbu pelnytis duoną. Jis teisingai vadinamas Teisiuoju, nes yra gyvas paveikslas tojo teisingumo, kurs turi viešpatauti socialiniame gyvenime.

Mes, pakėlę aukštyn tikėjimo apšviestas akis, matome „naują dangų" ir „naują žemę [50]) apie kuriuos kalba pirmasis Mūsų Pranokėjas šv. Petras. Tuo tarpu, kai visa tai, ką melagingieji pranašai pažada įvyksiant žemėje, išnyksta, palikdami vien

begales vargų bei skausmų, lyg iš dangaus ko maloniausiai skamba apokaliptinė dieviškojo Atpirkėjo pranašystė: „Štai aš darau visa nauja" [51]).

Mums, Garbingieji Broliai, belieka tik iškelti Savo tėviškąsias rankas ir suteikti Apaštališkąjį palaiminimą Jums, Jūsų kunigams, Jūsų tautoms ir visai didžiajai katalikų šeimai.

Išleista Romoje, prie šv. Petro, šventojo Juozapo, visos Bažnyčios Globėjo, šventėje, 1937 metų kovo mėnesio 19 dieną, šešioliktaisiais Mūsų pontifikato metais.

Popiežius P i j u s XI

[1]) Gal. 4, 4.
[2]) Encikl. „Qui pluribus", 1846 m. lapkr. 9. d. (Acta Pii IX, vol. I p. 13). Pal. „Syll.", § IV (A. S. S. vol. III, p. 170).
[3]) 1878 m. gruodžio 28 d. (Acta Leonis XIII, vol. I p. 170—183).
[4]) Alloc. 1924 m. gruodžio 18 d. A. A. S. vol. XVI, p. 494, 495.
[5]) 1928 m. gegužės 8 d.: A. A. S. vol. XX, p. 165—178.

[6]) 1931 m. gegužės 15d.: A. A. S. vol. XXIII, p. 177—228.
[7]) 1932 m. gegužės 3 d.: A. A. S. vol. XXIV, p. 177—194.
[8]) 1932 m. rugsėjo 29 d.: A. A. S. vol. XXIV, p. 321—332.
[9]) 1933 m. birželio 3 d.: A. A. S. vol. XXV, p. 261—274.
[10]) Pal. Encikl. „Casti Connubii", 1930 m. gruodžio 31 d.: A. A. S. vol. XXII, p. 567.
[11]) 2 Tes. 2, 4.
[12]) Encikl. „Divini illius Magistri", 1929 m. gruodžio 31 d.: A. A. S. vol. XXII, 1930 m., p. 49—86.
[13]) Encikl. „Casti Connubii", 1930 m. gruodžio 31 d.: A. A. S. vol. XXII, p. 539—592.
[14]) 1 Kor. 3, 22, 23.
[15]) Encikl. „Rerum novarum", 1891 m. gegužės 15 d. (Acta Leonis XIII, vol XI, p. 97—144).
[16]) Encikl. „Quadragesimo anno", 1931 m. gegužės 15 d.: A. A. S. vol. XXIII, p 177—228.
[17]) Encikl. „Diuturnum illud", 1881 m. birželio 29 d.. (Acta Leonis XIII, vol. II, p. 269—287).
[18]) Encikl. „Immortale Dei", 1885 m. lapkr. 1 d.. (Acta Leonis XIII, vol. V, p. 118—150).
[19]) Luk. 2, 14.
[20]) Mat 6, 33.
[21]) Mat. 13, 55; Mork. 6, 3.
[22]) M. T. Cicero, „De officiis", 1. I, c. 42.
[23]) Jok. 1, 22.
[24]) Jok. 1, 17.
[25]) A. A. S. vol. XXVIII, 1936 m. p. 421—424.
[26]) Jon. 4, 23.
[27]) Mat. 5, 3.
[28]) Žyd. 13, 14.
[29]) Luk. 11, 41.
[30]) Jok. 5, 1—3.
[31]) Mat. 5, 3.
[32]) Jok. 5, 7—8.
[33]) Luk. 6, 20.
[34]) 1 Kor. 13, 4.
[35]) Mat. 25, 34—40.
[36]) Mat. 25, 41—45.
[37]) Jon. 13, 34.
[38]) Rom. 13, 8, 9.
[39]) Encikl. „Quadragesimo anno", 1931 gegužės 15 d.: A. A. S. vol. XXIII, p. 202.
[40]) Ps. 131, 1.
[41]) Mat. 17, 20.
[42]) 1 Jon. 5, 4.
[43]) 1935 m. gruodžio 29 d.: A. A. S. vol. XXVIII, 1936 m. p. 5—53.
[44]) Mat. 8, 20.
[45]) 1 Kor. 13, 1.
[46]) Encikl. „Caritate Christi", 1932 m. gegužės 3 d.: A. A. S. vol. XXIV, p. 184.
[47]) Encikl. „Caritate Christi", 1932 m. gegužės 3 d.: A. A. S. vol. XXIV, mp. 190.
[48]) Apd. 4, 12.
[49]) Encikl. „Ubi arcano", 1922 m. gruodžio 12 d.: A. A. S. vol XIV, p. 91.
[50]) 2 Petr. 3, 13; Iz. 65, 15; 66, 22; Apr. 21, 1.
[51]) Apr. 21, 5.

JO ŠVENTYBĖS P. PIJAUS XI
ENCIKLIKA
APIE KATALIKŲ BAŽNYČIOS PADĖTĮ VOKIETIJOS VALSTYBĖJE

(Mit brennender Sorge)

Garbingieji Broliai, siunčiu Jums savo pasveikinimą ir Apaštališką palaiminimą.

Su giliu susirūpinimu ir dideliu nustebimu Mes sekame jau ilgesnį laiką trunkantį kentėjimų kelią Bažnyčios, o taip pat didėjantį prispaudimą jai dvasia ir gyvenimu ištikimais likusių išpažinėjų vyrų ir moterų tame krašte ir toje tautoje, kur savo metu Šv. Bonifacas yra atnešęs šviesos ir džiaugsmo naujieną apie Kristų ir Dievo Karalystę.

1. Enciklikos priežastis — pradėtas katalikų persekiojimas.

Šio Mūsų susirūpinimo nesumažino ir ką tik ligos patale Mus atlankę Jūsų garbingiausio Episkopato atstovai, kurie Mums tai yra pranešę, prisilaikydami tiesos ir pareigos. Be daug paguodžiančio ir džiuginančio iš Jūsų tikinčiųjų išpažinėjų kovos, jie, nors ir stengdamiesi dėl tautos ir tėvynės meilės suteikti apgalvotą sprendimą, negalėjo praeiti pro šalį ir dėl be galo daug žiaurumo bei blogo. Mes išgirdę jų pranešimą, galime, karštai dėkodami Dievui, su meilės apaštalu kalbėti: „Didesnio kaip tą džiaugsmo aš neturiu, kaip kada girdžiu, kad mano vaikai elgiasi tiesoje" [1]). Mūsų atsakingoms apaštališkoms pareigoms prideraą atvirumas ir ryžtingumas pastatyti prieš Jūsų ir viso katalikų pasaulio akis tikrovę su visu jo svarbumu skatina Mus taip pat pridurti: „Didesnio rūpesčio ir žiauresnio ganytojiško skausmo mes neturime kaip tą, kad girdime, jog daugelis pasitraukia iš tiesos kelio" [2]).

2. Paaiškinimai apie konkordato kilmę.

Kai Mes, Garbingieji Broliai, 1933 metų vasarą pradėjome Reicho vyriausybės Mums pasiūlytas, pagal jau daug anksčiau buvusį projektą konkordato derybas ir leidome jas Jūsų visų pasitenkinimui baigti iškilminga sutartimi, Mus skatino tai padaryti Mūsų pareigų uždėtas susirūpinimas Bažnyčios Vokietijoje pasiuntinybės laisve ir jai patikėtų sielų gerove, o taip pat nuoširdus troškimas daug patarnauti taikingam vokiečių tautos klestėjimui ir gerovei.

Nepaisant kai kurių rimtų svyravimų, Mes tada prisivertėme padaryti sprendimą neatsisakyti savo pritarimo. Mes norėjome, kiek žmogui yra galima, sutaupyti Vokietijos ištikimiesiems sūnums ir dukroms įtempimą ir kančias, kurių tuometinėmis aplinkybėmis tikrai buvo galima laukti. Mes norėjome visiems faktais įrodyti, jog Mes, vien tik Kristaus ir to, kas yra Kristaus, siekdami, neatsisakome ištiesti Motinos Bažnyčios taikos ranką visiems, kurie patys jos neatstumia.

3. Neištikimybė konkordatui.

Jei Mūsų gryna intencija pasodintas vokiečių žemėje taikos medis neatnešė vaisių, kurių Mes Jūsų tautos naudai pageidavome, tai šiandien niekas pasaulyje, kas turi dar reginčias akis ir girdinčias ausis, negalės tvirtinti, kad dėl to viso yra kalta Bažnyčia ir jos Galva. Praėjusių metų įvykių stebėjimas aiškiai parodo, kas yra dėl to atsakingas. Jis iškelia aikštėn machinacijas, kurios iš pat pradžių nepripažino nieko kita, kaip tik naikinančią kovą. Vagosna, kuriose Mes stengėmės pasodinti nuoširdžios taikos sėklą, kiti, kaip tas Šv. Rašto inimicus hominis — žmogaus neprietelis [3]), bėrė nepasitikėjimo, netaikingumo, neapkentimo, slapto ir viešo užgauliojimo, tūkstančio šaltinių maitinamo ir visokiomis priemonėmis veikiančio nedraugiškumo Kristui ir jo Bažnyčiai, diegus. Tik jie, ir tik jie bei jų slapti ir vieši bendradarbiai yra atsakingi dėl to, kad Vokietijos horizonte vietoj taikos vaivorykštės pradeda rinktis audringi religinės kovos debesys.

4. Bažnyčios laikymasis.

Mes, Garbingieji Broliai, nepailsome nurodinėdami Jūsų krašto likimo vairuotojams tas pasėkmes, kurios tiesiogiai seks iš leidimo veikti tokioms tendencijoms ar net jų globojimo. Mes atlikome viską, kad apgintume iškilmingai duoto žodžio šventumą, laisvai sudarytų įsipareigojimų nesulaužomumą nuo tų teorijų ir praktikų, kurios, jei viešai būtų leidžiamos, naikintų visokį pasitikėjimą ir savaime turėtų nuvertinti ir ateityje duotą bet kokį žodį. Kai ateis laikas pastatyti prieš viso pasaulio akis šias Mūsų pastangas, tai visi geros valios žmonės patirs, kur tenka ieškoti taikos palaikytojų ir kur griovėjų. Kiekvienas, kurio dvasia dar bent kiek pajėgia patirti tiesą ir kurio širdis dar bent kiek pajėgia pajusti teisingumą, turės pripažinti, jog kiekvienas Mūsų šiame sunkiame po konkordato sudarymo laike ištartas žodis ir kiekvienas Mūsų veiksmas buvo ištikimas sudarytos sutarties įstatymui. Jis turės taip pat su nustebimu ir nuoširdžiu pasmerkimu konstatuoti, jog kita pusė sudarytą sutartį klaidingai aiškino, apėjo, pagaliau, daugiau ar mažiau viešu elgesiu ją pažeidė.

Nepaisant to, Mūsų parodyta nuolaida kilo ne dėl žemiškos naudos ar net nederamo silpnumo, bet tik dėl troškimo neišrauti kartu su piktžolėmis ir naudingo augalo. Tai kilo iš troškimo ne anksčiau padaryti viešą sprendimą, kaip tik tada, kai toks sprendimas pasidarys nebeišvengiamas. Tai padaryta iš pasiryžimo ne anksčiau galutinai paneigti kitos pusės ištikimą sutarties laikymą, kaip tik kada kieta tikrovės kalba pati nesusprogdins kevalo, kuriame buvo ir yra stengiamasi paslėpti planingą Bažnyčios puolimą. Net ir šiandien, kai atvira kova prieš konkordatu garantuotas konfesines mokyklas ir turinčių katalikų apsisprendimo teisę auklėti ypatingai svarbioje Bažnyčios gyvenimo srityje, laisvės panaikinimas, rodo jaudinantį padėties rimtumą ir pavyzdžio neturintį tikinčiųjų krikščionių sąžinės konfliktą, tėviškas sielų gerove susirūpini-

mas Mums pataria nepraleisti progos neatsižvelgus į dar galimas, nors ir mažas, viltis grįžti prie konkordato vykdymo bei atsakingo susitarimo. Sekdami Garbingojo Episkopato maldavimais, Mes stengsimės ir toliau ginti Jūsų tautos vairuotojų pažeistą teisę. Nepaisydami, ar tai pasiseks, ar ne, vien tik klausydami savo sąžinės balso ir ganytojinės pasiuntinybės, Mes stengsimės priešintis tai tendencijai, kuri bando atvira ar užmaskuota jėga užgniaužti pasirašytą teisę.

5. Šios encikli-kos tikslas.

Bet šio rašto tikslas, Garbingieji Broliai, yra kitas. Kaip kad Jūs maloniai aplankėte Mus, gulinčius ligos patale, taip šiandien Mes kreipiamės į Jus ir per Jus į Vokietijos tikinčiuosius katalikus, kurie, kaip ir visi kenčią ir persekiojami vaikai, yra ypač artimi Bendrojo Tėvo širdžiai. Šią valandą, kai jų tikėjimas kaip tikras auksas yra bandomas liūdesio bei slapto ir viešo persekiojimo ugnyje, kai jie yra visokeriopos, organizuotai vykdomos, religinės nelaisvės apsupti, kai jie visiškai neturi teisingos informacijos ir normalaus apsigynimo galimybės, tai jie turi dvigubą teisę išgirsti iš tojo tiesos ir dvasinės paguodos žodžius, kurio pirmatakui Išganytojas pasakė šiuos svarbius žodžius: „Aš prašiau už tave, kad tu nenustotumei tikėjimo; todėl tu, kada nors apsigręžęs, stiprink savo brolius" [4]).

6. Grynas tikė-jimas į Dievą.

Garbingieji Broliai, kreipkite dėmesį, kad tikėjimas į Dievą, tas kiekvienos religijos nepakeičiamas pagrindas, išsilaikytų Vokietijos kraštuose grynas ir nesuklastotas, nes ne tas tiki į Dievą, kurs savo kalboje vartoja Dievo vardą, bet tas, kurs šiam pagarbos vertam žodžiui suteikia tikrą ir tinkamą Dievo sąvoką.

Kas identifikuoja pagal panteizmo neaiškų supratimą Dievą su pasaulio visata, kas padaro Dievą lygų pasauliui, o pasaulį lygų Dievui, tas netiki į Dievą.

Kas pagal tariamai prieškrikščionišką germanų įsitikinimą pastato neaiškų, neasmeninį likimą as-

meninio Dievo vietoje, tas neigia Dievo išmintį ir Apvaizdą, galingai ir maloningai tvarkančią nuo vieno pasaulio krašto iki kito [5]) ir vedančią viską į gera, tas negali reikalauti būti laikomu tikinčiu į Dievą.

Kas išima rasę ar tautą, valstybę ar režimą, krašto valdytojus ar kitas žmonių susigrupavimų vertybes, turinčias žemiškoje santvarkoje labai svarbią ir pagarbos vertą vietą, iš šitokių žemiškųjų vertybių eilės ir padaro jas viso ko, net ir religinių vertybių, aukščiausia norma, stabmeldiškai jas sudievina, tas sudarko ir suklastoja Dievo numatytą ir įsakytą daiktų santvarką. Toks yra toli nuo tikrojo tikėjimo į Dievą ir šitą tikėjimą atitinkančio gyvenimo supratimo.

Garbingieji Broliai, kreipkite dėmesį į vis dažniau pasitaikantį piktnaudojimą, kuriuo triskart šventas Dievo vardas, kaip beprasmiška etiketė, pritaikoma bet kokiam daugiau ar mažiau savališkam žmogaus pastangų ar troškimų padariniui. Paveikite tikinčiuosius, kad jie šitokias klaidas su priderančia atyda atmestų. Mūsų Dievas yra asmeninis, antžmogiškas, visagalis, be galo tobulas Dievas, vienas trijuose asmenyse, triasmenis dieviškosios esmės vienybėje, visų tvarinių Kūrėjas, Viešpats bei Valdovas ir pasaulio istorijos Užbaigėjas, nepakenčiąs ir negalįs pakęsti šalia savęs jokių kitų dievų.

Šis Dievas yra suteikęs savo suvereniškus įstatymus. Jie galioja nepriklausomai nuo laiko ir erdvės, krašto ir rasės. Kaip Dievo saulė apšviečia viską, kas tik turi žmogaus pavidalą, taip lygiai ir jo įsakymai nepripažįsta jokių privilegijų ir išimčių. Valdantysis ir pavaldinys, vainikuotasis ir nevainikuotasis, aukštos kilmės ir paprastas, turtingasis ar vargšas lygiu būdu yra jojo žodžio saistomi. Iš jojo kaip Tvėrėjo teisių neaprėžtumo tiesiogiai išplaukia neaprėžtas reikalavimas, kad jam paklustų visi atskiri asmens ir visų rūšių bendruomenės. Šis reikalavimas paklusti apima visas

gyvenimo sritis, kuriose dorovinia klausimai turi paisyti Dievo įsakymų ir tuo pačiu kintančioji žmonių įstatymleidyba įsijungti į nekintančiosios Dievo įstatymleidybos struktūrą.

Tik paviršutiniški protai gali pakliūti klaidatikystėn, skelbiančion nacionalinį Dievą ir nacionalinę religiją, gali idiotiškai bandyti Dievą, tą viso pasaulio Tvėrėją, visų tautų Valdovą ir įstatymų Leidėją, prieš kurio didybę tautos yra kaip vandens lašas kibire [6]), uždaryti kurios nors tautos ribose, vienos kurios nors rasės kraujo siaurume.

Kristaus Bažnyčios vyskupai, įstatyti tiems dalykams, kurie liečia Dievą [7]), turi budėti, kad tokios pragaištingos klaidos, kuriomis aklai seka dar žalingesnė praktika, nerastų sau dirvos tikinčiuosiuose. Jūsų šventa pareiga, kiek tai nuo Jūsų priklauso, daryti visa, kad Dievo įsakymai, kaip įpareigojąs dorovinio privataus ir viešojo gyvenimo pagrindas, būtų paisomi ir užlaikomi; kad Dievo majestoto teisės, Dievo vardas ir žodis nebūtų niekinamas [8]); kad piktžodžiavimai Dievui žodžiu, raštu ir paveikslais, kai kada gausūs, kaip jūros smiltys, būtų nutildytos; kad už besipriešinančią Dievo niekintojų ir neapkentėjų prometėjišką dvasią tikintieji gausiai atsilygintų Dievui malda, kuri kaip smilkalas kas valandą kiltų aukštyn prie Aukščiausiojo ir sulaikytų jo baudžiančią ranką.

Mes dėkojame Jums, Garbingieji Broliai, Jūsų kunigams ir visiems tikintiesiems, kurie, gindami Dievo majestoto teises nuo puolančios, deja, įtakingosios pusės dažnai palaikomos moderniosios stabmeldybės, atliko ir dabar tebeatlieka savo kaip krikščionio pareigą. Ši padėka yra dvigubai nuoširdi ir pagarbos pilna tiems, kurie, vykdydami šią pareigą, pasidarė verti kesti dėl Dievo žemiškas aukas ir žemišką skausmą.

7. Grynas tikėjimas į Kristų.

Joks tikėjimas į Dievą ilgai neišsilaikys grynas ir nesugadintas, jei jis nebus paremtas tikėjimo

į Kristų. „Nė vienas nepažįsta Sūnaus, kaip tik Tėvas; taip pat ir Tėvo niekas nepažįsta, kaip tik Sūnus, ir kam Sūnus panorės apreikšti" [9]). „Tai yra amžinasis gyvenimas: kad jie pažintų tave, vienatinį tikrąjį Dievą, ir kurį tu siuntei, Jėzų Kristų" [10]). Taigi, niekas negali sakyti: Aš tikiu į Dievą, ir to mano religijai užtenka. Išganytojo žodžiai neduoda šios rūšies išsikalbinėjimams vietos. „Kiekvienas, kurs išsigina Sūnaus, neturi taip pat Tėvo; kas išpažįsta Sūnų, turi ir Tėvą" [11]).

Jėzuje Kristuje, žmogumi tapusiame Dievo Sūnuje, yra pasirodžiusi dieviškojo Apreiškimo pilnybė. „Dievas daug kartų ir tuleriopu būdu kalbėjęs kitados tėvams per pranašus, paskiausiai, šiomis dienomis, kalbėjo mums per Sūnų" [12]). Šventosios Senojo Įstatymo knygos yra ištisai Dievo žodis, organiška jojo Apreiškimo dalis. Atitinkamai laipsniškai Apreiškimo plėtrai jame pastebima pasiruošimo saulėtai išganymo dienai prieblanda. Kaip istorinėse ir įstatymų knygose kitaip ir negali būti, jose atsispindi kai kuriose detalėse žmogiškas netobulumas, silpnumas ir nuodėmė. Šalia be galo daug kilnaus ir didingo jos pasakoja taip pat ir apie supaviršutiniškėjimą ir supasaulėjimą, nuolat pasireiškusį tautoje nešančioje Senojo Įstatymo Dievo Apreiškimą ir Pažadą. Kiekvienai šališkumo ir aistrų neapakintai akiai šviečia pro žmogišką suklupimą, apie kurį biblinė istorija pasakoja, dar labiau spindinti dieviškoji, viršum klaidų ir nuodėmių triumfuojančio išganyman ruošimo šviesa. Kaip tik šitokiame, dažnai tamsiame fone išryškėja Amžinojo išganomoji pedagogika perspektyvose, kurios drauge yra ir kelią nurodančios, įspėjančios, sukrečiančios, prikeliančios ir padarančios laimingą. Tik aklumas ir išdidumas gali savo akis uždaryti prieš tuos išganyman vedančius lobius, kuriuos turi savyje Senasis Įstatymas. Kas nori matyti biblinę istoriją ir Senojo Įstatymo pamokančią išmintį išvytą iš Bažnyčios ir mokyklos, tas piktžodžiauja Dievo žodžiui,

piktžodžiauja Visagalio išganomiesiems planams, tas padaro siaurą ir ribotą žmogaus protą dieviškųjų planų vertintoju. Tas neigia tikėjimą į tikrąjį, kūne pasirodžiusį Kristų, kuris savo žmogiškąją prigimtį paėmė iš tos tautos, kuri turėjo jį prikalti prie kryžiaus. Toks visiškai nesupranta Dievo Sūnaus atliktos dramos, kuris savo atperkančiąja mirtimi pavertė piktadarišką savo kryžiuotojų darbą kunigiškuoju veikalu ir tuo būdu Senąjį Įstatymą Naujuoju papildė, užbaigė ir padarė kilnesnį.

Jėzaus Kristaus Evangelijose pasiekta Apreiškimo kulminacija yra galutinė ir visą laiką saistanti. Šis Apreiškimas negali būti žmogaus rankos papildytas, dar mažiau pakeistas ar pavaduotas savavališkų „apreiškimų", kuriuos tam tikri dabarties kalbėtojai išveda iš vadinamojo mito apie kraują ir rasę. Nuo to laiko, kai Kristus — Pateptasis įvykdė savo atperkantį darbą, sunaikino nuodėmės viešpatavimą ir nupelnė mums malonę tapti Dievo vaikais, nuo tada nėra žmonėms kito vardo po dangumi, kurio dėka jie galėtų būti išganyti, kaip tik vardas Jėzus [13]). Joks žmogus, nors jis ir viską žinotų, viską pajėgtų, kuriame būtų įkūnyta visa išorinė žemės galia, negali kito pamato padėti, kaip tą, kurs yra jau padėtas Kristuje [14]). Kas, sakrilegiškai atmesdamas esminį skirtumą tarp Dievo ir tvarinio, tarp Dievo — Žmogaus ir žmonių vaikų, drįstų pastatyti bet kokį mirtingąjį, nors ir visų laikų didžiausią, šalia Kristaus ar net virš jo ar prieš jį, tas turėtų sau pasakyti, kad jis yra tas beprotis pranašas, kuriam tinka šie jaudiną Šv. Rašto žodžiai: „Kurs gyvena danguje, tyčiojasi iš jo" [15]).

8. Grynas tikėjimas į Bažnyčią.

Tikėjimas į Kristų neišsilaikys grynas ir nesudarkytas, jei jis nebus paremtas ir palaikomas tikėjimo į Bažnyčią, tą tiesos šulą ir tvirtovę [16]). Šį tikėjimo šulą yra pastatęs pats Kristus, amžinai garbintinas Dievas. Jojo įsakymas, liepiąs klausyti Bažnyčios [17]), Bažnyčios žodžiuose ir įsakymuose

girdėti paties žodžius ir įsakymus [18]), saisto visų laikų ir visų kraštų žmones. Išganytojo įsteigtoji Bažnyčia yra viena visoms tautoms ir nacijoms. Po jos, kaip ir Dievo dangaus, visą žemę apsupančiais skliaustais yra vieta ir tėviškė visoms tautoms ir kalboms, yra vieta vystytis visoms, Dievo Tvėrėjo ir Išganytojo įdiegtoms tiek atskiruose žmonėse, tiek ir tautų susigrupavimuose ypatingoms savybėms, gabumams, pareigoms ir pašaukimams. Bažnyčios motiniškoji širdis yra pakankamai plati ir didelė matyti tokioje Dievo norėtoje šių savybių ir gabumų plėtroje labiau turtingumą ir įvairumą negu skyrimosi pavojų. Ji džiaugiasi tiek atskirų žmonių, tiek ir tautų klestėjimu. Ji su motinos džiaugsmu ir pasididžiavimu žiūri į jų tikrus sugebėjimus, kaip savo auklėjimo vaisius ir pažangą, kurią ji laimina ir remia, kiek tik jai sąžinė leidžia. Bet ji taip pat atsimena, jog ši laisvė yra Dievo įstatymo majestoto, panorėjusio ir sutvarkiusio, kad Bažnyčia būtų savo esme viena, apribota. Kas paliečia šį vieningumą ir neatskiriamumą, tas išplėšia Kristaus Sužadėtinei vieną iš diademų, kuriomis ją pats Dievas apvainikavo. Tas paveda ant amžinai pastovių pamatų pastatytą Dievo Kūrinį peržiūrėti ir taisyti tokiems meisteriams, kuriems dangiškasis Tėvas nesuteikė jokių įstatymo įgaliojimų.

Besidarbuojančios žmonėse ir per žmones Bažnyčios dieviškoji pasiuntinybė gali būti skaudžiai aptemdyta silpno žmogiškumo, kaip piktžolės nuolatos iškerojančio tarp Dievo karalystės kviečių. Kas atsimena Išganytojo žodžius apie papiktinimus ir piktintojus, tas žinos, kaip Bažnyčia ir atskiri žmonės turi spręsti, kas buvo ir yra nuodėmė. Bet kas dėl šių smerktinų gyvenimo nuo tikėjimo, darbų nuo žodžių, viršinės elgsenos nuo vidinio įsitikinimo nukrypimų, pasitaikančių atskiruose, kad ir gausinguose, žmonėse, užmiršta ar sąmoningai nutyli tą begalinį tikro dorybių siekimo, pasiaukojimo dvasios, broliškos meilės ir

didvyriško veržimosi šventumą, tas tik atskleidžia savo apgailėtiną aklumą ir neteisingumą. O jei galima aiškiai konstatuoti, kad toks, kurs taiko griežtą mastą nekenčiamai Bažnyčiai, tuo pačiu momentu užmiršta, kas liečia kitas, jam jausmo ar intereso dėliai artimas bendruomenes, tai jis pasirodo savo tariamai pažeistame švarumo jausme esąs panašus į tuos, kurie pagal Išganytojo aštrius žodžius nemato pro savo brolio akyje esantį šapą savo paties akyje įlindusio rąsto. Betgi kad ir labai maža gera intencija yra tų, kurie pasišovė rūpintis Bažnyčios žmogiškumu, daryti iš to daugeliu atvejų labai žemą biznį, kad ir iš Dievo einanti Bažnyčios pareigūno galia nepriklauso nuo žmogaus moralinės būklės, tai vis tiek nei viena epocha, nei vienas atskiras žmogus, nei viena bendruomenė nėra laisva nuo pareigos nuodugniai iškvosti savo sąžinę, iš pagrindų apsivalyti, griežtai nusistatymuose ir gyvenime atsinaujinti.

Savo Enciklikoje apie kunigystę, Savo laiške apie katalikų Akciją Mes primygtinai nurodėme visų Bažnyčios narių, ypač kunigų, vienuolių ir pasauliečių apaštalų šventą pareigą parodyti savo tikėjimo su gyvenimu sutarimą, kurio reikalauja Dievo įsakymai, kurio Bažnyčia siekia nenuilstamu griežtumu. Ir šiandien dar Mes kartojame su giliu rimtumu: Neužtenka vien priklausyti Kristaus Bažnyčiai, bet reikia būti gyvos dvasios ir tiesos tos Bažnyčios nariui. Tokie gi yra tik tie, kurie yra Viešpaties malonėje ir visada gyvena Dievo akivaizdoje — nekaltybėje ar nuoširdžioje, darbais pareiškiamoje atgailoje. Jei pagonių apaštalas, tas Išrinktasis Indas, baudė savo kūną ir stengėsi jį pavergti, kad, kitiems skelbdamas Evangeliją, pats netaptų peiktinu [19]), tai ar gali būti kitoks, kaip šis tampriausiai suvienytas apaštalavimo ir savęs pašventimo kelias ir kitiems, kurių rankose yra Dievo karalystės palaikymas ir išplėtimas? Tik tokiu būdu bus parodyta šių laikų žmonijai ir ypač Bažnyčios priešams, jog žemės

druska, krikščionybės raugas nėra sugedęs. Priešingai, jis yra pajėgus ir pasiruošęs atnešti abejonių ir klaidų, svyravimo ir dvasinio neramumo, nuovargio tikėjime ir nutolime nuo Dievo apimtiems žmonėms dvasinį atsinaujinimą ir atsijauninimą, kurio jie labiau negu kada yra reikalingi, nepaisant to, ar jie tai pripažįsta, ar ne. Visuose savo nariuose save stebinti, visokį paviršutiniškumą nuvaliusi, Dievo ir Bažnyčios įsakymus vykdanti, Dievo ir veiklioje artimo meilėje save laikanti krikščionybė galės ir turės eiti pavyzdžiu ir vadove savo pagrindais ligotam, paramos ir vadovybės ieškančiam pasauliui, kad nekiltų neapsakoma nelaimė ir neprisiartintų visokį įsivaizdavimą prašokąs smukimas.

Kiekviena tikra ir pastovi reforma kilo pagaliau iš šventumo, iš Dievo ir artimo meilės uždegtų ir skatinamų žmonių. Būdami kilniaširdžiai, pasiruošę klausyti kiekvieno Dievo balso ir pirmiausia jį savyje įgyvendinti, jie yra pasidarę nuolankūs, tačiau savo pašaukimu įsitikinę savo laiko žiburiais ir atnaujintojais. Jei noras reformuoti kitus nėra kilęs iš asmeninio taurumo, bet buvo aistringo ūpo pasireiškimas ir išsiveržimas, tai jis įnešė tik dar daugiau suirutės negu nuskaidrinimo, jis daugiau ardė negu statė, jis tapo ne vieną kartą priežastimi klaidžiojimų, žalingesnių, kaip tos žalos, kurias norėjo ir ryžosi taisyti. Be abejo, Dievo dvasia pučia, kur nori [20]). Ji gali pažadinti savo valios vykdytojus iš akmenų [21]). Ji pasirenka savo valios įrankius pagal savo, o ne pagal žmonių planus. Bet tas, kurs įsteigė Bažnyčią ir pašaukė Sekminių audroje ją į būtį, nekeičia savo paties pasirinktos išganymo Institucijos pagrindinės struktūros. Kas yra Dievo dvasios vedamas, tas savaime vidiniais ir išoriniais veiksmais gerbia Bažnyčią, tą kilnųjį kryžiaus medžio vaisių, tą Dievo Dvasios dovaną, Sekminių dieną suteiktą vadovavimo reikalingam pasauliui.

Garbingieji Broliai, Jūsų kraštuose pasigirsta vis stipresniu choru balsai, šaukią išstoti iš Bažnyčios. To propaguotojai yra dažniausiai tokie, kurie savo užimamų pareigų dėka bando sudaryti įspūdį, jog toks išstojimas iš Bažnyčios ir su tuo susijusi neištikimybė Kristui Valdovui parodo ypač įtikinančią ir nuopelningą ištikimybę dabartiniam režimui. Maskuotomis ir viešomis prievartos priemonėmis, bauginimais, ekonominių, luominių, pilietinių ir kitokių nuostolių grasinimais katalikų, ypač tam tikrų klasių tarnautojų, ištikimybė tikėjimui yra išstatyta spaudimui, kuris yra tiek neteisingas, kiek ir humaniškai negarbingas. Mūsų tėviškas atjautimas ir gili užuojauta lydi tos, kurie savo ištikimybę Kristui ir Bažnyčiai turi apmokėti tokia aukšta kaina. Bet čia kaip tik yra pasiekiama kulminacija, kur liečiama tai, kas yra galutina ir aukščiausia, kas reiškia išsigelbėjimą arba žuvimą, kur dėl to tikinčiajam didvyriškos drąsos kelias yra vienintelis išganymo kelias. Jei tad gundytojas ar prispaudėjas prisiartintų su Judo reikalavimais išstoti iš Bažnyčios, tai jis gali jam, net jei tat kaštuotų didelių žemiškų aukų, Išganytojo žodžiais atsakyti: „Eik šalin, šėtone! nes parašyta: Viešpatį, savo Dievą, tegarbinsi ir jam vienam tetarnausi" [22]). Gi Bažnyčiai jis turi kalbėti: Tu esi mano motina nuo jaunystės dienų, Tu mano paguoda gyvenime ir užtarėja mirtyje. Teprilimpa mano liežuvis prie gomurio, jei aš, pasiduodamas žemiškiems viliojimams ar grasinimams, tapčiau savo krikšto pažadų išdaviku. Gi tokiems, kurie manosi galį suderinti išorinį išstojimą iš Bažnyčios su vidine jai ištikimybe, tebūnie šie Išganytojo žodžiai rimtas įspėjimas: „Kas išsigins manęs žmonių akivaizdoje, to bus išsiginta Dievo angelų akivaizdoje" [23]).

9. Grynas tikėjimas į primatą.

Tikėjimas į Bažnyčią neišsilaikys grynas ir nesudarkytas, jei jis nebus perimtas tikėjimo Romos vyskupo primatu. Tuo momentu, kai Petras pirma visų apaštalų ir mokinių pareiškė tikėjimą į Kristų,

gyvojo Dievo Sūnų, už to tikėjimą ir jo išpažinimą atsilyginąs Kristaus atsakymas reiškė jojo Bažnyčios, vienos, ir tai ant Petro, kaip uolos, pastatytos, įsteigimą (Mat. 16, 18). Taigi, tikėjimas į Kristų, į Bažnyčią ir primatą yra ankštai ir šventai suaugęs. Geras ir legalus autoritetas yra visuomet vienybės ryšys, jėgos šaltinis, laidas nuo sugriuvimo ir susiskaldymo, ateities garantija. Tai visa pasakytina aukščiausia ir kilniausia prasme ypač ten, kur, kaip išimtinai Bažnyčioje, šitokiam autoritetui yra pažadėtas Šv. Dvasios maloningas vadovavimas, josios nenugalima pagalba. Jei žmonės, kurie patys nėra vieningi tikėjime į Kristų, siūlo Jums vokiečių nacionalinės bažnyčios utopiją, tai žinokite: ji yra ne kas kita, kaip vienintelės Kristaus Bažnyčios paneigimas, tai atviras atkritimas nuo įsakymo visam pasauliui apaštalauti, pagal kurį gali gyvuoti tik viena, visą pasaulį apimanti Bažnyčia ir tik jos turi užtekti. Kitų nacionalinių bažnyčių istorija, jų dvasinis sutingimas, pasidavimas ir vergavimas žemiškoms galybėms įrodo tą beviltišką nevaisingumą, į kurį neišvengiamu tikrumu patenka nuo Gyvojo Vynmedžio — Bažnyčios atkritusi šaka. Dėl to kas šitokioms klaidingoms tendencijoms tuoj po jų pasirodymo pasako savo budrų ir netšaukiamą „ne", tas patarnauja ne tik tikėjimo į Kristų grynumui, bet ir savo tautos sveikatingumui bei gyvybingumui.

10. Saugoti iškreipimų Šventų žodžių ir sąvokų.

Garbingieji Broliai, ypač budrią akį Jūs privalote turėti, kai iš pagrindinių religijos sąvokų yra išplėšiamas jų esminis turinys ir jos pradedamos vartoti profanine prasme.

Apreiškimas krikščioniška prasme reiškia Dievo kalbėjimą į žmones. Tuo pačiu žodžiu išreikšti „įkvėpimą" apie kraują ir rasę, apie istorinį tautos iškilimą yra visada klaidinga. Šitokia netikra moneta nenusipelno būti priimta į tikinčio krikščionio kalbos lobyną.

Tikėjimas yra laikymas tiesa to, ką Dievas yra apreiškęs ir per Bažnyčią tikėti pateikęs: „Tvirtas įsitikinimas tuo, kas neregima" [24]). Gi tas džiuginąs ir išdidus tikėjimas kurios nors tautos ateitimi, tiesa, kiekvienam brangus, reiškia visai ką kita, negu tikėjimas religine prasme. Norėti viena vietoj kitos vartoti, viena kitu pakeisti ir po to reikalauti iš tikinčiųjų krikščionių būti pripažintam „tikinčiuoju" yra arba tuščiais žodžiais žaidimas, arba sąmoningas ribų panaikinimas, arba kas dar blogesnio.

Nemirtingumas krikščioniška prasme yra žmogaus, kaip asmeninės būtybės, gyvenimas po žemiškos mirties amžinoje laimėje arba amžiname pražuvime. Kas žodžiu „nemirtingumas" nori pareikštį ne ką kita, kaip kolektyvų neriboto ilgio laikinąjį gyvavimą savo tautos egzistencijoje, tas iškreipia ir sudarko pagrindinę krikščioniškojo tikėjimo tiesą, tas sukrečia kiekvienos religinės, dorovinę pasaulio santvarką ugdančios pasaulėžvalgos pamatus. Jei toks nenori būti krikščioniu, tai privalėtų bent išsižadėti savo netikėjimo kalbos žodyną turtinti krikščioniškų sąvokų lobiu.

Gimtoji nuodėmė yra paveldėta, nors ir ne asmeninė, Adomo, jame nusidėjusių ainių kaltė [25]), yra malonės ir tuo pačiu amžinojo gyvenimo netekimas, susijęs su patraukimu į bloga, kurį tačiau kiekvienas gali malone, atgaila, kova, pažanga dorybėse atremti ir nugalėti. Dievo Sūnaus kentėjimai ir mirtis išvadavo pasaulį nuo gimtosios nuodėmės prakeikimo ir mirties. Tikėjimas šiomis tiesomis, šiandien Jūsų tėvynėje yra Kristaus priešams pigaus pasityčiojimo objektas, priklauso prie nenusavinamos krikščioniškosios religijos sudėties.

Kristaus kryžius, kurio jau vardas daug kam reiškia paikybę ir pasipiktinimą [26]), ir toliau lieka krikščioniui šventas išganymo ženklas, moralinio didingumo ir pajėgumo emblema. Jo paūksmėje mes gyvename, su jo pabučiavimu mes mirštame. Jis privalo stovėti ant mūsų kapo kaip mūsų tikė-

jimo skelbėjas, kaip mūsų į amžinąją šviesą nukreiptos vilties liudininkas.

Nuolankumas Evangelijos dvasioje ir Dievo pagalbos maldavimas yra visiškai suderinamas su savęs vertinimu, pasitikėjimu savimi ir didvyrišku nusistatymu. Kristaus Bažnyčia, turinti visais laikais net iki paskučiausios dabarties daugiau išpažintojų ir kankinių, kaip bet kuri kita ideologinė bendruomenė, nėra reikalinga iš tokios pusės pamokymų apie didvyrišką nusiteikimą ir elgesį. Savo tuščiu plepėjimu apie krikščionišką nuolankumą, kaip apie savęs nuvertinimą ir nedidvyriška laikymąsi, šių moderniųjų šlykštus išdidumas pats iš savęs tyčiojasi.

Malone jos netiesiogine prasme gali būti vadinama viskas, ką tvarinys iš Tvėrėjo gauna. Malonė tikrąja ir krikščioniška žodžio prasme apima betgi tik antgamtinius dieviškos meilės pasireiškimus, Dievo maloningą veikimą, kuriuo jis pakelia žmogų į tą intymiškiausią gyvenimą su savimi, kurį Naujasis Testamentas vadina Dievo sūnyste: „Žiūrėkite, kokią meilę Tėvas mums suteikė, kad mes vadinamės Dievo vaikais ir esame" [27]). Šio antgamtinio malonės išaukštinimo paneigimas dėl tariamo vokiško būdingumo yra klaida, yra atviras kovos paskelbimas krikščionybės pagrindinei tiesai. Antgamtinę malonę sulyginti su prigimties dovanomis reiškia įsibrauti į religijos pagamintą ir pašvęstą kalbos lobyną. Dievo tautos Ganytojai ir Saugotojai teisingai elgsis, budriai priešindamiesi šiai šventvagystei ir šiam sielas klaidinančiam darbui.

11. Dorovės mokslas ir dorovinė santvarka.

Tikru ir grynai išlaikytu tikėjimu į Dievą remiasi žmonijos dorovė. Visokie bandymai dorovės mokslą ir dorovinę santvarką nukelti nuo tikėjimo uolinio pamato vedė anksčiau ar vėliau tiek atskirus žmones, tiek ir visuomenę į dorovinį nusmukimą. Paikasis, savo širdyje kalbąs: Nėra Dievo, visada vaikščios dorovinio sugedimo keliu [28]). Šitokių paikiųjų šiandien drįstančių atskirti

dorovę nuo religijos, yra legijonai. Jie nemato ar nenori matyti, jog kartu su konfesinės, t. y. aiškiai ir nedviprasmiškai formuluotos krikščionybės ištrėmimu iš mokymo ir auklėjimo, iš organizacinio ir politinio gyvenimo formavimo įžengiama į dvasinio suelgetėjimo ir nusmukimo kelią. Jokia valstybės prievartos jėga, jokie vien žemiški, kad ir kažin kokie kilnūs ir aukšti idealai, nepajėgs ilgesnį laiką pavaduoti iš tikėjimo į Dievą ir Kristų kylančių galutinių ir nulemiančių paskatų. Atimant iš pašauktojo pasiaukoti, savo menkąjį „aš" atiduoti visuomenės gerovei, dorovinę atsparą, kylančią iš to, kas yra aukščiausia ir dieviška, iš sustiprinančio ir paguodžiančio tikėjimo į Atlygintoją už visa gera ir Baudėją už visa bloga, padaroma tai, kad daugumas ne vykdo pareigą, bet jos vengia. Sąžiningas dešimties Dievo įsakymų ir Bažnyčios įsakymų, tų tiesioginių Evangelijos normų išvadų, vykdymas yra kiekvienam žmogui nepaprastai planingo savęs auklėjimo, dorovinio brendimo ir charakterio formavimo mokykla. Mokykla, tiesa daug, bet ne per daug reikalaujanti. Gerasis Dievas, kaip įsakymų Leidėjas taręs: „Tu privalai", suteikia savo malone tai pajėgti ir įvykdyti. Tokio stipraus veikimo dorovę formuojančias pajėgas palikti neišnaudotas ar sąmoningai uždaryti joms kelią į tautos auklėjimą yra nedovanotinas bendradarbiavimas religiniame visuomenės neprimaitinime. Dorovės mokslą išduoti subjektyvinei, su laiko dvasia kintančiai žmogaus nuomonei, užuot jį įjungus į šventąją amžinojo Dievo valią ir jojo įsakymus, reiškia plačiai atidaryti pūdančioms jėgoms duris. Šiuo pradėtas amžinųjų objektyvinio dorovės mokslo dėsnių apleidimas, sąžinę formuojant, visas gyvenimo sritis ir santvarkas kilninant, yra nusikaltimas tautos ateičiai, kurio karčius vaisius turės ragauti sekančios kartos.

12. Prigimtosios teisės pripažinimas.

Dabar yra pastebima pavojinga tendencija daugiau ar mažiau skirti kaip dorovės mokslą, taip ir

teisės gyvenimą bei ugdymą nuo tikrojo tikėjimo į Dievą ir nuo jo apreikštų įsakymų. Čia Mes turime mintyje ypač vadinamąją prigimties teisę, patiės Tvėrėjo pirštu įrašytą žmonių širdžių lentelėse (Rom. 2, 14) ir sveiko, nuodėmių ir aistrų neapakinto proto iš šių lentelių išskaitomą. Pagal šios prigimtosios teisės normas gali būti patikrintas kiekvienos pozityvinės teisės, vis tiek kokio įstatymų leidėjo ji būtų paskelbta, dorovinis turinys, o tuo pačiu jos dorovinė įsakomoji ir sąžinę įpareigojanti galia. Žmonių įsakymai, aiškiai prieštaraują prigimtajai teisei, yra savo prigimtimi ligoti, ir jų negali pagydyti jokios prievartos priemonės, jokia išviršinė galybė. Šiuo mastu turi būti vertinamas ir dėsnis: „Teisinga yra tai, kas yra tautai naudinga". Tiesa, šiam sakiniui galima duoti teisingą prasmę, tariant, jog tai, kas yra morališkai neteisinga, niekuomet negali būti ir tautai naudinga. Dėl to jau senovės stabmeldija suprato, jog šis sakinys, kad jis būtų pilnai teisingas, turi būti priešingai formuluojamas ir šitaip išreikštas: „Niekada nėra naudinga tai, kas drauge nėra ir morališkai gera. Ir tai, kas yra morališkai gera, yra gera ne dėl to, kad yra naudinga, bet dėl to, kad tai, kas yra morališkai gera, yra ir naudinga" [29]). Nuo šio dorovės principo atskirtas pirma minėtasis dėsnis reikštų tarpvalstybiniame gyvenime amžiną tarp atskirų tautų karo padėtį; gi vidiniame valstybės gyvenime jis, suliedamas tai, kas yra naudinga, su tuo, kas yra teisinga, užmiršta faktą, jog žmogus kaip asmenybė turi iš Dievo gautas teises, kurios negali būti visuomenės nei paneigtos, nei panaikintos, nei sulaužytos.

Paniekinant šią tiesą, nepastebima, kad tikras bendrasis gėris yra pagaliau nustatomas ir pažįstamas iš žmogaus prigimties, jos harmoningo asmeniškos teisės ir socialinio įpareigojimo išlyginimo, o taip pat žmogaus prigimtimi nustatomo visuomenės tikslo. Visuomenė yra Dievo norėta kaip priemonė išvystyti individualinėms ir socialinėms

pajėgoms, kurias atskiras žmogus, duodamas visuomenei ir iš jos gaudamas, turi panaudoti savo ir kitų gerovei. Ir tos platesniosios bei aukštesniosios vertybės, įgyvendinamos ne atskiro žmogaus, bet visuomenės, pagaliau Tvėrėjo yra suteiktos dėl paties žmogaus ir jojo prigimtojo ir antgamtinio išsivystymo bei išsitobulinimo. Nutolimas nuo šios santvarkos sukrečia tuos šulus, kuriais laikosi visuomenės taika, saugumas ir net egzistencija.

Tikintysis žmogus turi niekad nenykstančią teisę išpažinti savo tikėjimą ir pagal jį gyventi. Įstatymai, draudžią ar apsunkiną šį tikėjimo išpažinimą ar vykdymą, prieštarauja prigimtajam įstatymui.

Sąžiningi ir savo kaip auklėtojų pareigas suprantą tėvai turi pirmaeilę ir pradinę teisę auklėti Dievo jiems duotus vaikus tikėjimo dvasia, darniai su jo dėsniais ir patvarkymais. Įstatymai ir kitos priemonės, išjungiančios ar grasinimu bei prievarta kliudančios pasireikšti tėvų jiems prigimties suteiktai valiai mokymo reikaluose, taip pat prieštarauja prigimtajai teisei ir yra savo esme nedoros.

Bažnyčia, toji pašauktoji Dievo duotos prigimtosios teisės saugotoja ir aiškintoja, negali nieko kito daryti, kaip tik neseniai aiškios nelaisvės padėtyje pravestą įrašymą į mokyklas paskelbti prievartavimu, neturinčiu jokio teisinio charakterio.

13. Į jaunimą! Kaip vietininkas to, kurs pagal Evangeliją yra jaunuoliui pasakęs: „Jeigu nori eiti į gyvenimą, laikykis įsakymų“ [30]), Mes kreipiamės ypatingai tėviškais žodžiais į jaunimą.

Tūkstančiai liežuvių šiandien skelbia jūsų ausims evangeliją, kuri nėra dangiškojo Tėvo apreikšta. Tūkstančiai plunksnų, tarnaujančių netikrai krikščionybei, rašo apie tai, kas nepriklauso Kristaus krikščionybei. Spauda, radijas apipila jus tikėjimui ir Bažnyčiai priešingo turinio gaminiais ir puola be atodairos ir pagarbos tai, kas jums turi būti kilnu ir šventa.

Mes žinome, jog labai daugelis iš jūsų turėjote ir turite kęsti dėl ištikimybės Kristui ir Bažnyčiai, dėl priklausymo bažnytinėms, konkordato garantuotoms draugijoms tamsius paniekos, pasityčiojimo, šmeižto, neištikimybės tėvynei prikišimo laikus, daugeliu atvejų net luominio ar visuomeninio gyvenimo skriaudas. Mums nėra ir tai nežinoma, kad ne vienas, jūsų eilėse stovįs kaip nežinomas Kristaus karys, su nuliūdusia širdimi, bet pakelta galva neša savo likimą ir džiaugiasi tuo, kad gali dėl Jėzaus vardo gėdą kentėti [31]).

Šiandien, kai gresia nauji pavojai ir nauji sunkumai, Mes sakome šiam jaunimui: „Jei kas jums skelbtų Evangeliją ne tą, kurią priėmėte", būdami ant pamaldžios motinos kelių, iš tikinčio tėvo lūpų, iš Dievui ir Bažnyčiai ištikimo auklėtojo pamokymų, „tebūnie atskirtas" [32]). Jei valstybė, nekliudydama bažnytinių organizacijų teisių, steigia valstybinę, visiems privalomą jaunimo organizaciją, tai patys jaunuoliai ir jųjų Dievui atsakingi tėvai turi savaime suprantamą ir nenusavinamą teisę reikalauti, kad ši visiems privaloma organizacija būtų apvalyta nuo krikščionybei ir Bažnyčiai priešingos dvasios, kuri iki paskutinių laikų net iki darbarties tikinčiuose, negalinčiuose atiduoti valstybei tai, kas yra valstybės vardu reikalaujama, neatimant to, kas yra Dievo, sukelia nepašalinamą sąžinės konfliktą.

Niekas nemano dėti Vokietijos jaunimui akmenų ant kelio, vedančio jį į tikrą tautos susigyvenimą, kilnios laisvės meilės, nelaužomos tėvynės ištikimybės išugdymą. Tai, prieš ką Mes protestuojame ir turime protestuoti, yra sąmoningas ir planingai vykdomas prieštaravimas tarp šitokio auklėjimo ir religinio auklėjimo tikslų. Dėl to Mes skelbiame šiam jaunimui: Dainuokite savo laisvės dainas, bet dėl jų nepamirškite Dievo vaiko laisvės! Neleiskite šiai nieku nepakeičiamai aukštos kilmės laisvei patekti į nuodėmės ir geidulių vergijos pančius! Kas apdainuoja žemiškai tėvynei iš-

tikimybę, tas neturi tapti perbėgėliu ir išdaviku, pasidarydamas neištikimas savo Dievui, Bažnyčiai ir amžinajai tėvynei. Jums daug kalbama apie didvyriškumą, sąmoningai ir neteisingai jį atvazduojant kaip priešingą Evangelijos nuolankumui ir kantrumui. Bet dėl ko jums nutylima, jog esama ir dorovinėje srityje didvyriškumo? Jog ir krikšto dieną įgytos nekaltybės išlaikymas yra taip pat didvyriškas darbas, turįs susilaukti tiek religinėje, tiek ir prigimtoje srityje tinkamo įvertinimo.

Jums daug kalbama apie Bažnyčios istorijoje pasitaikiusias žmonių silpnybes. Bet dėl ko jums nutylima tie didingi, ją visais šimtmečiais lydėję darbai, josios išauginti šventieji, toji palaima, kuri tekėjo visam kultūringam Vakarų pasauliui iš artimo susirišimo Bažnyčios su jūsų tauta? Jums daug kalbama apie sportą. Saikingas ir tikslingas sportavimas yra jaunimui labai naudingas. Tačiau jam dabar duodama tiek, jog nesiskaitoma nei su harmoningu kūno ir sielos ugdymu, nei su reikalinga šeimyninio gyvenimo plėtra, nei su įsakymu sekmadienį švęsti. Su nepaisymu, artimu abejingumui, išplėšiama iš sekmadienio toks garsus praeityje Vokietijoj jo šventumas ir susitelkimas. Mes su pasitikėjimu laukiame iš tikinčiojo katalikų jaunimo, kad jis, atsidūręs net į sunkią privalomųjų organizacijų aplinką, reikalaus leisti jam krikščioniškai švęsti sekmadienį, kad jis neužmirš dėl kūno mankštos nemirtingosios sielos, kad jis nesileis būti nugalėtas blogo, bet stengsis geru bloga nugalėti [33]), kad jo švenčiausia ir svarbiausia garbėtroška bus laimėti amžinojo gyvenimo lektynėse nugalėtojo vainiką [34]).

14. Į kunigus ir vienuolius!

Ypatingais pagyrimo, padrąsinimo ir įspėjimo žodžiais Mes kreipiamės į Vokietijos kunigus, kurių pareiga, klausant vyskupų, rodyti sunkiu laiku ir kietomis aplinkybėmis Kristaus kaimenei tikrąjį kelią pamokymu, pavyzdžiu, kasdieniniu pasiaukojimu, apaštališka kantrybe. Nepailskite, Mielieji Sūnūs ir šventųjų paslapčių Bendrininkai, sek-

dami amžinuoju, aukščiausiuoju Kunigu Jėzumi Kristumi, jojo samaritietiškoje meilėje ir rūpestingume. Gyvenkite visados nesutepti Dievo akivaizdoje, gyvenkite nuolatiniame savęs drausminime ir tobulinime, pasigailinčioje visų jums patikėtų, ypač esančių pavojuje, silpnųjų ir svyruojančiųjų meilėje. Būkite vadovai ištikimiesiems, parama klumpantiesiems, mokytojai abejojantiems, guodėjai liūstantiems, nesavanaudiški padėjėjai ir patarėjai visiems. Bandymai ir vargai, pokariniais laikais ištikę jūsų tautą, nepraėjo nepalikdami pėdsakų nė sielose. Jie paliko įtempimą ir kartumą, kuriuos išgydyti ir nugalėti bus galima tik per ilgesnį laiką nesavanaudiškos ir veiklios meilės dvasia. Šios meilės, to būtino, ypač sukurstytame ir neapykantos apimtame dabarties pasaulyje, apaštalo apsiginklavimo, Mes linkime ir meldžiame iš Viešpaties jums gausiai gauti. Šita apaštališkoji meilė padės jums jei jau neužmiršti, tai bent dovanoti daugelį neužsitarnautų jūsų kunigiškuose ir pastoraciniuose takuose dažniau negu kada nors pasitaikančių kartumų. Šitoji atjaučiančioji ir pasigailinčioji klystančiųjų, net šmeižiančiųjų meilė betgi nereiškia ir negali reikšti išsižadėjimo skelbti tiesą, ją pareikšti ir drąsiai apginti bei atvirai pritaikyti apsupančiai tikrovei. Pirmutinė ir savaime suprantama kunigo meilės savo aplinkai teikiama dovana yra tarnavimas tiesai, tai pilnutinei tiesai, iškeliant ir atremiant klaidas, vis tiek, kokios formos, kokiu apdaru ir kokia spalva nudažyta ji pasirodytų. To išsižadėti reikštų ne tik išduoti Dievą ir savo šventą pašaukimą, bet nusikalsti savo tautos bei tėvynės gerovei. Visiems, kurie šventimų metu vyskupui pažadėtą ištikimybę yra išlaikę, visiems, kurie, vykdydami savo pastoracines pareigas, turėjo ir dabar turi kęsti kentėjimus ir persekiojimą, siunčiame — net kai kuriems į kalėjimo ir koncentracijos stovyklų celę — Krikščionybės Tėvo padėką ir pagarbą.

Taip pat abiejų lyčių katalikų vienuoliams, reiškiame savo tėvišką padėką, sujungtą su nuoširdžiu atjautimu to likimo, kuris dėl vienuoliams nepalankių patvarkymų daugelį jūsų išplėšė iš sėkmingo ir pamilto pašaukimo darbo. Jei kai kurie suklydo ir pasidarė neverti savo pašaukimo, tai jųjų be galo didelių nuopelnų nemažina ir Bažnyčios baudžiami nusižengimai, kuriuos jie nesavanaudiškame ir laisvame neturte stengėsi su atsidavimu tarnauti Dievui ir savo tautai. Vienuolių uolumas, ištikimybė, dorybių siekimas, veikli artimo meilė bei noras jam padėti, su kuriuo dirbama pastoracijoje, ligonių slaugyme ir mokykloje, yra ir pasiliks garbingas privačios ir viešosios labdarybės indėlis, kuriam sekantieji ramesni laikai, be jokios abejonės, duos patirti daugiau teisingumo, negu neramioji dabartis. Mes tikime vienuolių vadovybėms, kad jos šias sunkenybes ir bandymus tikrai pavers progomis išprašyti dvigubu uolumu, gilesniu maldos gyvenimu, šventu pašaukimo laikymu ir tikrai vienuolišku drausmingumu iš Aukščiausiojo naujos palaimos ir sėkmės savo sunkiame darbe.

15. Į ištikimuosius pasauliečius.

Prieš Mūsų akis atovi nesuskaitoma ištikimųjų sūnų ir dukterų minia, kurių Bažnyčios kančia Vokietijoje ir jų pačių kentėjimai neatplėšė nei nuo atsidavimo Dievo reikalams, nei nuo švelnios meilės Krikščionybės Tėvui, nei nuo klusnumo Vyskupams ir Kunigams, nei nuo džiaugsmingo pasiryžymo ateityje — kad ir kas beatsitiktų — liktis ištikimiems tam, į ką jie tiki ir ką iš savo protėvių, kaip šventą palikimą, paveldėjo. Jiems visiems Mes siunčiame susijaudinusia širdimi savo tėvišką pasveikinimą.

Pirmiausia bažnytinių draugijų nariams, kurie narsiai, nekartą su skaudžios aukos kaina, pasiliko ištikimi Kristui ir nesutiko išsižadėti teisių, kurias iškilminga sutartis Bažnyčiai ir jiems laidavo tame, kas liečia ištikimybę ir tikėjimą.

Ypač nuoširdų pasveikinimą Mes siunčiame katalikams tėvams. Jų Dievo suteiktos jiems auklėjimo teisės ir pareigos stovi dabartiniu momentu, ko niekuomet nebuvo galima tikėtis, kaip tik nepaprastai smarkios kovos centre. Kristaus Bažnyčia negali pradėti tik tada liūdėti ir skųstis, kai altoriai jau yra sunaikinti, kai šventvagiškos rankos paleidžia Dievo namus dūmais ir liepsnomis. Kai bandoma Kristui priešingu auklėjimu išniekinti krikštu pašvęstos vaiko sielos tabernakulis, kai norima išplėšti iš šios gyvosios Dievo šventyklos amžinoji tikėjimo į Kristų lempelė ir jos vietoje įžiebti klaidingo, nieko bendro su kryžiaus tikėjimu neturinčio tikėjimo šviesa, — tai jau yra arti dvasinio šventyklos išniekinimo; tuomet yra kiekvieno tikinčiojo krikščionio pareiga, aiškiai atskirti savo atsakingumą nuo priešingos pusės ir savo sąžinės neapsunkinti bent kokiu nusikalstančiu bendradarbiavimu su šita nelaime ir pražūtimi. Ir juo labiau priešai stengiasi paneigti ir pateisinti savo nešvarius planus, juo labiau yra reikalingas didesnis nepasitikėjimas, kaip rodo kartaus patyrimo sužadintas budrumas. Formalus palaikymas vieno tikybos mokymo, ir tai dar nekompetentingiems asmenims kontroliuojant bei varžant, gi kituose ideologiniuose dalykuose planingai ir su neapykanta kalbant bei veikiant prieš tą pačią tikybą, niekuomet negali suteikti tikintiesiems pasiteisinimo motyvų laisvai pritarti tokiam, religiją griaunančiam mokyklos tipui. — Mes žinome, mielieji katalikai tėvai, kad tarp jūsų negali būti kalbos apie tokį laisvą pasirinkimą. Mes žinome, jog jūsų laisvas ir slaptas balsavimas virstų teigiamu plebiscitu už konfesines mokyklas. Dėl to Mes ir ateityje stengsimės drąsiai priminti atsakingosioms vietoms dabartinių prievartos priemonių neteisėtumą ir įsipareigojimą laisvai leisti pasirinkti auklėjimą. Tuo tarpu jūs neužmirškite vieno: nuo Dievo jums uždėto atsakingumo, jungiančio jus su jūsų vaikais, negali jūsų atleisti jokia žemiška galybė.

Niekas tų, kurie šiandien jūsų auklėjimo teises varžo ir rodosi norį jus išvaduoti nuo auklėtojų pareigų, negalės už jus atsakyti Amžinajam Teisėjui, kai jis jus paklaus: „Kur tie, kuriuos aš jums daviau?" — Težiūri kiekvienas jūsų, kad galėtų atsakyti: „Aš nepražudžiau nė vieno iš tų, kuriuos tu man davei" [35])

16. Pabaiga. Garbingieji Broliai! Mes esame tikri, kad tie žodžiai, kuriuos Mes šią lemtingą valandą Jums ir per Jus Vokietijos katalikams pasakėme, ras Mūsų ištikimųjų vaikų širdyse ir gyvenime aidą, atsakantį Bendrojo Tėvo mylinčiam susirūpinimui. Jei ko Mes ypač karštai Viešpatį maldaujame, tai būtent — kad Mūsų žodžiai pasiektų ir tų ausis bei širdis ir paskatintų juos susimąstyti, kurie jau pradėjo pasiduoti Kristaus ir jojo Šv. Evangelijos priešų viliojimams ir grasinimams.

Mes pasvėrėme kiekvieną šios Enciklikos žodį tiesos ir drauge meilės svarstyklėmis. Mes nenorėjome, ne laiku tylėdami, nusikalsti paaiškinimo stoka, nei nereikalingu griežtumu sukietinti bent vieno iš tų širdį, kurie Mūsų kaip Ganytojo atsakingumui priklauso ir kuriems Mes neturime mažesnės ganytojiškos meilės dėl to, kad jie dabar vaikščioja klaidos ir nutolimo keliu. Gal kai kurie iš prisitaikiusiųjų prie naujų gyvenimo sąlygų turės apleistiesiems Tėvo namams ir Tėvui tik neištikimybės, nedėkingumo ar net neteisingumo žodžius, gal jie užmirš tai, ką jie apleido, bet ateis diena, kurio nutolimo nuo Dievo ir sielos netvarkos klaikumas apims ir šiuos šiandien klystančius vaikus ir tėviškės ilgesys sugrąžins juos į Dievą, kuris džiugina jaunystę, į Bažnyčią, kurios motiniška ranka nurodė jiems kelią į dangiškąjį Tėvą. Kad ši valanda greičiau prisiartintų, to Mes savo nuolatinėmis maldomis prašome.

Kaip kiti Bažnyčios laikotarpiai, taip ir šis taps naujo atgimimo ir vidinio atsinaujinimo parengėju, jei tik ištikimųjų Kristui išpažintojų valia ir pasiryžimas kentėti bus pakankamai stiprūs pasta-

tyti prieš Bažnyčios prispaudėjų fizinę galybę absoliutiškai karštą tikėjimą, nesilpstantį pasitikėjimą amžinybe ir stiprią, viską nugalinčią meilę. Šventieji gavėnios ir Velykų laikotarpiai, skelbią dvasinį susitelkimą ir atgailą ir kreipią labiau negu šiaip kada krikščionio žvilgsnį į kryžių ir drauge į prisikėlimo garbę, tebūna jums visiems drauge ir kiekvienam skyrium maloniai sutinkama ir uoliai išnaudojama proga įžiebti savo širdyje ir sieloje tą didvyrišką, kantrią ir nugalinčią dvasią, kuri spindi nuo Kristaus kryžiaus. Tada, o tuo Mes pasitikime, Bažnyčios priešai, tikėjęsi, jog atėjusi jų valanda, supras, jog jie per anksti džiūgavo ir per greitai griebėsi kapų kastuvų. Tada ateis diena, kurią vietoj Kristaus priešų pergalės himnų kils į dangų iš Kristui ištikimųjų širdžių ir lūpų išsilaisvinimo „Te Deum", Aukščiausiajam padėkos „Te Deum", džiaugsmo „Te Deum" dėl to, kad vokiečių tauta įžengė drauge su dabar klystančiais nariais į religinio susipratimo kelią, kad ji su kentėjimo nuskaistintu tikėjimu vėl lenkia savo kelius prieš laiko ir amžinybės Valdovą Jėzų Kristų ir kad ji pasirengė harmoningai su kitų tautų geros valios žmonėmis atlikti savo Amžinojo planų jai skirtą pašaukimą kovoje prieš krikščioniškųjų Vakarų niekintoją ir naikintoją.

Tas, kurs tiria širdis ir inkstus [36]), yra mums liudininkas, jog Mes neturime kito karštesnio troškimo, kaip atstatyti Vokietijoje tikrą taiką tarp Bažnyčios ir valstybės. Bet jei ne dėl Mūsų kaltės toji taika neįvyktų, tada Dievo Bažnyčia gins savo teises ir laisves Visagalio vardu, kurio ranka ir šiandien nepasidarė trumpesnė. Pasitikėdami juo, Mes nesiliaujame meldėsi ir prašę už jus [37]), Bažnyčios vaikus, kad nuliūdimo laikas būtų sutrumpintas ir kad jūs būtumėt rasti ištikimi teismo dieną; o už persekiotojus bei prispaudėjus: visokios šviesos ir pasigailėjimo Tėvas tesuteikia jiems ir visiems, kurie drauge su jais klydo ir dabar klysta, Damasko valandos susipratimą.

Šia širdies ir lūpų malda Mes teikiame, kaip Dievo pagalbos laidą, kaip jūsų sunkiuose ir atsakinguose sprendimuose paramą, kaip padrąsinimą kovoje ir paguodą kentėjimuose, Jums, Jūsų ištikimos tautos Ganytojams — Vyskupams, kunigams ir vienuoliams, Katalikų Akcijos pasauliečiams apaštalams ir visiems, visų Jūsų diecezijų, ne paskiausiai ligoniams ir kaliniams su tėviška meile Apaštališkąjį palaiminimą.

Išleista Romoje, prie šventojo Petro, Kančios sekmadienį, 1937 m. kovo m. 14. d.

Popiežius P i j u s XI

[1]) 3 Jo. 4.
[2]) 2 Petr. 2, 2.
[3]) Mat. 13, 25.
[4]) Luk. 22, 32.
[5]) Išm. 8, 1.
[6]) Iz. 40, 15.
[7]) Žyd. 5, 1.
[8]) Tit. 2, 5.
[9]) Mat. 11, 27.
[10]) Jo. 17, 3.
[11]) 1 Jo. 2, 23.
[12]) Žyd. 1, 1.
[13]) Apd. 4, 12.
[14]) I Kor. 3, 11.
[15]) Ps. 2, 4.
[16]) I Tim. 3, 15.
[17]) Mat. 18, 17.
[18]) Luk. 10, 16.
[19]) I Kor. 9, 27.
[20]) Jo. 3, 8.
[21]) Mat. 2, 8.
[22]) Mat. 4, 10.
[23]) Luk. 12, 9.
[24]) Žyd. 11, 1.
[25]) Rom. 5, 12.
[26]) 1 Kor. 1, 23.
[27]) I Jo. 3, 1.
[28]) Ps. 13, 1.
[29]) Cicero, De officiis 3, 30.
[30]) Mat. 19, 17.
[31]) Apd. 5, 41.
[32]) Gal. 1, 9.
[33]) Rom. 12, 21.
[34]) I Kor. 9, 24.
[35]) Jo. 18, 9.
[36]) Ps. 7, 11.
[37]) Kol. 1, 9.

JO ŠVENTYBĖS P. PIJAUS XII ENCIKLIKA

APIE JĖZAUS KRISTAUS MISTINĮ KŪNĄ IR APIE MŪSŲ SUSIVIENIJIMĄ SU KRISTUMI

(De Corpore Christi mystico)

Garbingieji Broliai, siunčiu Jums savo pasveikinimą ir Apaštališkąjį palaiminimą.

1. Įžanga.

Apie mistinį Kristaus Kūną, kuris yra Bažnyčia[1]), pirmiausia mus yra pamokę paties Kristaus žodžiai. Šiuo mokslu yra tinkamai nušviečiama tokia didinga, niekad mūsų pakankamai nepagarbinama su taip kilnia Galva artimo susivienijimo malonė. Taigi, šiuo neabejotinai paliečiamas reikalas, kuris dėl savo svarbos ir kilnumo visus žmones, kurie leidžiasi vedami Dievo Dvasios, kviečia pasvarstyti, juos apšviečia ir tuo pačiu galingai paragina vykdyti išganingus, šį mokslą atitinkančius darbus. Todėl mes laikome savo pareiga šioje Enciklikoje pakalbėti Jums apie tai, ypač iškeliant ir išaiškinant kovojančią Bažnyčią liečiančius dalykus. Tai daryti Mus skatina ne tik nepaprastas šios tiesos kilnumas, bet ir dabartinio laiko padėtis.

Mes ketiname kalbėti apie tuos turtus, kurie glūdi prieglobstyje Bažnyčios, kurią Kristus savo krauju įgijo[2]) ir kurios nariai didžiuojasi josios erškėčiais apvainikuota Galva[3]). Tai aiškiai liudija, jog visa, kas yra kilnu ir didinga, yra kilę iš kentėjimų ir jog mes turime džiaugtis galėdami dalyvauti Kristaus kentėjimuose, kad tuo būdu galėtume džiaugtis ir džiūgauti ir jojo garbės apreiškime[3]).

Pirmiausia tenka apsvarstyti tai, jog, kaip žmonių giminės Atpirkėjas buvo persekiojamas ir kankinamas tų, kuriuos išganyti jis apsiėmė, taip turi

tapti tuo panaši savo dieviškajam Įkūrėjui jo įkurtoji bendruomenė. Tiesa, Mes neginčijame, bet, priešingai, Dievui dėkui, pripažįstame, jog ir mūsų pakrikusiais laikais yra nemaža tokių, kurie, kad ir atsiskyrę nuo Jėzaus Kristaus Kaimenės, žiūri į Bažnyčią kaip į vienintelį išganymo uostą. Bet Mes taipgi žinome, jog Dievo Bažnyčia yra niekinama bei išdidžiai ir nedraugiškai šmeižiama ne tik tų, kurie atmeta krikščioniškosios išminties šviesą ir kalba apie apgailėtiną grįžimą prie senovės stabmeldiško mokslo, papročių ir santvarkos, bet ji ne kartą sutinka neįvertinimo, abejingumo ir net visiško atsibodimo bei pasityčiojimo daugelyje krikščionių, kurie leidžiasi klaidos spindesio apakinami ar pasaulio vilionių bei gundymų apraizgomi. Todėl, Garbingieji Broliai, Mes, vykdydami sąžinės įpareigojimą bei daugelio pageidavimą, turime rimtą pagrindą iškelti prieš akis Motinos Bažnyčios, kuriai už viską po Dievo turime būti dėkingi, grožį, kilnumą ir puikumą bei ją pagarbinti.

Tenka tikėtis, jog Mūsų nurodymai ir paraginimai atneš dabartinėmis laiko aplinybėmis tikinčiuose gausių vaisių. Mes žinome, jog šio audringo laiko neapsakomas vargas ir skausmas, kone visus žmones karčiausiai palietęs, jei bus priimtas su ramiu atsidavimu, kaip Dievo rankos siųstas, tai kaip gamtos pajėgos kreips kenčiančiųjų širdis nuo žemiškųjų, laikinųjų dalykų prie dangiškųjų ir amžinųjų bei žadins juose paslaptingą ir karštą dvasinių dalykų troškimą. Dieviškosios Dvasios veikiami, jie jausis žadinami ir verčiami ieškoti uoliau Dievo karalystės. Juo labiau žmonės atsipalaiduos nuo šio pasaulio niekų ir netvarkingos laikinojo gyvenimo meilės, juo labiau jie galės suprasti antprigimtinių paslapčių šviesą. Betgi dabar kaip visa tai, kas žemiška, yra nepatvaru ir nyksta, nes žlunga valstybės, grimsta plačiose pasaulio jūrose milžiniškos visokios rūšies gerybės ir turtai, kaip pasibaisėtinai brolių krauju sutep-

tais griuvėsiais paverčiami miestai, tvirtovės ir laukai!

Be to, Mes tikime, jog nebus ne vietoj ir nenaudinga išgirsti ir atsiskyrusiems nuo Katalikų Bažnyčios tai, ką Mes ketiname čia dėstyti apie mistinį Kristaus Kūną. Ir tai ne tik dėl to, jog jųjų prielankumas Bažnyčiai, atrodo, vis labiau stiprėja. Matydami, kaip dabar kyla tauta prieš tautą, valstybė prieš valstybę, kaip nesutikimai ir pavydas, tarsi toji priešo pasėta sėkla, milžiniškai auga, jie nukreipę savo akis į Bažnyčią, stebis josios Dievo suteiktą vieningumą, kurio dėka visi ir visokios kilmės žmonės yra susijungę broliška meile Kristuje. Jie tikrai bus priversti stebėtis tokiu meilės bendravimu ir jaustis, malonės žadinami ir padedami, kad yra traukiami dalyvauti šioje vienybėje ir meilėje.

Mes matome dar vieną ypatingai malonią aplinkybę, dėl kurios kaip tik šis dalykas Mums atėjo galvon ir Mumyse sukelia didelį džiaugsmą. Praėjusiais, dvidešimt penktaisiais nuo Mūsų vyskupu tapimo metais, didelei Mūsų paguodai, Mes pergyvenome tai, kas leido ypatingai ryškiai nušvisti mistinio Jėzaus Kristaus Kūno paveikslui. Tuo laiku, būtent, kai mirtį nešąs ilgas karas skaudžiai naikino brolišką tautų bendrumą, Mes matėme, kaip iš visur Mūsų broliai Kristuje kreipė vieninga dvasia ir su meile savo širdis prie bendrojo Tėvo, kuris, rūpesčiu ir susikrimtimu dėl visų apsunkintas, šiais audringais laikais valdo Katalikų Bažnyčios vairą.

Mes čia matome ne tik krikščionių bendruomenės nuostabios vienybės liudijimą, bet ir tai, kad kaip Mes esame apglobę su tėviška meile visų nacijų tautas, taip iš visur katalikai, nors jų tautos vedė tarpusavio kovą, žvelgė į Jėzaus Kristaus vietininką kaip į savo tėvą, visus mylintį, visiškai nepartiškai ir nepaperkamai stovintį viršum visokių žmogiškų sąmyšių sukeltų bangų, skelbiantį ir

visomis jėgomis atstovaujantį tiesai, teisingumui ir meilei.

Nemažesnė paguoda Mums buvo patirti tai, kaip iš savanoriškai, iš meilės suaukotų sumų galėjo Romoje iškilti Mūsų šventojo pirmatako ir globėjo Eugenijaus I garbei skirta šventovė. Kaip šie Dievo namai, visų tikinčiųjų pageidavimu ir aukomis pastatyti, turi įamžinti šiuos jubiliejinius metus, taip Mes trokštame šiuo bendraraščiu pareikšti savo ilgai tveriantį dėkingumą. Juk čia liečiami tie gyvieji akmens, kurie, pastatyti ant gyvojo kertinio akmens Kristaus, sudaro šventą Dievo Dvasios namą, daug kilnesnį už bet kokį kitą žmonių rankomis pastatytą statinį [4]).

Tačiau pagrindinis motyvas, dėl kurio Mes norime kiek giliau išdėstyti šį kilnųjį mokslą, yra Mūsų Ganytojo rūpestis. Tiesa, daug jau apie tai yra skelbta, ir Mums nėra nežinoma, jog šiandien nemaža su dideliu stropumu ir atsidavimu rūpinasi šiuo taip krikščioniška pamaldumą gilinančiu ir gaivinančiu objektu. Kaip atrodo, vis stiprėjąs šventosios liturgijos supratimas, vis labiau plintąs dažnas Eucharistinėje Puotoje dalyvavimas ir, pagaliau, šiandien toks džiuginąs gilus Jėzaus Širdies garbinimas - paskatino daugelį giliau pamąstyti apie begalinius Kristaus Bažnyčioje sukrautus turtus. Be to, naujausi raštai apie Katalikišką Akciją, kuri juk vis tampresniais ryšiais jungia atskirus krikščionis vieną su kitu ir su bažnytine hierarchija, ypačiai su Romos vyskupu, tikrai nemaža prisidėjo prie deramo šio klausimo nušvietimo. Tačiau šalia šių Mus nepaprastai džiuginančių faktų yra išplitę ne tik atsiskyrusiuose nuo tikrosios Bažnyčios didelių klaidų apie šį mokslą, bet ir tikinčiuosiuose neginčytinai reiškiasi ne visai tikrų ar net visiškai klaidingų nuomonių, galinčių juos išvesti iš tikrojo tiesos kelio.

Kai iš vienos pusės klaidingas racionalizmas vis dar laiko nesąmone visa tai, kas visiškai perneša žmogaus protą, o šiam giminingas seklus natūra-

lizmas mato ar nori matyti Kristaus Bažnyčioje ne ką kitą, kaip vien teisinį, visuomeninį sambūrį, iš kitos pusės skverbiasi klaidingas, norįs pašalinti neperkeliamas ribas tarp tvarinio ir Tvėrėjo bei klaidingai aiškinąs Šv. Raštą misticizmas.

Dėl šių priešingų, viena kitai prieštaraujančių ir klaidinančių nuomonių kai kurie, nepagrįstos baimės paskatinti, laiko šitokį gilesnį mokslą pavojingu, dar daugiau — jo, kaip gražaus, bet uždrausto rojaus vaisiaus, net bijosi. Tai yra betgi visiškai be pagrindo, nes Dievo apreikštos tiesos negali būti žmogui pragaištingos nei neturi likti nevaisingos, tarsi dirvoje paslėptas lobis. Priešingai, jos yra Dievo mums suteiktos tam, kad jos, su pagarba svarstomos, prisidėtų prie dvasinės pažangos. Taip juk moko Vatikano Susirinkimas: „Tikėjimo apšviestas protas, rimtai, su pagarba bei nuolankumu tirdamas ir remdamasis prigimto pažinimo srities panašumais ir atskirų paslapčių tarp savęs bei jųjų su galutiniu tikslu sąryšiu, gali su Dievo malone įgyti tam tikro laipsnio ir tai labai vaisingą paslapčių supratimą". Be abejo, taip pabrėžia Susirinkimas, „protas niekada nepajėgs jas taip suprasti, kaip tas tiesas, kurias jis pats tiesiog pažįsta" [5]).

Taigi, kad suspindėtų naujoje šviesoje kilnusis Bažnyčios grožis, kad paaiškėtų aukštoji, su nieku nesulyginama, antgamtinė tikinčiųjų, susivienijusių Kristaus Kūne su jojo Galva, kilmė, pagaliau, kad būtų užtvenktos daugeliui klaidų visos durys, Mes, gerai apsvarstę, laikėme Dievo Mums uždėta ganytojine pareiga šioje Enciklikoje išdėstyti visai krikščionijai mokslą apie mistinį Jėzaus Kristaus Kūną bei apie tikinčiųjų šiame Kūne susivienijimą su dieviškuoju Išganytoju ir drauge pabrėžti šio tokio patrauklaus mokslo keletą punktų, kurie padėtų įgyti gilesnį paslapčių supratimą ir tuo pačiu išugdytų vis gausesnių tobulumo ir šventumo vaisių.

I dalis

2. Bažnyčia — mistinis Kristaus Kūnas.

Šio mokslo svarstymas pirmiausiai peršasi iš Apaštalo žodžių: „Kur gausėjo nuodėmė, ten dar labiau gausėjo malonė" [6]). Pirmasis žmonių tėvas, kaip žinoma, buvo Dievo pastatytas tokioj kilnioj būklėj, jog jis turėjo perteikti savo vaikaičiams kartu su žemiškąja gyvybe ir antgamtinę dangiškosios malonės gyvybę. Tačiau po apgailėtino Adomo nupuolimo visa žmonių šeima, gimtosios nuodėmės apkrėsta, neteko bendravimo dieviškoje prigimtyje [7]) taip, kad mes visi tapome pykčio vaikais [8]). Bet gailestingasis Dievas taip mylėjo pasaulį, jog siuntė savo dieviška meile iš Adomo ainijos žmogišką, žinoma, ne nuodėmingą ir nuo bet kokios sutepties laisvą prigimtį, kad tuo iš Naujo, iš Dangiškojo Adomo, tekėtų visiems Pirmatėvio vaikams Šventosios Dvasios malonė. Šie per pirmojo žmogaus nuodėmę buvo taip pat netekę dieviškosios sūnystės, dabar gi žmogum tapusio Žodžio dėka jie, pagal kūną tapę viengimusiojo Dievo Sūnaus broliais, turėjo įgauti galios tapti Dievo vaikais [10]). Tuo būdu Kristus savo mirtimi ant Kryžiaus ne tik išlygino pažeistą Amžinojo Tėvo teisingumą, bet ir nupelnė mums, savo broliams, nepaprastai gausių malonių. Jis galėjo jas visai žmonių giminei suteikti tiesiogiai, betgi jis panorėjo tai padaryti per matomą Bažnyčią, kurioje visi žmonės turi susiburti, kad tuo būdu visi galėtų tam tikru laipsniu patarnauti dalijant dieviškojo Išganytojo vaisius. Kaip, būtent, Dievo Žodis buvo reikalingas mūsų prigimties, kad savo skausmais ir kentėjimais atpirktų žmones, taip lygiai jis pats yra reikalingas šimtmečių laikotarpyje Bažnyčios, kad galėtų tęsti toliau pradėtąjį darbą [11]).

Aiškinant esmę šios tikrosios Bažnyčios, kuri yra šventa, katalikiška, apaštališka Romos Bažnyčia [12]), negali būti rasta nieko kilnesnio, pranašesnio ir dieviškesnio, kaip posakis, kuriuo ji yra vadinama mistiniu Jėzaus Kristaus Kūnu. Šis pa-

vadinimas išeina ir drauge išryškėja iš to, kas yra Šventajame Rašte ir šventųjų Tėvų raštuose nuolat iškeliama.

3. Bažnyčia kaip kūnas: vienintelis, nedalomas ir regimas.

Kad Bažnyčia yra kūnas, tai dažnai mini Šventosios Knygos. „Kristus", kalba apaštalas, „yra Bažnyčios Kūno galva" [13]). Jeigu Bažnyčia yra kūnas, tai ji turi būti, pagal Šv. Rašto žodžius: „Mes, tiesa, daugelis esame vienas kūnas Kristuje" [14]), kažkas vieninga, nedaloma. Tačiau ji turi būti ne tik vieninga ir nedaloma, bet ir kažkas apčiuopiama bei regima, kaip mūsų gerbtinos atminties Pirmatakas Leonas XIII savo Enciklikoje „Satis cognitum" konstatuoja: „Kadangi Bažnyčia yra kūnas, tai ji yra ir akimis matoma" [15]). Todėl nutolsta nuo dieviškosios tiesos tasai, kuris vaizduoja Bažnyčią taip, tarsi jos nebūtų galima nei justi, nei matyti, tarsi ji būtų, kaip tvirtinama, tik kažkas „pneumatiška", ko dėka daugelis krikščionių bendruomenių, tikėjime viena nuo kitos skirtingų, šiuo nematomu ryšiu jungtųsi draugėn.

4. Klaidingas Bažnyčios supratimas

Tačiau kūnas reikalauja, kad būtų daug sąnarių, kurie būtų viens su kitu taip sujungti, jog galėtų vienas kitam padėti. Ir kaip mūsų mirtingame kūne vienam sąnariui kenčiant, drauge su juo kenčia ir sveikieji, stengdamiesi ligotajam padėti, taip ir atskiri Bažnyčios nariai gyvena ne vien tik sau, bet ir viens kitam gelbsti, vienas kitą atjaučia ir ypač padeda tolimesniam viso Kūno augimui.

5. Organiškas ir hierarchiškai susijungęs.

Kaip gamtoje kūnas nesusideda tik iš bet kokio sąnarių susijungimo, bet turi ir organus, t. y. sąnarius, kurie turi būti sudėti tinkama tvarka ir turi įvairias pareigas, taip ir Bažnyčia turi būti labiausiai dėl to kūnu pavadinta, kad ji susideda iš organiško dalių sujungimo ir turi skirtingus, nuo viens kito priklausančius narius. Ne kitaip Apaštalas aprašo Bažnyčią sakydamas: „Kaip viename kūne turime daug sąnarių, visi gi sąnariai turi ne tą patį veikimą, taip mes daugelis esame vienas kūnas Kristuje, ypač gi esame kits kito sąnariai" [16]).

Bet nereikia manyti, jog šis Bažnyčios kūno sutvarkymas liečia ir apsiriboja vien tik laipsniška bažnytinių pareigų eile ir susideda, kaip priešinga nuomonė tvirtina, vien tik iš charizmatikų, nors tokių stebuklingomis galiomis praturtintų žmonių Bažnyčioje niekuomet netrūks. Be abejo, reikia būtinai konstatuoti, jog šie šventųjų galių patikėtiniai Kūne yra pirmieji ir svarbieji sąnariai, kadangi jie dieviškojo Išganytojo suteiktos galios dėka toliau vykdo Kristaus kaip mokytojo, valdovo ir kunigo pareigas. Bet visiškai pagrįstai Bažnyčios Tėvai, iškeldami šio kūno patarnavimus, laipsnius, pašaukimus, vietas, santvarkas ir pareigas, turi prieš akis ne tik tokius, kurie yra priėmę šventimus, bet ir tuos visus, kurie darbuojasi pagal evangeliškuosius patarimus tarp žmonių ar gyvena tyloje; arba stengiasi pagal savo regulą abu dalyku įgyvendinti; toliau tuos, kurie, kad ir pasaulyje gyvendami, pasireiškia uolia karitatyvine veikla, kitiems kūniškai ir dvasiškai padėdami; pagaliau tuos, kurie yra skaisčia moteryste susijungę. Taip, svarbu įsidėmėti, jog šeimų tėvai ir motinos bei krikšto tėvai, ypač pasauliečiai, teikiantieji bažnytinei hierarchijai Kristaus karalystę vykdant pagalbos ranką, turi garbingą, ypač dabartiniais laikais, nors kartais ir mažiau pastebimą, krikščioniškoje bendruomenėje vietą ir gali pakilti su Dievo palaima ir pagalba net iki aukščiausio šventumo, kurio pagal Jėzaus Kristaus pažadą Bažnyčioje niekuomet netrūks.

6. Gyvybę teikiančiomis išganymo priemonėmis, t. y. sakramentais aprūpintas.

Bet kaip žmogaus kūnas aiškiai sukurtas su jo savomis galiomis, kuriomis jis sugeba rūpintis savo gyvybe, sveikata bei savo paties ir kitų sąnarių augimu, taip ir žmonių Išganytojas savo begalinio gerumo dėka nuostabiai sutvarkė savo mistinį Kūną, apdovanodamas jį sakramentais, kuriais jis galėtų ištisa malonių eile stiprinti narius nuo lopšio valandos iki jų paskutinio atodūsio ir drauge pakankamai patenkinti socialinius viso Kūno reikalavimus. Mirtingajai gyvybei gimusieji

krikšto maudykle yra ne tik atgimdomi iš nuodėmės mirties bei yra padaromi Bažnyčios nariais, bet ir paženklinami dvasiniu charakteriu ir tuo įgalinami priimti kitus šventus sakramentus. Sutvirtinimo patepimu tikintiesiems yra suteikiama nauja pajėga, kad jie drąsiai saugotų ir gintų Motiną Bažnyčią ir iš jos gautą tikėjimą. Atgailos sakramentu yra patiekiama Bažnyčios nariams, patekusiems nuodėmėn, sėkminga išganymo priemonė, kuria yra laiduojamas ne tik savęs išganymas, bet drauge apsaugojami kiti mistinio Kūno nariai nuo apkrėtimo pavojaus, ir dar suteikiama jiems dorybių paskata ir pavyzdys. Bet tai dar ne viskas. Šventąja Eucharistija tikintieji yra maitinami bei stiprinami vienu ir tuo pačiu maistu ir jungiami neapsakomu, dieviškų ryšiu vienas su kitu ir su viso Kūno dieviškąja Galva. Pagaliau, meilingoji Motina Bažnyčia ateina pagalbon mirtinai susirgusiam, kad jam grąžintų šv. Patepimo Sakramentu, jei tokia Dievo valia, šio mirtingojo kūno sveikatą, o jei ne, suteiktų sužeistai sielai dangišką išganymo priemonę ir tuo būdu dovanotų dangui naujų piliečių, o sau naujų, amžinai besinaudojančių Dievo gerumu, užtarėjų.

Socialinius Bažnyčios reikalus Kristus ypatingu būdu aprūpino, įsteigdamas dar du sakramentus. Moterystė, kurioje patys susituokiantieji yra vienas kitam malonės tiekėjai, yra laiduojamas išviršinis ir tvarkingas krikščioniškos visuomenės prieauglis ir, kas yra dar svarbiau, tikrai religinis vaikų auklėjimas, be kurio mistiniam Kristaus Kūnui grėstų labai didelių pavojų. Šventaisiais Kunigystės šventimais yra paimami visiškon Dievo tarnybon tie, kurie turi atnašauti Eucharistinę Ostiją ir maitinti tikinčiuosius Angelų Duona bei mokslo penu, vadovauti jiems dieviškaisiais įsakymais bei patarimais ir stiprinti juos kitomis dangiškomis priemonėmis.

Čia tenka dar tai pastebėti, kad kaip Dievas laikų pradžioje išpuošė žmogų gausiomis kūno ga-

liomis, kuriomis jis turėjo pajungti sau tvariniją ir džiaugdamasis pripildyti žemę, taip krikščioniškojo laiko pradžioje jis aprūpino Bažnyčią reikalingomis priemonėmis, kad ji, nugalėjusi labai gausingus ir didelius pavojus, pripildytų ne tik žemę, bet ir dangų.

7. Susidedąs iš aiškiai nustatytų narių.

Bažnyčios nariais yra iš tikro tik tie, kurie yra priėmę Atgimimo Sakramentą, išpažįsta tikrąjį tikėjimą ir nėra atsiskyrę nuo Kūno bendruomenės arba nėra kompetentingos Bažnyčios vyriausybės iš jo išskirti. „Nes", sako Apaštalas, „mes visi esame pakrikštyti vienoje Dvasioje, kad būtume vienas kūnas, ar tai žydas, ar pagonis, ar vergas" [17]).

Taigi, kaip tikroje tikinčiųjų bendruomenėje yra tik vienas Viešpats ir vienas Krikštas, taip gali būti ir tik vienas tikėjimas [18]), ir dėl to, kas atsisako priklausyti Bažnyčiai, tą reikia laikyti pagal Viešpaties žodžius stabmeldžiu ar viešuoju nusidėjėliu [19]). Dėl šios priežasties tie, kurie tikėjimu ar vadovybe yra nuo vienas kito atsiskyrę, negyvena nei šiame Kūne, nei jojo dieviškąja Dvasia.

8. Neišskiriami ir nusidėjėliai.

Bet būtų klaidinga manyti, jog Kristaus Kūnas dėl to, kad jis turi Kristaus vardą, susideda jau čia, žemiškosios kelionės metu, tik iš šventųjų ar. Dievo amžinajai laimei numatytųjų. Dėl savo begalinio geilestingumo mūsų Išganytojas neatsako savo mistiniame Kūne vietos ir tiems, kuriems jis savo metu neatsakė jos vaišių metu [20]), nes ne kiekviena kaltė, nors ji būtų ir labai didelė, savaime neatskiria žmogaus nuo Bažnyčios kūno, kaip kad tai padaro schizma, herezija ar atkritimas nuo tikėjimo. Ir ne visi tie žūva amžinai, kurie savo nuodėme praranda meilę ir pašvenčiamąją malonę ir tuo būdu negali gauti amžinybėje nuopelnų, bet išlaiko tikėjimą ir krikščionišką viltį ir kurie, dangiškos šviesos apšviesti, Šv. Dvasios pažadinti ir vidiniu būdu paraginti, yra privedami

prie išganingos baimės, maldos ir gailesčio už savo prasižengimą.

Taigi, kiekvienas tebijo nuodėmės, kadangi ja yra sutepami Išganytojo mistiniai sąnariai. Bet jei kas turėjo nelaimės nusidėti, netapdamas savo sukietėjimu nevertu tikinčiųjų bendruomenės, tą reikia su didžiausiu palankumu sutikti ir jame su tikra meile matyti ne ką kita, kaip ligotą Jėzaus Kristaus sąnarį, nes yra geriau, kaip Hiponos vyskupas pastebi, „jį, gyvenantį dar Bažnyčioje, pagydyti negu kaip nepagydomą sąnarį iš josios kūno išpiauti" [21]), „nes kas dar yra susivienijęs su kūnu, dėl jo pagydymo nereikia nustoti vilties; bet kas jau yra išpiautas, tas jau negali būti gydomas ir pagydomas" [22]).

9. Bažnyčia kaip Kristaus Kūnas.

Iš iki šiol pateiktų paaiškinimų matome, Garbingieji Broliai, kad Bažnyčia yra taip sutvarkyta, jog ją galima lyginti su kūnu. Dabar gi turime aiškiai ir tiksliai išdėstyti, kodėl ji turi būti vadinama ne bet kokiu kūnu, bet Jėzaus Kristaus Kūnu. Tai eina iš to, kad mūsų Viešpats yra šio mistinio Kūno Kūrėjas, Galva, Išlaikytojas ir Išganytojas.

10. Kristus — šio Kūno Įkūrėjas.

Kai norime trumpai susipažinti su tuo, kokiu būdu Kristus yra savo bendruomenės Kūną suformavęs, pradžioje Mums peršasi garbingos atminties Mūsų pirmatako Leono XIII išsireiškimas: „Bažnyčia jau anksčiau pradėta, gimusi iš antrojo Adomo, taip pat miegančio ant kryžiaus, pirmą kartą regimai išėjo pasaulio švieson Sekminių šventės metu" [23]). Dieviškasis Išganytojas savo Bažnyčios mistinę šventovę pradėjo statyti tada, kai jis, skelbdamas savo mokslą, davė savo įsakymus; ją užbaigė, kai tapo ant kryžiaus išaukštintas; o ją apreiškė ir pagaliau viešumon atidavė, kai jis savo Apaštalams regimu būdu atsiuntė Šv. Dvasią — Guodėją.

a) Skelbdamas Evangeliją.

Tuo metu, būtent, kai jis vykdė pamokslininko darbą, jis išrinko Apaštalus ir išsiuntė juos, kaip kad jis pats buvo savo Tėvo siųstas [24]), kaip mokytojas, vadovas ir šventumo teikėjas, į tikinčiųjų

tarpą, ir paskyrė jų galvą, savo vietininką žemėje [25]), apreiškė jiems viską, ką jis buvo iš savo Tėvo girdėjęs [26], įsteigė Krikštą [27]), per kurį tikintieji turėjo būti įjungti į Bažnyčios Kūną. Pagaliau, prisiartinus savo gyvenimo vakarui, jis įsteigė šventąją Eucharistiją, kaip nuostabią Auką ir nuostabų sakramentą.

b) Kentėdamas ant kryžiaus.

Kad Kristus ant kryžiaus užbaigė savo darbą, tai užtikrina nenutrūkstą šventųjų Tėvų liudijimai. Jie nurodo, jog Bažnyčia, kaip Naujoji Ieva ir visų gyvųjų motina, yra išėjusi iš ant kryžiaus kybančio Išganytojo šono [28]). Didysis Ambrozijus, kalbėdamas apie Kristaus pervertą šoną, sako: „Dabar ji yra statoma .... dabar jai duodama išvaizda, dabar ji yra ... formuojama, dabar ji kuriama ... dabar dvasinis statinys virsta šventąja kunigyste" [29]). Kas su pamaldumu įsigilins į šį gerbtiną mokslą, tas lengvai supras tuos pagrindus, kuriais jie remiasi.

Pirmiausia, būtent, Išganytojo mirtimi panaikinto Senojo Įstatymo vietą užėmė Naujasis. Tada buvo Kristaus krauju užantspauduotas visą žemės rutulį saistąs jojo Įstatymas su visomis jojo paslaptimis, įsakymais, institucijomis ir šventais papročiais, nes tuo metu, kai dieviškasis Išganytojas skelbė savo mokslą dar siaurose savo krašto ribose — jis juk buvo siųstas tik pas pražuvusias Izraelio namų avis [30]). — Įstatymas ir Evangelija ėjo greta vienas kito [31]), gi savo mirtimi ant kryžiaus medžio Jėzus panaikino Įstatymą su jojo nuostatais [32]), prikalė prie kryžiaus Senojo Įstatymo skolos raštą [33]) ir įsteigė savo už visą žmonių giminę išlietu krauju Naująjį Įstatymą [34]). „Perėjimas nuo Įstatymo prie Evangelijos, iš Sinagogos į Bažnyčią, nuo daugelio aukų prie vienos — buvo taip regimai atliktas", sako Leonas Didysis, kalbėdamas apie Viešpaties kryžių, „jog mūsų Viešpačiui atiduodant savo dvasią, staiga smarkiai plyšo nuo viršaus iki apačios toji paslaptingoji uždanga, skyrusi slapčiausią vidinę šventyklos vietą" [35]).

Taigi, ant kryžiaus mirė Senasis Įstatymas, kad būtų tuoj palaidotas ir sunyktų [36]) ir taip užleistų vietą Naujajam Įstatymui, kurio tinkamais tarnais Kristus paskyrė Apaštalus [37]). Kryžiaus galia mūsų Išganytojas, nors jau Mergelės įščioje paskirtas visos žmonių šeimos galva, vykdo galvos funkcijas visa plotme tik Bažnyčioje, „nes pergale ant kryžiaus jis nusipelnė", pagal angeliškojo, visuotinojo Mokytojo nuomonę, „galią ir valdžią visoms tautoms" [38]). Ši pergalė užtikrino mums tą neapskaičiuojamą molonių lobį, kurį jis garbingai danguje valdydamas, nepaliaujamai teikia savo mirtingiesiems nariams. Savo ant kryžiaus išlietu krauju jis pašalino dieviškojo pykčio kliūtį taip, kad iš Išganytojo šaltinių galėjo ištekėti žmonių, ypač tikinčiųjų, išganymui visos dangaus dovanos, ypač Naujo ir Amžinojo Įstatymo šventieji sakramentai. Ant kryžiaus medžio jis atpirko pagaliau savo Bažnyčią, t. y. visus savo mistinio Kūno sąnarius, kurie išganymą teikiančio kryžiaus dėka, per kurį Kristus juos pilnai paveldėjo, išimtinai per krikšto apiplovimą galėjo būti padaryti mistinio Kūno nariais.

Kadangi mūsų Išganytojas yra tapęs Bažnyčios Galva visa to žodžio prasme, tai Bažnyčia per jojo kraują taip pat prisipildė Šventosios Dvasios, kurios ji nuo to laiko, kai žmogaus Sūnus buvo išaukštintas ant kryžiaus, yra dieviškų būdu apšviečiama. Iki tol, būtent, pastebi Augustinas, Guodėjos malonės rasa buvo nusileidusi tik ant Gedeono kailio, t. y. ant Izraelio tautos [39]), dabar gi, kai šventyklos uždanga plyšo, toji rasa gausiai nusileido ant visos žemės, t. y. Katalikų Bažnyčios, kuri neturėjo apsiriboti nei jokiomis sienomis, nei kilme, nei kuriuo nors kraštu; tuo tarpu Gedeono kailis pasiliko sausas ir apleistas. Taigi, kaip įsikūnijimo valandoje Amžinojo Tėvo Sūnus gausiai pripildė su juo esmingai susivienijusią žmogaus prigimtį Šventosios Dvasios, kad ji taptų dievybei tinkamu įrankiu kruviname atpirkimo darbe, taip lygiai jis panoro savo brangiosios mirties valandą

matyti savo Bažnyčią išpuoštą dar gausesnėmis Guodėjos dovanomis, kad jį taptų Kūnu tapusiam Žodžiui tinkamu, niekad negendančiu įrankiu, dieviškąsias atpirkimo dovanas dalijant. Teisinė Bažnyčios pasiuntinybė ir josios kompetencija mokyti, vadovauti ir teikti sakramentus turi dangiškąją galią ir valdžią toliau plėsti Kristaus Kūną todėl, kad Kristus Jėzus atvėrė ant kryžiaus savo dieviškųjų dovanų šaltinius. Tuo būdu ji pasidarė pajėgi skelbti žmonėms niekad neklaidingą mokslą, vesti per Dievo apšviestus ganytojus juos į išganymą ir išlieti jiems dangiškąsias malones.

Atidžiai svarstant visas šias kryžiaus paslaptis, aiškėja Apaštalo efeziečiams parašyti žodžiai, pagal kuriuos Kristus savo krauju suvienijo žydus su stabmeldžiais, kadangi jis savo Kūne sugriovė tarpinę, abi tautas skyrusią sieną. Jis panaikino draugę Senąjį Įstatymą, kad savo asmenyje padarytų iš dviejų vieną, naują žmogų, t. y. Bažnyčią, ir per kryžių sutaikytų su Dievu abudu viename Kūne [40]).

c) Sekminių dieną apreikšdamas Bažnyčią.

Taigi, savo krauju jis įsteigė Bažnyčią, bet Sekminių dieną jis sustiprino ją iš dangaus jai derama jėga. Iškilmingai įvedęs jau anksčiau numatytą savo vietininku Apaštalų kunigaikštį į savo pareigas, jis įžengė į dangų. Po to jis, sėdėdamas Tėvo dešinėje, panoro savo sužadėtinę apreikšti ir paskelbti regimai, siaučiant didelei audrai, ugninių liežuvių paveiksluose atėjusia Šventąja Dvasia [41]). Viešpats Kristus viešosios veiklos pradžioje juk pats buvo Amžinojo Tėvo apreikštas per Šventąją Dvasią, nusileidusią ir pasilikusią ant Jojo kūnišku balandžio paveikslu [42]). Taip ir dabar, prieš pradedant Apaštalams eiti šventąsias Evangelijos skelbimo pareigas, jis siuntė iš dangaus savo Dvasią, kuri juos palietė ugniniais liežuviais, tarsi Dievo pirštu nurodydamas jų antgamtinę pasiuntinybę ir antgamtinės Bažnyčios pareigas.

11. Kristus — Kūno galva.

Kad mistinis Kūnas, kurį sudaro Bažnyčia, vadinasi Kristaus Kūnu, iš to seka toliau, jog Kristus turi būti tikrai visų laikomas Bažnyčios galva.

„Jis yra", sako Povilas, „Bažnyčios galva" [43]). Jis yra Galva, kuri palaiko visą Kūną tinkamoje tvarkoje, jį ugdo ir formuoja [44]).

Garbingieji Broliai, Jums yra gerai žinoma, kad aiškiai ir teisingai scholastinė teologija, ypač Angeliškasis visuotinasis Mokytojas, nagrinėjo šią tiesą. Jūs žinote taip pat tikrai, jog šv. Tomo pateikti tai tiesai įrodyti liudijimai atitinka šv. Tėvų nuomonę, kurie pagaliau perdavė ir aiškino ne ką kitą, kaip tik Šv. Rašto posakius.

a) Kristus yra Bažnyčios Galva dėl savo joje pirmaujančios vietos.

Vienok Mes norėtume bendram labui nuodugniau pakalbėti apie šį dalyką. Pirmiausia yra aišku, jog Dievas ir Švenčiausios Mergelės Sūnus turi būti laikomas Bažnyčios Galva dėl savo išimtinos joje vietos. Juk galva užima svarbiausią vietą kūne. Gi kas yra aukštesnis už Kristų, mūsų Dievą, kurs kaip Amžinojo Tėvo Žodis, turi būti laikomas „gimusiu pirma visokio sutvėrimo" [45]). Kas stovi kilnesnėj viršūnėj už Kristų Žmogų, kurs gimęs iš nekalčiausios Mergelės, yra tikras realus Dievo Sūnus ir po savo mirties pergalės yra tapęs per savo stebuklingąjį ir garbingąjį iš numirusių prisikėlimą „pirmgimiu mirusiųjų tarpe"? [46]). Kas turi, pagaliau, daugiau teisių į aukštesnį laipsnį už tą, kurs, būdamas vienintelis tarpininkas tarp Dievo ir žmonių [47]), visiškai stebuklingu būdu vienija žemę su dangumi, kurs, iškeltas ant kryžiaus, nuo jo, tarsi nuo kokio gailestingumo sosto [48]), patraukė visus prie savęs, kurs, kaip žmogaus Sūnaus, išrinktas iš daugelio tūkstančių kitų, yra Dievo mylimas labiau negu visi žmonės, negu angelai ir visa tvarinija [49])?

b) Dėl valdymo teisių.

Kadangi Kristus turi tokią aukštą vietą, tai jis vienas teisėtai vadovauja ir valdo Bažnyčią. Todėl jį galima ir dėl šios priežasties lyginti su galva. Juk galva yra, pakartojant šv. Ambrozijaus žodžius, „kūno karališkoji tvirtovė" [50]). Ji, kaip pranašiausiomis dovanomis išpuoštas narys, savaime valdo visus kitus. Ji yra viršum jų, kad jais rūpintųsi [51]). Gi Išganytojas vairuoja visą krikščionišk-

kąją bendruomenę ir jai vadovauja. O kadangi žmonių visuomenei vadovauti reiškia ne ką kitą, kaip planingai ir tinkamiausiomis priemonėmis vesti ją tikruoju keliu prie nustatyto tikslo [52]), tai lengva suprasti, jog mūsų Išganytojas, gero ganytojo paveikslas ir pavyzdys, visa tai vykdo labai nuostabiu būdu [53]).

Jis pats juk, žemėje gyvendamas, mokė mus įstatymais, patarimais ir paraginimais; mokė niekad nepraeinančiais žodžiais, kurie visų laikų žmonėms reiškia dvasią bei gyvenimą [54]). Be to, jis suteikė savo Apaštalams ir jų įpėdiniams trejopą valdžią: mokyti, vadovauti ir vesti žmones į šventumą. Šią specialiais nuostatais, teisėmis ir pareigomis aptartą galią jis padarė visos Bažnyčios pagrindiniu dėsniu.

12. Paslaptingoji ir ypatingoji Bažnyčios valdžia.

Bet mūsų dieviškasis Išganytojas pats valdo ir vadovauja tiesiogiai įsteigtai draugijai. Jis pats, būtent, valdo ją žmonių dvasioje ir širdyje, lenkia ir skatina pagal savo nuožiūrą, net prieštaraujančią valią. „Karaliaus širdis yra Viešpaties rankoje; jis veda ją ten, kur jis nori" [55]). Šios vidinės vadovybės dėka jis, kaip „mūsų sielų Ganytojas ir Vyskupas" [56]), rūpinasi ne tik atskirais žmonėmis, bet ir visa Bažnyčia. Jis apšviečia ir sustiprina josios vadovus, kad jie sąžiningai ir sėkmingai eitų savo pareigas, jis, ypač sunkiais laikais, pažadina Motinos Bažnyčios prieglobstyje vyrų ir moterų, kurie, pasižymėdami savo dideliu šventumu, eina pavyzdžiais tikintiesiems, tuo būdu prisidėdami prie mistinio Kūno augimo. Tačiau su ypatinga meile Kristus žvelgia iš dangaus į savo nesuteptą Sužadėtinę, esančią čia pat, žemės tremtyje: kai jis pastebi ją esant pavojuje, išplėšia ją iš audros bangų arba pats asmeniškai, arba per savo angelą [58]), arba per tą, kurią vadiname Krikščionių Pagalba, arba per kitus dangaus pagalbininkus. Gi kai bangos nurimsta, sumažėja, tada jis paguodžia ją tąja ramybe, kuri praneša visokį išmanymą [59]).

13. Regimoji ir paprastoji Bažnyčios valdžia per Romos popiežių.

Nereikia betgi manyti, jog jis vadovauja Bažnyčiai vien neregimu ir nepaprastu būdu [60]). Mūsų dieviškasis Išganytojas vykdo savo mistiniame Kūne ir regimą, paprastą vadovavimą per savo vietininką žemėje. Jūs, Garbingieji Broliai, juk žinote, kad mūsų Viešpats Kristus savo žemiškojo gyvenimo metu asmeniškai ir regimu būdu valdė savo „mažąją kaimenę" [60]). Bet kai jis norėjo palikti pasaulį ir grįžti pas savo Tėvą, jis visos savo įsteigtosios bendruomenės regimą vadovybę pavedė Apaštalų kunigaikščiui. Dėl savo išminties jis jokiu būdu negalėjo palikti savo Bažnyčios sukurtojo visuomeninio Kūno be regimos Galvos. Negalima taip pat tvirtinti, neigiant minėtą tiesą, jog Bažnyčioje įkurtu teisiniu primatu šis mistinis Kūnas turėtų dvejopą Galvą. Petras yra primato dėka tik Kristaus vietininkas, ir dėl to yra tik vienų viena šio Kūno galva, būtent: Kristus. Jis juk nesiliauja paslaptingu būdu pats valdęs Bažnyčią, — regimu gi būdu valdo ją per tą, kuris žemėje užima jo vietą. Jau tuoj po jo garbingojo į dangų įžengimo Bažnyčia buvo pastatyta ne tik ant jojo paties, bet ir ant Petro, kaip regimo pamato. Kad Kristus ir jo vietininkas žemėje sudaro tik vienų vieną galvą, tai Mūsų nepamirštamos atminties pirmatakas Bonifacas VIII savo apaštaliniu raštu „Unam sanctam" yra iškilmingai paskelbęs [61]), o jo įpėdiniai daug kartų šį mokslą pakartoję.

Todėl pavojingai klysta tie, kurie manosi galį Kristų, kaip Bažnyčios galvą, garbinti, nebūdami ištikimi jojo vietininkui žemėje; juk kas regimos galvos nevertina ir regimus vienybės ryšius su ja nutraukia, tas darko mistinį Išganytojo Kūną iki tokio laipsnio, kad jis negali būti pastebimas ir surandamas tų, kurie ieško amžinojo išganymo tikrojo uosto.

Bet ką Mes čia pasakėme apie visuotinę Bažnyčią, tas pasakytina ir apie kiekvieną, tiek Rytų, tiek ir Lotynų, iš kurių Katalikų Bažnyčia susideda ir susidaro, krikščionišką bendruomenę. Kiek-

viena jų yra Jėzaus Kristaus per jų nuosavo vyskupo žodžius ir valdžią vadovaujama. Dėl to Bažnyčios ganytojai negali būti laikomi vien pranašesniais visuotinės Bažnyčios nariais, kadangi jie yra išimtiniu ryšiu su dieviškąja viso Kūno Galva surišti, ir dėl to gali būti visai teisingai pavadinti „svarbiausioji Viešpaties Kūno sanarių dalis" [62]). Bet jie kiekvienas atskirai savo parapijoje gano ir vadovauja Kristaus vardu, kaip tikras ganytojas, jam pavestą kaimenę [63]). Šiame darbe jie betgi nėra visiškai savarankiški, o yra pajungti deramai Romos popiežiaus valdžiai, nes jie turi paprastąją jurisdikciją, kuri jiems yra taip pat tiesiogiai popiežiaus suteikta. Dėl to jie, kaip apaštalų įpėdiniai, pagal dieviškąjį įsakymą privalo būti tikinčiųjų gerbiami [64]). Vyskupams, kaip Šventosios Dvasios pateptiesiems, tinka labiau negu net aukščiausiems šio pasaulio valdovams Šv. Rašto žodžiai:„ Nenusiženkite mano pateptiesiems" [65]).

Mes esame dėl to gilaus skausmo apimti, kai Mums yra pranešama, jog nemaža Mūsų brolių, einančių vyskupo pareigas, kenčia persekiojimus ir paniekinimus dėl to, kad jie yra gyvi pavyzdžiai savo kaimenei [66]) ir su derama drąsa bei ištikimybe saugoja šventą, jiems pavestą „tikėjimo lobį" [67]), kad jie verčia laikyti žmonių širdyse šventuosius Dievo įrašytus įsakymus, kad jie, sekdami aukščiausiojo Ganytojo pavyzdžiu, gina nuo grobuonių vilkų jiems pavestą kaimenę. Ir tai yra daroma ne tik vien asmeniškai, bet ir — ką jie dar žiauriau ir karčiau atjaučia — jųjų globai pavestiesiems tikintiesiems, jųjų apaštalinio darbo padėjėjams, net Dievui pasišventusioms mergaitėms. Šią neteisybę Mes laikome Mums asmeniškai daroma ir kartojame Mūsų neužmirštamos atminties pirmatako Grigorijaus Didžiojo posakį: „Mūsų garbė yra bendra Bažnyčios garbė. Mūsų garbė yra tvirta Mūsų brolių galia, tik tada mes esame tikrai pagerbiami, kai neatsisakoma kiekvieną jų deramai pagerbti" [68]).

Bet gi nereikia manyti, jog Kristus, mūsų Galva, turįs tokią pranašią vietą, nėra reikalingas savo mistinio Kūno pagalbos, nes ir čia tinka tai, ką Povilas sako apie žmogaus organizmą: „Galva negali kojoms sakyti: „Man jūsų nereikia" [69]).

14. Kristus yra Bažnyčios galva dėl to, kad juodu viens antram yra reikalingi.

Aišku, kad tikintieji yra būtinai reikalingi dieviškojo Išganytojo pagalbos, kadangi jis pats yra pasakęs: „Be manęs jūs nieko negalite padaryti" [70]), ir kadangi visoks šio mistinio Kūno augimas, anot Apaštalo žodžių, eina iš Kristaus, Galvos [71]). Tačiau reikia konstatuoti, nors ir kažin kaip keistai tai atrodytų, kad ir Kristus yra reikalingas savo sąnarių pagalbos. Ypač tai pasakytina apie aukščiausią ganytoją, kiek jis atstovauja Jėzui Kristui: kad jis nesukluptų po savo ganytojinių pareigų našta, jis turi, eidamas daugelį savo pareigų, šauktis kitų pagalbos ir yra kasdien reikalingas visos Bažnyčios paramos malda. Be to, mūsų Išganytojas, kiek jis neregimu būdu valdo Bažnyčią, trokšta savo mistinio Kūno narių bendradarbiavimo išganymo darbe. Taip yra ne dėl jo silpnumo ar nepajėgumo, bet labiau dėl to, kad jis pats didesnei savo nesuteptosios Sužadėtinės garbei taip yra sutvarkęs. Kai jis, mirė ant Kryžiaus, tai paliko savo Bažnyčiai, nieko jai iš savo pusės neprisidedant, neapskaičiuojamus išganymo turtus. O kur gi eina reikalas apie šio lobio išdalijimą, jis leidžia savo nesuteptajai Sužadėtinei ne tik dalyvauti šiame pašventimo darbe, bet nori, kad ji pati tam tikra prasme prisidėtų prie to savo darbu. Tai tikrai šiurpulį sukelianti ir niekad pilnai nesuprantama paslaptis, kad išganymas taip labai priklausomas nuo mistinio Jėzaus Kristaus Kūno narių maldų ir savanoriškai šiam tikslui užsidedamų atgailos darbų bei ganytojų ir tikinčiųjų, ypač tėvų ir motinų, mūsų dieviškam Išganytojui atliekamo bendradarbiavimo.

Be šių tik ką pateiktų priežasčiu, iš kurių aiškėja, jog Viešpats Kristus turi būti vadinamas savo visuomeninio Kūno galva, tenka dar pridėti tris kitus, ankštai vienas su kitu susijusius, motyvus.

a) Panašumo motyvas.

Mes pradedame nuo panašumo, kuris aiškiai yra tarp kūno ir sąnarių dėl pačios jų prigimties. Čia reikia, tiesa, pastebėti, jog mūsų prigimtis nėra tokia, kaip angelų, vis dėlto ji yra Dievo gerumo dėka vienu atžvilgiu pranašesnė už angelų prigimtį: „Kristus yra, būtent", kaip Akvinietis kalba, „angelų galva, nes Kristus yra pranašesnis už angelus ir savo žmogyste... Lygiai, kaip ir žmogus, jis apšviečia angelus ir daro įtakos jiems. Bet kiek tai liečia prigimties vienodumą, Kristus nėra angelų galva, kadangi jis, pagal Apaštalo žodžius, ėjo gelbėti ne angelų, bet Abraomo vaikų" [72]). Kristus ne tik priėmė mūsų prigimtį, bet ir pasidarė mums gimininga savo kūno silpnumu, galėjimu kentėti ir mirti pagal žodžius: „Pats save sunaikino, prisiimdamas tarno pavidalą" [73]), kad mus, savo brolius pagal kūną, padarytų dieviškosios prigimties dalininkais [74]), čia žemiškosios tremties metu, per pašvenčiamąją malonę, ten, amžinoje tėvynėje, per amžiną laimę. Dėl to viengimis Amžinojo Tėvo Sūnus panoro tapti žmogaus Sūnumi, kad mes pasidarytume tos pačios išvaizdos, kaip jo sūnaus paveikslas [75]), ir atsinaujintume pagal mūsų Sutvėrėjo paveikslą [76]). Taigi, visi tie, kurie giriasi krikščionio vardu, turi ne tik laikyti mūsų dieviškąjį Išganytoją kilniu, tobulu visų dorybių paveikslu, bet ir, vengdami nuodėmės bei uoliai siekdami šventumo, taip savo doroviniu elgesiu pareikšti jojo mokslą ir gyvenimą, kad, pasirodžius Viešpačiui, jie taptų ir jojo garbėje panašūs į jį ir jį matytų tokį, koks jis yra [77]).

Bet kaip Kristus trokšta, kad atskiri nariai pasidarytų į jį panašūs, taip lygiai jis pageidauja to paties iš savo Bažnyčios Kūno. Taip, iš tikrųjų, ir yra, kai Bažnyčia pagal savo Steigėjo pavyzdį moko, vadovauja ir dieviška Auka atnašauja. Be to, ji, vykdydama Evangelijos patarimus, pareiškia savyje Išganytojo neturtą, paklusnumą ir nepaliestą skaistybę. Savo gausiomis ir įvairiomis religinėmis draugijomis, kurios yra drauge josios brangakme-

niai, ji atvaizduoja tam tikru laipsniu patį Kristų, kaip jis ant kalno meldėsi, skelbė minioms savo mokslą, gydė ligonius ir sužeistuosius, grąžino į gera nusidėjusius ir, pagaliau, šiaip visiems darė gera. Dėl to nereikia stebėtis, jei Bažnyčia, gyvendama šioje žemėje, Kristaus pavyzdžiu turi kentėti persekiojimus, panieką ir skausmus.

b) Pilnumo motyvas,

Be to, Kristus turi būti laikomas Bažnyčios galva ir dėl to, kad jo mistinis Kūnas semia iš Kristaus jam teikiamų antgamtinių dovanų gausumo ir pilnumo. Kaip galva turi visas mūsų mirtingojo kūno jusles, — tai nurodo daugelis Tėvų, — tuo tarpu kai kiti mūsų organizmo nariai turi tik pajautimo jausmą, taip Kristuje — Galvoje tobuliausiai atsispindi visos krikščioniškos visuomenės dorybės, gabumai ir malonės pranašumai, „nes visai Dievo pilnybei patiko apsigyventi jame" [78]). Jį puošia tos antprigimtinės dorybės, kurios kyla iš abiejų prigimčių susivienijimo viename asmenyje (hipostatinis susivienijimas). Jame gyvena Šv. Dvasia su tokiu malonių pilnumu, kad didesnio net negalima įsivaizduoti. Jam yra suteikta valdžia visiems žmonėms [79]), jam yra perduoti „visi išminties ir žinojimo turtai" [80]), Jis turi tą žinojimą, kuris yra vadinamas Dievo regėjimu. Tai jis turi tokios pilnybės, kuri toli praneša savo apimtimi ir aiškumu visų dangaus šventųjų laimę sudarantį regėjimą. Pagaliau, jis yra toks turtingas malonės ir tiesos, kad mes visi imame iš jojo neišsemiamos pilnybės [81]).

c) Įtakos motyvas,

Pastarieji ypatingai Jėzaus numylėto mokinio žodžiai duoda Mums progą iškelti paskutinį ypačiai ryškų įrodymą, kad Viešpatį Kristų reikia vadinti jojo mistinio Kūno galva. Kaip, būtent, nervai iš galvos skirstosi į visus kitus mūsų kūno narius ir jiems suteikia pajėgą jausti ir judėti, taip ir mūsų Išganytojas teikia savo Bažnyčiai pajėgą ir stiprybę, su kurių pagalba tikintieji aiškiau pažįsta dieviškuosius dalykus ir uoliau jų siekia. Iš jojo sklinda po visą Bažnyčią kūno šviesa, teikianti tikintiesiems antgamtinių apšvietimų ir kiekvienos

malonės, su kurios pagalba jie tampa šventi, kaip kad jis pats yra šventas.

d) Apšvietimu. Savo Bažnyčią Kristus apšviečia. Tai gali būti įrodyta daugeliu Šv. Rašto ir šventųjų Tėvų posakių. „Dievo nė vienas niekados nėra matęs; viengimusis Sūnus, kurs yra Dievo prieglobstyje, jis suteikė apie jį žinių" [82]). Kaip iš Dievo atėjęs mokytojas [83]) liudyti apie tiesą [84]), jis apšvietė savo šviesa jaunąją Apaštalų Bažnyčią taip, kad Apaštalų kunigaikštis sušuko: „Viešpatie, kur mes eisime? Tu turi amžinojo gyvenimo žodžius" [85]). Evangelistams jis padėjo iš dangaus tuo būdu, kad jie, kaip Kristaus nariai, užrašė tai, ką jie, taip sakant, Galvos diktuojami, pažino [86]). Jis yra ir šiandien mums, šios žemės tremtyje gyvenantiems, tikėjimo Kūrėjas, kaip tėvynėje jojo užbaigėjas [87]). Jis yra tasai, kurs įkvepia tikintiesiems tikėjimo šviesą, kurs praturtina ganytojus, mokytojus, ypač savo vietininką žemėje antprigimtinėmis pažinimo, supratimo ir išminties dovanomis, kad jie ištikimai laikytų tikėjimo lobį, jį drąsiai gintų, pamaldžiai ir uoliai aiškintų bei užtikrintų. Jis yra, pagaliau, tasai, kurs, kad ir neregimas, vadovauja ir apšviečia Bažnyčios susirinkimus [88]).

c) Pašventimu. Kristus yra šventumo kūrėjas ir priežastis, nes nėra jokio pašvenčiančio veikimo, kurs neitų iš jo, kaip iš antgamtinio šaltinio. „Be manęs", sako jis „jūs negalite nieko padaryti" [89]). Ar mumyse yra pažadinamas sielos skausmas ir gailestis dėl padaryto nusikaltimo, ar mes santykiaujame su sūniška meile ir pasitikėjimu su Dievu, mes visados esame tos pačios jojo jėgos vedami. Malonė ir išaukštinimas išteka iš jojo neišsemiamo pilnumo. Ypatingai pranašius savo mistinio Kūno narius mūsų Išganytojas apdovanoja nuolatos patarimo, stiprybės, baimės ir pamaldumo dovanomis, kad tuo būdu visas kūnas kasdien augtų gyvenimo šventumu ir skaistumu. O kai išviršinėmis apeigomis yra teikiami Bažnyčios sakramentai, jis pats veikia sieloje [90]). Lygiai taip jis yra tasai, kurs mai-

tina atpirktuosius savo Kūnu ir Krauju bei ramina sumišusias, sukilusias aistras, kurs daugina malonę ir ruošia sielos bei kūno išaukštinimą. Šiuos dieviškojo gerumo lobius jis teikia savo mistinio Kūno nariams ne tik tuo būdu, kad jis, kaip Eucharistinis Avinėlis žemėje ir Išaukštintasis danguje, nurodydamas savo žaizdas ir karštai maldaudamas, iš Amžinojo Tėvo juos sau išprašo, bet ir tuo, kad jis kiekvienam jų parenka, paskiria ir padalina malonę, „atitinkančią Kristaus dovanos saiką" [91]). Iš to eina, jog dieviškojo Išganytojo, kaip iš pagrindinio jėgos šaltinio, „yra visas Kūnas sudėtas, sujungtas ir taip jis visas susišelpimo sunėrimais, kaip atitinka kiekvienam sąnariui skirtą veikimą, vykdo savo augimą sau statyti meilėje" [92]).

15. Kristus — kūno palaikytojas.

Aukščiau mes išdėstėme, Garbingieji Broliai, trumpai ir įtikinančiai, kaip Viešpats Kristus leidžia iš savo dieviškos pilnybės savo gausioms malonėms tekėti į Bažnyčią, kad ji taptų kiek galint į jį panašesnė. Šis nagrinėjimas padeda aiškiai nušviesti ir trečią priežastį, dėl ko visuomeninis Kūnas — Bažnyčia turi garbingą Kristaus vardą. Ji yra, būtent, ta, kad mūsų Išganytojas savo įkurtą Bažnyčią pats savo dieviška galia išlaiko.

Kaip Bellarminas yra tiksliai ir aiškiai pastebėjęs [93]), šis Kristaus Kūno pavadinimas eina ne tik iš to, kad Kristus yra savo mistinio Kūno galva, bet ir iš to fakto, kad jis yra toks Bažnyčios palaikytojas ir joje, taip sakant, tokiu būdu gyvena, jog Bažnyčia tuo pačiu tampa antruoju Kristumi. Kaip tik tai tvirtina stabmeldžių Apaštalas savo rašte korintiečiams [94]), vadindamas Bažnyčią tiesiog Kristumi. Šiame dalyke, matyti, jis seka savo Mokytoju, kuris jam, persekiojančiam Bažnyčią, iš dangaus sušuko: „Sauliau, Sauliau, kam mane persekioji?" [95]). Taip, jei galima tikėti Grigorijum iš Nyssos [96]), Bažnyčia dažnai Apaštalo vadinama Kristumi. Jums, Garbingieji Broliai, nėra, be abejo, nežinomi ir Augustino žodžiai: „Kristus skelbia apie Kristų [97]).

a) Dėl pasiuntinybės.

Šį kilnų pavadinimą nereikia tačiau taip suprasti, tarsi tasai kalbamasis ryšys, kuriuo Dievo Sūnus susijungė tik su viena specialia žmogiška prigimtimi, apimtų visą Bažnyčią. Jis turi labiau tą savo pagrindą, kad mūsų Išganytojas teikia savo Bažnyčiai gėrybių, kurios tiesiog priklauso jam pačiam. Tuo būdu Bažnyčia išreiškia visu, tiek regimu, tiek ir neregimu savo gyvenime kiek galėdama tobulesnį Kristaus paveikslą, nes dėl savo teisėtos pasiuntinybės, kuria dieviškasis Išganytojas siuntė Apaštalus į pasaulį [98]), kaip kad jis pats buvo Tėvo siųstas, jis yra tasai, kurs Bažnyčioje krikštija, moko, valdo, atleidžia bei suriša, atnašauja bei konsekruoja.

b) Dėl Jėzaus Kristaus Dvasios.

Ta aukštesnė, visiškai vidinė ir kilni dovana, kurią Mes aukščiau palietėme, būtent, nagrinėdami Galvos įtakos būdą sąnariams, Viešpats Kristus leidžia savo Bažnyčiai dalyvauti savo antgamtiniame gyvenime, persunkia josios visą kūną savo dieviškąja galia, maitina ir išlaiko atskirus sąnarius pagal užimamą kūne vietą maždaug tuo būdu, kaip kad vynmedis maitina ir daro vaisingas su juo suaugusias šakeles [99]).

Atidžiai stebėdami šį dievišką Kristaus teikiamą gyvybės ir pajėgumo principą savyje, kiek jis yra kiekvienos suteiktosios dovanos ir malonės šaltinis, mes lengvai suprasime, jog jis yra ne kas kita, kaip Guodėja Dvasia, kuri eina iš Tėvo ir Sūnaus ir vadinama ypatingai Kristaus Dvasia, arba Sūnaus Dvasia [100]), nes šia tiesos ir malonės Dvasia Dievo Sūnus patepė nepaliestoje Mergelės įščioje savo sielą. Šiai Dvasiai tiesiog malonu gyventi gyvybę teikiančioje Išganytojo širdyje, kaip pamėgtoje šventykloje. Šią Dvasią Kristus nupelnė mums ant kryžiaus savo krauju. Ją jis įkvėpė Apaštalams ir dovanojo Bažnyčiai nuodėmėms atleisti [101]). Tačiau nors šią Dvasią Kristus yra gavęs neišmatuojamos pilnybės [102]), mistinio Kūno nariams ji teikiama iš Kristaus pilnybės tik tokio laipsnio, kokio Kristus duoda [102]). Po to, kai

Kristus buvo išaukštintas ant kryžiaus, jojo Dvasia yra labai gausiai teikiama Bažnyčiai, kad ji pati ir josios atskiri nariai kaskart darytųsi panašesni į mūsų Išganytoją. Kristaus Dvasia padarė mus Dievo įsūnytais vaikais [104]), kad mes visi savo metu, „žiūrėdami atidengtu veidu lyg veidrodyje, į Viešpaties garbę ir esame keičiami kaip Viešpaties Dvasios į tą patį paveikslą iš skaistumo į skaistumą" [105]).

c) Kuri yra mistinio Kūno siela.

Kristaus Dvasia, kaip neregimas pagrindas, turi uždavinį jungti visas Kūno dalis vieną su kita ir su jųjų kilniąja Galva, nes ji yra juk visa Galvoje, visa Kūne, visa visuose nariuose. Šiems pastariesiems ji teikia savo buvimą ir pagalbą įvairių laipsnių, kiekvienam pagal įvairius uždavinius bei pareigas ir pagal didesnį ar mažesnį jųjų dvasinio sveikatingumo kiekį. Ji, kaip dieviškasis Odemas, turi rastis visuose Kūno dalyse, kaip kiekvienos į išganymą vedančios, gyvybinės veiklos pradas. Ji, nors pati būdama visuose nariuose ir visuose jų gyvendama dievišku būdu, vis dėlto veikia žemiau stovinčius per aukščiau stovinčiuosius. Ji, pagaliau, teikia Bažnyčiai savo malonės dvelkimu vis didesnį augimą, tačiau atsisako gyventi per savo pašvenčiamąją malonę visiškai nuo Kūno atsiskyrusiuose nariuose. Kaip tik ši Jėzaus Kristaus Dvasios gyvenimą ir veikimą trumpai ir vykusiai išreiškia Mūsų išmintingas, neužmirštamosios prisiminimo pirmatakas Leonas XIII savo Enciklikoje „Divinum illud" šiais žodžiais: „Užtenka vieno sakinio: Kristus yra Bažnyčios Galva, gi šventoji Dvasia — josios siela" [106]).

Priešingai, nagrinėjant vidinę gyvybės pajėgą, kuria visa krikščionių bendruomenė savo Steigėjo yra palaikoma ne tik savimi, bet ir iš tos gyvybės einančiomis kūrybinėmis pasekmėmis, tai ta gyvybinė galia yra antprigimtinėje malonėje, kurią mūsų Išganytojas drauge su savo Dvasia perduoda Bažnyčiai ir drauge su savo Dvasia, kaip antprigimtinės šviesos teikėja bei šventumo vykdytoja, parodo.

Taigi, Bažnyčia, kaip ir visi šventieji josios nariai, gali savintis didžiuosius Apaštalo žodžius: „Esu gyvas, tačiau jau nebe aš, bet yra gyvas manyje Kristus" [107]).

16. Kristus kaip Kūno Išganytojas.

Mūsų išvedžiojimai apie „mistinę Galvą" būtų netobuli [108]), jei Mes nepaliestume bent trumpai šį trumpą to paties Apaštalo sakinį: „Kristus yra Bažnyčios Galva, Jis to savo Kūno Išganytojas" [109]), nes šiuose žodžiuose glūdi paskutinė priežastis, dėl kurios Bažnyčios Kūnas turi Kristaus vardą. Kristus yra, būtent, dieviškasis šio Kūno Išganytojas. Jis juk buvo visai pagrįstai samaritiečių garbinamas kaip pasaulio Išganytojas [110]), dar daugiau — jį reikia vadinti „visų Išganytoju", nors, patikslinant su Povilu, „ypačiai tikinčiųjų" [111]). Visų pirma, jis juk atpirko savo krauju Bažnyčios narius [112]). Tačiau nėra reikalo šią mintį toliau plėtoti po to, kai Mes aukščiau pakankamai plačiai palietėme iš kryžiaus medžio išaugusią Bažnyčią, Kristų, kaip šviesos Teikėją, šventumo Vykdytoją ir savo mistinio Kūno Palaikytoją. Mes turime daugiau pagrindo Dievui nepaliaujamai už tai dėkoti ir nuolankiai ir su atsidėjimu tai mąstyti. Ką mūsų Išganytojas savo metu ant kryžiaus pradėjo, tai jis tęsia nuolatos, būdamas savo dangiškoje garbėje. „Mūsų Galva", kalba Augustinas, „užtaria mus, vienus maloniai priimdama, kitus bausdama, trečius pakviesdama, vėl kitus atgal pašaukdama, dar kitus pataisydama ir atnaujindama" [113]). Mūsų pačių pareiga ištiesti Kristui šiame išganymo darbe savo pagalbos ranką — „kurie iš Vieno ir per Vieną esame išganyti ir patys save išganome" [114]).

17. Bažnyčia kaip mistinis Kristaus Kūnas.

Ženkime, Garbingieji Broliai, dar truputį toliau ir panagrinėkime dar vieną punktą, kuris turi tinkamoj šviesoj iškelti pagrindą, kodėl Bažnyčia turi būti mistinis Kūnas, t. y. paslaptingas Kūnas. Šis pavadinimas, jau daugelio senovės rašytojų vartojamas, yra nemažo skaičiaus popiežių dokumentų patvirtintas. Bet šis žodis yra vartotinas ne tik dėl

šios vienos priežasties. Pirmiausia, jis atskiria visuomeninį Bažnyčios Kūną, kurio galva ir vadovas yra Kristus, nuo jo fizinio kūno, kuris iš Mergelės Dievo Motinos gimęs, dabar sėdi Tėvo dešinėje ir yra pasislėpęs eucharistiniuose pavidaluose. Taip pat — tat ypač turi didelę reikšmę dėl dabartinių klaidų — šis pavadinimas atmeta kiekvieną natūralų kūną, vis tiek, ar jis būtų fizinis, ar moralinis.

18. Mistinis ir fizinis kūnas.

Natūraliame kūne, būtent, jungiąs principas riša atskiras jo dalis taip, kad jos neturi jokio savarankiško buvimo. Mistiniame gi Kūne jungiąs principas, nors šiaip paliečiąs kūno gelmes, vienija narius tarp savęs taip, jog jie pilnai išlaiko savo asmenybę. Todėl, nagrinėjant tą abišališką santykį tarp visumos ir atskirų narių, aiškėja, jog kiekviename gyvame fiziniame kūne visi atskiri sąnariai yra pagaliau vien tik viso organizmo naudai, kai tuo tarpu kiekvienas visuomeninis žmonių susibūrimas yra, atsižvelgiant į galutinį naudos tikslą, bendram visų labui, bet drauge ir kiekvieno atskiro nario labui, kurie juk yra asmeybės. Grįžtant prie savo dalyko, pastebima, jog kaip Amžinojo Tėvo Sūnus nužengė iš dangaus amžinajam visų išganymui, taip lygiai jis sukūrė Bažnyčios Kūną ir jam įkvėpė dieviškąją Dvasią tam, kad ji vykdytų ir laiduotų nemirtingųjų sielų amžiną laimę pagal Apaštalo išsireiškimą: „Taip visa yra jūsų, jūs gi — Kristaus, o Kristus Dievo" [115]). Kaip, būtent, Bažnyčia gyvuoja tikinčiųjų naudai, taip lygiai ji yra skirta garbinti Dievui ir tam, kurį jis siuntė — Kristui Jėzui.

19. Mistinis ir grynai moralinis kūnas.

Gretindami toliau mistinį kūną su vadinamąja moraline bendruomene, turėsime konstatuoti ir čia visiškai ne menką, bet labai svarbų skirtumą. Moralinėje bendruomenėje jungiąs principas yra ne kas kita, kaip bendras tikslas ir bendras visų tam pačiam tikslui veikimas, vadovaujant bendruomenės vadovybei. Mistiniame gi kūne, apie kurį kalbame, prie šio bendro veikimo prisideda dar kitas,

išvidinis pradas, tikrai ir veikliai glūdįs tiek bendrame organizme, tiek ir atskiruose nariuose, kuris yra toks svarbus, jog yra savaime pranašesnis už tuos ryšius, kurie jungia fizinį ir moralinį kūną. Šis principas priklauso, kaip jau aukščiau pasakytą, ne gamtinei, bet antgamtinei santvarkai, dar daugiau: jis yra savimi tiesiog begalinis ir nesutvertas, tai: Dievo Dvasia, kuri, kaip angeliškasis Mokytojas sako, skaičiumi viena, ir ta pati pripildo ir vienija visą Bažnyčią [116]).

Tikroji šio vardo „mistinis" prasmė pasako, jog Bažnyčia, kaip viena ir savo rūšies tobula draugija, susideda ne tik iš draugijinių ir teisinių dalių bei santykių, bet ji yra žymiai pranašesnė už bet kokią kitą žmonių bendruomenę [117]). Jis yra pranašesnis už jas, kaip malonė yra pranašesnė už prigimtį, ir tai, kas yra nemirtinga yra pranašiau už tai, kas yra mirtinga [118]). Šios grynai žmogiškos draugijos, ypač valstybė, žinoma, nėra niekintinos ar nuvertintinos, tačiau Bažnyčia visiškai nepriklauso prie šios rūšies santvarkos, lygiai, kaip žmogaus visuma nėra tas pats, kas mūsų mirtingasis kūnas [119]). Jau teisiniai santykiai, kuriais Bažnyčia remiasi ir kurie priklauso josios sudėtinėms dalims, kyla iš josios dieviškų Kristaus jai suteiktų įstatymų ir dalyvauja antprigimtinio tikslo siekime. Tačiau tai, kas Bažnyčią iškelia žymiai aukščiau už bet kokią natūralinę santvarką, yra mūsų Išganytojo Dvasia, kuri, kaip visų malonių dovana ir charizmų šaltinis, nuolatos intymiausiai Bažnyčią pripildo ir joje veikia. Kaip mūsų mirtingojo kūno struktūra yra labai nuostabus mūsų Tvėrėjo kūrinys, vienok daug menkesnis už mūsų kilniąją sielą, taip lygiai visuomeninė krikščioniškos bendruomenės struktūra, kad ir kažin kaip aiškiai skelbdama mūsų dieviškojo Mokytojo išmintį, turi tik labai subordinuotą laipsnį, palyginus ją su Bažnyčia dvasinėmis dovanomis, kuriomis Bažnyčia yra išpuošta ir iš kurių ji gyvuoja, bei su josios dieviškąja kilme.

Iš viso to, ką Mes savo rašte Jums, Garbingieji Broliai, iki šiol išdėstėme, aiškiai matyti, jog labai klysta ir tie, kurie savo pačių valia įsivaizduoja paslėptą, visiškai neregimą Bažnyčią, ir tie, kurie laiko Bažnyčią savo rūšies žmogiška, su specialiu statutu ir viršiniais ritais, bet neteikiančia amžinojo gyvenimo, organizacija [120]). Ne. Kaip Kristus, Bažnyčios Galva ir Pavyzdys, „nėra pilnas, jei jame matoma arba vien tik žmogiškoji, regima..., arba viena dieviška, neregima prigimtis, o jis susideda iš dviejų prigimčių ir abejose prigimtyse yra, taip ir jojo mistinis Kūnas" [121]). Juk Dievo žodis priėmė žmogišką, galinčią kentėti prigimtį tam, kad įkūrus regimą ir dievišku krauju pašvęstą draugiją, per regimą vadovybę žmogus rastų kelią į tai, kas yra neregimą [122]).

20. Teisės ir meilės Bažnyčia.

Dėl to Mes apgailime ir atmetame ir tų pavojingą klaidą, kurie svajoja apie pačių išgalvotą Bažnyčią, būtent: tik meile paremtą ir tik meile išlaikomą draugiją, kuriai jie — su tam tikra panieka — pastato priešais kitą, save besivadinančią teisės Bažnyčia. Daryti šitokį skirtumą yra visiškai klaidinga. Tuo užmirštama, jog dieviškasis Išganytojas panoro, kad jo įkurtoji žmonių draugija būtų savo rūšies tobula, su pilnai teisine ir visuomenine struktūra. Jis norėjo, kad šiam tikslui ta draugija užtikrintų čia, žemėje, išganyman vedančios veiklos pastovumą [123]). Jis panoro matyti šiam tikslui pasiekti paliktą draugiją, papuoštą gausiomis dvasios Guodėjos dangiškomis malonėmis ir dovanomis. Be abejo, ji turėjo būti pagal Amžinojo Tėvo valią „Sūnaus meilės viešpatija" [124]), bet drauge tikrai tokia viešpatija, kurioje visi per savo tikėjimą parodytų proto ir valios atsidavimą [125]) ir taptų nuolankumu ir paklusnumu panašūs į tą, kurs „tapo klusnus iki mirties" [126]). Taigi, negali būti jokio realaus priešingumo ar prieštaravimo tarp neregimos Šv. Dvasios pasiuntinybės ir tarp teisėtai iš Kristaus gautų ganyti ir mokyti pareigų. Abudu viens kitą, kaip mumyse siela ir kūnas, pa-

pildo ir išeina iš vieno ir to paties mūsų Išganytojo. Jis tikrai įkvėpė savo Apaštalams dieviškąją Dvasią žodžiais: „Imkite Šv. Dvasią"[127]), bet jis suteikė ir aiškų įsakymą: „Kaip Tėvas mane siuntė, taip ir aš jus siunčiu" [128]), ir ta pačia prasme pasakė: „Kas jūsų klauso, tas manęs klauso" [129]).

Jei Bažnyčioje pastebimas šis tas, kas išduoda mūsų žmogiškosios prigimties silpnumą, tai nėra josios teisinės santvarkos kaltė, bet tik parodo atskiro žmogaus apgailėtiną palinkimą į blogą. Josios dieviškasis Kūrėjas šį silpnumą pakenčia net ir aukščiau stovinčiuose jos nariuose, kad tuo būdu būtų išbandyta kaimenės ir ganytojų dorybė bei visuose augtų krikščioniško tikėjimo nuopelnai, nes, kaip anksčiau buvo pasakyta, Kristus nenorėjo išskirti nusidėjėlių iš savo sukurtos bendruomenės. Jei kai kurie nariai yra dvasiškai ligoti, tai dėl to mes neturime mažiau mylėti Bažnyčią, priešingai, dėl to reikia tik dar labiau atjausti josios narius.

Be dėmės mūsų garbingoji Motina Bažnyčia pasirodo savo sakramentais, kuriais ji savo vaikus gimdo ir maitina, tikėjimu, kurį ji visada išlaiko nesugadintą, savo šventais įsakymais, kuriais ji visus saisto, ir evangeliniais patarimais, kuriuos ji skatina, pagaliau dangiškomis dovanomis ir charizmomis, kuriomis ji išaugina gausius kentėtojų, mergelių ir išpažintojų būrius [130]). Jos negalima kaltinti dėl to, kad kai kurie jos nariai yra ligoti ar sužeisti. Juk ji kasdien meldžia jų vardu Dievą „Atleisk mums mūsų kaltes" ir nuolatos su motiniška širdimi juos slaugo dvasiškai.

Taigi, jau pačiame išsireiškime „mistinis Kristaus Kūnas" glūdi mums rimtas pamokymas, šiaip šv. Leono išreikštas: „Pažink, krikščionie, savo kilnumą, ir tu, kurs tapai dieviškosios prigimties dalininku, negrįžk netikusiu elgesiu į senąją apgailėtiną būklę. Atsimink tai, kokios Galvos ir kokio Kūno narys esi" [131]).

II dalis

21. Tikinčiųjų susijungimas su Kristumi.

Dabar Mes norime, Garbingieji Broliai, plačiau pakalbėti apie mūsų artimą susijungimą su Kristumi Bažnyčios Kūne. Kadangi jis, kaip teisingai šv. Augustinas pažymi [132]), yra kažkas labai kilnu, paslaptinga ir dieviška, tai kaip tik dėl šios priežasties jis yra ne vieno klaidingai suprantamas ir vaizduojamas. Pirmiausia, yra aišku, jog šis susivienijimas su Kristumi yra labai tamprus. Šv. Rašte jis lyginamas su skaisčios moterystės ryšiu, gyvybiniu vynmedžiu su šakelėmis ir mūsų organizmo vieningumu [133]). Jis yra toks intymus, jog stabmeldžių Apaštalas sako: „Jis (Kristus) yra Kūno, Bažnyčios, Galva" [134]), o senas ir bendras Tėvų mokslas moko, jog dieviškasis Išganytojas sudaro su visuomeniniu kūnu tik vienintelį mistinį asmenį, arba, kaip Augustinas pastebi, „vieną ištisą Kristų" [135]). Net pats Išganytojas nedvejojo savo, kaip aukščiausio Kunigo, maldoje palyginti jį su tuo paslaptingu vienumu, kurio dėka Sūnus yra Tėve ir Tėvas — Sūnuje" [136]).

22. Teisinis ir visuomeninis ryšys.

Mūsų vienybę Kristuje ir su Kristumi pirmiausia galima išvesti iš to fakto, kad krikščioniškoji bendruomenė josios Steigėjo valia sudaro tobulą bendruomeninį kūną, ir dėl to joje turi susivienyti visi jos nariai vienam bendram tikslui. Juo gi kilnesnis siekiamasis tikslas, juo dieviškesnis šaltinis iš kurio jis išteka, tad juo kilnesnis turi savaime susidaryti ir vieningumas. Čia gi turime kilniausią tikslą, būtent: nuolatinį šio Kūno narių pašventimą, Dievo ir paaukoto už Kūną Avinėlio garbę [137]). Ir jo šaltinis yra visiškai dieviškas — tai Amžinojo Tėvo nutarimas ir mylinti mūsų Išganytojo valia, be to, Šventosios Dvasios mūsų sieloje apšvietimai ir pažadinimai. Jei mes negalėtume be Šventosios Dvasios įvykdyti net menkiausio išganingo veiksmo, tai kaip galėtų nesuskaitomi įvairiausių tautų ir nacijų būriai visiškai sutartinai siekti triasmenio Dievo garbės be anos Dvasios pagalbos, kuri

eina iš Tėvo ir Sūnaus vienintelėje amžinoje meilėje?

Bet kadangi šis visuomeninis Kristaus Kūnas, kaip mes jau aukščiau įrodėme, turi būti pagal jojo Steigėjo valią matomas, tai iš to būtinai eina išvada, jog ir anas visų narių bendras veikimas turi pasireikšti išoriniu būdu, išpažįstant tą patį tikėjimą, bendraujant tuose pačiuose sakramentuose, dalyvaujant toje pačioje Aukoje, pagaliau, uoliai vykdant tuos pačius įsakymus. Prie to dar turi būti visiškai regima Galva, iš kurios eitų visokia veikla ir visų bendradarbiavimas tam pačiam tikslui — Mes čia turime mintyje Jėzaus Kristaus vietininką žemėje. Kaip dieviškasis Išganytojas atsiuntė pagalbininką — Tiesos Dvasią, kad ji jojo vietoje perimtų neregimą Bažnyčios vadovavimą, taip jis įpareigojo Petrą ir jo įpėdinius pavaduoti jį žemėje ir perimti regimą krikščioniškos visuomenės vadovavimą.

23. Dieviškos dorybės.

Prie šio teisinio ryšio, toli pranešančio visus kitus aukščiausius žmonių draugijos ryšius, savaime prisideda dar kitas, tai trys dorybės, kuriomis mes tampriausiai jungiamės su Dievu ir su vienas kitu: krikščionių tikėjimas, viltis ir meilė.

Iš tikrųjų, kaip Apaštalas sako, yra tik vienas tikėjimas, būtent — tas tikėjimas, per kurį mes esame atsidavę Vienam Dievui ir Tam, kurį jis siuntė, Jėzui Kristui [140]). Kaip stipriai mes esame šio tikėjimo rišami su Dievu, parodo mylimojo Jėzaus mokinio žodžiai: „Kas tik išpažįsta, kad Jėzus yra Dievo sūnus, tame Dievas pasilieka, o jisai Dievuje" [141]). Lygiai taip tampriai per šį tikėjimą mes jungiamės vienas su kitu ir su mūsų Galva, nes visi mes, tikintieji, juk turime „tą pačią tikėjimo dvasią" [142]), esame tos pačios Kristaus šviesos apšviečiami, to paties Kristaus maistu stiprinami ir to paties Kristaus mokslo ir jurisdikcijos vadovaujami. Tos pačios tikėjimo dvasios gaivinami, mes visi gyvename „tikėjimu į Dievo Sūnų, kurs mus mylėjo ir pats save išdavė už mus" [143]). Ir

kaip Kristus, mūsų Galva, yra mūsų tikėjimo Kūrėjas, kaip per gyvą tikėjimą jis gyvena mūsų širdyje [144]), taip jis bus ir to tikėjimo užbaigėjas [145]).

Bet kaip mes čia, žemėje, tikėjimu jungiamės su Dievu, kaip tiesos šaltiniu, taip krikščionio viltimi jo trokštame kaip laimės šaltinio, „laukdami palaimintos vilties ateinant garbės didžiojo Dievo" [146]). Dėl šio bendrojo dangaus karalystės troškimo, dėl kurio mes nematome šiame pasaulyje savo nuolatinės tėviškės, bet ieškome būsimosios [147]) ir trokštame dangaus garbės, stabmeldžių Apaštalas be dvejojimo sako: „Vienas Kūnas ir viena dvasia, taip, kaip jūs esate pašaukti į vieną jūsų pašaukimo viltį" [148]), taip pats Kristus gyvena mumyse kaip garbės viltis [149]).

Tikėjimo ir vilties ryšiai, kuriais mes jungiamės su savo dieviškuoju Išganytoju jojo mistiniame Kūne, yra, be abejo, nepaprastai svarbūs ir reikšmingi, bet tikrai ne mažiau svarbūs ir sėkmingi yra ir meilės ryšiai, nes jeigu jau prigimtoje srityje meilė, kylanti iš tikros draugystės, yra kažkas labai kilnu, tai ką bekalbėti apie aną, antprigimtinę meilę, kuri yra paties Dievo mūsų širdyse įkvėpiama? „Dievas yra meilė, ir kas pasilieka meilėje, pasilieka Dievuje ir Dievas jame" [150]). Šioji meilė paties Dievo suteikto įstatymo dėka paskatina ir jį apsigyventi mūsų mylinčioje širdyje pagal žodžius: „Jei kas mane myli ... ir mano Tėvas jį mylės, mes į jį ateisime ir pasidarysime jame būveinę [151]). Taigi, meilė jungia mus su Kristumi tampriau negu kuri kita dorybė. Josios dangiškos šilimos pagauti, tiek daug Bažnyčios vaikų su džiaugsmu kentėjo dėl jo panieką ir išlaikė iki savo paskutinio atodūsio ir kraujo lašo visus, net ir skaudžiausius kentėjimus bei bandymus. Dėlto taip primygtinai, ragina mus dieviškasis Išganytojas: „pasilikite mano meilėje". Gi kadangi meilė tampa silpna ir be turinio, jei ji nepasireiškia gerais darbais, jis taip pat priduria: „Jei laikysite mano įsakymus, jūs pasiliksite

mano meilėje, kaip ir aš laikau Tėvo įsakymus ir pasilieku jo meilėje" [152]).

24. Artimo meilė.

Tačiau šiai Dievo ir Kristaus meilei turi būti lygi artimo meilė. Kaip mes galime tvirtinti, jog mylime dieviškąjį Išganytoją, jei nekenčiame tų, kuriuos jis pats atpirko savo brangiuoju krauju, kad padarytų juos savo mistinio Kūno nariais? Dėl šios priežasties įspėja mus Jėzaus mylimasis mokinys šiais žodžiais: „Jei kas sakytų: Aš myliu Dievą, ir nekęstų savo brolio, tas melagis. Juk kas nemyli savo brolio, kurį mato, kaip jis gali mylėti Dievą, kurio nemato? Tą įsakymą mes turime iš Dievo, kad, kas myli Dievą, mylėtų ir savo brolį" [153]). Tai yra tiesa. Mes tapsime tuo tampriau su Dievu ir Kristumi susijungę, juo labiau tapsime vienas kito nariu [154]) ir rūpinsimės vieni kitais [155]). Ir mes patys būsime tuo labiau meile susivieniję ir susirišę, juo karštesnė bus meilė, kuria mes jungiamės su Dievu ir su mūsų dieviškąja Galva.

25. Kristus mus supa begaliniu pažinimu ir amžina meile.

Bet vienagimis Dievo Sūnus dar prieš pasaulio sukūrimą yra mus apsupęs neturinčiu pradžios savo begaliniu pažinimu ir savo amžinąja meile. Šiai savo meilei regimai ir nuostabiu būdu apreikšti jis sujungė mūsų žmogišką prigimtį su savo asmeniu taip, kad, kaip Maksimas iš Torino labai paprastai pažymi, „Kristuje mūsų pačių Kūnas myli mus" [156]).

26. Bažnyčia kaip Kristaus pilnybė.

Bet šis pilnas meilės pažinimas, kuriuo dieviškasis Išganytojas nuo savo įsikūnijimo valandos mus pasitiko, prašoka visokias žmogaus pastangas ir supratimą. Dėl to palaiminto Dievo regėjimo, kurį jis turėjo nuo pat prasidėjimo Dievo Motinos įščioje, jis yra visada drauge su savo mistinio Kūno nariais ir supa juos savo išganymą nešančia meile. O nuostabusis dieviškojo gerumo mūsų atžvilgiu pasireiškimas, o nesuprantamoji beribės meilės išdava! Ėdžiose, ant Kryžiaus, Amžinojo Tėvo garbėje būdamas, Kristus turi visus Bažnyčios narius visada prieš akis ir širdyje. Jis

pažįsta mus ir myli su daug didesniu aiškumu ir meile negu motina savo vaiką ant kelių, net labiau negu kiekvienas pats save.

Iš to, kas pasakyta, aiškėja, Garbingieji Broliai, kodėl Apaštalas Povilas taip dažnai rašo, jog Kristus gyvena mumyse, o mes Kristuje. Yra dar ir kita, gilesnė priežastis, dėl ko taip yra. Pagal mūsų išvedžiojimus Kristus gyvena mumyse ir per savo Dvasią, kurią jis mums teikia ir per kurią jis mumyse taip veikia, kad visi antprigimtiniai Šv. Dvasios darbai sieloje turi būti priskiriami ir Kristui [157]). „Bet jei kas neturi Kristaus Dvasios, tas ne jo", sako Apaštalas. „Jeigu Kristus yra jumyse... Tai ir dvasia gyvena dėl nuteisinimo" [158]).

Tas pats Kristaus Dvasios veikimas, kuriuo visos dovanos, dorybės ir charizmatai yra Galvoje viską pranešančiu, gausiu ir veikliu būdu, yra perduodami ir Bažnyčios nariams ir juose kasdien yra vis labiau tobulinami pagal užimamą Jėzaus Kristaus mistiniame Kūne vietą. To išdava: Bažnyčia yra Išganytojo pilnybė ir užbaigimas, gi Kristus taip pat randa Bažnyčioje visada savo užbaigimą [159]). Šiais žodžiais Mes palietėme tą giliausią priežastį, dėl ko pagal Augustino nuomonę, Mūsų jau trumpai minėtą, mistinė Galva — Kristus ir jam žemėje atstovaujanti Bažnyčia sudaro vieną asmenį, per kurį susijungia dangus ir žemė nuolatiniame kryžiaus išganymo darbe. Mes turime mintyje Kristų kaip Galvą ir Kūną — visą Kristų.

27. Šv. Dvasios gyvenimas.

Mes labai gerai žinome, jog šio paslaptingo mokslo apie mūsų susivienijimą su dieviškąja Galva ir Šv. Dvasios gyvenimą sieloje supratimas ir aiškinimas yra dengiamas daugelio šydų ir yra apsuptas tam tikros tamsos, susidarančios dėl tyrinėjančios žmogaus dvasios silpnumo. Bet mes taip pat žinome, jog vadovaujantis tiesos meile ir deramu Bažnyčiai klusnumu, rimtai ir uoliai šį klausimą studijuojant bei vertinant jam daromus priekaištus ir atskiras nuomones, galima ir šioje šven-

toje pažinimo srityje daug vertingo pažinti ir padaryti pažangą. Dėl to Mes neprikišame tiems, kurie ieško įvairių kelių ir būdų prisiartinti prie šios mūsų mistinio su Kristumi susijungimo kilniosios paslapties ir stengiasi ją, kiek galėdami, labiau nušviesti. Bet kad čia nebūtų nutolta nuo tikrojo mokslo ir Bažnyčios mokymo, galioja visiems bendras ir nekintąs dėsnis, būtent: reikia atmesti kiekvieną mistinio susijungimo rūšį, kuriuo tikintieji bandytų bet kokiu būdu peržengti tvarinijos ribas ir netikusiai įsibrauti į dieviškumo sritį, prisiskirdami sau kad ir vieną amžinosios dievybės žymę. Be to: visi be svyravimo turi priskirti šiuose dalykuose viską visai Švenčiausiajai Trejybei, kas liečia Dievą, kaip galutinę veikimo priežastį.

Toliau, reikia būtinai atsiminti, kad čia turime reikalo su gilia paslaptimi, kurios mes šios žemės tremtyje negalime niekuomet pilnai suprasti nei žmogiška kalba išreikšti. Kalbama, tiesa, apie dieviškųjų asmenų gyvenimą, kiek jis pasireiškia neištiriamu būdu sutvertose protingose būtybėse ir sudaro jųjų pažinimo ir meilės objektą [160]). Tačiau tas apsigyvenimas praneša visokį tvarinio pajėgumą ir yra visiškai vidinis ir savo rūšies. Norėdami jį bent kiek suprasti, turime būtinai neužmiršti Vatikano susirinkimo duoto patarimo [161]). Jis gi yra toks: stengdamiesi bent kiek daugiau pažinti dieviškąsias paslaptis, mes turime jas sugretinti tarpusavy ir su galutiniu tikslu, į kurį jos yra nukreiptos. Visai teisingai Mūsų išmintingasis neužmirštino atsiminimo parmatakas Leonas XIII, kalbėdamas apie mūsų susijungimą su Kristumi ir apie mumyse gyvenančią dieviškąją Guodėją, kreipia mūsų akis į tą laimę teikianti regėjimą, kuriame savo metu danguje šis mistinis susijungimas bus galutinis ir tobulas. „Šis paslaptingas susijungimas", sako jis, „kuris yra vadinamas apsigyvenimu, yra tik savo būkle, t. y. padėtimi, skirtingas nuo to, kuriuo Dievas supa dangaus gyven-

tojus, padarydamas juos laimingus" [162]). Tame regėjime mums bus leista visiškai neapsakomu būdu dangiškos šviesos sustiprintomis dvasios akimis regėti Tėvą, Sūnų ir Šventąją Dvasią, visai iš arti pergyventi dieviškųjų Asmenų amžinąją kilmę ir patirti laimę, panašią į tą, kuri daro laiminga Švenčiausiąją ir Nedalomą Trejybę. Tai, ką Mes iki šiol esame išdėstę apie artimą mistinio Jėzaus Kristaus Kūno susivienijimą su jojo Galva, atrodo Mums dar nepilna, jei Mes čia bent trumpai nepridurtume apie švenčiausiąją Eucharistiją, per kurią tas susijungimas pasiekia šiame mirtingame gyvenime aukščiausią laipsnį.

28. Eucharistija kaip vienybės ženklas.

Viešpats Jėzus norėjo, kad tas paslaptingas, niekad pakankamai nepagarbinamas mūsų su dieviškąja Galva susijungimas ypatingu būdu pasireikštų tikintiesiems per eucharistinę Auką. Čia kunigai atstovauja ne tik mūsų Išganytojui, bet ir visam mistiniam Kūnui bei atskiriems tikintiesiems. Lygiai taip pat ir patys tikintieji atnašauja to paties kunigo rankomis ir bendroje su juo maldoje nesuteptą, vien tik kunigo žodžiais ant altoriaus atsirandančią malonią pagarbinimo ir permaldavimo auką Amžinajam Tėvui už visos Bažnyčios reikalus. Ir kaip dieviškasis Išganytojas, kaip visos žmonių giminės Galva, mirdamas ant kryžiaus, aukojosi Amžinajam Tėvui, taip Jis aukoja šioje „tyroje Aukoje" [163]) dangiškajam Tėvui ne tik patį save, kaip Bažnyčios Galvą, bet savyje ir savo mistinio Kūno narius, kuriuos jis juk visus, kad ir kažin kaip ligotus bei silpnus, su meile suėmė į savo širdį. Tačiau Šventosios Eucharistijos sakramentas, tas gyvas ir nuostabus Bažnyčios vieningumo paveikslas, kuriame konsekracijai skiriama duona, susidedanti iš daugelio grūdų [164]), suteikia mums ir patį antprigimtų malonių Davėją, kad mes semtume iš jo tą meilės dvasią, kuri mus skatina gyventi ne savo, bet Kristaus gyvenimu ir mylėti visuose jojo visuomeninio kūno nariuose patį Išganytoją.

Jei šiais liūdnais ir sunkiais dabarties laikais atsiras daug tokių, kurie taip pamils Viešpatį Kristų, pasislėpusį šventosios Eucharistijos paveiksluose, kad jų nepajėgs nei kentėjimai, nei baimė, nei badas, nei nuogumas, nei pavojus, nei persekiojimas, nei kardas atskirti nuo jo meilės [165]), tai Šventoji Puota, kurioje mes galime ne be Dievo lėmimo nuo vaikystės dažnai dalyvauti, tikrai virs tų sielų stiprybės šaltiniu, kuris neretai krikščionybėje pajėgia pažadinti ir išlaikyti didvyrius.

III dalis

29. Klaidos dabarties asketiniame gyvenime ir Ganytojo įspėjimas.

Garbingieji Broliai, tai pamokymai, kuriuos tikintieji turi teisingai ir dievobaimingai pažinti ir jų laikytis. Tada jie galės lengvai išsisaugoti tų klaidų, kurios kyla iš tam tikros pusės dėl sauvališko šio sunkaus klausimo tyrinėjimo ne be didelio katalikų tikėjimui pavojaus ir sielų suklaidinimo.

30. Klaidingas "misticizmas".

Kai kurie, per mažai pagalvoję, jog Apaštalas Povilas yra šį dalyką tik kaip paveikslą paminėjęs, nedaro būtino skirtumo tarp fizinio, moralinio ir mistinio kūno, tuo būdu sukurdami visai klaidingą vienumo sąvoką. Jie galvoja, būtent, kad dieviškasis Išganytojas ir Bažnyčios nariai sudaro vieną fizinį asmenį ir, priskirdami žmonėms dieviškas savybes, padaro Viešpatį Kristų galintį klysti bei turintį žmogišką linkimą į blogą. Toks klaidingas mokslas yra visiškai priešingas katalikų tikėjimui, Tėvų padavimui, taip pat pagonių Apaštalo nuomonei ir dvasiai. Jis, tiesa, kalba apie nuostabiai intymų Kristaus su savo mistiniu Kūnu susivienijimą, betgi tą susivienijimą jis pristato kaip santykius sužadėtinio su sužadėtine [166]).

31. Klaidingas "kvietizmas".

Nemažiau nuo tiesos yra nutolusi ir ta pavojinga klaida, kuri iš mūsų paslaptingo su Kristumi susivienijimo nori išvesti nesveiką kvietizmą. Pagal jį visas dvasinis krikščionių gyvenimas ir dorybinė pažanga priskiriama tik Šventajai Dvasiai,

visiškai nuvertinant asmenines visiems privalomas pastangas. Be abejo, niekas negali ginčyti, jog Šventoji Jėzaus Kristaus Dvasia yra vienintelis šaltinis, iš kurio ištrykšta visa antgamtinė Bažnyčios ir jos narių gyvybė, nes „malonę ir išaukštinimą", kaip sako psalmininkas, suteikia Viešpats [167]).

Bet kad žmonės ištvertų nuolatiniame savęs pašventinimo darbe, kad jie darytų malonėje ir dorybėje nenuilstamą pažangą, kad jie tvirtai siektų užkopti į krikščioniškosios tobulybės viršūnę ir pagal galimybę ir kitus į tai skatintų, tai visa padaryti Dievo Dvasia tik tada padės, kai patys žmonės nuolatos ir uoliai prisidės prie to, nes „ne miegantiems", sako šv. Ambrozijus, „bet uoliesiems teikiamos dieviškosios gėrybės" [168]). Jei jau mūsų mirtingajame kūne nariai yra tik tada sveiki ir pajėgūs, kai jie dažnai mankštinami, tai juo labiau tai tinka visuomeniniam Jėzaus Kristaus Kūnui, kuriame juk atskiri nariai išlaiko savo laisvę ir atsakomybę. Dėl to nedvejodamas galėjo tvirtinti ir tas, kuris ištarė žodžius: „Aš esu gyvas, tačiau jau nebe aš, bet yra manyje gyvas Kristus" [169]). „Jo, t. y. Dievo, malonė nebuvo manyje bergždžia: aš dirbau daugiau už juos visus, tačiau ne aš, bet su manim esanti Dievo malonė" [170]). Iš to yra aišku, kad tokie klaidingi mokslai nepatarnauja nei nagrinėjamos paslapties supratimui, nei dvasinei tikinčiųjų pažangai, bet, priešingai, patarnauja jų pražūčiai.

32. Klaidos apie išpažintį ir maldą.

Tą pat daro ir tos klaidingos nuomonės, kurios tvirtina, jog nereikia per daug pervertinti mažų nuodėmių dažną išpažinimą; už jį labiau esąs vertintinas bendrasis nuodėmių išpažinimas, kurį Kristaus Sužadėtinė daro kasdien kartu su Viešpatyje susijungusiais savo vaikais per kunigą prie altoriaus laiptų. Be abejo, Garbingieji Broliai, kaip Jums yra žinoma, tokios nuodėmės gali būti ir kitokiais, labai pagirtinais būdais atleistos, tačiau dėl didesnės dorybių keliu pažangos Mes pa-

geidaujame, kad pamaldus dažnos išpažinties paprotys, ne be Šventosios Dvasios paskatinimo Bažnyčios įvestas, būtų kiekviena proga patariamas. Juk su jos pagalba žmogus geriau pažįsta save, pagilinamas krikščioniškas nuolankumas, paliečiamos šaknys dorovinio silpnumo, nugalimas dvasinis apsileidimas ir atšalimas, apvaloma sąžinė, stiprinama valia, įgalinamas dvasinis sielų vadovavimas ir sakramento dėka auginama malonė. Taigi, teatsimena tie, kurie, ypač iš jaunesniojo klero, bando dažnos išpažinties vertę mažinti ir niekinti, jog jie rūpinasi dalyku, kuris yra Kristaus dvasiai svetimas ir mūsų Išganytojo mistiniam Kūnui žalingas.

Kai kurie ginčija ir mūsų maldų tikrąją pajėgą ar bando kitus įtikinti, jog privačios maldos turi menkos vertės, daug labiau vertingesnės esančios viešosios Bažnyčios vardu atliekamos maldos, kadangi jos išeinančios iš mistinio Jėzaus Kristaus Kūno. Tai yra visiškai netiesa. Dieviškasis Išganytojas artimai bendrauja ne tik su savo Bažnyčia, kaip su numylėta Sužadėtine, bet joje yra ir ko artimiausiai susijungęs su kiekviena tikinčiojo siela ir trokšta, ypač po šv. Komunijos, artimai pasikalbėti. Nors viešoji malda, kaip Motinos Bažnyčios, dėl Kristaus Sužadėtinės orumo yra pranašesnė už kiekvieną kitą, tačiau dėl to nenustoja savo reikšmės ir galios ir visos kitos, net visiškai privačios maldos. Jos labai daug padeda visam mistiniam Kūnui, nes jame nėra nei vieno gero darbo, nei vienos dorybės akto, padarytų atskirų narių, kuris dėl šventųjų bendravimo nebūtų naudingas ir visumai. Dėlto nereikia drausti privatiems žmonėms, kaip šio Kūno nariams, prašyti sau specialių, net grynai laikinių dalykų, jei tik tuo išlaikomas nuolankus atsidavimas Dievo valiai. Jie juk visados yra savarankiškos asmenybės ir gali turėti savo asmeninių reikalų [171]). Kaip labai visi turi vertinti dangiškųjų tiesų mąstymą,

aiškėja iš oficialių Bažnyčios pareiškimų bei iš visų šventųjų praktikos ir pavyzdžio.

Pagaliau, galima sutikti nuomonę, anot kurios negalime kreiptis savo maldomis tiesiai į Jėzaus Kristaus asmenį, bet per Kristų į Amžinąjį Tėvą, kadangi mūsų Išganytojas turįs būti traktuojamas tik kaip „tarpininkas tarp Dievo ir žmonių" [172]). Tačiau toks tvirtinimas yra ne tik priešingas Bažnyčios dvasiai ir tikinčiųjų papročiui, bet prieštarauja ir tiesai. Mes norime būti teisingai suprasti — Kristus yra juk abiejose prigimtyse drauge visos Bažnyčios Galva [173]). Pagaliau, Jis pats yra iškilmingai pareiškęs: „Jei ko prašysite mane mano vardu, tai aš padarysiu" [174]). Tiesa, šventojoje mūsų Aukoje, kur Kristus yra drauge aukojąs kunigas ir aukojamasis Avinėlis ir taip ypatingu būdu eina tarpininko pareigas, maldos yra daugiausia nukreiptos per viengimį Sūnų į Amžinąjį Tėvą. Tačiau ir čia, šv. Aukos metu, nereta malda kreipiamasi į dieviškąjį Išganytoją. Turėtų būti visiems krikščionims žinoma ir savaime suprantama, jog Žmogus — Jėzus Kristus yra drauge ir Dievo Sūnus, tuo būdu — pats Dievas. Todėl Kovojančioji Bažnyčia, garbindama ir maldaudama Nekaltąjį Avinėlį ir konsekruotą Ostiją, tarsi atsako į Triumfuojančios Bažnyčios nuolatos begiedantį balsą: „Sėdinčiajam soste ir Avinėliui palaiminimas, gyrius, garbė ir valdžia per amžių amžius" [175]).

33. Paraginimas mylėti Bažnyčią.

Garbingieji Broliai, Mes, kaip visos Bažnyčios mokytojas, iki šiol aiškindami paslaptį, liečiančią mūsų visą mistinį susijungimą su Kristumi, esame apšvietę dvasią šviesoje ir tiesoje. Dabar gi Mes laikome savo, kaip ganytojo, pareiga paraginti ir širdį prie tos gilios mistinio Kristaus Kūno meilės, kuri pasireikštų ne tik mąstymu ir kalba, bet ir veikla. Jau Senojo Įstatymo pariai apgiedojo savo žemiškąjį šventą Miestą psalme: „Jei aš užmirščiau tave, Jeruzale, tenudžiūsta mano dešinė! Teprilimpa mano liežuvis prie gomurio, jei aš

tavęs daugiau nebeatsiminčiau, jei aš nelaikyčiau Jeruzalės savo džiaugsmu"[176]). Su daug kas didesniu išdidumu ir gyvesniu džiugesiu mes turime džiūgauti, jog galime gyventi Mieste, pastatytame ant šventų kalvų iš gyvųjų ir parinktųjų akmenų, „pačiam Jėzui Kristui esant vyriausiuoju kertiniu akmeniu" [177]). Nieko garbingesnio, nieko kilnesnio, nieko geresnio negali būti išgalvota, kaip priklausyti šventajai, katalikiškajai ir apaštališkajai Romos Bažnyčiai, per kurią tampame tokio garbingojo, vienos kilnios Galvos vadovaujamo, Kūno nariais, vienos dieviškos Dvasios persunkti, to paties mokslo ir tos pačios Angelų Duonos šioje žemės tremtyje stiprinami, iki galėsime savo metu naudotis ir vienoda laime danguje.

34. Mūsų meilė Bažnyčiai turi būti ištikima.

Kad netaptume betgi apgauti tamsybės angelo, kartais šviesos angelu persirengusio [178]), tebūna mūsų meilės svarbiausias dėsnis: Kristaus Sužadėtinę taip mylėti, kaip Kristus ją mylėjo ir savo krauju atpirko. Dėl to turi būti mums brangūs sakramentai, kuriais mus geroji Motina Bažnyčia stiprina, šventės, kuriomis ji mus guodžia ir džiugina, šventos giesmės ir liturginiai papročiai, kuriais ji kreipia mūsų širdis link dangaus, taip pat ir sakramentalijos bei įvairios pamaldumo praktikos, kuriomis toji pati Bažnyčia meilingai persunkia tikinčiųjų širdis Kristaus dvasia ir jas pakelia. Kaip yra mūsų sūniška pareiga pripažinti josios motinišką meilę mūsų atžvilgiu, taip dar labiau mes turime gerbti Kristaus jai suteiktą autoritetą, kuris pavergia nelaisvėn mūsų protą, kad būtų klusnus Kristui [179]). Šio autoriteto dėka mes esame palaikomi, jojo įsakymais ir doroviniais patvarkymais, kartais skaudžiai paliečiančiais mūsų nuo senovės puolusią prigimtį, esame raginami savanorišku nusigalėjimu palenkti sutinkamą kūno pasipriešinimą, retkarčiais išsižadėti net leistinų malonumų. Neužtenka, toliau, šį mistinį Kūną tik tiek mylėti, kiek jis pasireiškia savo dieviškąja Galva ir dangiškomis dovanomis, bet mes priva-

lome parodyti jam savo veiklią meilę ir jojo mirtingojo kūno išvaizdoje, jojo žmogiškuose, silpnuose sąnariuose, kartais ne visai tinkančiuose šiame garbingame Kūne užimamai vietai.

35. Bažnyčioje Kristų matyti.

Kad tokia ištikima ir nesuklastota meilė rastų mūsų širdyje vietos ir kasdien vis stiprėtų, mes turime priprasti Bažnyčioje matyti patį Kristų, nes Kristus savo Bažnyčioje gyvena, per ją moko, vadovauja ir švenčia, taip pat įvairiu būdu su atskirais nariais bendrauja. Kai šis gyvojo tikėjimo sielos siekimas pasireikš ir visų tikinčiųjų veikimu, tada jie tikrai teiks pagarbą ir deramą klusnumą ne tik pranašesniems mistinio Kūno nariams, ypač tiems, kurie, dieviškosios Galvos pavedimu, turės duoti apyskaitą už mūsų sielas [180]), bet jie rūpinsis ir tais, kuriems mūsų Išganytojas parodė ypatingą meilę: silpnaisiais, ligoniais, vistiek, ar jie gamtinės, ar antgamtinės sveikatos yra reikalingi, vaikais, kurių nekaltybė šiandien yra atsidūrusi tokiam dideliame pavojuje ir kurių jaunas sielas galima kaip vašką formuoti; pagaliau vargšais, kuriuose mūsų gelbstinti meilė turi matyti su nuoširdžiu atjautimu Jėzų Kristų.

Į visą tai visai teisingai ragina Apaštalas: „Daug labiau reikia tų kūno sąnarių, kurie rodosi silpnesni. Tiems kūno sąnariams, kuriuos mes laikome netokiais garbingais, duodame daugiau pagarbos" [181]). Atsimindami savo aukštas pareigas, Mes manome pabrėžti šį svarbų sakinį. Su dideliu skausmu Mes pergyvename tai, kai kūniškai sužalotiems, silpnapročiams ir turintiems kokią paveldėtą ligą dažnai yra atimama gyvybė kaip visuomenės naštoms. Dar blogiau, kad kai kurių yra labai giriama ir laikoma tat moderniais žmoniškumo pažangos išradimais ar šiaip labai naudingais dalykais. Vis dėlto kas iš sveikai galvojančiųjų nepastebi, jog tokia nuomonė tyčiojasi ne tik iš prigimtojo, dieviškojo, visų širdyse įrašyto įstatymo [182]), bet ir iš kiekvieno kilnesnio žmoniškumo jausmo? Tų, kurie mūsų Išganytojui yra tokie brangūs

kaip tik dėl to, kad jie yra didesnio pasigailėjimo verti, „kraujas šaukia nuo žemės į dangų" [183]).

36. Kristaus meilė Bažnyčiai mus ragina mylėti Bažnyčią.

Kad mūsų tikroji meilė, kuria mes turime įžiūrėti Bažnyčioje ir josios nariuose mūsų Išganytoją, visai nesusilpnėtų, daug padeda nusižiūrėjimas į Kristų, kaip aukščiausią meilės Bažnyčiai pavyzdį.

a) Jojo meilės platumas,

Pirmiausia, siekime jojo meilės platumo. Tiesa, Kristaus Sužadėtinė yra tik viena — Bažnyčia, tačiau dieviškojo Sužadėtinio meilė yra tokia plati, jog ji nieko neišskiria ir vienoje Sužadėtinėje apima visą žmonių giminę. Dėl šios priežasties mūsų Išganytojas išliejo savo kraują, kad savo kryžiuje sutaikintų su Dievu ir vienoje meilėje suvienytų visus žmones, kad ir kokios jie būtų kilmės ar tautos. Todėl ir tikroji Bažnyčios meilė reikalauja, kad mes, kaip to paties Kūno nariai, ne tik už viens kitą stovėtume [184]), džiaugtumėmės, kai vienas narys yra garbinamas, ir atjaustume, kai jis kenčia [185]), bet ir su mumis Bažnyčios kūne dar nesusivienijusius žmones traktuotume kaip Kristaus brolius pagal kūną, pašauktus, kaip ir mes, tam pačiam išganymui. Deja, šiandien yra daugiau negu kada nors žmonių, kurie didžiuojasi nedraugiškumu, neapykanta ir nepalankumu, tarsi tai būtų didelė žmogaus garbė ir pajėgumas. Su skausmu Mes matome prieš save tokių principų nepagydomus vaisius. Dėl to sekime Taikos Kunigaikščiu, mus mokančiu mylėti ne tik kilusius iš kitos negu mes tautos ar kraujo, bet net mūsų priešus [186]). Giliai perimti guodžiančio stabmeldžių Apaštalo įsitikinimo, apgiedokime kartu su juo Kristaus meilės plotį, ilgį, aukštį ir gylį [187]). Josios negali susiaurinti joks kilmės ar papročių skirtumas, negali kliudyti joks okeanas savo milžiniškomis bangomis, negali panaikinti joks karas, vistiek, dėl kokios, teisėtos ar ne, priežasties jis būtų pradėtas.

Šią sunkią valandą, Garbingieji Broliai, kurią drasko sielą ir kūną tiek skausmo ir tiek liūdesio,

turime visi jaustis pašaukti tokią antgamtinę meilę vykdyti. Visų geros valios žmonių jėgos — Mes turime minty ypač tuos, kurie yra pasišventę per įvairias draugijas vargą švelninti — turi susivienyti ir garbingai lenktyniaudami gerumu ir gailestingumu ateiti į pagalbą milžiniškame kūno ir sielos varge. Visur turi suspindėti mistinio Kristaus Kūno geradarybės ir neišsenkančios palaimos plotis ir gausumas.

b) Jojo meilės išt vermingumas.

Kristaus meilės Bažnyčios platumui yra lygus josios ištvermingumas, kuriuo turi stipriai pasižymėti ir mūsų meilė mistiniam Kristaus Kūnui. Mūsų Išganytojo gyvenime nuo jo įsikūnijimo, kuriuo jis padėjo savo Bažnyčiai pamatus, iki jojo mirtingojo gyvenimo galo nebuvo nė vienos valandos, kurią jis nebūtų stengęsis net iki nuovargio, nors jis buvo ir Dievo Sūnus, savo spindinčio šventumo pavyzdžiu, pamokslais, pasikalbėjimais, pašaukimais ir nurodymais formuoti ir užbaigti savo Bažnyčią. Dėl to ir Mes pageidaujame, kad visi tie, kurie mato Bažnyčioje savo Motiną, rimtai apsvarstytų, jog uolus bendradarbiavimas mistinio Kristaus Kūno statyme ir didinime yra kiekvieno nario pareiga pagal jo užimamą vietą, o ne vien tik šventovės tarnų ar vienuoliniame gyvenime Dievui pasišventusiųjų. Mes laukiame, kad tai įsidėmėtų ypač tie, kurie jau dabar, pagirtinai elgdamiesi, padeda vyskupams ir kunigams apaštalines pareigas eiti, susibūrę į Katalikų Akciją, ir tie, kurie to paties tikslo siekia per pamaldumo brolijas. Koks reikšmingas ir svarbus yra jų visų bendradarbiavimas dabartinėje situacijoje, gali kiekvienas pastebėti.

Mes negalime čia nutylėti nė tėvų ir motinų, kuriems mūsų Išganytojas patikėjo lepiausius savo mistinio Kūno narius. Dėl jų meilės Kristui ir Bažnyčiai Mes karštai juos prašome ko rūpestingiausiai budėti dėl savo vaikų ir saugoti juos nuo įvairiausių vylių, kurių aukomis jie šiandien taip lengvai pakliūva.

c) Nuolatinė malda:

Ypatingu būdu mūsų Išganytojas apreiškė savo karštą meilę Bažnyčiai nuoširdžia malda, kuria jis kreipėsi į savo dangiškąjį Tėvą. Visiems, Garbingieji Broliai, yra gerai žinoma, — tik trumpai primenant, — kaip nuoširdžiai jis meldėsi prieš pat savo mirtį ant kryžiaus už Petrą [189]), už kitus Apaštalus [190]) ir kaip, pagaliau, už visus, kurie dieviškojo žodžio skelbimu įtikės į jį [191]).

Už Bažnyčios narius.

Dėl to ir mes, sekdami Kristaus pavyzdžiu, kasdien melskime piūties Viešpatį, kad jis siųstų darbininkų į savo piūtį [192]). Turi kasdien kilti į dangų, mūsų sujungtos maldos, kuriomis pavestume Dievui visus Jėzaus Kristaus mistinio Kūno narius, ypačiai gi už vyskupus, kurių rūpesčiui yra pavestos diecezijos, už kunigus ir vienuolius, kurie yra pašaukti saugoti „Viešpaties tėvainystę" tėvynėje ir stabmeldžių kraštuose platinti ir remti dieviškojo Išganytojo viešpatiją. Jokio garbingojo Kristaus Kūno nario neužmirškime savo bendrose maldose! Nuoširdžiai prisiminkime ir tuos, kurie ypatingai skaudžiai atjaučia žemiškosios tremties naštą, kurie, atsiskyrę iš šio gyvenimo, yra apvalomi skaistinančioje ugnyje, pagaliau tuos, kurie dar tik bus privesti prie Kristaus mokslo, kad jie kiek galėdami greičiau rastų Krikšto vandenyje išganymą.

Toliau, mes nuoširdžiai pageidaujame, kad šioji bendroji malda būtų su meile, apimtų ir tuos, kurie arba Evangelijos šviesos dar nėra apšviesti ir nėra dar įžengę į saugų Bažnyčios prieglobstį, arba kurie nelaimingu tikėjimo ir vienybės skilimu yra atskirti nuo Mūsų, — be Mūsų nuopelnų užimančio čia žemėje Jėzaus Kristaus vietą. Kartokime nuolat už juos mūsų Išganytojo dieviškąjį maldavimą į dangaus Tėvą: „Kad visi būtų viena, kaip tu, Tėve, esi manyje ir aš tavyje, kad ir jie būtų mumyse viena, kad pasaulis įtikėtų, jog tu esi mane siuntęs" [193]).

Už tuos, kurie dar nėra Bažnyčios nariai.

Kaip Jums, Garbingieji Broliai, yra žinoma, mes esame nuo savo pontifikato pradžios pavedę Dievo

globai ir vadovybei ir tuos, kurie nepriklauso regimajai Katalikų Bažnyčios bendruomenei, ir esame iškilmingai užtikrinę, jog Mums, sekantiems Gerojo Ganytojo pavyzdžiu, niekas nebus taip prie širdies, kaip kad anie turėtų gyvenimą ir jo gausiai turėtų [194]). Paprašę melstis už visą Bažnyčią, Mes trokštame šį iškilmingą Mūsų pažadą šia „didžiojo ir garbingojo Kristaus Kūno" [195]) garbei pašvęsta Enciklika pakartoti. Mes kviečiame mylinčia širdimi visus bendrai ir kiekvieną atskirai su noru ir džiaugsmu atsakyti į vidinį dieviškosios malonės paraginimą ir išsilaisvinti iš tos būklės, kurioje negalima laimėti amžinojo išganymo [196]). Tesantykiauja jie, pasąmonėje glūdinčio ilgesio ir troškimo vedami, su Išganytojo Kūnu, šiaip jie netenka tiek daug sėkmingų dieviškųjų dovanų ir pagalbos, kuria galima naudotis tik Katalikų Bažnyčioje. Teįžengia jie į katalikų vienybės ratelį ir visi, susijungę vienoje Jėzaus Kristaus Kūno bendruomenėje, tesikreipia su garbingu meilės ryšiu [197]) į vieną Galvą. Nuolatos maldaudami tiesos ir meilės Dievą, Mes laukiame jų su išskėstomis rankomis — ne kaip svetimųjų, bet kaip grįžtančiųjų į savo tėvo namus.

Tačiau, nors Mes ir trokštame, kad nuolatos kiltų viso mistinio Kūno bendra malda už visų klystančiųjų kiek galint greitesnį įžengimą į Jėzaus Kristaus avidę, betgi turime pabrėžti, jog toks žingsnis turi įvykti laisvos valios pasiryžimu, nes niekad negali tikėti tas, kas to nedaro savanoriškai [198]). Dėlto jei netikintieji žmonės būtų verčiami įeiti į išorinį Bažnyčios pastatą, žengti prie altoriaus ir priimti sakramentus, tai tokie tikrai negalėtų būti laikomi tikrais tikinčiaisiais [199]), nes tikėjimas, be kurio negalima patikti Dievui [200]), turi būti visada „laisvas proto ir valios atsidavimas" [201]). Todėl, jei atsitiktų, kad kas nors būtų priverstas prieš bendrą Apaštalų Sosto mokslą [202]) ir prieš savo valią priimti katalikų tikėjimą, tai Mes, atsimindami savo pareigas, turime būtinai tokio nepriimti. Bet kadangi žmonės turi laisvą valią ir gali savo laisvę

dėl savo netikusių palinkimų ir aistrų piktnaudoti, tai tokį gali prie tiesos patraukti tik šviesybės Tėvas savo mylimojo Sūnaus Dvasios apšvietimu. Taigi, jei tiek daug žmonių dar stovi apgailėtinai šalia katalikų tikėjimo tiesos ir neaukoja savo laisvės dieviškos malonės vadovybei, tai dėlto yra kalti ne tik jie patys [203]), bet ir tikintieji, kurie neprašo karšta malda Dievą jiems šios malonės. Todėl pakartotinai raginame visus, dėl karštos Bažnyčios meilės ir sekant dieviškojo Išganytojo pavyzdžiu, to ištvermingai maldauti.

Už valdančiuosius.

Bet pridera, o ypač mūsų laikais net reikalinga karštai melstis ir už karalius, kunigaikščius ir visus kitus valdančiuosius, savo išorine globa galinčius padėti Bažnyčiai, kad, atstačius teisingą tvarką, iš liūdnų audros bangų pasirodytų nuvargusiai žmonijai kaip teisingumo išdava [204]) Dievo meilės persunkta taika, ir maloningoji Motina Bažnyčia galėtų ramiai ir taikiai gyventi su pilnu maldingumu ir padorumu [205]). Todėl reikia Dievą maldauti, kad visi tautų vadovai mylėtų išmintį [206]) taip, kad jų niekuomet neištiktų tas baisus Šv. Dvasios sprendimas: „Aukščiausias klaus apie jūsų darbus ir tyrinės jūsų mintis, kadangi jūs, jojo karalystės tarnai, darėte neteisingus sprendimus, nesielgėte pagal Dievo valią, nesaugojote teisybės įstatymo. Gąsdinančiai ir nelauktai jis atsistos prieš jus, nes skaudžiausias teismas palies valdančiuosius. Menko žmogaus bus pasigailėta, gi galingieji bus smarkiai baudžiami. Dievas nepaisys nė vieno, dėl jo asmens jis nesibijos kieno nors didumo. Jis sutvėrė tiek menkąjį, tiek ir galingąjį ir vienodai rūpinsis visais, tačiau galingajam gresia stipresnė bausmė. Jums, valdantieji, yra taikomi šie mano žodžiai, kad jūs mokytumėtės išminties ir niekad josios nepaniekintumėte" [207]).

Papildyti tuo, ko dar Kristaus kentėjimams trūksta.

Viešpats Kristus yra apreiškęs savo nepaliestajai sužadėtinei meilę ne tik stropiu darbu ir ištverminga malda, bet ir savo iš savanoriškos meilės priimtais kentėjimais bei skausmais. „Mylėjęs sa-

vuosius.... Jis parodė jiems savo meilę iki galo" [208]). Todėl sekime savanoriškai, kaip to mūsų pačių išganymas reikalauja, paskui mūsų valdovą jojo kruvinais takais: „Nes jei mes suaugome su juo jo mirties panašumu, taip pat būsime ir prisikėlime" [210]) ir „jei drauge mirėme, drauge būsime ir gyvi" [211]). To reikalauja iš mūsų ir tikroji bei veiklioji meilė Bažnyčios ir josios Kristui gimdomųjų sielų atžvilgiu. Tiesa, mūsų Išganytojas yra nupelnęs Bažnyčiai savo karčiais kentėjimais ir mirtimi tiesiog begalinį malonių lobį, tačiau šios malonės mums yra skirstomos pagal išmintingą Dievo sprendimą, jųjų didesnis ar mažesnis gausumas nemaža priklauso ir nuo mūsų gerų darbų, dėl kurių gerojo Dievo teikiamas malonių lietus yra išprašomas žmonių sieloms. Jis tikrai gausiai jas teiks, jei tik mes Dievą uoliai maldausime ir, kiek galėdami, kasdien pamaldžiai dalyvausime šventoje mišių Aukoje; jei stengsimės, krikščioniškos meilės įpareigojami, švelninti tiek daug skurstančiųjų vargą; be to, jeigu labiau vertinsime amžinuosius negu šio pasaulio turtus, valdysime savanoriška atgaila savo mirtingąjį kūną, atsakydami jam tai, kas yra neleistina, reikalaudami iš jo to, kas yra kieta ir šiurkštu, pagaliau, jei priimsime, kaip Dievo siunčiamus, dabartinio gyvenimo vargus ir skausmus. Tuo būdu, pagal Apaštalo žodžius, papildysime „savo kūne jo kūnui, tai yra, Bažnyčiai, ko dar trūksta Kristaus kančioms" [212]).

Rašant Mums tai, prieš Mūsų akis stovi begalinės prispaustųjų minios, kurių skausmą Mes giliai atjaučiame; tai — ligoniai, vargšai, sužeistieji, našlės ir našlaičiai bei daugelis kitų, kurie savo ar savųjų kentėjimus dažnai neša net iki paskutiniųjų jėgų. Juos visus mes su tėviška meile drąsiname, vistiek, kokia jųjų kentėjimų ir priespaudų priežastis, kad jie su pasitikėjimu žvelgtų į dangų ir atnašautų savo vargą tam, kurs savo metu suteiks jiems gausų užmokestį. Teatsimena visi, jog jųjų kentėjimai nėra bergždi, bet teikia jiems patiems

ir Bažnyčiai didelę palaimą, jei tik jie su gera intencija ramiai juos priima. Didesniam šitokios intencijos sėkmingumui nepaprastai daug padeda kasdien atnaujinamas Dievui pasiaukojimas, kokį praktikuoja pamaldumo brolijos, žinomos Maldos Apaštalavimo vardu, nariai. Šia proga Mes labai rekomenduojame šį tokį Dievui malonų susibūrimą.

Jei mes visada turime vienyti sielų išganymui savo kentėjimus su dieviškojo Išganytojo kentėjimais, tai ypač tai turi eiti, Garbingieji Broliai, bendru dėsniu šiandien, kai baisūs karo gaisrai yra uždegę bemaž visą žemės rutulį ir sukėlę tiek daug mirčių, vargo ir skurdo. Lygiai taip pat šiandien turi būti visiems ypatingas laiko įsakymas vengti ištvirkimo, pasaulio suvedžiojimų ir net tų žemiškų niekų, kurie neturi jokios reikšmės nei krikščioniškam sielų formavimui, nei mūsų dangiškam paskyrimui. Priešingai, mes turime įsidėmėti Mūsų nemirštančio atminimo pirmatako Leono Didžiojo žodžius, jog mes per krikštą tampame Nukryžiuotojo Kūnu [213]), ir tą puikiąją šv. Ambroziejaus maldą: „Nešk mane, (Kristau), ant savo kryžiaus, kurs yra suklydusiems išganymas, pailsusiems poilsis, kurs bus gyvenimas visiems mirtingiesiems" [214]).

Gi prieš baigdami Mes jaučiamės verčiami vis iš naujo paraginti visus mylėti gerąją Motiną Bažnyčią nuoširdžia ir veiklia meile. Už josios nepaliečiamumą, už josios gausų ir žydintį augimą kasdien atnašaukime Amžinajam Tėvui savo maldas, darbus ir kentėjimus, kiek tai mums iš tikrųjų yra prie širdies visos dieviškuoju krauju atpirktos žmonių giminės išganymas. Tuo laiku, kai vienas kitą veją debesys yra aptemdę dangų, kai visai žmonių visuomenei ir net pačiai Bažnyčiai gresia didelis pavojus, paveskime gailestingajam Tėvui save ir savuosius šia malda: „Pažvelk, Viešpatie, Tave meldžiame, į savo šeimą, už kurią mūsų Viešpats Jėzus Kristus nedvejodamas atsidavė į budelių rankas ir prisiėmė kryžiaus kančias" [215]).

PABAIGA

37. Apie Švenčiausiąją Mergelę Mariją.

Tepadeda skaisčioji Dievo Motina, Garbingieji Broliai, šiuos Mūsų, o tikrai ir Jūsų troškimus įgyvendinti ir visiems išmelsti Bažnyčios neklastingos meilės. Josios švenčiausioji siela buvo labiau negu visos kitos Dievo sutvertos sielos dieviškosios Jėzaus Kristaus Dvasios pripildyta. Ji davė „visos žmonių prigimties vardu" savo sutikimą, kurs įgalino įvykti tarp Dievo Sūnaus ir žmogiškosios prigimties savo rūšies moterystei [216]). Ji pagimdė stebuklingu būdu Viešpatį Kristų, kurs jau josios skaisčioje įščioje tapo Bažnyčios Galva ir josios visos dangiškos gyvybės šaltiniu. Ji perdavė Naujagimį tiems, kurie iš žydų ir stabmeldžių žemės suteikė jam, kaip Pranašui, Valdovui ir Kunigui, pirmąją pagarbą. Josios vienatinis, vykdydamas josios motinišką prašymą, padarė Galilejos Kanoje tą stebuklą, kurio dėka „į jį įtikėjo jojo mokiniai" [217]). Ji, laisva nuo bet kokios asmeniškos ir paveldėtos kaltės ir visada ko artimiausiai susivienijusi su savo Sūnumi, atnašavo jį ant Golgotos Amžinajam Tėvui kartu su savo motiniška teise ir meile, kaip Naujoji Ieva už visus Adomo liūdno puolimo sugadintus vaikus. Tuo būdu ji, jau anksčiau būdama mūsų Galvos Motina pagal kūną, dėl savo kentėjimų ir garbės pasidarė visiška visų jos narių Motina. Ji buvo ta, kuri galinguoju užtarimu išprašė, kad jau ant kryžiaus dieviškojo Išganytojo padovanota Dvasia, Sekminių dieną nuostabiomis dovanomis buvo suteikta naujai gimusiai Bažnyčiai. Ji, pagaliau, drąsiai ir su pasitikėjimu ištverdama savo slaptą skausmą, kaip tikroji kankinių Karalienė papildė labiau negu visi tikintieji tai, ko trūko Kristaus kančioms Jo Kūnui — Bažnyčiai [218]). Ji palydėjo paslaptingąjį Kristaus Kūną, iš pervertos Išganytojo širdies gimusį [219]), su ta pačia karšta motiniška meile ir rūpestingumu, su kokia ji glaudė prie savo širdies ir maitino tvartelyje gimusį vaikelį Jėzų.

Josios nekaltajai Širdžiai Mes pašventėme su pasitikėjimu visus žmones. Temaldauja karštai ji, švenčiausioji visų Kristaus narių Motina [220]), dabar kartu su savo Sūnumi dangiškoje garbėje su kūnu ir siela viešpataudama, savo Sūnų, kad gausios malonių srovės nuolatos tekėtų iš kilniosios Galvos ant visų Jojo paslaptingojo Kūno narių. Tesaugoja ji, pagaliau, savo sėkmingu užtarimu, kaip anksčiau, taip ir dabar, savo Bažnyčią ir išmeldžia jai ir visai žmonijai iš Dievo ramesnius laikus.

Padrąsinti šios antgamtinės vilties, Mes teikiame, kaip dangiškųjų malonių laidą ir savo ypatingo prielankumo ženklą, Jums visiems, Garbingieji Broliai, ir kiekvienai Jūsų kaimenei savo nuoširdų Apaštališkąjį palaiminimą.

Išleista Romoje, prie šv. Petro, birželio mėn. 29 d., per šv. Petro ir Povilo šventę, 1943-siais, Mūsų pontifikato penktaisiais, metais.

Popiežius P i j u s XII

[1]) Col. 1, 24.
[2]) Act. 20, 28.
[3]) 1 Petr. 4, 13.
[4]) Eph. 2, 21—22; 1 Petr. 2, 5.
[5]) Sessio III: Const. de fide cath. c. 4.
[6]) Rom. 5, 20.
[7]) 2 Petr. 1, 4.
[8]) Eph. 2, 3.
[9]) Joann. 3, 16.
[10]) Joann. 1, 12.
[11]) Conc. Vat. Const. de Eccl. prol.

12) Ibidem, Const. de fide cath. c. 1.
13) Col. 1, 18.
14) Rom. 12, 5.
15) A. S. S. XXVIII, p. 710.
16) Rom. 12, 4.
17) 1 Cor. 12, 13.
18) Eph. 4, 5.
19) Matth. 18, 17.
20) Matth. 9, 11; Marc. 2, 16; Luc. 15, 2.
21) August. Epist. CLVII, 3, 22: Migne, P. L., XXXIII, 686.
22) August., Sermo CXXXVII, 1: Migne, P. L., XXXVIII, 754.
23) Encycl. Divinum illud: A. S. S. XXIX, p. 649.
24) Joann. 17, 18.
25) Matth. 16, 18—19.
26) Joann. 15, 15 coll. 17,8 et 14.
27) Joann. 3, 5.
28) Gen. 3, 20.
29) Ambr. In. Luc., II, 67. Migne, P. L. XV, L 585.
30) Matth. 15, 24.
31) S. Thom. I, II; q. 103, a. 3 ad 2.
32) Eph. 2, 15.
33) Col. 2, 14.
34) Matth. 26, 28 et 1 Cor. 11, 25.
35) Leo M. Serm. LXVIII, 3: Migne, P. L. L1V, 374.
36) Hier. et August., Epist. CXLI, 14 et CXVI, 16: Migne, P. L., XXII, 924; S. Thom., I-II, q. 103, a. 3 ad 2; a. 4 ad 1; Conc. Flor., pro Iacob.: Mansi. XXXI, 1738.
37) 2 Cor. 3, 6.
38) S. Thom .III, q. 42, a. 1.
39) De pecc, orig. XXV, 29: Migne, P. L. XLIV, 400.
40) Eph. 2, 14.
41) Act. 2, 1—4.
42) Luc. 3, 22; Marc 1, 10.
43) Col. 1, 18.
44) Eph. 4, 16. Col. 2, 19.
45) Col. 1, 15.
46) Col. 1, 18, Aoc.1, 5.
47) 1 Tim. 2, 5.
48) Joann. 12, 32.
49) Cyr. Alex., Comm. in Joh. I, 4: Migne, P. G., LXXIII, 69, S. Thom., I, q. 20, a. 4 ad 1.
50) Hexaem., VI, 55: Migne, P. L., XIV, 265.
51) August., De Agon. Christ., XX, 22: Migne, P. L., XL, 301.
52) S. Thom., I, q. 22, a. 1—4.
53) Joann. 10, 1—18, 1 Petr. 5, 1—5.
54) Joann., 6, 63.
55) Prov. 21, 1.
56) 1 Petr. 2, 25.
57) Act. 8, 26, 9, 1—19; 10, 1; 12, 3—10.
58) Philipp., 4, 7.
59) Leo XIII, Satis Cognitum: A. S. S., XXVIII, 725.
60) Luc. 12, 32.
61) Cf. Corp. Iur. Can., Extr. comm. 1, 8, 1.
62) Greg. M., Mor., XIV, 35, 43: Migne, P. L., LXXV, 1062.
63) Conc. Vat., Const. de Eccl., cap. 3.
64) Cod. Iur. can. 329, 1.
65) 1 Paral., 16, 22; Ps. 104, 15.
66) 1 Petr. 5, 3.

67) 1 Tim. 6, 20.
68) Epist. ad Eulog., 30: Migne, P. L., LXXVII, 933.
69) 1 Cor. 12, 21.
70) Joann. 15, 5.
71) Eph. 4, 16; Col., 19.
72) Comm. in ep. ad Eph. cap. 1, lect. 8; Hebr. 2, 16—17.
73) Philipp. 2, 7.
74) 2 Petr. 1, 4.
75) Rom. 8, 29.
76) Col. 3, 10.
77) Joann. 3, 2.
78) Col. 1, 19.
79) Joann. 17, 2.
80) Col. 2, 3.
81) Joann. 1, 14—16.
82) Joann. 1, 18.
83) Joann. 3, 2.
84) Joann. 18, 37.
85) Joann. 6, 68.
86) August., De cons. evang., I, 35, 54: Migne, P. L. XXXIV, 1070.
87) Hebr. 12, 2.
88) Cyr. Alex., Ep. 55 de Symb.: Migne: P. G. LXXVII, 293.
89) Joann. 15, 5.
90) S. Thom. III, q. 64, a. 3.
91) Eph. 4, 7.
92) Eph. 4, 16; cf. Col. 2, 19.
93) De Rom. Pont., 1, 9;
94) 1. Cor. 12, 12.
95) Act. 9, 4; 22, 7; 26, 14.
96) Greg. Nyss., De vita Moysis: Migne, P. G. XLIV, 385.
97) Serm., CCCLIV, I Migne, P. L., XXXIX, 1563.
98) Joann. 17, 18; 20, 21.
99) Leo XIII, Sapientiae Christianae: A. S. S., XXII, 392; Satis Cognitum, Ibidem, XXVIII, 710.
100) Rom. 8, 9; 2. Cor. 3, 17; Gal. 4, 6.
101) Joann. 20, 22.
102) Joann. 3, 34.
103) Eph. 1, 8; 4, 7.
104) Rom. 8, 14—17;
105) 2. Cor. 3, 18; Gal. 4, 6—7.
106) A. S. S., XXIX, 650.
107) Gal. 2, 20.
108) Abr., De Elia et. ieiun. 10, 36—37 et in Psalm. 118, serm., 20, 2: Migne, P. L., XIV, 710 et XV, 1483
109) Eph. 5, 23.
110) Joann. 4, 42.
111) 1 Tim. 4, 10.
112) Act. 20, 28.
113) Enarr. in Ps. LXXXV, 5: Migne, P. L., XXXVII, 1085.
114) Clem. Alex. Strom. VII, 2: Migne, P. G., IX, 413.
115) 1 Cor. 3, 23; Pius XI, Divini Redemptoris: A. S. S., 1937, p. 80.
116) De veritate, q. 29, a, 4, c,
117) Leo XIII, Sapientiae Christianae; A. S. S., XII, 392.
118) Leo XIII, Satis Cognitum: A. S. S., XXVIII, 724.
119) ibidem, p. 710.
120) ibidem, P. 710.
121) ibidem, p. 710.
122) S. Thom., De Veritate, q. 29, a 4, ad 3.
123) Conc. Vat., Sess. IV, Const. dogm. de Eccl., prol.
124) Col. 1, 13.
125) Conc. Vat. Sess. III,

Const. de fide cath., cap. 3.
126) Philipp. 2, 8.
127) Joann. 20, 22.
128) Joann. 20, 21.
129) Luc. 10, 16.
130) Conc. Vat., sess. III, Const. de fide cath., cap 3.
131) Serm. XXI, 3: Migne, P. L. L IV, 192.
132) August., Contra Faust., 21, 8: Migne, P. L., XIII, 392.
133) Eph. 5, 22—23; Joann. 15, 1—5; Eph. 4, 16.
134) Col. 1, 18.
135) Enarr. in Ps. XVII, 51 et XC, II, 1: Migne, P. L., XXXVI, 154 et XXXVII, 1159.
136) Joann. 17, 21—23.
137) Apoc. 5, 12—13.
138) Joann. 14, 16 et 26.
139) Eph. 4, 5.
140) Joann. 17, 3.
141) 1 Joann. 4, 15.
142) 2 Cor. 4, 13.
143) Gal. 2, 20.
144) Eph. 4, 4.
145) Hebr. 12, 2.
146) Tit. 2, 13.
147) Hebr. 13, 14.
148) Eph. 4, 4.
149) Col. 1, 27.
150) 1 Joann. 4, 16.
151) Joann. 14, 23.
152) Joann. 15, 9—10.
153) 1 Joann. 4, 20—21.
154) Rom. 12, 5.
155) 1 Cor. 12, 25.
156) Serm. XXIX: Migne, P. L., LVII, 594.
157) S. Thom., Comm. in Ep. Ad. Eph. cap. II, lect, 5.
158) Rom. 8, 9—10.
159) S. Thom., Comm. in Ep. ad Eph., cap. 1, lect. 8.
160) S. Thom., I. q 43, a. 3.
161) Sess. III, Const. de fide cath., cap. 4.
162) Divinum illud: A. S. S., XXIX, 653.
163) Mal. 1, 11.
164) Didache, IX, 4.
165) Rom. 8, 35.
166) Eph. 5, 22—23.
167) Ps. 83, 12.
168) Expos. Evang. sec.
169) Gal. 2, 20.
170) 1 Cor. 15, 10.
171) S. Thom., II—II, q. 83, a. 5 et 6.
172) 1 Tim. 2, 5.
173) S. Thom., De veritate, q. 29, a. 4, c.
174) Joann. 14, 14.
175) Apoc. V, 13.
176) Ps. 136, 5.
177) Eph. 2, 20; 1. Petr. 2, 4—5.
178) 2 Cor. 11, 14.
179) 2 Cor. 10, 5.
180) Hebr. 13, 1.
181) 1 Cor. 12, 22—23.
182) Decr. S. Officii 2. Dec. 1940: A. S. S., 1940 p. 553.
183) Gen. 4, 10.
184) Rom. 13, 5; 1 Cor. 12, 25.
185) 1 Cor. 12, 26.
186) Luc. 10, 33—37.
187) Luc. 6, 27—35; Matth. 5, 44—48.
188) Eph. 3, 18.
189) Luc. 22, 32.
190) Joann. 17, 9—19.
191) Joann. 17, 20—23.
192) Luc. 10, 2.
193) Joann. 17, 21.
194) Litt. enc. Summi Pontific.: A. S. S., 1939, p. 419.
195) Iren. Adv. Haer., IV., 33, 7: Migne, P. L., VII, 1076.

196) Pius IX, Iam vos omnes, 13. Sept. 1868: Act. Conc. Vat., C. L., VII, 10.
197) Gelas. I Epist. XIV: Migne, P. L., LIX., 89.
198) August. In Ioann. Ev. Tract. XXVI, 2: Migne, P. L., XXX, 1607.
199) August. Ibidem.
200) Hebr. 11, 6.
201) Conc. Vat., Const. de fide cath., cap. 3.
202) Leo XIII, Immortale Dei: A. S. S. XVIII, p. 174—175, Cod. Iur. Can., can. 1351.
203) August. Ibidem.
204) Is. 32, 17.
205) 1 Tim. 2, 2.
206) Sap. 6, 23.
207) Sap. 6, 4—10.
208) Joann. 13, 1.
209) Act. 20, 28.
210) Rom. 6, 5.
211) 2 Tim. 2, 11.
212) Col. 1, 24.
213) Serm. LXIII, 6; LXVI: Migne, P. L. LIV, 357 et 366.
214) In ps. 118, XXII, 30: Migne, P. L., XV, 1521.
215) Maior. Hebd.
216) S. Thom., III. q. 80, a. 1.
217) Joann. 2, 11.
218) Col. 1, 24.
219) Off. SSmi Cordis in hymne ad vesp.
220) Pius X, Ad diem illum: A. S. S., XXXVI, 453.

JO ŠVENTYBĖS P. PIJAUS XII
KALBA, PASAKYTA PRADEDANT ŠEŠTUOSIUS KARO METUS — 1944 M RUGSĖJO 1 d.

(Apie naują socialinę santvarką)

I. Krikščioniškosios kultūros gynimas

1. žvilgsnis į praeitį.

Šiandien baigiasi penkeri metai nuo karo pradžios. Žmonija, atsigręžusi į praeitį, peržvelgia tą kelią, kraujo ir ašarų kelią, kuriuo ji ėjo šį tamsų penkerių metų laikotarpį. Ir jinai sudreba prieš tą vargo bedugnę, į kurią ją įstūmė smurto ir laukinės jėgos viešpatavimo dvasia. Tačiau, prisimindama praeitį, žmonija nenustoja drąsos. Jinai greičiau su smalsumu tyrinėja tos nepataisomos dvasinės ir medžiaginės katastrofos priežastis, pasiryžusi būtinai panaudoti pačią sėkmingiausią priemonę, kad užbėgtų už akių tai baisiai tragedijai, galinčiai pasikartoti kitomis formomis.

2. Atstatymas.

Daugelis gerai nusiteikusių sielų, sukrėstos, tokios daugybės griuvėsių ir pelenų pabunda tarytum iš sunkaus sapno ir dairosi, ar kartais ir kitur — tų stovyklose, kurie iki šiol buvo laikomi tolimais ir svetimais — neatsirastų bendraminčių ir bendrų kovotojų dideliam pasaulio atstatymo darbui, to pasaulio, kurio pamatai yra išjudinti, kurio esminė struktūra sugriuvo.

Tikrai, nieko nėra natūralesnio, nieko tinkamesnio — pavartojant būtinas atsargumo priemones — nieko labiau įpareigojančio.

3. Krikščionių pareiga.

Tiems, kurie didžiuojasi krikščionių vardu ir savo tikėjimą į Kristų išpažįsta neiškreiptai bei savo elgesiu, ištikimumu Kristaus įstatymams, šis noras ir nuolatinis nusiteikimas tikrai broliškos solidarios dvasios vadovaujamam bendradarbiavimui yra ne tik privalomas paprastas piliečio pareigų atliki-

mas; jiems įstatymas yra nepalyginti aukštesnės vertės: tai yra Dievo ir artimo meilės įstatymas, iš kurio kyla anas sąžinės reikalavimas. Tas reikalavimas sutvirtinamas dabar mūsų gyvenamo momento ženklais ir supratimu — kokio pajėgų įtempimo reikalauja tautų išgelbėjimas.

4. Sunki griuvimo ir atstatymo likimo valanda.

Taip istorijos laiko rodyklė šiandien visai žmonijai atskleidžia sunkaus likimo lemiamą valandą. Senas pasaulis guli griuvėsiuose. Matyti kiek galint greičiau kylant iš griuvėsių naują pasaulį, sveikesnį, teisingumo atžvilgiu geriau sutvarkytą pasaulį, geriau besiderinantį su žmogaus prigimties reikalavimais pasaulį: toks yra iškankintų tautų degantis troškimas. Kokie bus statybos vadovai, kurie paruoštų naujo statinio ir jo pagrindų planą? Kokie bus proto darbininkai, kurie duos jam galutinį pavidalą?

Ar po tokių skaudžių ir napagydomų praeities klaidų turėtų sekti kitos ne mažiau apgailėtinos? Ar pasaulis turėtų nuolatos blaškytis iš vieno kraštutinumo į kitą? Ar pagaliau švytuoklė sustos, išmintingieji tautų vadovai sustabdys ją tvirtai tuose dėsniuose ir išvadose, kurie neprieštarauja dieviškajai teisei, žmogiškajai, o ypač krikščioniškajai sąžinei?

5. Krikščioniškos kultūros pagrindai bei uždaviniai.

Nuo atsakymo į šį klausimą priklauso Europos ir pasaulio krikščioniškosios kultūros likimas. Krikščioniškoji kultūra! Ji toli gražu nekliudo ir nestelbia daugelio savarankiškų ir tokių įvairių pilietinio gyvenimo formų, kuriame pasireiškia kiekvienos tautos savotiškumas. Ji siekia to gyvenimo šaknų ir jas perima aukščiausiais dorovinias dėsniais, kurie yra: į žmonių širdis įrašytas žmonių Tvėrėjo įstatymas, iš Dievo kyląs prigimties įstatymas, pagrindinės teisės ir neliečiamas žmogiškojo asmens garbingumas. Kad būtų šiems dėsniams palankesnės žmonių valios, krikščioniškoji kultūra įkvepia atskiriems asmenims, visai tautai, tautų bendruomenei energijos, kokios nė iš tolo nepajėgia suteikti jokia žmogiškoji galia, ir

kartu jinai, pagal prigimties jėgas, teikia apsaugą ir apgina nuo tų nuodingų pradų, kurie gresia sugriauti dorovinę tvarką.

6. Krikščioniškoji kultūra jungia tautas.

Iš to aišku, kad krikščioniškoji kultūra įvairios kilmės kultūrų sveikųjų elementų ne tik neslopina ar neatmeta, bet pagrindiniuose jų siekimuose juos suderina ir tokiu būdu sukuria visas apimančių jausmų ir dorovinio pajautimo vienybę. Tokia vienybė yra tvirčiausias pagrindas tikrai taikai, socialiniam teisingumui ir broliškai meilei tarp visų žmonijos didelės šeimos narių.

7. Krikščioniškoji kultūra — brangus paveldėjimas.

Pastarieji šimtmečiai buvo liudininkai tos pilnos prieštaravimų raidos, kaip tai parodo to laiko istorija. Iš vienos pusės, sistemingai kastasi po krikščioniškosios kultūros pagrindais, tuo tarpu iš kitos pusės, ta kultūra vis labiau plito visose tautose. Europa ir kiti žemės kraštai gyvena, tiesa, įvairaus laipsnio ir masto, dar vis tomis krikščioniškos minties lobyno jėgomis ir pagrindais, kuriuos jie paveldėjo su dvasine giminyste krikščionybei. Kai kurie šį brangų paveldėjimą pamiršo, jie jo nebebrangina ir net atmeta. Tačiau šio paveldėjimo faktas vis tiek pasilieka. Sūnus gali išsiginti savo motinos, tačiau dėl to nesiliauja jos priklausęs savo kūno ir dvasinės gyvybės kilmės atžvilgiu. Taip atsitinka ir čia su sūnumis, kurie iš tėvo namų pabėgo ir nuo jo atšalo: jie visados girdi krikščioniškosios kultūros atgarsį, kartais nesąmoningai, tarsi kraujo balsą, ir tai dažnai juos apsaugoja ir apgina, kad savo mąstyme ir elgesyje visiškai jų nenugalėtų ir nepavergtų klaidingos idėjos, kurioms jie pritaria ar faktiškai yra net atsidavę.

8. Krikščionių atsidavimas, drąsa ir veikli meilė

Visų gerai nusiteikusių ir kilniadvasių teisingas supratimas, atsidavimas, drąsa, išradinga dvasia ir broliškos meilės jausmas nurodys saiką ir laipsnį, kuriuo krikščioniškas galvojimas skatinamai ir kūrybingai galės dalyvauti milžiniškame bendruomeninio, ūkiško ir tarptautinio gyvenimo atstatymo darbe, pagal planą, kuris neprieštarautų krikščioniškosios kultūros religiniam ir doriniam turiniui.

9. Kvietimas pasilikti ištikimiems krikščioniškai kultūrai ir ją ginti.

Tam tikslui Mes kreipiamės su gyvu paraginimu į visus mūsų sūnus ir dukteris plačiajame pasaulyje. Kreipiamės kartu ir į tuos, kurie nors Bažnyčiai ir nepriklauso, tačiau šią valandą gal nepakeičiamu sprendimu yra surišti su mumis teisingai įvertinti nepaprastą šio momento svarbą ir suprasti, kad krikščioniškosios kultūros lobiams ištikimumas ir vyriškas jos gynimas nuo visų bedieviškų prieškrikščioniškų srovių turi stovėti daug aukščiau už bet kokį atsitiktinais motyvais atsiradusį bendradarbiavimą su skirtingos ideologinėmis srovėmis ir socialinėmis jėgomis. Ši krikščioniškajai kultūrai ištikimybė yra tas svarbiausias dalykas, kuris niekad ir jokia kaina neturi būti paaukotas už jokią laikiną naudą ir už jokias kintančias kombinacijas.

10. Tikras ir veiklus visų geravalių bendradarbiavimas.

Tikėdami viliamės, kad šis Mūsų paraginimas suras pasaulyje vertą atgarsį milijonuose sielų. Tuo Mes labiau už viską siekiame to tikro ir vaisingo bendradarbiavimo visose srityse, kuriose geresnės teisinės būklės kūrimo, atrodo, ypatingai reikalauja ir krikščioniškasis požiūris.

11. Esminė problema: proletariato pakėlimas.

Tai pirmoje eilėje galioja visam kompleksui didžiųjų problemų, kurios turi ryšio su ūkinės ir visuomeninės santvarkos sukūrimu, kuri daugiau atitiktų amžinąjį Dievo įstatymą ir geriau derintųsi su žmogaus verte. Pagal krikščioniškąją pažiūrą vienas iš esminių tos problemos elementų yra proletariato pakėlimas. Tai darbas, kurio drąsus ir didžiadvasiškas įgyvendinimas kiekvienam tikram Kristaus sekėjui turi stovėti prieš akis ne tik kaip žemiškos pažangos žingsnis, bet kaip dorovinės pareigos atlikimas.

II. Kai kurie ūkinio ir socialinio klausimo atžvilgiai

12. Sveikas ir nesveikas naujumų troškimas.

Po karčių nuostolių, po kietų suvaržymų ir ypatingai po baiminančio netikrumo, žmonija laukia, šiam karui pasibaigus, gilaus ir galutinio šios liūdnos būklės pagėrėjimo. Valstybių vyrų pažadai,

mokslininkų ir technikų įvairios mintys ir pasiūlymai, bedvasės ūkinės ir visuomeninės santvarkos nelaimingose aukose pažadino apgaulingą lūkestį — gimsiant visiškai naują pasaulį, perdėtą tūkstančio metų visuotinės laimės viešpatavimo viltį.

Tokia nuotaika teikia palankią dirvą radikaliausių programų propagandai. Ta propaganda skiepija dvasiose kad ir suprantamą, betgi neišmintingą ir nepateisinamą nekantravimą, kuris nieko nelaukia iš organinių reformų, bet visko — iš perversmų ir smurto veiksmų.

Ir krikščionis rimtai išgyvena mūsų laikų trūkumus bei skurdą. Tačiau priešingai anoms kraštutinėms srovėms, krikščionis pasirinkdami pagalbos priemones, lieka ištikimi tiems dėsniams, kuriuos patyrimas, sveikas protas ir krikščioniškoji socialinė etika deda pagrindan, kaip principus kiekvienai teisingai reformai.

13. Įgimta teisė į privačią nuosavybę.

Jau Mūsų pirmatakas nepamirštamos atminties Popiežius Leonas XIII savo garsiojoje Enciklikoje „Rerum novarum" pastatė pagrindinį dėsnį, pagal kurį visokioje teisingoje ūkinėje ir visuomeninėje santvarkoje „teisė į privatinę nuosavybę turi likti kaip nepajudinamas pagrindas". Taigi yra tikra, kad Bažnyčia visuomet pripažino „prigimties suteiktą teisę į asmeninę nuosavybę, įskaitant ir paveldėjimo teisę" [1]). Ne mažiau yra tikra, kad šią asmeninę nuosavybę pirmoje eilėje sudaro natūralūs darbo vaisiai, žmogaus įtemptos kūrybos išdava. Nuosavybės įsigijimas darbančio ryžtinga valia turi tą skatinantį pagrindą, kad įgalina rankų jėgomis užtikrinti ir pagerinti savo paties ir visos šeimos egzistenciją. Dirbantysis nori tokiu būdu sukurti sau ir saviesiems teisingos laisvės pagrindą, ir tai ne tik ūkinės, bet ir politinės, ir kultūrinės, ir religinės srities, kiek jų reikalavimai yra teisingi.

Krikščioniškoji sąžinė negali pakęsti kaip teisingos visuomenės tokios santvarkos, kuri įgimtą teisę į asmeninę nuosavybę, į kasdieninio varto-

jimo daiktus ar į produkcijos įrankius arba iš pagrindų paneigia ir praktiškai panaikina, arba palieka tiktai teorinę teisę be praktiškos vertės.

14. Nuosavybės supratimo klaidingi aiškinimai.

Ne daugiau galima pritarti ir toms sistemoms, kurios teisę į privačią nuosavybę, tiesa, pripažįsta, tačiau jai teikia visai klaidingą prasmę, tokiu būdu taip pat prieštaraudamos tikrai ir sveikai visuomenės santvarkai.

Dėl šios priežasties Bažnyčia yra pasmerkusi kaip prigimties teisei priešingą pvz. tokį kapitalizmą, kuris pagrįstas ta klaidinga pažiūra, anot kurios, savininkas į savo nuosavybę turi neribotą teisę, jokiu būdu nesubordinuotą bendrajam gėriui.

Šiandien taip pat dažnai mes matome, kaip vis pastoviai daugėjanti darbininkų masė atsiduria prieš nežmonišką ūkio gėrybių sutelkimą, kurios — dažnai visokių anoniminių firmų skraiste — sugeba išsisukti nuo visuomeninių pareigų ir darbininkiją padaro nepajėgią įsigyti kokią nors asmeninę nuosavybę.

Mes matome, kaip nyksta ir praranda savo vietą visuomeniniame gyvenime smulkioji ir vidutinė nuosavybė, kadangi ji yra sunkiai slegiama ir verčiama vis sunkiau ir beviltiškiau gintis.

15. Iš vienos pusės — neriboti turtai, iš kitos — proletariatas.

Vienoje pusėje mes matome neapskaičiuojamus turtus, kurie užvaldo privatų ir viešąjį ūkinį, o kartais net ir pilietinį gyvenimą, iš kitos pusės — nesuskaitomą daugybę tų, kurie, neturėdami nei tiesioginio, nei netiesioginio savo egzistencijos užtikrinimo, neteikia daugiau jokios vertės tikrosioms ir aukštosioms dvasinėms vertybėms, neturi jokio supratimo ir jokio pasiilgimo tikrosios laisvės; nieko negalvodami, jie visiškai pasiduoda bet kokiai partijai, pasidaro vergiški sekėjai kiekvieno iš tų, kurie jiems pažada nesvarbu kokiu keliu suteikti duonos ir ramybės. Ir patyrimas parodė, kokią tironiją žmonija gali sukurti tokiomis sąlygomis net mūsų laikais.

Bažnyčia, gindama privačios nuosavybės teisę, tuo siekia aukšto etinio — socialinio tikslo. Ji toli gražu nemano, be jokių pataisų ir atodairos pritarti dabartinei tvarkai, tarsi joje matytų dieviškosios valios išraišką. Ji nemano tik ginti turtuolius ir plutokratus prieš vargšus ir nieko neturinčius. Visai priešingai! Nuo pat savo pradžios jinai buvo gynėja prispaustųjų ir silpnųjų nuo galingųjų tironijos ir visados stojo už teisingus dirbančiųjų luomo reikalavimus, kovodama prieš bet kokią neteisybę. Tais visais būdais Bažnyčia siekia privačios nuosavybės instituciją padaryti tuo, kuo ji turi būti pagal dieviškosios išminties ir prigimties tvarkos planus: visuomeninė santvarkos pagrindiniu akmeniu, būtinu dalyku, kad žmogaus darbas teiktų jam malonumo, būtų paskatinimu veikliai siekti laikinių ir amžinųjų tikslų ir tuo pačiu būtų akstinu žmogaus laisvei ir jos vertei. Žmogus gi sutvertas panašus į Dievą, į tą patį, kuris nuo pat pradžios žmogų skyrė viešpatauti medžiaginiams daiktams žmogaus naudai ir labui.

16. Pažangusis Bažnyčios visuomeninis mokslas.

Atimki iš dirbančio žmogaus viltį įsigyti asmeniškon nuosavybėn bet kokių gėrybių — kokį kitą paskatą galėtum jam pasiūlyti, kad jį paragintum imtis intensyvaus darbo, ypač šiais laikais, kada nemaža žmonių ir tautų yra viską praradę ir nieko kito negali vadinti savu, išskyrus pajėgumą dirbti? Arba gal nori visiems laikams palikti karo laiko ūkį, tą prievartos ūkį, per kurį kai kuriuose kraštuose vyriausybės turi jėga suėmusios į savo rankas visas gamybos priemones ir suprantama, kietos drausmės botagu, pačios visais ir viskuo rūpinasi? Arba galvojama visa pavergti vienos politinės grupės diktatūrai, kuri pati save iškelia į valdančiųjų klasę ir kaip tokia pasisavina visas gamybos priemones, — tačiau tuo pačiu ir tą dieną bei to išvadoje pavienių asmenų darbo laisvę?

17. Privatinė nuosavybė — paskatinimas mylėti darbą.

Ateities socialinė ir ūkinė politika, derinanti valstybės, visuomenės ir profesinių korporacijų veiklą, bus aukštasis krikščionių veiklos tikslas:

18. Krikščioniškoji socialinė ir ūkinė ateities politika.

tikras visuomeninio gyvenimo vieningumas ir tautinis ūkis su normalia gamyba pastoviai galimi tik tada pasiekti, kai jie gerbs ir gins gyvybiškai svarbų privatinės nuosavybės vaidmenį su jos asmenine ir visuomenine raikšme. Kur metodai ir sistema, kaip kad nuosavybė dabar yra laikinai paskirstyta, šiam tikslui sudaro kliūtį, — kas nebūtinai ir ne visada kyla iš privačios nuosavybės augimo, — visuomenės labui valstybė gali įsikišti ir nuosavybės vartojimo būdus sutvarkyti ir, jeigu kitu prieinamu keliu nerandama išeities, tai už atitinkamą atlyginimą privačią nuosavybę panaudoti. Tuo pačiu tikslu smulkieji ir vidutiniai savininkai žemės ūkyje, įvairiuose amatuose, prekyboje ir pramonėje privalo būti ginami ir apsaugojami. Reikia išlaikyti jų pirmavimą ir jungiantis į įvairias bendroves. Kur šiandien didelės įmonės pasirodo dar esančios produktingesnės, ten turi būti sudaryta galimybė darbo sutartis palengvinančiai papildyti bendruomeninėmis sutartimis [2]).

19. Technikos pažanga teisingos ūkinės santvarkos tarnyboje.

Niekas tenesako, kad tokiai santvarkai priešta-raujanti techninė pažanga. Savo įsibėgėjimu technika visur vedanti į milžiniškas įmones ir milžiniškas organizacijas, prieš kurias turi neišvengiamai suklupti visuomenės santvarka, paremta pavienių asmenų privačia nuosavybe. Ne, techniškoji pažanga toli gražu nenulemia ūkinio gyvenimo, kaip koks fatališkas neišvengiamas faktas. Technika dažnai betgi dirbtinai nusilenkė visokių machinacijų egoistiniams apskaičiuotiems reikalavimams, kad patenkintų nepasotinamą kapitalo dauginimą. O kodėl šis nepasotinamas kapitalizmas neturėtų nusilenkti būtinumui visų privatinę nuosavybę, tą visuomeninį santvarkos kertinį akmenį, išsaugoti ir garantuoti? Ir technikos pažanga visuomenės gyvenime yra tik vienas iš faktorių ir kaip toks neturi būti pastatytas aukščiau už bendrąjį gerą. Ir ta pažanga verčiau turi būti pagrįsta bendruoju geru ir jam subordinuota.

Šis karas išbloškė iš senojo kelio visas žmonių veiklos sritis ir pasuko jas nauja vaga. Jam pasibaigus iškils karšta kova tarp įvairių srovių ir nuomonių dėl būsimųjų socialinės santvarkos formų. Tuo atveju krikščioniškajai visuomeninei pažiūrai tenka sunkus, bet užtat garbingas uždavinys. Kitų doktrinų sekėjams ji privalo teoriškai ir praktiškai įrodyti, kaip šioje taikiam žmonijos sugyvenimo išsivystymui ir taip svarbioje srityje — tikrojo teisingumo reikalavimai gali būti puikiai suderinti su krikščioniškaisiais dėsniais, kad iš to suderinimo plaukia išganymas ir gerovė visiems, kurie, atsisakydami prietarų ir aistrų, moka savas ausis atidaryti tiesai. Mes tvirtai pasitikime, kad katalikų pasaulio Mūsų ištikimieji sūnūs ir dukros, kaip krikščioniškųjų visuomeninių idėjų didvyriai — nors tai pareikalautų žymaus savęs atsižadėjimo — prisidės prie vis platesnio įgyvendinimo to socialinio teisingumo, kurio turi trokšti ir alkti visi tikri Kristaus mokiniai.

20. Krikščioniškojo visuomenės mokslo svarbus ir sunkus uždavinys.

Meilės mintys

Ragindami visus krikščionis budėti ir būti pasiruošusius, kaip iš visko matyti, artimos ateities didžiuliams uždaviniams, Mes negalime prarasti iš akių dabarties tiesiog šaukiančio vargo. Ir niekas nesistebės, jeigu Mes — nors visas žemės tautas apimdami vienoda meile — šiuo momentu ir šioje srityje Mūsų susirūpinimą ypatingu būdu nukreipiame į Italiją ir Romą.

21. Italijos, o ypač Romos skurdas.

Savotiški karo veiksmai, kurie nuniokojo didelę dalį Italijos teritorijos, dabar jau yra toli nuo Amžinojo miesto. Tačiau tos kovos tiesioginės ir netiesioginės pasekmės toli gražu dar nėra praėjusios. Roma, kurią Marija, Salus populi romani — romėnų Išgelbėtoja ir dieviškosios meilės Motina, apglobė pavojaus valandą, daugiau nebeaidi kautynių triukšmu [3]). Tačiau kova prieš badą, skurdą, nedarbą, ūkiniai trūkumai daugelyje Itali-

jos sričių pasiekė tokį mastą, kad tai, ypač artėjančios žiemos akivaizdoje, reikalauja greitos ir veiklios pagalbos.

22. Ir karo įkarštyje nereikia pamiršti civilinio gyvenimo reikalų.

Kiekvienas žino, kad dideliuose karuose karinio pobūdžio kieti būtinumai paprastai nustelbia visokius kitus reikalavimus. Iš kitos pusės tačiau nereiktų pasiduoti visai vienašališkai pažiūrai, bet tektų taip apsispręsti, kad lygiagretis rūpestingumas būtinaisiais civilinio gyvenimo reikalais virstų taip pat kategoriška būtinybe. Ir kiekvienas supras bei pritars, kad sistemingas nusavinimas, atėmimas, brangių transporto priemonių naikinimas — nepaprastai žalingai atsiliepė į aprūpinimą maisto reikmenimis, kurių tuo tarpu yra pakankamas kiekis ir prieinamomis kainomis. Kiekvienas taip pat supranta ir tai, kad ši nenormali būklė, ryšium su nemažiau plačiais krašto išgriovimais, rekvizavimais ir didžiuliais kiekiais maisto gaminių išvežimu, sukėlė ūkinio gyvenimo sustingimą, kurio medžiaginės ir dvasinės pasekmės verčia visuomenę atkreipti į tai akis ir kasdien darosi vis grėsmingesnės.

23. Visų bendradarbiavimas Italijos atstatymui.

Tokį didelį vargą padės iškęsti ne bevaisiai nusiskundimai, o nuoširdus ir didžiadvasiškas bendradarbiavimas visų tų, kurių valdžioje ir galioje yra tarnauti krašto interesams. Arba argi nėra pageidautina, kad žmonėms, kurie yra be priekaištų, garbingi, prityrę ir visai laisvi nuo bet kokio nešvaraus nusikaltimo ar nuo tikros klaidos, būtų leista bendradarbiauti bendram gėriui, nors anksčiau jie būtų buvę ir kitoje politinėje stovykloje? Tai atidarytų kelią dvasių vienybei.

Jokia tauta, kuri sugriuvo po fiziniais ir moraliniais likimo smūgiais, viena pati ir tik savo jėgomis negali atsikelti iš savo puolimo. Tačiau taip pat jokia tauta, kurios garbė teisingai yra paliesta, neturėtų tikėtis ir laukti savo atsikėlimo tik su svetima pagalba, tuo pačiu metu neįtempdama savo valios ir savo energijos.

Todėl Mes — žinodami tą gilų vargą, kuris palietė plačias Italijos sritis — pirmoje eilėje tuos, kurie savam krašte turi didelius išteklius maisto gaminių, šaukiame prisiminti savo rimtą pareigą: tik pelno sumetimais, kurio gali duoti tos gėrybės ilgiau palaikytos, nė vienas ilgiau teneslepia nuo tų, kurie dabar kenčia alkį. Kiekvienas teprisimena tą baisią bausmę, kuria Amžinasis Teisėjas grasino tiems, kurie neturi gailestingumo kenčiančiam savo broliui! Tai padarę, kreipkimės į tautas, kurių ūkinis pajėgumas nuo karo žymiai nenukentėjo, su prašymu, kad kiek beįstengdami ir nenutraukdami to, kas priklauso kitoms lygiai vargstančioms tautoms — Italijos žmonėms suteiktų tą pagalbą, kurios ji yra reikalinga savo atgimimui ypač pradiniame perijode.

24. Savas gėrybes padaryti prieinamas kitiems.

Širdingai įvertiname, kas šioje srityje yra padaryta santarvininkų kariuomenių — ir Mes žinome, kad norima dar daugiau padaryti. Taip pat labai branginame sėkmingas italų įstaigų pastangas. Niekas nėra giliau ir nuoširdžiau dėkingas už Mus — kadangi Mums per Mūsų apaštališkųjų pareigų rūpesčius daugiau patikima negu kitiems beturčių ir prispaustųjų kančios — vyriausybėms, vyskupams, klerui ir pasauliečiams, kurie Italijoje ar svetur bendradarbiavo ir bendradarbiauja šiam kilniam tikslui. Deja, iki šiol mums nepavyko gauti prekinių ar kitokių laivų ir juos panaudoti maisto reikmenų transportui ir pabėgėliams grąžinti į jų kraštus. Tačiau Mes turime vilties, kad labai greitai galėsime naudotis kitomis priemonėmis, kad gausingiems nelaimingiesiems būtų suteiktas palengvinimas. Ir kaip praeityje, taip ir aiteityje Mes jausime gilų dėkingumą visiems tiems, kurie Mums suteikė progą nors apgailėtinai mažais mūsų pagalbos šaltiniais sušvelninti neišmatuojamą daugybę skubiausių reikalų.

25. Padėka santarvininkų ir Italijos įstaigoms.

Mes sveikiname šioje tautų tautoms pagalboje, kuri buvo pradėta dar karui tebeinant, kad ir siaurais rėmais, kuriuos leido karas, pabudimą,

26. Tautos tautai pagalbos kilnumas.

parodantį didžiadvasišką nuotaiką, kuri yra lygiai ir žmogiškai kilni, ir politiškai išmintinga. Ši nuotaika kovos įkarštyje ir aistringame šio momento interesų gynime gali gerokai susilpnėti: tačiau visiškai išblėsti ji negali niekuomet. Jos šaknys yra pačioje prigimtyje ir krikščioniškoje pažiūroje į gyvenimą, todėl turi vėl pasireikšti pilna garbe, kai tik kardas bus baigęs savo žiaurų darbą.

Taikos mintys

27. Pokarinio meto sunkumai.

Be abejo, nieko labiau netrokštame, kaip to, kad kiek galint greičiau sulauktume dienos, kurią nutiltų ginklų triukšmas ir būtų vėl grąžinta ramybė, saugumas ir gerovė tokiai didelei žmonijos daliai, kuri dabar yra kankinama ir privesta beveik prie visiško fizinių ir moralinių jėgų išsekimo.

Nesuskaitomos širdys trokšta šios dienos, kaip paklydę jūrininkai aušrinės patekėjimo. Tačiau daugelis jau dabar atkreipia į tai dėmesį, kad perėjimas iš audros siautėjimo į didžiąją taikos ramybę gali būti dar labai vargingas ir kartus. Jie spėja, kad kelio tarpai nuo karo pabaigos iki normalaus gyvenimo atstatymo savyje gali slėpti didesnių sunkumų, negu paprastai manoma. Todėl juo yra būtiniau, kad gimtų naujas, stiprus tautų tarpusavio priklausomumo jausmas, kad tokiu būdu pasaulio gydymas sparčiau vyktų ir būtų pastovesnis.

28. Tarptautinės taikos organizacijos reikalas.

Jau 1939 metų Mūsų Kalėdinėje kalboje esame pareiškę, kad yra pageidautina sukurti tokių tarptautinių organizacijų, kurios, nusikračiusios praeities trūkumais ir klaidomis tikrai sugebėtų išlaikyti taiką ir kad ateityje pagal teisingumo ir lygybės dėsnius galėtų apsaugoti nuo visokių grėsmių. Po tiek daug baisių patyrimų šiandien jau matyti pastangų tokiai visuotinės taikos institucijai sukurti. Ta mintis žadina valstybių ir tautų vairuotojų vis didesnį susidomėjimą ir susirūpinimą. Šiam planui Mes noromis reiškiame Mūsų prita-

rimą ir drauge pageidavimą, kad jo konkretus įgyvendinimas plačiausiu mastu atitiktų aukštą tikslą, kuris yra — visų labui išlaikyti pasaulyje ramybę ir saugumą.

29. Karo ir civilinių belaisvių kančios.

Tačiau niekas taip karštai netrokšta karo pabaigos ir tautų tarpusavio santykių atnaujinimo, kaip milijonai karo ir civilinių belaisvių, kuriuos karas verčia svetimame krašte valgyti karo belaisvio ar prievarta darbams paimtojo duoną. Jie žūva iš skausmo dėl taip ilgai trunkančio toli buvimo nuo savo motinų, žmonų ir kūdikių, dėl tokio ilgo atsiskyrimo nuo brangių asmenų ir daiktų. Juose kyla slegiantis kančios ir apleidimo jausmas, kurį gali suprasti tik tas, kuris pajėgia atjausti gilų jų širdžių skausmą. Šis karas ir tai, ar tai neišvengiamai, ar dėl žmonių žiaurumo su juo siejasi, privedė prie nežmoniško ir tragiško tautų išsklaidymo, kokio iki šiol istorija nežino. Tai bus aukšto žmoniškumo, toli pramatančio teisingumo ir tvarkančios išminties darbas su šių nelaimingųjų išlaisvinimu, kuris jau per ilgai užtruko, nelaukti ilgiau, negu kad yra būtina. Atitinkamas šiuo reikalu nutarimas, kuris, suprantama, neturi išskirti būtinųjų atsargumo priemonių, daugeliui nelaimingųjų būtų pirmasis saulės spindulys tokioje tamsioje jų naktyje. Tai būtų simbolinis naujų laikų pranašas, laikų, kuriais vis didėjąs nuotaikų įtempimo atslūgimas visas taiką mylinčias tautas, dideles ir mažas, galingas ir silpnas, nugalėtojas ir nugalėtas, įgalintų būti dalininkėmis ne tik teisių bei pareigų, bet ir tikros kultūros laimėjimų.

30. Keliai į tautų santaiką.

Deja, kartais kardas gali ir turi atidaryti kelią į taiką. Kardo šešėlis dar gali būti pereinamuoju metu tarp karo paliaubų ir galutinių taikos sutarčių.

Grasinimas kardu gali atrodyti galutinai neišvengiamas ir po taikos sutarčių sudarymo, kad priverstų tęsėti teisingus įsipareigojimus ir užbėgtų už akių bandymams kurti naujus konfliktus.

Tačiau taikos dvasia, kuri yra verta šito vardo ir ją gaivinanti dvasia gali būti tik viena: tai teisingumas, kuris nešališku saiku visiems atiduoda tai, kas kuriam priklauso, ir iš visų reikalauja to, ką kiekvienas privalo, teisingumas, kuris ne visiems viską reikalauja to, ką kiekvienas privalo, teisingumas, kuris ne visiems viską duoda, kurs tačiau visiems duoda meilę ir niekam nedaro neteisybės, teisingumas, kurs yra tiesos sūnus ir sveikos laisvės bei tikro saugumo tėvas.

[1]) Plg. Rerum novarum.

[2]) Plg. Rerum novarum.

[3]) „Madre del Divino Amore" — Dieviškosios Meilės Motinos titulu yra kelių valandų kelio į pietus nuo Romos Šv. Marijos šventovė, kurią romėnai labai mėgsta lankyti. Kritiškomis savaitėmis, kai fronto operacijos artėjo prie Romos, iš tos šventovės stebuklingas Marijos paveikslas buvo pergabentas į vieną Romos miesto centre esančią bažnyčią. Didžiulės minios be paliovos plaukė prie paveikslo, prašydamos apsaugoti Romą. Marija tikinčiųjų prašymo išklausė. Roma išliko be didesnių nuostolių. Šiuo pasakymu Popiežius pats Miesto išgelbėjimą priskiria Dieviškosios Meilės Motinai.

JO ŠVENTYBĖS P. PIJAUS XII

KALBA, PASAKYTA KALĖDŲ VIGILIJOJE, 1944 M. GRUODŽIO 24 DIENĄ, ŠEŠTOSIOS KARO KALĖDOS

(Apie tikrosios demokratijos pagrindus)

1. Kalėdų nuotaika.

„Pasirodė mūsų Išganytojo Dievo maloningumas ir gerumas žmonėms" [1]). Nuo baisaus karo pradžios jau šeštą kartą Kalėdų nakties šventoji liturgija sveikina mus šiais žodžiais, kurie dvelkia nesudrumsta ramybe, Dieviškojo Išganytojo atėjimu į mūsų tarpą. Kukli varginga Betlejaus prakartėlė masina į save neapsakoma patraukiančia galia visų tikinčiųjų protus.

2. Kalėdų džiaugsmas karo skausmuose.

Į aptemusias, nuliūdusias, nusiminusias širdis giliai nusileidžia stipri šviesos ir džiaugsmo srovė ir jas visiškai užvaldo. Nulinkusios galvos pakyla ir nušvinta, nes Kalėdos yra žmogaus garbingumo šventė, „nuostabių mainų šventė, per kuriuos žmonių giminės Sutvėrėjas, prisiimdamas žmogaus kūną, teikėsi užgimti iš Mergelės ir savo atėjimu mums padovanoti savo dieviškumą" [2]). Nuo šviesa spindinčio kūdikio prakartėje mūsų žvilgsnis savaime krypsta į mus supantį pasaulį, ir mūsų lūpose savaime atsiranda Jono Evangelisto nusiskundimas: „Lux in tenebris lucet et tenebrae eum non comprehenderunt — Šviesa šviečia tamsybėse, bet tamsybės jos nesuprato" [3]).

Deja, jau šeštą kartą aušta Kalėdų rytas viršum kovos laukų, kurie vis labiau išsiplečia viršum kapinynų, surenkančių vis gausesnius mirusiųjų aukų palaikus, viršum nuteriotų apylinkių, kur vieniši apgriuvę bokštai savo tyliu gedulu žymi kadaise žydėjusių ir viso gero pilnų miestų griu-

vėsius ir kur žemėn nusviesti ar pagrobti varpai daugiau nebežadina gyventojų savo šventadieniškų Kalėdų nakties gaudimu. Jie taip pat yra tylūs liudytojai šios gėdingos dėmės žmonijos istorijoje, kuri, savo noru apakusi šviesai to, kuris yra šviesa ir Tėvo atspindys, savo noru atsiskyrė nuo Kristaus ir taip nuėjo į pražūtį, iki atsižadėjimo savo garbės. Daugelyje didingų katedrų ir kuklių koplyčių užgeso net lempelė, kuri vietoje miegančio pasaulio eidavo nakties sargybą prie altoriuje esančio dangaus svečio. Koks beviltiškas išnaikinimas! Koks priešingumas! Nejaugi žmonijai nebūtų likę jokios vilties?...

Vilties ryto aušra

3. Geresnių laikų pasiilgimas.

Garbė Viešpačiui! Iš skausmingo skundo vaitojimų, iš širdį veriančios gilios tiek pavienių asmenų, tiek pavergtų tautų baimės kyla pilna vilties ryto aušra. Nuolat vis didėjančiame kilnių sielų būryje gema mintis, vis aiškesnis ir tvirtesnis ryžtingumas — iš šio pasaulinio karo, iš šio visuotinio sąmyšio padaryti išeities tašką į naujus laikus, į giliai siekiantį atnaujinimą ir visa apimančią naują pasaulio santvarką. Taip vyksta todėl, kad tuo tarpu, kai žygiavo pirmyn kariuomenės pulti viena kitos vis žiauresnėmis žudančiomis karo priemonėmis, valstybių vyrai, atsakingieji tautų vadai, rinkosi į pasitarimus ir konferencijas, norėdami nustatyti pagrindines teises ir pareigas, kuriomis turėtų būti paremtos atstatomosios valstybinės bendruomenės, nustatyti kelius į geresnę, saugesnę bei garbingesnę žmonijos ateitį. Savotiškas priešingumas, šis sutapimas karo, kurio kartėlis gresia išaugti iki karštinės, ir dėmesio verta pažanga pastangų bei pasiūlymų susitarti dėl tikros ir pastovios taikos! Be abejo, apie vieno ar kito pasiūlymo vertę, pritaikymo sėkmingumą galima turėti įvairių nuomonių, galima būti labai atsargiems apie tai sprendžiant, tačiau visada lieka tiesa, kad toks sąjūdis jau yra prasidėjęs.

Demokratijos klausimas

Be to, dar — ir tai gal yra svarbiausias momentas — karo sutemose, nuo kurių skauda akis, deginančiose krosnies liepsnose, kuriose uždarytos tautos pabudo kaip iš ilgo sąmonės netekimo. Savo valstybės, tos valstybės vyrų atžvilgiu jos užima klausiančią kritišką ir nepasitikinčią poziciją. Skaudaus patyrimo pamokytos, jos primygtinai priešinasi diktatoriškos, neribotos, niekieno nekontroliuojamos, nepaliečiamos jėgos reikalavimams ir reikalauja tokios valdžios sistemos, kuri daugiau derintųsi su piliečių garbe ir laisve.

4. Kritiškas laikymasis valstybės nekontroliuojamos galios atžvilgiu.

Šiose sujaudintose miniose, kurių karas palietė giliausius sluogsnius, šiandien viešpatauja įsitikinimas, pradžioje gal neaiškus ir nekonkretus, bet ir nepašalinamas, kad žmonija nebūtų buvusi įtraukta į karo pragarišką sąmyšį, jei būtų buvę galima patikrinti ir įnešti pataisų į valdžios galią. Kad ateityje būtų išvengta panašios katastrofos pasikartojimo, būtina pačioje tautoje sukurti sėkmingą to užtikrinimą.

Ar reikia stebėtis, kad tokiai nuotaikai susidarius, tautas apima linkimas į demokratiją, kad tas linkimas randa didelį pritarimą ir paramą tų, kurie norėtų veikliau dirbti tiek pavienių asmenų, tiek visuomenės likimui?

5. Bunda linkimas į demokratiją.

Beveik nėra nė reikalo aiškinti, kad pagal Bažnyčios nurodymus, „sekant katalikų mokslu apie viešosios valdžios kilmę bei jos vykdymą, nėra draudžiama labiau už kitas valdymosi formas branginti saikingą demokratiją" ir kad „iš įvairių valdymosi formų Bažnyčia neatmeta nė vienos suponuodama, kad savyje jos yra tinkamos tarnauti piliečių labui" [4]).

Todėl jeigu šioje Šventėje, kuria kartu yra švenčiama kūnu tapusio Žodžio gerumo ir žmogaus garbingumo šventė (garbingumo ne tik asmeninio, bet ir visuomeninio gyvenimo atžvilgiu), Mes nukreipiame Mūsų dėmesį į demokratijos klausimą,

6. Jos esmė ne struktūroje, o žmonėse.

kad panagrinėtume, kokiais pagrindais ji turi būti kuriama, kad galėtų vadintis tikra ir teisinga demokratija, kuri atitiktų dabartinės valandos reikalavimus. Tai aiškiai parodo, kad Bažnyčios rūpestis ir pastangos yra nukreiptos ne tik į jos struktūrą ir jos išviršinę organizaciją, — tai dalykai, priklausą kiekvienos tautos savų polinkių, — kiek į žmones kaip tokius, kurie toli gražu yra ne tik daiktai ir pasyvus socialinio gyvenimo elementas, o daugiau yra ir turi būti to socialinio gyvenimo atstovai, pagrindas ir tikslas.

7. Du pagrindiniai klausimai.

Visada turint prieš akis, kad demokratija, imama plačia prasme, leidžia įvairias savo formas ir galima įgyvendinti lygiai monarchijoje, kaip ir respublikoje, tuo pačiu siūlosi mums panagrinėti du klausimai:

1. kokiomis savybėmis turi pasižymėti žmonės, kurie gyvena demokratijoje ir demokratinėje valstybės santvarkoje;

2. kokiomis savybėmis turi pasižymėti žmonės, kurie demokratijoje turi savo rankose viešąją valdžią.

I

Ypatingosios piliečio ypatybės demokratinėje valstybėje

8. Daugiau ir geresnės demokratijos.

Galėti pasakyti savo nuomonę jam uždedamų pareigų ir aukų klausimu, nebūti verčiamam paklusti pirmiau nesant išklausytu — tai valstybės piliečių teisės, kurios demokratijoje, kaip sako jau pats vardas, randa savo išraišką. Pagal tvirtumą, darnumą ir gerą sėkmingumą šio ryšio tarp valstybės piliečių ir valstybės valdžios, galima spręsti, ar demokratija yra tikrai sveika ir išlyginta ir kiek yra tikros joje gyvybės ir vystymosi jėgos. Kas liečia rūšį ir apimtį iš visų piliečių reikalaujamų aukų — mūsų laikais su taip išsiplėtusia ir taip giliai siekiančia valstybės įstatymleidyba — tai daugeliui atrodo, kad demokratinė valstybės santvarka yra paties proto statomas prigimties reika-

lavimas. Gi kai šaukiama: „Daugiau ir geresnės demokratijos!", tai toks reikalavimas gali tik reikšti, kad valstybės piliečiams turi būti duota daugiau progų susikurti savo asmeninę nuomonę, galėti ją pareikšti ir bendrąjį labą atitinkančiais būdais sukurti galimybių jai įgyvendinti. Iš to eina pirmoji būtinoji išvada su visomis savo praktiškomis išdavomis. Valstybė savyje suima ir jungia ne mechaniškai tam tikru atžvilgiu beformę pavienių asmenų masę. Valstybė yra organinis ir organizuojantis vienetas tikros tautos ir tokia turi būti.

Tauta ir masė

9. Gyva tauta ir tingi masė.

Tauta ir beformė daugybė, arba, kaip paprastai sakoma, masė, yra dvi skirtingos sąvokos. Tauta gyvena ir reiškiasi savo gyvybe. Masė savyje yra pasyvi ir gali būti išjudinta tik kieno nors iš šalies. Tauta gyvena iš gyvybingumo tų žmonių, iš kurių ji susideda ir kurių kiekvienas — kiekvienas savo vietoje ir kiekvienas savu būdu — savu atsakingumu ir savais įsitikinimais yra sąmoningas asmuo. Masė priešingai — paskatinimo laukia iš šalies, ji lengvai tampa žaislu rankoje bet kieno, kas moka išnaudoti jos natūralius polinkius ar jos įspūdžių pamėgimą. Masė visada pasiruošusi, kaip su ja ir įvyksta, šiandien sekti vienais, rytoj kitais. Iš tikros tautos gyvybingumo gausiai ir turtingai plaukia gyvybė į valstybę ir visus jos organus ir jiems perteikia nesiliaujamai naujos jėgos, savo atsakingumo ir bendrojo labo pajautimo bei supratimo. Valstybė gali pasinaudoti ir elementarine masės jėga, jeigu toji jėga bus tinkamai apdirbta ir panaudota. Tačiau ar tai vieno, ar daugelio asmenų garbės siekiančiose rankose, kurias dirbtinai sujungė draugėn savanaudiški siekimai, valstybė, paremta mase, kuri lieka pažeminta iki mašinos, gali savo sauvališkumą prievarta primesti geriausiajai tautos daliai. Tuo gali būti skaudžiai ir ilgam laikui paliesta bendroji gerovė ir padarytas tokiu būdu žaizdas gali būti labai sunku pagydyti.

10. Asmenybės — tautinės visuomenės ramsčiai.

Iš to seka antra išvada: masė — kokią mes ją aukščiau aptarėme — yra svarbiausias tikrosios demokratijos ir jos lygybės bei laisvės idealo priešas.

Tautoje, kuri yra verta tautos vardo, pilietis jaučia savyje savo asmenybės, savo pareigų ir savo teisių sąmonę. Jaučia, kad jo asmeninė laisvė yra susijusi su paisymu kitų laisvės ir vertės. Tautoje kuri yra verta šito vardo, bet koks nelygumas, kyląs ne iš sauvalės, bet iš daiktų prigimties, iš nevienodo išsilavinimo, turtingumo, visuomenėje užimamos vietos, — suprantama, nekenkiant tuo teisingumui ir tarpusavei meilei, nesudaro jokios kliūties būti ir visuomeninei dvasiai bei broliškumui viešpauti. Priešingai, visai nepažeidžiant kokiu nors būdu pilietinės lygybės, toks nelygumas tautai suteikia jos tikrą prasmę, tą būtent, kad valstybėje kiekvienas turi teisę savąjį gyvenimą tvarkyti, garbingai užimdamas tą vietą ir eidamas tas pareigas, kur jį pastatė dieviškosios Apvaizdos valia ir vadovavimas.

11. Masė — didžiausias demokratijos priešas.

Kaip priešingai šiam demokratinės laisvės ir lygybės idealiam paveikslui garbingų ir apdairių rankų valdomoje tautoje atrodo liūdnas reginys demokratinės valstybės, kuri yra pavesta masės sauvalei! Laisvė, nors ji yra asmeninė moralinė pareiga, virsta tironiškais reikalavimais nepažabotai tenkinti žmogiškam godumui ir žmogiškiems polinkiams su skriauda kitiems. Lygybė išsigema į bedvasį vienodumo reikalavimą, į vienatonišką visų sulyginimą. Sumindžiojama tikras garbės supratimas, asmeniniai nuopelnai, tradicijų vertinimas, garbė, vienu žodžiu — viskas, kas gyvenimui teikia jo vertę. Sveiki išlieka iš vienos pusės aukos, suvedžiotos tariamosios demokratijos burtu, kurią jie be blogos valios sukeitė su tikrosios demokratijos dvasia, su laisve ir lygybe, iš kitos pusės — mažiau ar daugiau gausingi laimėtojai, kurie susigriebė pinigo ar organizacijos pagalbos užsitikrinti privilegijuotą padėtį ir net galią kitiems valdyti.

II

Turinčiųjų demokratijoje viešąją galią savybės

12. Tikras ir veiklus autoritetas demokratijoje.

Demokratinė valstybė, ar tai būtų monarchija, ar respublika, kaip ir kiekviena kita valdžios forma, privalo turėti tikrą ir efektyvų autoritetą. Tie patys būtinai saistą santykiai tarp paties buvimo ir tikslo, kuriais pasižymi žmonės, kaip savarankiški asmens, t. y. kaip turį nepaliečiamas pareigas ir teises, kaip priežastį ir tikslą jo bendruomeninio gyvenimo, ta pati tvarka saisto ir valstybę, kaip būtiną bendruomenę, turinčią autoritetą, be kurio valstybė negali nei egzistuoti, nei gyvuoti. Jeigu persiėmę savo asmens laisve žmonės norėtų paneigti bet kokį priklausomumą aukštesniam ir galią turinčiam autoritetui, tai tuo pačiu jie patys palaidotų jų pačių garbingumo pagrindus ir laisvę, būtent, tą būtiną santvarką tarp buvimo ir tikslo.

Taip stovėdami ant vienodo pagrindo — asmuo, valstybė ir viešoji galia su savomis kiekvienam iš jų priklausančiomis teisėmis savo tarpe yra taip ankštai surišti ir suausti, kad jie visi arba kartu laikosi, arba griūva.

13. Visokia pagarba remiasi Dievo autoritetu.

Kadangi ši būtinai galiojanti tvarka sveiko proto šviesoje, o ypač krikščioniškosios religijos šviesoje negali turėti kitos kilmės, kaip tik asmeninį Dievą, mūsų Tvėrėją, tad yra aišku, jog žmogaus garbingumas, Dievo paveikslo garbingumas, valstybės garbingumas, Dievo norėtos moralinės bendruomenės garbingumas yra garbingumas, kyląs iš jų dalyvavimo Dievo autoritete.

14. Dievo autoritetas — visokios tikros demokratijos pagrindas.

Šio neišskiriamo vidinio susijimo negali prarasti iš akių jokia valstybės tvarkymosi forma. Juo labiau to negali išleisti iš akių demokratija — labiau už kurią kitą santvarkos formą. Jeigu viešąją valdžią turį asmens to nemato arba daugiau ar mažiau to nepaiso, tai tuo jie griauna savo pačių autoriteto pagrindus. Tad jeigu tie asmenys pakankamai nepaiso ano ryšio tarp buvimo ir tikslo ir savo užimamomis pareigomis nesuseka tos pasiun-

tinybės, — įgyvendinti Dievo norimą tvarką, — tada kyla pavojus valdžios troškimą ir savanaudiškumą aukščiau pastatyti už esminius politinės bei visuomeninės moralės reikalavimus, ir dažnai tik tuščia grynai formalios demokratijos išvaizda tarnauja kaip kaukė kam visai nedemokratiškam.

Tiktai aiškus įžvelgimas kiekvienai žmonių bendruomenei Dievo nustatyto tikslo, susietas su giliu supratimu socialinės veiklos aukštų uždavinių, gali valdžios turėtojus padaryti tinkamus atlikti savo pareigas, ar tai būtų įstatymų leidimas, ar teisės aiškinimas, ar pats valdymas su tuo įsisąmoninimu savo asmeninio atsakingumo, su tuo objektyvumu, su nepartiškumu, su tuo teisingumu, su tuo sugebėjimu kilniai įvertinti, su tuo nepaperkamumu, be kurių demokratinė valdžia sunkiai gali laimėti tautos geriausios dalies pagarbą, pasitikėjimą ir pritarimą.

15. Tautos atstovų moralinis aukštumas ir atsakingumas.

Gilesnis pagrindų supratimas sveikos su teisės ir teisingumo normomis susiderinančios politinės ir visuomeninės tvarkos turi ypatingą reikšmę tiems, kurie demokratinėje valstybės formoje, kaip tautos atstovai, pilnai ar dalimi turi įstatymų leidžiamąją galią. Ir kadangi normalioje demokratijoje esminis taškas glūdi tautos atstovybėje, iš kurios išeina politiniai siekimai visose viešojo gyvenimo srityse — kaip geram, taip ir blogam — taip atstovų moralinio aukštumo, faktiškojo švarumo ir dvasinių sugebėjimų klausimas demokratiniame režime kiekvienai tautai yra klausimas gyvenimo ar mirties, gražaus tarpimo ar sugedimo, pasveikimo ar ilgalaikio negalavimo.

16. Valstybinės institucijos — dvasiškai aukštai stovinčių ir tvirtabūdžių asmenybių elitas.

Kad vaisingai veiktų, kad nusipelnytų pagarbą ir pasitikėjimą, kaip parodo neabejotinas palyginimas, kiekviena įstatymų leidžiamoji institucija privalo susidėti iš dvasia aukščiau stovinčių už kitus ir tvirto charakterio vyrų, kurie save laikytų visos tautos atstovais, o ne įgaliotiniais vienos partijos žmonių grupės, kurių privilegijoms, deja, dažnai paaukojami tikri bendrojo gero būtinumai

ir reikalai. Tai turi būti vyrų atranka, kuri negali apsiriboti kuriuo nors vienu pašaukimu ar kuria nors sąlyga, kurioje daugiau turi atsispindėti visos tautos vispusiškas gyvenimas. Atranka vyrų su giliu krikščioniškų charakteriu ir įsitikinimu, su teisingu ir aiškiu sprendimu, su praktiška ir išlavinta asmenybe, patys sau ištikimi visokiose situacijose, žmonės sveikos ir aiškios pasaulėžiūros, tvirti ir nesiblašką siekdami tikslų; vyrai, pirmoje eilėje tinką būti vadais dėl jų autoriteto, kylančio is jų tyros sąžinės ir siekiančio toli aplinkui. Ypatingais laikais, kuriais gresiantis vargas per daug sukelia visuomenės įspūdingumą ir padaro ją prieinamesnę suvedžiojimams ir klaidoms, reikia žmonių, kurie iš viso pakrikusių aistromis, nuomonių skirtingumais ir tarpusavy kovojančių programų sudrumstu pereinamuoju laikotarpiu jaučiasi turį dvigubos pareigos tautos ir valstybės kūnui, kuris savo gyslose dega tūkstančiais karštinių, duoti dvasinių priešnuodžių aiškaus žvilgsnio, malonaus gerumo, visiems lygiai taikomo gerumo ir valios, siekiančios tikro broliškumo dvasia paremtos tautos vienybės ir santaikos.

17. Dvasiškai aukštai stovį asmens — demokratijos nešėjai.

Tos tautos, kurių dvasinis ir dorovinis pagrindas yra pakankamai sveikas, demokratijos vadus ir kūrėjus suranda savų tautiečių tarpe. Jos gali duoti net ir pasauliui tokių asmenų, kurie patys tais pagrindais gyvena ir moka juos įgyvendinti. Priešingai, kur tokių žmonių trūksta, ten kiti užima jų vietas, iš politinės veiklos padarydami kovos areną dėl savo garbės ar padaro lenktynių lauką laimėti savo asmenims, savo kastai ar klasei, kur jie, bemedžiodami tik sau ir saviesiems privilegijų, išleidžia iš akių tautos bendrąjį labą, leisdami jai patekti į pavojų.

Valstybės absolutizmas

18. Nėra jokio neriboto valstybės autoriteto.

Sveika demokratija pagrįsta nesikeičiančiais pagrindiniais prigimties dėsniais ir apreikštosiomis tiesomis griežtai stos prieš tą korupciją, kuri vals-

tybės įstatymleidžiams pripažįsta nežabotą ir beribę galią ir kuri iš valstybės demokratinės santvarkos, apgaulinga skraiste prisidengusi, sukuria paprastą absolutizmo sistemą.

Valstybės absoliutizams (kurio nereikia painioti su absoliutine monarchija, apie kurią čia nekalbame), iš tikro glūdi klaidingoje pažiūroje, esą, valstybės autoritetas esąs neribotas ir kad esąs neleistinas prieš jį joks apeliavimas į aukštesnį ir moraliai saistantį įstatymą net ir tada, kai valstybės autoritetas duoda visišką laisvę savo prievartaujančioms užmačioms, tokiu būdu peržengdamas visokias gero ir blogo ribas.

19. Pozityvūs įstatymai niekad neturi priešTarauti Dievo įstatymams.

Žmogus, kuris teisingai galvoja apie valstybę ir jos, kaip visuomenės tvarkos gynėjos, turimą autoritetą bei galią, niekad negalvos laužyti pozityvių įstatymų didybę jų natūraliosios galios ribose. Tačiau prieš šių pozitiviųjų įstatymų didybę tik tada nėra jokios apeliacijos, kai jie prisiderina — ar mažiausia bent neprieštarauja — būtinai saistančiai tvarkai, kuri yra nustatyta Tvėrėjo ir Linksmosios Naujienos apreiškimu išvesta į naują šviesą. Valstybės didybė gali tik tiek išsilaikyti, kiek ji saugoja pagrindus, kuriais remiasi lygiai ir žmogaus asmenybė, ir valstybė, ir viešoji valdžia. Tai sprendžiamasis matas visokios valdymosi formos, įskaitant ir demokratiją, ir šiuo matu turi būti matuojama kiekvieno ypatingo įstatymo moralinė vertė.

III

Sėkmingos taikos organizacijos prigimtis ir sąlygos. Žmonių giminės vieningumas ir tautų bendravimas

20. Piliečio moralinio subrendimo būtinumas.

Mes norėjome, mylimiausieji sūnūs ir dukterys, panaudoti šventos Kalėdų nakties progą paaiškinti, kaip žmogaus garbingumą atitinkanti demokratija, derindamasi su prigimties įstatymais ir Apreiškime paskelbtu Dievo planu, gali pasiekti palaimingo pasisekimo. Mes tikrai per giliai jaučiame visą

šio klausimo svarbą žmonijos šeimos taikiai pažangai. Mes lygiai gerai suprantame tuos didžius reikalavimus, kuriuos ši valdymosi forma stato moraliniam pavienių piliečių subrendimui. Pilnai ir saugiai pasekti moralinio subrendimo būtų veltui tikimasi, jeigu Betliejaus grotos šviesa nenušvies tamsaus tako, kuriuo žmonės iš audrų sujaudintos dabarties žengia, kaip kad jie tikisi, į laimingesnę ateitį.

21. Būtinas pripažinimas dieviškosios tvarkos — tautų ramybės pagrindas.

Tačiau kaip giliai demokratijos atstovai ir jos kūrėjai savo galvojime bus persiėmę įsitikinimu, kad būtinai saistanti tvarka tarpe buvimo ir tikslo, apie kurią Mes pakartotinai kalbėjome, apima ir visos žmonių giminės bei tautų šeimos vieningumą kaip moralinis reikalavimas ir apvainikavimas visuomeninės evoliucijos? Nuo šio pagrindo pripažinimo priklauso taikos likimas. Jokia pasaulio reforma, joks tvarkos užtikrinimas negali to nepaisyti, kad tuo pačiu savęs nesusilpnintų, patys savęs nepaneigtų. Gi priešingai, jeigu Tautų Sąjungoje būtų realizuoti tie moraliniai reikalavimai, kurie padėtų išvengti ir pačios struktūros klaidų, ir atsižadėjimo anksčiau padarytų sprendimų, tada anos santvarkos didingumas lygiai viešpatautų ir tvarkytų šios tautų bendruomenės sprendimus ir jų sankcinių priemonių pavartojimą.

Tuo pačiu pagrindu suprantama, kad tokios Tautų Sąjungos autoritetas turi būti tikras ir sėkmingas prieš tos sąjungos narius, tačiau taip, kad kiekviena tauta išsaugotų vienodą teisę į savo relatyvų suverenumą. Tik tokiu būdu sveika demokratijos dvasia gali pasiekti plačius ir erškėčiuotus tarptautinės politikos laukus.

Prieš agresyvinį karą, kaip tarpvalstybiniams ginčams spręsti būdą

22. Karas agresyviniam karui.

Visus saisto viena pareiga, pareiga, nepakenčianti jokio delsimo, jokio atidėjimo, jokio svyravimo ir jokio išsisukinėjimo: tai pareiga padaryti visa, kas yra galima, kad kartą visiems laikams

paskelbtų karą agresyviniam karui ir jį pasmerktų, kaip neleistiną priemonę tarpvalstybiniams ginčams spręsti bei įrankį tautiniams siekimams realizuoti. Praeityje išgyventa daug šiuo tikslu pradėtų bandymų. Visi nepavyko. Ir visada visi nepavyks, kol pars sanior — sveikesnioji žmonijos dalis nelaikys savo sąžinės pareiga ir neturės tvirtos ir šventai užsispyrusios valios atlikti pasiuntinybę, kurią praeities laikai pradėjo su nepakankamu rimtumu ir nepakankamu pasiryžimu.

Jeigu kada nors kuri nors karta turėjo, savo sąmonės pilnumu suprasti šūkį: „Karas karui!", tai tikrai turi tai suprasti šiandieninė karta. Žmonija, perbridusi perdėm per kraujo ir ašarų okeaną, kokio anksčiau gyvenusieji niekad nėra matę, savo neapsakomą žiaurumą išgyveno taip įspūdingai, jog tokių žiaurumų prisiminimai turi likti įspausti sielos gilumoje kaip pragaro vaizdas, kurio duris visiems laikams užtrenkti turi būti degantis troškimas kiekvieno, kuris savo širdyje nors kiek užjaučia žmoniją.

Jungtinis organas taikai išlaikyti

23. Organas taikai išlaikyti.

Iki šiol paskelbtieji tarptautinės komisijos nutarimai leidžia daryti išvadą, kad bet kokios būsimosios pasaulio santvarkos esminis punktas bus sudarymas organo išlaikyti taikai, tokio organo, kuris, remdamasis visuotiniu nutarimu, turėtų aukščiausią galią, kurio uždavinių sričiai priklausytų bet kokį pavienio ar kolektyvinio puolimo pavojų užgniaužti pačioje jo užuomazgoje. Tokio palaimingo santvarkos vystymosi negalėtų niekas džiaugsmingiau sveikinti, kaip tas, kuris jau seniai atstovauja dėsniui, kad teorija, jog karas yra tinkama ir leistina priemonė spręsti tarpvalstybiniams ginčams, yra jau pasenusi. Šiam kolektyviniam užsimojimui, kuris yra pradėtas su iki šiol negirdėtu ryžtingumu, niekas negalėtų nuoširdžiau linkėti laimingos sėkmės, kaip tas, kuris sąžiningai stengėsi krikščionišką ir religinę dvasių nuotaiką panaudoti

pasmerkimui modernaus karo su jo nežmoniškomis kovos priemonėmis.

Nežmoniška kovos priemonė! Tikrai, žmogaus išradingumo pažanga, kuri turėjo reikšti visos žmonijos didesnės gerovės realizavimą, buvo pavartota sugriauti tai, kas šimtmečiais buvo sukurta. Jau tik dėl šito vieno puolamojo karo nedorumas pasidarė dar aiškesnis. Ir kai laikant karą nedoru dalyku prisideda dar grasinimas tautų teisingo įsikišimo ir valstybių bendruomenės užpuolikui uždedamos bausmės, taip, kad karas visada bus laikomas paniekoje ir jam bus grasoma preventyvinėmis priemonėmis, tada žmonija galėtų išbristi iš tos tamsios nakties, kurioje ji taip ilgai buvo paskendusi, ir pasveikinti savo istorijos naujų ir geresnių laikų aušrą. 24. Jos veiklos būdai.

To organo pagrindinis dėsnis — išvengti visokio neteisingo reikalavimo

Visa tačiau su viena sąlyga: būtent — kad taikos organizacija, kurios moralės garantijos ir, kur tat reikalinga, ūkinės sankcijos, arba net ir ginkluotas įsikišimas turi suteikti jai jėgos ir tvirtumo galutinai nepatvirtinti jokios neteisybės, neprisidėti jokios tautos teisėms pažeisti (ar ta tauta priklausytų nugalėtųjų, ar neutraliųjų grupei), neįamžinti jokios naštos ar reikalavimo, kurie būtų leisti kaip karo nuostolių atlyginimas. 25. Sąlyga: visuotinis teisingumas.

Kad kai kurios tautos, kurių vyriausybėms — ar iš dalies gal ir joms pačioms — bus priskirta karo kaltė, kurį laiką teks pakentėti saugumo priemonių kietumą, nors kaip tai būtų nemalonu, iš visa ko atrodo, praktiškai tai neišvengiama, kol vėl susimegs smurtu išardytieji tarpusavio pasitikėjimo ryšiai. Tačiau to viso nepaisant, ir šitos tautos turės turėti pagrįstą viltį — pagal kiekį jų garbingų bendradarbių būsimajame atstatymo darbe, kad ir jos galės būti priimtos į didelę tautų bendruomenę kartu su visomis kitomis valstybėmis tuo pačiu vertinimu ir tomis pačiomis teisėmis. Tą 26. Teisingas karo kaltų tautų traktavimas.

viltį joms paneigti būtų priešinga pramatančiai ateitį išminčiai, tai reikštų prisiimti ant savęs sunkų atsakingumą, užtverti kelią į visuotinį išlaisvinimą nuo visų nesveikų ūkinių, moralinių ir politinių milžiniškos katastrofos pasekmių, tos katastrofos, kuri vargšę žmoniją sukrėtė iki pat jos pagrindų, bet kuri kartu parodė kelią į naują tikslą.

Skaudūs kančių pamokymai

27. Grįžimas į tautų bendruomenę.

Mes nenorime išsižadėti vilties, kad tautos kartu išėjusios skausmų mokyklą, skaudžius pamokymus gerai įsidėmės. Į šią viltį mus padrąsina žodžiai tų vyrų, kurie karo kančias pajuto aukštesnio laipsnio ir surado kilniaširdžių žodžių, kartu pabrėždami savo teisę į užtikrinimą prieš bet kokį užpuolimą ateityje, pabrėždami savo pagarbą kitų tautų gyvybinėms teisėms ir savo priešinimąsi bet kokiam tų teisių pažeidimui. Veltui būtų laukiama, kad toks subrendęs sprendimas, padiktuotas istorinio patyrimo ir aukšto politinio pramatymo, viešosios nuomonės bendrai ar bent daugumo būtų priimtas, kol nuotaikos dar yra įkaitusios. Neapykanta, nepajėgumas tautoms vienoms kitas suprasti, prieš vieną kitą kariaujančioms, sukūrė perdaug tirštų rūkų, kad būtų galima tikėtis, jog jau atėjusi valanda, kurią prasiskverbs šviesos spindulys, kad abiejose sienos pusėse nušviestų liūdną reginį. Tačiau viena Mes žinome: kad ateis valanda, ir tai gal greičiau, negu manoma, kurią ir vieni ir kiti supras, kad žvelgiant į bendrą padėtį, yra tik vienas kelias iš tos painiavos, į kurią pasaulį įvėlė karas ir neapykanta, — tai grįžti į jau seniai pamirštą solidarumą, kuris nesiriboja viena ar kita tauta, bet apima visas tautas, į solidarumą, kuris remiasi joms visoms bendru paskyrimu ir visų lygiomis teisėmis.

Nusikaltėlių nubaudimas

28. Teisingas, o ne kolektyvinis karo nusikaltėlių baudimas.

Tikrai, niekas negali sutrukdyti teisingumo tų atžvilgiu, kurie išnaudojo karą, kad darytų nusikaltimus, priešingus visuotinei teisei, nusikaltimus,

kuriems tariamieji kariniai būtinumai daugiausia galėjo eiti pretekstu, bet kurių niekas negalėjo pateisinti. Tačiau jeigu kas norėtų tuos nusikaltimus apibendrinti, teisti ir pasmerkti ne atskirus asmenis, o kolektyviškai ištisas bendruomenes, kas galėtų tokiame elgesyje neįžvelgti pažeidimo taisyklių, kuriomis turi vadovautis visoks žmonių teismas?

IV

Bažnyčia — žmogaus tikros garbės ir laisvės gynėja

29. Evangelijos pagrindai ir tikrovė.

Laikais, kuriais tautos pamato esančios pastatytos prieš uždavinį, kaip joms gal dar niekad neįvyko jų istorijoje, savo iškankintame viduje jos gyvai pajunta nekantrų ir tam tikra prasme natūralų reikalavimą — savo likimo vadžias paimti į rankas su didesniu savarankiškumu, negu tai buvo iki šiol. Tai su viltimi, kad tokiu būdu joms lengviau pavyks pasipriešinti kartkartėmis jas užpuolančiam negeros dvasios smurtui, kuris, kaip kokia lavos srovė, nepasigaili nieko, kas joms yra brangu ir šventa.

Ačiū Dievui, galima laikyti kaip ir praėjusiais laikais, kuriais apeliavimas į Evangelijos ir etikos dėsnius būdavo atmetami su panieka, kaip tikrovei svetimi dalykai. Šio karo įvykiai pamokė tokiu būdu, taip žiauriai, kaip niekad nesivaizduota, tokių doktrinų skelbėjus iš pagrindų atmesti. Ta panieka, kuria jie didžiavosi prieš tariamąją tikrovės prasmės suvokimo stoką, pavirto sukrečiančia realybe: brutališkumu, malicija, išgriovimu, išnaikinimu.

30. Bažnyčia — demokratijos pagrindų gynėja.

Jeigu ateitis priklausys demokratijai, tai jos uždavinių įvykdymo žymi dalis turės tekti Kristaus religijai ir Bažnyčiai, kuri yra Išganytojo pamokslo (kalno pamokslo — vert.) skelbėja bei išganymo misijos tęsėja. Iš tikro, Bažnyčia yra ta, kuri tiesos moko ir ją gina, yra ta, kuri dalija antgamtines malonės jėgas, kad įgyvendintų Dievo nustatytą bu-

vimo ir tikslo tvarką, tą tvarką, kuri yra svarbiausias demokratijos pagrindas ir vadovaujanti rodyklė.

Jau pačiu savo buvimu Bažnyčia iškyla prieš pasaulį kaip spindintis bokštas, kuri pastoviai šaukia į šią dievišką tvarką. Jos istorijoje aiškiai atsispindi Apvaizdos jai skirtoji misija. Kovos, kurias jai teko patirti priverstai jėgos piktnaudojimo, kad apgintų Dievo paliktą laisvę, kartu buvo kovos dėl tikros žmogaus laisvės.

Bažnyčia turi uždavinį geresnių ir tobulesnių laisvės formų trokštančiam pasauliui skelbti tobuliausią ir būtiniausią naujieną, kokia tik begali būti: žmogaus garbingumą, jo pašaukimą būti Dievo vaiku. Tai galingas šauksmas, kuris nuo Betliejaus prakartės iki žemės pakraščių skamba visų ausyse tokiais laikais, kuriais žmogaus garbė yra pažeminta apgailėtinu būdu.

31. Kristus — žmogaus garbingumo atstatytojas.

Kalėdų šventės paslaptis iškilmingai skelbia šį nepažeistiną žmogaus garbingumą su tokia jėga ir autoritetu, kuriam niekas negali pasipriešinti, kuris be galo prašoka tuos autoritetus, kokius tik gali išgalvoti žmonių teisių aiškinimai. Kalėdos — didžioji šventė kūne apsireiškusio Dievo Sūnaus, šventė, kurioje dangus prisilenkė prie žemės su neapsakomu garbingumu ir gerumu. Tai taip pat diena, kurią krikščionybė ir žmonija, prie prakartės bemąstydama Dievo, mūsų Išganytojo, gerumą ir bičiuliškumą žmonėms, labiau įsisąmonins tą tamprų vieningumą, kurį tarpe jų nustatė Dievas. Pasaulio Išganytojo ir žmogaus garbingumo visu jo pilnumu atstatytojo lopšys yra visų geros valios žmonių susitikimo taškas. Vargingam pasauliui, suskaldytam nesantaikos ir savimeilės, užnuodytam neapykantos, čia turi būti suteikta šviesa, sugrąžinta meilė ir jis įgalintas širdingoje santaikoje atsistoti ant bendro tikslo kelio, kad galėtų Kristaus ramybėje išsigydyti savo žaizdas.

Veikliosios meilės kryžiaus žygis

Šios kalėdinės kalbos Mes nenorime baigti, nepasakę nuoširdaus padėkos žodžio visiems tiems, — Valstybėms, Vyriausybėms, Vyskupams ir tautoms, — kurie šiais neapsakomų nelaimių laikais gausia pagalba Mus įgalino išgirsti skausmingą šauksmą, kuris į Mus veržiasi iš tokios daugybės pasaulio šalių ir tokiu būdu daugeliui sūnų bei dukterų, kuriuos karo įvykiai pastatė į visišką neturtą ir kraštutinį vargą, ištiesti Mūsų pagalbos ranką. 32. Popiežiaus padėka labdaringoms tautoms.

Pirmoje vietoje Mes norime teisingai pabrėžti toli siekiančią labdaros veiklą, kurią, nepaisant nepaprastų transporto sunkumų, išvystė Amerikos Jungtinės Valstybės, o kas liečia ypačiai Italiją, tai Jo Ekscelencijai Ponui J. A. V. Pono Prezidento Asmeniniam Atstovui. Ne mažiau pagyrimo ir padėkos Mes reiškiame iš širdies duosniajai Ispanijai, tos valstybės galvai, jos vyriausybei ir jos tautai, taip pat Airijos vyriausybei, toliau duosnumui Argentinos, Australijos, Brazilijos, Kanados, Čilės, Italijos, Lietuvos, Peru, Lenkijos, Rumunijos, Šveicarijos, Slovakijos, Vengrijos ir Uragvajaus, kurios lenktyniavo kilniu broliškumo ir meilės supratimu, kurio atgarsis pasaulyje ne veltui skambės.

Tuo tarpu, kai geros valios žmonės stengiasi nutiesti tarp tautų dvasinio ryšio tiltą, ši tyra ir savęs neieškanti labdaros veikla įgauna ypatingai reikšmingą aspektą ir vertę. Ir kai vieną kartą, kaip mes visi to linkime, neapykantos šauksmai ir nesantaika, kurie viešpatauja dabartyje, liks tik liūdni atsiminimai, tada šios veiklios ir kilniaširdės meilės pergalės vaisiai subręs daug gausesniu pilnumu prieš nuodus savanaudiškumo ir nedraugiškumo.

Visiems, kurie dalyvavo šiame veiklios meilės kryžiaus žygyje, kaip paraginimas ir padėka, tebūna Mūsų Apaštališkas palaiminimas ir mintis, kad meilės šventėje iš nesuskaitomų prislėgtų, bet 33. Palaiminimas.

skausme neužmirštų žmonių širdžių kyla į dangų už juos padėkos malda: Maloningai suteiki, o Viešpatie, visiems dėl Tavo vardo mums gera darantiems amžinąjį gyvenimą!

[1]) Tit. 3, 4.
[2]) Naujų Metų I Vesp. I antif.
[3]) Jo. 1, 5.
[4]) P. Leono XIII Enciklika „Libertas" 1888 m. birželio 20 d. užbaigoje.

JO ŠVENTYBĖS P. PIJAUS XII

KALBA, PASAKYTA KARDINOLŲ KOLEGIJAI 1945 M. BIRŽELIO 2 d.

(Apie Apaštalų Sosto ir Vokietijos nacionalsocialistinio režimo santykius)

1. Padėka Kardinolų Kolegijai.

Su jausmingu dėkingumu Mes priimame linkėjimus, Garbingieji Broliai, kuriuos Mums Jūsų visų vardu perdavė garbingasis ir mylimasis Šv. Kolegijos Dekanas. Ta proga Mūsų mintys grįžta atgal, į laiką prieš šešeris metus, kai Jūs tokia pat proga, kaip ir šiandien, pirmą kartą po neverto Mūsų asmens išaukštinimo į Petro sostą Mums reiškėte Vardo dienos linkėjimus.

2. Praeities prisiminimas.

Tada pasaulis dar turėjo taiką, tačiau kokia ten buvo taika! Ir kokia jinai buvo liūdna! Pilna susirūpinimo širdimi stingdami iš baimės ir melsdamiesi, Mes lenkėmės prie tos taikos, kaip lenkiamasi prie mirštančiojo lovos ir su jautria meile užsispyrus, nors ir nesant jokios vilties, stengiamasi jį išplėšti iš mirties glėbio. Iš tų žodžių, kuriuos Mes tada į jus kalbėjome, skambėjo skaudus baiminimasis, kad gali kilti nesantaika, kuri atrodė vis labiau grėsmingesnė ir kurios apimties bei laiko, kiek ji gali užtrukti, niekas negalėjo pramatyti.

3. Kurti taiką yra visų pareiga.

Tolimesnė įvykių raida mūsų tamsius spėjimus tik per daug patvirtino, juos net toli pralenkdama. Šiandien, beveik po šešerių metų, brolių kautynės liovėsi bent vienoje karo nuniokotoje pasaulio dalyje. Jau taika, — jeigu ją galima taip pavadinti, — aišku, kad tai dar labai trapi taika, kurią bus galima išlaikyti ir stiprinti tik patvaraus rūpestingumo kaina. Tai taika, kurios išsaugojimas visai Bažnyčiai — Ganytojams ir ganomiesiems — uždeda rimtas ir labai brangintinas pareigas: kan-

trybės ir išminties, drąsos ir ištikimybės kartu su daug pasiaukojimo dvasios! Visi yra pašaukti čia prisidėti, kiekvienas savo apeigomis ir jam skirtoje vietoje. Rūpestingumo ir uolumo niekad nebus per daug. Kas liečia Mus ir Mūsų apaštališkąsias pareigas, tai Mes žinome, Garbingieji Broliai, kad Mes galime tikrai pasikliauti Jūsų išmintinga veikla, Jūsų nesiliaujančiomis maldomis ir Jūsų nepalaužiama ištikimybe.

1. Bažnyčia ir nacionalsocializmas

4. Kas beliko iš nacių Vokietijos.

Europoje karas jau baigėsi, tačiau kokių žaizdų jis yra pridaręs! Dieviškasis Mokytojas yra pasakęs: „Visi, kurie ima kalaviją, pražus nuo kalavijo" [1]). Ir ką jūs dabar matote? Jūs matote palikimą valstybės supratimo ir valstybės veiklos, kuri niekur nepaisė žmonijos švenčiausių jausmų ir minė po kojomis krikščionių tikėjimo nepajudinamus pagrindinius dėsnius. Pasaulis nusigandęs stebi šiandien tą griuvimą, kuris iš to išaugo.

5. Ateities viltis.

Šį griuvimą Mes pramatėme iš anksto, ir tikrai, tik labai nedaug kas su didesniu už Mus dvasios įtempimu sekė nesulaikomai pirmyn einančią įvykių raidą ir neišvengiamą žūtį. Kiek Mums leido daugiau kaip dvylika Mūsų subrendusio amžiaus metų, praleistų einant Mums pavestas pareigas tarp politinių ir visuomeninių reikalų, visą tą laiką Mes rūpinomės Katalikų Bažnyčios būklės saugumu Vokietijoje. Taip Mes turėjome progą pažinti tos tautos ryškesnes ypatybes ir Mes palaikėme asmeninius santykius su tos tautos geriausiais atstovais. Todėl Mes turime vilties, kad ta tauta vėl galės atgyti naujai garbei ir naujam gyvenimui, kai nusikratė šėtoniškų nacionalsocializmo vaiduoklių ir kai kaltieji (kaip Mes jau aiškinome kitomis progomis) atsiteis už jų padarytus nusikaltimus.

6. Bažnyčios santykiai su nacių Vokietija.

Kol dar nebuvo pranykęs paskutinės vilties šešėlis, kad tas sąjūdis galėtų nueiti kita, mažiau pražūtinga kryptimi, — ar tai paveikiant jos sai-

kingesnius atstovus, ar tvirtai pasipriešinant su ta kryptimi nesutinkančiai vokiečių tautos daliai, — tol Bažnyčia darė, kas buvo galima, kad vis labiau įsigalinčiam tam lygiai griaunančiam, kiek prievartingam mokslui priešais pastatytų tvirtą kliūtį.

7. Konkordato kilmė.

1933 metų pavasarį Vokietijos Vyriausybė paprašė Šventąjį Sostą sudaryti su Reichu konkordatą. Mintis rado pritarimą taip pat ir tarp Vokietijos Episkopato ir mažiausia bent didesnės dalies Vokietijos katalikų. Iš tikrųjų, jiems atrodė, kad nei su atskiromis provincijomis sudarytųjų atskirų konkordatų, nei Weimaro konstitucijos nepakanka laiduoti jų saugumui ir užtikrinimui, kad būtų gerbiami jų įsitikinimai, jų tikėjimas, jų teisės ir jų veiklos laisvė. Tokiomis aplinkybėmis tie užtikrinimai galėję būti pasiekti tik su Reicho Vyriausybe sudarytu iškilmingu konkordatu. Kadangi jie patys ir tą pasiūlymą padarė, tai atmetimo atveju atsakingumas už visas blogas pasekmes galėtų būti priskirtas Šventajam Sostui.

Pasiūlymas buvo priimtas ne dėl to, kad Bažnyčia būtų susiklaidinusi perdėtomis viltimis ar kad ji, sudarydama konkordatą, būtų norėjusi kokiu nors būdu pritarti nacionalsocializmo mokslui ir tikslams, kaip tada buvo įsakmiai pasakyta ir išaiškinta (plg. Osservatore Romano Nr. 174. 1933. 7. 2.). O vis dėlto reikia sutikti, kad konkordatas po jo sudarymo ėjusiais metais davė įvairių gerų vaisių arba mažiausia bent apsaugojo nuo didesnių nelaimių. Nepaisant įvairių jo pažeidimų, kurie įvyko, iš tikro konkordatas katalikams sudarė gintis pagrindus, sudarė būklę, kurioje jie galėjo stiprintis, kad iš ten, kol tai buvo įmanoma, atremtų nuolat vis kylančią religinio persekiojimo bangą.

8. Konkordatas kovos prieš Bažnyčią nesustabdė.

Iš tikro kova prieš Bažnyčią nuolat vis aštrėjo: katalikų organizacijų uždarymas, vis stiprėjantis uždarinėjimas žydėjusių viešų ir privačių katalikų mokyklų, smurtu atskyrimas jaunimo nuo tėvų ir išprievartavimas, sistemingas šmeižtas Bažnyčios, klero, tikinčiųjų, jų įstaigų, jų mokslo, jų istorijos

iškrypusia ir šiurkščia propaganda; uždarinėjimas, panaikinimas bei sekvestravimas vienuolynų namų ir kitų bažnytinių institucijų; sunaikinimas katalikų spaudos ir knygų produkcijos.

9. Katalikų laikymasis.

Norėdami šiems puolimams pasipriešinti, milijonai drąsių katalikų vyrų ir moterų būrėsi aplink savo vyskupus, kurie niekad nesiliovė, net ir paskutiniais karo metais, drąsiai ir rimtai kėlę savo balsą; tikintieji būrėsi aplink savo kunigus, kuriems jie padėjo priderinti pastoraciją prie naujų būtinybių ir sąlygų; ir iki paskutinio laiko su atkakliu kantrumu jie priešinosi prieš bedievybės, puikybės frontą, pastatydami tikėjimo ir maldos, sąmoningo katalikiško elgesio ir katalikiško auklėjimo frontą.

10. Apaštalų Sosto laikymasis.

Iš savo pusės Šventasis Sostas nedelsdamas Vokietijos Vyriausybei daug kartų pateikė savo įrodymų ir savo protestų, kuriais jis primygtinai ir aiškiai nurodė reikalą atlikti pareigas, kurios kyla jau iš pačios prigimties įstatymų ir kurias patvirtina konkordatas. Sujungdamas budrų Ganytojo dėmesį su tėvo kantriu ramumu, Mūsų didysis pirmatakas P. Pijus XI anais kritiškais metais su jėga ir nenusigąsdamas atliko savo, kaip Bažnyčios Galvos, pasiuntinybę.

11. Enciklika „Mit brennender Sorge".

Tačiau, kai vėliau visi bandymai taikiai tarpininkauti liko be pasekmių ir kai jis visiškai aiškiai pamatė iškilmingos sutarties apgalvotus laužymus ir paslėptą ar atvirą, bet juo toliau, juo vis kiečiau vykdomą religijos persekiojimą, tada 1937 metų Kančios sekmadienį Enciklika „Mit brennender Sorge" atskleidė prieš visą pasaulį, kas iš tikrųjų yra nacionalsocializmas: puikybės padiktuotas atkritimas nuo Jėzaus Kristaus, paneigimas jo mokslo ir jo atpirkimo darbo, jėgos kultas, stabmeldiškas garbinimas rasės ir kraujo, žmogiškosios laisvės ir jo garbingumo priespauda.

12. Enciklikos pasekmės.

Kaip trimito balsas, duodąs ženklą budėti, galingasis Popiežiaus dokumentas — tada ne vienas manė, kad jis per stiprus — pabudino protus ir

širdis. Daugelis, — taip pat ir už Vokietijos, — kurie iki tol buvo užmerkę akis prieš nacionalsocializmo pasaulėžiūros nesuderinamumą su krikščionybės mokslu, dabar turėjo savo klaidą pažinti ir pripažinti.

Daugelis, bet ne visi! Kiti — netgi tikinčiųjų eilėse — buvo per daug apakinti prietarų arba suvedžioti politinių laimėjimų. Mūsų pirmatako nurodyti aiškūs faktai nepajėgė jų įtikinti, juo labiau nepajėgė jų pakreipti kitaip laikytis. Gal tai grynas atsitiktinumas, kad kai kuriose srityse, kurios nacionalsocialistinės sistemos tada buvo ypatingai žiauriai paliestos, kaip tik labiausiai Enciklika „Mit brennender Sorge" buvo maža ar ir visai neišgirsta.

Ar tada būtų buvę galima atitinkamomis ir laiku pavartotomis politinėmis priemonėmis, užbėgančiomis įvykiams už akių, kartą visiems laikams sukliudyti brutalės jėgos išsiveržimą ir duoti vokiečių tautai progą išsivaduoti iš ją apipynusių pančių? Ar būtų buvę galima tokiu būdu Europą ir visą pasaulį apsaugoti nuo šios kruvinos ir neišmatuojamos nelaimės? Niekas nedrįs čia duoti tikro atsakymo. Tačiau niekas niekad negalėtų padaryti Bažnyčiai priekaišto, esą, ji laiku aiškiai neparodžiusi nacionalsocializmo sąjūdžio tikrojo veido ir pavojaus, kuriuo jis grėsė krikščioniškajai kultūrai.

13. Nacionalsocializmo klaidų priminimas.

„Kas rasę ar tautą, valstybę ar valstybės formą, turinčiuosius valstybės valdžią ar kurias kitas žmonių sukurtas visuomenės formų vertybes... pastato viskam aukščiausia norma, joms teikia net religinę vertę ir stabmeldiškai sudievina, tas iškreipia ir falsifikuoja Dievo sukurtą ir jo įsakytą daiktų tvarką" (Iš Enciklikos „Mit brennender Sorge").

Šitame Enciklikos sakinyje išreiškiamas pats giliausias prieštaravimas tarp nacionalsocialistinės valstybės ir Bažnyčios. Kadangi buvo nueita taip toli, tai Bažnyčia negalėjo, netapdama neištikima savo pasiuntinybei, ilgiau delsti prieš visą pasaulį

nepasakiusi savo nuomonės. Tačiau savo laikysena ji dar vieną kartą virto „prieštaravimo ženklu[2]," kai protai išsiskyrė į dvi priešingas kovos stovyklas. Vokietijos katalikai pripažino beveik vienu balsu, kad Enciklika „Mit brennender Sorge" visiems, norintiems rimtai žiūrėti į krikščionių religiją ir nuosekliai ją taikytt praktiškame gyvenime, atnešė šviesos, nurodė kelią, kuriuo turi eiti, suramino ir pastiprino. Nebuvo galima išvengti reakcijos iš paliestųjų pusės. Tikrai, 1937 metai kaip tik ir buvo Vokietijoje Katalikų Bažnyčiai neapsakomo kartumo ir baisių audrų metai.

14. Tolesnė kova.

Didieji politiniai įvykiai, kurie atžymėjo abejis sekančiuosius metus, ir paskiau karas jokiu būdu nesumažino nacionalsocializmo priešiškumo Bažnyčiai, to priešiškumo, kuris reiškėsi iki pat paskutiniųjų mėnesių, kol jo sekėjai dar vis gyrėsi, kad, pasiekę ginklų pergalę, ir su Bažnyčia galėsią visiems laikams susitvarkyti. Patikimi ir neabejotini liudytojai Mus informuodavo apie planus, kurie, be kito ko, ir patys pasireikšdavo pakartotinais ir vis piktesniais veiksmais prieš Katalikų Bažnyčią. Austrijoje, Elsas-Lotaringijoje, o ypač Lenkijos srityse, kurios jau karo metu buvo įjungtos į Altreichą: ten viskas buvo paliesta ir sunaikinta, visa, ką tik išviršinė jėga galėjo pasiekti.

Tęsdami Mūsų pirmatako veiklą, net ir karo metu Mes nesiliovėme, ypač Mūsų kalbose, pastatyti žmoniškumo ir krikščionių religijos reikalavimus prieš pragaištingą ir negailestingą nacionalsocialistų mokslo pritaikymą, kuris išnaudojo net mokslo rafinuočiausius metodus, kad kankintų ir visai sunaikintų dažnai visiškai nekaltus žmones. Šis kelias Mums buvo tinkamiausias ir, galima net sakyti, vienintelis sėkmingas kelias, kad prieš visą pasaulį būtų galima paskelbti nesikeičiančius dorovės dėsnius ir tarp tokios daugybės klaidų bei tokios gausybės smurto veiksmų sutvirtinti Vokietijos katalikų dvasią ir širdis, aukštų tiesos ir teisingumo idealų besiekiant. Šios pastangos neliko be vaisių.

Mes tikrai žinome, kad Mūsų kalbos, ypač 1942 metų Kalėdų kalba, nepaisant visokio draudimo ir kliūčių, Vokietijos klero diecezinėse konferencijose sudarė studijų temą ir paskiau buvo pateikta ir paaiškinta katalikiškai visuomenei.

15. Nacionalsocializmo režimui griuvus.

Nors vadovaujantieji Vokietijos vyrai buvo suplanavę sunaikinti Katalikų Bažnyčią ir Altreiche, betgi Apvaizda kitaip nulėmė. Bažnyčios priespauda iš nacionalsocializmo pusės galą gavo su staigiu ir tragišku persekiotojų žlugimu.

Iš kalėjimų, koncentracijos stovyklų, priverčiamųjų darbų dabar plaukia būriai kunigų ir pasauliečių, kurių vienintelis nusikaltimas buvo ištikimumas Kristui ir tėvų tikėjimui ar drąsus kunigiškų pareigų atlikimas. Už juos visus širdyje Mes meldėmės ir uoliai panaudojome kiekvieną galimybę, kad juos pasiektume tėviškos širdies guodžiančiu žodžiu ir palaiminimu.

Juo labiau atsiskleidžia uždanga, kuri iki šiol dengė pilną skausmų Bažnyčios kančių kelią nacionalsocialistų viešpatavimo metu, juo labiau apsireiškia — dažnai iki mirties — nepalaužiamas tvirtumas nesuskaitomų katalikų ir garbinga dalis, kuri šiose kilniose varžybose tenka klerui. Nors ir toli gražu Mes neturime išsamių statistinių žinių, tačiau Mes jau galime kai ką ir pateikti; tos žinios mus gausiai pasiekė iš kunigų ir pasauliečių, kurie buvo internuoti Dachau stovykloje ir turėjo garbės dėl Jėzaus vardo kentėti pažeminimus [3]).

Skaičiumi ir kančių žiaurumu pirmą vietą užima Lenkijos kunigai. 1940—1945 metais tik į Dachau stovyklą buvo uždaryta lenkų tautybės 2800 kunigų ir vienuolių, tarpe jų ir Wloclaweko Vyskupas Auxiliaras, kuris ten mirė šiltine. Šių metų balandžio mėnesį (t. y. karui besibaigiant) jų buvo likę gyvų tik 816, o visi kiti išmirė, išskyrus 2 ar 3 pervežtus į kitas stovyklas. 1942 metų vasaros statistikoje nurodoma, kad tą vasarą į Dachau stovyklą buvo uždaryta 480 kulto tarnai vokiečių tautybės, iš kurių 45 buvo protestantai, o visi kiti —

katalikų kunigai. Nepaisant nuolatos atvykstančių vis naujų, ypač iš kai kurių Bavarijos, Renanijos, Westfalijos diecezijų, dėl didelio mirtingumo pradžioje šių metų jų skaičius buvo ne didesnis kaip 350. Nebūtų galima tylomis praeiti pro dvasininkus iš okupuotųjų sričių: Olandijos, Belgijos, Prancūzijos (tarp Prancūzijos dvasininkų Clermont Vyskupas), Luxemburgo, Slovenijos, Italijos. Daugelis šių kunigų ir pasauliečių dėl savo tikėjimo ir pašaukimo iškentėjo neapsakomas kančias. Vienu atveju bedievių neapykanta Kristui nuėjo taip toli, jog su vienu kunigu spygliuotų vielų įrankiais jie suvaidino Kristaus plakimą ir vainikavimą erškėčiais.

Kilniaširdžiai žmonės, kurie per ištisus 12 metų, būtent, nuo 1933 metų, turėjo sudėti savo nuosavybės, laisvės ir net gyvybės aukų Vokietijoje už Kristų ir jo Bažnyčią, kelia atgailai savo rankas į Dievą. Tepriima teisingasis Teisėjas jų atgailą, kaip atpildą už tokią daugybę nusikaltimų, kurie yra padaryti su žala visai žmonijai, savos tautos dabarčiai ir ateičiai, o ypač nelaimingam savos tautos jaunimui. Viešpaties paliepimu angelas naikintojas galutinai tenuleidžia savo ranką.

Vis labiau pabrėždamas, nacionalsocializmas norėjo Bažnyčią pavaizduoti, kaip vokiečių tautos priešą. Atvira kaltinimo neteisybė būtų per giliai pažeidusi vokiečių katalikų ir Mūsų pačių jausmus, jeigu tai būtų išėję iš kitokių lūpų. Tačiau tokių kaltintojų ji toli gražu nepajėgia ką nors apkaltinti. Tai greičiau puikus ir garbingiausis liudijimas ryžtingo, pastovaus Bažnyčios parodyto pasipriešinimo prieš tokius griaunančius mokslus ir metodus tikrosios kultūros ir pačios vokiečių tautos labui, kuriai Mes linkime, kad ji, išlaisvinta iš klaidos kuri buvo ją nustūmusi į bedugnę, vėl surastų savo išganymą prie tyrų šaltinių tikrosios taikos ir tikrosios laimės, prie šaltinių tiesos, nusižeminimo ir meilės, kurios tryška iš Bažnyčios ir Jėzaus Kristaus širdies.

2. Žvilgsnis į ateitį

Kokį kietą pamokymą ir įspėjimą duoda pastarieji metai! Kad nors būtų suprasti ir naudingi kitoms tautoms! „Erudimini qui gubernatis terram!" — „Pasimokykite, kurie valdote žemę!" Tai karščiausias linkėjimas kiekvieno, kuris tikrai myli žmoniją. Kaip nežmoniško apiplėšimo, kaip begėdiško paniekinimo žmogaus gyvybės ir žmogaus teisių auka žmonija turi tik vienintelį troškimą, ji siekia tik šito vieno: ramaus ir taikaus gyvenimo žmonijai deramoje garbėje ir padoriame darbe.

Todėl jos karščiausias troškimas yra, kad būtų padarytas galas beatodairiškumui, kuriuo karo metais buvo bendrai elgiamasi ir kuriuo buvo išniekinta šeima ir šeimų židiniai, tam beatodairiškumui, kuris šaukia dangaus kerštо ir kuris virto didžiausiu pavojumi ne tiktai religijai ir dorovei, bet ir darniam sugyvenimui, tam nusikaltimui, kuris sukūrė brutalias skurdžių minias nusivylusių ir nusiminusių ir kuris savo vietoje paliko jėgos režimą, ne mažiau žiaurų už tą, kurį buvo siekta nugalėti.

Visos tautos, ypač gi vidutinės ir mažosios, stato reikalavimą, kad jos galėtų laisvai paimti į savo rankas savo likimą. Jos gali pačios visai laisvai nuspręsti visos žmonijos labui sudaryti ir tokias sutartis, kurios suvaržytų jų suverenumo teises. Tačiau kada ir joms teko dalis aukos, kad sugriautų brutališkosios jėgos sistemą, jos turi teisę reikalauti, kad joms nebūtų primesta kita kultūrinė ar politinė sistema, kurią atmeta didžioji tautos dalis.

Jos todėl mano, ir tai teisingai, kad taikos kūrėjų pagrindinis uždavinys yra padaryti galą nusikalstančiam žaidimui su karu ir apsaugoti gyvybines teises bei abipuses pareigas tarp didžiųjų ir mažųjų, tarp galingųjų ir silpnųjų. Savo sąžinės gilumoje tautos jaučia, kad jų vairuotojai praras visokią pagarbą, jeigu jie neleis teisei nugalėti beprotišką apakimą viešpatauti jėga. Naujos taikos organizacijos mintis kyla iš kilniausių ir pa-

doriausių valių — tuo nereikia visai abejoti. Visa žmonija seka su baimingu susirūpinimu šio kilnaus darbo eigą. Koks būtų kartus nusivylimas, jeigu šis darbas nepavyktų, jeigu tiek daug skausmo ir atsižadėjimo metų būtų buvę beprasmiai, jeigu būtų palikta ir toliau triumfuoti ta priespaudos dvasia, nuo kurios pasaulis tikėjosi išsivaduoti visiems laikams! Vargšas pasaulis, apie kurį būtų galima pakartoti Jėzaus žodžius, kad jo paskutinieji dalykai pasidarė blogesni už tuos, iš kurių jis su vargu pasigydė [5]).

Bendroji politinė ir socialinė padėtis išspaudžia Mums iš lūpų šį įspėjimą. Deja, jau ne iš vienos vietos gautomis žiniomis Mes turime apgailėti kunigų nužudymus, kai kurių tautybių piliečių ištrėmimus, ramių piliečių nužudymus be teismo ar iš asmeninio kerštо. Ne mažiau liūdnų žinių ateina iš Slovenijos ir Kroatijos.

Tačiau Mes nenorime netekti drąsos. Paskutinėmis savaitėmis kompetentingų ir atsakingų vyrų pasakytos kalbos leidžia suprasti, kad į tiesos laimėjimą jie žiūri ne tik kaip į politinį laimėjimą, bet daugiau kaip į moralinę pareigą. Todėl iš visos širdies Mes kviečiame Mūsų sūnus ir dukteris visame pasaulyje melstis: kad tai pasiektų visų ausis, kurie Dievuje atpažįsta ir myli tėvą visų, į jo paveikslą ir panašumą sukurtų žmonių — ausis visų tų, kurie žino, kad Kristaus krūtinėje plaka dieviška širdis, gausi pasigailėjimo, gilus ir neišsemiamas šaltinis visokio gėrio ir visokios meilės, visokios ramybės ir visokio sutaikinimo.

Kaip Mes trumpai jau užsiminėme, nuo ginklų paliaubų ligi tikros ir garbingos taikos bei ramybės, išalkusiai žmonijai lieka dar sunkus ir ilgas baimingo laukimo ir nekantravimo kelias. Tačiau tai yra neišvengiama. Taip gal ir geriau. Pirmiau turi nurimti per daug sujaudintų aistrų audra: „Motus praestat componere fluctus" [6]). Yra būtina, kad neapykanta, nepasitikėjimas, perdėtos tautinės rie-

tenos užleistų vietą rimtiems ir išmintingiems sprendimams, taikingų planų įsigalėjimui, nešališkam išsiaiškinimui ir broliškam abipusiam susipratimui.

Kad Šventoji Dvasia, proto Apšvietėja ir gerasis širdžių Valdovas malonėtų išgirsti savo Bažnyčios maldas ir vadovautų sunkiam darbui tų, kurie būdami ištikimi aukštai jų paskirčiai rimtai stengiasi, nepaisydami visų kliūčių ir prieštaravimų, pasiekti visų taip karštai trokštamą tikslą. Tuo tikslu yra taika, tikra taika, verta šio vardo. Taika paremta ir užtikrinta nuoširdumu ir gera valia, teisingumu ir tikrovės supratimu; taika ryžtingo ir garbingo nusiteikimo apvaldyti ir pramatyti ūkines ir socialines aplinkybes, kurios, kaip praeityje yra įvykę, ir ateityje lengvai gali privesti prie ginkluoto konflikto; taika, kuri galėtų būti priimta kiekvienos teisingai nusiteikusios tautos ir nacijos; taika kurią būsimosios kartos galėtų laikyti laimingu vaisiumi nelaimingų laikų; taika, kuri atneštų ilgalaikį sprendimą, pripažįstantį žmogaus garbingumą ir teisingai suprastą laisvę; taika, kuri būtų kaip „Magna Charta", kuri užbaigė tamsią jėgos epochą; taika, kurioje, vadovaujami gailestingojo Dievo, per laikinąsias gėrybės neprarastume amžinosios laimės [7]).

Tačiau pirmiau, negu ši taika virs tikrove, lieka taip pat teisinga, kad milijonai žmonių, ar tai savų namų židiniuose, ar kare, nelaisvėje, ar ištrėmime dar gers karčią taurę. Kad greičiau išvystume tų kančių ir baimės galą, jų troškimų išsipildymą. Ir už juos, už visą žmoniją, kurie su jais ir dėl jų kenčia, kyla Mūsų nuoširdi ir karšta malda į Visagalį.

Tačiau, Garbingieji Broliai, Mūsų dideliam sustiprinimui prisideda mintis, kad esate Mūsų maldų ir Mūsų vilčių dalininkai ir kad visame pasaulyje vyskupai, kunigai ir tikintieji savas maldas sujungia su Mūsų maldomis į tvirtą visos Bažnyčios

maldavimo šauksmą. Kaip Mūsų gilaus dėkingumo ženklą ir kaip Viešpaties begalinio gailestingumo bei jo malonių užtikrinimą, jums visiems, visiems Jūsų saviesiems, visiems, kurie kartu su mumis eina iš vieno ieškant ir siekiant taikos, iš širdies gilumo Mes teikiame Apaštališkąjį palaiminimą.

[1]) Mat. 26, 52.
[2]) Luk. 2, 34.
[3]) Apd. 5, 41.
[4]) Psl. 2, 10.
[5]) plg. Luk. 11, 24—26.
[6]) plg. Aen. I, 135.
[7]) plg. maldą sekmad. po Sekminių.

JO ŠVENTYBĖS P. PIJAUS XII
KALBA, PASAKYTA KATALIKĖMS MOTERIMS 1945 M. SPALIŲ MĖN. 21 DIENĄ [1])

(Moteris socialiniame ir politiniame gyvenime)

Šioje kalboje, pasakytoje Italijos Katalikų Akcijos 500-tams moterų veikėjų, P. Pijus XII kreipėsi į katalikes moteris, kviesdamas jas palaikyti ir stiprinti savo prigimtąjį vertingumą, dalyvauti socialiniame ir politiniame savo krašto gyvenime. Tikrasis žmonos vaidmuo yra šeimos židinyje; jos balsavimo kortelė yra didelės galimybės ginklas, kurio ji privalo pasinaudoti. Ji turi plačią veikimo sritį šiandieniniame politiniame ir socialiniame gyvenime.

*

1. Įžanga.

Jūsų didelis susibūrimas aplink Mus, brangiosios dukros, dabartinėse sąlygose įgauna ypatingą reikšmę, nes jeigu visada Mums yra malonu jus priimti, jus laiminti ir jums duoti Mūsų tėviškus patarimus, tai ypatingai šią svarbią valandą jaučiu reikalo, atitikdamas jūsų didelius prašymus, kalbėti jums šių dienų pagrindinės reikšmės klausimu apie moters pareigas socialiniame ir politiniame gyvenime.

Mes linkėjome Mums panašios progos, nes baimę keliančios dabarties smarkus judėjimas ir, dar daugiau, rūpesčiai dėl netikros ateities iškelia ypatingai svarbų klausimą tiek moteriai, tiek Jėzaus Kristaus bei jo Bažnyčios draugams ir priešams. Pridursime, kad Mums moters klausimas, tiek savo visuma, tiek savo atskirais aspektais, glūdi išlaikyme ir didinime moters vertingumo, kurį ji yra gavusi iš Dievo. Be to, šis klausimas yra svarbus ne tik iš teisinės pusės, bet ir dėl to, kad, turint

galvoje jo sudėtingumą, jis yra neatskiriamai suaugęs su šia problema, kaip šį moters vertingumą išlaikyti ir stiprinti, ypač šiandien, tose aplinkybėse, į kurias Apvaizda mus yra pastačiusi. Kelti šį klausimą kitu būdu, svarstyti jį vienpusiškai vienu kuriuo iš paminėtų atžvilgių, būtų tas pat, kaip jo visai vengti, neduodant niekam kokios nors naudos, o mažiausiai pačiai moteriai. Atskirti šį klausimą nuo Dievo, nuo išmintingiausio Kūrėjo tvarkos, nuo švenčiausios jo valios — reikštų nepažinti paties klausimo esmės, t. y. tikrojo moters vertingumo, kurį ji yra gavusi iš Dievo ir kurį tik Dievuje išlaiko. Suprantama, kad moterų klausimui svarstyti netinka tos sistemos, kurios iš socialinio gyvenimo išskiria Dievą bei jo įstatymus ir tikėjimo nuostatams užleidžia tik labai kuklią vietą privačiame žmogaus gyvenime. Štai dėl ko, nekreipdamas dėmesio į skambius ir tuščius žodžius, kuriais kai kas stengiasi išreikšti feminizmo reikalavimus, jūs esate laimingu būdu susibūrusios ir susivienijusios moterys bei mergaitės, kad atitiktumėte kaip reikiant prigimties reikalavimus ir tikruosius jūsų lyties interesus.

Tai kas gi sudaro šį moters vertingumą, kurį ji gavo iš Dievo? Klauskite žmogaus prigimtį, kurią Dievas yra sukūręs, išaukštinęs ir atpirkęs Jėzaus Kristaus krauju. Vyras ir moteris, kaip asmens ir Dievo vaikai, yra visiškai lygūs, juodu taip pat yra visiškai lygūs žmogaus aukščiausioje tikslo atžvilgiu, kuriuo yra žmogaus amžinas susijungimas su Dievu dangiškoje laimėje. Tai yra nepraeinanti Bažnyčios garbė, kad ji šiai tiesai suteikė laipsnį ir garbę, kurie šiai tiesai priklauso, ir kad išlaisvino moterį iš žeminančios ir jos prigimčiai priešingos vergijos. Tačiau vyras ir moteris savo vertingumą gali išlaikyti ir tobulinti tikrai sekdami ir atskiras savo savybes, ir duodami joms reikštis, kurias vienam ir antram yra suteikusi prigimtis, nesunaikinamas fizines ir dvasines savybes, nes yra neįmanoma taip suardyti prigimties tvarką, kad

prigimtis nesiliaudama nesiektų tą tvarką atstatyti. Šie skirtingi bruožai abi lytis visų akyse skiria tokiu aiškumu, kad tik aklas bukaprotiškumas ar žalinga ir utopiška pažiūra galėtų niekais nuleisti ar nežinoti jų vertės socialinėje santvarkoje. Dar daugiau: abi lytys, dėl jų skirtingų savybių, linksta viena į antrą tuo būdu, kad jų abipusis derinimasis turi įtakos įvairiems žmogaus ir socialinio gyvenimo pasireiškimams.

Mes pasitenkinsime priminti jums tik du ypatingai svarbius pasireiškimus: namų židinį moterystės gyvenime ir laisvą nuo jo atsisakymą, sekant Evangelijos patarimais.

2. Šeimos židinys.

Tikrasis santuokinio gyvenimo vaisius yra ne tik vaikai, kai vedusiems jų Dievas teikia, bet ir materialinės bei dvasinės gėrybės, kurias šeimos gyvenimas teikia žmonai. Kultūra su visomis jos apraiškomis, asmenų ir tautų susibendravimai, pati Bažnyčia, vienu žodžiu — visos tikrosios žmonijos gėrybės patiria šių palaimintų vaisių visur, kur klesti šeimyninis gyvenimas, kur jaunimas pratinasi jį svarstyti, gerbti ir mylėti kaip šventą idealą.

Priešingai, visur, kur, užmiršusios Dievo nustatytą ir numatytą harmoniją, abi lytys nuklysta į pragaištingą individualizmą, visur, kur juodvi savitarpio santykiuose nėra kas kita, kaip egoizmo ir ambicijos objektas, visur, kur abipusiu susitarimu juodvi nebendradarbiauja žmonijos gerovei pagal Dievo ir prigimties planus, visur, kur jaunimas, užmiršdamas atsakingumą, būdamas nerūpestingas bei tuščias savo dvasioje ir elgesyje, morališkai ir fiziškai tampa netinkamas šventajam moterystės gyvenimui, — bendroji žmonių visuomenės gerovė tiek dvasiniame, tiek žemiškame gyvenime smarkiai pažeidžiama, ir pati Dievo Bažnyčia bijo ne dėl savo egzistencijos (nes ji remiasi dieviškais pažadais), bet dėl savo misijos pakankamų vaisių žmonių tarpe.

3. Laisvas atsisakymas nuo vedybų sekant Evangelijos patarimais.

Bet štai, jau beveik dvidešimt šimtmečių, kai visų generacijų tūkstančiai geriausių vyrų ir moterų laisvai atsižada sukurti nuosavą šeimą ir šventųjų moterystės gyvenimo pareigų bei teisių, norėdami pasekti Jėzaus Kristaus patarimais. Ar tai kartais nepastato į pavojų bendrosios žmonijos ir Bažnyčios gerovės? Visai priešingai: šitos kilnios sielos pripažįsta dviejų lyčių susijungimą per bendrąją santuoką, bet jeigu jos pasitraukia nuo įprastinio gyvenimo, iš prigimto kelio, tai jos anaiptol jo neapleidžia, bet pasišvenčia žmonijos tarnybai, visiškai pamiršdamos pačios save ir savo asmeninius reikalus, ir išvysto nepalyginti platesnį, visuotinį ir unviversalinį veiklumą.

Stebėkite šiuos vyrus ir moteris: žiūrėkite į juos, pasišventusius maldai ir atgailai, atsidavusius jaunimo ir bemokslių švietimui bei auklėjimui, pasilenkusius ant sergančiųjų ir mirštančiųjų lovų, atvertomis širdimis kiekvienam vargui ir kiekvienai silpnybei, kad vėl pagydytų, sustiprintų, palengvintų, pašvęstų.

4. Krikščioniškasis jaunimas, kuris be savo noro lieka nevedęs.

Kai galvojama apie mergaites ir moteris, kurios savo noru atsisako vedybų, kad pasišvęstų aukštesniam maldos, pasiaukojimo ir gailestingumo gyvenimui, iš lūpų išsiveržia šviesus žodis: p a š a u k i m a s. Tai yra vienintelis žodis, kuris savyje slepia tokią kilnią prasmę. Šitas pašaukimas, šitas pilnas meilės kvietimas pasigirsta įvairiausiais būdais, kaip yra be galo įvairios dieviškojo balso moduliacijos, kvietimai, kuriems nepajėgi atsispirti, įkvėpimai, kurie taip maloniai jus žadina. Tuo tarpu jauna krikščionė, kuri be savo noro lieka neištekėjusi, bet tvirtai tikinti dangiškojo Tėvo Apvaizda, atpažįsta nepastovaus gyvenimo sūkuryje Viešpaties balsą: „Mokytojas yra čia ir tave šaukia" [2]). Ji atsiliepia: ji atsižada paauguolystės ir jaunystės saldaus sapno — turėti ištikimą draugą gyvenime ir sukurti šeimą. Ir, negalėdama ištekėti, ji pamato savo pašaukimą ir sunkiai, bet atsidavusia širdimi

visiškai pasišvenčia įvairiems gailestingumo darbams.

Ir vienoje, ir antroje būklėje (pašaukime) moters funkciją aiškiai apsprendžia jos lyties susidomėjimo objektai, gabumai ir atskiros savybės. Ji bendradarbiauja su vyru, tačiau jai deramu būdu, pagal jos prigimties polinkius. O gi moters funkcija, jos gyvenimo esminis bruožas, jos įgimtasis likimas — tai motinystė. Moteris yra paskirta būti motina: motina fizine šio žodžio prasme arba dvasine ir kilnesne prasme, bet nemažiau realia. Šiam tikslui Kūrėjas paruošė ypatingą moters esmę: jos organizmą, ypač jos dvasią, o labiausiai jos gilų jautrumą. 5. Motinystė — natūrali moters funkcija.

Štai dėl ko tikra prasme motina gali traktuoti arba pilnai suprasti visas žmogaus gyvenimo problemas šeimos požiūriu. Štai dėl ko švelnusis jos vertingumo pajautimas pažadina jos nerimą kiekvieną kartą, kai socialinė arba politinė santvarka gresia pakenkti jos motiniškai misijai ir šeimos gerovei.

Deja, tokios yra šiandien socialinės ir politinės sąlygos, ir jos galėtų būti dar žalingesnės šeimos židinio šventumui ir tuo pačiu moters garbei. Jūsų valanda išmušė, katalikės moterys ir mergaitės. Jūs esate būtinos viešajam gyvenimui.

Nepaneigiamas faktas, kad jau seniai viešieji įvykiai pakrypo šeimos ir moters atžvilgiu neigiama kryptimi ir kad įvairūs politiniai sąjūdžiai kreipiasi į moterį, kad ją laimėtų savo reikalui. Kai kurios totalitarinės sistemos siūlo jai gražiausių pažadų: lygias teises su vyru; nėščių ir gimdyvių moterų globą, virtuves ir kitus viešuosius patarnavimus, kurie ją atpalaiduotų nuo namų rūpesčių naštos, nakvynės namus ir kitas institucijas, valstybės bei savivaldybių išlaikomas ir administruojamas, kurios ją atleidžia nuo motinos pareigų jos pačios vaikams; dovanai mokyklas, pagalbą susirgus... Negalima paneigti, kad šios socialinės priemonės, jeigu tik tinkamai naudojamos, atneša ir 6. Nepalankios šeimos šventumui ir moters garbei socialinės bei politinės sąlygos.

gerų vaisių. Dar daugiau: Mes patys kita proga esame pažymėję, kad už tą patį darbą moteriai priklauso tokis pat atlyginimas, kaip ir vyrui. Nežiūrint to, esminis klausimo punktas ir toliau pasilieka tas pat: „argi moters padėtis pagerėjo?"

Teisių sulyginimas su vyru jai pakenkė dviem atžvilgiais: ji priversta išeiti iš namų į darbą ir sutikti, kad jos darbas savo ilgiu ir kokybe būtų lygus vyro darbui. Pamirštas tikrasis moters vertingumas ir normalusis jos teisių pagrindas, t. y. tikrasis jos moteriškumo charakteris ir glaudus abiejų lyčių derinimasis. Iš akių prarastas Kūrėjo nustatytas tikslas žmonių visuomenės ir ypač šeimos gerovės atžvilgiu. Padarytose moteriai nuolaidose visai lengva įžvelgti labiau totalitarinės valstybės, kuriai viskas turi pasiduoti, ekonominio ir materialinės gerovės protegavimą, negu pagarbą moteriai ir jos misijai.

Kita vertus, ar gali moteris kartais tikėtis sau tikros gerovės iš nevaržomo kapitalistinio režimo? Mes nemanome dabar kalbėti jums apie ekonominius ir socialinius padarinius, kurie iš jo išplaukia. Jūs tai gerai pažįstate ir pačios nešate jų naštą, būtent: nepaprastas žmonių susikimšimas miestuose, didžiųjų įmonių progresyvinis ir gresiąs perpildymu augimas, sunki ir netikra būklė kitų pramonės šakų, ypač amatų, ir dar daugiau keliąs nerimą žemės ūkio nedarbas. Kaip galima greičiau sugrąžinti garbę, privalomą moters ir motinos misijai šeimos židinyje, — štai šūkis, kuris kyla iš visų pusių, štai aliarmo šauksmas, tartum pasaulis su išgąsčiu pastebėjo tikruosius materialinės techninės pažangos vaisius, kuriais kitąsyk jis taip didžiavosi.

7. Liūdnos pasekmės dėl motinos nebuvimo šeimos židinyje.

Štai motina, kuri, norėdama papildyti vyro uždarbį, išeina dirbti į fabriką ir palieka apleistus namus. Šie, gal jau ir taip gana kuklūs ir ankšti, darosi dar menkesni — dėl priežiūros stokos. Šeimos nariai kiekvienas kas sau dirba įvairiuose miesto kampuose ir įvairiomis valandomis; jie beveik nesusitinka nei kartu pavalgyti, nei po dienos darbų

kartu pailsėti, dar mažiau — bendrai maldai. Kas tuomet pasilieka iš šeimyninio gyvenimo? Kuo šitoks gyvenimas gali patraukti vaikus?

Prie šių motinos nebuvimo šeimos židinyje apgailėtinų pasekmių prisijungia dar liūdnesnė kita pasekmė: čia turime galvoje mergaitės auklėjimą ir jos paruošimą gyvenimo tikrovei. Įpratusi matyti savo motiną visuomet už namų ir pačius namus taip liūdnai apleistus, ji nepajėgs juose rasti nė mažiausio jaukumo; ji neįgaus jokio pamėgimo varginančiai namų ruošai; ji nesupras jos kilnumo ir grožio, ji niekad netrokš kad nors, kaip žmona ir motina, tai ruošai atsidėti. Tai tinka visiems socialiniams sluogsniams, visoms gyvenimo sąlygoms. Supasaulėjusios moters duktė, kuri mato visą namų tvarką pavestą svetimoms rankoms ir savo motiną, leidžiančią laiką tuštiems užsiėmimams bei pramogoms, paseks motinos pavyzdžiu ir kiek galėdama greičiau stengsis atsipalaiduoti nuo namų gyvenimo vaizdų. Ar galimas daiktas, kad vieną dieną jai ateitų į galvą mintis tapti tikra namų ponia (domina), t. y. namų valdytoja laimingoje, klestinčioje ir garbingoje šeimoje?

Dėl darbo klasės tenka pasakyti, kad moteris, priversta kiekvieną dieną užsidirbti sau duoną, jeigu tik giliau pagalvotų, prieitų išvadą, kad pati dirbdama namuose daugiau galėtų sutaupyti, negu uždirbti dirbdama ne namuose. Mergaitė, kuri eina dirbti už namų, į fabriką, į įstaigą ar į biurą, judrios aplinkos apsvaiginama, apgaulingos prabangos apakinama, alksta neaiškių malonumų, kurie ją išblaško, bet nepasotina ir neduoda ramybės. Pasilinksminimų salėse, kurios knibždėte knibžda įvairiausiais žmonėmis, norinčiais įtraukti jaunimą į partinę propagandą ar šiaip jį gadinančiais, mergaitė, niekinanti sveikus principus, kaip galėtų liautis žiūrėti į kuklią savo šeimos pastogę, kaip į nesvetingus namus, dar liūdnesnius, negu kad iš tikrųjų jie yra. Kad ji būtų patenkinta, ji turėtų ieškoti pagalbos vidinio ir moralinio gyvenimo rim-

tyje, religinio auklėjimo drausmingume ir antprigimtiniame ideale. Bet kokį gi religinį auklėjimą ji galėjo gauti tokiose gyvenmo salygose?

Ir tai dar ne viskas. Kai metams bėgant jos motina, be laiko pasenusi, išsieikvojusi ir palūžusi nuo varginančio ir jos jėgas prašokančio blaškymosi, nuo ašarų ir nuo susikrimtimo, mato savo dukterį vėlai grįžtančią į namus, ji neranda joje sau pagalbos ir paramos ir turi pati atlikti visus tarnaitės darbus akivaizdoje dukters, nesugebančios ir nepatyrusios namų ruošos darbuose. Tėvo likimas ne geresnis, kai atėjus senatvei negalavimai, ligos ar darbo stoka jį privers būti priklausomu nuo geros ar blogos savo vaikų valios. Taip ir sugriaunamas šventas tėvo ir motinos autoritetas.

8. Motinos pareiga dalyvauti šios dienos viešajame gyvenime.

Taigi, ar padarysime išvadą, kad jūs, katalikės moterys ir mergaitės, privalote pasirodyti atsparios judėjimui, kuris, norite ar nenorite, jus įtraukia į patį socialinio ir politinio gyvenimo sūkurį? Taip, iš tikrųjų, akivaizdoje įvairių teorijų ir metodų, kurie atitraukia moterį nuo jos tikrojo pašaukimo, viliodami neaprėžtos emancipacijos miražu, kuris iš tikro yra tik beviltis vargas ir išplėšia iš jos asmens ir motinos garbę, Mes esame išgirdę pilną išgąsčio šauksmą, reikalaujantį sugrąžinti moteriai jos privilegijuotą vietą šeimos židinyje.

Motina iš tikro dažnai būna priversta dirbti už namų ne vien dėl skelbiamos emancipacijos, bet ne retai ir dėl būtino reikalo uždirbti kasdieninę duoną. Todėl beprasmis būtų reikalavimas grąžinti ją į šeimos židinį, kol nepasikeis gyvenimo sąlygos, ją ne kartą verčiančios išeiti iš namų. Ir čia išeina aikštėn pirmasis aspektas jūsų misijos socialiniame ir politiniame gyvenime, kuris prieš jus atsiskleidžia. Jūsų įžengimas į šį gyvenimą įvyko staigiai dėl socialinio rūgimo, kurio liudininkais Mes esame. Jūs esate pašauktos jame dalyvauti. Argi jūs paliksite monopolį socialinės organizacijos, kurios pagrindinis elementas yra šeima, šeimos židinio ardytojams arba to ardymo bendrinin-

kams? Šeimos ir žmonių bendruomenės likimas yra pavojuje: tai visa yra jūsų rankose. Todėl kiekviena moteris be išimties, įsidėmėkite tai gerai, turi pareigą, griežtą sąžinės pareigą, ne pasilikti nuošaliai, bet įsijungti į veikimą visomis formomis ir būdais, kurie atitinka kiekvienos jūsų sąlygas. Šitokio veikimo tikslas — sulaikyti sroves, kurios gresia šeimos židiniui, kovoti su doktrinomis, kurios ardo šeimos pagrindus, ruošti, rikiuoti ir lenkti į gerą šeimos atstatymą.

Prie šio motyvo, kuris skatina katalikę moterį užsiangažuoti plačiai šiandien atsivėrusiame jos veikimo bare, tenka pridėti dar antrą, būtent: moters vertingumo motyvą. Ji privalo bendradarbiauti kartu su vyru žmonijos gerovei, išeidama iš fakto, kad savo vertingumu ji yra su vyru lygi. Abu turi teisę ir pareigą dirbti bendram visuomenės ir tėvynės labui. Bet yra aišku, kad vyras pagal savo charakterį jaučiasi esąs palinkęs ir traukiamas išorinių, viešųjų reikalų, tuo tarpu moteris, bendrai kalbant, pasižymi didesniu įžvelgimu ir švelnesniu sugebėjimu suprasti ir išspręsti jautriausias namų ir šeimos problemas, sudarančias viso socialinio gyvenimo pagrindą. Tai, be abejo, nekliudo, kad kai kurios iš jų parodo didelį sugebėjimą bet kurioje viešojo veikimo srityje.

Kai šitai sakoma, tai reikia galvoti ne tiek apie skirtingą vyro ir moters kompetentingumą, kiek apie skirtingą galvojimo būdą ir iš to išeinančias praktiškas išvadas. Imkime, pvz., civilines teises; šiandien jos yra lygios vyrui ir moteriai, bet jos vykdomos su tokiais skirtumais ir įtakomis, kad vyras ir moteris papildo vienas antrą. Moteriai būdingi jautrumas ir švelnumas, kurie galėtų ją palenkti jos įspūdžiams ir statyti ją į pavojų, kenkiantį jos tikslų aiškumui ir jų siekimui bei tolimesnių išvadų numatymui, iš kitos pusės tai yra vertinga pagalba pastebėti ir įžvelgti šeimos bei religijos reikalavimus, siekimus bei pavojus.

9. Plati moters veikimo sritis dabartiniam pilietiniame ir politiniame gyvenime.

Moters veikimas didele dalimi pasireiškia namų gyvenimo darbuose ir užsiėmimuose, kurie daugiau ir geriau, negu pradžioje būtų galima manyti, patarnauja tikriesiems socialinės bendruomenės interesams. Bet šie interesai reikalauja viso moterų legiono, kurios, turėdamos daugiau laiko, galėtų čia visiškai pasišvęsti. Kita vertus, kurios galėtų būti tos moterys, jeigu ne specialiai — Mes norime sakyti išimtinai — tos, apie kurias čia jau kalbėjome, tos, kurioms vadovaujančios gyvenimo aplinkybės padiktavo ši paslaptingą pašaukimą, šios, kurias įvykiai pastūmėjo į vienatvę, jų neapskaičiuotą ir nenumatytą, rodos ją lyg pasmerkę nenaudingam, egoistiniam ir be orientacijos gyvenimui. Ir štai, jų uždavinys šiandien pasireiškia labai plačiai, panaudojant visą jų energiją ligi to laipsnio, kad mažas kitų moterų skaičius, besirūpinančių šeimos reikalais ir savų vaikų auklėjimu ar surištų šventais įžadais, galėtų įvykdyti panašų uždavinį.

Iki šiol kai kurios iš šių moterų su uolumu, dažnai labai žymiu, atsidėdavo parapijos darbams. Kitos su daug platesniu akiračiu pasišvęsdavo didelės svarbos socialiniams ir moraliniams gailestingumo darbams. Jų skaičius dėl karo ir jo sukeltų vargų žymiai padidėjo. Daug darbingų vyrų žuvo žiauriame kare. Kiti grįžo invalidai. Didelis mergaičių skaičius veltui tikėsis, kad galės ištekėti, sukurti naują gyvenimą. Bet tuo pačiu laiku nauji reikalavimai, iškilę įėjus moteriai į politinį ir pilietinį gyvenimą, išeina viešumon ir šaukiasi moters pagalbos. Kas gi čia, ar keistas ir atsitiktinis sutapimas, ar šiame reiškinyje veikia Dievo Apvaizdos tvarka?

Kiekvienu atveju atsiranda tokia plati veikimo dirva, kuri atskleidžia prieš moterį, kad toji dirva, žiūrint kiekvienos moters gabumų ir charakterio, gali būti arba intelektualinė, ar labiau praktinė. Studijuoti ir sąmonintis, kokia yra moters vieta ir veikimo sritis visuomenėje, kokios yra jos teisės ir pareigos; tapti savo seserų auklėtoja ir vadove,

paskleisti idėjas, išsklaidyti prietaringus šūkius, įnešti aiškumo painiavose, aiškinti Bažnyčios mokslą, kad būtų sėkmingiau naikinamos klaidos, iliuzijos ir melas, tuo sėkmingiau niekais paverčiant katalikiškosios dogmos ir moralės priešo taktika, — visa tai yra didžiulis ir šaukte šaukiąs darbas, be kurio ir karščiausias apaštalavimo troškimas duos tik menkučių vaisių. Tačiau yra reikalingas ir tiesioginis veikimas, jeigu norime, kad sveikos tiesos ir tvirti įsitikinimai nepaliktų platoniški arba atneštų tik labai menkų praktiškų vaisių.

Šis tiesioginis dalyvavimas, šis vaisingas bendradarbiavimas socialiniame ir politiniame veikime nė kiek nekeičia moteriai būdingo veikimo charakterio. Bendradarbiaudama su vyru pilietinių įstaigų srityje, ji atsidės daugiausia klausimam, kurie reikalauja daugiau takto, švelnumo, motiniško instinkto, o ne administracinio griežtumo. Kas gali geriau už ją suprasti, ko reikalauja moters vertingumas, mergaitės garbė ir kilnumas, vaiko auklėjimas ir globa? O kiek šie dalykai sukelia problemų, reikalaujančių valdžios ir įstatymų leidėjo įsikišimo? Tuo tarpu, pvz., tik viena moteris pajėgs apvaldyti palaidumą savo gerumu be žalos savo veiklumui. Tik ji suras kelią, kuris išlaisvins nuo pažeminimo, tik ji galės auklėti morališkai puolusį jaunimą pagal garbės ir religinių bei pilietinių vertybių reikalavimus. Tik ji galės padaryti vaisingą globojimo veiklą ir atstatyti moralinį lygį išėjusių iš kalėjimo ir nupuolusių mergaičių tarpe. Tik jos širdyje nuaidės motinų klyksmas, iš kurių totalitarinė valstybė, visvien, kuriuo vardu ji vadintųsi, nori išplėšti vaikų auklėjimą.

10. Kelios mintys pabaigai:

Mes čia palietėme moters pareigų programą, kurios praktinis objektas yra dvejopas: paruošimas bei formavimas socialiniam — politiniam gyvenimui ir šio socialinio bei politinio gyvenimo aktingumo išvystymas privačioje ir viešoje srityje.

a) dėl moters paruošimo ir formavimo socialiniam ir politiniam gyvenimui,

Aišku, kad taip suprastas moters veikimas be pasiruošimo nesusikuria. Motinos instinktas joje yra žmogaus instinktas, prigimties nenustatytas iki paskutiniųjų jo pritaikymo detalių; jis yra vadovaujamas laisvos valios, o pastaroji savo ruožtu remiasi protu. Iš jo kyla to instinkto moralinė vertė ir kilnumas, bet, kita vertus, ir jo netobulumas, kuris turi būti papildomas ir išperkamas auklėjimu. Mergaitės moteriškasis auklėjimas, labai dažnai ir moters, yra būtina jų paruošimo ir formavimo sąlyga jų gyvenimui, atitinkančiam jų vertingumą.

Žinoma, būtų idealiau, kad šis auklėjimas galėtų vykti nuo vaiko dienų ir krikščioniškoje šeimos židinio atmosferoje, motinos įtakoje. Deja, taip ne visuomet yra ir ne visuomet gali būti. Nepaisant to, nors ir dalimi galima šią spragą papildyti; toms mergaitėms, kurios yra priverstos dirbti už namų, duodant darbą, per kurį jos pasiruoštų ir įsitrauktų į tą gyvenimą, kuriam jos yra skirtos. Čia yra vienas iš tikslų, kurių siekia namų ruošos mokyklos, turinčios tikslą paruošti šių dienų mergaites būsimomis žmonomis ir motinomis. Panašios įstaigos nusipelno daug pagyrimo ir padrąsinimo. Jos sudaro vieną iš progų pasireikšti ir sklisti jūsų jausmams ir motiniškam uolumui, ir tai yra viena iš puikiausių progų, nes gėris, kurį jūs skleidžiate, spinduliuoja be galo.

Ką ir kalbėti apie galimybes kitokių veikimo pasireiškimų, kuriomis jūs einate į pagalbą šeimos motinoms tiek jų intelektualiniame ir religiniame formavime, tiek ir skausmingose jų gyvenimo sąlygose.

b) dėl praktinio moters socialinio ir politinio gyvenimo realizavimo.

Tačiau jūsų socialinė ir politinė veikla daug priklauso nuo valstybės įstatymų ir savivaldybių administracijos. Štai dėl ko rinkimų kortelė katalikės moters rankose yra svarbi priemonė atlikti griežtai jos sąžinės pareigai, ypač dabartiniu metu.

Iš tikrųjų, valstybės ir politikos griežta pareiga aprūpinti įvairių socialinių klasių šeimas būtinomis egzistencijos ir klestėjimo sąlygomis ekono-

miniu, juridiniu ir moraliniu atžvilgiu. Tuo būdu šeima bus gyvybinis narvelis žmonėms, kurie padoriai siekia savo žemiškosios ir amžinosios gerovės. Tikra moteris visa tai puikiausiai supranta. Viena, ko ji nesupranta: kad politinėmis priemonėmis viena klasė siektų pavergti kitas; ji nesupranta vis labiau įsigalinčių ekonominio ir socialinio dominavimo užmačių, nepaisant kuriais sumetimais tokie norai būtų teisinami. Ji puikiai žino, kad šitokia politika atidaro vartus užpuolikų gaujoms, arba aiškiam politiniam karui, nepaprastai sunkiai ginklavimosi naštai ir nuolatiniam karo pavojui. Ji žino iš patyrimo, kad šitokia politika, kokia ji bebūtų, galutine sąskaita išeina šeimos nenaudai, nes šeima tokią politiką turi apmokėti brangia savo turtų ir kraujo kaina.

Štai dėl ko nė viena protinga moteris nepritaria klasių kovos ir karo politikai. Jos žingsniai į rinkimų urną yra taikos žingsniai. Ir dėl to moteris, turėdama galvoje savo šeimos interesus ir gerovę, visuomet eis savu keliu ir neatiduos savo balso nė už vieną tendenciją, iš kur ji beateitų, kuri norėtų paaukoti godžiam valdymo egoizmui tautos vidinę ir išorinę taiką.

Taigi drąsos, katalikės moterys ir mergaitės! Dirbkite be atvangos, nenusimindamos dėl sunkumų ir kliūčių, kurių pasitaiko! Gyvuokite Kristaus Karaliaus vėliavos šešėlyje ir garbingosios Motinos, motinų Karalienės, šeimos židinio ir visuomenės atgaivintojos globoje!

Tenužengia ant jūsų gausios Dievo malonės, kurių vardan, su visu Mūsų tėviškosios širdies meilingumu, Mes jums teikiame Apaštališkąjį palaiminimą.

[1]) Pastaba. Šis vertimas nėra iš originalaus italų kalbos teksto, todėl ir jo tikslumas detalėse gal nėra visiškai tikslus.

[2]) Jon. 11, 2.

JO ŠVENTYBĖS P. PIJAUS XII

KALBA, PASAKYTA KALĖDŲ VIGILIJOJE 1947 M.

(Apie rimtą pokarinę šių laikų padėtį)

1. Momento rimtumas temdo švenčių nuotaiką.

Kristaus Gimimo šventė ir jau visai nebetolimi Naujieji Metai artėja su įspėjančiais ir ateitį nurodančiais ženklais.

Tradiciniai linkėjimai, kuriais šia proga pasikeičiama ir kurie kartu su smilkalų dūmais bei malda kyla į dangų, negali ir nesiekia, nežiūrint gilios ir nuoširdžios meilės, kuri juos diktuoja, išleisti iš akių dabarties sąlygų, į kurias yra patekusi Europa ir visas pasaulis, besikeičiant jų likimui. Dabartinio momento svarba yra neabejotina, o jo tolimesnė eiga ir plėtojimasis į gera ar į bloga neapskaičiuojamas ir pasėkos nenumatomos.

Kai Mes pereitais metais ta pačia proga kreipėmės Mūsų kalėdine kalba į visus gerus katalikus ir tuo pačiu laiku į visus geros valios ir gerų siekimų žmones, kam būtų užtekę drąsos pranašauti nuo karo nuvargusiai ir taikos trokštančiai žmonijai tai, kas šiandien yra kieta ir nepaneigiama realybė?

Daug širdžių kurčios Kalėdų varpams.

Kalėdų varpai, kaip ir visados, skamba šventei, bet daug užsidariusių, apkurtusių ir sudrumstų širdžių jų nebeklauso; jie skamba kaip tyruose, kur joks aidas neatsiliepia.

Praėjus vos dviem pokariniams, pilniems vargo ir kentėjimų, pilniems apsivylimų ir neturto metams, kiekvienas, kurs turi akis matyti ir ausis girdėti, turi sutikti su ta skaudžia ir žeminančia tikrove: Europa ir visas pasaulis šiandien yra toliau negu kada nors nuo tikrosios taikos, nuo pilno ir visiško pagijimo iš jų blogybių, nuo naujos ir pastovios tvarkos santaikoje, lygybėje ir teisybėje.

Nihilizmo ir nesantaikos šalininkai, su visu būriu savanaudžių, kuriuos jie paskui save traukia, džiūgauja galvodami ar įsivaizduodami, kad jų valanda jau netoli. 3. Nihilizmo viltys.

Taikos draugams ir pastovaus tautų sugyvenimo darbuotojams baimė spaudžia širdį matant bedugnę tarp moralinio bei socialinio Betliejuje pasigirdusios Gerosios Naujienos aukštumo ir nuo Kristaus nutolusio pasaulio skurdo. 4. Geravalių žmonių baimė.

Tačiau tikri krikščionys, kuriems „sentire cum Ecclesia" — jausti su Bažnyčia — yra visas jų gyvenimas, šviesa ir turtas, geriau kaip kas nors kitas žino ir supranta vertę ir prasmę mūsų epochos, kurioje Kristaus priešas, deja, turi didelę sielų piūtį, bet kurioje taip pat daug gerųjų pasidaro dar geresni; kurioje kilniaširdžiai iškyla iki pergalinčio heroizmo viršūnių, bet taip pat daugelis drungnųjų ir bailių, viešosios nuomonės vergų, aukos bijančių, nusmunka į vidutiniškumą, išsigimsta į tuštuolius, panašius į tuos, „kurie nebuvo nei maištininkai, nei Dievui ištikimi, o tik savanaudžiai" [1]).

Jei titaniškoje dviejų priešingų dvasių kovoje dėl pasaulio pakanka neapykantos aplink blogio dvasią surinkti tiems žmonėms, kurie siekia atskirti vienus nuo kitų, argi meilė neturėtų būti pajėgi sujungti į vieną didelę, pasaulinę draugiją visus tuos, kuriuos pažiūrų aukštumas, jausmų kilnumas ir vargų bendrumas jungia daug stipresniais ir glaudesniais ryšiais, kaip kad skirtingumai ar nesutarimai, kurie juos galėtų skirti? 5. Geros valios žmonės visi turi jungtis į kovą prieš pikta.

Milijonams žmonių pasiruošiusių prisijungti prie šios pasaulinės sąjungos, kurios pagrindinis įstatymas yra Betliejaus Naujiena, kurios nematomasis Vadas yra prakartėlėje pasirodęs Taikos Karalius, Mes taikome šiuos karštus paraginimo bei įspėjimo žodžius.

I

Ženklas, kuriuo savo kaktoje yra pažymėtas mūsų laikotarpis ir kuris yra suskilimo bei smukimo 6. Mūsų laiko ženklas — melas.

priežastis, yra vis labiau aiškėjantis linkimas į netiesumą. Tai ne vien tik atsitiktinis teisingumo trūkumas, ne vien tik paprastas išsisukinėjimas iš keblios padėties, netikėtų sunkenybių ar nenumatytų kliūčių momentais. Ne! Dabar mes matome išvęstą į mokslo sistemą, į tam tikrą strategiją, kurioje melas, žodžių ir veiksmų veidmainingumas, apgaulė, pasidarė klasiški, kai kurių meistriškai ir su išdidumu vartojami, puolamieji ginklai. Jie mano, kad užmiršimas bet kokio moralinio jausmo yra būtina moderniškosios technikos dalis viešąją opiniją formuojant ir ją savo politikai palenkiant. Jie yra pasiryžę bet kokia kaina siekti pergalės interesų, nuomonių ir valdžių kovoje.

7. Veidmainingas melas siekia suvedžioti mažai išmanančius.

Mes nesiimsime čia išskaičiuoti atskiras viešame gyvenime šito „netiesumo" sukeltas katastrofas, tačiau Mes turime pareigą atverti akis viso pasaulio katalikams ir visiems į Kristų bei dangiškąjį Tėvą tikintiems, nurodant pavojus, kuriuos neša šis netiesumo įsigalėjimas Bažnyčiai ir net bendrai žmogiškajam paveldėjimui, kuris per du tūkstančius metų sudarė tautoms jų dvasinio gyvenimo esmę ir jų tikrą didingumą.

Kaip Erodas, trokšdamas nužudyti Betliejaus Kūdikį, pridengė savo sumanymą pamaldumo kauke ir tiesios širdies Išminčius stengėsi padaryti nesąmoningais šnipais, taip dabar modernieji jo sekėjai daro viską, kad nuo žmonių paslėptų savo tikrus planus ir padarytų juos nesąmoningais įrankiais savo tikslams.

Bet vieną dieną pasiekę valdžios ir pajutę savo rankose jau stipriai laikomas jos vadžias, jie pamažu nusimeta šydus ir palaipsniui pereina nuo paneigimo žmogaus didybės ir laisvės iki bet kokios sveikos bei nepriklausomos religinės veiklos naikinimo.

Mes tad klausiame visus garbingus žmones: kaip gali pagyti žmonija, kaip gali pakilti iš dabarties klaidų ir sumišimo „nauja tvarka", verta to vardo, jei ribos tarp draugo ir priešo, tarp „taip" ir „ne",

tarp tikėjimo ir netikėjimo yra panaikintos ir iškreiptos.

Bažnyčia visada kupina meilės ir gerumo paklydusiems žmonėms, tačiau ištikima žodžiams savo dieviškojo Steigėjo, kuris pasakė: „Kas nėra su manim, tas yra prieš mane" [2]), ji negali atsisakyti savo pareigos atidengti klaidas, nuplėšti kaukes „melo fabrikatoriams" [3]), kurie ateina kaip vilkai avinėlio kailyje [4]), kaip pranašai ir naujo gyvenimo kūrėjai ir įspėti tikinčiuosius, kad nesileistų iškreipiami iš tikro kelio ir apgaunami melagingais pažadais.

8. Melui reikia nuplėšti jį slepiančią kaukę.

Mūsų pozicija tarp dviejų kovojančių pusių yra visada laisva nuo bet kokių šališkų prielankumų, nuo bet kokio nelygaus vertinimo tautų ar tautinių grupių, taip kaip ir iš viso jai yra svetimi bet kokie laikinosios tvarkos apskaičiavimai. Būti su Kristumi ar prieš Kristų — tai yra vienintelis klausimas.

Jūs gerai suprantate, kaip kartais yra skaudu matyti Mums priešingą propagandą; iškreipiant Mūsų mintis, Mūsų žodžius, kiršinant sielas, trukdant taikų idėjų pasikeitimą, kasant vis gilesnę bedugnę, skiriančią Mus nuo daugybės sielų, tuo pačiu dieviškojo Išganytojo Krauju ir ta pačia meile atpirktų. Už viso to visada slepiasi tas pat įprastas ir šaltai praktikuojamas dviveidiškumas, kaip geriausias ginklas, prieš tiesą ir teisingumą, kliudant suartėti, susitarti ir gyventi taikoje.

Neišvengiama tokios dalykų eigos išdava yra žmonijos suskilimas į galingas ir priešingas grupes, kurių svarbiausias gyvenimo bei veikimo įstatymas yra visiškas ir nepergalimas nepasitikėjimas ir iš to tragiškos nesąmonės — mūsų laikų prakeikimas.

Kiekviena iš priešingų pusių mano, kad nepasitikėti kita puse įpareigoja paprasčiausias saugumo reikalavimas. Tuo pačiu iškyla baisi, neperžengiama siena, kliudanti bet kokias pastangas sukrėstai žmonijai grąžinti tikrą taiką.

Argi nebuvome priversti dar paskutinėmis savaitėmis apčiuopiamai įsitikinti šio abipusio nepasitikėjimo buvimu, matydami taip svarbią Didžiųjų Galybių Konferenciją baigiantis be tikros ir galutinės pažangos taikos kelyje, kurios taip visi su išsiilgimu laukė?

Išeiti iš šios keblios padėties, į kurią pasaulį įstūmė netiesumo garbinimas, yra tik vienas kelias: grįžti į tiesumo bei teisingumo dvasią ir praktiką.

Niekas šiandieną — visviena kokiam politinei ar socialinei pakraipai ar partijai jis bepriklausytų, kas nori pravesti savo nuomonę ar veiklą tautų dabarties ar ateities sprendime, neturi teisės savo veido pridengti kauke, stengtis pasirodyti toks, koks nėra, griebtis melo taktikos, prievartos, grasinimų, priešinantis ar trukdant bet kokių kraštų garbingiems piliečiams naudotis jiems priderančia, teisinga laisve ir jų pilietinėmis teisėmis.

9. Tik tiesa — kelias į susipratimą.

Todėl, brangūs sūnūs ir dukros, Mes kreipiamės į jus: rytoj švęsime gimimo šventę to, iš kurio lūpų kadaise išėjo šūkis: „Veritas liberavit vos" — tiesa padarys jus laisvus [5]). Tiesa (tai yra, jo mokslas) padarys jus laisvus. Niekada tas šūkis neaidėjo taip galingai, kaip šiandieną, kai pasaulis alksta taikos ir jaučia slegiant melo naštą.

Ir Tam, kuris įsikūnijo, kad būtų visiems „kelias, tiesa ir gyvenimas", atsako karšta visos Krikščionybės malda, kad tiesa vėl rastų kelią į tautų valdytojus, kurių vienas „taip" ar „ne" gali nulemti pasaulio likimą, ir kad iš tikrųjų žemėje sužibėtų ne koks nors apgaulingas miražas, bet tikra Betliejaus taikos žvaigždė.

II

10. Negarbingi keliai į tariamąją taiką.

Tie, kurie būtinai norėjo laimėti karą, buvo pasiruošę sudėti bet kokią, net savo gyvybės auką; užtat kas nuoširdžiai nori laimėti taiką, turi būti pasiruošęs ne mažiau dėti didžiadvasiškų aukų, nes sukrėstai ir apkartintai žmonijai nieko nėra ver-

tesnio, kaip atsisakyti priespaudos ir nesutaikinamo pykčio.

Neteisingumas ir žiaurumas tų, kurie uždegė antrąjį pasaulinį karą, sukėlė teisingo pasipiktinimo bangas, bet, deja, tuo pačiu laiku subrandino daigus instinktyvaus palinkimo į kerštą.

Sveikesnioji žmonijos dalis — taip pat ir labiau įsivėlusiose į konfliktą tautose— vienu balsu smerkė prasižengimus ir žiaurumus, kuriuos kritusi į moralinį nihilizmą politika ne tik praktikavo kare, bet net drįso teoriškai pateisinti. Vėliau aikštėn iškilę faktai ir dokumentai galėjo tik patvirtinti, kad šios politikos autoriai ir vykdytojai yra pirmieji kaltininkai to vargo, kurį šiandien kenčia pasaulis.

Pokariniai žmonės būtų galėję lengvai pastatyti prieš tą nusmukimą savo aukštą moralę, bet jie nelaimingai daugeliu atvejų praleido tokią gerą progą. Esame priversti pripažinti, kad žmonijos istorija tomis dienomis, savaitėmis ir mėnesiais, kurie sekė po karo pabaigos, buvo gana toli nuo tikro garbingumo.

Nupelnytos bausmės didiesiems kaltininkams būtų galėjusios duoti įkvėpimo pragaro scenos Dantės plunksnai; bet didysis poetas būtų iš išgąsčio nustebęs, matydamas nekaltųjų priespaudą.

Priverstini išvežimai ir naudojimas sunkiems darbams savo laiku pasirodė kaip karo paskelbimas paprasčiausiems pagrindiniams žmonijos įstatymams, tautų teisės žodžiui ir dvasiai. Ir kas galėtų stebėtis, jei ta pati sąžinė, kuri pirmiau teisingai piktinosi matydama tokius veiksmus daromus vienų, reaguoja lygiai taip pat dabar, kai mato tą pat daroma kitų?

Kas galėtų išmatuoti, kokių naujų moralinių, šeimyninių, socialinių nelaimių, kokių nuostolių Europos — ir ne tik Europos — kultūrinei ir ekonominei pusiausvyrai atneš priverstini ir be atodairos įvykdyti tautų kilnojimai, koks liūdesys dėl dabarties! Tik platesnis akiratis ir išmintingesnė bei

apdairesnė politika tų vyrų, kurie savo rankose laiko pasaulio likimą, galės atnešti tos kitaip neišrišamos problemos patenkinantį išsprendimą!

11. Garbė per aukas siekiantiems žmonijos ramybės.

Taigi garbė tiems visų tautų žmonėms, kurie neišsigąsta jokio pasiaukojimo ir jokio vargo, kad tik pagreitintų to kilnaus tikslo pasiekimą! Kad jie nesiduotų sutrukdomi prieštaravimų ir pasipriešinimų, kurių negali išvengti, kurie kaip tik šiomis dienomis atrodo bedidėją, siekdami sukelti naują nervų karą, sukurstyti nesantaiką, sugriauti vienybės ir taikos saugotojų pajėgas! Tegu jie tikisi, jog netoli ta valanda, kurią — kaip Mes tikime ir savo maldose prašome — Taikos Karalius suteiks pergalę tiems, kurie gera intencija ir su taikingais ginklais kovoja dėl savo idėjų.

III

12. Be meilės nebus taikos.

Taigi žmonija negalės išeiti iš dabartinės krizės bei nusiminimo ir žengti į ateitį, jei susiskaldymo ir nesantaikos jėgų nesustabdys ir nesuvaldys nuoširdžia broliškumo dvasia, kuri viena ir ta pačia meile sujungia visas klases, visas gimines ir visas tautas.

Jei šiandien, Kalėdų vigilijoj, Mes į visą pasaulį siunčiam tokį pakvietimą, tai darome dėl to, kad manome, jog šiai broliškumo dvasiai gresia pavojus užgesti ir numirti; matome, jog egoistiniai geiduliai yra didesni už sveiką protą, žiaurios jėgos ir prievartos veiksmų taikingą susitarimą ir viens kito supratimą, paniekinąs neatsižvelgimas už tuo būdu susidarančius nuostolius, stropų rūpestį bendra gerove.

Bažnyčia, kurios motiniška širdis lygiu susirūpinimu apima visas tautas, su baime seka šį vystymąsi tautiniuose ir tarptautiniuose konfliktuose.

13. Nykstant tikėjimui nyksta tikroji meilė.

Kai pradeda nykti tikėjimas į Dievą, visų žmonių Tėvą, tada ir broliškos vienybės dvasia praranda savo moralinį pagrindą ir savo vieningumo jėgą; ir kai pradeda nykti Dievo norėto bendravimo jausmas, kurs apima tarpusaves, nustatytomis normo-

mis tvarkomas teises ir pareigas, jo vieton ateina nesveikas jautrumas visam tam, kas skiria, instinktyvus palinkimas pabrėžti savo tikras ar įsivaizduotas teises, kartais nesąmoningas, bet dėl to ne mažiau kenksmingas neatsižvelgimas į kitų gyvybinius reikalus.

Tada jau atviras kelias į kovą visų su visais, į kovą, kuri pripažįsta tik tvirtesniojo teisę.

Deja, mūsų laikai jau davė apverktinų pavyzdžių brolžudiško karo, kuris kilo kaip nepermaldaujama broliškos dvasios išnykimo pasėkmė.

Net ir ta žemė, kuri girdėjo Angelų giesmę, ramybę žmonėms skelbiančią, kuri matė prašvintant Išganytojo žvaigždę, kur dieviškasis Atpirkėjas ant kryžiaus dėl mūsų išganymo mirė, — ta šventa žemė su savo atminimais, su kiekvienai krikščioniškai širdžiai ypatingai brangiomis savo šventovėmis, šiandien yra susiskaldžiusi, tapusi kruvinų konfliktų scena. Ir pati Europa, visos didžios katalikų šeimos centras, argi nėra šiandien perspėjąs pavaizdavimas tos būklės, į kurią, anksčiau tokią gražią ir žydinčią pasaulio dalį, gali atvesti broliškos dvasios išnykimas?

Ji tebenešioja dar savo nebeužgijusias žaizdas, gautas per paskutinį karą, o jau pradeda blykčioti nieko gero nepranašaujanti naujų nesusipratimų pašvaistė.

O jei visi geros valios žmonės susijungtų kartu, kaip arti būtų žmonių broliškumo pergalė, o tuo pačiu ir pasaulio pasveikimas! Tai sudaro jau reikšmingą viešosios nuomonės dalį, jau parodo turį tikrai žmoniško supratimo ir politiškos išminties.

14. Geros valios žmonės norėdami gali grąžinti taiką.

Kiti tačiau, ne mažiau gausingi, kurių „taip" ar „ne" turi žymią svarbą pagreitinant ar sulėtinant Europos sutaikymą, kurs yra pirmoji sąlyga žingsniui priekin į visuotinį susitaikinimą, eina priešingu keliu. Taigi jie bijo, kad pasveikusi ir sustiprėjusi Europa, iš naujo įsisąmonijusi savo pasiuntinybe, krikščioniška dvasia persiėmusi, panorės išmesti iš savo organizmo nuodingus bedievybės

15. Bedievybė bijo, kad Europa ir pasaulis nesurastų teisingo kelio.

ir sumišimo pradus, panorės gyventi savo pačios gyvybe, laisva nuo nesveikų svetimų įtakų.

Iš tiesų yra aišku, jog Europa, ekonominių bei socialinių sunkumų karštligės krečiama, lengviau duotųs suvedžiojama neįgyvendinamos idealinės valstybės iliuzijų, negu sveika ir giedriomis akimis reginti Europa.

Tuo tarpu šie apgaulingų planų skelbėjai stengiasi rasti pasekėjų tarp karštagalvių ir nesuprantančių žmonių, kad vestų ir jų tautas pražūties keliu, kuriuo kiti jau nuėjo — ne tiek pagal savo pasirinkimą, bet sistemingu civilinės ir religinės laisvės suvaržymu.

Argi Mes šioj šventosios Romos Miesto žemėj, kur dieviškoji valia pastatė Petro Katedrą, nematėme netikėjimu ir prievarta besiremiančios pasaulėžiūros ir visuomenės santvarkos skelbėjų, tapusių piktžolių sėjėjais į gerą Romos žemę ir besistengiančių įtikinti jos sūnus, jog jie sukūrė ir įgyvendino naują, vertingesnę žmogaus kultūrą, negu sena ir amžinai jauna krikščioniškoji kultūra?

Dalykams iki to priėjus, tikrai atėjo laikas, kad kiekvienas, kuriam brangus ir šventas žmogiškas ir dvasiškas jo tėvų palikimas, atmerktų savo akis ir apsiginkluotų tikėjimu bei drąsa, kad apsaugotų Romos Miestą, kultūros motiną, nuo puolimo į tokias religines, moralines, socialines sąlygas, kuriose, Mūsų giliam apgailestavimui, būtų sunkus jau dabar artimų, viso pasaulio laukiamų Šventųjų Metų šventimas.

16. Priekaištai daromi ne tautoms, o teorijoms.

Be kitko, jei šiandieninėj šventėj Mūsų aiškūs žodžiai pereina valstybių sienas, jie neliečia nieko kito, tik mokslą, neigiantį tikėjimą į Dievą ir į Kristų, bet tikrai ne tautas ir tautų grupes, kurios yra jo aukos. Joms Bažnyčia visada rodo savo nekeičiamą meilę ir su juo didesniu švelnumu, juo daugiau jos kenčia. Bandymo dienomis dar daugiau negu linksmomis valandomis visų tautų žmonės turi jaustis esą broliai, — broliai tuo broliškumu, kurio gilios prasmės, svarbios pasiuntinybės ir sutaikan-

čios galios niekas taip neiškėlė ir niekada neiškels, kaip „pirmgimis daugelio brolių tarpe" [6]), kurs nuo Betliejaus iki Golgotos, daugiau savo pavyzdžiu negu žodžiu, skelbė šį didį ir visuotinį broliškumą.

17. Bloga dvasia suniekino didelius užsimojimus.

Viršum šios Kalėdų dienos renkasi tamsūs debesys. Tuo tarpu, kai baimingas taikos ilgesys tautose darosi vis stipresnis, jų vadovai ne mažesniu laipsniu pasirodo esą bejėgiai jį patenkinti grynai žemiškomis priemonėmis.

Girtinos pastangos pasiekti taiką iš vienos pusės ir sistemingas pasirengimas sutrukdyti jos atėjimą iš kitos pusės, — argi tai nesukelia mumyse rizikingo azartinio lošimo vaizdo, nuo kurio priklauso laimė arba pražūtis? Daugiau lošimų stalas, negu konferencijų stalas, nuo kurio dalyviai atsitolina, atidėdami lošimą tolimesniam laikui.

Į žmonių suvažiavimus įsiskverbia nepastebėta blogio dvasia, „gelmės angelas" [7]), tiesos priešas, neapykantos kurstytojas, bet kokio broliško sutarimo neigėjas ir naikintojas. Tikėdamasis, jog jo valanda arti, jis daro visa, kad ją pagreitintų.

18. Pasitikėkime Dievo Apvaizda.

Tačiau Mes norime užbaigti Savo Kalėdinę Kalbą nesuvaržomu paskatinimu turėti vilties ir pasitikėjimo.

Tikėjimas į dievišką Atpirkėją krikščionis skatina matyti visus dalykus šviesoje visada senos ir visada naujos tiesos tų žodžių, kuriuos senasis Simeonas ištarė, kai Kūdikis Jėzus buvo paaukotas bažnyčioje: „Štai, šitas pastatytas nupuolimui ir atsikėlimui daugelio . . . ir kaip ženklas, kuriam bus prieštaraujama". [8]) Ir mes žinome, kad skaičius tų, kurie neatsiskiria nuo Kristaus tikėjimo, kurie pasilieka su juo, kurie yra pasirengę savo gyvybę atiduoti už jį, kurie sudeda visą savo nepalaužiamą viltį į jį ir į prisikėlimą, — žinome, kad jų skaičius yra didelis, kad vis auga ir tvirtėja; matome, jog jie skleidžia savo energiją ir savo palaimintą įtaką į visas gyvenimo sritis ir jog kiti geros valios žmonės prisideda prie jų.

19. Laikas ryžtis.

Dėl to jums visiems, mylimieji sūnūs ir dukros, Mes sakome: jūsų valanda atėjo!

Valstybių vyrų suvažiavimams vadovauja kaip pilnateisis Viešpats kita nematoma dvasia, tas visagalis Dievas, nuo kurio žvilgsnio niekas nepasislepia, kurs laiko savo rankose mintis bei širdis ir pakreipia jas pagal savo norą ir savo išrinktų laiku; tas Dievas, kurio visi nesuprantami planai yra jo tėviškos meilės padiktuoti. Bet kad juos įvykdytų, jis nori pasinaudoti jūsų bendradarbiavimu. Kovos dienomis jūsų vieta yra pirmoje eilėje, mūšio lauke. Bailiams gi ir išsislapstėliams nedaug trūksta, kad taptų dezertyrais ir išdavikais.

20. Oportunizmo pasmerkimas.

Dezertyras ir išdavikas būtų kiekvienas, kurs norėtų duoti savo medžiaginį bendradarbiavimą, savo patarnavimus, savo pajėgas, savo pagalbą, savo balsą partijoms ir galioms, kurios neigia Dievą, kurios vietoj teisės stato jėgą, vietoj laisvės grasinimus ir terorą, kurios iš melo, iš priešingumų, iš masių sukiršinimo gaminasi savo politikos ginklus, kurie padaro negalimą vidinę ir išorinę taiką.

Grįžkime trejetą amžių atgal. Europai, išgriautai trisdešimt metų karo baisenybių, 1648 metai atnešė pagaliau džiaugsmingą taiką, atsistatymo aušrą.

21. Raginimas melstis.

Melskitės ir darbuokitės, ir išprašysite iš Dievo, kad 1948 metai sužeistai Europai, nesutikimų išdraskytoms tautoms būtų atgimimo ir taikos metai ir kad, išvijus tamsybių dvasią ir gelmės angelą, užtekėtų pasauliui teisybės saulė, Jėzus Kristus, mūsų Viešpats, kuriam tebūna garbė ir šlovė dabar ir per amžius.

22. Palaiminimas:

Tenužengia Mūsų Apaštališkasis palaiminimas nešdamas malones ir dievišką pagalbą, visiems Mūsų mylimiesiems sūnums ir dukterims, tiek Mūsų vyskupiškojo miesto, tiek ir viso pasaulio, bet ypač tiems, kurie daugiau kenčia, dejuoja po vargo ir skausmo našta: ligoniams, vargšams, bedarbiams, benamiams, visiems kenčiantiems badą ir

visiems, ypač kenčiantiems neteisybę.

šaltį: tiems, kurie arba per nepaprastų grumtynių audras, arba per žmonių neteisingumą, arba taip pat per savo paties praeities klaidas ir kaltes yra praradę laisvę, šeimą, tėvynę. Šita šventa proga jaučiantiems aštresnį nepriteklių ir kančios graužimą: karo belaisviams dar negrąžintiems jų brangiesiems, pabėgėliams, pasimetusiems, ypatingu būdu visiems tiems, ypač kunigams, kenčiantiems persekiojimus, kalėjimą, tremtį, kankinimus ir mirties grasinimus už ištikimumą Dievui, Kristui, Bažnyčiai bei pareigų atlikimą.

[1]) Prag. 3, 38—39.
[2]) Mat. 12, 30.
[3]) Job. 13.
[4]) Mt. 7, 15.
[5]) Jo. 8, 32.
[6]) Rom. 8, 29.
[7]) Apoc. 9, 11.
[8]) Luc. 2, 34.

JO ŠVENTYBĖS P. PIJAUS XII

KALBA, PASAKYTA KŪČIŲ DIENĄ 1948 M. [1])

(Apie ištikimumą Kristaus mokslui ir krikščioniškąją taiką)

1. Priežastys, skatinančios Šv. Tėvą kalbėti į tikinčiuosius.

Rimti ir kartu švelnūs, kaip mylimiausiojo Tėvo testamentas ir paskutinis atsisveikinimas, dieviškojo Atpirkėjo žodžiai, ištarti savo pimajam Vietininkui žemėje: „Confirma fratres tuos — Stiprink savo brolius!" [2]), nesiliauja skambėję Mūsų dvasioje ir Mūsų širdyje nuo tos dienos, kai Jis savo neištiriamu sprendimu teikės Mūsų silpnoms rankoms patikėti Petro laivelio vairą.

Tie nemirštami žodžiai, giliai įbrėžti Mūsų sielos gelmėse, kas kartą perveria Mus dar labiau, kai turime, vykdydami apaštališkąją tarnybą, skelbti pasaulio Episkopatui ir tikintiesiems pamokymus ir paskatinimus, kurių reikalauja pilnutinė išganomosios Bažnyčios misija ir kurie, neliečiant esminio jų nekintamumo, vis dėlto turi atitinkamai derintis prie nuolat besikeičiančių aplinkybių, laiko bei vietos sąlygų.

Tačiau su ypatingu susijaudinimu ir giliu vidiniu išgyvenimu Mes patiriame tą dieviškojo įsakymo jėgą šį akimirksnį, kai jau dešimtą kartą siunčiame Savo kalėdinį sveikinimą jums, mylimieji viso pasaulio sūnūs ir dukterys, besibaigiant vienam dešimtmečiui, kuris savo įvykiais ir perversmais, sąmyšiais ir rūpesčiais, kartumais ir skausmais neturi sau lygaus žmonių praeities amžiuose.

2. Popiežius kviečia tikinčiuosius pasvarstyti dabartinės pasaulio padėties ir ieškoti priemonių jai pataisyti.

Kai praėjusiųjų Kalėdų metu ta pačia proga Mes prašėme jūsų maldų ir jūsų bendradarbiavimo, kartu išreiškėme linkėjimą, kad tuomet prasidedantieji 1948 metai Europai ir visai tautų bendruomenei, kankinamai tiek susiskaldymų, būtų metai uo-

laus atstatymo, pradžia skubaus žygio į tyrąją taiką.

Šiandien, praslinkus vieneriems metams, kurie brėško su tiek vilčių, Mūsų tėviškasis balsas iš naujo kviečia jus, tiesios ir galvojančios dvasios, jus, nuoširdūs krikščionys, pasvarstyti, kokia šiuo metu yra žmonijos ir krikščionijos padėtis ir kokios yra priemonės žengti pirmyn laisvu ir tvirtu žingsniu tuo keliu, kurį griežtas laiko reikalavimas, o nemažiau ir jūsų sąžinė jums nurodo.

3. Ką davė pasauliui 1948 metai?

Kiekvienas, šviesiai galvojąs, turįs moralinės jėgos ir drąsos pažvelgti akis į akį tiesai, nors ji būtų slegianti ir žeminanti, turi juk pripažinti, kad šie 1948 metai, jiems brėkštant kupini aukštų ir pilnai suprantamų lūkesčių, šiandien, jiems besibaigiant, pasirodo kaip anas kryžkelės mazgas, kur kelias, pirma beatskleidžiąs linksmas prošvaistes, tarsi, štai, užsibaigia ant bedugnės krašto, kur žabangos ir pavojai vis augančiu neramumu pripildo visas kilnias ir garbingas tautas.

4. Popiežiaus sveikinimas tikintiesiems Kalėdų švenčių.

To nepaisant, ir kaip tik dėl to, mylimieji sūnūs ir dukterys, kai silpnadvasiškumas ima užvaldyti net ir drąsias sielas ir abejojimai užgula šviesiausias bei ryžtingas dvasias, Mes jaučiamės labiau negu kad nors pareigos verčiami paklusti dieviškajam liepimui: „Confirma fratres tuos", ir visiems jums, iki tolimiausiųjų žemės ribų, siunčiame Savo kalėdinį pasveikinimą, žodžius, kuriais Pranašas iš anksto skelbė atpirkimo darbą ir galutinę Kristaus karalystės pergalę: „Stiprinkite nuilsusias rankas ir sutvirtinkite virpančius kelius. Pasakykite silpnadvasiams: Drąsos! nebijokite! Štai, jūsų Dievas... ateis ir jus išgelbės" [3]).

5. Popiežius skatina tikinčiuosius ištvermingai likti ištikimais Kristaus tiesai ir rūpintis įgyvendinti teisingumo ir meilės socialinę tvarką.

Būdami įpėdinis to, į kurį buvo nukreiptas dieviškasis pažadas: „Meldžiaus už tave" [4]), Mes gerai žinome, kad juo kova su tamsybių dvasiomis yra sunkesnė ir pakrypsta lemtinga ir, žmogiškai kalbant, neraminančia kryptimi, juo arčiau tuomet Viešpats yra prie savo Bažnyčios ir savo tikinčiųjų. Giliai įsitikinę ir sąmoningai tikri dėl šios

dieviškosios pagalbos, Mes primename visiems tiems, kurie didžiuojasi krikščionio kataliko vardu, dvigubai šventą pareigą, būtiną dabartinei žmonių bendruomenės padėčiai pagerinti:

1) Nepajudinama ištikimybė tiesos palikimui, kurį Atpirkėjas atnešė į pasaulį.

2) Sąžiningas teisingumo ir meilės įsakymo vykdymas, kaip būtina sąlyga, kad žemėje triumfuotų socialinė tvarka, verta dieviškojo taikos Karaliaus.

I

6. Praeitais metais Bažnyčia pasauliui daug davė.

Per menkas būtų mūsų dėkingumas Visagaliui, visų malonių teikėjui ir visų gėrybių atbaigėjui, jei nepripažintume, kad tik ką prabėgę metai, nežiūrint visų sielvartų ir skausmų, buvo kupini švento džiaugsmo ir paguodos, laimingų patirčių ir drąsinančių pasisekimų. Tai metai, kuriais visose tautose ir nacijose, visose šalyse ir kontinentuose Bažnyčia yra davusi neabejotinų ir spindinčių gyvybės, jėgos, darbingumo, atsparos, greitos pažangos ženklų, kurie ne tik kad pateisino šviesiausias viltis dvasinėje srityje, bet dar atnešė regimų vaisių milžiniškose (protų) varžybose, į kurias žmonija yra įvelta, kovodama dėl savo atsikūrimo ir taikos įgyvendinimo.

Didinga eilė religinių iškilmių, eucharistinių ir Marijos garbei kongresų, svarbūs šimtmetinių sukakčių minėjimai ir šaunūs suvažiavimai parodė kiekvienam nešališkam stebėtojui, kad nei karas, nei pokarinis metas, nei Kristaus priešų ryžtas visa planingai skaldyti ir griauti, nepajėgė pasiekti tyrų šaltinių, — kad išdžiovintų juos ar užterštų, — iš kurių Bažnyčia jau beveik dvidešimt šimtmečių semia sau gyvybinės jėgos. Visur gimsta ir skleidžiasi nauja gyvybė, kuri ypatingu būdu katalikiško jaunimo tarpe siekia Evangelijos tiesą ir išganingą jo mokslo jėgą nešti į visas žmogaus gyvenimo sritis, net ir tų gerovei ir išganymui, ku-

rie iki šiol su didele sau skriauda turėjo savo širdį uždarę taip geradaringam veikimui.

7. Skaudūs įvykiai Bažnyčią dar labiau sustiprino.

Sunkūs bandymai, kuriuos Bažnyčia pakėlė dėl karo ir pokarinio meto sunkumų, skausmingi nuostoliai ir didelė žala, kuri ją nusiaubė, parodė ne ką kita, kaip dar labiau stiprinančią bei drąsinančią jos energiją ir atsparumą; audrų ir bangų plakama, ji išsaugojo nepaliestą, nepažeistą savo gyvybinę esmę, ir visose tautose, kuriose išpažinti katalikų tikėjimą yra lygu kęsti persekiojimus, visuomet radosi bei randasi tūkstančiai narsiųjų, kurie, nepabūgę aukų, trėmimų ir kankinimų, be baimės prieš retežius ir mirtį, nelenkia savo kelių prieš galybės ir jėgos Baalą [5]). Plačioji visuomenė nekartą nesužino jų vardų, bet jie neišdildomom raidėm yra įrašyti Bažnyčios metraščiuose. Mūsų pareiga pagirti tuos tikinčiuosius ir tuos tvirtuosius, tuos išrinktuosius ir tuos Dievo palaimintuosius, kuriems dabartinių laikų suspaudimai, Kristaus Sužieduotinės skausmai ir motiniškos ašaros pasipiktinimas ir kvailybė, o proga ir galingas akstinas parodyti ne žodžiais, bet darbais savo jausmų tiesumą ir grynumą, visišką savo ištikimybę, kilnų savo širdžių gerumą. Trūksta žodžių vertai pripažinti, deramai iškelti šių ištikimiausiųjų tarp ištikimųjų heroizmą. Tenueina kiekvienam atskirai Mūsų pagyrimo ir Mūsų padėkos pareiškimas. Viešpats, kurs yra pažadėjęs prisiminti pas savo dangiškąjį Tėvą tuos, kurie išpažins jį prieš žmones [6]), bus jų amžinas atlyginimas.

8. Ta proga Popiežius prisimena suklydusias ir pavojuje esančias sielas

Tačiau, jei daugelio brolių ištvermė bei tvirtumas tikėjime Mums yra džiaugsmo ir švento pasididžiavimo šaltinis, negalime išvengti pareigos nepaminėję ir tų, kurių mintyse ir jausmuose įsispaudžia laiko dvasios ir jo sunkenybių pėdsakai. Kiek daug tikinčiųjų susilpnėjo ar net palūžo tikėjime ir pačiam pasikliovime Dievu! Kiek daug tokių, kurie, laicizmo ar neprietelingumo Bažnyčiai garų apsvaiginti, prarado tyrumą ir skaidrumą tikėjimo, kuris anksčiau buvo jų gyvenimo ramstis ir šviesa!

Kiti, iš gimtosios žemės negailestingai išrauti ir atskirti, klajoja likimo blaškomi, išstatyti, ypač jaunimas, dvasiniam bei doroviniam puolimui, kurio pavojus yra sunku deramai įvertinti.

Bažnyčios motiniškoji akis seka tas laikinai žuvusias ar pavojuje esančias sielas budinčia meile ir dvigubu rūpestingumu. Ji nerūstauja. Ji meldžiasi. Ji laukia: laukia tų sūnų grįžimo, svarstydama surasti priemones, kad toji valanda greičiau priartėtų. Dėl to ji nevengia jokios aukos; joks vargas jai nėra per sunkus. Ji viskam pasiryžus. Viskam, išskyrus vieną dalyką: kad nebūtų iš jos reikalaujama praeity ar neseniai atsiskyrusių nuo jos sūnų grįžimą laimėti bet kokio jos apsaugai patikėtų krikščioniškojo tikėjimo tiesų siaurinimo ar užtemdymo kaina.

ir jau nuklydusius nuo Kat. Bažnyčios.

Trumpas išsiaiškinimas Mums atrodo būtų ne pro šalį, atsižvelgiant į kai kuriuos aštrius pasisakymus prieš Katalikų Bažnyčią ir Popiežiją, išėjusius iš lūpų kai kurių atsiskyrusiųjų. Meilės pareiga Mumyse, aišku, nesumažinama nei puolimais, nei šmeižtais. Mes mokame atskirti, kur yra tautos, dažnai netekusios laisvės, o kur metodai, pagal kuriuos jos yra valdomos. Pažįstame vergišką priklausomumą, kurį taip vadinamos „stačiatikių" tikybos tūli atstovai parodo vienos pasaulėžiūros atžvilgiu, kurios galutinis tikslas, pakartotinai skelbiamas, yra užgniaužimas bet kurios krikščioniškos religijos. Mums yra žinomas kartus kelias, kuriuo daugelis Mūsų mylimųjų sūnų ir dukterų turi eiti, nes atvira smurto sistema juos verčia formaliai atsiskirti nuo Motinos Bažnyčios, su kuria juos jungė jų giliausi įsitikinimai. Sujaudinta širdimi stebimės didvyriška vienų tvirtybe; su giliu skausmu ir nemažesne tėviška meile žvelgiame į dvasinę širdgėlą kitų, kurių išorinė atsparos jėga nebeatlaikė perdaug neteisingo spaudimo ir išviršiniu būdu priėmė atsiskyrimą, kurio jų širdis purtosi ir kurį jų sąžinė smerkia.

II

Krikščionio kataliko ištikimybė dieviškosioms tiesoms, kurias Kristus patikėjo Bažnyčios mokymui, jokiu būdu neverčia jo užsidaryti — kaip nevienas tiki ar tik atrodo tikįs — nuošalaus atsiribojimo ar šalto abejingumo kiaute sunkių ir spirginančių dabartinės valandos pareigų akivaizdoje.

9. Katalikai turi vengti izolacionizmo — užsidarymo savėje.

Priešingai, dvasia ir pavyzdys Viešpaties, kurs atėjo ieškoti ir gelbėti to, kas buvo žuvę; meilės įsakymas ir, apskritai, socialinis pajautimas, kurs spinduliuoja iš Linksmosios Naujienos; praeitis Bažnyčios, įrodanti, kaip ji visuomet yra buvusi tvirčiausia ir nuolatinė atrama visoms gėrio ir taikos pajėgoms; pamokymai ir paskatinimai Romos Popiežių, ypač pastarųjų dešimtmečių bėgyje, apie krikščionių elgesį sau panašiųjų, bendruomenės ir valstybės atžvilgiu, — visa tai skelbia tikinčiojo pareigą, pagal savo padėtį ir savo išgales, su atsidavimu ir drąsa, rūpintis klausimais, kuriuos iškankintas ir sujudintas pasaulis turi išrišti socialinio teisingumo srityje, o nemažiau ir tarptautinės teisės ir taikos dalykuose.

Įsitikinęs krikščionis negali užsidaryti patogiam ar egoistiniam „izolacionizme", būdamas liudininkas savo brolių nepritekliaus ir skurdo; girdėdamas ekonomiškai silpnųjų pagalbos maldavimus; pažindamas darbo klasių troškimus turėti normalesnes ir teisingesnes gyvenimo sąlygas; matydamas ekonominės santvarkos piktanaudojimus, kai pinigas statomas aukščiau socialinių pareigų; žinodamas iškrypimus aršaus nacionalizmo, kuris paneigia arba sutrypia kojomis solidarumą tarp atskirų tautų, solidarumą, kuris jų kiekvienai uždeda daugeriopas pareigas didžiosios Tautų šeimos atžvilgiu.

Katalikų mokslas apie valstybę ir civilinę bendruomenę visuomet yra remiamas principu, kad pagal Dievo valią tautos kartu sudaro vieną bendruomenę, turinčią bendrą tikslą ir bendras pareigas. Net ir tais laikais, kai to principo ir jo praktinių pasėkų skelbimas sukeldavo aštraus pasiprie-

10. Priežastys, reikalaujančios tikinčiuosius vengti užsidarymo savėje.

šinimo, Bažnyčia nėra pritarusi klaidingam visiškai autonominio ir atmetančio socialines pareigas suvereniteto supratimui.

Krikščionis katalikas, įsitikinęs, kad kiekvienas žmogus yra jo artimas ir kad kiekviena tauta yra lygiateisis Tautų šeimos narys, visa širdimi prisideda prie tų kilnių pastangų, kurių pirmieji vaisiai gali būti kuklūs ir kurios dažnai atsimuša į stiprią opoziciją ir kliūtis, bet kurie siekia ištraukti atskiras valstybes iš savanaudiškos galvosenos siaurumo; galvosenos, kuri turėjo lemiamą atsakingumo dalį praeities konfliktuose ir kuri, jei pagaliau nebūtų nugalėta arba bent pažabota, galėtų privesti prie naujų pasaulio sukrėtimų, gal būt, mirtingų žmonijos civilizacijai.

11. Šiandieninio pasaulio pastangos taikai sukurti.

Karui pasibaigus žmonės dar, niekuomet nebuvo taip susiskaldę, kaip šiandieną, kai taip yra prislėgti naujo karo grėsmės ir būgštavimo dėl taikos. Jie blaškosi tarp dviejų priešingų polių. Kai kurie tveriasi senovinio posakio, kuris nėra perdėm klaidingas, bet leidžiasi kreivai suprantamas ir dažnai piktnaudojamas: Si vis pacem, para bellum — jei nori taikos, ruošk karą. Kiti tariasi radę išsigelbėjimą formulėje: taika bet kokia kaina! Abi pusės nori taikos, bet abi ją stato į pavojų; vieni dėl to, kad kelia nepasitikėjimą; kiti — kad stiprina saugumą to, kuris ruošiasi pulti. Abeji tuo būdu, nors nenorėdami, kompromituoja taikos reikalą kaip tik tuo metu, kai žmonija, ginklų svorio prislėgta, susikrimtusi pramato naujus ir baisesnius konfliktus ir dreba vien pagalvojus apie būsimą katastrofą. Dėl to Mes norėtume trumpai nusakyti, kokia yra tikra krikščioniška taikos valia, kokios jos žymės.

12. Krikščioniškoji taika.

1) Krikščioniškoji taikos valia eina iš Dievo. Jis yra „taikos Dievas" [7]; Jis pasaulį sukūrė, kad būtų taikos buveine; Jis davė įsakymą taikos, tos „ramybės tvarkoje", apie kurią kalba šv. Augustinas.

13. a) Jos ginklai.

Ir krikščioniškoji taikos valia turi savo ginklus. Svarbiausieji jų yra malda ir meilė: nuolatinė mal-

da į dangiškąjį Tėvą, visų mūsų Tėvą; broliška meilė tarp visų žmonių ir visų tautų, kadangi visi yra vaikai to paties Tėvo, kurs yra danguje, — meilė, kuri kartu su kantrybe sugeba visuomet laikytis budri ir pasiruošus su visais susiklausyti ir susiderinti.

Abu tie ginklai plaukia iš Dievo, ir ten, kur jų trūksta, ten, kur temokama vartoti vien medžiaginiai ginklai, negali būti tikros taikos valios. Grynai medžiaginiai ginklai būtinai iššaukia nepasitikėjimą ir sukuria tarsi karo klimatą. Dėl to kas gi nemato, kaip svarbu tautoms išlaikyti ir stiprinti krikščioniškąjį gyvenimą ir kaip sunki ir atsakinga pareiga parinkti ir prižiūrėti tuos, kuriems patikėtas betarpiškas ginklų panaudojimas?

2) Krikščioniškoji taikos valia yra lengvai atpažįstama. Paklusdama dieviškajam taikos įsakymui, dėl prestižo ar tautinės garbės ji nesigriebia tuojau karo ar bent negraso karu. Ji stropiai vengia siekti ginkluota jėga atgauti savo teises, kurios, nors ir teisėtos, neatlygina visų rizikos nuostolių, plaukiančių iš sukelto gaisro su jo baisiom dvasinėm ir medžiaginėm pasėkom. 14. b) Jos dvasia.

Kartu čia pasireiškia tautų atsakingumas pagrindiniuose klausimuose, čia auklėjant jaunimą, čia formuojant viešąją nuomonę, kurią moderniški metodai ir priemonės šiandieną padaro tokią jautrią ir nepastovią visose tautinio gyvenimo srityse. Veikimas turi būti stropiai vykdomas, kad stiprintų visų valstybių solidarumą, ginant taiką. Kiekvienas teisės pažeidėjas, kaip taikos ardytojas, turi būt atskirtas gėdingoj vienumoj ir tautų bendruomenės pasmerktas. O kad galėtų „Jungtinių Tautų" organizacija tapti pilnutine ir gryna išraiška šio tarptautinio solidarumo, išbraukdama iš savo institucijų bei įstatų kiekvieną pėdsaką karo solidarumo, kuris yra buvęs organizaciją kuriant!

3) Krikščioniškoji taikos valia yra praktinė bei realistinė. Jos betarpiškas tikslas yra pašalinti ar bent sušvelninti įtampos priežastis, kurios moraliai 15. c) Turi būti praktiška ir lanksti.

ir materialiai didina karo pavojų. Tos priežastys, be kitų, yra pirmiausiai relatyvus teritorijos ankštumas ir žaliavų stoka. Taigi, užuot su didžiausiom išlaidom siuntus maisto produktus tremtinių grupėms, šiaip taip suburtoms kurioje nors vietoje, kodėl nepalengvinti šeimų emigracijos bei imigracijos, siunčiant jas į tuos kraštus, kur prieinamiau sau susirastų maisto, kurio joms reikia? Ir užuot apribojus, dažnai be teisingų motyvų, produkciją, kodėl neduoti tautoms galimybės prekes gaminti pagal savo normalų pajėgumą ir tuo būdu laimėti sau kasdieninę duoną kaip savo darbo vaisių, o ne priimti ją kaip dovaną? Pagaliau, užuot panaikinus užtvaras, trukdančias tarpusavį priėjimą prie žaliavų, kodėl neatpalaiduoti sunaudojimo bei laisvos mainų prekybos nuo visų nebūtinų varžtų, ypač nuo tų, kurie sukuria pragaištingą ekonominių sąlygų nelygybę?

16. d) Krikščioniškoji taika yra didelė jėga.

4) Tikroji krikščioniškoji taikos valia yra jėga, o ne silpnybė ar bejėgiškas nuleidimas rankų. Ji eina išvien su amžinojo ir visagalinčiojo Dievo taikos valia. Kiekvienas karas, kai puolamos tos gėrybės, kurias dieviška taikos santvarka besąlygiškai įpareigoja respektuoti bei garantuoti, taigi ir saugoti bei ginti, yra nuodėmė, nusikaltimas, pasikėsinimas prieš Dievo tvėrėjo ir pasaulio tvarkytojo didybę. Tauta, atsidūrusi pavojaus grėsmėje ar jau tapusi neteisingo užpuolimo auka — jeigu norima krikščioniškai galvoti ir veikti — negali pasilikti neveikliam indiferentiškume; tautų šeimos solidarumas tuo labiau draudžia kitiems būti paprastais stebėtojais nejautraus neutralumo būklėje. Kas įstengs įkainoti žalą, padarytą praeity dėl tokio svetimo krikščioniškai galvosenai indiferentiškumo agresijos karo atžvilgiu? Kaip ryškiai jis įrodė saugumo stokos pajautimą „Didžiųjų" ir ypač „Mažųjų" tarpe! O gal jis vietoj to atnešė kokios nors naudos? Priešingai, jis tik sutvirtino ir padrąsino užpuolimo veiksnius ir vykdytojus, neišven-

giamai versdamas be saiko didinti savo ginklavimąsi sau pačioms paliktas atskiras tautas.

17. e) Krikščioniškoji taika yra tvirta.

Remdamasi Dievu ir Jo nustatyta tvarka, krikščioniškoji taikos valia yra tvirta kaip plienas. Ji yra visai kitos rūšies, negu paprastas, dažnai kyląs iš gryno jautrumo, žmoniškumo jausmas, kuris bodisi karu tik dėl jo baisenybių ir žiaurumų, dėl jo griovimų ir pasėkų, o ne dėl jo neteisingumo. Šitokiam eudemonistiniam bei utilitariniam materialistinės kilmės jausmui trūksta tvirto pagrindo, kuris jį rištų griežtai ir besąlyginei pareigai. Tas jausmas sukuria aplinką, kurioje bujoja tuščio kompromiso apgaulė, bandymas gelbėtis kitų sąskaiton ir, kiekvienu atveju, užpuoliko laimė.

Tai yra taip tikra, jog nei vienų, iš karo plaukiančių, skausmų ir blogybių apsvarstymas, nei tikslus veikimo ir naudos įvertinimas, nepajėgia pagaliau nustatyti, ar moraliai yra leistina, arba tam tikromis konkrečiomis aplinkybėmis ir privaloma (visuomet, kada būtų pagrįstai numatoma būsiant pergalę) jėga atmušti užpuoliką.

Vienas tačiau dalykas yra tikras: taikos įsakymas yra Dievo teisė. Jos tikslas yra apsaugoti žmonijos gėrybes, kiek jos yra Tvėrėjo gėrybės. Gi tų gėrybių tarpe kai kurios žmonių sugyvenimui turi tokios svarbos, kad jų gynimas prieš neteisingą užpuoliką, be abejo, pilnai yra teisėtas. Tai ginti privalo ir tautų solidarumas, kuris turi pareigą nepalikti apleistos užpultos tautos. Dėl šios pareigos išpildymo sutvirtėjęs saugumas užpuolikui tikrai numuš ūpą ir taip padės išvengti karo, arba bent, blogiausiu atveju, sutrumpinti kančias.

Tuo būdu pataisoma prasmė priežodžio: „si vis pacem, para bellum", kaip lygiai ir posakio: „taika bet kokia kainà". Svarbu nuoširdi ir krikščioniška taikos valia. Ją įsigyti mus, be abejo, ragina pažvelgimas į paskutiniojo karo griuvėsius, tyli ištarmė, einanti iš didžiųjų kapinių, kur išrikiuotos nepabaigiamos eilės kapų su savo aukomis, dar nenumaldytas belaisvių ir tremtinių ilgesys, siel-

vartas ir apleidimas daugelio politinių kalinių, kurie ir taip jau perdaug suvargę, kad būtų dar neteisingai persekiojami. Bet dar labiau mus turėtų paakinti galingas dieviškojo taikos įsakymo balsas, meiliai perveriantis dieviškojo Kūdikėlio žvilgsnis prakartėlėje.

18. Tą taiką skelbia ir Kalėdų varpai.

Išklausykite, tarsi nakties gūdumoje skambančius Kalėdų varpus, nuostabius žodžius Tautų Apaštalo, kuris ir pats pirma yra buvęs vergas žemų tautinio bei rasinio išdidumo užgaidų, nukritusių žemėn kartu su juo Damasko kelyje: „Jis (Jėzus Kristus) yra mūsų taika: Jis iš dviejų tautų padarė viena . . . , užmušęs pats savyje bet kokią neprietelystę . . . Atėjęs jis skelbė taiką jums, toli buvusiems, ir taiką tiems, kurie buvo arti" [8]).

19. Popiežius ragina dirbti krikščioniškosios taikos labui.

Todėl šią valandą Mes visa savo balso jėga jums, mylimieji viso pasaulio sūnūs ir dukterys, liepiame: darbuokitės taikai pagal Atpirkėjo širdį. Drauge su visomis tiesiomis sielomis, kurios ir nekovoja jūsų eilėse, bet yra su jumis surištos šio idealo bendrumu, pasinaudokite jomis, kad būtų plečiama ir triumfuotų krikščioniškoji taikos valia.

20. Ypatingas Popiežiaus kreipimasis į jaunimą dirbti dėl taikos.

Bet su ypatingu pasitikėjimu Mūsų šauksmas krypsta į katalikiškąjį jaunimą. Nepamirštamos praėjusio rugsėjo iškilmės Romoje subūrė didžiulę minią, kaip niekuomet, katalikiškojo jaunimo atstovų, atvykusių iš įvairiausių Tautų. Šviesiausiu aiškumu jie parodė savo solidarumą taikos valioje.

Tuomet nuo Mūsų Patrijarkalinės Vatikano Bazilikos laiptų, entuziastingo jaunimo akivaizdoje, esam pašventinę kertinį akmenį statomųjų Domus Pacis — taikos namų, kurie turi žadinti katalikiškojo pasaulio jaunimo sąmonę, priešais šv. Petro Kupolą, parodydami, jog jis priklauso didžiajai šeimai, kuri su vienoda meile apkabina visus savo vaikus. Jums, jaunuoliai, kurie savo amžiaus žydėjime nešate atsakingumą dar tokio netikro rytojaus, Mes sakome: Nesitenkinkite vien pastatyti Domus Pacis Via Aurelia gatvėje. Jie bus tik sim-

bolis jūsų taikos valios; dabar gi reikia paaukoti visus jūsų pasišventimo bei ištvermės išteklius, kad iš patiės pasaulio būtų padaryti Domus Pacis, kur sodriai tarptų Betliejaus dvasia ir pažadai, kur išvargusi žmonija galutinai surastų taiką.

21. Popiežiaus maldos ir linkėjimai.

Su ta viltimi meldžiame Aukščiausiojo globos visoms tautoms ir nacijoms, ypač toms, kurioms labiau negu kitoms grėsia karo pavojus, kur siaučia didesni neramumai ir teriojimas. Ir kaipgi šių šventų Kūčių metu Mūsų mintys ištvers dar kartą nelėkusios į aną Palestinos žemę, kur žmogumi tapęs Dievo Sūnus praleido savo žemiškąjį gyvenimą; tą Palestiną, kur, nors ir sudarius paliaubas, dar nepaaiškėja saugus taikos pagrindas. Tebūnie pagaliau surastas laimingas sprendimas, kuris, tuo tarpu šelpiant daug tūkstančių vargšų pabėgėlių, kartu patenkintų troškimus visos krikščionijos, besisielojančios apsaugoti Šventas Vietas, kad jos būtų laisvai prieinamos ir tarptautinės valdžios su atitinkama konstitucija globojamos.

Prašome Dievo pagalbos taip pat tiems, kurie nori pasišvęsti saugumui ir geresniam taikos paruošimui savo maldomis ir veikliu bendradarbiavimu: tautų valdytojams, tiems, kurie gali daryti neabejotinos įtakos viešajai nuomonei ir apskritai tiems, iš kurių tautos mieliau yra linkusios priimti nuoširdžius pakvietimus taikai ruošti; nesuskaitomoms eilėms karo aukų ir daugeliui kitų, kurių skurdi būklė kasdien vis darosi skausmingesnė, juo toliau nusitęsia nepakenčiamas laukimas galutinės, morališkai teisingos ir pastovios, nuskaidrintos nuo bet kokio šališkumo arba rasės ir kraujo prietarų, taikos.

22. Palaiminimas.

Tuo tarpu, linkėdami, kad iš Dievo malonės išsipildytų tie karšti troškimai, iš širdies teikiame jums visiems, mylimieji sūnūs ir dukterys, susijungusiems su Mumis tikėjimo ir meilės ryšiais, Mūsų tėvišką Apaštališkąjį palaiminimą.

[1]) Ši Kalėdinė kalba pasakyta 1948 m. gruodžio mėn. 24 d. 11 val.; lietuviškai skaityta per Vatikano radiją tą pat dieną 15 val. 30 min.
[2]) Luk. 22, 32;
[3]) Iz. 35, 3—4;
[4]) Luk. 22, 32;
[5]) Palygink 3 Karal. 19, 18;
[6]) Palygink Mat. 10, 32;
[7]) Rom. 15, 33;
[8]) Efez. 2, 14 ir 16, 17;

G.M.Z.F.O. Visa No. 6565/ETR./Lith. de la Direction de l'Education Publique Autorisation No. 5172 de la Direction de l'Information

Išleido Lux G. m. b. H. leidykla Tübingen'e.
Spaudė Buchdruckerei Georg Wagner, Nördlingen.